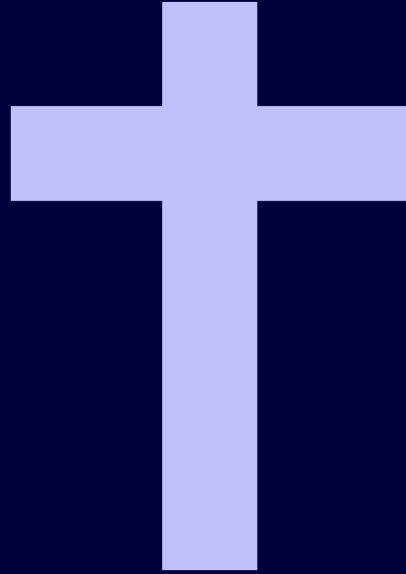

Naul On Nga Mimerr
Uripiv

The New Testament in the Uripiv language of Vanuatu

Naul On Nga Mimerr Uripiv
The New Testament in the Uripiv language of Vanuatu

copyright © 1996 Wycliffe Bible Translators

Language: Uripiv (Uripiv-Wala-Rano-Atchin)

Dialect: Uripiv

Translation by: WBT

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023
96303ce7-aa0a-513c-862d-415957a542e1

Contents

Matiu	1
Mak	54
Luk	88
Jon	146
Majingen	185
Rom	235
1 Korin	259
2 Korin	284
Galesia	297
Epesas	306
Pilipae	314
Kolosi	320
1 Tesalonaeka	326
2 Tesalonaeka	331
1 TIMOTI	334
2 Timoti	342
Taetas	347
Pilimon	351
Ibrus	353
Jemes	373
1 Pita	380
2 Pita	387
1 Jon	392
2 Jon	398
3 Jon	399
Jut	400
Bori se Jon	403

**Nospen nga Mirres se
Iesu Kristo nga
MATIU
Muli
Batu nale nga
mivsivseni lut nga
parmeteni naul ngel
puto suri**

Naul nga Matiu muli ngel ospe suri nospen nga mirres, nga Iesu evi jinibb nga Atua muloli rijrijen tevi jinibb sen nir tuwi pa vini, nga pivini pila mauren tevi jinibb sen nir. Ko suri Iesu ngok, ololi rijrijen nga Atua muloli renge Naul On Tuwi arremali. Iesu eak renge vanu se meri Isrel nir, ko elik ko emaur tevi nir ie. Ko nospen ngok sete evi se nir kobbong, ko evi ma se jinibb jikle ne iel ngatan.

Womujnen re naul ngel, Matiu ospe suri daron nga Iesu miak e, ko ejilwer suri etajer van re daron nga Jon mipaptaese Iesu, ko Demij mia-rrowrrowe ni. Ko vitunen, ejilwer suri daron nga Iesu mitipatune majingen sen re vanu ne Galili, nga muwrai tweni nospen nga mirres sen tevi jinibb nir, ko okvisvisenir ko okloli jinibb arres re mesien ser. Ko vitunen, owrai tweni kele daron nga Iesu milinglingi Galili e ko mian Jerusalem e. Ko ospe suri nanu nga Iesu muloli vitue re majingen sen. Ko bongsin, ospe suri mijen se Iesu ko daron nga mimaur luwi kele e.

Matiu ospe kele nga Iesu evi jinibb nevsivsenien nga mirres pelak nga orongwose puwrai tweni nale nesereien se Moses lat nga muto suri. Ko owrai suri kele batun vanu se Atua, nga Atua mivini mivi Numal se jinibb sen nir.

Iesu metka sen nir

¹ Ngel evi naul ne metka se Iesu Kristo metka se Devet, ko metka se Epram.

² Ko nise jinibb nir re metka nen: Epram womu jer. Ko Epram evesi Aesak, ko Aesak evesi Jekop, ko Jekop evesi Juta ko niaken sen nir. ³ Ko Juta evesi Peres ko Sera, nuru ko tasu se nuru ko Tamar; ko Peres evesi Esron, ko Esron evesi Ram. ⁴ Ko Ram evesi Aminatap, ko Aminatap evesi Nason, ko Nason evesi Salmon. ⁵ Ko Salmon evesi Boas nga tasu sen Reap, ko Boas evesi Opet nga tasu sen Rut, ko Opet evesi Jese. ⁶ Ko Jese evesi Numal Devet, ko Numal Devet elesi luwe kele nesevin se Uria, ko evesi Solomon. ⁷ Ko Solomon evesi Reopam, ko Reopam evesi Apia, ko Apia evesi Asa. ⁸ Ko Asa evesi Jeosapat, ko Jeosapat evesi Joram, ko Joram evesi Usia. ⁹ Ko Usia evesi Jotam, ko Jotam evesi Eas, ko Eas evesi Esekia. ¹⁰ Ko Esekia evesi Manasa, ko Manasa evesi Amon, ko Amon evesi Josia. ¹¹ Ko Josia evesi Jekonia ko niaken sen nir. Renge daron nen ko aron tertere nir arteka twenir van re Babilon e suri nuval.

¹² Arteka twenir jile osuw, ko Jekonia evesi Sealtiel, ko Sealtiel evesi Serupapel. ¹³ Ko Serupapel evesi Apiut, ko Apiut evesi Eliakim, ko Eliakim evesi Asor. ¹⁴ Ko Asor evesi Satok, ko Satok evesi Akim, ko Akim evesi Eliut. ¹⁵ Ko Eliut evesi Eliesar, ko Eliesar evesi Matan, ko Matan evesi Jekop. ¹⁶ Ko Jekop evesi Josep diwen se Merri, nga mivi tasu se Iesu nga marveruse Mesaea.

¹⁷ Mitipatun re metka renge Epram, musuwsuw re Numal Devet, evi metka esngavöl drromon ivij (14). Ko mitipatun kele renge Devet, musuwsuw re daron nga marteka twenir van re Babilon, evi metka esngavöl drromon ivij kele. Ko mitipatun kele renge daron nga marteka twenir van Babilon mijpari daron nga Kristo miak e, evi metka esngavöl drromon ivij kele.

Iesu eak

¹⁸ Iesu Kristo errmali iel ngatan erpel. Arlingi ore Merri, Iesu tasu sen. Ko setewor evan ji diwen sen Josep, ko Merri etaole nga m̄ilesi nga ni m̄itetaur. Suri Nem̄in On ko esilvi ni. ¹⁹ Ko Josep, Merri diwen sen, evi jinibb nga mumomsawos m̄irres, ko orrorrmi p̄ilinglingi silveni nesen sen bbong; omusus puwrai tevi jinibb nir, tuloli Merri non tiwis. ²⁰ Ko daron nga murrormi nanu ngel e nir, ko anglo san se Atua eplari jin renge bori san ko owrai owra “Josep, nik kuvi metka se Devet, sete kupmetutu kuptekai ko wor Merri pivi nesevin som. Suri bipi nga musloi ngok, Nem̄in On ko elai tevi. ²¹ Mian ko vinok Merri pia-wosi natun norman san, ko kupalingi nisen piwajie Iesu. Suri ni pia-te kai tweni jinibb sen nir renge nololien ser.”

²² Nanu ngok eplari jile osorsan tevi nale san se Atua nga propet sen san owra wowomue tuwi pa: ²³ “Nesen m̄elakel osloi bipi mian ko pia-wosi natun norman san, ko para-lingi nisen piwajie Emanuel.” Ko nais nen arieni erpel: “Atua eptevi kerr.”

²⁴ Mian ko Josep emra re meturen sen; ko ololi suri erpe nga anglo se Numal muwrai tevi ni, ko etkai nesevin sen. ²⁵ Ko sete evan jin ejpari daron nga muwosi natun norman m̄iak. Ko daron nga m̄iak jile musuw, ko elngi nisen ewajie Iesu.

2

Jinibb sapor nga norongwosien ser milep arini arwera parlesi Iesu

¹ Iesu eak renge Betliem ne Jutia, ko renge daron nen, Erot evi batu numal. Ko sete epriv, ko jinibb sapor nga norongwosien ser milep arivel re vanu m̄inij san nga muto ngasu renge Is, ko arini Jerusalem e. ² Ko arsusi arwera “Nibeni bipi wel nga m̄iak nga pivi numal se m̄eri Isrel nir? Namlesi moju sen eplari, ko namini tweni nablotoe ni.”

³ Daron nga numal Erot murnge nanu ngel e ko eririr elep, ko erpok kele re m̄eri Jerusalem kele nir aririr elep kele. ⁴ Ko Erot everus kortoni jinibb nga marlelep ne sulsulen nir ko jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien nir, ko osusi tevir owra “Nibeni lat nga Mesaea p̄iak ren?” ⁵ Ko nir arij weli ni, arwera “Mesaea p̄iak renge Betliem re Jutia. Suri nale san se Atua nga propet san muli wowomue tuwi ngel, owra ⁶ ‘Ko nik, Betliem re Jutia, setete kuwelili renge jinibb nga marlelep nir renge Jutia. Natum san nga pia-pelari jim pivi numal nga pia-metmete jinibb suk nir m̄eri Isrel.’ ”

⁷ Mian ko vitunen vajin numal Erot everus silveni bbonge jinibb nen nir ne Is vini ji ni, ko osusi tevir owra “Moju nen eplari re daron sev?” ⁸ Arwera suri jile tevi, ko Erot ekrekrasir owrai tevir, “Erres, kapan kappej bipi wel nen p̄irres, ko poro kaplesi ni, ko kaploli inu borongwose; ko inu kele ban bolotoe ni.” Ko Erot okoni twenir arivel van Betliem e.

⁹⁻¹⁰ Ko daron nga marivel kele vajin, ko arlesi kele moju nga; ko artaole, ko arir temijpal. Ko moju nga owowomu kele nir, ko nir arvijuri. Arvijuri moju nga mian ko oto jer mare momsawose naim nga Iesu m̄iak ren. ¹¹ Ko daron nga maran loloim e, arlesi bipi wel nen nuru tasu sen Merri. Ko arjipa van ngatan ko arlotoe ni. Arlotoe jile ko arsaro van renge nolo narr ser, ko arlai merrenien ser tevi ni, arla gol ko prangkinsens ko mir. ¹² Mian ko vitunen vajin arlesi bori san nga Atua ewer orer sete parkali lweni ji Erot e. Ko arkali lweni re sel m̄inij e van renge vanu ser e.

Josep ko Merri orwosi natu nuru arwolu van Ijip e

¹³ Ko daron nga lartul nga norongwosien ser milep marivel e vajin, ko anglo san se Atua eplari ji Josep renge bori san ko owrai tevi owra “Kuptur imare kupwosi bipi wolok

ko tasu sen, kapwolu van Ijip mun e. Ko kaplik iok pijpari daron nga bea-wera lweni nale tevim. Suri Erot owra pirevji pini, ko otomori pa pipej.”¹⁴ Daron nga angloмуwrai jile tevi Josep nat nga mupong nen, ko Josep otur imare, owosi bipi wel nen, ko nir tasu sen arwolu van Ijip mun e.¹⁵ Ko arlik iok ejpari nga Erot mimij.

Ngok eplari osorsan tevi nale se Atua nga propet sen san muwrai wowomu pae tuwi, “Inu beveruse natuk piplari Ijip ko vini.”

Erot okoni jinibb nuval sen nir nga parevji pini bipiwarreng nir

¹⁶ Mian ko vitunen vajin Erot orongwose jinibb ne Is nen arkerkerasi, ko ololar lengleng. Ko okoni jinibb ne nuval sen parevji pini bipi norman nir re Betliem ko rrale p̄etp̄eti Betliem, nga sia ser ejpari eru ko sia ser mulwi vitan. Ngel osorsan tevi daron nga jinibb ne Is marwerai tevi.

¹⁷ Ngok eplari erpe nale se Atua nga Jeremaea muwrai wowomue tuwi: ¹⁸ “Arunge dengen san rengo ngaim ne Rama, arting nga arting lengleng. Rejel ko etengsi natun, ko omusus parjinge, suri natun armij pa osuw.”

Josep arivel lingi Ijip, ko arluwi van Nasret e

¹⁹ Mian ko Erot emij vajin, ko anglo se Atua eplari kele ji Josep rengo bori san rengo Ijip ko owrai tevi, owra ²⁰ “Kuptur imare, kupwosi bipi wolok, ko kami tasu sen, kapluwi van re vanu Isrel kele e. Suri m̄er nga muwra pirevji pini bipi wolok emij pa osuw.” ²¹ Ko Josep otur imare ko owosi bipi wel nen, ko arluwi van re vanu Isrel e.

²² Mian ko Josep ornge kele nga Arkelaos ela wani milnge tata sen Erot, evi numal ne Jutia. Murnge ko emtutu pian iok e. Mimtutu pian iok e, ko elesi bori san kele nga Atua ewer ore sete pian, ko arwolu

van re vanu ne Galili e. ²³ Ko arini arlik rengo ngaim san nga nisen Nasret. Ngok eplari wor osorsan tevi nale se Atua nga propet sen san muwrai wowomu pae suri Kristo, “Ni parveruse m̄eri Nasret ko.”

3

Jon Baptaes ewerwer rengo lolo merwer

¹ Mian mian ko vitunen Jon Baptaes evini ewerwer re lolo merwer ne Jutia, owra ² “Nolo kami pulululwi, suri otomori le pa batun vanu ne melrin p̄irrmali.” ³ Suri Jon evi m̄er nga Atua m̄ijilwer suri rengo nale ngel nga propet Aesea muli tuwi pa, muwra “Jinibb le san ekail rengo lolo merwer, owra ‘Kaploli lilane sel se Numal puto metmet terai. Kaploli mesekle sel sen nir p̄armetet p̄irres.’

⁴ Jon sunsun sen erpe propet Elaeja tuwi. Ori nevlukamel, ko netatuw sen arloli nevluk buluk e. Ko re devjen nga re nanen sen e, elai nato nga mok-rowrow re m̄ösm̄ös ko narllu sukabak nga m̄ierri orivi nanen sen.^A ⁵ Ko nir jikle ne Jerusalem ko ne Jutia ko rrale nuwi seser ne Jortan arivel ko arini jin. ⁶ Arini jin, ko daron nga marwera tweni nololien ser, ko Jon epaptaes nir rengo nuwi seser ne Jortan.

⁷ Ko daron nga m̄ilesi Parasi ko Satusi, nga marivi jinibb nga marlelep re m̄eri Isrel nir, ko Jon owrai tevir: “Kamivi jinibb nga kamsij O! Kamirpe metka ne numet. Ko weta, kami kamrongwos kapwolu asi ko rengo lolaren se Atua nga pia-vini? ⁸ Poro nolo kami pulululwi, rrek erres kapviseni wenen nen. ⁹ Sete kapwerwerai tevi kami: ‘Epram evi metka se kerr; ko ngok rramivi pa jinibb se Atua ko.’ Nu nuwrai tevi kami: Atua orongwos p̄ilai nevt̄onawon ngel nir ko p̄irienir parivi metka se Epram. ¹⁰ Lelingen ngel artori batu deli oto metmet nga

A 3:4 narllu sukabak nga m̄ierri: eg blong sugabag; honey.

parta ototvi laḗe nai nir; ko nai jijle nga marsij, sete wener marres mun, parta twenir parwirr nir van renge nabb nga m̃in. ¹¹ Nu nupaptaes nuwi e kami, kami nga nolo kami mulululwi. Ko san nga pivivitu suri inu, ni ean wor mare renge inu. Inu sete nurres rragrag nuvter re ḅesai but sen nga m̃irae. Ni pia-paptaese kami re Nem̃in On ko nabb. ¹² Ni otori nai juljule san renge nevren nga pujlujle wene wit e nir, ko dokolvir parwirr lingi jelangir; ko ḗiser kortoni jelangir ḗilngir renge ḅeḗeim sen, ko pusli dokolvir renge nabb nga sete san orongwose pivsi pini.”

Jon epaptaese Iesu

¹³ Vitunen Iesu evel re Galili vini re nuwi seser ne Jortan, pian ji Jon ḗipaptaese ni. ¹⁴ Ko Jon owra ḗiwer ore ni, owra “Erpe se nik kuvini jik nga inu ḅepaptaese nik? Erres ma poro nik kuppaptaese inu.” ¹⁵ Ko Iesu erij weli, owra tevi ni: “Puto pirpok ko wor, nga rroporloli nanu jijle nga Atua mimrreni parpelari.” Ko ni epaptaese ni vajin.

¹⁶ Ko Iesu daron nga m̃ipaptaes jile, evel lingi nuwi evesane, ko elesi melrin etḗir; ko elesi Nem̃in se Atua ojubbul erpe wum̃er, ko evini esilvi ni. ¹⁷ Ko drrelan san eplari re melrin, owra “Morok evi natuk nga memrreni, nurnge erres elep suri ni.”

4

Demij orrowrowe Iesu

¹ Daron nga Jon m̃ipaptaes jile Iesu musuw vajin, Nem̃in On etkai Iesu van re lolo merwer nga Demij purrowrowe ni. ² Ko Iesu elngi tweni nanen, owra pulot van ji Atua. Ko mulot mian mian mijpari vajin nabong ngavöl ivij (40), vitunen ko ornge numer eaji lenglenge. ³ Ko Demij, nga mok-rrowrowe jinibb, evini jin, owra puloli Iesu pivitan. Ko owrai tevi ni: “E, nik kuvi pa

Atua natun, ko numer ajim. Kupwerai tevi nevöt nawon ngel nir, parivi niv.” ⁴ Ko ni erij weli ni, owrai tevi ni, “Ejki, sete bololi, suri aruli erpel renge Nale On se Atua, ‘Jinibb sete orongwose pimaaur kis e niv kobbong; pimaaur e nale jile ngok nga miplari renge jingo Atua.’ ”

⁵ Vitunen Demij etkai Iesu van renge ngaim nga muon renge Jerusalem, ko elngi renge drrom-drromo Naim On mare jer, ⁶ ko owrai tevi, “E, nik kuvi pa Atua natun. Kuprow jubbul vitan. Suri aruli erpel renge Nale On se Atua: ‘Atua pia-koni anglo sen nir, parwosinik renge nevrer mare, suri nik tukjilaklak vos ḅelam renge nevöt.’ ” ⁷ Ko Iesu owrai tevi: “Ejki, sete bololi, suri aruli kele erpel renge Nale On se Atua: ‘Nik sete kuprrowrowe Numal Atua som te, pijki.’ ”

⁸ Vesan kele Demij etkai Iesu van re botwen san nga muwu mare jer, ko evisenie ni batun vanu jile ne iel ngatan nir, ko nosrövien nen nir. ⁹ Ko owrai tevi, “Poro nik kupjipa van ngatan kuplotoe inu, ko bealai nanu jile ngel nir tevim.” ¹⁰ Ko Iesu owrai tevi ni, “Kupruj ngasu, Demij, suri aruli erpel renge Nale On se Atua: ‘Nik kuplotoe Numal Atua som, ko ni kobbong nik kupmajing sen.’ ” ¹¹ Muwrai jile tevi, ko Demij elinglingi ni. Ko anglo sopor arini ji ni ko armetmete ni.

¹² Vitunen Iesu ornge nale nen nga marlingi Jon renge naim ne nekaien, ko ni olwi van Galili e. ¹³ Mivini Galili, ko setemun evan Nasret, elinglingi Nasret ojpon ko etajer van Kapaneam e, ko elik ie. Kapaneam evi ngaim san nga muto devje nuwito nga milep nga mubbun rrerrale nisen Galili, renge vanu ne metka se Sepulon ko Naptali. ¹⁴ Ngok eplari osorsan tevi nale san se Atua nga propet Aesea muli tuwi pa, owra ¹⁵ “Vanu se Sepulon ko vanu se Naptali re devje nuwi seser ne Jortan van re devjen nga ngalu e

rengé dis; jinibb nen nir arivi jinibb ne vare. ¹⁶ Arivi jinibb nga marlik rengé nemalik, mian ko arlesi vajin moron nga milep. Ko jinibb nir nga marlik rengé vanu ne namol ne mijen, moron ngok eplari jir.”

¹⁷ Rengé daron nen, Iesu etipatun nga n̄iwerwer, owra “Nolo kami pululwi, suri otomori le pa batun vanu ne melrin p̄irmali.”

Iesu everuse jinibb sen ivij

¹⁸ Rengé nabong kele san, Iesu evel sere rengé jeli nuwito ne Galili. Ko elesi niaken eru, Saemon nga marveruse Pita, ko Antru. Ortuwe niva rengé nuwi, suri orivi jinibb nga morok-revvevei nai. ¹⁹ Ko Iesu owrai tevi nuru, “Kopor-vijuri inu, ko inu bea-loli kamru kopor-ivi jinibb nga morok-revvevei jinibb.” ²⁰ Ko ngavilvil nuru orlinglingi niva se nuru ko orvijuri ni.

²¹ Ko Iesu evel rujruj kele sopen ko elesi niaken kele eru, Jemes ko Jon, nuru tata se nuru Sepeti rengé drrav ser, arilile niva ser. Ko everuse nuru. ²² Ko ngavilvil nuru orlinglingi drrav ko tata se nuru, ko orvijuri ni.

Iesu evisviseni jinibb nir, ko ololi nir nga marmesi arres luwi

²³ Ko Iesu evel jile re Galili, ko ok-visviseni rengé naim gortien ser, ko ok-werwer suri nale nga m̄irres suri batun vanu ne melrin. Ko ok-loli nir nga marmesi mesien lele arres luwi.

²⁴ Mian ko nospen sen arsupe rengé Siria jile. Ko jinibb nir arwosi jinibb jile nga marmesi vini jin. Armesi mesien lele: sopor niber arerer, ko sopor demij esisilvir, ko sopor nem̄i nai ololir armijmij, ko sopor nga niber sopor mimij. Ko ololi nir arres luwi. ²⁵ Ko delung elep arvijuri ni, jinibb ne Galili nir, ko Dekapolis nir, ko Jerusalem nir, ko Jutia nir, ko nir nga marlik van devje Jortan e.

5

Iesu evisviseni jinibb sen nir rengé botwen mare

¹ Daron nga Iesu m̄ilesi delung nir, ko otongsa van mare rengé botwen san ko elik ngatan. Ko jinibb sen nir arini jin, arlik rrale. ² Ko ni esa jingon etipatun evisvisenir owra

³ “Neiren rengé nir nga norrorrmien ser mian ngatan, suri batun vanu ne melrin evi pa se nir ko.

⁴ Neiren rengé nir nga marok-taure dauren ne nololien, mian ko Atua pia-jinge nir ko.

⁵ Neiren rengé nir nga nolor maran ngatan jer, suri mian ko dan pia-ivi se nir ko, ko nanu jile nga marto rengen.

⁶ Neiren rengé nir nga marmerrmerreni nga murrun nga m̄irres puto p̄irres, erpe jinibb armerrmerreni nanen ser ko nuwi nuñer, mian ko Atua pia-la nanu nga marmerrmerreni tevir ko.

⁷ Neiren rengé nir nga marok-telasi jinibb, mian ko Atua pia-telasi tweni nir ko.

⁸ Neiren rengé nir nga nolor marwokwok, mian ko nir para-lesi Atua ko.

⁹ Neiren rengé nir nga marok-loli demat, suri mian ko jinibb nir para-veruse nir Atua natun ko.

¹⁰ Neiren rengé nir nga jinibb marloli m̄isij tevir suri arloli nanu nga marres, suri batun vanu ne melrin evi pa se nir ko.

¹¹ “Ko neiren rengé kami poro jinibb nir parwor suri kami, ko poro nir parloli p̄isij tevi kami, ko poro nir parkerkeris p̄isij tevi kami, parwera nanu lele nga marsij suri kamivi inu jinibb suk nir. ¹² Kami kañir pilep, suri nowli kami elep re melrin, osorsan tevi nowli propet san. Suri propet nir nga marwowomue kami tuwi, jinibb arloli esij ko pa tevir erpok.

Sol ko Moron

¹³ “Murru kami nga m̄irres arirpe sol se jinibb jikle nir nga marok-lingi re nanen ser. Ko poro nga sol dilten nga m̄irres pivel lingi jikle, ko p̄irres luwi pirpese ko? Erres re parlai ko parsor tweni, ko jinibb parivivel ren parbbötbböt ren vajin.

¹⁴ “Ko murru kami nga m̄irres erpe moron se jinibb jikle nir. Moron sete orongwos puto teptepi; osorsan tevi ngaim nga milep san nga muto limjer mare re botwen. ¹⁵ Ko poro jinibb san pusli nasul, ko sete orongwos putori ngatan; putori mare sapon, ko puloli jinibb jile parlesi moron. ¹⁶ Kami kamivi nasul nen. Moron se kami pimor wor van ji jinibb jile, puloli jinibb jikle parlesi majingen se kami nga m̄irres, ko parsurövi Tata se kami nga m̄ilik rege melrin.

Iesu ospe suri nale nesesreien se Moses

¹⁷ “Sete kaprrormi inu nuvini tweni bolokloksi nale ne nesesreien nir ko nale se propet nir nga marto re Naul On. Inu sete nuvini tweni bolokloksir, ejki, nuvini tweni bololir parpelari le. ¹⁸ Nuwretun nuwrai tevi kami, pia-jipari daron nga melrin ko iel ngatan pora-asi, sete bebje nale nesesreien san p̄iasi nawon, pia-jipari nga nanu ngel jikle nir para-pelari. ¹⁹ Poro jinibb p̄isan putor otvi nale nga welwelili jer nen san rege nale nesesreien, ko pivisvisenie jinibb nga parloli pipok kele, m̄ernen parveruse pivi jinibb nga welili jer rege batun vanu ne melrin. ²⁰ Inu nuwrai tevi kami, kaploli nanu nga parres, parasie jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien nir ko Parasi nir. Poro pijki, setete kami kamrongwos kapan rege batun vanu ne melrin.

Iesu evisviseni suri sel ne lolaren

²¹ “Kami kamrunge pa nga marwera pa tevi birtera ne tuwi nir rege Naul On, ‘Sete kuprevji pini jinibb pisan. Ko poro jinibb san p̄irevji pini jinibb pisan, m̄ernen pia-sij ren

re daron nga Atua puwra suri lat nga puto suri tevi jinibb nir.’ ²² Ko inu ma nuwrai tevi kami vajin, Poro jinibb p̄isan pulolarsi tuwan kobong, m̄ernen pia-sij ren re daron nga Atua puwra suri lat nga puto suri tevi jinibb nir. Ko poro jinibb p̄isan puwrai tevi tuwan, ‘Kulengleng,’ m̄ernen pia-sij ren re nospen se numal nir. Ko poro jinibb p̄isan puwrai tevi tuwan, ‘Kuvi jinibb nga kumloli sagraut nanu,’ m̄ernen pia-sij ren rege nabb ne norongen nga m̄isij.

²³ “Ko erpok, daron nga kumla merrenien som vini re nawot nga marok-sulsul ren tevi Atua, ko iokporo kuprrormi jipari nga nik kumloli tuwam ololar, ²⁴ kuplingi merrenien nen puto mun, ko kupan kuploli p̄irres tevi tuwam, pusuw, ko kupluwi vini kele kupa-la merrenien som vajin.

²⁵ “Ko poro nga jinibb san nga kumloli mulolar p̄itkai nik nga koporan re nospen se numal nir, kup-saro pingavil, kuploli p̄irres tevi ni. Poro mijki, ko ni tia-lingi nik tevi numal nga mok-wera suri lat nga puto suri re jinibb nir, ko ni tia-lingi nik tevi jinibb ne naim ne nekaien, ko m̄ernen tia-lingi nik rege naim ne nekaien. ²⁶ Nuwretun nuwrai tevi nik, sete kurongwos kupivare re naim ne nekaien pijpari daron nga nik kupkele lweni nevöt nen jikle.

Iesu evisviseni nir rege sel nga marloli m̄isij tevi nesevin

²⁷ “Ko kami kamrunge nga marwera kele rege Naul On arwera ‘Sete kupvenae nesevin m̄inij.’ ²⁸ Ko inu ma nuwrai tevi kami vajin, Poro nga jinibb p̄isan pimteni rres nesevin kobbong ko nolon pivnae, ngok nolon ololi pa esij jile ko tevi vinnen. ²⁹ Ko poro nga metem rres puloli nik kupvitan pipok, ko kupla tweni re nik, kupwirre. Erres pelak kobbong re metem devjen pijkie, evi nanu nga welili kobbong, rege poro nga parwirre nibem totoklai pian

rengelata ne nejjikien. ³⁰ Ko poro nga nevremer res puloli nik kupvitan pirpok, ko kupta tweni re nik ko kupwirre. Erres p̄elak kobbong re nik nevremer devjen pijkie, evi nanu nga welili kobbong, rengelata poro nga nibem totoklai pian rengelata ne nejjikien.

³¹ “Ko arwerai keke rengelata Naul On arwera ‘Isi nga p̄ilngi kurtweni nesevin sen puli naul san suri, ko p̄ilai tevi vinnen.’ ³² Ko inu ma nuwrai tevi kami vajin, Poro nga jinibb san nesevin sen sete puloli womue batun, ko m̄ernen bbong p̄ilngi kurtweni nawone, ko m̄ernen ololi esij nga nesen sen pian pivitan re norman m̄inij. Ko poro nga san p̄ilesi vin nga m̄er nga m̄ilngi kurtweni ngok, m̄ernen evitan re nesevin ngok.

Iesu evisviseni nir nga marok-loli rijrijen nga marterter

³³ “Ko kamrunge keke nga marwerai tuwi rengelata Naul On, ‘Sete kurongwos kupwera nise Atua nga puloli rijrijen som p̄iterter, ko mian ko vitunen ko kuptor otvi nale nen. Poro kupwera nise Atua, ko kuploli ko wor pusorsan tevi kumwerai.’ ³⁴ Ko inu ma nuwrai tevi kami vajin, Sete kupwera rragrrag nise nanu san nga puloli rijrijen som p̄iterter. Sete kupwera nise melrin, suri evi lat seksakel se Atua; ³⁵ sete kupwera nise dan, suri evi lat nga m̄ilngi belan ren daron nga m̄isakel re nai seksakel se ni; sete kupwera nise Jerusalem, suri evi ngaim nga milep se Numal nga milep. ³⁶ Ko sete kupwera nise batun keke daron nga kumloli rijrijen e, suri nik sete kurongwos kuploli rao batun san puwuer rrek pimotmot. ³⁷ Ko daron nga ma kumrijrij nga kuploli nanu san, ko kuploli ko wor nanu nen; ko daron nga kumrijrij nga sete kuploli nanu san, ko sete kuploli nanu nen. Murrun nga parwera nawon nise nanu daron nga parijrij, arivel ji Demij kobbong vini.

Iesu evisviseni nir nga marwera parkele lweni murrun nga marsij nir

³⁸ “Kamrunge nga marwerai keke rengelata Naul On, ‘Poro san pulokloksi metem tuwen, ko nik kupkele lweni kuplokloksi metem tuwen. Ko poro san puti rrawe liwem san, ko nik kupkele lweni, kuputi rrawe liwem san.’ ³⁹ Ko inu ma nuwrai tevi kami vajin, Sete kupwer ore jinibb nga m̄isij. Poro pungasim, ko puwje vasum res, ko kuprieni nom, ko puwje keke vasum devjen keke. ⁴⁰ Ko poro jinibb san puwra p̄ilngim rengelata nosp̄en se numal nir ko p̄ilai sunsun som tuwen, ko kuplinglingi keke p̄ila sunsun ne melas som. ⁴¹ Ko poro jinibb san puon terter nik kupsa narr sen van ngasu, ko nik kupsai van ngasu jer wor. ⁴² Ko poro jinibb san pungoni nanu san ji nik, kuplai tevi ni; ko poro jinibb san owra p̄ilai mun jorom, sete kupwer ore ni.

Iesu evisviseni nir nga parmerreni ko wor devje nuval ser

⁴³ “Kamrunge nga marwerai keke rengelata Naul On, ‘Kupmerreni sellem ko kupungasi jinibb nga mokloli m̄isij tevim.’ ⁴⁴ Ko inu ma nuwrai tevi kami vajin, Kapmerreni wor jinibb nga marok-loli m̄isij tevi kami, ko kapverus suri nir nga marungasi kami. ⁴⁵ Pirpok ko kapivi natu Tata se kami mawos nga m̄ilik rengelata melrin. Suri ni ololi nial sen esin ji jinibb nga marres ko nga marsij, ko okoni naus ous ji jinibb nga marres ko nga marsij. ⁴⁶ Poro kapmerreni lartul nga bbong marmerrreni kami, ko ngok sev ko pivi nowli kami ren? Iok jinibb nga marok-lai takis keke, nga jinibb jijle nir marungasir, nir keke arok-loli kobbong erpok. ⁴⁷ Ko poro nga kapwera ‘erres’ tevi tuwa kami nir kobbong, kamloli nanu nga jinibb jijle kobbong nir marok-loli. Jinibb nga marlik re devjen nga vare nir arok-loli keke erpok.

⁴⁸ “Ngok pirpel ma, kami kapivi wor jinibb mawos nga kapmom-sawos ãirres jikle ko, pirpe Tata se kami nga ñilik re melrin ni omom-sawos erres jile.”

6

Sel nga marla nanu tevi ßeres (puaman) muto suri

¹ Ko Iesu owra “Kapmetmet, sete kaploli nanu nga ñirres nga jinibb nir parlesi nawone. Poro pirpok, ko nowli kami nga Tata se kami nga ñilik re melrin pia-lai tevi kami tijkie, suri jinibb arsurövi pa kami osuw.

² “Erpok, daron nga nik kumlai nevöt tevi ßeres, sete kupsuþsuþe kele tevi jinibb nir, pirpe lartul nga marivel re sel eru marok-loli re naim gortien nir ko reнге sel nir, nga marwera jinibb parsurövir. Nuwretun nuwrai tevi kami, nir arlai pa nowlir ko osuw. ³ Ko nik ma, daron nga nik kuplai nevöt tevi ßeres, kuplai silveni kemkañe, sete jinibb san purongwose. ⁴ Ko Tata som vajin nga ñilesi nanu nga muto silveni pia-lai nowlim tevim.

Iesu evisviseni nir reнге sel mom-sawos ne loten

⁵ “Ko daron nga kamlot e, sete kaploli pirpe lartul nga marivel re sel eru. Nir armerreni partur reнге naim gortien nir ko partur ore mesakelkel ne sel nir, nga jinibb nir parlesi nir parlot. Nuwretun nuwrai tevi kami, nir arlai pa nowlir ko osuw. ⁶ Ko nik ma, daron nga nik kuplot, kupan reнге naim som ko kupkikiorore metali, ko kuplot van ji Tata som nga ñilik silveni. Ko Tata som nga ñilesi nanu nga muto silveni pia-lai nowlim tevim.

⁷ “Ko kami, daron nga kaplot, sete kapwer lululweni nanu nga kami sete kamrongwose, pirpe jinibb nga marlik vare marok-loli. Suri nir

arrorrmimi poro nga nir parwer lululweni pirpok, ko atua ser nir parunge loten ser. ⁸ Sete kami kaploli pirpok pirpe nir, suri Tata se kami orongwose womu pae sev nga nevre kami marmumrrol ren, vitunen ko kama-ungoni ni. ⁹ Ko ngok kami sel nga kaplot ren pirpel le: Kapwera

“Tata se kem, nik nga kumlik reнге melrin,

Nik nisem on. Nammerreni jinibb jikle nir partori nisem.

¹⁰ Nammerreni nik batun vanu som pivini iel ngatan.

Nammerreni nik marongen som pip-lari iel ngatan, pirpe nga muto pa re melrin.

¹¹ Kupla nanen pivter tevi kem lelingen, nabaani.

¹² Ko kuptelasi tweni nololien se kem, pirpe nga kem namoktelasi pa nanu nga marsij nga jinibb nir marok-loli tevi kem.

¹³ Ko sete kuploli nanu parini parrowrrow þelake kem. Ko kuptor ore Demij, sete pivini pulokloksi kem.

[Suri batun vanu evi som, ko dert-eren evi som, ko nosrövien evi som, ko parto pijpari tuwi ngok vini. Amen.]’B

¹⁴ “Suri poro kami kaptelasi tweni nololien se jinibb nir nga marok-loli tevi kami, ko Tata se kami nga ñilik re melrin kele þitlasi tweni nololien se kami kele vajin. ¹⁵ Ko poro sete kaptelasi tweni nololien se jinibb nir, ko Tata se kami kele sete miatelasasi tweni nololien se kami kele vajin.

Murrun nga parlingi kurtweni nanen lat nga muto suri

¹⁶ “Ko daron nga kamlingi kurtweni nanen nga kaplot van ji Atua, sete kaploli pirpe lartul nga marivel re sel eru. Arloli nor ous nawon nga jinibb nir parongwose nga marlinglingi tweni nanen ser. Nuwretun nuwrai tevi kami, nir arlai pa nowlir osuw,

B 6:13 Nale nga muto re nolo [ ], rrek sete Matiu oli, ko jinibb san ea-uli vitue daron nga muli tweni kopi san ne naul ngel.

suri jinibb arsurövir pa. ¹⁷ Ko nik, daron nga nik kuplingi kurtweni nanen nga kuplot, kupwirap vaseni nom ko kuploli lilane nom ðirres pirpe bbong nabong jikle komok-loli. ¹⁸ Pirpok, ko jinibb nir sete parongwose nga nik kumlingi tweni nanen. Ko Tata som ma nga mīlik silveni, ni kobbong purongwose; ko Tata som nga mīlesi nanu nga muto silveni pia-lai nowlim tevim.

Nijor renge melrin

¹⁹ “Sete nolo kami parkul, ko sete kapok-ser kortoni kis joro kami nga marres iel ngatan. Suri momom tuti ko doto nir tarurro lokloksir, ko jinibb venao tubbri lut nabbu ko tian tivevna loloim. ²⁰ Nolo kami parres, ko re sel ngok, kapok-ser kortoni joro kami nga parres parto renge melrin mare. Suri momom sete orongwos puti, ko doto sete arongwos parurro lokloksir, ko jinibb venao sete orongwose pubbri lut nabbu ko pian pivevna loloim. ²¹ Ngok poro nga jorom puto renge lat nga mīrres, ko nolom kele ðirres, suri jorom oto pa lat nga mīrres osuw.

Moron ne niben

²² “Mete jinibb erpe moron ne niben. Poro nga metem ðimērer, ko moron puwun saut re nibem totoklai. Ngok owra puwra, poro nga nolom ðirres, ko mauren som totoklai kele ðirres. ²³ Ko poro nga metem ðisij, ko nemalik puwun saute nibem totoklai, suri metem erpe moron ne nibem. Ngok owra puwra, poro nga nolom pukul, ko mauren som totoklai kele ðisij jile.

²⁴ “Sete jinibb san orongwos ðimajing se numal ðieru pivesane. Poro pirpok, ko tungasi nuru tuwen, ko timrreni nuru tuwen nen. Erpok ko, sete Atua orongwos pukonim re majingen sen poro nevöt mukonim pa renge majingen sen. Suri sete kurongwos kupmajing se nuru korti pivesane.

Atua orongwos pimetmet kami ðirres

²⁵ “Suri nanu ngel, nuwrai tevi kami, sete kaprrorrmī ðelake mauren se kami. Sete kapok-wera ‘O, rrapurroi sev le?’, rreknga ‘O, rrapmini sev le?’, rreknga ‘O, rrapuri sunsun sev le?’. Mauren se jinibb nir evi nanu nga milep nga Atua mīlai pa tevi jinibb nir. Nanen evi nanu nga welili jer kobbong—Atua orongwos ðilai kele kobbong. Ko nibe jinibb nir kele evi nanu nga milep nga Atua mīlai pa tevir. Sunsun evi nanu nga welili jer kobbong—Atua orongwos ðilai kele kobbong. ²⁶ Kaprrorrmī ta numön nga marok-il suri mesa ngok nir. Nir sete aruw ko sete arili tweni, ko sete arilingi nanen ser renge ðeðeim; ko Tata se kami nga mok-lik ko re melrin ok-wunganir. Ko kami kamrres womu nen ko wor re numön ngok nir re no Atua, ngok ni puwngani kami kele ko wor. ²⁷ Kaprrorrmī ta mēer nga murrorrmī ðelake mauren nga mumrrol. Orongwos puloli kele mauren sen pipriv kele renge sel ngok? Ejki rres nawon!

²⁸ “Ko suri sev kamrrorrmī ðelake sunsun se kami? Kapmeteni wose renge nevingun nga marmaur suri orsel ngok nir. Armaur erpese? Sete armajing erpe jinibb te, ko sete arilile wose. ²⁹ Ko nuwrai kele tevi kami, numal Solomon, daron nga mīlengi sunsun sen nga mīrres ðelak, ko sunsun sen emau erres, sete erpe nga mītra. Ko sunsun se nevingun, nulsen arres easi. ³⁰ Ko mösmös ne orsel nir armaur erres, ko Atua ololi orsel emau erres e lelingen ngel; ko mevinen mun parsulir ko pa. Ko kami sete kamrrorrmī nga Atua ðilai sunsun se kami nga parres? O, lartul, nosurien se kami ewelili jer.

³¹ “Setete kaprrorrmī ðelake pipel: ‘Rrapurro isev? Rrapmini isev?’ rreknga ‘Sunsun sev rrapuri?’ ³² Jinibb nir nga marlik vare arokpej nanu nga ngok nir. Ko Tata se kami nga mīlik re melrin orongwos

pae nanu jijle nga nevre kami mum-
rrol ren. ³³ Ko nanu nga milep nen
nga kami kaploli, kapp̄elak nga kap-
sil van reнге batun vanu se Atua, ko
nga kaploli suri murrun nga m̄irres
sen. Ko vitunen ni pia-lai kele nanu
ngok jile nir tevi kami. ³⁴ Sete
erres kaprrormi p̄elake nanu ne
mevi nir. Suri mevi evi nabong nga
kaprrorr
mi suri nanu nga parpelari kis ren.
Nanu nga m̄isij nga piplari reнге
nabong san evtere kaprrormi suri
re nabong nen kis kobbong.

7

Iesu evisviseni nir nga sete parwer lokloksi jinibb san

¹ “Sete kapwer lokloksi jinibb
p̄isan, puloli Atua sete mia-wer lok-
loksi kami. ² Pusorsan tevi nga kami
kamwer lokloksi jinibb nir, Atua
kele pia-wer lokloksi kami. Ko tevi
norrngov sev nga kami kamrrongvie
jinibb, Atua pia-rrongvie lweni kami
e re nabong nga vitunen. ³⁻⁵ Ko
erpe se kumlesi nate nato nga tuwam
m̄ikrae re nolo ßelan, ko sete kulesi
suri nate buluk nga milep nga nik
kumkeræ re nik nolo ßelan? Ko
poro pirpok, ko nik kupwerai pir-
pese tevi tuwam, ‘Tuwak, kuplin-
glingi ßesre tweni nate nato nga
kumkeræ re nolo ßelan,’ daron nga
nik sete kumleslesi nate buluk nga
milep nga nik kumkeræ re nik nolo
ßelan? O, nik nga kumiel reнге
sel eru, tukbböt re aseni ni ßelan,
tuloli ni ßelan turro tiasi! Womunen
kupsere tweni nate buluk nga milep
nga nik kumkeræ re nolo ßelan jile
pusuw, ko kuplesi nolo ßelan owok-
wok erres, ko kurongwos kupa-sere
tweni vajin nate nato nga tuwam
m̄ikrae mibbölji ßelan.C

⁶ “Ngok orrongrrongvi nololien
nga wowarreng se kalesia nir. Ko re
devjen nga re nir ne vare nga marivi
jinibb ngamarsij p̄etp̄eti, kapmetmet

re nir. Daron nga poro kapan ji
nir nga kapwera tweni nale suk,
ko nir arongwose parpalpal p̄iterter
tevi kami pirpe guli, ko parungasi
nale suk pirpe ßerp̄er marbbötbböt
re nanu nga m̄irres.

Loten nga jinibb p̄ilai sev nga mungoni ji Atua

⁷ “Kapungoni, ko Atua pia-lai tevi
kami. Kappej, ko Atua puloli kapa-
lesi. Kapututi, ko Atua pia-tasi met-
ali nen tevi kami. ⁸ Suri nir jijle nga
marok-ungoni para-lai, ko nir jijle
nga marok-pej para-lesi, ko nir jijle
nga marok-ututi, para-tasi tevir.

⁹ “Jinibb si re kami poro nga
natun pungoni niv tevi ni, ko ni
p̄ikrekrasi pia-la nevöt tevi natun?
¹⁰ Ko poro nga natun pungoni mesal,
ko rreknga ni pia-la num̄et tevi? Ejki
rres nawon, sete orongwos puloli
pirpok. ¹¹ Ko ngok, kami nga kamivi
jinibb nga kamsij kamrongwos sel
nga kapla nanu nga marres tevi
natu kami nir. Ko Tata se kami
nga m̄ilik re melrin pia-lai ko wor
pumomsawos nanu nga marres tevi
nir nga marungoni ni.

¹² “Nanu jijle nga kami kamw-
era jinibb parloli tevi kami, kami
kele kaploli ko wor tevi nir pirpok
kele. Ngok kobbong evi murrun ne
nosp̄en jile se Moses ko propet nir
nga maruli re Naul On.

Sel ne mauren ko sel ne nejikien

¹³ “Kapasi reнге metali nga m̄ikel,
nga pian re lut ne mauren. Suri
metali ko sel nga poran reнге lut ne
nejikien, metali nen nolon elep, ko
sel nen kele elep, ko nir elep nga
marvijuri. ¹⁴ Ko metali ko sel nga
poran reнге lut ne mauren, metali
nen nolon ewelili jer, ko sel nen
kele nolon ewelili jer; ko nir pievis
kobbong para-vijuri.

Rraplesi wose jinibb reнге wenen ne mauren sen

C ^{7:3-5} Erpe iel, Matiu ospe suri nanu nga muto re mete jinibb, ko kem namrieni nga namvijuri
murrun ne rijen ne nale nga iel.

15 “Kapmetmet renge propet ne gerisen nir. Arirpe guli rrum nga numer m̄iajir, ko aruri nevlusipsip arkerkeris arirpe sipsip nga sete marongwose parllokloksi nanu san. 16 Kaplesi wose nir renge wenen nga marpelari renge mauren ser. Sete jinibb arongwose partawe wene drra renge moku, ko wene nitapol renge jiber mij, ejki. 17 Erpok, nai jikle nga marres parwen kele wenen nga marres, ko nai jikle nga marsij parwen wenen nga marsij. 18 Nai jikle nga marres sete arongwos parla wenen nga marsij, ko nai jikle nga marsij sete arongwose parla wenen nga marres. 19 Ko nai jikle nga sete parwen wenen nga m̄irres, parta twenir, ko parwirrer van re nabb. 20 Erpok, kaplesi wose nir renge wenen nga miplari re mauren ser.

Jinibb mawos nir se Iesu

21 “Sete nir jikle nga marokveruse inu ‘Numal, numal’ tetajer paran renge batun vanu ne melrin. Rrek nir pievis kobbong, nir nga bbong marok-loli marongen se Tata suk nga m̄ilik re melrin mare ko. 22 Erpok, renge nabong nga vitunen, nir elep parwera tevi inu, ‘Numal, numal, sete kurrormi wos nga kem namsupe nospen som re nisem, ko nga kem namoji tweni demij nir renge nisem, ko nga kem namloli majingen nga marterter marlelep marres nir renge nisem?’ 23 Ko vitunen bea-werai limjer tevi nir, ‘Setete nurongwose kami. Kapruj ngasu inu, kami nga kamok-majing nanu nga m̄isij.’

Jinibb lele eru nga morili naim

24 “Ngel, jinibb jikle nga marunge nale suk ngel nir ko marlolir, osorsan erpe jinibb san nga norongwosien sen otoa, nga m̄ili naim sen renge dan nga m̄iterter m̄irres. 25 Mili jile vajin, mian ko naus ous elep, ko nuwi owluni, ko ling eser elep ko owi naim eterter. Ko setete evitan, suri arili pa eterter renge

dan nga m̄iterter m̄irres. 26 Ko jinibb jikle nga m̄ilengleng, norongwosien sen m̄ijkie, nga m̄ili naim sen renge deŋinan. 27 Mili jile vajin, mian ko naus ous elep, ko nuwi owluni, ko ling eser elep ko owi petpate naim. Ko emav ko omobburbbur jikle.”

Nevisvisenien se Iesu orrow erres

28 Iesu evinvini ore nale sen osuw iok. Ko bbösa nga milep elai delung e nir. 29 Suri ni nevisvisenien sen orrow erres, sete erpe nevisvisenien se jinibb nevisvisenien ne nale nesreien nir.

8

Iesu ololi jinibb sopor arres luwi re mesien ser

1 Daron nga Iesu mujubbul vajin e renge botwen, ko delung nga milep nir arvijuri ni. 2 Ko jinibb san nga mimsi mesien nga niber m̄im̄emaul evini ejiol vitan jin, ko owra “Wurru, numal, oto ji nik, poro nga nik kupmarong, ko kurongwos kuploli nibek puwokwok luwi.” 3 Ko Iesu esareni nevren ejpari m̄ernen niben, ko owra “Inu numarong, nibem puwokwok luwi.” Ko ngavilvilsen mesien nga niber m̄im̄emaul evel lingi ni, ko niben owokwok luwi erres. 4 Ko Iesu ewer ore, owrai tevi: “Kuplesi sete kupwerwerai tevi jinibb p̄isan, ko kupan kupviseni nibem tevi jinibb ne sulsulen san, ko kuplai merrenien p̄isan pusorsan tevi Moses muli tuwi suri nir nga marres luwi re mesien ngok, miviseni nir nga nibem muwokwok pa musuw.”

5 Ko daron nga Iesu mian renge Kapaneam e, ko numal san se jinibb ne nuval ne Rom nir evini ji ni 6 ko ongoni ni, owra “Wurru, numal, nanwarreng weli ne majingen suk emsi, ematur renge naim. Emsi mesien nga niber mokmijmij e, ko ornge esij p̄elak.” 7 Ko Iesu owra lweni tevi: “Inu bevinuk le pa, rroporan bololi ni p̄irres.” 8 Ko m̄ernen ewer ore, owra lweni tevi Iesu: “Numal, sete nurres nga nik

kupini re loloim suk. Ko kuptur iok kobbong, kupwera bbong nale, ko nanwarreng suk wel nen p̄irres luwi re mesien sen. ⁹ Ko inu kele derteren suk otoa, ko numal suk sopor kele derteren ser arasie inu wor. Ko poro nga bowrai tevi jinibb ne nuval suk san, 'Kupan,' ko ni pian ko wor; ko poro nga bowrai tevi san kele, 'Kupini,' ko ni pivini ko wor; ko poro nga bowrai tevi jinibb ne majingen suk, 'Kuploli p̄irpel,' ko ni puloli ko wor p̄irpok."

¹⁰ Ko daron nga Iesu murngē nale sen ngel, ko etaole, ko owrai tevi nir nga marvijuri ni: "Nuwretun, nuwrai tevi kami, setete nulesi jinibb san ne Isrel nga nosurien sen milep mirpe m̄erel. ¹¹ Nuwrai tevi kami, nir pilep nga para-ivel re Is ko re Wes ko ngatan j̄ijle vini, paralik ngatan tevi Epram ko Aesak ko Jekop rengo batun vanu ne melrin, ko para-aani nanen. ¹² Ko m̄eri Isrel nir nga marrormi nawon nga paran rengo batun vanu ne melrin, para-sor twenir, paran rengo lat nga mimalik jerjer. Iok ngok jinibb para-ting ko para-runge p̄isij pilep." ¹³ Ko Iesu owrai lweni kele tevi jinibb nuval nen, "Kupiel; nanu nga kumosuri piplari ko jim." Ko rengo mete nial mawos nen, nanwarreng wel nen erres luwi re mesien sen.

¹⁴ Ko vitunen, Iesu evan loloim se Pita, ko elesi Pita p̄ilen lekter ematur emsi mesien dowalul. ¹⁵ Ko Iesu ejpari nevre nesevin, ko mesien dowalul osuw re ni. Ko emra, ko etabbuni nanen se Iesu.

¹⁶ Ko rivriv jer, re daron nga nial muwaj pini, ko nabong on ser musuw, ko artektekai jinibb elep vini ji Iesu nga demij marsisilvir; ko ni oji tweni nem̄in nga marsij rer tevi nale sen, ko ololi nir nga marmesi arres luwi re mesien ser. ¹⁷ Ngok eplari osorsan tevi nale san se propet Aesea nga muli tuwi mirpel: "Ni ela tweni mesien se kerr ko norongen nga m̄isij se kerr."

Jinibb eru ormerreni porvijuri Iesu

¹⁸ Ko vitunen Iesu elesi delung elep nga martur rrale ni, ko owrai tevi jinibb sen nir, "Rapan re devje nuwi Galili e." ¹⁹ Ko jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien san evini ji ni, ko owra "Jinibb nevisvisenien, ngabe nga kupa-van e, ko inu bea-vijuri nik." ²⁰ Ko Iesu owra lweni tevi ni, "Guli rrum nga wowarreng nir belaur otoa, ko numōn nir menuner otoa; ko inu Jinibb Mawos, milngek ejkie. Ngok, kuprrormi mun p̄irres poro nga kumrreni kupvijuri inu."

²¹ Ko san re jinibb sen owra tevi ni, "Numal, kuplinglingi inu puwomu ban betevni luwe tata suk." ²² Ko Iesu owrai tevi, "Ejki, kupvijuri inu, ko kuplinglingi nir nga sete marla mauren ko pa partevni lartul nga marmij."

Iesu ewer ore ling serser nga milep

²³ Erij jile erpok musuw, ko ean esa rengo drrav se nir, ko jinibb sen arsa tevi ni. Ko ni evan, ematur lolo drrav. Ko drrav owlu.

²⁴ Ko mian ko ling serser nga milep etewut vini re nuwito, ko owi nuwi daptap nen elelep nga marjerjeravi drrav ser, ko drrav ser otomori purron. Ko Iesu ematur malum, sete emra wor. ²⁵ Ko jinibb sen aran arwuni ni, ko arwerai tevi ni: "Numal, kupla se kerr, otomori rrapmij!" ²⁶ Ko ni owra tevi nir: "Erpese kami kammetutu? Nosurien se kami ewelili jer." Ko otur mera, ko ewer ore ling ko daptap ne nuwi, ko ormol kem̄kam̄e. ²⁷ Ko nir artaole, ko arwerwerair e, "Jinibb nga mirpese le mirpel ngel, nga m̄irij tevi ling ko nuwi kele, ko morosuri ni?"

Iesu oji tweni demij rengo m̄eri Gatara eru

²⁸ Ko vitunen arjipari devje nuwi rengo ngaim se m̄eri Gatara. Ko jinibb eru nga demij m̄isisilvi nuru orpelari re lat ne dubb vini, orivel ore selen. Nuru orivi jinibb rrum, ko

orloli jinibb sete arongwose parasi rengo sel ngok. ²⁹ Ko orkail ko orwera “Nik Atua natun, kuvini iel tweni kuploli sev le tevi komru? Kuvini tweni kuploli komru noborunge p̄isij puwomu, vitunen ko daron nen vajin?”

³⁰ Ko mori bbong nir, nior ßerþer artur arok-susung malum. ³¹ Ko demij nen nir arungoni tevi Iesu, arwera “Wurru, poro kupoji tweni kem, ko kuplinglingi kem naban nabsilvi ßerþer ngok nir.” ³² Ko ni owra tevi nir: “Kapan.” Ko daron nga marivare, aran arsilvi ßerþer nir; ko nir jijle arwolu rengo botwen nga mivjivjar san ko arowrow jubbul van rengo nuwi nga milep nen, ko arron ko armij.

³³ Ko jinibb nga marok-metmete ßerþer nir, daron nga marlesi, arwolu suri sel van ngaim e, ko arsuþe nanu jile nga marpelari. Ko nanu nga milep nga marsuþe suri, sev nga miplari ji laru nen nuru. ³⁴ Ko nir nga marlik rengo ngaim nen jijle nir arivel ore parsesewute Iesu. Ko daron nga marini ji ni ko arungonie eterter, arwera pivel lingi lut nga nir.

9

Iesu ololi jinibb san nga devje niben mimij erres luwi kele

¹ Ko mian ko Iesu esa luwi kele rengo drrav nen, olwi kele vini rengo ngaim sen e. ² Ko jinibb sopor arwosi jinibb san re maling sen nga mimsie mesien nga niber mok-mij e vini jin. Ko Iesu elesi nosurien ser elep, ko owrai tevi m̄er nga mimsi, “Natuk, nolom þirres, ßetlasi tweni nololien som le pa.”

³ Ko jinibb nevisvisenien ne nale nesereien sopor arwerwera lululwenir e, “Aro, m̄erel erij melmelas ko osopsoþe pa Atua!” ⁴ Ko Iesu orongwose norrorrmien ser, ko owra “Suri sev norrorrmien nga m̄isij muto re nolo kami ngok? ⁵⁻⁶ Evi nanu nga m̄isisarow bbong

nga bowrai tevi m̄erel, ‘Nololien som nutlasi tweni pa,’ suri si þilesi poro nuwretun rrek nukrekris kobbong? Ko evi nanu nga m̄iterter kele wor asi ngok nga poro bowra ‘Kuptur imare kupla milngom ko kupiel van rengo naim som e,’ suri jinibb jijle parlesi lelingen poro piplari pirpe nga mowrai ngok. Ko bololi vajin nanu nga m̄iterter nen, puloli kaprongwose kele nga inu Jinibb Mawos derteren suk otoa rengo iel ngatan nga ßetlasi tweni nololien.” Ko ni owrai tevi m̄er nga devje niben mimij, owra “Nuwrai tevi nik, Kuptur imare kuplai maling som kupwosi, ko kupiel van rengo naim som e.” ⁷ Ko ni erres luwi, ko otur imare ko evan rengo naim sen e. ⁸ Ko delung nir arlesi nanu nga muloli, ko armetutue, ko arsurövi Atua rengo nga m̄ilai derteren nga mirpok tevi jinibb.

Iesu everus Matiu nga pivi jinibb sen

⁹ Ko Iesu evel lingi lat ngok, oruruj spon. Ko elesi jinibb san nisen Matiu esakel rengo lat nga mok-lai nevöt netakis e. Ko owrai tevi, “Kupvijuri inu.” Ko ni otur imare, evijuri ni.

¹⁰ Ko vitunen Iesu ean loloim se Matiu ko esakel re tep nga þiaan. Ko nir elep nga marok-lai nevöt ne takis arini kele, ko nir nga jinibb marokungasir arini arsakel tevi Iesu ko jinibb sen nir. ¹¹ Ko Parasi nir marlesi ko arwerai tevi jinibb sen nir, “Erpese numal se kami m̄iaan tevi lartul ngok nga marok-loli nanu nga m̄isij?”

¹² Ko Iesu ornge nale ser ko owrai tevir: “Nir nga marres sete armerreni dokta; nir nga bbong marmesi ko. ¹³ Kapan kapmeteni suri re mining ne nale se Atua ngel: ‘Nanu nga memrreni milep evi murrun nga partelasi jinibb. Murrun nga parsulsul tevi Atua evi nanu nga welili jer kobbong.’ Sete nuvini tweni nga beveruse jinibb nga marvilvil ore marsij marwera marres,

ko nuvini tweni nga beverage nir nga sete markerkeris, ko marwer limjere nga marsij.”

Murrun nga mimerr ko murrun nga m̃itra

¹⁴ Ko vitunen vajin jinibb se Jon Baptaes nir arini ji Iesu, ko arsusi tevi ni: “Erpese kem ko Parasi nir namlingi tweni nanen nga nablot van ji Atua, ko jinibb som nir sete arloli erpok?” ¹⁵ Ko Iesu owra lweni tevir, “Daron nga nesevin muwra p̃ilik ji diwen sen, ko elik malum tevi selen nir renge nanen, sete arongwos partengsi wor. Ko daron nen pia-vini ko nga pia-ivel lingir vajin, ko arongwos parunge p̃isij vajin ko parlingi tweni nanen ser suri.

¹⁶ “Ko sete jinibb san orongwose p̃ilai bebje kalik nga mimerr puwul ore lat nga mimarrerr renge sunsun nga m̃itra e. Poro pipok, ko kalik nga m̃imerr nen tia-sakuk ko tia-teri kele sunsun nga m̃itra, ko tia-loli lat nga m̃imarrerr tialep temijpal. ¹⁷ Ko erpok kele, sete jinibb san orongwos pujongjongi norro nga mimerr van renge botel nga m̃itra nga marloli nevlun nanikot e. Poro pipok ko norro nga mimerr tut, tuloli nevlun nanikot nga m̃itra tirrerren ko tiap rrerrsi, suri etra p̃elak. Ko norro timejivjiv tisij, ko nevlun nanikot kele tisij. Pipel ko, norro nga mimerr parlingi ko wor renge nevlun nanikot nga mimerr mimalum m̃irres.”

Iesu ololi nesevin san erres luwi kele, ko nesenwarreng san nga mimij pa emaur luwi kele

¹⁸ Ko daron nga m̃irij mirpok tevi nir, ko numal san se m̃eri Isrel evini ji Iesu. Ko ejiol ko owra “Natuk nesenwarreng eamij bbong lelingen wolok. Ko poro nga nik kupini, kupa-jipari kobbong ni tevi nevrem, ko ni pia-maur luwi kele.” ¹⁹ Ko Iesu otur imare ko evijuri ni, ko jinibb se Iesu nir kele arvijuri.

²⁰ Ko nesevin san nga mok-mesi mesien se nesevin nir tetajer, sete

orongwos pumosi ejpari sia esngavöl drromon eru (12), evini evitu suri Iesu re duren, ko ejpari bongsi sunsun sen. ²¹ Nesevin norrorrmien sen erpel: “Poro bbong bejpari bongsi sunsun sen, ko inu bea-rres ko.” ²² Ko Iesu erieni lweni ko elesi vinnen ko owrai tevi: “Natuk, nolom p̃irres, nosurien som ololim kumrres.” Ko vinnen erres jer ko pa evesane.

²³ Ko daron nga Iesu mivini vajin re naim se numal nen, ko elesi nir nga marok-uwi davö ne mijen, ko nir nga marting vijajeng. ²⁴ Ko ni owrai tevir, “Kapiel, suri nesenwarreng ngel setete emij, ko ematur kobbong.” Ko daron nga marunge nale sen, ko armen kerajie. ²⁵ Ko daron nga delung nir maran vajin vare e, ko ni evan re loloim nga nesenwarreng mimatur ren, ko erveinevre nesenwarreng nen imare, ko nesenwarreng emra. ²⁶ Ko nospen nen arsupe re lat nen jile nir.

Iesu ololi metrrorr eru orkulu luwi

²⁷ Daron nga Iesu mivel rujruj lingi ie, ko metrrorr eru orvijuri ni. Ko orkail, orwera “Wurru, kuprrormi komru, nik metka se Devet!” ²⁸ Ko daron nga Iesu mian loloim e, ko metrrorr nuru oran jin. Ko ni owra tevi nuru, “Komor-osuri nga inu nurongwos bololi nanu ngel?” Ko nuru orwera lweni, “O-o, numal.” ²⁹ Ko ejpari mete nuru, ko owra “Piplari pusorsan tevi nosurien se kamru.” ³⁰ Ko mete nuru orres. Ko Iesu ewer ore eterter owrai tevi nuru, “Kopor-lesi sete jinibb san purongwose.” ³¹ Ko nuru daron nga morivel, ortur imare ko ortewijreni nospen ne Iesu renge vanu nen jile nir.

Iesu ololi nabbut san erij luwi

³² Ko daron nga nuru morivare re naim e, ko jinibb sopor arpitevi nabbut san nga demij m̃isisilvi vini ji Iesu. ³³ Ko Iesu oji tweni demij, ko nabbut erij luwi vajin. Ko delung nir

artaole, ko arwera “Sete pa nabong san rramlesi nanu nga mirpok eplari renge Isrel.” ³⁴ Ko Parasi nir arwera “Wi, ok-ojoji tweni demij suri ni elai derteren sen ji numal se demij nir.”

Iesu orrorrmi delung nir

³⁵ Ko Iesu evel rrerrale ngaim nga marlelep nir ko nga wowarrend nir, ko ok-visviseni renge naim gortien ser. Ko ok-werwer suri nale nga m̄irres suri batun vanu ne melrin, ko ok-loli nir nga marmesi mesien lele, mesien ser osuw, arres vajin.

³⁶ Ko daron nga m̄ilesi delung nir, ko orrorrmi elep suri nir. Suri arirpe sipsip nga sete san mok-metmeter, armaob nawon, setemun arongwose parwolu. ³⁷ Ko owrai tevi jinibb sen nir, “Numös elep p̄elak, ko nir evis bbong nga partawer ko parilir. ³⁸ Ngok, kapungoni tevi Atua, nga mivi numal ne numös, nga pukoni kele jinibb nga marok-tawe ko marok-ili sapon van re orsel sen.”

10

Aposol esngavöl drromon eru se Iesu

¹ Ko Iesu everus jinibb sen esngavöl drromon eru (12), nga marveruse nir aposol, parini mori. Ko elai derteren tevir nga paroji nem̄in nga marsij nir, ko nga parloli nir nga marmesi mesien lele parres luwi.

² Ngel evi nise aposol esngavöl drromon eru: nga womuj nen Saemon, nga marveruse kele e Pita, ko Antru Pita tasin, ko Jemes natu Sepeti ko Jon Jemes tasin, ³ ko Pilip, ko Batolomiu, ko Tomas, ko Matiu nga mok-lai nevöt ne takis bonevis, ko Jemes natu Alpeas, ko Tateas, ⁴ ko Saemon nga bonevis m̄ilik ji nir nga marmerr̄eni paroji tweni m̄eri Rom nir, ko Jutas Iskariot, nga vitunen pia-teka kerasi Iesu.

Iesu okoni tweni aposol sen nir

⁵ Jinibb esngavöl drromon eru ngel Iesu okonir van. Ko daron nga mukonir e, ko ewer sesesre erpel

tevir: “Sete kapan ji jinibb ne vare nir, ko sete kapan renge ngaim san se m̄eri Sameria nir, pijki. ⁶ Rrek kapan wor ji m̄eri Isrel nir. Nir arirpe sipsip nga marivel sarrsarr. ⁷ Ko daron nga kapan, ko kapokwerwer p̄irpel, kapwera ‘Otomori le pa batun vanu ne melrin p̄irrmali.’ ⁸ Kaploli nir nga marmesi parres, ko kaploli nir nga marmij parmaur luwi, ko kaploli nir nga marmesie mesien nga niber m̄im̄emaul parwokwok, ko kapoji tweni demij nga marsilvi jinibb nir. Ngok evi derteren nga marlai nawone tevi kami. Sete kamwuli. Ko kami kele kaplai nawon tevi jinibb nir.

⁹ Sete kapsongni nevöt renge baos se kami; poro pivi nevöt nga milep, rreknga nevöt nga welili, ko sete kapsongni, pijki. ¹⁰ Ko sete kapsa narr se kami daron nga kapiel e, ko sete kaptori sunsun p̄ieru, rreknga but se kami, rreknga nai nga maktor etete kami. Sete kaptori nanu ngok nir, suri oto ji lartul nga kamajing ser para-la nanu ngok nir tevi kami.

¹¹ “Ko daron nga kapan renge ngaim nga milep san, rrek nga welili san, kappej siko nga m̄irres ren, ko kaplik tevi, pijpari daron nga kapa-ivel. ¹² Ko daron nga kapan renge naim sen, ko kapwera erres tevi nir nga marlik ren. ¹³ Ko poro nga nir parivi jinibb nga marres, ko kaplinglingi rijen se kami nga m̄irres ngok puto jer jir. Ko poro nga nir sete parivi jinibb nga marres, ko kaploli rijen se kami nga m̄irres ngok pulwi vinuk ji kami. ¹⁴ Ko poro sopor sete parmarong kami kapan ji nir, ko sete parunge nale se kami, daron nga kapiel lingi lut nen, erres kapwirrwirrleni tweni maw nga muto re but se kami, nga piviseni tevir nga marloli m̄isij. ¹⁵ Nuwretun nuwrai tevi kami, renge nabong nga Atua pia-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb nir, pia-sij wor pia-asie renge nir ngok renge nir ne Sotom

ko nir ne Gomora, nga marsuþe tuwi pa suri nololien ser nga marsij.

Jinibb nir para-loli þisij tevi jinibb se Iesu nir

¹⁶ “Kapmurrong. Bokoni tweni kami kapirpe sipsip nga paran rengen livö ne guli rrum nir. Kapkulu metmet þirres pirpe numet, ko kapirpe kele wumner nga sete orongwos puloli þisij. ¹⁷ Kapmetmet re jinibb nir. Para-tekai kami van re nosþen se numal ser nir, ko rengen naim gortien ser, para-revji kami tevi nai ¹⁸ ko para-tekai kele kami van re no numal nga marlelep sopor kele, suri kamivi jinibb suk. Ko kapa-wera tweni nale suk tevi nir ko tevi jinibb ne vare nir.

¹⁹ “Ko daron nga para-tekai kami, sete kaprrormi þelake sev nga kapwera ko pirpese nga kapwera. Suri Nemnin On pia-lai nale tevi kami nga kapa-wera rengen mete nial mawos nen. ²⁰ Suri sete kami kis kaprij, ko Nemnin On se Tata se kami nga pia-rij rengen jingo kami.

²¹ “Ko tuwan pia-tekai tasin pia-lingi re mijen, ko tata kele pia-loli pirpok tevi natun; ko natur kele nir para-tur imare, para-teka tata ser ko tasu ser para-lingi van re mijen. ²² Ko jinibb jile para-ungasi kami suri kamivi jinibb suk. Ko si nga pia-tur þiterter pijpari bongsin, Atua pia-la mauren tevi.

²³ “Ko poro nga parloli esij tevi kami rengen ngaim san, ko kapwolu van re ngaim nga surie. Nuwretun nuwrai tevi kami, setete kapiel þetþeti re ngaim ne Isrel nir, pijpari inu Jinibb Mawos bea-luwi vini. ²⁴ Sete jinibb san elep asi ni nga mok-visviseni, ko sete jinibb ne majingen san elep asi numal sen. ²⁵ Jinibb san purnge þirres kobbong nga pirpe numal sen. Ko poro san piveruse numal san puwra ‘Bielsepal’ (ngok evi nise numal se demij nir), ko pia-rij pia-sij kele wor tevi jinibb sen nir, suri jinibb sen nir arivi jinibb nga welili kobbong.

Sete erres jinibb se Iesu pimtutu

²⁶ “Ngok, sete kapmetutue nir. Suri nanu jikle nga mtiwtawi ore, para-raji puto limjer; ko nanu jikle nga muto teptepi, para-rongwose kele e. ²⁷ Sev nga mowrai silveni tevi kami, ko kapwera limjer; ko sev nga mowra rengen boro kami, kapkail van mare, kapwera tevi jinibb nir.

²⁸ “Ko sete kapmetutue nir nga marok-revji nibe jinibb, ko sete arongwose parevji nemir. Kapmetutu wore Atua kobbong, suri ni orongwose pirezvi kortoni niben ko nemnin rengen lat ne norongen nga nisij.

²⁹ “Arok-wulwule numön nga wowarrens nir nowlir ean ngatan temijpal. Ko sete nir san pivitan aseni ngatan poro nga Tata se kami sete pimarong. ³⁰ Ko kami, kamlelep lingi nir wor ji Tata se kami. Erpe kami kamrrormi rao batu kami evi nanu nga welili kobbong; ko suri kamlelep þelak ji Tata se kami, ni orongwose jikle rao batu kami nir. ³¹ Ngok, sete kapmetutu. Kamlelep temijpal wor asi numön nga wowarrens ngok nir, ko Tata se kami pimmetete kami kele wor.

Jinibb nga muwra tweni nga ni evi se Iesu

³² “Si nga puwrowrai inu rengen no jinibb nir, inu kele bea-werwera ni rengen no Tata suk nga milik re melrin. ³³ Ko si nga pivilvil ore inu rengen no jinibb nir, inu kele beavilvil ore ni rengen no Tata suk nga milik re melrin.

Iesu ololi jinibb nir arwirr sarrsarr

³⁴ “Sete kaprrormi nga nuvini tweni bokoni demat vini iel ngatan. Sete nuvini tweni bokoni demat, ko nuvini tweni ßeti wukari jinibb nir, pivi meling þieru e. ³⁵ Ko nuvini tweni bololi jinibb þitre tata sen, ko nesenwarrens þitre tasu sen, ko nesevinli þitre pilen lekter. ³⁶ Ko

devje nuval se jinibb nir parpelari re nir lulweni kobbong niaken.

Jinibb se Iesu nir parloli ko wor Iesu puwomu rengo mauren ser

³⁷ “Ko poro jinibb san pimrreni tata sen rreknga tasu sen womu re inu, ko sete erres re pivi jinibb suk. Ko ni nga mimrreni natun norman rreknga nesevin womu re inu, ko sete erres kele re pivi jinibb suk. ³⁸ Ko si nga sete muwosi nai pelaot sen pivijuri inu, ko sete erres re pivi jinibb suk. ³⁹ Si nga putor totoni mauren sen p̄iterter iel ngatan, mian ko pia-tor jabble; ko si nga pimaronge mauren sen suri m̄imajing suk, ko mian ko pia-tor sweri mauren nga m̄irres.

Atua pia-la nowli jinibb mawos

⁴⁰ “Ko si nga pimarong kami kapan ji ni, ko erpe emarong kele inu ban ji ni. Ko ni nga pimarong ban ji ni, erpe emarong kele nga Tata suk nga mukoni inu pian ji ni. ⁴¹ Ko si nga pimarong nga propet san pian ji ni suri evi propet, ni kele pia-lai nowli propet ji Atua. Ko si nga pimarong nga jinibb nga m̄irres san pian ji ni suri evi jinibb nga m̄irres, ni kele pia-lai nowli jinibb nga m̄irres san ji Atua. ⁴² Ko si nga p̄ilai biles nuwi kobbong nga mimemrrali san tevi jinibb suk nga welili ngel san nga pimni, suri evi jinibb suk, erpe ololi nanu nga welili kobbong. Ko nuwretun nuwrai tevi kami, m̄ernen pia-lai nowlin nen ko wor ji Atua.”

11

Jinibb se Jon Baptaes arini arlesi Iesu

¹ Iesu evinvini ore nga muwer sesesre jinibb sen esngavöl drromon eru iok. Ko evel rujruj sapon kele vini re ngaim sopor nga marto rrale ie, nga pivisviseni ko p̄iwerwer rer.

² Renge daron nen, Jon Baptaes elik rengo naim ne nekaijen, ko

orngje majingen se Kristo nga mulolir. Ko okoni jinibb sen sopor van ji Iesu. ³ Ko arsusi tevi, “Erpese? Nik kuvi ni nga kem m̄eri Isrel nir namok-teravi, rreknga ejki, nabtiriv m̄inij malum?” ⁴ Ko Iesu erij weli tevi nir, owra “Kapan ji Jon, ko kapa-werai tevi ni nanu nga m̄irres nga kamlesi ko kamrunge, p̄irpel: ⁵ ‘Metrrorr arkulkulu erres luwi, ko naroj nir arivel erres, ko jinibb nga marmesie mesien nga niber m̄im̄emaul arwokwok luwi, ko borwon nir arongrong luwi, ko mijen nir armaur luwi, ko arwerwer nale nga m̄irres tevi beres nir. ⁶ Ko neiren re ni nga sete m̄ilesi nanu san rengo inu nga puloli ni purnge p̄isij rengen.’ ”

Iesu os̄pe suri Jon Baptaes

⁷ Ko daron nga nir marivel e vajin, ko Iesu etipatun nga puwrai tevi delung nir suri Jon, owra “Sev ko kamiel tweni van kaplesi re lolo merwer bonevis? Kamiel tweni kaplesi jinibb san nga mirpe mavir nga ling mok-uwi sarrsarre? Ejki. ⁸ Ko suri sev kamiel? Kaman tweni kamlesi jinibb san nga muri sunsun nga mimau m̄irres? Ejki, nir nga maruri sunsun nga mirpok arlik re naim se numal nga marlelep nir. ⁹ Ko suri sev kamiel? Kaman tweni kamlesi propet san? Nuwrai tevi kami, ewretun, ni evi propet, ko elep kele wor asi propet nir. ¹⁰ Ni ngel ko tuwi aruli suri rengo Naul On, erpel: ‘Kapmurrong, bokoni jinibb suk san nga puwowomu re Mesaea, ko puloli sel se ni pimetet.’ ¹¹ Nuwretun nuwrai tevi kami, rengo nir p̄etp̄eti nga mariak iel ngatan, sete san erpe Jon Baptaes. Ni elep wor asi nir. Ko rengo nir nga paran re batun vanu ne melrin, nir p̄etp̄eti arlelep asi wor Jon.

¹² “Mitipatun rengo daron nga Jon Baptaes mok-werwer e evini mijpari lelingen, ko jinibb ne balpalen nir arpapal tere batun vanu ne melrin, ko arwera parpalpal ore jinibb nir sete paran rengen. ¹³ Nale se

propet nir, ko nale nesesreien nga maruli tuwi pa, arsupe wowomue ko pa osuw, mijparimian ko Jon mia-pelari. ¹⁴ Ko nanu nga bowrai rreknga piterter nga parosuri le, ko Jon le evi Elaeja nga nir marsupe wowomue nga pia-luwi vini. ¹⁵ Isi nga boron otoa, purnge re nolo boron!

¹⁶ “Ko bowrai rrongrongvi dul nga lelingen ngel aripese? Arirpe bipiwarreng nga marlik renga mesa nga mirres sapon, ko markikail marververuse seler nir parini jir partetnij. ¹⁷ Ko arwera ‘Namuwi nabbu, ko kammusus kapsew e; namla nubo nga martaur e, ko kammusus kapting. Kammusus kaptetnij detnijen ne neiren, ko detnijen ne dauren.’ ¹⁸ Ko erpok kele, dul nga lelingen ngel arungasi murru Jon ko murru inu Jinibb Mawos kele. Suri Jon mivini, ko sete eaan elep, ko sete emni norro ejki, suri ok-lot tetajer. Ko dul ngel arlesi esij, ko arwera ‘Demij san esisilvi.’ ¹⁹ Ko inu Jinibb Mawos nuvini nomok-aan ko nomok-mini norro. Ko dul ngel arlesi esij kele, ko arwera ‘Kaplesi, leorr lep, ko lemni kis norro! Ni evi sele jinibb nga marok-lai nevot ne takis, ko jinibb nga marsij nir.’ ” Ko Iesu owrai tevir, “Ko norongwosien sete eplari re sel sansan, eplari wor re sel elep ko. Ko komru Jon, komru kes nomor-vijuri.”

Iesu otortori jinibb nga sete marosuri ni

²⁰ Ko vitunen Iesu etipatun ko erij terter tevi nir nga marlik renga ngaim sopor suri nelesien jikle nga muloli re nir marlesi, ko sete nolor arlululwi ren. ²¹ Ko owra “Wi, kami meri Korasin! Wi, kami meri Betsaeta! Kami nga kamok-ungasi jinibb ne vare nir, erpe meri Taea ko meri Saeton nir. Ko poro nga san puloli majingen nga marinijnij nawone ngel nir nga mololi ji kami renga Taea ko Saeton, ko nolor pulululwi pa tuwi nen renga nololien ser, ko paruri sunsun tera nga

marmerrmerris nir, ko parlik renga niavi nabb parpelpalose, parviseni nga arrormi nanu nga marsij nga marloli sarrsarre nir. ²² Ko nuwrai tevi kami, pia-sij wor renga kami pia-asi nir meri Taea ko Saeton renga nabong nga Atua pia-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb nir, suri nolo kami sete olululwi. ²³ Ko kami, meri Kapaneam, kamokrrormi nga kapa-van mare re melrin, a? Ejki, ko kapa-van ngatan jer re lat ne mijen. Poro nga san puloli majingen nga marlelep ngel nir nga mololi ji kami renga Sotom tuwi, ko nolor pulululwi, ko Atua sete pusli ngaim ser, puto pirres pijpari lelingenok. ²⁴ Ko nuwrai tevi kami, pia-sij wor renga kami pia-asi nir meri Sotom renga nabong nga Atua pia-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb nir, suri nolo kami sete olululwi.”

Iesu owra erres wor tevi Tata sen

²⁵ Ko renga daron ngok, ko Iesu owra “Nuwra erres wor tevi nik, Tata. Kuvi Numal ne melrin ko ne ngatan. Ko kusilveni nanu ngel nir suri batun vanu ne melrin renga nir nga marwera ‘Norongwosien se kem otoa, ko namrongrongwos,’ ko kuviseni tevi nir nga nolor maran ngatan mirpe bipiwarreng. ²⁶ Erpok, emawos re nik, Tata, nelesien som.

²⁷ “Nanu jikle Tata suk elair pa tevi inu. Ko sete jinibb san orongwose inu Natu Atua, Tata suk kobbong. Ko sete san orongwose Tata suk kele, inu kobbong Natun nusan, ko si nga memrreni kele beviseni Tata suk tevi ni.

Kapini kaplai mosien ji inu

²⁸ “Kapini ji inu, kami nga kampelak milep ko kamtetaur milep, ko inu bea-lai mosien tevi kami. ²⁹ Ko kapwosi nai soloslo suk re birpari kami, ko kapivi jinibb ne majingen suk, ko kapmeteni re inu. Suri inu numalum, ko nolak ean ngatan temijpal, ko kapa-lesi mosien re nemi kami. ³⁰ Suri nai soloslo suk sete majingen nen orrow, ko

detauren suk nga bea-lai tevi kami kapsoloi esisarow kobbong.”

12

Jinibb se Iesu nir arsesri tweni wene wit re nabong ne mosien

¹ Renge daron nen, renga nabong ne Sapat san, ko Iesu ko jinibb sen nir arivel rurrngi orsel ne wit san. Ko jinibb sen nir, numer ajir, ko artipatun arsesri sursele wene wit nir, ko arurroi. ² Ko daron nga Parasi marlesi, ko arlesi esij, suri evi nabong ne Sapat. Ko arwerai tevi Iesu: “E, kuplesi, jinibb som nir artor otvi nesesreien ne nabong ne Sapat!” ³ Ko ni owrai tevi Parasi nir, “Nurrormi sete kammeteni suri nanu nga Numal Devet muloli nabong san tuwi, daron nga numer miaji ni ko jinibb sen nir. ⁴ Ko ean loloim se Atua ko elai niv nga jinibb ne sulsulen marlai pa tevi Atua musuw, ko ni ko jinibb sen nir nga marpitevi ni arurroi. Ngok nale nesesreien ewer orer nga sete parurroi, jinibb ne sulsulen kis kobbong parurroi. Ko nospen nen ejkie ji Atua. ⁵ Ko rreknga sete kammeteni kele renga nale nesesreien nga renga nabong ne Sapat nir, ko jinibb ne sulsulen nir ne Naim On se Atua arok-tor ototvi nesesreien ne nabong ne Sapat daron nga marmajing majingen ser, ko nospen nen ejkie ji Atua. Kammeteni ko pa, ko kamrelenge. ⁶ Ko nuwrai tevi kami, inu ngel, nulep asi Naim On. ⁷ Ko poro nga kaprongwose mining ne nale ngel nga muto kele re Naul On, ‘Atua owra sete kaprormi sulsulen ko nanu nga marirpok nir, ko kaprormi suri jinibb,’ ko sete kapsupe suri nir ngok nga nospen ser mijkie. ⁸ Ko inu Jinibb Mawos nuvi numal ne Sapat.”

Iesu ololi nevre jinibb san erres luwi kele

⁹ Ko Iesu evel rujruj kele sapon, ko ean re naim gortien ser san. ¹⁰ Ko jinibb san nga nevre mimij

elik iok. Ko Parasi nir armerreni parloli Iesu puloli nanu san nga nospen nen putoe. Ko arsusi tevi, arwera “Erpese? Evi nanu nga mirres nga parloli jinibb pirres luwi re nabong ne Sapat, rreknga ejki?” ¹¹ Ko ni owrai lweni tevir, “Poro nga kami san sipsip sen san otoa, ko sipsip nen pivitan re bulwil san re nabong ne Sapat, ko ni sete miavan mia-rrul ren ko pirvei tweni, ko pilngi kurtweni kobbong, putoe iok? Ejki, pian ko wor, pirvei tweni. ¹² Ko jinibb elep asi wor ean mare re sipsip. Ngok, erres ko pa nga parloli pirres re nabong ne Sapat.” ¹³ Vitunen, ko ni owrai tevi jinibb nga nevre mimij, “Kupete nevre.” Ko ni ete nevre emetet, ko nevre erres luwi erpe nevre devjen. ¹⁴ Ko Parasi nir arlolarsi, ko arivare ko armurri suri sel nga parevji pini Iesu ren.

Iesu evi jinibb ne majingen se Atua

¹⁵ Iesu orongwose norrormien ser, ko evel lingi ie. Ko delung arvijuri ni, ko ni ololi nir jikle nga marmesi arres luwi. ¹⁶ “Ko ni ewer ore nir nga nir sete parsupsupe ni. ¹⁷ Ngok eplari osorsan tevi nale san se Atua nga propet Asea muwrai tuwi: ¹⁸ “Merel evi jinibb ne majingen suk nga motobbobbue ko nga memreni, ko nurnge erres elep suri ni. Bea-loli Nemik pia-silvi ni, ko ni pia-van pia-wer tweni nesesreien suk nga mimawos tevi meri vare nir. ¹⁹ Sete orongwos pilat, ko sete orongwos pikail vijajeng pelak; ko sete san orongwos purnge drrelan re sel nga marlelep nir nga nir elep marivel asasi ren. ²⁰ Ni pivi jinibb malum tevi nir nga marmeljakov ko tevinir nga derteren ser mijkie. Ko ni pok-loli pirpok pijpari daron nga ni pia-loli jile pa nesesreien nga mimawos nga pia-asi ko pia-to pitertter jer. ²¹ Ko jinibb ne vare nir parlingi nolor pitertter re ni.”

Parasi nir arwera Iesu ela derteren sen ji Demij

²² Ko vitunen arpitevi jinibb san nga demij m̄sisilvi ko mivi metrrorr ko nabbut vini ji Iesu. Ko ni ololi erres luwi, ko erij vajin ko okluklu. ²³ Ko delung nir bbōsa elair e, ko arwera “A, rreknga ni evi metka mawos se Numal Devet nga rramok-teravi!”

²⁴ Ko Parasi nir daron nga marunge, arwera “Merel elai derteren nga pok-ojoi demij e ji Bielsepal kobbong, numal se demij nir.” ²⁵ Ko Iesu orongwose norrorrmien ser, ko owra tevir: “Poro vanu p̄isan jinibb nen nir parteri wukari meling nen p̄ieru e, ko vanu nen pivitan p̄isij. Ko poro nga ngaim p̄isan rreknga niaken p̄isan jinibb nen nir parteri wukari devjen p̄ieru e, ko ngaim nen rreknga niaken nen setete orongwos porlik p̄irres, porvitan ko. ²⁶ Ko poro nga Demij pok-ojoi demij sen nir, ko ololi meling eru e, ko ortertere lweni nuru, ko batun vanu sen p̄irres pirpese? Pivitan ko. Ngok kamsarr nga kamwera inu nulai derteren suk ji Bielsepal, numal se demij nir. ²⁷ Ko poro nga pivi weretunen nga inu nomok-lai derteren suk nga boji tweni demij e nir ji Bielsepal, ko pirpese kele re jinibb se kami nir? Suri nir kele arok-ojoi demij nir. Ko arok-lai derteren ser ngabe ko? Erres nir parlesi suri nale se kami nga kamwerair ngok. ²⁸ Ko poro nga βelai derteren suk nga boji tweni demij e nir ji Nem̄in On se Atua, ngok batun vanu se Atua eplari le pa ji kami. Kaprrorrm̄i p̄irres suri nanu ngok. ²⁹ Ko erpok kele, sete jinibb san orongwos pian nawon lolo naim se jinibb nga m̄iterter san ko p̄ila nijor sen nir. Ejki, pian puwomu ko p̄isre totoni m̄ernen, ko vitunen vajin pia-lai p̄etp̄eti nijor sen jile nir. Ko m̄ernen erpe Demij, nga Nem̄in On esre totoni pa osuw. ³⁰ Ko poro san sete p̄imajing tevi inu, erpe etre inu ko; ko poro san sete p̄iser kortoni tevi inu, ngok erpe ewirrwirr sisamis

nir. ³¹ Niko nuwrai tevi kami, nololien jile nir ko nale nga m̄isij jile nir, Atua orongwose p̄itlasi tweni renge jinibb nir. Ko nale nga marsopsope ma Nem̄in On e, Atua sete orongwose p̄itlasi tweni rragrrage renge jinibb. ³² Ko poro san p̄irij p̄isij ko pusopsope inu Jinibb Mawos, ko Atua orongwose p̄itlasi tweni rengen. Ko poro san p̄irij p̄isij ko pusopsope Nem̄in On, ko Atua sete orongwose p̄itlasi tweni rengen lelingen ngel, ko tuwi ngok vini. Ngok kapmetmet nga sete kapwera inu nula derteren suk ji Demij.

Kapmeteni viringsi duru nai renge wenen nga miplari ren

³³ “Poro nai san p̄irres, ko wenen kele p̄irres. Ko poro nai san p̄isij, ko wenen kele p̄isij. Suri nai jijle arlesi wose renge wenen. ³⁴ Kamivi jinibb nga kamsij, kamivi metka ne num̄et. Kapwera nanu nga parres sapon pirpese? Suri, sev nga muwun saut re nolor, niko jingor marwera tweni. ³⁵ Jinibb nga m̄irres okwera tweni nanu nga m̄irres kobbong nga muto renge nolon; ko jinibb nga m̄isij okwera tweni nanu nga m̄isij kobbong nga muto renge nolon. ³⁶ Nuwrai tevi kami, bebje nale jijle nga jinibb sete murrorm̄i muwomue, ko muwra tweni, Atua pia-lesi suri nir jijle renge nabong nga puwra suri lat nga puto suri tevi jinibb nir. ³⁷ Renge rijen som ko nir, Atua pia-wera ko nik kurren, rreknga kusij.”

Jinibb nga marlelep sapor arwera parlesi nelesien san

³⁸ Vitunen ko jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien sapor ko Parasi sapor arkerkerasi Iesu, ko arsusi tevi, arwera “Jinibb nevisvisenien, nammerreni kupviseni nelesien san tevi kem, nablesi. Ko ngok nabrongwose nga weretunen nik kuvel ji Atua vini.” ³⁹ Ko ni owra lweni tevir, “Kamivi dul nga m̄isij, kamok-loli esij tevi Atua erpe nesevin san

nga mok-loli m̄isij tevi diwen sen. Erpese kammerreni beviseni nelesien san tevi kami kaplesi? Kapalesi kobbong nelesien p̄isan, nga p̄sorsan tevi nelesien se propet Jona nga miplari tuwi. ⁴⁰ Erpe Jona elik nutrin itul ko nutpong itul renge depai nai nga milep nen, pirpok ko inu Jinibb Mawos bea-lik nutrin p̄itul ko nutpong p̄itul renge lolo dan. ⁴¹ Ko renge nabong nga Atua pia-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb nir, jinibb nir ne Nineve paratur imare ko para-supe suri kami. Suri nir nolor arlululwi daron nga Jona m̄iwerwer tuwi. Ko kaplesi inu ngel, nulep asasi Jona, ko kami sete nolo kami olululwi daron nga inu m̄ewerwer tevi kami. ⁴² Ko renge nabong nga Atua pia-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb nir, nesevin nga tuwi nga mivi kwin se nir ne Saot pia-tur imare ko pia-supe suri kami. Suri ni evel ngasu p̄elak renge bongsi vanu vini, owra purongwose norongwosien se Numal Solomon. Ko kaplesi inu ngel, nulep asasi Solomon. Ko suri sev kami sete kamini ji inu?

Nem̄in nga m̄isij nga miv̄el olwi keke vini

⁴³ “Moro nga nem̄in nga m̄isij san nga m̄isilvi jinibb san miv̄el lingi ni, ko evel rurrngi lat nga nuwi mijki e, epepej lat nga p̄ilik p̄irres ren; ko sete otor sweri san. ⁴⁴ Mian ko owra ‘O, bolwi keke van re naim suk, lat nga mevel lingi vini.’ Ko daron nga mijpari, elesi naim sen obbubbil, ko elesi aruruk vaseni pae osuw, ko arjuroi erres. ⁴⁵ Elesi jile naim sen musuw, ko olwi van ko elesi nem̄in ebut keke nga marsij asie ni, ko nir jijle aran loloim ko arlik iok. Ko morok vajin nga nem̄in nga marsij marsilvi elik esij easi re nga m̄ilik womu. Ko pirpok keke ko tevi kami nga kamivi dul nga kamsij.”

Iesu tasu sen ko tasin nir arini parlesi ni

⁴⁶ Daron nga m̄irij malum mirpok tevi delung nir, ko tasu sen ko tasin nir arini. Ko artur vare ko arngoni tevi jinibb sen nir nga parij tevi Iesu. ⁴⁷ Ko san owrai tevi Iesu, “Tasu som ko tasim nir nir le vare, ko arngoni nik nga parij tevi nik.” ⁴⁸ Ko Iesu owra lweni tevi ni nga muwrai tevi ni, “Isi evi tasu suk, ko isi arivi tasik?” ⁴⁹ Ko ni esareni nevren mawos jinibb sen nir ko owra “Nir ngel le arivi tasu suk ko tasik nir. ⁵⁰ Suri si nga puloli marongen se Tata suk nga m̄ilik re melrin mare, ni ko evi pa tasik ko jujuk ko tasu suk osuw.”

13

Nale rrongrrongvi ne jinibb nga mok-jijreni jelangin

¹ Re nabong mawos nen, Iesu eivare lingi naim nen, ean elik re devje nuwito ne Galili. ² Elik, ko delung nga milep sopor arini arkorti rrale ni. Ko suri nir elep p̄elak, ni otur imare ko esa van renge drav san ko esakel rengen. Ko delung jile artur jer ngaut.

³ Ko ni ospe suri nale rrongrrongvi elep tevi nir. Owra “Kapmurrong. Jinibb san nga mok-jijreni jelangin ean tweni p̄ijijreni jelangin orsel. ⁴ Ko daron nga mok-jijreni e, ko ejijreni aseni sapon, ko jelangin sopor arvitan re devje sel e. Ko numön nir arini artasi twenir. ⁵ Ko sopor arvitan van re dan ne nevöt, lat nga sete dan mimtul e. Ko moro maretiv, arpelari ngavilvilsen imare, suri sete arto ngatan p̄elak re nolo dan. ⁶ Ko daron nga nial m̄isner, ko armeli. Ko suri lape sete evter, ko armij. ⁷ Ko sopor arvitan van re lolo moku, ko moku emra tevte nir, ko emelngi orer. ⁸ Ko sopor ma sete arwij lingi dan nga m̄irres nen, armatur jer renge dan nga m̄irres nen, ko armaur erres, ko arwen. Ko sopor wener ongut (100), ko sopor wener ngavöl ouwon (60), ko sopor wener ngavöl itul (30).

⁹ Isi nga boron otoa, purnge re nolo boron!”

Iesu owra tweni suri sev ni mokrij re nale rrongrrongvi

¹⁰ Ko Iesu jinibb sen arini ji ni ko arsusi tevi: “Suri sev komok-suþe suri nale rrongrrongvi tevi nir?”

¹¹ Ko ni owra lweni tevir, owra “Atua elai tevi kami nga kaprong-wose nanu nga marto teptepi renge batun vanu ne melrin, ko sete elai tevi nir nga ngok nga parongwose.

¹² Si nga norongwosien sen mutoe, Atua pia-lai pilep kele tevi ni. Ko si nga norongwosien sen muwelili jer, Atua pia-la tweni jin. ¹³ Nomok-suþe suri nale rrongrrongvi tevi nir, suri arok-lesi ko sete arok-lesi wose, ko arok-runge ko sete arok-rongwos kele e. ¹⁴ Renge nir ngel eplari erpe nale san se Atua nga propet Aesea osþe wowomue, owra ‘Kapa-runge pilep, ko setete kama-rongwose; ko kapa-lesi pilep, ko setete kama-lesi wose. ¹⁵ Suri jinibb ngel nir batur eterter ko boror arwonwon ko meter arþil, ko arwera “Rratlesi tevi meterr, ko rratrunge tevi bororr, ko rratrongwose re nolorr, ko nolorr tulululwi, ko Atua tia-loli kerr rratres luwi!” ’

¹⁶ “Ko kami ma, kamlik erres, suri mete kami arok-lesi, ko boro kami arok-runge. ¹⁷ Nuwretun nuwrai tevi kami, propet elep ko jinibb nga marres elep ne tuwi armerreni elep parlesi nanu nga kamlesir ngel nir, ko sete arlesir; ko arwera elep parunge nanu nga kami kamrunger ngel nir, ko sete arunger.

¹⁸ “Kaprunge kele ta jilweren rrongrrongvi suk suri jinibb nga mok-jijreni jelangin, bowra tweni vajin. ¹⁹ Poro jinibb san purnge nga marsuþe suri batun vanu ne melrin ko sete purongwose nale nen, Demij pivini ko þiteseni tweni nale nga mietiv renge nolon. Ngok erpe pa jelangin nga marvitan re devje sel.

²⁰ Ko jelangin nga marvitan renge dan ne nevöt, erpe pa jinibb san nga murnge nale, ko milai ngavilvil, ko

eir elep. ²¹ Ko laþen ejki malume, ko orongwos puto bbong beblen; ko daron nga nanu nga mïterter mivini, rreknga poro nga jinibb sopor partur imare parloli þisij tevi ni suri nale nga muosuri, ko ni elngi kurtweni evesane. ²² Ko jelangin nga marvitan renge lolo moku, erpe pa jinibb san nga murnge nale; ko suri orrorrmi þelake nanu ne iel ngatan nir, ko suri emrreni joron pilep, nanu ngok nir armelngi nale nga mimaur ren, ko arloli wenen ejkie. ²³ Ko jelangin nga marvitan re dan nga mïrres, erpe pa jinibb sopor nga marunge nale, ko marongwose, ko marlai wener. Ko wenen nir sapon ejpari ongut (100), ko nir sapon ngavöl ouwon (60), ko nir sapon ngavöl itul (30).”

Nale rrongrrongvi ne mösmös nga mïisij nga mimaur korti tevi wit

²⁴ Ko Iesu ela nale rrongrrongvi mïnij kele san tevi nir, owra “Renge batun vanu ne melrin, Atua puloli pusorsan tevi murru jinibb ngel: Jinibb san ean ejijreni jelangin nga mïrres ne wit re orsel sen. ²⁵ Ejijreni jijle osuw, ko daron nga jinibb marmatur e, ko ni devje nuval sen evini ko ejijreni jelangin nga mïisij oto tevi wit nen, ko evel. ²⁶ Ko mian ko jelangin nen nir aretiv vajin, ko armaur, ko arwen. Ko arlesi wose vajin mösmös nga mïisij nen mutur tevir, suri wenen enije. ²⁷ Ko jinibb ne majingen se mïer nga orsel sen nir arini jin ko arwerai tevi ni: ‘Numal, erpese? Kujijreni jelangin nga marres renge orsel som, ko mösmös nga mïisij ngel evan erpese?’ ²⁸ Ko ni orongwose ko owrai tevi nir, ‘Devje nuval ko ololi nanu ngel.’ Ko jinibb sen arwerai kele tevi ni, ‘Ko kumarong kem naban nabrrangi twenir?’ ²⁹ Ko ni owra ‘Ejki, pijki, daron nga poro kaprrangi mösmös nga mïisij e, takrrangi tweni wit nga mïrres tuto tevir. ³⁰ Kaplinglingir parmaur korti pijpari daron ne numös. Ko

renge daron ne numös ngok, beawerai tevi nir nga partawer, “Kapsere kortoni mösmös nga marsij puwomu, ko kapserer parivi bböbbti nga para-sulir. Ko kapsere wit nen pian renga ßeßeim suk.”

Nale rrongrrongvi ne jelangi nubek ko ne is

³¹ Ko ni ela nale rrongrrongvi m̄inij kele san tevi nir, owra “Batun vanu ne melrin osorsan tevi jelangi nubek nga mivitan re nai san. ³² Jelangin nen ewelili jer lingi jelangin m̄inij nir, ko daron nga mimaur, elep lingi nai nir. Ko numön ne mesa nir arini arok-loli menu ner renga rengsin nir.”^D

³³ Ko ni ela nale rrongrrongvi m̄inij kele san tevi nir, owra “Batun vanu nemelrin osorsan tevi is nga nesevin m̄ilai m̄ilngi renga besin nga milep san nga muwune plaoa, ko m̄ikiskisi. Ko setemun arlesi is nen, ko ololi niv jile epau.”

Iesu ok-la nale rrongrrongvi kis tevi delung nir

³⁴ Nanu ngel jile nir, Iesu osße tevi delung nir renga nale rrongrrongvien. Poro nale rrongrrongvi pijki, ko sete mia-suße nanu san tevi delung nir. ³⁵ Ngok eplari osorsan tevi nale san se Atua nga propet san muwrai tuwi: “Bea-sa jingok, ko bea-lai nale rrongrrongvi, bea-werwerai tweni nanu nga martepetepi re iel ngatan m̄itipatun mivini mijpari lelingenok.”

Iesu owra tweni vajin nale rrongrrongvi ne mösmös nga m̄isij lat nga muto suri

³⁶ Vitunen ko Iesu evel lingi delung nir, ko evan loloim re naim. Ko jinibb sen nir arini ji ni ko arwera “Kupwera suri ta tevi kem nale rrongrrongvi ne mösmös nga m̄isij renga orsel ngok.” ³⁷ Ko ni owra lweni tevir, owra “Jinibb nga m̄ijjreni jelangin nga m̄irres

ngok erpe pa inu ko, Jinibb Mawos. ³⁸ Orsel ngok erpe pa iel ngatan ko. Ko jelangin nga marres ngok arirpe pa jinibb nir ne batun vanu ne melrin ko, ko jelangin nga marsij ngok arirpe pa jinibb se Demij ko nir. ³⁹ Ko devje nuval nga m̄ijjrenir erpe pa Demij ko. Ko numös ngok erpe pa iel ngatan ko bongsin nga pia-suw e ko pa, ko nir nga martawe ngok arirpe pa anglo ko nir. ⁴⁰ Pusorsan tevi nga marsier kortoni mösmös nga marsij nir ko marsuli, pia-sorsan kele tevi iel ngatan bongsin nga pia-suw e. ⁴¹ Inu Jinibb Mawos bea-koni anglo suk nir, ko nir para-sere kortoni nir nga marok-loli jinibb parong tweni nale suk ko nir nga marok-loli nololien nga marsij renga batun vanu suk. ⁴² Para-sere kortonir jile, ko para-wirrer van re nabb. Lok ngok jinibb para-ting ko para-runge p̄isij pilep. ⁴³ Ko renga daron nen jinibb nga marres nir pia-irpe nial, para-mor renga batun vanu se Tata ser. Kaprunge renga nolo boro kami!

Nale rrongrrongvi ne nanu itul

⁴⁴ “Batun vanu ne melrin osorsan tevi nijor nga m̄irres san nga muto teptepi renga orsel, nga poro jinibb san putor sweri, ko p̄ir pilep ren, ko p̄isilveni kele. Ko suri eir elep ren, ko pian puwulwule joron jijle nir, ko puwli tweni orsel ngok, nga nijor nen pivi sen ko vajin.

⁴⁵ “Ko erpel kele, batun vanu ne melrin osorsan tevi nevöt san nga marok-lai lolo botrrum. Ko jinibb san nga mokwuli nevöt ngok nir, ⁴⁶ daron nga mutur sweri nevöt nga nowlin milep temijpal ngok san, ko olwi van owulwule joron jijle nir ko ela nevöt nen, ko owli tweni vajin nevöt ngok evi sen.

⁴⁷ “Ko erpel kele, batun vanu ne melrin osorsan tevi niva san nga marwirre renga dis, ko nai jijle

^D 13:32 Erpe iel, Matiu orrongrrongvi batun vanu se Atua erpe jelangi mastat, ko suri mastat ejki iel, namlingi nubek, nga puloli mining ne nale se Matiu piplari limjer.

maron ren. ⁴⁸ Ko daron nga niva nen puwun, parevei van ngaut e. Ko parlik ngatan, ko parla mesal nga marres parsongni van re narr; ko nga marsij nen, parwirr twenir. ⁴⁹ Pia-irpok kele ko renge daron ne iel ngatan bongsin. Anglo nir paravini para-la tweni jinibb nga marsij re nir nga marres, ⁵⁰ ko parwirrer van re nabb. Iok ngok jinibb parating ko para-runge p̄isij pilep.”

Nale rrongrrongvi ne jinibb san nga m̄ilngi nanu nga mimerr ko nanu nga m̄itra

⁵¹ Iesu osusi tevir, “Kamrongwose nanu ngel nir?” Ko nir arwera lweni tevi: “O-o.” ⁵² Ko ni owrai kele tevir: “Ko jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien san nga marokvisvisenie pa renge murru batun vanu ne melrin erpe jinibb san nga murongwos p̄ila tweni nanu nga mimerr ko nanu nga m̄itra renge narr sen. Suri jinibb nevisvisenien nen ne nale nesesreien orongwos pae suri nale se Atua ne tuwi ko ne lelingenok kele.”

⁵³ Daron nga Iesu musuw re nale rrongrrongvi ngel nir vajin, ko evel lingi ie, ⁵⁴ ko olwi vajin vini re ngaim sen e. Ko evisviseni jinibb nir re naim gortien ser; ko jinibb nen nir bbōsa elair e, ko arwera “E, m̄erel ela norongwosien ko derteren ngel ngabe? ⁵⁵ Ni ngel evi metusu lebbong san natun, ko tasu sen marveruse Merri, ko tasin nir Jemes, ko Josep, ko Saemon, ko Jutas. ⁵⁶ Ko jojin le ngel nir marlik tevi kerr. Ko m̄erel ela nanu ngel nir ngabe ko?” ⁵⁷ Ko arong karkare ni. Ko Iesu owrai tevir, “Propet san parosuri ko wor, sete mia-jiki; ko renge nir nga re ngaim sen ko nir nga niaken sen, san pijki.” ⁵⁸ Ko setemun ololi majingen elep iok, suri arong tweni nale sen.

14

Mijen se Jon Baptaes

¹ Renge daron nen, Erot natun san nga marveruse Erot Antipas, ornge nosp̄en nga marsuṗe Iesu e. ² Ko owrai tevi jinibb sen nir, “Merel evi Jon Baptaes le. Ni emra renge mijen, niko derteren sen mutoe nga muloli majingen nga marinijnij nawone nir.” ³⁻⁴ Owrai erpok suri nanu san nga miplari seveling nga, erpel: Erot etka luwe Erotias, nesen se tuwan Pilip. Ko Jon owra tevi Erot, “Sete evi nesesreien nga mimawos nga nik kupteka luwe nesen se tuwam.” Daron nga muwrai mirpok, ko Erot orrul totkoni ni ko esre totkoni, ko elngi ni van re naim ne nekaien, suri Erotias sete emrreni Jon p̄irij pirpok. ⁵ Ko Erot owra pirevji pini Jon, ko emtutue delung nir, suri nir arwera ni evi propet san.

⁶ Mian ko vitunen vajin, nir arloli nabong san suri sia se Erot ejpijṗet. Ko Erotias natun nesevin m̄elakel esew re no nir, ko Erot elesi erres. ⁷ Ko ololi rijrijen tevi, owra “Sev nga kupungoni, ko inu bea-lai ko tevim.” ⁸ Ko nesen m̄elakel nen erij nale se tasu sen, owra “Kuplai tevik iel batu Jon Baptaes re narov san.” ⁹ Ko Erot ornge esij e; ko suri m̄irijrij pa ko nir nga marini maraan tevi marunge pa, ko ololi owra nale tevi jinibb sen nir nga parlai tevi nesen m̄elakel nen. ¹⁰ Ko okoni jinibb sen san pian renge naim ne nekaien ko p̄ita otvi batu Jon Baptaes. ¹¹ Mernen evan, ololi erpok, ko elngi batu Jon Baptaes re narov san. Ko esale tevi nesenwarreng, ko nesenwarreng esale elai tevi tasu sen. ¹² Ko vitunen, Jon jinibb sen nir arini, arwosi Jon niben, ko arivel tevi van, artevni. Artevni jile Jon, ko vitunen aran arwerai tevi Iesu.

Iesu owngani delung nga milep

¹³ Ko daron nga Iesu murunge nanu ngel nir, esa re drrav ko evel lingi ie; owra pian re lolo merwer, ko p̄isan p̄ilik sapon. Ko delung nir, daron nga marunge, ko arivel lingi ngaim ser nir, ko arvijuri, arivel

re jeli nuwi. ¹⁴ Ko Iesu, daron nga mujubbul re drrav, elesi delung elep. Ko orrorrmi nir elep, ko ololi nir nga marmesi arres luwi.

¹⁵ Mian ko nat erivriv vini, ko jinibb sen arini jin, arwerai tevi ni, "Iel evi lolo merwer le, ko nat tupong mun. Kupkoni tweni lartul ngok nir parivel paran re ngaim nir parwuli nanen ser." ¹⁶ Ko Iesu owra lweni tevir, "Nir sete mara-ivel. Kami ko kapla nanen tevir paraani." ¹⁷ Ko nir arwera lweni tevi "Ai, kem namtori bbong niv elim le ko nai eru." ¹⁸ Ko ni owra "Kaplair ta vini jik." ¹⁹ Ko owrai tevi delung nir parlik ngatan re mösmös. Ko ni ela niv nga elim nga ko nai nga eru nga, ko oklu imare van re melrin owra erres tevi Atua rengen, musuw ko otopoi ko elai tevi jinibb sen nir; ko nir arlai tevi delung nir. ²⁰ Ko nir jijle arurroi, mian ko arup vajin. Ko jinibb sen nir arsere kortoni bebjen nga marjijpon nen nir van renge narr esngavöl drromon eru arwun saute. ²¹ Ko nir nga marurroi ngok arever erpe nuvasngavöl nuvalim (5000) norman kis, ko nesevin ko bipiwarreng kele sete arever.

Iesu evel mare re nuwi

²² Ko ngavilvil ololi jinibb sen nir arsa kele re drrav, parwowomu van re devje nuwi, parteravi ni nga ni pukoni tututweni delung nir parivel. ²³ Daron nga mukoni tututweni delung nir marivel musuw, ni esan otongsa van re botwen nga pulot. Olot mian, ko nat opong vajin, ko ni esan malum iok. ²⁴ Ko jinibb sen nir nga marla drrav aran vajin re liven mesa re nuwito. Ko daptap ne nuwito arus renge drrav, suri arwolu tere ling.

²⁵ Marwolu tere ling mirpok mian, ko nat otomori p̄isal p̄irin vajin, ko Iesu evel mare re nuwi vini pivini ji nir. ²⁶ Ko jinibb sen nir arlesi ni mivel mare re nuwi ko armetutu, arwera "O, nem̄in ko san!" Ko arkail mare suri armetutu. ²⁷ Ko Iesu erij tevir evesane, owra "Nolo

kami p̄irres, inu lebbong, sete kapmetutu." ²⁸ Daron nga ni muwrai mirpok ko Pita erij weli lweni ni, owra "Numal, poro weretunen evi nik, kupwerai tevi inu nga inu bevel mare re nuwi vinuk jim." ²⁹ Ko ni owra "Kupini." Ko Pita orow jubbul re drrav, ko evel mare re nuwi pian ji Iesu. ³⁰ Mivel mian, ko elesi ling eser eterter, ko emtutu vajin, ko etipatun purron. Ko ekail owra "Numal, kupla se inu!" ³¹ Ko Iesu esareni nevren ngavilvil ko orrulen, ko owra tevi, "Nik nosurien som ewelili, ko erpese norrorrmien som eru e?" ³² Ko daron nga morini morsa re drrav, ko ling omol vajin. ³³ Ko jinibb se Iesu nir nga renge drrav arlotoe ni ko arwera "Weretunen, nik kuvi Atua natun."

Iesu ololi nir nga marmesi Genesaret arres luwi

³⁴ Ko arwolu re drrav, arwolu toku renge devje nuwito renge ngaim san, nisen Genesaret. ³⁵ Ko daron nga jinibb ne lat nen nir marlesi wose Iesu, arla nale van ji nir nga marlik rrale ie. Ko jinibb nen nir artekai jinibb nga marmesi vini ji ni, ³⁶ ko arungoni tevi Iesu nga parjipari kobbong bongsi sunsun sen. Ko ni emarong, ko nir jijle nga marjipari arres luwi.

15

Parasi ko jinibb nevisvisenien artere Iesu suri sete evijuri sel mawoser

¹ Renge daron nen ko Parasi sopor ko jinibb nevisvisenien ne nale nesereien sopor arivel Jerusalem vini ji Iesu, ko arwerai tevi ² "Erpese jinibb som nir martor otvi nale se b̄irterawarreng nir? Suri sete arjevavöl daron nga maraan e." ³ Ko ni erij weli lweni nir owra "Erpese kami kele kamtor otvi nale nesereien se Atua nga kamok-vijuri nale se b̄irterawarreng se kami nir? ⁴ Suri Atua nale nesereien sen owra 'Kuprorrmi lilane tata som ko tasu som,' ko nale san kele erpel: 'Mer

nga m̄irij m̄isij tevi tata sen rreknga tasu sen sete orongwos pimaaur, kaprevji pini ko wor.’⁵ Ko kami ma kamwera ‘Isi nga pia-werai tevi tata sen rreknga tevi tasu sen: “Nulai pa merrenien tevi Atua, setemun inu mea-lai kele tevi nik,”⁶ erij erres, ko sete mia-osuri mun tata sen ko tasu sen renge nanu ngok.’ Erpok nale se kami owra nale m̄inij re nale se Atua, nga setemun parvijuri.⁷ Kamiel re sel eru! Aesea orongvi kem̄kañe kami erres, daron nga muwra wowomue suri kami:⁸ ‘Lartul ngel nir arosuri inu tevi nevlū jingor kobbong, ko nolor oto ngasue inu.⁹ Arloto nawone inu, arvisviseni nevisvisien nga mivi se jinibb bbong.’ ”

Nanu nga marloli jinibb mur-rokitkit renge no Atua

¹⁰ Ko Iesu everuse delung nir ko owrai tevir, “Kaprunge nanu ngel ko kaprongwose.¹¹ Sete nanu nga mian re nolo jinibb ololi ni orro (ngok evi norrorrmien se nir nga marok-jejavöl tajer kobbong); ko ngel ko ma, nanu nga miplari re nolo jinibb ololi jinibb orro.”

¹² Ko vitunen jinibb sen nir arini jin, arwerai tevi ni: “Nik kurongwose nga Parasi nir marunge m̄isij e nanu nga kumwerai ngok?”¹³ Ko ni erij weli lwenir, owra “Nanu jijle nga Tata suk nga m̄ilik re melrin sete murwir, pia-rrangi tweni ko.¹⁴ Kaplinglingi nir parirpok. Arivi metrrorr pa osuw, ko arwera parviseni sel. Ko poro nga metrrorr puwowomue metrrorr renge sel, ko nuru kes pora-vitan van renge bbulwil.”¹⁵ Ko Pita owrai tevi ni: “Kupwera suri nale rrongrrongvi ngok ta tevi kem.”¹⁶ Ko ni owra “Kami kele norongwosien se kami ejki malume?”¹⁷ Sete kamrongwose nga nanu jijle nga mian re nolon evan renge depain e, ko parta lev tweni p̄iasi kobbong?¹⁸ Ko nanu nga mivare re jingon eplari re nolon, ko ngok kobbong ololi jinibb

orro.¹⁹ Suri eplari re nolo jinibb ko, norrorrmien nga marsij, nga parevji pini jinibb suri, nga norman pian ji nesevin nga sete evi nesen sen, nga nesevin pian ji norman nga sete evi diwen sen, nga parvenae joro jinibb, nga parkerkeris re kot, nga parsopsope p̄isij Atua rreknga parij p̄isij tere jinibb.²⁰ Nanu ngel le nir arloli jinibb orro; ko nga paraan sete parjejavöl, sete ololi jinibb orro.”

Iesu oji tweni demij re nesenwar-reng san

²¹ Ko vitunen Iesu evel lingi ie, evel rujruj sapon evan morie Taea ko Saeton.²² Ko daron nga mivel mori ie mirpok, ko nesevin ne Kenan san nga m̄ilik ie sapon erromali ko ekail van jin, owra “Kuprrorrmie inu, numal, nik metka se Devet! Natuk nesenwarreng, demij arsisilvi ni esij elep.”²³ Ko Iesu sete erij nale weli san tevi nesevin. Mian ko jinibb sen nir arini jin ko arungoni tevi ni: “Kupkoni tweni vinok, suri ekail vijajeng suri kerr.”²⁴ Ko ni erij weli lweni tevir, owra “Atua okoni inu nga ban ji m̄eri Isrel kis kobbong, nga marirpe sipsip nga marjijki, sete ban ji jinibb m̄inij nir. Ko vinok evi nesevin ne vare san.”²⁵ Ko vinnen evini ejiol vitan ji Iesu ko owra “Wurru, numal, kupla se inu.”²⁶ Ko ni erij weli lweni tevi ni, owra “Sete erres nga parla nanen se bipiwarreng nir ko parwirre tevi guli nir.” Ni erij erpok suri m̄eri Isrel nir arok-veruse jinibb ne vare nir arwera “guli” e nir.²⁷ Ko vin nga owra “Ewretun, numal, ko guli nir arok-urroi ko wor bebje nanen nga marvitvitan re numal ser tep sen.”²⁸ Daron nga murnge nale se nesevin ngok, ko Iesu owra lweni tevi: “O, nesevin, nosurien som elep temijpal. Puto pirpe nga nik kumarong.” Ko re mete nial mawos nen vinnen natun erres luwi.

Iesu ololi jinibb elep nga marmesi arres luwi

²⁹ Iesu evel lingi iok ko evini re nuwito ne Galili ko otutur sopen iok; mian ko otongsa van mare re botwen, ko elik ngatan iok. ³⁰ Ko delung elep arini ji ni, arpitevi jinibb nga marmesi sopor, sopor ßelar rreknga nevrer arsi, sopor meter arrorr, sopor arivi naroj, sopor arivi nabbut, ko nga marmesi mesien lele kele nir; ko arlingir ngatan re ßela Iesu. Ko Iesu ololi nir arres luwi. ³¹ Ko daron nga jinibb nir marlesi nabbut marij, ko nir nga ßelar ko nevrer marsij arres luwi, naroj marivel, ko metrorr markulu, bbösa elair e, ko arsurövi Atua se mēri Isrel nir.

Iesu ela kele nanen tevi delung nir

³² Vitunen ko Iesu everus jinibb sen nir vini ji ni, ko owrai tevi nir, “Nurrormi lengleng delung ngel nir, suri arpitevik nabong itul le pa, ko nanu nga parurroi ejki. Ko numusus bokoni tweni nawon nir, suri numer ajir pa, ko tarmaob re sel.” ³³ Ko jinibb sen nir arwerai tevi: “Rrapla nanen ngabe ko, suri iel evi lolo merwer, ko delung elep ðelak?” ³⁴ Ko Iesu owrai tevir, “Kamtori niv evis?” Ko nir arwera “Ebut, ko nai wowarrensopor.”

³⁵ Ko ni owrai tevi delung nir parlik ngatan re dan. ³⁶ Ko ni ela niv nga ebut nga ko nai nga nir, ko olot owra erres tevi Atua suri, ko otpoir ko elair tevi jinibb sen nir; ko jinibb sen nir artututwenir tevi delung nir. ³⁷ Ko nir jikle arurroir, mian ko arup jile. Ko arsere lweni bebje nanen nir nga marjijpon nir van re narr ebut arwun saut. ³⁸ Nir nga marurro niv ko nai nir evi nuvasngavöl vavij (4000) norman kis, ko sete areve nesevin ko nanwarrensopor.

³⁹ Ko Iesu okoni tweni delung nir arivel; ko ni esa re drav, ko evan morie ngaim san nisen Makatan.

16

¹ Ko Parasi sopor ko Satusi sopor arini. Arwera parrowrowe Iesu, armerreni ni puloli nelesien san

renge derteren ne melrin tevi nir parlesi. ² Ko ni erij weli lweni tevi nir owra “Daron nga nat mirivriv, ko kami kamok-wera ‘Nat ðirres ko, suri rramlesi nabor arsongsong.’” ³ Ko daron nga nial pimraej, ko kami kapok-wera ‘Lelingen naus puto tevi ling, suri rramlesi nabor arsongsong ko armotmote.’ Erpese kamlesi wose nabor nir ko kamrongwose nat nga pirpese nga piplari suri, ko kami sete kamrongwose nabong se inu nga meplari ren? ⁴ Kamivi dul nga mēsi, kamok-loli esij tevi Atua erpe nesevin san nga mok-loli mēsi tevi diwen sen! Erpese kammerreni beviseni nelesien san tevi kami kaplesi? Kapa-lesi kobbong nelesien ðisan, nga pusorsan tevi nelesien se propet Jona nga miplari tuwi.” Ko daron nga Iesu mērij jikle mirpok tevir, ko evel lingir.

Iesu erij tevi jinibb sen nir suri nosurien ser ewelili

⁵ Ko Iesu evini ji jinibb sen nen nir, ko arsa re drav, arwolu van re devje nuwito e. Ko jinibb sen nir arlesi vajin nga sete arla niv sopor partori suri. ⁶ Ko Iesu owrai tevir, “Kapmetmet ðirres renge is se Parasi nir ko Satusi nir.” ⁷ Ko nir arwerwerai lweni tevir, arwera “O, suri sete rramtori niv, niko mērij mirpok.” ⁸ Ko Iesu orongwose norrorrmien ser ko owrai tevir: “O, kami nga nosurien ewelili, suri sev kami kamwerweraie kami mirpok suri sete kamtori niv? ⁹ Setewor kamrongwose? Rreknga setemun kamrorrmi suri niv nga elim, nga nir evi nuvasngavöl valim (5000) marurroir ko marup e, ko narr evis kele nga kamsere marwun? ¹⁰ Rreknga niv nga ebut nga nir evi nuvasngavöl vavij (4000) marurroir ko marup e, ko narr evis kele nga kamsere marwun? ¹¹ Erpese sete kamrongwose nga inu sete nuspe suri niv? Kapmetmet renge is se Parasi nir ko Satusi nir.” ¹² Ko nir arongwos vajine nga ni sete owrai nga nir parmetmet renge is ne niv,

ko renge nevisvisenien nga m̄isij se Parasi nir ko Satusi nir.

Pita owra tweni nga Iesu evi Mesaea

¹³ Ko nir artutur kele sapon. Ko daron nga marini mori re Sisaria Pilipae, ko ni osusi tevi jinibb sen nir, owra "Jinibb nir arwera inu Jinibb Mawos nuvi isi?" ¹⁴ Ko nir arwera "Sopor arwera nik kuvi Jon Baptaes, sopor arwera nik kuvi Elaeja, ko nir sapon kele arwera Jeremaea, rreknga propet san ne tuwi." ¹⁵ Ko ni owra tevir, "Ko kami, kamwera inu nuvi isi?" ¹⁶ Ko Saemon Pita erij weli lweni owra "Nik kuvi Mesaea, Atua nga mimaur natun." ¹⁷ Ko Iesu erij weli lweni owrai tevi ni: "Nik kulik erres ko pa, Saemon natu Jon, suri sete jinibb san ololi kurongwose nanu ngel, ko Tata suk ko nga m̄ilik re melrin ololi kurongwose. ¹⁸ Ko inu nuwrai tevim, nik kuvi Pita (nais ngok Pita renge nale se m̄eri Gris nir owra ßereng). Nik kupivi batu jinibb suk nir totoklai, pirpe nga marili naim san renge ßereng. Ko mijen sete derteren sen evter nga p̄iasie nir. ¹⁹ Bela ki ne batun vanu ne melrin tevi nik. Ko poro nga nik kupwer ore nanu san renge iel ngatan, Atua kele p̄iwer ore; ko poro nga nik kupmaronge parloli nanu san iel ngatan, Atua kele pimaronge parloli."

²⁰ Mirij jile mirpok, ko ewer ore jinibb sen nir nga sete parwerwerai tweni tevi jinibb san nga ni evi Mesaea.

Iesu owra wowomue nga ni pimij ko vitunen pia-maur luwi kele

²¹ Etipatun re daron ngok ko Iesu ok-wera suri tevi jinibb sen nir nga ni pian renge Jerusalem ko wor, ko ßirterawarrend nir ko jinibb nga marlelep re sulsulen nir ko jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien nir para-loli p̄isij tevi re nanu pilep, niben pia-runge p̄isij e, ko para-revji pini; ko nabong p̄itul ko Atua pia-loli ni pia-tur imare kele. ²² Mirij

jile mirpok, ko Pita ervei tweni ni nuru orsan, ko etipatun erij terter tevi, owra "Numal, Atua pia-rorrm̄i nik. Setete pia-pelari pirpok ji nik."

²³ Ko Iesu erieni ni ko owrai tevi Pita, "Demij, kupruj ngasue inu! Kuwer ore inu nga sete bololi majingen se Atua. Norrorrm̄ien som sete erpe norrorrm̄ien se Atua, erpe norrorrm̄ien se jinibb kobbong nir."

²⁴ Muwrai jile tevi Pita mirpok, ko owrai vajin tevi jinibb sen nir: "Poro san pimarong pivijuri inu, ni putor ore nanu nga ni bbong mimrreni, puwosi nai pelaot sen, ko pivijuri inu. ²⁵ Ko poro san puwra putor totoni mauren sen, mian ko pia-tor jabble; ko poro nga san pimaronge mauren sen suri mivijuri inu, ko mian ko pia-lai vajin mauren nga m̄irres. ²⁶ Pia-rres pirpese re jinibb san poro p̄ilai p̄etp̄eti nijor ne iel ngatan nir, ko mauren sen pijijki? Pia-la sev ko pia-wuli lweni mauren sen e? ²⁷ Inu Jinibb Mawos bea-luwi vini re nosrövien se Tata suk tevi anglo suk nir, ko renge daron nen bea-wuli jinibb jijle nir pusorsan tevi majingen ser sisamis. ²⁸ Nuwretun nuwrai tevi kami, kami sopor nga kamtur iel setete kama-mij wor pijpari nga kapa-lesi inu Jinibb Mawos tevi batun vanu suk vini."

17

Atua erieni nibe Iesu enije

¹ Nabong ouwon easi osuw, ko Iesu etka Pita ko Jemes ko Jemes tasin wor Jon, ko nir arsan aran artongsa van re botwen nga mian mare san. ² Ko Atua erieni nibe Iesu re no nir; ko Iesu non erinrin erpe nial, ko sunsun sen ow erpe moro nial. ³ Ko artaol arvesane ko arlesi Moses ko Elaeja kele orpelari jin, orjiljilwer tevi. ⁴ Ko Pita erij van ji Iesu, "O, numal, erres kem namlik pa iel. Poro kumarong, inu ßeli gorkoraim p̄itul iel, san pivi se nik, san pivi se Moses, ko san

pivi se Elaeja.”⁵ Daron nga mokrij malum mirpok, ko nabor nga m̄irinrin san esalsal orer, ko arunge drrelan san eplari re nabor, owra “Morok evi natuk nga memrreni, ko nurnge erres elep suri ni. Kaprunge ni p̄irres.”⁶ Ko daron nga jinibb sen nir marunge, ko armetutu temijpal, ko arsusweni nor van ngatan.⁷ Ko Iesu evini jir ko ejparir ko owra “Kapmera, sete kapmetutu.”⁸ Ko daron nga markulu imare, sete arlesi jinibb san, Iesu esan bbong.

Jiljilweren tweni Elaeja

⁹ Ko daron nga marok-jubbul re botwen malum, ko Iesu ewer orer, owra “Sete kapwerwera nanu nga Atua miviseni kamlesi re mete kami tevi jinibb p̄isan, pijpari nga inu Jinibb Mawos bea-tur imare luwi re mijen.”

¹⁰ Ko jinibb sen nir arsusi rongorge tevi ni arwera “Erpese jinibb nevisvisenien ne nale nesereien nir marwera Elaeja pia-vini womu ko wor?”¹¹ Ko Iesu erij welir, owra “Arweretun nga marwerai Elaeja pia-vini ko wor ko pia-loli nanu jijle pia-sorsan.”¹² Ko inu nuwrai tevi kami, Elaeja evini pa osuw; ko nir sete arosuri, ko arloli wor sev nga m̄isij nga marmerrreni tevi ni. Pirkok kele kobbong nir para-loli p̄isij tevi inu Jinibb Mawos, nibek purnge p̄isij.”¹³ Daron nga m̄irij mirpok ko jinibb sen nir arongwose vajin nga ni sete os̄pe suri Elaeja weretun, ko os̄pe suri Jon Baptaes tevi nir.

Iesu oji tweni demij rengo bipiwarreng san

¹⁴ Ko musuw vajin, arini ji delung nir; ko jinibb san evini ji ni ko ejipa ngatan jin,¹⁵ ko owra “Wurru, numal, kuprrormi natuk norman; nai ok-loli, ko ornge niben esij e elep. Ko nabong elep ok-wajeni re nabb nga m̄in ko re nuwi.”¹⁶ Ko nutkai van ji jinibb som nir, ko nir sete arongwose parloli p̄irres luwi.”¹⁷ Ko Iesu

owra “Kamivi dul nga nosurien se kami ejkie ko norrorrmien se kami m̄ilengleng. Belik tevi kami pijpari seveling? Borngē p̄isij suri kami pijpari seveling? Kaptekai ta bipiwarreng nen vini jik iel.”¹⁸ Ko Iesu otortori demij nga m̄isisilvi ni, ko eivare evel lingi ni. Ko bipiwarreng nen erres luwi re mete nial mawos nen.

¹⁹ Ko vitunen, jinibb se Iesu nir arsan arini jin, ko arwera “Erpese kem sete namrongwose naboji tweni demij ngok?”²⁰ Ko Iesu owrai tevir, “Suri nosurien se kami ewelili jer. Nuwretun nuwrai tevi kami, poro nosurien se kami putoe pirpe jelangi nubek nga welili bbong, ko pivtere nga kapwerai tevi botwen nga milep ngel, ‘Kupruj ngasu iok,’ ko puruj ko. Sete nanu p̄isan kele nga kami sete kamrongwos kaploli.”²¹ [Ko nga paroji tweni demij nga pirkok, parlot ko wor, ko parlinglingi nanen ser, ko niko paroji tweni.”]E

Iesu owra tweni kele nga ni pimij

²² Ko mian ko daron nga marini marlik korti re vanu ne Galili vajin, ko Iesu owrai tevir: “Inu Jinibb Mawos para-teka kerasi inu van re nevre jinibb.”²³ Ko jinibb nen nir para-revji pini inu; ko rengo nabong itolin, Atua pia-loli inu bea-maur luwi kele.” Ko jinibb sen nir, daron nga marunge nale ngok, ko arunge esij lenglengen e.

Iesu owli takis ne Naim se Atua

²⁴ Ko daron nga marini vajin re Kapaneam, ko lartul nga marok-lai nevöt ne takis nga mivi se Naim On ne Jerusalem arini ji Pita. Ko arsusi tevi arwera “Jinibb nevisvisenien se kami ok-wuli takis ngel, rrek ejki?”²⁵ Ko ni owra “O-o. Ni ok-wuli ko.”

Ko daron nga Pita mian vajin loloim ji Iesu, ko Iesu erij womu tevi, owra “Kurrormi sev, Saemon? Numal nga marlelep nir ne iel ngatan arok-lai nevöt ne takis ser ji isi? Ji

E 17:21 Nale nga muto re nolo [ ], rrek sete Matiu oli, ko jinibb san ea-uli vitue daron nga muli tweni kopi san ne naul ngel.

jinibb ser nir, rreknga ji jinibb neturvitan nir?" ²⁶ Ko Pita owra tevi, "Ji jinibb neturvitan nir." Ko Iesu owrai tevi ni: "Niko muloli jinibb ser nir sete arongwos parwuli. Ko erpok kele, jinibb se Atua nir, Atua sete orongwose pok-la nevöt jir. ²⁷ Ko rromormusus rroporloli nir nga marok-lai takis ne Naim On parlolar. Kupjubbul van ngatan re nuwi kuptutumun, ko nai nga kupa-revei womue, kupwaki nisen; ko kupa-lesi bebje nevöt san oto ren nga pivtere kerru korti rropora-wuli takis se kerru e. Ko kupan kupwulie tevir."

18

Jinibb nga mian mare wor

¹ Re daron mawos nen malum ko jinibb se Iesu nir arini jin ko ar-susi tevi arwera "Isi elep womunen renge batun vanu ne melrin?" ² Ko Iesu everuse bipi san vini jin ko ololi otur liven re nir, ³ ko owra "Nuwretun nuwrai tevi kami, Poro norrorrmien se kami sete pulwi pivini pirpe bipiwarreng nir, ko kami setete kamrongwos kapan re batun vanu ne melrin. ⁴ Isi nga puloli lweni ni pivi jinibb malum pirpe bipi ngel, ni pilep womunen renge batun vanu ne melrin. ⁵ Ko isi nga muosuri inu ko mimaronge bipi nga mirpel san pian ji ni, erpe emaronge nga inu kele ban jin.

Nanu nga marongwos parloli jinibb pivitan van renge nololien

⁶ "Poro isi nga puloli nir san nga welili ngel nga muosuri inu pivitan van renge nololien, erres ðelak renge mñernen poro nga parrul to-toni womue, ko parruloni nevöt nga milep san renge nowen, ko parjubbli maure re liven mesa re dis, purron van ngatan e. ⁷ Esij wor elep niko re jinibb ne iel ngatan ngel nir suri nanu jikle nga marok-loli jinibb nir parvitan. Nanu ngok nir parini ko wor, ko esij elep niko re jinibb nga mñilai nanu ngok san vini.

⁸ "Ko pirpel ko, poro nga nevrem rreknga ðelam porloli kupvitan renge nosurien som, erres ma kupta tweni nuru kupsor tweni nuru van ngasue nik. Evi nanu nga mñirres renge nik poro kupan renge mauren tevi nevrem ðisansan rreknga ðelam ðisansan, easi re poro nevrem korti nuru ko ðelam korti nuru, ko parwirre nik van re nabb nga ðin tuwi ngok vini. ⁹ Ko poro nga metem puloli kupvitan, kupla tweni ko kupwirre van ngasue nik. Evi nanu nga mñirres renge nik poro kupan renge mauren tevi metem ðisan, easi re poro metem korti nuru ko parwirre nik van re nabb ne norongen nga mñisij.

Nale rrongrrongvi ne sipsip nga mijijki

¹⁰ "Kapmetmet renge kamkulu wutane re san nga welili ngel. Nuwrai tevi kami, renge melrin anglo ser nir nga marok-metmete nir arlesi tetajer no Tata suk nga mñilik re melrin.

¹¹ "Ko inu Jinibb Mawos nuvini tweni ðela se nir nga marjijki. ¹² Kami kamrrorrmie erpese? Poro nga jinibb san sipsip sen ongut (100), ko san rer evel sarrsarr ko esarr, ni sete orongwos ðilinglingi ngavöl esiw drromon esiw (99) ngok renge botwen parurroi mösmös ko pian pipej nga mñisarr? Ni pian ko wor. ¹³ Nuwretun nuwrai tevi kami, poro putor sweri, ko ðir pilep wor ren suri sipsip ngok, piassie nga ngavöl esiw drromon esiw nga sete marivel sarrsarr. ¹⁴ Erpok kele, sete evi marongen se Tata se kami nga mñilik re melrin nga san nga welili ngel pijijki.

Tuwam nga muloli mñisij tevim

¹⁵ "Poro nga kalesia nga mivi tuwam e puloli ðisij tevim, ko kupan ji ni, kamru koporsan bbong, ko kuptortorie suri. Ko poro purnge nik, ko ololi ni evi luwi tuwam. ¹⁶ Ko poro sete purnge nik, ko kupla kele jinibb ðisan rreknga ðieru,

nga pirpe nale san nga Naul On muwrai: 'Nale jikle nir, nir p̄ieru ko wor rreknga p̄itul parwilwil ren.'

¹⁷ Ko poro pumus malum purnge nir, kupwerai tevi nir nga marivi kalesia. Ko poro pumus malum purnge nir, ko kaploli ni vajin pirpe jinibb ne vare san, rreknga jinibb nga mok-lai takis san.

Loten ne gortien

¹⁸ "Nuwretun nuwrai tevi kami, nanu jikle nga kapwer orer renge iel ngatan, Atua kele p̄iwer orer renge melrin; ko nanu jikle nga kapmaronge parlolir iel ngatan, Atua kele pimaronge parlolir renge melrin. ¹⁹ Nuwretun kele nuwrai tevi kami, poro kami p̄ieru kobbong pormarong korti renge iel ngatan suri nanu p̄isan nga porungoni, ko Tata suk nga m̄ilik re melrin pia-loli wor nanu nen tevi nuru. ²⁰ Poro jinibb p̄ieru rreknga p̄itul parkorti nga parlotoe inu, ko inu kele ßelik livö nir."

Nale rrongrrongvi ne m̄er nga mumus p̄iwer tweni nivnon se selen

²¹ Vitunen ko Pita evini jin ko osusi tevi owra "Numal, pivavis nga tuwak puloli p̄isij tevik ko ßetlasi ni? Pijpari pivabut?" ²² Ko Iesu owra lweni tevi "Inu nuwrai tevi nik, sete pivabut te, ejki, ko pijpari ma pingavöl piebut pivabut (77) kis. ²³ Suri renge batun vanu ne melrin, Atua pia-loli pirpe jinibb ngel le: Numal nga milep san owra pieve nivnon se jinibb sen nir. ²⁴ Ko daron nga m̄itipatun pieve, ko artekai san nga muloli nivnon mijpari nevöt elep nga elep. ²⁵ Ko suri sete orongwos puwli, ko numal sen ololi nale nga parwuli ni pivi demij maur, tevi nesen sen ko natun nir, ko parwuli kele joron jile nir, nga puloli parwuli tweni nivnon sen e sapon nga muloli. ²⁶ Ko jinibb ne majingen nen ejiol vitan ongoni eterter tevi, owra "Wurru, numal, kuplinglingi inu beblen, pian ko bea-wuli tweni jile kobbong nivnon suk nir." ²⁷ Ko

numal sen orrorrmi ni, ko owra lweni tevi ni, "Nivnon som osuw ko pa." Ko elinglingi ni evel.

²⁸ "Ko jinibb ne majingen nen evel. Ko daron nga mivini vare e, elesi selen nga mok-majing tevi ni san nga muloli pa nivnon jin, mijpari nevöt nga welili bbong. Ko ololarsi ko orrul totoni ni, ekinji ßiriskan ko owrai tevi: "Kupwuli nivnon som!" ²⁹ Ko selen nen ejiol vitan ko ongoni tevi ni, owra "Wurru, kuplinglingi inu beblen, pian ko bea-wuli twenir kobbong tevim." ³⁰ Ko ni omusus p̄ilinglingi ni; otur imare, etkai ni ean elngi re naim ne nekaien, pijpari nga pia-wuli jile wor nivnon sen. ³¹ Ko daron nga selen nir marlesi nanu nga muloli tevi, ko arunge esij elep e; ko aran arwerai nanu nga muloli tevi numal ser nga womu m̄iwer tweni m̄ernen nivnon sen jile. ³² Ko daron nga numal ser murnge jile, ko ololar lenglengen; ko vitunen everus m̄ernen, ko owrai tevi: 'Kuvi jinibb nga m̄isij p̄erp̄er! Nuwer tweni pa nivnon som ngok p̄etp̄eti nga sete kupwuli, suri nik kumngoni tevi inu. ³³ Ko suri sev nik sete kurongwos kuploli pipok, kuprorrmi selem pusorsan tevi nga inu morrorrmi nik?' ³⁴ "Ko numal sen ololarsi lenglengen e, ko etkai ni van ji jinibb nga marok-telmaji nir re naim ne nekaien, p̄ilik iok pijpari nga pia-wuli jile nivnon sen."

³⁵ Ko Iesu owrai kele, "Ko erpok Tata suk nga m̄ilik re melrin etlasi tweni pa nololien se kami nga marlelep nir. Ko poro nga kami nolo kami weretunen sete p̄itlasi tweni nanu nga tuwa kami muloli m̄isij tevi kami, nga mirpe nanu nga welili kobbong, ko Tata suk pia-loli tevi kami pusorsan tevi numal ngok muloli tevi jinibb sen ngok."

19

Iesu ospe suri sel nga marlingi kurtweni nesen ser

¹ Daron nga Iesu musuw re m̃irij vajin, ko evel lingi Galili, evini re Jutia re devje nuwi seser ne Jortan.

² Ko delung elep arvijuri ni, ko ni ololi nir nga marmesi arres luwi ie.

³ Ko Parasi kele nir arini jin, arwera parrowrrowe ni. Ko arsusi, “Erpese? Evi nanu nga m̃irres nga jinibb p̃ilngi kurtweni nesevin sen suri nanu jijle?” ⁴ Ko ni erij luwi, owrai tevir: “Rreknga kami sete kameve nga ni nga muloli nanu jijle womu, ololi norman ko nesevin, ⁵ ko owra ‘Ko ngok niko suri mirpel ngel ko, norman pivel lingi tata sen ko tasu sen, pian vajin piptevi nesevin sen. Nuru nga eru ngok porivi vajin niben sansan ko metka sansan.’

⁶ Ko ngok niko nuru setemun orivi eru, ko orivi vajin niben sansan ko metka sansan. Sev nga Atua m̃ijipteni kortoni nuru, sete erres jinibb san p̃ila tweni kele.” ⁷ Ko nir arwera lweni tevi: “Poru pipok ngok ko, suri sev Moses owra ‘Poru jinibb san p̃ilngi kurtweni nesevin sen, ko puli naul p̃ilai tevi, ko p̃ilngi tweni vajin?’” ⁸ Ko ni owra lweni tevir, “Suri batu kami nga m̃iterter, niko Moses mimarong nga kaplingi kurtweni nesevin se kami nir. Ko renge womunen sete erpok. ⁹ Ko nuwrai tevi kami, Poru nga jinibb san nesevin sen sete puloli womue batun, ko m̃ernen bbong p̃ilngi kurtweni nawone, ko p̃itka kele nesevin p̃isan kele, ni evitan re nesevin ngok ko vajin.”

¹⁰ Ko jinibb sen nir arwerai tevi ni, “Poru pipok tevi jinibb san ko nesevin sen, rrek erres sete portektekai nuru.” ¹¹ Ko ni owra lweni tevir, “Sete jinibb jijle orongwose puloli pirpe nga kamwerai ngok, nir nga bbong Atua m̃ilngi re nolor arongwose parloli pipok. ¹² Jinibb sopor sete arongwose partekai nesevin suri arivi demaw, rreknga ariak erpok ko wor, rreknga jinibb ololi arirpok. Ko inu nomok-supe suri nir nga marivi jinibb rres ko wor, ko sete arteka nesevin suri

armajing suri batun vanu ne melrin. Si nga murongwos puloli pipok, puloli pipok ko wor.”

¹³ Ko vitunen jinibb sopor artekai bipiwarreng ser vini ji ni nga ni p̃ilngi nevren rer ko pulot. Ko Iesu jinibb sen nir artortori lartul nen nir. ¹⁴ Ko Iesu owrai tevir: “Sete kapwer orer. Kaplinglingi bipiwarreng nir parini jik, suri batun vanu ne melrin evi se nir nga marirpe bipiwarreng ngok nir.” ¹⁵ Ko elngi nevren rer jile osuw, ko evel lingi ie.

Jinibb san emrreni p̃ila mauren nga sete mia-suw nabong sapon

¹⁶ Mian ko vitunen vajin, ko jinibb san evini jin ko osusi tevi ni: “E, jinibb nevisvisenien, bololi majingen sev nga p̃irres pivtere nga bealai mauren nga tuwi ngok vini?”

¹⁷ Ko Iesu owra lweni tevi: “Erpese kumsusi tevik suri nanu nga m̃irres? Jinibb san bbong erres, Atua. Ko poro kupwera kupla mauren ngok, kuptori nale nesesreien se Atua.”

¹⁸ Ko m̃ernen osusi kele tevi Iesu: “Sev nale nesesreien ko kumwerai ngok?” Ko Iesu owra lweni tevi ni: “Nale nesesreien nen le ngel: ‘Sete kuprevji pini jinibb, sete kupvenae nesevin, sete kupevna, sete kupkerkeris re nospen se numal nir, ¹⁹ kuposuri tata som ko tasu som, ko kupmerreni selem pirpe nik luwi.’”

²⁰ Ko m̃elakel nen owra lweni tevi Iesu: “Nomok-loli jile pa erpe nale nga kumwerair ngok nir. Sev ojpon kele wor nga bololi?” ²¹ Ko Iesu owra lweni tevi ni, “Poru kupmerreni kupivi jinibb mawos jile p̃irres, kupan kupwulwule jorom jijle nir, ko kupla nevöt nen tevi beres nir; ko jorom nga marres putoe mare re melrin. Ko kupini kupvijuri inu.”

²² Daron nga m̃elakel murunge nale se Iesu ngok e, ko ornge esij e elep, suri ni joron nir elep. Ko evel.

Eterter renge jinibb nga joron milep pian re batun vanu ne melrin

²³ Ko Iesu owrai tevi jinibb sen nir, “Nuwretun nuwrai tevi kami,

Eterter elep renge jinibb nga joron milep pian re batun vanu ne melrin. ²⁴ Ko bowrai kele tevi kami: Eterter temijpal renge nato liwen pietiv.^F Ko nga jinibb san nga joron milep poro pian re batunvanu se Atua, eterter wor elep asi wore ngok.” ²⁵ Ko daron nga jinibb sen nir marunge nale ngel, ko bbösa elair e elep, ko arwera “Poro pirpok, ko si ma orongwos ñila mauren?” ²⁶ Ko Iesu emtenir ko owrai tevir: “Eterter re devjen nga jinibb puloli. Ko re devjen nga Atua, ni orongwos puloli nanu jijle.”

²⁷ Ko Pita erij weli, owra lweni tevi: “Kuplesi kem, namlinglingi joro kem jile arjipon, ko namini namvijuri nik. Naba-la sev ñirres ren?” ²⁸ Ko Iesu owrai lweni tevi nir: “Nuwretun nuwrai tevi kami, renge daron nga Atua pia-loli nanu jijle parmerr ñirres, ko inu Jinibb Mawos bea-sakel rege nai seksakel suk tevi nosrövien suk; ko kami nga kamok-vijuri inu, kami kele kapa-sakel re nai seksakel pisngavöl drromon ñieru, ko kapa-wera suri lat nga puto suri tevi metka ne Isrel nir esngavöl drromon eru. ²⁹ “Ko nir jile kele nga marivel lingi naim ser nir rreknga tuwar nir rreknga jojir nir rreknga tata ser rreknga tasu ser rreknga natur nir rreknga dan ser suri marongen suk, lartul nen nir para-la weli vajin renge iok pijpari pungut pivesan, ko para-lai kele mauren ne tuwi ngok vini. ³⁰ Ko nir elep nga marwowomu mian ko para-vivitu, ko nir elep nga marvivitu, mian ko para-wowomu.”

20

Nale rrongrrongvi ne jinibb sopor nga marmajing tweni nowlir

¹ Ko Iesu owrai kele tevir, “Renge batun vanu ne melrin, Atua pia-loli pusorsan tevi jinibb ngel le: Jinibb san naut nga milep sen san otoa. Ko

nabong san emremra rorpong susu, owra ñilai jinibb ne majingen sopor nga parmajing renge orsel sen. ² Mian ko eskai jinibb sopor, osþe suri nowli nabong tevir, mian ko nir armarong renge nowli nabong nen; ko ni okoni nir vajin van re orsel sen. ³ Ko re mete nial esiw sapon, ko ni otutur sapon kele; ko daron nga mututur e, ko elesi jinibb sopor kele artur nawon re maket. ⁴ Ko owra tevir, ‘Kami kele kapan re orsel suk, ko nowlin sev nga pumomsawos bea-wuli kami ren.’ ⁵ Ko nir aran. Ko re mete nial esngavöl drromon eru sapon, mian ko re kele mete nial itul sapon re nat mirivriv, otutur kele, ko ololi erpok kele. ⁶ Ko mijpari re mete nial elim sapon rivriv, ko otutur kele; ko elesi jinibb sopor kele artur nawon, ko owrai tevir: ‘Erpese kamtur nawon iel mirpel nabong totoklai san?’ ⁷ Ko nir arwera lweni tevi: ‘Suri sete jinibb san elngi majingen re kem.’ Ko ni owrai tevir: ‘Kami kele kapan re orsel suk.’

⁸ “Ko rivriv jer ko vajin, nugal nga naut sen nen owrai tevi ñier nga mok-metmete joron nir, ‘E, kupverus kortoni jinibb ne majingen nir, ko kupwulir. Ko kuptipatun kupwuli re nir nga marvivitu, pian pusuwsuw re nir nga marwowomu.’ ⁹ Ko nir nga martipatun majingen re mete nial elim sapon rivriv arini ko arlai nevöt ser, osorsan tevi nowli nabong san totoklai. ¹⁰ Mian ko nir vajin nga marini wowomu re majingen arini, arrormi rreknga nir nowlir parasi wor van mare wor. Ko ejki, nir erpok kele bbong, arlai nevöt nga musorsan tevi nowli nabong san. ¹¹ Ko daron nga marlair e, ko nir arwor suri jinibb nga naut sen. ¹² Mian ko arwerai tevi: ‘E, erpese nir ngel arvivitu armajing bbong mete nial sansan, ko nik kuwlir osorsan tevi kem nga namajing rege nabong totoklai, nam-

^F 19:24 Erpe iel, Matiu osþe kamel ñisil rrrrangi batu nitel san nolon. Ko suri kamel ejki iel, namsuþe nato ela wani.

runge m̄isij renge nial nga milep?¹³ Ko ni owra lweni tevi nir san, owra 'Selek, sete nuloli esij tevim, suri nik kumarong pa tevi inu renge nevöt ngok. ¹⁴ Kupla nevöt som ko kupiel. Inu numrreni bowli nga mivitu ngel pusorsan tevi nik. ¹⁵ Rrek kulesi nga sete evi nanu nga m̄irres nga inu bololi sev nga memrreni re jorok? Ejki ma, erres ko wor. Rreknga nolom eleplep kobong suri inu nolok erres.' " ¹⁶ Ko Iesu owrai kele: "Pirpok ko, nir nga marvivotu mian ko para-wowomu, ko nir nga marwowomu, mian ko para-vivotu."

Iesu owra tweni vatolin nga ni pimij

¹⁷ Ko vitunen Iesu owra pulwi kele van Jerusalem e. Ko jinibb sen nir esngavöl drromon eru arpitevi ni re sel. Marivel mian, ko Iesu etkai talev nir van re devje sel e, ko owrai tevir: ¹⁸ "Kaplesi, rraman Jerusalem le ngel. Ko daron nga rrapa-jipari, ko para-teka kerasi inu Jinibb Mawos van ji jinibb sulsulen nga marlelep nir, ko ji jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien nir. Ko para-wera inu ban re mijen, ¹⁹ ko para-te kai inu van ji jinibb ne vare nir nga paratetnije inu ko para-telmaji inu, ko para-rruloni inu para-wuse maure inu re nai pelaot. Ko mian ko re nabong itolin, Atua pia-loli inu beamaur luwi kele re mijen."

Tasu se Jemes ko Jon ongoni nanu san ji Iesu

²⁰ Mian ko vitunen Sepeti nesen eptevi natun nuru Jemes ko Jon, nga morivi pa jinibb se Iesu, arini ji Iesu ko arjipa jin. Ko vinnen owra pungoni nanu san ji Iesu. ²¹ Ko Iesu owra tevi: "Kumrreni sev?" Ko vinnen owra lweni tevi ni: "Numrreni kupwera nale san nga natuk norman ngel nuru porivi jinibb nga morlelep jer renge batun vanu som, tuwen p̄isakel re nevrem rres, ko tuwen re nevrem mair." ²² Ko Iesu owra lweni: "O, sete

komor-rongwose nanu nga komorngoni ngok. Kamru komor-vitere kopor-minmin re biles ne norongen nga m̄isij nga inu beminmin ren?" Ko nuru orwera lweni tevi ni: "O-o, komru nomor-vitere." ²³ Ko ni owra tevi nuru, "Kopora-minmin ko re biles nga inu beminmin ren. Ko re kopora-sakel re nevrek rres rreknga re nevrek mair, sete evi nanu nga inu bea-lai. Evi nanu nga Tata suk ko pia-lai tevi nuru nga mutobbtobbu tweni nuru pae musuw nga pia-lai tevi nuru."

²⁴ Ko daron nga nir esngavöl marunge, arlolarsi niaken nen e nuru, suri nuru orwera poran mare porasi nir. ²⁵ Ko Iesu orongwose norrorrmien ser, ko everus kortoni nir jijle vini jin ko owrai tevir: "Kami kamrongwose numal nir se jinibb ne vare nir aron tertere jinibb ser, ko jinibb nga marlelep ser nir arok-rrowrrowe derteren ser elep. ²⁶ Sete pirpok re livö ne kami. Isi nga mimrreni pivi jinibb nga milep re livö ne kami, ni puloli lweni ko wor ni pivi jinibb nga welili, nga pivi jinibb ne majingen se kami. ²⁷ Ko isi nga mimrreni puwowomu re kami, ni pivi demij maur se kami. ²⁸ Osorsan tevi inu Jinibb Mawos, sete nuvini tweni nga jinibb parmajing se inu, ko nuvini tweni bemajing se nir, ko nga belai mauren suk puto wani milnge delung nir re mijen, ko bowli lwenir."

Iesu ololi metrorr eru orkulu luwi kele

²⁹ Ko nir artutur mian, ko daron nga marivel lingi Jeriko, ko delung elep arvijuri ni. ³⁰ Ko renge devje sel, metrorr eru orlilik ren. Ko daron nga morunge Iesu m̄iasi re sel, orkail orwera "Warru, Numal, metka se Devet, kuprorrmi komru!" ³¹ Ko delung nir artortori nuru, arwera "Kopor-p̄erp̄er!" Ko nuru orkail van mare lengleng kele, orwera kele: "Warru, Numal, metka se Devet, kuprorrmi komru!" ³² Ko Iesu otur murrong ko everus nuru

ko owrai tevi nuru: “Komor-marong bololi sev tevi kamru?”³³ Ko nuru orwera lweni tevi: “O, numal, nomor-marong mete komru porkulu luwi.”³⁴ Ko Iesu orrorrmi lengleng nuru, ko ejpari mete nuru. Ko ngavilvil orkulkulu luwi erres vajin, ko orvijuri ni.

21

Iesu ean Jerusalem ko eviseni nga ni evi batu Numal

¹ Ko mian ko vitunen arini morie Jerusalem, ko arini re ngaim san nisen Betpas nga muto morie botwen san nga marveruse Botwen ne lolnai ne olip. Ko Iesu owrai tevi jinibb sen eru: ² “Koporan re ngaim nga muto ngokwan ngok. Ko pingavil kopora-lesi arile totkoni dongki san tevi natun. Kopor-rupaji dali nuru ko kopor-ile nuru vini jik. ³ Ko poro san p̄irij tevi kamru suri, ko kopora-werai tevi, ‘Numal emrreni nuru.’ Ko pingavil ko p̄ilinglingi kamru kopor-ile nuru vini.” ⁴ Ngok eplari osorsan tevi nale san se Atua nga propet sen san muli wowomue tuwi mirpel: ⁵ “Kapwerai tevi jinibb nir nga marlik re Saeon, ‘Kaplesi Numal se kami evini ji kami, evi jinibb malum, ko esakel re dongki nga welili kobbong, nga mivi natu dongki ne majingen.” ⁶ Ko nuru oran ko orloli osorsan erpe Iesu muwrai tevi nuru, ⁷ ko orile dongki nen tevi natun vini ji Iesu; ko ar̄pelsenisunsun ser re nuru, ko Iesu esakel mare ren. ⁸ Ko delung elep arla sunsun ser ar̄pelsenir rengen sel, ko nir sopor kele artitai rengsi nai tevi raor, ar̄pelpelsenir rengen sel. Ngok eviseni nga artori Iesu evi jinibb nga milep. ⁹ Ko delung elep sapon, sopor nga marwowomu ko sopor nga marvivotu arkikail, arsurövi ni ko arwera “Osana van ji metka ngel se Devet! Numal Atua, nik kurij pa erres tevi ni nga mivini re nik nisem. Osana re melrin mare!”

¹⁰ Ko daron nga mivini Jerusalem e, ko jinibb ne ie nir arore, arwera “Isi ko ngok?” ¹¹ Ko delung nir arwera lweni: “Ngel evi propet Iesu ne Nasret rengen Galili.”

Iesu oji tweni nir nga marwulwule nanu rengen Naim On

¹² Mian ko vitunen vajin ko Iesu evan re loloim ne Naim On. Ko oji tweni nir nga marok-wulwule nanu nir iok tetajer, ko nir nga marok-wulwuli nanu nen nir, ko evatpuse tep se nir nga marok-kelkele nevöt nir, ko evatpuse kele nai seksakel se nir nga marok-wulwule wum̄er nir. ¹³ Ko owrai tevir: “Aruli pa tuwi nale se Atua san ngel, owra ‘Naim suk, parveruse naim ne verusen.’ Ko kami kamtur imare vajin ko kamloli evi ‘naim ne venao res.’ ”

¹⁴ Mian ko jinibb nga meter marrorr nir ko naroj nir arini jin rengen Naim On, ko ni ololi arres luwi. ¹⁵ Ko daron nga jinibb nga marlelep re sulsulen nir ko jinibb nevisvisenien ne nale neseseien nir marlesi muloli majingen nga marinijnij nawone, ko nanwarreng nir markikail rengen Naim On, nga marwera “Osana van ji metka se Devet!”, ko lartul nen arlolarsi lenglengen e Iesu suri. ¹⁶ Ko arwerai tevi: “E, erpese? Nik kurnge nanu nga nanwarreng ngel nir marwerair ngok?” Ko Iesu owrai lweni tevir: “O-o. Ko kami sete kameve nabong san nale ngel se Atua nga muwra tuwi: ‘Eplari re jingo bipi nir ko bipiwarreng nga marsus malum nir, Atua ololi nir arsurövi ni erres p̄elak.’ Kami kameve ko pa osuw.” ¹⁷ Ko elinglingir ko evel van re ngaim ne Betani ko omosi ie.

Nai pik nga wenen mijkie

¹⁸ Mian ko mevinen vajin rengen rorpong susu, olwi van ngaim e re Jerusalem. Ko daron nga mututur mian, ko numer eaji. ¹⁹ Ko elesi nai san nisen nai pik otur re devje sel, ko emawose evan ren, owra purro wenen. Ko elesi raon kiskis bbong, sete wenen otoe. Ko owrai tevi nai pik

nen, “Setemun wenem puto kele e nabong san pijpari tuwi ngok vini.” Ko daron momsawos e nen ko pa, nai pik nen emli. ²⁰ Ko jinibb sen nir, daron nga marlesi e, ko artaole ko arwera “Erpese nai pik ngel mimli mivesane?” ²¹ Ko Iesu erij welir, owrai tevir: “Nuwretun nuwrai tevi kami, poro nosurien se kami putoe, ko sete kaprrormi karkare le, ko ngok kami kele kaprongwose kaploli kobbong pirpe nga mololi ngel tevi nai pik ngel. Ko mare re iok, kapwerai kele tevi botwen ngel nga Atua p̄ila tweni ko puwirre van re dis, ko piplari pusorsan tevi. ²² Ko nanu jijle, sev nga kapa-ngoni rengen verusen, poro kapa-osuri, ko kapa-lair ko.”

²³ Ko Iesu olwi kele van re Naim On e, ko ok-visviseni jinibb nir. Ko jinibb nga marlelep nir ne sulsulen ko birterawarrens nga marivi pa jinibb nga marlelep arini jin ko arsusi: “E, kula derteren ngok nir ngabe ko nga komok-loli nanu ngok e nir? Siko elai tevim?” ²⁴ Ko Iesu erij welir owrai tevir: “Inu kele bosusi kami e nanu p̄isan, ko poro kami kapwerai tevik, ko inu kele pirpok bowrai tevi kami nulai derteren ngel nir ngabe le nga mololi nanu ngel le nir. ²⁵ Kami kapwerai ta tevik: Jon ela derteren sen nga mok-paptaes e ngabe? Ji Atua, rreknga ji jinibb kobbong?” Ko nir arwerwerai tevir: “Poro rrapwerai, ‘Evel ji Atua vini,’ ko ni tia-werai lweni tevi kerr, ‘Erpese kami sete kamosuri ni?’ ²⁶ Ko poro rrapawera, ‘Evel ji jinibb kobbong vini,’ ko rrammetutue delung nir, suri nir jile artori pa Jon osuw evi propet.” ²⁷ Ko nir arwera lweni tevi Iesu, arwera “Sete namrongwose.” Ko Iesu owra lweni tevir, “Ia, ko inu kele sete nurongwose bowrai tweni tevi kami rengen derteren sev nga mololi nanu ngel e nir.”

Iesu owra nale rrongrongvi tweni jinibb nga natun eru

²⁸ Ko Iesu owrai kele, “Kaprrormi ta nanu ngel: Jinibb san natun otoa, natun eru. Ko evini ji m̄erwomu nen ko owrai tevi, ‘Natuk, lelingen kupan kupmajing re orsel suk.’ ²⁹ Ko natun owrai lweni tevi, ‘Numusus.’ Ko mian ko vitunen ko vajin, ko norrrormien sen olwi, ko evan. ³⁰ Ko tata se nuru evini kele ji m̄ervitunen, ko owrai kele erpe nga muwrai tevi m̄erwomu. Ko m̄ervitu nen owra lweni tevi: ‘Bean ko tata.’ Mian ko setemun evan.” ³¹ Ko Iesu osusi suri re nuru nga eru ngok tevir, owra “Nuru si nen ko ololi marongen se tata sen?” Ko nir arwera lweni tevi: “Nga womu nen.” Ko Iesu owra lweni tevir: “Nuwretun nuwrai tevi kami, kami kamsorsan temijpal tevi m̄ervitu nen. Ko lartul nga marok-la nevöt ne takis nir ko nesevin ne sel nir nga kamungasir ngok arsorsan tevi m̄erwomu nen, ko nir parlai wani milnge kami van re batun vanu se Atua. ³² Suri Jon evini ji kami, evisviseni sel nga mumomsawos m̄irres, ko kami sete kamosuri ni. Ko nir ma, lartul nga marok-la nevöt ne takis nir ko nesevin ne sel nir, arosuri ni. Ko kami, daron nga kamlesi nir nga marosuri mirpok ngok, ko norrrormien se kami sete olwi kele nga kami kele kamosuri ni.

Nale rrongrongvi tweni jinibb nga marsij nga marok-metmet orsel ne grep

³³ “Kaprunge ta nale rrongrongvi m̄inij kele, ngel: Jinibb san orsel sen otoa. Ko orwi grep. Ololi nalut owlu rrale live laut. Ko eli bbulwil ko elngi besin san ren, ko san oto mare e nga parjingtene wene grep ren ko jinibb parok-bböt ren, suwen p̄iseser van re besin nga muto ngatan e. Muloli jile mirpok, ko eli naim san nga muwu mare nga jinibb nga marok-kulkulu parsan paran partur mare ren, ko parok-kulkulu pej nanu nga marok-vevna nir. Erpok, ololi jile osorsan tevi nga marok-loli daron nga maruwi nanu nen. Koelinglingi tevi jinibb sopor

parmetmete, ko ni evel van re vanu m̃inij e.

³⁴ “Ko mian ko daron nga wenen mutomori pimirr, ni okoni jinibb sen sopor van ji nir nga marok-metmete orsel sen, nga nir parla wenen nen sopor, pusorsan tevi nga marijrij e. ³⁵ Ko jinibb nen nga marok-metmete orsel arrul totonir; ko nir san artelmaji, nir san arevji pini, ko nir san artuwe. ³⁶ Mian ko ni okoni kele jinibb sen sopor nir elep asi vajin nga womu, ko lartul nga arloli kele tevir osorsan tevi nga marloli tevi nir nga womu.

³⁷ “Mian ko vitunen jer vajin, okoni natun norman; orrorrmi nga nir parloli p̃irres le tevi ni natun.

³⁸ Ko jinibb nen nir, daron nga marlesi ni natun, arwerwerai tevir, ‘O, ngel evi natun nga pia-la joro tata sen. Rraprevji pini, ko puloli orsel pia-ivi vajin se kerr!’ ³⁹ Ko arrul totoni, ko arevei van vare re orsel, ko arevji pini.”

⁴⁰ Ko Iesu osusi tevi nir, owra “Ko daron nga jinibb nga orsel sen pivini, ko puloli sev tevi jinibb ngok nir?” ⁴¹ Ko nir arwera lweni tevi ni, “Suri nir arivi jinibb nga marsij, ni kele puloli p̃isij pusorsan luwi tevir, p̃irevji pinir. Ko pia-linglingi orsel sen tevi jinibb sopor kele nga parok-metmete ko para-la wenen nen tevi re daron mawos nen.” ⁴² Ko Iesu owrai tevir: “Sete kameve nabong san nale ngel ne Naul On? ‘Nabur nga lartul nga marok-ili naim marungasi marwirre, ni ko vajin evi nabur nga murrul totoni naim m̃iterter.^G Ngel evi majingen se Numal nga muloli, ko rramtaole rramlesi m̃irres p̃elak.’ Kameve ko pa osuw.

⁴³ “Ngok, nuwrai tevi kami: Atua pia-la tweni batun vanu sen ji kami, ko pia-lai tevi jinibb sopor kele nga para-la wenen nga musorsan tevi. ⁴⁴ Si nga pusnge nabur ngel, niben pimabbur. Ko si nga nabur

ngel piravij ren, niben pumoloplop p̃etp̃eti.”

⁴⁵ Ko jinibb nga marlelep nir re sulsulen ko Parasi nir daron nga marunge nale rrongrrongvi sen ngok, arongwose nga ni owra suri nir. ⁴⁶ Ko arwera parrul totoni Iesu, ko armetutu delung nir. Suri delung nir artori ni evi propet san.

22

Nale rrongrrongvi ne dabbuen ne totkoien

¹ Ko Iesu ela nale rrongrrongvi kele tevi nir, owra ² “Renge batun vanu ne melrin, Atua pia-loli pusorsan tevi numal ngel le: Numal san ololi dabbuen ne totkoien se natun norman. ³ Ko okoni jinibb sen nir nga parveruse nir nga m̃ila pa nale tevir nga parini. Ko nir armusus parini. ⁴ Ko okoni kele jinibb sen sopor kele, owra ‘Kapwerai tevi nir nga m̃ela nale tevir nga parini, “Kaplesi, nuloli lilane jile nanen, nutor pini pa buluk suk nir ko natu buluk suk nga marlelep marres nir, ko nanu jijle oto omom-sawos pa nga parurroi. Kapini rene dabbuen ne totkoien.” ’ ⁵ Ko nir arong melmelase bbong, ko arivel; san evan orsel sen, ko san evan emajing re sto sen. ⁶ Ko nir spon nga marlik jer nen arrul totoni jinibb nga mukonir nen, ko arloli esij tevir, ko arevji pinir. ⁷ Ko numal nen, daron nga murunge nanu nga marloli ngok, ko ololar lenglengen. Ko okoni jinibb nuval sen nir aran ko arpir pinpini jinibb nen nir nga marok-revrevji pini jinibb, ko arsuli ngaim ser. ⁸ Muloli jile mirpok tevir musuw, ko owrai vajin tevi jinibb sen nir, ‘Nanen ne totkoien arloli jile osuw, artiriv ko vajin. Ko nir nga marwerai tevi nir nga parini, sete arres re parini. ⁹ Kapiel ta vajin suri sel nir, ko jinibb si nir nga poro kapa-sewute re sel, kapa-werai tevir

^G 21:42 Erpe iel, Matiu os̃pe nevöt, ko murrun nga nir marili naim muto suri; ko kem namrieni erpe kerr rram̃ili naim iel, nga puloli mining ne nale se Matiu piplari limjer.

nga nir parini re nanen ne totkoiien.’
¹⁰ Ko jinibb sen nir arloli erpok, arivel suri sel nir; ko daron nga marsewute jinibb tama san, poro pivi jinibb nga m̄isij rreknga jinibb nga m̄irres, ko arwerai tevi, ‘Kupan re nanen ne totkoiien.’ Marok-loli mirpok mian, konaim ne nanen ne totkoiien owun saute nir nga marini vajin.

¹¹ “Ko daron nga numal nen ne nanen mivini loloim nen, owra p̄ilesi nir nga marini, ko otor sweri jinibb san loloim nga sete muri sunsun mawos ne totkoiien. ¹² Ko numal nen owrai tevi m̄ernen, ‘Selek, erpese kumini loloim ko sete kumuri sunsun mawos ne totkoiien?’ Ko ni omurrong jer. ¹³ Ko numal nen elesi esij ko owrai tevi jinibb sen nir, ‘Kaprrul kokortoni nevren nuru ko ßelan nuru, ko kapsere totkoni. Ko kapwos tweni van vare e, ko kapwosi van kapwirre van re lat nga mimalik jerjer. Iok ngok jinibb parating ko para-runge p̄isij pilep.’

¹⁴ “Nir elep nga Atua m̄iveruser nga parini jin, ko nir ewelili bbong m̄ilai twenir parivi sen.”

Erres nga jinibb puwli takis tevi Sisa, rreknga ejki?

¹⁵ Ni m̄irij jile mirpok musuw, ko Parasi nir arivel van lut san e ko arkorti, ko arsuḗsuḗ suri parloli pirpese nga Iesu puon luwi re nale sen. ¹⁶ Arsuḗ jile osuw, ko arkoni jinibb ser sapon tevi jinibb se Erot sopor aran arkerkerasi Iesu, arwera “Jinibb nevisvisenien, namrongwose nik kuwretun, kuvisviseni sel se Atua renge weretunen. Sete kuwor suri jinibb san, suri sete kumtutue jinibb san. ¹⁷ Ngok, kupwerai ta tevi kem norrorrmien som. Evi nanu nga m̄irres rraplai nevöt ne takis tevi Sisa, batu numal se m̄eri Rom nir, rreknga ejki?” ¹⁸ Ko Iesu orongwose nga arwera parkerkerasi ni, ko owra tevir: “Suri sev kamrrowrrowe inu, kami nga kamiel re sel eru? ¹⁹ Kapviseni ta inu nevöt nen.” Ko nir arlai nevöt nen san

tevi. ²⁰ Ko ni elai, emteni, ko osusi tevir, “Isi le nisen ko non maruli rengen ngel?” ²¹ Ko nir arwera lweni tevi, “Rrekma Sisa ko.” Ko ni owrai tevir, “Kaplai tevi numal se m̄eri Rom sev nga marivi se ni, ko kaplai tevi Atua sev nga marivi se Atua.”

²² Ko daron nga marunge nale ngel e nir, bbösa elair e, suri arrorrmi Iesu sete orongwose p̄iasie nir renge nanu ngok. Ko arlinglingi ni ko arivel sisamis.

Pirpese re jinibb nga mimij ko mimaur luwi kele

²³ Ko vitunen, re nabong mawos nen malum, ko Satusi nir sopor arini jin kele. Nir arok-wera jinibb sete orongwos pimaaur luwi kele renge mijen. Ko arsusi kerkerasi tevi, arwera ²⁴ “Jinibb nevisvisenien, Moses owrai tuwi, ‘Poro jinibb p̄isan pimij ko natun pijkie, ko tasin p̄itkai nesevin sen ko pivesi wani metka se tuwan nga mimij ngok.’ ²⁵ Ko renge kem bonevis jinibb ebut arivi niaken erpok. Ko m̄erwomu nen etka nesevin sen; mian ko orongwose otomori pimij, ko owrai tevi tasin, ‘Natuk ejkie, kuptekai nesevin suk.’ Ko m̄erwomu emij. ²⁶ Ko m̄ervitu kele ololi erpok kele, etka kele nesevin nga, mian ko emij. Mian ko ejpari ebutun nga vitu jer nen, nir jijle artekai nesevin nga, mian ko nir jijle armij lingi vin nga. ²⁷ Mian ko vitu jer nen vajin, ko nesevin emij vajin. ²⁸ Ko namwera nabsusi tevim: Renge daron nga jinibb nir parmaaur luwi kele re mijen, siko re nir niaken nga ebut ngok piaivi nesen sen e vinnen? Kupwera ta we!” ²⁹ Ko Iesu erij welir owrai tevir: “Kamsarr, suri sete kamrongwose Nale On se Atua, ko sete kamrongwose derteren se Atua. ³⁰ Suri renge meraien ne mijen, sete arongwose para-totko kele mun, ko para-irpe vajin anglo ko re melrin. ³¹ Ko nga kami kapjipari meraien ne mijen evi weretunen, ko ßelai nale san se Atua nga kamrongwose pae

nga muwrai tevi kami ngel, muwra³² 'Inu nuvi Atua se Epram, ko Atua se Aesak, ko Atua se Jekop.' Atua sete evi Atua se jinibb nga marmij nir, ko evi pa se jinibb nga marmaur nir. Suri derteren sen elep nga elep lingi mijen."

³³ Ko daron nga delung nir marunge nale ngel, ko bbösa nga milep elair renga nevisvisenien nga mĩrres sen.

Nale nesesreien nga mian mare wor re nale nesesreien mĩnij nir

³⁴ Ko Parasi nir, daron nga marunge Iesu muloli Satusi nir marmurrong jer mirpok, ko nir arververus kortonir arkorti lat san. ³⁵ Mian ko san re nir nga norongwosien sen mutoe re nale nesesreien se Atua osusi rongorngte tevi ni, owra purrowrrowe ni, owra ³⁶ "Jinibb nevisvisenien, renga nale nesesreien, kulesi nale ngabes nen ko elep womunen?" ³⁷ Iesu owra lweni tevi: " 'Kupmerreni Numal Atua som tevi nolom totoklai, tevi mauren som totoklai, ko tevi norrorrmien som totoklai.' ³⁸ Ngok evi nale nesesreien nga milep womu jer nen. ³⁹ Ko nga suri nen e, mutomori pirpe ngok, ni le ngel: 'Kupmerreni selem pirpe nik luwi.' ⁴⁰ Ngok ko nuru orivi batu nale nesesreien nir, ko nale se propet nir kele."

Mesaea evi metka se Devet, ko evi kele Numal sen

⁴¹ Parasi nen nir arlik korti malum, ko Iesu osusi tevir, ⁴² owra "Kamrrormi Mesaea erpese? Isi ko metka sen?" Nir arwera lweni tevi, arwera "Se Numal Devet." ⁴³ Ko ni owra lweni tevir, "Porok pirpok, ko Mesaea piveruse Devet puwra 'Numal,' suri Devet owowomu. Ko ejki, Nemĩn On ololi Devet miveruse Mesaea muwra Numal, nga muwra ⁴⁴ 'Numal Atua owra tevi Numal suk, "Kuplik renga nevrekk rres pij-pari nga bea-lingi devje nuval som nir parirpe lat nga kupbböt ren renga nolon ßelam ngatan.' " ⁴⁵ Porok

nga pirpok Numal Devet miveruse Mesaea mivi Numal sen, ko evi metka sen erpese?"

⁴⁶ Ko daron nga mĩrij jile mirpok, ko sete jinibb kele san orongwos pĩrij weli nale san tevi ni. Ko mĩtipatun re daron nen jinibb jijle armētutu, setemun san orongwos pususi rongorngte nanu san tevi ni.

23

Iesu erij tere jinibb nevisvisenien nir ko Parasi nir

¹ Mian ko Iesu erij tevi delung nir ko jinibb sen nir, owra ² "Jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien nir ko Parasi nir arla wani milnge Moses, arivi pa jinibb nga parvisviseni jinibb nir re nale nesesreien nga Moses muli tuwi. ³ Suri iok ko, nanu jijle nga marwerai tevi kami, kaploli tevir pirpe nga marwerai kobbong. Ko re devjen nga nanu nga marlolir, sete kaploli surir e pirpok. Suri nir arok-werai, ko sete arok-majing suri. ⁴ Arsere bböbbti nga marrow milep ko eterter nga jinibb nir parsoloir, ko arjingtenir re birpari jinibb nir; ko nir mawos ma armusus parsatweni bbös nevrer e san. ⁵ Ko renga majingen ser arlolir armerreni jinibb parlesir. Kamrongwose narr nga wewarrang nir nga marsongni naul nga maruli tweni nale se Atua rer, nga jinibb nir parruloni re borngir ko nevrer. Ko nir arloli se nir arlelep nga jinibb parlesir ko parsurövir renger. Ko suri norrorrmien ngok kobbong, muloli marloli kele sunsun ser marpepriv. ⁶ Ko renga nanen kele, arok-merreni parsakel re lat nga jinibb nga marlelep nir marok-sakel rer; ko arloli erpok kele re naim ne gortien nir. ⁷ Ko armerreni jinibb partorir re maket, ko jinibb nir parveruse nir, 'Jinibb nevisvisenien.' ⁸ Ko kami, sete kaplolir parveruse kami san 'Jinibb nevisvisenien,' suri jinibb sansan bbong evi jinibb nevisvisenien se kami, ko kami jijle kamivi

niaken. ⁹ Ko sete kapveruse jinibb san pivi tata se kami renge iel ngatan, suri jinibb sansan bbong evi tata se kami, ni nga mīlik re melrin. ¹⁰ Ko sete kaplolir parveruse kami 'Numal,' suri Numal se kami sansan bbong, Mesaea. ¹¹ Ko ni nga mivi jinibb nga milep temijpal re livō renge kami, pivi wor jinibb ne majingen se kami kele. ¹² Ko si nga musustur lweni ni mian mare, Atua pia-loli ni pian ngatan. Ko si nga puloli lweni ni pian ngatan, Atua pia-sustur ni pian mare.

Iesu ewer lokloksi jinibb nevisvisenien nir tevi Parasi nir

¹³ "Wi, kami jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien, ko kami Parasi, kami nga kamiel re sel eru! Suri kamkikiorore batun vanu ne melrin tevi jinibb nir. Ko kami kele sete kaman, ko sete kamlinglingi kele nir nga marmerreri paran. ¹⁴ [Wi, kami jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien, ko kami Parasi, kami nga kamiel re sel eru! Kami nga nolo kami mok-venae pa naim se nesevin nir nga diwen ser marmij lingir, ko kamkerkeris re kamloli nawon verusen nga marpepriv. Suri nanu ngok, puloli Atua putor vit-rangi kami pilep.]^H

¹⁵ "Wi, kami jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien, ko kami Parasi, kami nga kamiel re sel eru! Kam̄pelak kamwolu otvi dis ko kamiel suri vanu nga kaplai jinibb p̄isansan pivini p̄iptevi kami. Ko daron nga miptevi kami mirpok, kamloli ni evi pa jinibb nga pian re lat ne norongen nga m̄isij, evi jinibb nga m̄isij varu re kami.

¹⁶ "Wi, kami metrrorr nga kamok-wowomue jinibb re sel. Kamok-wera 'Isi nga p̄irijrij rege Naim On, ololi nanu nawon. Ko isi nga p̄irijrij rege gol ne Naim On, ngok ni puloli nanu nen ko wor.'

¹⁷ Kamlengleng, kamivi metrrorr. Ngabes nen evi nanu nga milep nen, gol nen, rreknga Naim On? Suri Naim On kobbong ololi gol nga muto ren on. ¹⁸ Ko kamok-wera kele, 'Isi nga p̄irijrij rege nawot nga marok-sulsul ren re Naim On, ololi nanu nawon. Ko isi nga p̄irijrij rege merrenien nga muto ren, ngok ni puloli nanu nen ko wor.' ¹⁹ Kamivi metrrorr! Ngabes nen evi nanu nga milep nen, merrenien nen, rreknga nawot? Suri nawot kobbong ololi merrenien on. ²⁰ Suri isi nga p̄irijrij re nawot, erpe erijrij ren ko nanu jijle nga pa marto ko ren kele. ²¹ Ko isi nga p̄irijrij re Naim On, erpe erijrij ren, ko erijrij kele rege Atua nga pa mīlik ko ren kele. ²² Ko isi nga p̄irijrij re melrin, erpe erijrij rege nai seksakel se Atua, ko erijrij kele rege Atua nga m̄isakel ren kele.

²³ "Wi, kami jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien ko kami Parasi, kami nga kamiel re sel eru! Ko kamok-eveve roi wowar-reng nir nga marok-lingi re nanen, min ko til ko kamin, nga kaploli pusorsan p̄etp̄eti tevi nale nesesreien se Atua, ko kaplai songovlōn pian ji Atua. Ko kamlinglingi nanu nga marlelep re nale nesesreien, erpe nesesreien mawos, murrun nga marrorrmi jinibb, ko murrun nga marosuri weretunene. Ngok, nanu nga marlelep e nir, kaplolir ko wor, ko sete kaplinglingi nanu nga wowar-reng, pirpe murrun nga parlai songovlōn pian ji Atua, parjipon. ²⁴ Kamivi metrrorr nga kamok-wowomue jinibb re sel. Daron nga kamwera kapmini nuwi, ko kamlesi nunu m̄isal ren, ko kamjuljule tweni, musuw ko kammini nuwi nen vajin. Ko poro kaplesi buluk san^I m̄isal re nuwi se kami, ko sete kamjule tweni, kammini kobbong, ko kamrrolmi nuwi tevi buluk nen!

^H 23:14 Nale nga muto re nolo [ ], rrek sete Matiu oli, ko jinibb san ea-uli vitue daron nga muli tweni kopi san ne naul ngel. ^I 23:24 Erpe iel, Matiu ospe kamel, ko suri kamel ejki iel, namsupe buluk ela wani, nga puloli mining ne nale se Matiu piplari piṁerer.

25 “Wi, kami jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien, ko kami Parasi, kami nga kamiel re sel eru! Kamok-rrawe vare ne biles nir ko plet nir arwokwok, ko renge nolor arrokitkit temijpal. Erpe kami, nolo kami arwun saute venao. Ko kamwera malum kapevna, nolo kami sete orongwos pusuw ren. 26 Kami Parasi, kamivi metrorr! Womuj nen, kaprrawe vaseni nolo biles ko plet puwomu, ko vare nen kele puwokwok p̄irres vajin.

27 “Wi, kami jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien ko kami Parasi, kami nga kamiel re sel eru! Kamirpe dubb nga marbbölji laen er, vare ner marow m̄irres, ko lolor marwun saute ji jinibb nga marmij nir, ko nanu jijle nga marrokitkit nir. 28 Erpok kele re kami, jinibb arlesi re vare ne nibe kami armomsawos erres; ko renge nolo kami arwun saute gerisen nir ko nololien nga marsij nir.

29 “Wi, kami jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien ko kami Parasi, kami nga kamiel re sel eru! Kamok-tuwe nevöt re dubb se propet nir ne tuwi pa ko kamok-juroi dubb se jinibb nga marres nir ne tuwi 30 ko kamok-wera ‘Porog nga nabilik re nabong nga tuwi nir se birterawarrang se kem nir, sete nama-pitevi nir nga marevji propet nir drra mibböljir.’ 31 Ko ngok, kamwer lokloksi kami lweni kobong, suri kamwera kamivi metka mawos se nir nga marevji propet nir. 32 Iow, erres kobbong, majingen nga marsij se birterawarrang se kami nga marmajing linglingir, kami vajin kapmajing jijler. 33 O, kamivi num̄et! Kamivi metka se num̄et nir nga marsij ko marok-wolu. Kapwolu asi re lat ne norongen nga m̄isij pirpese? 34 Erpok ko, kaplesi, bokoni propet sopor ko jinibb sopor nga norongwosien ser mutoe, ko jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien sopor vinuk ji kami. Ko nir sopor kapa-revji pinir, ko nir sopor

kapa-rrulonir kapa-wuse maur nir re nai pelaot, para-rrul pijpari paramij. Ko nir sopor kapa-telmajir re naim gortien se kami, ko kapa-ojir re ngaim ko ngaim. 35 Ngok puloli drra jinibb jijle nga marres nga marevji iel ngatan parbbölji kami, etipatur re drra jinibb nga m̄irres nen Epel, ejpari drra Sekaria natu Barakaea nga birterawarrang se kami marevji pini re Naim On mawos, liven ne lat nga muon ko nawot. 36 Nuwretun nuwrai tevi kami, drra jijle ngel nir para-bbölji kami nga lelingen ngel nir.

Iesu orrorrmi elep suri m̄eri Jerusalem nir

37 “O Jerusalem, Jerusalem, nik nga komok-revji pini propet nir, ko komok-tuwe pini jinibb nir nga Atua mukonir vini jim. Vavis nga mowra beser kortoni natum nir parkorti pirpe nato dosevin nga m̄isrew ore natun nir; ko ejki, kammusus. 38 Kaplesi, Atua evel lingi pa kami ko Naim On se kami. 39 Ko nuwrai tevi kami, setete kama-lesik kele sopen pijpari nga kapa-wera: ‘Atua erij pa erres suri ni nga mivini re ni nisen.’ ”

24

Iesu owra tweni nga partingtinge Naim On

1 Ko Iesu eivare, owra pivel lingi Naim On. Ko jinibb sen nir arini jin, arwera parviseni tevi ni majingen nga marres milep ne Naim On. 2 Ko Iesu erij welir, owra “Kamlesi nanu ngok nir? Nuwretun nuwrai tevi kami, pian ko sete nevöt ngok nir san pia-jek jer re p̄isan, para-wirr sisamis p̄etp̄eti.”

Norongen nga m̄isij nga pia-vini

3 Mian ko vitunen vajin, Iesu ok-lik ngatan re Botwen ne lolnai ne olip, ko jinibb sen nir arini malum bbong jin, ko arsusi tevi: “Kupwerai ta tevi kem, nanu ngok nir para-rremali seveling? Ko sev piviseni daron nga kupa-luwi e vini ko ngatan ngel

bongsin nga pia-suwsuw e?" ⁴ Ko Iesu owra lweni tevir, "Kapmetmete jinibb san tia-kerkerasi kami. ⁵ Suri nir pilep ko para-vini rengo inu nisek, ko para-wera 'Inu le Mesaea,' ko para-kerkerasi jinibb pilep para-vijurir. ⁶ Ko kapa-runge naror ne nuval nir ko nospen ne nuval nir. Kapmetmet, takmetutue. Nanu ngok jile nir para-pelari ko wor, ko ngatan ngel bongsin ejki wor. ⁷ Ko jinibb nir para-tur imare para-val tevi jinibb nir, ko batun vanu nir para-tur imare para-val tevi batun vanu nir, ko numer pia-to, ko namĩ pia-mĩ re lat lele. ⁸ Nanu ngel nir arivi nanu womunen re martipaton, erpe nesevin san nga murngo rrongvi depain.

⁹ "Rengo daron nen, ko para-tekaĩ kami van ji jinibb nga para-loli pĩsij tevi kami, ko para-revji pini kami. Ko jinibb jile para-ungasi kami suri kamivi jinibb suk. ¹⁰ Ko rengo daron nen nir pilep nolor pia-vitan, ko para-tektekaĩ kerasi lululwenir, ko para-ungungasi lululwenir. ¹¹ Ko propet ne gerisen nir pia-lep para-tur imare ko para-kerkerasi jinibb pilep, para-vijurir. ¹² Ko suri nololien se jinibb nir piawun saut, pia-loli merrenien se kalesia nir pilep pia-melmelas. ¹³ Ko si nga pia-tur pĩterter pijpari bongsin, mĩnen pia-la mauren nga mĩrres. ¹⁴ Ko nospen nga mĩrres suri batun vanu ne melrin para-supe tevi jinibb jile nir puwomu rengo iel ngatan, nga jinibb ne vare nir para-runge; pia-suw vajin, ko bongsin pia-vini ko vajin.

Nanu nga milep nga pia-pelari Jerusalem

¹⁵ "Ko nabong san kapa-lesi atua se jinibb ne vare nir nga mĩsij nga mĩsij, nga propet Daniel muspe tuwi pa, para-sireni putur rengo lat nga muon, ko pia-loli nir para-wolu lingi lat on nen." (Si nga mok-eve purongwose.) ¹⁶ "Korengo daron nen, kami nga kamlik Jutia

kapwolu van re botwen e nir. ¹⁷ Ko kami nga kamlik vare rengo naim se kami, sete kapluwi kele van lolaim se kami kapla joro kami pĩsan, ejki, kapa-wolu lingir pingavil. ¹⁸ Ko kami nga kammajing re orsel se kami, sete kapa-luwi kele van re ngaim se kami kapa-la sunsun se kami, ejki. ¹⁹ Wi rengo nesevin nir nga marsolo malum bipi, ko rengo nesevin nir nga marloli bipi ser marsus rengo nabong nga marsij nen nir. ²⁰ Kapungoni ko wor tevi Atua nga woluen se kami sete piavini re daron ne naus, rreknga re nabong ne Sapat. ²¹ Suri daron nen pia-ivi daron nga mĩterter mĩsij temijpal san. Mitipaton re daron nga Atua muloli iel ngatan e, mivini mijpari lelingen ngel, nanu san setewor eplari erpok, ejki wor; ko vitunen, sete pia-irpok kele pia-vesan. ²² Numal Atua orrorrmi pa nga piata tweni nabong nga marsij ngel nir; poro pijki, ko sete jinibb san mia-maur. Ko suri orrorrmi nir nga ni mutobbtobbu pae nir, ko niko muloli nabong nen nir sete pilep pelak.

²³ "Ko rengo daron nen, poro jinibb san pia-werai tevi kami, 'Kaplesi, Mesaea ngokwan,' rreknga 'Ngelan,' sete kapa-osuri. ²⁴ Pian, ko pia-irpok ko wor rengo iel ngatan; mesaea ne gerisen nir pilep para-tur imare, ko propet ne gerisen nir pilep para-tur imare, ko paraviseni nevisenien ko nelesien nga marlelep nir, nga para-kerkerasi jinibb nir, ko jinibb se Atua kele nir. Ko sete arvitere para-kerkerasi jinibb se Atua nga mutobbtobbu nir. ²⁵ Kaplesi, nuwrai wowomu pae kami le ngel. ²⁶ Erpok, poro para-werai tevi kami, 'Kaplesi, Mesaea nika lolo merwer!' kami sete kapan. Ko poro para-werai tevi kami, 'Kaplesi nika, elik teptepi lolaim spon re naim ngok san,' ko sete kapa-osuri. ²⁷ Erpe navil nga mivil, daron nga mivil rengo devje melrin ko mimor vaseni melrin petpeti mivesane

mijpari devjen, nga jinibb jijle nir marlesi, ko ngok pia-irpok renye inu Jinibb Mawos renye daron nga bea-luwi vini. ²⁸ Pirpe daron nga nanu san emij, ko numön nir nga maroktasi parmot rrale; orongwos kaplesi wose kobbong ngasu.

Jinibb Mawos pia-pelari re melrin

²⁹ “Ko vitunen vajin re daron nga m̄isij nen, ngavilvil nial pia-mot, ko navöl sete mia-ser, ko moju ne melrin nir para-vitvitan, ko nanu nga marterter ne melrin nir paratterring. ³⁰ Mian ko vitunen nelesien se inu Jinibb Mawos pia-pelari re melrin. Ngok pia-loli metka se jinibb ne iel ngatan nir parating nga para-lesi inu Jinibb Mawos bea-vini re nabor ne melrin nir tevi derteren ko nosrövien nga milep. ³¹ Ko vitunen, daron nga para-uwi davö nga milep san, ko inu beakoni anglo suk nir para-van re iel ngatan bongsin ivij jijle, tevi lat p̄etp̄eti nir nga melrin m̄isalsal orer, ko para-ser kortoni jinibb suk nir nga motobbobbue.

Sete jinibb san rragrrag orongwose nabong nen

³² “Kaprrorrm̄i renye nale rrongrrongvi ne nai pik, ngel: Daron nga rengsin m̄imalum vajin, ko etengriv luwi kele nga puloli raon nir parpelari. Ngok, kamrongwos pae daron ne dorvusavus oruj mori. ³³ Kami pirpok ko, daron nga kapa-lesi nanu ngok nir, kaparongwose nga inu nuruj mori p̄elak, erpe nutur ko vajin roro metali. ³⁴ Nuwretun nuwrai tevi kami, dul nga lelingen ngel sete pia-asi wor pijpari nga nanu ngel nir para-pelari. ³⁵ Melrin ko ngatan, mian ko pora-asi; ko nale suk nir setete mara-asi, ejki, para-pelari ko wor.

³⁶ “Ko nabong nen, ko mete nial nen, sete jinibb san rragrrag orongwose, ejki; sete anglo ne melrin san kele orongwose, ejki; ko inu kele Atua Natun, inu sete nurongwose;

ko Tata suk kobbong, ni esan orongwose. ³⁷ Inu Jinibb Mawos beavini pia-sorsan pia-irpe Noa nabong sen tuwi nga naus nga milep mus ko iel ngatan murrön ko nanu jijle nir marmij. Suri re daron nen, jinibb nir arlelea nawon. Pia-sorsan kele ko pia-irpok tevi inu daron suk nga bea-luwi e. ³⁸ Suri nabong nga wowomu nen nir, mian ko vitunen naus pia-us, jinibb nir aran ko arminmin ko arloli totkoiennir, ejpari nabong nga Noa mian re lolo drrav nga milep e. ³⁹ Ko sete arongwose naus nga pilep nga pivini, ejpari nga mian ko mivini m̄isale twenir. Pia-sorsan kele ko pia-irpok tevi inu daron suk nga bea-luwi e. ⁴⁰ Renge daron nen, jinibb p̄ieru portur re orsel; ko parla luwe nuru tuwen, ko tuwen putur jer. ⁴¹ Ko nesevin p̄ieru porlik korti portabbu nurrer; ko parla luwe nuru tuwen, ko tuwen p̄ilik jer. ⁴² Erpok ko, kapkulkulu. Suri kami sete kamrongwose nabong sev nga inu Numal se kami bea-luwi ren. ⁴³ Kaprongwose nanu ngel: Poro jinibb san purongwose daron sev re nutpong nga jinibb venao pivini p̄irrarre naim sen, ko ni puklu pimetmet ko putur ore nga jinibb nen sete p̄irrarre naim sen. ⁴⁴ Pirpok ko kami kele kapmetmet nga kaptiriv ko wor, suri inu Jinibb Mawos dea-pelari re mete nial nga sete taka-rongwose.

Nale rrongrrongvi tweni jinibb ne majingen eru

⁴⁵ “Jinibb si nga erpe jinibb ne majingen nga muosuri m̄irres, ko batun otoa? Numal sen ololi ni emetmete jinibb ne majingen sen nir, ko puwngani nir renye daron momsawos. ⁴⁶ Jinibb ne majingen nga m̄irres nen pia-runge p̄irres daron nga numal sen pia-vini ko pia-lesi ni m̄imajing m̄irres mirpok. ⁴⁷ Nuwretun nuwrai tevi kami, numal nen pia-loli m̄ernen pia-metmete joron totoklai nir. ⁴⁸ Ko poro nga m̄ernen pivi jinibb nga

m̄isij, ko puwrai re nolon, 'O, numal suk ololola nga pulwi vini. Poro nga bololi nanu san, ni sete orongwos purongwose,' ⁴⁹ ko etipatun vajin pivrrali selen nir nga marmajing tevi nga numal sen m̄ilngi ni mivi jinibb nga milep rer, ko eaan ko eminmin tevi jinibb nga marok-minmin nir. ⁵⁰ Ko numal se m̄ernen pia-luwi vini re nabong nga m̄ernen sete murrormi, ko renge mete nial san nga sete murongwose. ⁵¹ Ko numal nen pia-oji tweni m̄ernen pia-suw, ko pia-tor vitrangi ni pusorsan tevi lartul nga marivel re sel eru, re lat nga jinibb para-ting ko para-runge p̄isij pilep."

25

Nale rrongrrongvi ne nesenwar-reng m̄elakel esngavöl

¹ Ko Iesu ela nale rrongrrongvi m̄inij kele, owra "Re daron nen, batun vanu ne melrin pia-pelari pusorsan tevi nanu ngel nga miplari ji nesenwarreng m̄elakel esngavöl ngel: Nesevin m̄elakel esngavöl arsa laet ser, ko aran arwera parivel ore jinibb san nga muwra putotko re nabong nen. ² Nir elim norrorrmien ser ejkie, ko nir elim norrorrmien ser otoa. ³ Suri nir nga norrorrmien ser mijkie arsa laet ser, ko sete artori karsin; ⁴ ko nir nga norrorrmien ser mutoe, artori botel karsin ser oto tevi laet ser. ⁵ Ko jinibb nen nga muwra putotko nen ololola malum. Mian, ko nesenwarreng nen nir meter arrurruwel, ko armatur.

⁶ "Ko muruj mori nat nga m̄irrang sapon, ko san ekail owra 'Kaplesi, jinibb nga putotko evini. Kapiel ore!' ⁷ Ko nesenwarreng nen nir armera, ko arrowrowe laet ser. ⁸ Ko nir nga norrorrmien ser mijkie arwera tevi nir nga norrorrmien ser mutoe, 'E, kapla karsin se kami sapon tevi kem, suri laet se kem artep.' ⁹ Ko nir nga norrorrmien ser mutoe arwera lweni tevir, 'O, ejki rres, sete tivtere kem ko kami.

Erres p̄elak kapluwi van re sto ko kapwuli wor nga pivi se kami.' ¹⁰ Ko daron nga marluwi van parwuli e, ko jinibb nga putotko evini. Ko nir nga martirive aran arpitevi ni aran re totkoi, ko mian ko arkikiore metali nen.

¹¹ "Mian ko vitunen vajin, nir nga norrorrmien ser mijkie nen arini arwera 'Numal, numal, kuptasi metali tevi kem!' ¹² Ko ni owra lweni tevir, 'Nuwretun nuwrai tevi kami, Sete nurongwose kami.' " ¹³ Ko Iesu owra kele: "Erpok, kapkulkulu, suri sete kamrongwose nabong nen rreknga mete nial nen nga inu bea-luwi vini ren.

Nale rrongrrongvi ne jinibb itul nga martori nevöt se numal

¹⁴ "Suri renge batun vanu ne melrin, Atua pia-loli pusorsan tevi numal ngelle: Jinibb san owra pivel van re vanu nga ngasu san. Ko everus jinibb ne majingen sen nir, ko elngir parmetmete joron nir. ¹⁵ Ko ela tevi nir san bebje silva nevöt nuvasngavöl valim (5000), ko tevi nir san kele ela nuvasngavöl varu (2000), ko tevi nir san kele, nuvasngavöl vesan (1000). Ngok, elai tevir osorsan tevi norongwosien ser sisamis. Elai jile tevir, ko evel. ¹⁶ Ko ni nga m̄ila nuvasngavöl valim nen esaro van ngavilvil ko emajing ren, ko ololi kele ejpari nuvasngavöl valim kele. ¹⁷ Ko ni nga m̄ila nuvasngavöl varu nen ololi osorsan erpok kele, ko ni ololi kele ejpari nuvasngavöl varu kele. ¹⁸ Ko ni nga m̄ila nuvasngavöl vesan evan ko eli dan ko etevni silveni ren nevöt se numal sen nen. ¹⁹ "Mian ko vitu jer nen vajin, numal se jinibb ne majingen nen nir olwi vini, owra p̄ilesi suri ta nevöt sen nen ji nir, ko everuse nir. ²⁰ Ko ni nga m̄ila nuvasngavöl valim evini; ko otori nuvasngavöl valim kele oto tevi, ko owrai tevi numal sen owra 'Numal, nik kula nuvasngavöl valim ko tevik; ko kuplesi, nuloli kele nuvasngavöl valim kele ngel oto tevi.' ²¹ Ko numal sen owra

tevi ni, 'Erres ðelak! Nik kuvi jinibb ne majingen nga mĩrres, ko komok-osuri erres. Suri kuosuri erres re nanu nga welili ngel, ko inu bea-loli nik kupa-metmete nanu pilep kele wor. Kupini re neiren se inu numal som.' ²² Ko ni nga mĩla nuvasngavöl varu evini, ko owra 'Numal, nik kula nuvasngavöl varu ko tevik; ko kuplesi, nuloli kele nuvasngavöl varu kele ngel oto tevi.' ²³ Ko numal sen owra tevi ni, 'Erres ðelak! Nik kuvi jinibb ne majingen nga mĩrres, ko komok-osuri erres. Suri kuosuri erres re nanu nga welili ngel, ko inu bea-loli nik kupa-metmete nanu pilep kele wor. Kupini re neiren se inu numal som.' ²⁴ Ko ni nga mĩla nuvasngavöl vesan evini, ko owrai tevi: 'Numal, nurongwose, nik kuvi jinibb nga mĩterter. Komok-tawe wenen nga nik sete kumruwi, ko komok-ser kortoni wenen nga nik sete komok-juljule tweni dokolvin ren, arivi som.' ²⁵ Ko inu numtutu, ko nuan nusilveni nevöt som lolo dan. Kuplesi ngel, nanu nga mivi som.' ²⁶ Ko numal sen owra lweni tevi: 'Nik kuvi jinibb ne majingen nga mĩsij! Nibem emijmij temijpal. Kurongwose pae nga inu nomok-tawe wenen nga inu sete nurwi, ko nomok-ser kortoni wenen nga inu sete nomok-juljule tweni dokolvin ren, arivi suk.' ²⁷ Ko erpese sete kulngi nevöt suk re bang, ko re daron nga bea-luwi vini, ko bealai nevöt suk tevi majbböl nen nga bang mok-wuli lwenie?' ²⁸ Ko owra tevi jinibb sen sopor, 'Kapla tweni nevöt suk jin, kaplai tevi ni nga mutori nuvasngavöl valim ngok.' ²⁹ Suri nir jijle nga martori pa, para-lai pilep kele ko wor tevir. Ko ni nga sete mutori milep para-la luwe ko wor jin. ³⁰ Ko kapwirre jinibb ne majingen ngoknga sete muloli nanu san mĩrres van re lat nga mimalik jerjer. Iok ngok jinibb para-ting ko para-runge písij pilep.'

Daron nga Jinibb Mawos pia-wera suri lat nga puto suri re jinibb jijle nir

³¹ "Re daron nga inu Jinibb Mawos bea-luwi vini tevi nosrövien suk, ko anglo nir para-pitevik. Ko beasakel re nai seksakel ne nosrövien suk. ³² Ko anglo nir para-ser kortoni jinibb nir ne vanu jijle rengo nok. Ko inu bea-tututweni nir sisamis rer, bea-loli pivi meling þieru e, pirpe jinibb nga mok-metmete sipsip mok-tututweni tweni sipsip sen nir rengo nanikot nir. ³³ Ko bea-lingi nir nga marirpe sipsip nir re nevrek rres, ko nir nga marirpe nanikot nir re nevrek mair. ³⁴ Ko bea-ivi numal, ko bea-werai tevi nir nga re nevrek rres, 'Kapini, kami nga Tata suk mĩrij mĩrres suri kami, kapla vajin batun vanu nga Tata suk muloli terai kami re daron nga womu jer nen nga iel ngatan mĩtipatun. ³⁵ Suri inu numer ajik, ko kamla nanen tevik. Nolak emesmes, ko kamloli numinmin. Nuturvitan, ko kamtekai inu van loloim e. ³⁶ Numalmal, ko kami kamlai sunsun nuri. Numsi, ko kami kamini kamkulkule inu. Nulik re naim ne nekaien, ko kami kamini jik.' ³⁷ Ko nir nga marres nen para-taole, para-werai tevi inu, 'E, numal, seveling namlesi nik, numer ajim, ko namwunganim, rreknga nolom emesmes, ko namloli kuminmin? ³⁸ Rreknga seveling namlesi nik kuturvitan, ko namtekai nik van loloim se kem, rreknga kumalmal ko namloli kuri sunsun? ³⁹ Rreknga seveling namlesi nik kumsi, rreknga kulik re naim ne nekaien, ko naminuk jim?' ⁴⁰ Ko inu numal bea-werai lweni tevi nir, 'Nuwretun nuwrai tevi kami, Erpe nga kamloli erres tevi tasik nga welili jer ngel san, ko erpe kele kamloli ko tevi inu.'

⁴¹ "Ko mian ko bea-werai kele tevi nir nga rengo nevrek mair vajin, 'Kapruj ngasu inu, kami nga Atua mĩrij pa mĩsij suri kami, ko kapan re nabb nga mĩn tuwi ngok vini, nga Atua muloli terai Demij ko anglo sen nir. ⁴² Suri numer ajik, ko sete kamla nanen tevik. Nolak emesmes, ko sete kamloli numin-

min. ⁴³ Nuturvitan, ko sete kamtekai inu van loloim e. Numalmal, ko sete kamloli nuri sunsun; numsi, ko nulik re naim ne nekaien, ko sete kami kamkulkule inu.’ ⁴⁴ Ko nir para-taole ko para-werai lweni tevi inu, ‘E, numal, seveling namlesi nik, numer ajim rreknga nolom emesmes rreknga kuturvitan rreknga kumalmal rreknga kumsi, rreknga kulik re naim ne nekaien, ko sete namloli nanu san tevi nik?’ ⁴⁵ Ko inu bea-wera lweni tevir, ‘Nuwretun, nuwrai tevi kami, Erpe nga kami sete kamloli tevi san nga welili jer ngel, erpe sete kamloli ko tevi inu.’ ⁴⁶ Ko nir paran re lat ne norongen nga m̄isij ne tuwi ngok vini. Ko nir nga marres nen paran re mauren ne tuwi ngok vini.”

26

Numal nir se m̄eri Isrel armurri suri sel nga parevji pini Iesu

¹ Ko daron nga Iesu mivinvini ore rijen sen ngok vajin, ko owrai tevi jinibb sen nir, ² “Kamrongwose, teru le pa evi nabong ne nanen ne Asien se m̄eri Isrel nir, daron nga marrormi lweni nga marivel lingi Ijip tuwi. Ko inu Jinibb Mawos paratekai kerasik nga para-rruloni inu para-wuse maure inu re nai pelaot, pijpari nga bemij pin.”

³ Re wosenen mawos bbong ko jinibb nir nga marlelep re sulsulen ko b̄irtera nir nga marivi pa jinibb nga marlelep nir re m̄eri Isrel nir, arini arlik korti re batu jinibb ne sulsulen nir naim sen. Ko batu jinibb ne sulsulen nir nisen ko Kaeapas. ⁴ Ko armurri suri nga p̄irpese parrul re venae Iesu nga parevji pini. ⁵ Ko nir arwerwerai lweni tevir, “Re nabong ne nanen pijki, jinibb nir tara-revji kerr.”

Nesevin san ejvi nanu nga mapun m̄irres p̄elak re batu Iesu

⁶ Ko vitunen vajin, Iesu evan Be-tani re naim se jinibb san nisen Saemon nga tuwi mimsi e mesien nga niber m̄im̄emaul. ⁷ Re lat nen,

nesevin san evini jin, otori botel san nga marmajing e nevöt nga m̄irres san, nisen alapasta. Ko renga botel nen, nuwi nga muto ren, mapun erres elep, ko nowlin ean mare jer. Ko ejvi re batu Iesu daron nga m̄isakel pia-aan e. ⁸ Ko daron nga jinibb sen nir marlesi, nolor esij e ko arlolar e, ko arwerwera lweni tevir, “Erpese vinel mulokloksi nanu ngok mirpok?” ⁹ Suri poro parwulwule nuwi ngok, nowlin pilep temijpal, ko parlai tevi b̄eres nir.” ¹⁰ Ko Iesu orongwose norrormien ser, ko owrai tevir, “Erpese kamlokloksi vinel? Suri ololi majingen nga m̄irres san tevik. ¹¹ Beres ngok nir arlik tetajer ko pa tevi kami, ko inu sete inu mea-lik tetajer tevi kami. ¹² Renge nga nesevin ngel mijvi nuwi ngel re inu nibek, ololi lilane nga pa partevni inu. ¹³ Nuwretun nuwrai tevi kami, re iel ngatan totoklai ngabe nga parwerwere nospen nga m̄irres ngel ren, ko parsupe kele nanu nga nesevin ngel muloli kele pivi now se ni.”

Jutas emarong nga p̄itkai kerasi Iesu

¹⁴ Mian ko san re nir esngavöl drromon eru, nga marveruse Jutas Iskariot, evan ji nir nga marlelep re sulsulen nir ¹⁵ ko owrai tevir: “Kapa-la sev tevik poro nga inu beateka kerasi Iesu tevi kami?” Ko arla bebje nevöt silva evi ngavöl itul (30) tevi ni. ¹⁶ Ko etipatun re daron nen, epejpej nabong san nga m̄irres nga p̄itka kerasi Iesu ren.

Jinibb se Iesu nir arloli lilane nanen ne Asien oto metmet

¹⁷ Mian ejpari nabong womunen ne nanen ne niv nga is mijki ren. Ko Iesu jinibb sen nir arini jin, arwerai tevi: “Kumarong kem nabloli lilane ngabe nga nik kupaani nanen ne Asien ren?” ¹⁸ Ko ni owra “Kapan re ngaim ne Jerusalem ji jinibb san ngok, ko kapwerai tevi ni, ‘Jinibb nevisvisenien owra “Daron suk oto

mori pa. Bea-tori nanen ne Asien tevi jinibb suk nir re naim som.” ’

¹⁹ Ko nir arloli erpe nga Iesu muwrai tevir, ko arloli lilane nanen ne Asien etriv.

Iesu owra tweni nga Jutas pitkai kerasi ni

²⁰ Mian ko rivriv jer ko vajin, nial muwaj pini, ko Iesu esakel tevi jinibb sen nir esngavöl drromon eru, para-aan. ²¹ Ko daron nga maraan e, ko owrai tevi nir: “Nuwretun nuwrai tevi kami nga san re kami pia-teka kerasi inu.” ²² Ko nolor arrum elep, ko artipatun arwerwerai tevi ni, “Numal, evi inu?” ²³ Ko ni owra lweni tevir, “San re kami nga rramok-saro rramok-lanenan re plet ngel, pia-teka kerasi inu. ²⁴ Inu Jinibb Mawos bea-van pirpe nga maruli suri inu rengo Naul On pa. Ko wi, isi ko pia-ivi mñernen nga pia-teka kerasi inu Jinibb Mawos. Erres pñelak bbong re mñernen poro sete pñiak.” ²⁵ Ko Jutas nga pitka kerasi ni owrai tevi ni, “Jinibb nevisvisenien, evi inu?” Ko Iesu owrai tevi, “Erpe nik kumwerai.”

Iesu orro tuloni nanen ne Asien tevi nir

²⁶ Ko re daron nga marok-aan malum e, Iesu ela niv ko owra erres tevi Atua suri, ko otpoi ko owngani tevi jinibb sen nir ko owra “Kaplai kapurroi, ngel evi nibek.”

²⁷ Ko elai kele biles ko owra erres tevi Atua suri, ko elai tevir, ko owra “Kami jikle kapmini. ²⁸ Ngel evi drrak nga puloli marongen se Atua putur imare. Inu mejvi ngel suri netlasien ne nololien se delung nir. ²⁹ Nuwrai tevi kami, Sete nurong-wose bemni kele norro ngel pijpari nabong nga bea-mini nga mimerr tevi kami rengo batun vanu se Tata suk.”

³⁰ Mian ko arla nubo nga marok-lai daron nga maraan jile re nanen ne Asien osuw, ko arivel vajin van re Botwen ne lolnai ne olip.

Iesu owra tweni nga Pita pia-vilvil ore ni

³¹ Ko Iesu owrai tevir, “Kami jikle nolo kami pia-vitan suri inu rengo natmupong ngel, suri aruli re Naul On, ‘Bea-revji jinibb nga mok-metmete sipsip, ko sipsip para-wolu sarrsarr.’ ³² Ko bea-tur imare kele, ko vitunen vajin ko bea-womu bea-ivel ore womu kami re Galili.” ³³ Ko Pita owra lweni tevi: “Poro nolo jinibb ngel jikle nir pia-vitan suri nik, ko inu ma nolok setete mia-vitan.” ³⁴ Ko Iesu owrai tevi, “Nuwretun nuwrai tevi nik, rengo nat nga mupong ngel pu-womu, vitunen ko nato pia-kokrout, ko nik kupa-vilvil ore inu pivatul.” ³⁵ Ko Pita owra lweni tevi: “Setete bea-vilvil ore nik ko, poro bea-mij wor tevi nik!” Ko jinibb sen jikle nir arwerai kele erpok.

³⁶ Vitunen Iesu eptevi jinibb sen nir aran re lat san nisen Getsemane. Ko owrai tevir, “Kaplik iel, daron nga inu ban beverus sopen iok.” ³⁷ Ko etkai Pita ko natu Sepeti nuru, arivel rujruj sopen. Ko ni nolon orrum elep vajin ko ornge esij. ³⁸ Ko owrai tevir, “Inu nolok orrum temijpal, otomori puloli bemij e. Kaplik iel ko kapkulkulu pñirres tevi inu.” ³⁹ Ko ni evel rujruj kele sopen van ngasu ko ejiol non van ngatan ko olot ko owra “Tata suk, poro pivi nanu nga pñisisarow, kupla tweni biles ne norongen nga mñisij ngel, inu sete bea-minmin ren. Ko piplari pusorsan tevi nik marongen som, sete inu marongen suk.”

⁴⁰ Ko olwi kele vini ji jinibb sen nir nga itul nga ko elesi armaturrwel; ko owra tevi Pita, “Erpese kami sete kamviter kapkulkulu tevi inu mete nial pñisansan? ⁴¹ Kapkulkulu pñirres, ko kapverus nga sete nanu parini parrowrrow pñelake kami. Nemñi kami emarong lengleng, ko nibe kami emijmij.”

⁴² Ko evel lingir kele varwen ko olot kele, owra “Tata suk, poro pivi nanu nga pñisisarow, kuploli biles ngel pia-asi re inu, nga inu sete

beminmin ren. Ko pirpok ko wor, piplari ko wor pusorsan tevi marongen som.”⁴³ Ko olwi kele vini; ko elesi armatur kele, suri meter orrwel.

⁴⁴ Ko elinglingir ko evel lingir kele ko olot vatolin, owra kele nale mawos nga muwrair womu. ⁴⁵ Vitunen, olwi kele vini ji jinibb sen nir nga itul nga, ko owrai tevi nir, “Erres, kapmatur vajin, kapmosi p̄irres. Kaplesi. Daron suk evini nga parteka kerasi inu Jinibb Mawos van re nevre lartul nga marsij nir. ⁴⁶ Kapmera, kerr pivel. Kaplesi m̄er nga p̄itka kerasi inu otomori le pa pivini.”

Devje nuval se Iesu arini arrul totkoni ni

⁴⁷ Ko daron nga ni m̄irij malum e, ko Jutas, san re esngavöl drromon eru evini, eptevi delung nga milep san ngamartori nesip ne nuval ser nir ko ßetiluk ser nir. Arivel ji jinibb nga marlelep re sulsulen nir ko ßirtera nir nga marivi pa jinibb nga marlelep re m̄eri Isrel nir vini. ⁴⁸ Ko ni nga p̄itka kerasi ni owrai pa tevir lat nga pia-loli surie, owra “Kaplesi si nga bea-rromji, ni evi ni nen ko. Kapa-rrul ren.”

⁴⁹ Marini vajin, ko ngavilvil ni evan ji Iesu ko owra “O, erres, jinibb nevisvisenien.” Ko orromji ni. ⁵⁰ Ko Iesu owrai tevi ni, “Selek, kuploli vajin nanu nga kumini suri.” Ko nir arini, ko arrul totoni Iesu. ⁵¹ Ko san re nir nga marpitevi Iesu esaro ko ervei tweni nesip ne nuval sen ko eta jinibb san, ko eta tweni boron. Ko m̄ernen evi jinibb ne majingen se batu jinibb ne sulsulen nir. ⁵² Ko Iesu owrai tevi, “E, kuplingi lweni nesip ne nuval som ngok re milngen. Suri nir jikle nga marla nesip ne nuval, para-mij ko renge nesip ne nuval. ⁵³ Nik kurrormi sete nurongwose beveruse Tata suk, ko ni lelingen wolok pukoni meling nga marlelep ne anglo ne nuval pisngavöl drromon p̄ieru (12) parpitevi inu? ⁵⁴ Ko poro pirpok, ko p̄irpese

nga nale se Atua nga maruli renge Naul On nga pia-pelari ko wor suri inu pia-rremali mawos?”

⁵⁵ Ko re daron mawos nen, Iesu owrai tevi delung nir, “Erpese? Kamloli erpe nuvi jinibb nga mokrevji jinibb san. Kamini tweni kaprrul totkonik, ko kamtori nesip ne nuval nir ko ßetiluk nir. Ko tetajer nomok-lik renge Naim On, nomok-visviseni, ko sete kamrrul totkonik. ⁵⁶ Ko nanu ngel jikle nir arpelari osorsan tevi nale se Atua nga propet sen nir aruli wowomue tuwi pa.” Erij jile erpok, ko jinibb sen nir arivel arwolu lingi.

Iesu otur re no Kaonsel

⁵⁷ Ko delung nga marrul totkoni Iesu arevei tweni van ji Kaeapas, nga mivi batu jinibb ne sulsulen nir, lat nga jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien nir ko ßirtera nir nga marivi pa jinibb nga marlelep re m̄eri Isrel nir markorti pa ren. ⁵⁸ Ko Pita evitue nir vitu jer van re lolo naworr ne naim se batu jinibb ne sulsulen nir nga mutur ren. Ko elik ngatan tevi jinibb nga marok-metmete lat nen, owra p̄ilesi bongsi nanu nga parloli tevi Iesu. ⁵⁹ Ko jinibb nga marlelep ne sulsulen nir tevi nir jikle nga maroktori gortien nga milep arpejpej nale gerisen san nga p̄itre Iesu, puloli parlingi ni re mijen suri. ⁶⁰ Ko sete artor sweri san, ewretun nir elep arini ko arkerkeris bbong. Mian ko vitu jer nen ko vajin, jinibb eru orini ⁶¹ orwera “Merel owra ‘Inu nuvter bolokloksi Naim On se Atua ngel, ko nabong p̄itul kobbong, bea-ili lweni.’” ⁶² Ko batu jinibb ne sulsulen nir otur imare ko owrai tevi ni: “Sete kupwera nanu san? Erpese re nale se nuru nga morij terem e ngok?” ⁶³ Ko Iesu omurrong. Ko batu jinibb ne sulsulen nir owra kele tevi, “Nungoni nik re nise Atua nga mimaur, kupwera weretunen tevi kem poro nik kuvi Mesaea Atua natun, rreknga ejki!”

⁶⁴ Ko Iesu owrai, “Erpe nik kumw-
erai. Ko nanu san kele bowrai tevi
kami: Vitunen kapa-lesi inu Jinibb
Mawos bea-sakel renge Atua nga
derteren sen mutoe nevren rres. Ko
bea-luwi re nabor ne melrin vini.”
⁶⁵ Daron nga batu jinibb ne sulsulen
nir murnge nale se Iesu ngok, ko
errerrsi sunsun sen, ko owra “A, ni
erij melmelas ko osopsoŕe pa Atua!
Erpese kerr rrampej malum jinibb
kele san nga puwra nale kele sopen?
Kaplesi, lelingenok kamrunge ni erij
esij. ⁶⁶ Kamrrorrm i erpese?” Ko
nir arwera lweni tevi, “O, ni erres
re pimij ko wor!” ⁶⁷ Ko arlutövi
non ko aruti, ko nir sopen arwuje
⁶⁸ ko artetniŕe ni, ko arwerai tevi,
“Kupwerai tevi kem, nik Mesaea, isi
ko muwjem ngok?”

Pita evilvil ore nga sete orong- wose Iesu

⁶⁹ Ko Pita elik malum vare re naim
rengelolo naworr nen. Ko ne-
senwarreng ne majingen san evini
jini, ko owrai tevi ni: “E, nik kele
komok-pitevi Iesu ne Galili.” ⁷⁰ Ko
ni evilvil ore rengenodelung nir,
owra “Sete nurongwose nanu nga
kumwerai ngok!” ⁷¹ Ko ni orujruj
van morie metali ne naworr nen. Ko
nesenwarreng m̄inij kele san elesi
ni, ko owrai tevi nir nga marlik
ie, “Merel okpitevi Iesu ne Nasret.”
⁷² Ko ni evilvil ore kele ojuji mare,
owra “O ejki, sete nurongwose mo-
rok!”

⁷³ Mian ko beblen kele, ko nir nga
martur iok arini ji ni ko arwerai tevi
Pita, “Ewretun nik kuvi nir san, suri
rijen som erpe m̄eri Galili nir.” ⁷⁴ Ko
Pita ololi nale nga m̄iterter temijpal
san, ko ojuji mare ren ko owra
“Mowra sete nurongwose morok!”
Ko mian ko ngavilvil nato okokrout.
⁷⁵ Ko Pita orrorrm i vajin nale se
Iesu nga muwrai tevi ni, “Puwomu,
vitunen ko nato pia-kokrout, ko nik
kupa-vilvil ore inu pivatul, nga kup-
wera sete kurongwose inu.” Ko ni
eivare ko eting temijpal.

27

Arlingi Iesu van re nevre Paelat

¹ Daron nga rorpong susu mivini
e, ko jinibb nga marlelep ne sulsulen
nir ko b̄irtera nir nga marivi pa
jinibb nga marlelep nir artori gor-
tien san, armurri suri parlingi Iesu
re mijen. ² Armurri jile osuw, ko
arsere nevren ko arpitei tweni ko
artekai van ji numal Paelet, nga batu
numal se m̄eri Rom nir m̄ilngi ni nga
pok-metmete m̄eri Isrel nir.

Mijen se Jutas

³ Ko daron nga Jutas, nga m̄itka
kerasi Iesu, m̄ilesi nga marwera Iesu
pimij, ko norrorrm ien sen olwi. Ko
ela lweni bebje nevöt silva ngavöl
itul nen elai van ji jinibb nga mar-
lelep nir re sulsulen ko b̄irtera nir
nga marivi pa jinibb nga marlelep
nir, ⁴ ko owrai tevir, “O, nuloli
nololien re nga mirpel ngel nga
m̄itka kerasi jinibb nga m̄irres pian
re mijen!” Ko nir arwera “Ko erpese
kumini kumngoni tevi kem? Sete
evi nga kem, evi nga nik ko wor.
Kuprunge surim tevi!” ⁵ Ko Jutas
ewirr tweni nevöt nen van loloim re
Naim On, ko evel, ko evan orruloni
lweni ni tevi dil, ko emij.

⁶ Ko jinibb nga marlelep re sul-
sulen nir arla nevöt nen, ko arwera
“Sete erres rraplai rraplingi re nevöt
ne Naim On bokis nen, suri evi
nowli drra ne mijen.” ⁷ Ko armurri
suri, mian ko arla nevöt nen, arwuli
tweni dan sopen se m̄er nga mok-
majing sopen dan, ko arloli pivi lat
san nga partevni jinibb neturvitan
nir ren. ⁸ Ngok dan ngok arveruse
“dan ne drra ne mijen” ejpari lelin-
genok. ⁹ Ko ngok kele eplari erpe
nale se Atua nga propet sen Jere-
maea muwrai wowomue tuwi pa
ngel: “Ko nir arlai bebje silva nevöt
ne ngavöl itul, nowli ni nga m̄eri
Isrel sopen arlingi nowlin. ¹⁰ Ko
arlair arwuli tweni dan se m̄er nga
mok-majing sopen dan, erpe nga
Numal Atua muwrai tevi inu bololi.”

Iesu otur rengenopaelet

11 Musuw, ko Iesu vajin otur womu re no numal Paelet. Ko numal Paelet osusi tevi, owra “Nik kuvi numal se mēri Isrel nir?” Ko Iesu owrai tevi, “Erpe nga nik kumwera.” 12 Ko daron nga jinibb nga marlelep re sulsulen nir ko ĩrtera nir nga marivi pa jinibb nga marlelep nir marwera tweni nale ser nga marij tere Iesu ren, ko ni sete owra lweni nanu san. 13 Ko daron nga nir marij jile musuw, ko numal Paelet owrai tevi ni, “Erpese? Sete kurnge nale ser nga mūwun saut ngok nga marij terem ngok?” 14 Ko ni sete owra suri lweni nanu san tevi, ololi numal Paelet etaol lengenge.

Paelet owra tweni nga Iesu pimij ko wor

15 Ko sia jijle, re daron ne nanen ne Asien mirpok, ko numal Paelet ok-marong pok-la tweni jinibb nga mīlik re naim ne nekaien san nga delung nir poro parwera nisen. 16 Ko jinibb san elik re naim ne nekaien re daron nen, arveruse nisen Iesu Barapas. Jinibb jijle arok-runge nanu nga marsij nga mok-lolir. 17 Mian ko delung arko-rti vajin, ko numal Paelet osusi lesi owrai tevir, “Kammarong isi bea-la tweni tevi kami, Iesu Barapas, rreknga Iesu nga marveruse Mesaea?” 18 Suri numal Paelet orongwose nolor eval tevi Iesu ko niko martekai vini jin.

19 Ko daron nga mīsakel ngatan re lat nga mok-sakel ren mok-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb nir e, ko nesen sen oli naul ko elai tevi jinibbsan elai van jin, ko owra “Sete kuploli nanu san tevi jinibb nga mīrres ngok, suri numatur lesi bori natmupong suri ni, ko nurnge esij elep e.” 20 Ko jinibb nga marlelep re sulsulen nir ko ĩrtera nir nga marivi pa jinibb nga marlelep nir arververus delung nir nga parungoni pīla tweni Barapas ko pirevji pini Iesu. 21 Ko re daron nga numal Paelet mususi kele e tevir,

“Kammarong isi ko re nuru nga eru ngel bea-la tweni tevi kami?”, ko nir arwerai lweni, “Barapas!”

22 Ko numal Paelet owra lweni tevir, “Poro pirpok, ko bololi sev tevi Iesu nga marveruse Mesaea?” Ko nir jijle arwera lweni tevi, “Pimij re nai pelaot!” 23 Ko numal Paelet owra “Suri sev? Ololi sev esij?” Ko nir arkail van mare kele, “Pimij re nai pelaot!”

24 Ko numal Paelet elesi vajin sete orongwose puloli mun nanu san, suri delung artoni lweni ni eterter, ko otomori vajin parloli laten nga milep san. Ko elai nuwi sopen ko ejejavöl e renge no delung nir ko owra “Inu drra jinibb ngel sete pubböljik. Kaprunge suri kami tevi!” 25 Ko nir jijle arwera lweni tevi, “Rrek erres, drran pubbölji kem ko metka se kem nir.”

26 Marwera jile mirpok, ko numal Paelet ela tweni Barapas tevir. Ko etelmaji Iesu ko etkai vini ji jinibb ne nuval sen nir, nga pimij re nai pelaot.

Jinibb nuval nir artetnije Iesu

27 Ko nir vajin artekai Iesu van re naim nga milep se numal Paelet, ko arser kortoni delung ne jinibb nuval nir. 28 Ko nir aruri tweni sunsun sen ko aruri lweni sunsun nga nulsen musongsong van ren; ngok arrongrrongvi nulse sunsun se numal ser nir. 29 Ko artali dil moku arrongrrongvi erpe nuvan se numal san, ko arlingi re batun ori; ko arla mavir otori orrongrrongvi nai se numal nga mok-tori. Musuw ko arjipa vajin baur ngatan jin arkerkerasi, arwera “O, erres, numal se mēri Isrel nir!” 30 Ko arlutövi ni, ko arla mavir nen ko arvirrvirrale batun e. 31 Ko arkerkerasi ni mirpok jile musuw, ko aruri tweni sunsun ren ko aruri lweni sunsun sen van ren, ko arpitemi tweni ni van re lat nga pimij re nai pelaot e.

32 Ko daron nga marivel mirpok vini, ko arlesi jinibb san ne Saerin nga nisen Saemon. Ko aron tertere

ni nga puwosi nai pelaot se Iesu. ³³ Ko mian ko arini vajin re lat san nisen Golkota. Nais ngok rengenale se m̄eri Isrel nir owra "Lat ne bongur." ³⁴ Ko arla norro, ko arlingi nanu san nga mirpe melu van ren nga puloli poro pimni ko niben puprus e. Ko arlai tevi. Ko ni, daron nga mimni lesi bbong, ko omusus pimni.

³⁵ Ko arruloni arwuse vajin re nai pelaot, musuw ko artutweni sunsun sen, ko artuwe daes arwera parlesi isi nga poro pia-asi, niko sunsun se Iesu pivi sen. ³⁶ Musuw, ko arlik ngatan vajin, ko armetmet suri Iesu ie. ³⁷ Ko aruli tweni nale san ngel suri nga marevji pini ni, "Merel evi Iesu, numal se m̄eri Isrel nir," ko arwuse mare re batun. ³⁸ Ko arruloni kele jinibb eru nga morok-vevna ko morok-revrevji jinibb tevi Iesu, nuru tuwen arwuse re nai pelaot san re nevren rres ko tuwen re nevren mair.

³⁹ Ko lartul nga marasasi ie arij esij tevi, arwirrwirrleni batur tevi, ko armen keraji. ⁴⁰ Ko arwerai tevi, "A, nik nga kumwera kuplokloksi Naim On ko nabong p̄itul ko kup̄ili lweni, kupla lweni nik poro kumivi Atua Natun, ko kuprow jubbul re nai pelaot vitan!"

⁴¹ Erpok kele re jinibb nga marlelep re sulsulen nir, arkerkerasi Iesu tevi jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien nir ko b̄irtera nir nga marivi pa jinibb nga marlelep re m̄eri Isrel nir, ko arwera ⁴² "Poro weretunen m̄ila se jinibb m̄inij nir, ko erpese ni sete orongwose p̄ila lweni se ni? Evi numal ne Isrel, ko purow jubbul re nai pelaot vitan, ko rrapa-osuri ni vajin! ⁴³ Ni ebibto Atua, Atua p̄itka tweni vajin lelingenok poro pimreni ni. Suri owrai pa, 'Inu nuvi Atua Natun.' "

⁴⁴ Erpok kele, nuru nga morok-revrevji jinibb nga marruloni nuru tevi Iesu oraji liwe nuru tevi Iesu.

Mijen se Iesu

⁴⁵ Ko mian ko levial ko vajin, nial muwosput, ko nat emalik p̄etp̄eti re vanu ejpari mete nial itul. ⁴⁶ Ko momsawos mete nial itul sopton, ko Iesu ekail drrelan elep, owra "Eli, Eli, lama sapaktani?" Ngok rengenale se m̄eri Isrel nir owra "Atua suk, Atua suk, erpese kumiel lingi inu?" ⁴⁷ Ko nir sopor nga martur ie arunge jabble, ko arwera "Merel everuse Elaeja ko." ⁴⁸ Ko ngavilvil nir san owlun van ko ela nanu san erpe nalum, ko ololi ervei norro nga mimelmel van ren, ko elngi re mavir ko esareni tevi Iesu pimni. ⁴⁹ Ko nir m̄inij nen nir arwera "Pirpok pa! Rraplesi ta poro Elaeja pivini pia-las en." ⁵⁰ Ko Iesu ekail kele drrelan elep ko osrow pini.

⁵¹ Ko kalik nga murrul ore lat nga muon emarrerr devjen eru e, m̄itipatun re bongsin nga mare osuw re bongsin nga ngatan. Ko nam̄i em̄i ko b̄ereng nir armoworwor. ⁵² Ko dubb nir artep̄ir, ko nibe jinibb on elep nga marmij armera. ⁵³ Ko vitunen daron nga Iesu mimra jile re mijen sen ko nir arivel lingi dobbir, ko aran re Ngaim On Jerusalem; ko arpelari ji jinibb elep arlesir.

⁵⁴ Ko daron nga numal se jinibb nuval nen nir ko jinibb nga marpitevi ni marmetmet suri Iesu marunge nam̄i m̄im̄i ko nanu jijle nga marpelari ngok, ko armetutu temijpal, arwera "Ewretun, m̄erel evi Atua Natun!"

⁵⁵ Ko nesevin elep nga marok-majing sen ko nga marvijuri re Galili vini, artur ngasu bbong ko armeteni. ⁵⁶ Livö re nir, Merri ne Maktala ko Merri tasu se Jemes ko Josep, ko Sepeti nesen sen.

Josep etevni Iesu

⁵⁷ Mian ko rivriv jer vajin, jinibb ne Aramatia san nga joron milep, nisen Josep, evini. Ni kele evi jinibb se Iesu san. ⁵⁸ Ko evan ji numal Paelet, ongoni nibe Iesu. Ko numal Paelet owra nale san nga parlai. ⁵⁹ Ko Josep ela niben, ko onbe ore

kalik nga muwokwok e m̄irres. ⁶⁰ Ko elngi rengo dubb sen nga mimerr nga m̄itai rengo ßereng. Ko eitini nevöt ßereng nga milep san oto ore metali ne dubb, ko evel lingi. ⁶¹ Merri ne Maktala ko Merri m̄inij nen kele san orlik mori bbong ie, no nuru orlik ormauos e dubb.

Jinibb nuval sopor armetmete dubb se Iesu

⁶² Ngok evi nabong nga parloli lilane nanu parto pumomsawos parteravi nabong ne Sapat. Mevinnen jinibb nga marlelep re sulsulen nir ko Parasi nir arini arkorti ji numal Paelet, ⁶³ ko arwera "Numal, namrrormi iok. Jinibb ne gerisen ngok daron nga mimauro malum e, ko owra 'Vitunen, nabong p̄itul, ko bea-maur luwi kele re mijen.'

⁶⁴ Ngok, kupwerai ta nale san nga parmetmet ore dubb p̄irres pijpari nabong p̄itul. Jinibb sen nir tarini ko tarvenae tweni ni ko tarwerai tevi jinibb nir, 'Ni emaur luwi re mijen.' Ngok poro pipok gerisen nga vitu jer nen tia-sij tia-asie nga womuj nen." ⁶⁵ Ko numal Paelet owrai tevir, "Kamrongose kapla jinibb nuval sopor. Kapiel vajin kaploli parmetmet ore nanu jikle puto p̄irres pirpe nga kami kamrongose."

⁶⁶ Ko arivel aran ko arlingi nanu san rengo nevöt nga muto ore metali nga puloli parongose poro jinibb san p̄iasi van loloim. Ko arlingi jikle osuw, ko arlingi vajin jinibb ne nuval nen nir parmetmet ore.

28

Iesu emaur luwi kele

¹ Mian ko vitunen ko vajin, nabong ne Sapat osuw ko nial etipatun nga pimraej re nabong womu re wik, ko Merri ne Maktala ko Merri m̄inij nen kele oran orwera porlesi dubb. ² Ko nan̄i nga milep san em̄i, suri anglo san se Numal Atua ojubbul re melrin vini; evini eitini tweni nevöt ne metali, ko esakel ren. ³ Non erinrin erpe moro navil ko sunsun sen eraprap

temijpal erpe numow. ⁴ Ko nir nga marmetmete dubb armettute ko aririr lengleng, arirpe jinibb nga marmij nir. ⁵ Ko anglo erij, owrai tevi nesevin nen nuru, "E, sete kopormetutu, suri nurongose komorpej Iesu nga mimij re nai pelaot. ⁶ Ni ejki iel. Suri emaur luwi kele, erpe nga muwrai wowomue. Koporini ta koporlesi lat nga mimatur ren." ⁷ Nuru orlesi jikle osuw, ko anglo owrai kele: "Koporan pingavil, koporwerai tevi jinibb sen nir nga ni emaur luwi kele pa rengo mijen. Ko ni puwowomue kami van re Galili e, ko kapa-lesi ie. Pirpe nga inu mowrai ngel tevi kamru." ⁸ Ko orivel lingi dubb ngavilvil tevi metutuen ko neiren nga milep, ko orwolu van porla nale tevi Iesu jinibb sen nir. ⁹ Ko ortaole orsorrvi lengleng Iesu miplari ji nuru, ko owra "O, erres." Ko oran orjipa ngatan jin ko orrul totoni ßelan, ko orsurövi ni. ¹⁰ Ko Iesu owrai tevi nuru, "Sete kopormetutu. Koporan koporwerai tevi tasik nir nga parawowomu iak Galili, ko para-lesik ie."

Nale se jinibb nuval nir

¹¹ Ko daron nga nuru moran e, ko jinibb sopor nga marmetmet dubb nen arluwi van Jerusalem e, ko arwerai tevi jinibb nga marlelep re sulsulen nir nanu jikle nga marpelari. ¹² Ko nir arkorti tevi ßirtera nga marivi pa jinibb nga marlelep nir ko armurri suri parloli piprese partawi ore nanu nga miplari. Mian ko vitunen ko vajin arla nevöt elep tevi jinibb nuval nen nir, ¹³ ko arwerai tevi nir, "Kami kapwerai tevi jinibb nir, 'O, jinibb sen nir arini natmupong ko arvenae tweni niben daron nga nammatur e.' ¹⁴ Ko poro numal Paelet purngo nale ngel, ko kem naba-van naba-loli p̄irres tevi ni, ko kami sete kapa-la norongen nga m̄isij ren." ¹⁵ Ko jinibb nuval nen nir arla nevöt nen evi se nir, ko arloli erpe nir marwerai suri tevir. Ko nospen ne gerisen ngel

m̃eri Isrel nir arsuṕe ejpari lelingen ngel malum.

Iesu errmali ji jinibb sen nir

¹⁶ Ko Iesu jinibb sen nir esngavöl drromon san (11) arivel van re Galili van re botwen nga Iesu muwrai pa tevir. ¹⁷ Ko daron nga marlesi ni, ko arsurövi ni; ko nir sapon sete arosuri erres. ¹⁸ Ko Iesu evini mori jir, ko owrai tevir, “Atua elai pa derteren jile tevi inu re nanu jijle ne melrin ko iel ngatan. ¹⁹ Ngok, kapan re vanu jijle, kapvisviseni jinibb nir, para-ivi jinibb suk. Ko kappaptaes nir re nise Tata suk ko re nise inu Atua Natun, ko re nise Nem̃in On. ²⁰ Ko kapvisvisenir nga parloli suri nanu jijle nga mowrai tevi kami. Ko kaplesi, inu beptevi kami tetajer, pian pijpari ngatan ngel bongsin.”

**Nospen nga Mirres se
Iesu Kristo nga
MAK
Muli
Batu nale nga
mivsivseni lut nga
parmeteni naul ngel
puto suri**

Naul ngel etipatun re nale san nga muwra "Batu nospen nga mirres se Iesu Kristo, Atua Natun." Mak eviseni nga Iesu evi jinibb ne majingen, ko nale sen derteren nen otoa. Rramrongwose rraplesi derteren sen renge murrun nga mokvisviseni jinibb e nir, ko nga derteren sen otoa nga puoji tweni demij e nir, ko nga pitlasi tweni nololien se jinibb e nir. Iesu owrai tweni nga ni evi Jinibb Mawos, ko evini nga elai mauren sen nga pitlasi tweni nololien se jinibb nir nga puloli parivel sisarow. Mak ospe suri nanu nga marinijnij nawone nir (merikel) nga Iesu mulolir easi nga muspe nale se Iesu.

Re naul ngel womujnen Mak ospe suri Jon Baptaes ko majingen sen, ko nga Jon mipaptaese Iesu. Ko vitunen ospe kele suri Demij nga murrowrowe Iesu. Ko vitunen beblen, etajer nga muspe suri majingen se Iesu nga muloli jinibb nga marmesi arres luwi kele, ko okvisviseni kele jinibb nir. Ko jinibb sopor arok-tere ni ko tetajer arok-lolarsi, ko lolaren ser ean ma mare elep.

Batun 11 ejpari 16 arsupe kis bbong wik nga Iesu pimij ren, mian ko arsupe kele nga mimaur luwi re mijen.

Jon elik renge lolo merwer ewerwer

¹ Batu nospen nga mirres se Iesu Kristo Atua Natun. Ko etipatun erpel: ² Erpe Atua owrai renge naul nga Aesea propet sen muli tuwi pa, owra "Kapmurrong, bokoni jinibb suk san nga puwowomu re Mesaea, ko puloli sel se ni puto metmet. ³ Drrela mernen ekail renge lolo merwer owra 'Kaploli lilane sel se Numal puto metmet terai! Kaploli mesekle sel sen nir parmetet pirres.' "

⁴ Erpok ko Jon evini, ko ewerwer owra "Kaprieni lweni nolo kami renge nololien se kami nir, ko kappaptaes, ko Atua pitlasi tweni nololien se kami." Ko Jon ok-paptaes renge lolo merwer. ⁵ Ko renge ie jinibb jijle ne vanu ne Jutia nir ko nir jijle nga renge Jerusalem nir arivel tweni. Arwerwera tututweni nololien ser nir, ko Jon epaptaese nir renge nuwi seser ne Jortan.

⁶ Jon ori bbong silvi kamel nga marvati mivi sunsun, ko etatuwe nevlul buluk renge netutwen, erpe Elaeja tuwi. Ko orro bbong nato nga mok-rowrow renge mosmos ko narllu sukabak nga mieri.^A ⁷ Ko ewerwer owra "San nga pivivitu suri inu vini niko, ni evan wor mare renge inu. Inu sete nures rragrag nuvter nga bejiol vitan nga betlasi tweni dil renge but sen. ⁸ Inu nomok-paptaese kami bbong e nuwi le, ko ni ma pia-paptaese kami e Nemnin On."

Jon epaptaese Iesu

⁹ Sete epriv ko Iesu evel lingi sisen Nasret, ngaim nga welili ne Galili san, ko evini ji Jon. Ko Jon epaptaese ni renge nuwi seser ne Jortan. ¹⁰ Ko daron nga mitawij renge nuwi imare, ko elesi evesane melrin eteri wukari eru e etpir; ko elesi Nemnin On erpe wuner orow jubbul rengen vini ko esakel renge ni. ¹¹ Ko drrela Atua evel renge melrin vini owra "Nik kuvi natuk

^A 1:6 narllu sukabak nga mieri: eg blong sugabag; honey.

nga numrrenim elep, nurnge erres surim.”

Demij orrowrowe Iesu

¹² Daron mawos nen ko pa, Nem̄in On owowomue Iesu orujruj kele wor van reнге lolo merwer liven sopen. ¹³ Ko ni elik reнге ie ejpari nabong ngavöl ivij (40) nga Demij mok-rrowrowe, ni elik reнге lat nga nanu rrum ne lolo merwer nir marok-tur rengen. Ko anglo arok-kuluklu metmet re ni erres kemkañe.

Iesu olwi van Galili e ko etipatun majingen sen

¹⁴ Arlingi womue Jon reнге naim ne nekaien, mian ko vitunen vajin ko Iesu ea-vini reнге Galili, evisviseni nos̄pen nga m̄irres se Atua. ¹⁵ Ko ni owrai owra “Nabong suk mawos le pa, ko batun vanu se Atua oruj mori pa pivini. Nolo kami pulululwi ko kaposuri nos̄pen nga m̄irres.”

Iesu everus jinibb ivij nga marok-tutumun

¹⁶ Vitunen vajin ko Iesu evel sere suri jeli nuwito nga milep ne Galili. Ko elesi Saemon nuru tasin wor Antru orok-jurõni niva se nuru van reнге nuwi ngatan, suri nuru orivi jinibb nga morok-revvevei nai. ¹⁷ Ko Iesu owrai tevi nuru owra “Laru, koporini koporvitu surik, ko inu bololi kamru koporivi jinibb nga morok-revvevei jinibb.” ¹⁸ Ko orsaro ngavilvil orlingi kurtweni niva se nuru ojpon jer, ko orvijuri suri ni.

¹⁹ Ko daron nga mivel rujruj kele beblen e ko elesi Sepeti natun nuru, Jemes ko tasin wor Jon, orsakel reнге drrav ser orok-ilile lweni niva ser lat nga marmarrerr nir. ²⁰ Ko Iesu everus nuru kele, ko nuru orlingling tata se nuru Sepeti reнге drrav ser tevi jinibb ne majingen sen nir, ko orvijuri Iesu.

Iesu oji tweni nem̄in nga m̄isij reнге jinibb san

²¹ Ko Iesu eptevir aran reнге ngaim ne Kapaneam e. Ko reнге Sapat aran reнге naim ne loten ser, ko Iesu evisviseni jinibb nir. ²² Ko daron nga jinibb nir marmurrar-rong suri ni nevisvisenien sen e ko bbõsa elair e. Suri ni nevisvisenien sen orrow erres, sete erpe nevisvisenien se jinibb nevisvisenien ne nale neseseien nir. ²³ Ko re daron nen reнге naim ne loten, jinibb nga nem̄in nga m̄isij m̄isisilvi san elik rengen, ko ekail van mare, owrai tevi Iesu ²⁴ owra “Sev som oto ni le iel, nik Iesu ne donasret? Kuvini nga kuplokloksi kem? Inu nurongwos nik, isi nik. Nik kuvi jinibb on se Atua.” ²⁵ Ko Iesu ewer ore nem̄in nga m̄isij ko owrai tevi owra “Sete kuprij, kupivare lingi ni.” ²⁶ Ko nem̄in nga m̄isij ololi ni elilawij ko eririr lengleng. Ko ekail van mare ko esil ivare, ko owlul lingi. ²⁷ Bbõsa nga milep elair e, ko arsur vijvij, arwerwera lululweni tevir, “Sev le ngel? Nevisvisenien nga mimerr san! Nale sen orrow otutun erres, owrai bbong tevi nem̄in nga marsij nir ko arosuri ni.” ²⁸ Ngavilvilsen nos̄pen nen arsupsuṗe rrerrale ṗetṗeti vanu ne Galili jile nir.

Iesu ololi Pita ṗilen ko jinibb elep nga marmesi arres luwi

²⁹ Mian ko nir arivare lingi naim ne loten vini vare e, ko artajer van reнге naim se Saemon e ko Antru; ko Jemes ko Jon orpitevir. ³⁰ Ko iok Saemon ṗilen lekter emsi mesien dowalul ematur, ko arwerai tevi Iesu. ³¹ Ko ni evan ko orrul re Saemon ṗilen nevren ko esa raji imare. Ko mesien dowalul evel lingi vin nga, ko ean etabbu nurrer.

³² Ko reнге nat nga mirivriv daron nga nial miwaj pini e ko nabong on ser musuw, ko jinibb nir arwowosi vajin jinibb nga marmesi nir, ko artekai jinibb nga nem̄in nga marsij marsisilvir kele arini ji Iesu. ³³ Ko jinibb jikle nga reнге ngaim nen arini arlik korti arnot rrale metali

vare e. ³⁴ Ko ni ololi nir elep nga marmesi mesien lele arres luwi, ko oji tweni nem̃in nga marsij elep. Ko ewer orer nga sete pariĵ, suri arongwose ni.

Iesu ewerwer reнге vanu ne Galili p̃etp̃eti

³⁵ Renge rorpong susu nat nga p̃isal p̃irin, ko Iesu emremra esan evel van reнге lat nga nat mubbub-bil e san, ko olot ie. ³⁶ Mian ko sete epriv ko Saemon ko nir nga marlik tevi ni, arpeĵ ni ko arvivitu suri ni. ³⁷ Mian ko artor sweri ko aran jin. Daron nga maran jin e, ko arwerai tevi ni arwera "Ai, jinibb jĵile arok-peĵ nik." ³⁸ Ko ni owrai tevir owra "Kerr pian kele wor re ngaim m̃inij e nir, nga inu b̃ewerwer kele renger. Suri nuvini tweni iok le ngel." ³⁹ Ko ni evan reнге loloim ne naim loten ser p̃etp̃eti nir reнге Galili ko okwerwer reнге nir, ko okoji tweni nem̃in nga marsij nir.

⁴⁰ Ko nabong san jinibb nga mimsi mesien nga niber m̃im̃emaual san evini ejipa jin ngatan, ko ongoni tevi ni owra "Wurru, poro nga nik kupmarong ko kurongwos kuploli inu bowokwok." ⁴¹ Ko Iesu orrorrmi lengleng e ni, ko sete ering e mesien sen, ko esaro elngi nevren rengen; ko owrai tevi owra "Inu numarong. Kupwokwok ko." ⁴² Ko ngavilvilsen mesien nga niber m̃im̃emaual evel lingi ni, ko ni owokwok ko ornge erres luwi. ⁴³⁻⁴⁴ Ko reнге daron mawos nen ko pa Iesu ewer ore ni, owrai tevi, "Kuplesi sete kupweraĵ nanu pisan tevi jinibb pisan, ko kupvijuri sel van re Naim On, ko kupasi ĵi jinibb ne sulsulen san p̃ilesim.

Ko kuplai nanu ne sulsulen nga Moses muwrai reнге nale nesereien sen tevi ni. Suri kumwokwok pa." Ko ni elinglingi evel. ⁴⁵ Evel van ko etipatun osupsuĵe limjer, etewijreni nanu nga elep. Ko ololi Iesu setemun orongwos pivel limjer reнге ngaim mun nir, ni elik jer ko

pa reнге lolo merwer. Ko ngok ololi bbong jinibb ne lat p̃etp̃eti arivivel tweni malume.

2

Iesu ololi jinibb nga devje niben mimij san erres luwi

¹ Nabong evis arasi osuw, mian ko Iesu olwi kele van reнге Kapaneam e, ko elik re naim se Pita. Ko jinibb arunge nosp̃en nen nga ni elik reнге loloim nen. ² Ko delung elep aran jin reнге loloim; ko loloim setemun evter nir, ko vini vare e kele reнге roro metali setemun evter kele. Ko ni ewerwer reнге nale nga m̃irres tevir.

³ Ko nir sopor ara-vini vivitu tevi jinibb san nga devje niben mimij; nir ivij arwosi reнге maling sen.

⁴ Ko sete arongwos parini mori ĵi Iesu, suri jinibb elep p̃elak. Ko arsa van mare reнге dr̃ru naim, ko arrarre dr̃ru naim mare momsawos lat nga Iesu m̃ilik e etp̃ir. Arrarre jile osuw, ko arla dil sopor, ko arile reнге maling nga marsale m̃ernen ren, ko arjur̃oni van ngatan e. ⁵ Ko Iesu elesi nosurien ser, ko owrai tevi m̃er nga devje niben mimij nen, owra "Natuk, nololien som nir nutlasi twenir pa osuw."

⁶ Ko jinibb nevisvisenien ne nale nesereien sopor arlik ie reнге daron nen ko arrorrmi sarrsarre reнге nolor, arwera ⁷ "Erpese m̃erel m̃irij mirpok? Ni erij melmelas ko osopsoĵe pa Atua! Isi orongwos p̃itlasi tweni nololien nir, Atua kobbong esan bb̃ölb̃öl!" ⁸ Ngavilvilsen Iesu ornge niben nen, orongwose nga nir arrorrmi erpok reнге nolor. Ko owrai tevir, owra "Suri sev kami kamrrorrmi nanu ngel nir reнге nolo kami nir mirpok? ⁹ Evi nanu nga m̃isisarow bbong nga bowrai tevi m̃erel, 'Nololien som nutlasi tweni pa,' suri si p̃ilesi poro nuwretun rrek nukrekris kobbong? Ko evi nanu nga m̃iterter kele wor asi ngok nga poro bowra, 'Kuptur imare kupla milngom ko kupiel van

rengé naim som e, suri jinibb jikle parlesi lelingen poro piplari pirpe nga mowrai ngok. ¹⁰ Ko bololi vajin nanu nga miterter nen, puloli kaprongwose kele nga inu Jinibb Mawos derteren suk otoa rengé iel ngatan nga betlasi tweni nololien." Ko ni owrai tevi mer nga devje niben mimij, owra ¹¹ "Nuwrai tevi nik, Kuptur imare kuplai maling som kupwosi, ko kupiel van rengé naim som e." ¹² Ko ni otur mera kasi ngavilvil, ko owosi maling sen ko evel limjer rengé nor evan vare e. Ko nir jikle bbösa elair e, ko arsurövi Atua arwera "Sete pa rramlesi nanu san erpe nga ngel tuwi, ejki rres nawon wor."

Iesu everuse Livae pivi jinibb sen, pivijuri ni

¹³ Ko Iesu evel olwi kele van rengé nuwito ne Galili e. Ko jinibb elep aran ji ni, ko ni evisviseni nir. ¹⁴ Ko rengé daron nga mivel asi, ko elesi Livae natu Alpus elik rengé naim ne takis nga mok-majing rengen. Ko owrai tevi ni owra "Merel, kupini kupvijurik." Ko ni otur imare kasi ko evijuri ni.

¹⁵ Musuw vajin ko vitunen daron nga milik rengé nanen miaan, ko jinibb elep nga marok-la nevöt ne takis, ko jinibb nga marok-loli nololien nga marsij nir nga marwirr twenir arlik tevi, ko jinibb sen kele wor nir, ko nir elep kele wor nga marvijuri. ¹⁶ Ko jinibb ne nevisvisenien ne nale nesereien nga marivi Parasi sopor arlesi esij ko arlolar e. Ko aran arlesi jinibb se Iesu nir, ko arwor suri Iesu tevir, arwera "Erpese ni aan ko eminmin tevi jinibb nga marok-la nevöt ne takis ko jinibb nga marok-loli nololien nga marsij nir!" ¹⁷ Daron nga Iesu murngé nale ser ngok e ko owrai tevir owra "Nir nga marres sete armerreni dokta, ko nir nga bbong marmesi ko armerreni dokta. Erpok ko, inu sete nuvini tweni beveruse nir nga marok-wera tetajer nga nir lweni marres, ejki, ko nuvini tweni

bbong beverus nir nga sete markerkeris, ko marwer limjere nga marsij."

Nosusien suri murrun nga parlinglingi nanen parvil

¹⁸ Jon jinibb sen nir ko jinibb se Parasi nir arvil. Ko jinibb sopor arlesi, ko arini ji Iesu ko arwerai tevi, arwera "Suri sev Jon jinibb sen nir ko Parasi nir jinibb ser nir marvel, ko nik jinibb som sete marvel?" ¹⁹ Ko Iesu owrai tevir, owra "Orongwos jinibb nga mutotko selen parvil daron nga milik malum tevir e? Daron nga milik malum tevir e, ngok sete arongwos parvil. ²⁰ Mian ko nabong nen nir para-vini vajin, ko para-te kai tweni jir; ko ngok ko, nir para-runge pisij ko para-vil ko rengé nabong nen nir.

²¹ "Ko erpok kele sete jinibb san orongwos pila kalek nga mimerr ko puwol ore lat nga mimarrere rengé sunsun tera, ko pilile ore rengen. Poro pipok, ko nga mimerr tia-sakuk ko tia-teri kele kalek nga mitra, ko tia-loli lat nga mimarrere tia-lep temijpal. ²² Ko erpok kele, sete jinibb san orongwos pujongjongi norro nga mimerr van rengé botel nga mitra nga marloli nevlunanikot e. Poro pipok, ko norro nga mimerr tut, tuloli nevlunanikot nga mitra tirrerren ko tiap rrrrsi, suri etra pelak. Ko norro timejivjiv tisij, ko nevlunanikot kele tisij. Pipel ko, norro nga mimerr parlingi ko wor rengé nevlunani nga mimerr mimalum nrrres."

Jinibb se Iesu nir arsesri wene wit renga nabong ne Sapat

²³ Mian ko Iesu evel otvi naut ne wit san rengé nabong ne Sapat. Eptevi jinibb sen nir, ko jinibb sen nir artipatun arsesri wene wit nir ko arlair arurrurro surseler. ²⁴ Ko Parasi sopor arlesi, ko arwerai tevi ni, arwera "Kuplesi ta! Nir arloli nanu nga sete mumomsawos rengé nabong ne Sapat ko!" ²⁵ Ko ni owrai lweni tevir, owra "Aro, ejki ma,

ko rreknga ma kami sete kameve renge Naul On, nanu nga Numal Devet muloli daron nga nanen ser mijkie, numer m̄iaji ni ko nir nga marlik tevi ni? ²⁶ Ni ean renge Naim On se Atua daron nga Apiata mivi batu jinibb ne sulsulen, ko ela niv nga sete erres renge jinibb nawon parurroi, evi kis bbong se jinibb ne sulsulen ko; ko orroi, ko ni elai kele tevi nir nga marlik tevi ni arurroi kele.” ²⁷ Ko Iesu ewer oti nale sen vajin tevir, owra “Atua elngi Sapat nga p̄ila se jinibb, sete elngi jinibb nga p̄ila se Sapat, ejki! ²⁸ Ko niko erpok ko inu Jinibb Mawos nuvi Numal ne Sapat.”

3

Iesu ete nevre jinibb san nga m̄ikati emetet luwi

¹ Iesu olwi kele evan renge naim ne loten. Ko renge lolaim ne loten nen, jinibb san nga nevren m̄ikati elik rengen. ² Ko Parasi sopor armeteni suri ni, poro nga ni puloli m̄er nga nevren m̄ikati nen p̄irres renge nabong ne Sapat; ko ngok nir partor sweri sel san nga parevei ni pian re kot suri. ³ Ko ni owrai tevi m̄er nga nevren devjen m̄ikati nga, owra “Kupini ta iel, kuptur womu iel.” ⁴ Ko ni owrai tevi nir, owra “Renge devjen ne nale nesereien, erres nga parloli nanu nga m̄irres renge nabong ne Sapat? Rrek poro pijki, parloli p̄isij? Erres nga parloli jinibb san p̄irres luwi re nabong ne Sapat? Rrek poro pijki, ko parllokloksi jinibb rrek!” Ko nir armurrong. ⁵ Ko Iesu vajin oklu rrale nir jijle nga martur rrale ni, ko ololarsir ko ornge esij, suri nolor eterter elep erpe nevöt. Ko owrai tevi m̄er nga nevren m̄ikati, owra “Kup̄ete ta nevre pimetet.” Ko ni ete nevre emetet erres luwi. ⁶ Ko Parasi nen nir arivare vini vare e, ko arsaro ngavilvilsen aran arkorti tevi jinibb se Erot nir. Ewretun Parasi nir ko jinibb se Erot nir tetajer orok-lololarsi lweni nuru, ko arlik

lat sansan vajin, ko arsupsupe suri parevji pini Iesu pirpese.

Delung elep arvitu suri Iesu

⁷⁻⁸ Iesu eptevi jinibb sen nir, arjubbul luwi kele van renge nuwito ne Galili e ngalu. Ko delung nga delung nga milep nga marunge nanu nga marlelep nga ni mok-lolir arinini jin ko arvijuri, nir ne Galili ko nir ne Jutia ko nir ne Jerusalem ko nir ne Itumia, ko nir ne devjen nga muto roroni van Jortan e, ko rrale Taea ko Saeton. ⁹ Ko Iesu owrai tevi jinibb sen nir nga parwer totoni ngarr drrav san puto terai ni, suri delung elep p̄elak, ko tarlilji ni. ¹⁰ Ko ni ololi nir elep pa arres luwi, ko niko nir elep nga marmesi artontonir parini mori arlilji Iesu, arwera parjipari. ¹¹ Ko nem̄in nga marsij nir, daron nga marlesi ni e ko arwajenir van ngatan renge non, ko arkail van mare arwera “Nik kuvi Atua Natun!” ¹² Ko ni otortorir, ko ewer orer eterter nga sete parwowra tweni ni tevi jinibb nir parongwose, pijki.

Iesu otobbobbue jinibb sen nir esngavöl drromon eru (12)

¹³ Mian ko Iesu otongsa tevi jinibb sen p̄etp̄eti nir van renge botwen nga muwu mare milep san. Ko renge marongen se ni, ni everus nir esngavöl drromon eru (12) arini mori jin, ko otobbobbue nir. ¹⁴ Ko ni everuse nir arwaji aposol, nga parok-pitevi ni, ko ngok pok-konir parok-an parok-werwer. ¹⁵ Ela derteren tevir nga parok-oji tweni nem̄in nga marsij nir nga maroksisilvi jinibb nir parivare. ¹⁶ Jinibb nen nir niser le ngel: Saemon nga ni m̄ilngi kele nisen san miwajie Pita, ¹⁷ ko Jemes nga Sepeti natun, ko tasin wor Jon, nga ni m̄ilngi kele nise nuru morwajie Boanejes, nga muwra puwra natu belver (suri orivi jinibb nga morok-verver). ¹⁸ Ko Antru ko Pilip ko Bartolemu ko Matiu ko Tomas ko Jemes nga natu Alpus ko Tateas ko Saemon ne Selote

(ngok evi pati se lartul nga marmerreni parwirre m̄eri Rom nir), ¹⁹ ko Jutas ne Iskariot nga vitunen pia-tekai kerasi Iesu van renge mijen.

Jinibb sapor arwera Iesu ok-loli majingen sen renge derteren se Demij

²⁰ Iesu olwi kele vini renge naim se Pita e. Ko delung elep kele arini korti kele jin, ko ngok ololi setete daron ser otoa, erpok kele re daron ne nanen kele. ²¹ Ko metka sen arunge, ko arivel tweni parlesi lwani ni; suri jinibb sapor arwera ni elengleng.

²² Ko jinibb ne nevisvisenien ne nale nesereien sapor arivel renge Jerusalem e vini, ko arwera “Belsipa ko, numal se demij nir, ok-pitpitevi ni nga mok-oji tweni nem̄in nga marsij marok-ivare ngok.” ²³ Ko ni everus nir arini jin mori, ko ni owra nale rrongrrongvi sapor tevir, owra “Demij puoji lwani ni pirpese?” ²⁴ Ko poro batun vanu san p̄iteri wukari p̄ieru e, ko pulolarsi lwani, ko p̄itre lwani, batun vanu nen setete mia-tur! ²⁵ Ko poro metka san p̄iteri wukari p̄ieru e ko pulolarsi lwani, ko p̄itre lwani, metka nen sete orongwos p̄ilik p̄irres. ²⁶ Ko erpok kele, sete Demij orongwos putur imare p̄itre lwani ni lwani ko p̄iteri wukari p̄ieru e pirpe nga kami kamwerai ngok, suri poro puloli pirpok, ko sete orongwos putur te, suri ean pa renge bongsin ko osuw. ²⁷ Ko erpel ma le: sete jinibb san orongwose pian renge naim se jinibb nga derteren sen mutoe san, ko pulokloksi joron, ejki. Womujnen ni p̄ila dil ko p̄isre totoni m̄er nga derteren sen mutoe ngok ko wor, ko ngok orongwos pia-lokloksi joro m̄ernen ko vajin. Niko inu nuloli tevi Demij renge derteren se Nem̄in On ko. ²⁸ Ko kaprunge nanu kele san: Nuwretun nga nuwretun nuwrai tevi kami, jinibb nir Atua p̄itlasi tweni nololien ser nir ko nale nga marsij ser kele nir nga marokrij melmelas renger. ²⁹ Ko poro san

p̄irij melmelas ko pusopsope Nem̄in On, ngok netlasien nen ejki rres nawone. Ni on renge nololien nga puto tuwi ngok vini.” ³⁰ Owrai erpok suri nga nir arwera nem̄in nga m̄isij eptevi ni.

³¹ Mian ko Iesu tasin nir ko tasu sen arivel ko arini ie; ko artur vare, ko arkoni jinibb san ean piveruse loloim. ³² Ko delung elep arlik rrale ni. Ko arwerai tevi ni, arwera “Kuplesi tasu som ko tasim nir artur ngel vare, arpej nik, arwera parlesim.” ³³ Ko ni owra lwani tevi nir, owra “Isi evi tasu suk ko isi arivi tasik nir?” ³⁴ Ko ni oklu emteni nir nga marlik rrale ni, ko owrai tevir, owra “Kaplesi tasu suk ko tasik nir, nir le ngel!” ³⁵ Isi nga puloli marongen se Atua, m̄ernen ko evi tasik ko jojik ko tasu suk.”

4

Nale rrongrrongvi ne m̄er nga mok-jijreni jelangin

¹ Ko Iesu evisviseni kele jinibb nir renge jeli nuwito ngalu, ko delung elep nga elep arini korti jin. Ko ni esa asi van renge drrav san e ko esakel rengen. Ko jinibb sen nir arsoni tweni drrav, esal van ngalngalu sapon, ko delung jile nir arlik jer ngaut renge jeli nuwito. ² Ko ni evisvisenir e nanu elep renge nale rrongrrongvi. Ko owrai tevir renge nale rrongrrongvi sen, owra ³ “Kaprunge ta. Jinibb san nga mok-jijreni jelangin evel van nga p̄ijijreni jelangin. ⁴ Ko daron nga mok-jijreni jelangin e mirpok, ko sapor arwij asi van renge dan ne sel e, ko num̄on arow vini ko artasi twenir. ⁵ Ko sapor kele arwij asi van renge dan ne jerev e, lat nga dan sete mimtul rengen. Ko aretiv pelari ngavilvilsen, suri dan sete emtul. ⁶ Mian ko daron nga nial mivini muwosput mare e, ko armeli, suri lapeer ejkie, ko armaob. ⁷ Ko sapor kele arwij asi van renge lolo moku e; ko moku armaur imare ko arejal tevtevnir, ko sete arongwos parwen.

⁸ Ko sopor ma sete arwij lingi dan nga m̄irres nen, armatur jer rengen, ko aretiv, armaur, ko arwen. Sopor wener ejpari ngavöl itul (30), ko sopor wener ejpari ngavöl ouwon (60), ko sopor wener ejpari ongut vesan (100).” ⁹ Ko ni owrai tevir, owra “Isi nga boron otoa, purnge re nolo boron!”

Iesu owra tweni suri sev nga ni mok-visviseni jinibb nir renge nale rrongrrongvi

¹⁰ Ko renge daron nga Iesu m̄isan vajin e, ko lartul nga marlik tevi ni ko jinibb sen wor nir esngavöl drromon eru arsusi nale rrongrrongvi nen nir tevi ni. ¹¹ Ko ni owrai tevir, owra “Kami ko ma, Atua elai momsawos nanu nga marto silveni renge batun vanu sen tevi kami. Ko nir nga marlik renge vare nir, nanu jile arlai tevir renge nale rrongrrongvi. ¹² Niko Naul On owrai owra ‘parlesi ko parlesi lululweni, ko sete parlesi wose. Parunge ko parunge lululweni, ko sete parongwose. Suri nolor eterter ko armusus nolor pulululwi, ko arwera ‘Rratrongwose ko rratmetutu, ko rratrieni lweni nolorr tululwi, ko Atua titlasi tweni nololien se kerr suri!’ ” ¹³ Ko ni owrai tevir, owra “Kami kamrrerrenge nale rrongrrongvi nga mowrai ngok ko? Ko poro pipok ko poro nga bowra nale rrongrrongvi m̄inij kele sopor, ko kami kaprongwose pipese? ¹⁴ Mer nga mok-jijreni jelangin ngok, erpe m̄er nga mok-werwer renge nale se Atua ko. ¹⁵ Dan ne sel osorsan tevi nir nga ngel le, nga marunge nale se Atua ko marloli nolor m̄iterter nga marmusus parunge ko parlingi renge nolor. Niko muloli ngavilvilsen Demij mivini m̄iteseni luwe nale se Atua renge nolor. ¹⁶ Ko dan ne jerev erpe nir nga ngel le, nga marunge nale se Atua nga mivitan, ko arir lengleng e ko arlai ngavilvilsen. ¹⁷ Ko laḡer sete artoa renge nolor; arlik beblen bbong, mian ko daron nga nat m̄ikarkar renger e

suri nale ne batun vanu se Atua, ko marojir suri, marloli m̄isij tevir suri, ko nolor arvitan arvesane. ¹⁸ Ko nir m̄inij nen nir arirpe jelangin nga miwij van renge lolo moku. Nir ngel ko arivi lartul nga marmurronge nale, ¹⁹ ko arrorrm̄i ḡelak nanu ne iel ngatan nir, rrek nijor ervei norrorrm̄ien ser, rrek nolor arvenae nanu elep kele. Ko nanu ngok ko nir arejal tevteveni vajin nale ne batun vanu se Atua nga morrongrrongvi re jelangin nga mivitan re nolor, ololi sete wener otoa rragrag. ²⁰ Ko jelangin sopor nga marvitan van renge dan nga m̄irres nen e arsorsan tevi nir nga marunge nale ko martori renge nolor, ko arwen. Sopor wener ngavöl itul (30), ko sopor wener ngavöl ouwon (60) ko sopor wener ongut vesan (100).”

Moron nga marteplis ore biles e

²¹ Ko Iesu owrai kele tevi nir, owra “Daron nga kumla laet vini e, sete orongwos kupla twenie nga kuptawi ore besin e, ko sete orongwos kuplingi renge melve maling, ejki. Ko kuplingi ko wor renge milngen mawos. ²² Ko erpok ko, sete nanu san orongwos piteptepi; pian ko pia-to limjer kobbong. Rreknga nanu tama san nga parsilveni puto teptepi, ejki rres nawon! Nanu jile parpelari ḡetḡeti ko wor renge moron. ²³ Isi nga boron otoa, purnge re nolo boron!”

²⁴ Ko ni owrai kele tevi nir, owra “Nale ngok nga kamok-murrong nir ngok, kaprrorrm̄ir ko wor, ko kamrongwos kaplair pusorsan tevi nga kamok-ḡelak m̄iterter suri. Ko Atua ḡila norongwosien mare nen kele tevi kami. ²⁵ Mer nga murunge ko murrul totoni, m̄ernen para-lai kele ko wor tevi ni. Ko m̄er nga murunge ko sete murrul totoni, m̄ernen para-lai tweni jin norongwosien sen beblen nga ni murongwos wowomue pa.”

Nale rrongrrongvi ne jelangin mimra

²⁶ Ko Iesu owrai tevir, owra “Batun vanu se Atua erpel le. Jinibb san ok-jijreni jelangin reнге orsel san. ²⁷ Musuw ko ean vajin elelea nawon, setemun orrorrmi suri reнге nutrin ko nutpong, ejki mun. Jelangin etiv pelari esan. Ko emra elep vajin, ko m̄ernen sete orngwose rragrrage suri erpese. ²⁸ Dan esan kobbong ololi ewen. Womujnen elngi nowsen mian ko nevn-gun, mian ko elngi wenen jile vajin. ²⁹ Ko daron nga wenen m̄itra m̄irres mimirr vajin, ko m̄er nga ela nesip ko ean eta tutweni vajin, suri evi daron ne numös vajin.”

Nale rrongrrongvi ne jelangi nubek

³⁰ Ko Iesu owrai tevi jinibb nir, owra “Kerr purrongrrongvi batun vanu se Atua pirpese? Rreknga reнге nale rrongrrongvi sev rraploli piplari limjer p̄irres rengen? ³¹ Rraprrongrrongvi pirpel le: Jinibb san ela jelangi nubek san ko orwi. Jelangin nen ewelili nga ewelili jer lingi jelangi nai jijle nir. ³² Ko daron nga murwi jile ko mietiv pelari vajin, ko emra elep van mare e, ko easi p̄etp̄eti nai nga ngok nen nir. Ko emeseksek, rengsin nir arlelep arsalsal van ngasu jer. Ko numön esaut arinini ren, arok-loli menur reнге rengsin nir, ko arok-molmol re melven.”B

Iesu ok-visviseni jinibb nir ko ok-la wor nale rrongrrongvi ko

³³ Iesu ela nale rrongrrongvi lele elep kele nga marirpok nir tevi jinibb nir, osorsan tevi nir marongwos parongwose. ³⁴ Ni ok-visviseni nir reнге bbong nale rrongrrongvi ko. Ko daron nga Iesu nir jinibb sen kis vajin marsan, ko owra suri nale rrongrrongvi nga nir lat nga marto suri vajin.

Iesu ewer ore ling serser nga m̄itewut vini

³⁵ Renge nabong nen malum, reнге daron nga nat mirivriv vini, ko Iesu owrai tevi jinibb sen nir owra “Kerr puwlu van reнге devje nuwi e.” ³⁶ Ko arivel arlinglingi delung nir artur jer, ko arengeni ni reнге drrav eptevir, drrav nga pa ni m̄isakel ko rengen. Ko drrav m̄inij kele sopor arpitevi drrav nen. ³⁷ Ko mian ko sete epriv ko ling serser nga milep san etwut vini. Ko daptap arwowosi elep, arututi drrav ko arjivjivi van reнге nolon. Ko natung owun elep reнге drrav, ko otomori purron. ³⁸ Ko Iesu ematur pareng pa reнге batu drrav vitunen, ematur oulele pilo san. Ko jinibb sen arini ko arwuni tweni, arwerai tevi arwera “E, jinibb nevisvisenien, sete kurrorrm̄i nga kerr rrapm̄ij?” ³⁹ Ko ni emra otur ko ewer ore ling. Ko owrai tevi nuwi owra “Kupmol kupjire p̄irres!” Ko ling omol omosi evesane, evilvil. ⁴⁰ Ko ni owrai tevi nir owra “Suri sev nolo kami eririr? Niben̄i nosurien se kami?” ⁴¹ Ko nir armetutu lengleng, arij vijvij por arwerwerai tevir arwera “Aro, isi le ngel, nga ling ko nuwi kele morosuri ni?”

5

Iesu oji tweni nem̄in nga m̄isij san reнге m̄eri Gerasa san

¹ Nir arwolu toku reнге devje nuwito momsawos reнге sise m̄eri Gerasa nir. ² Ko daron nga moka-jubbul reнге drrav e, ko jinibb san nga nem̄in nga m̄isij m̄isisilvi evel pelari reнге dubb e nir vini, evel tersele, esewute. ³ Mernen ok-lik pa reнге lat nga marok-tivtavin e ko, reнге dubb nir. Ko setemun jinibb san orngwose p̄isre totoni tevi dil nga marterter e nir, ko dil delrrurr kele nir sete arvitere, ejki mun. ⁴ Suri arok-sere totoni tetajer pa nevren ko nuru ko belan nuru

B 4:32 Erpe iel, Mak orrongrrongvi batun vanu se Atua erpe jelangi mastat; ko suri mastat ejki iel, namlingi nubek, nga puloli mining ne nale se Mak piplari limjer.

tevi dil nga marterter e nir ko tevi dil delrrurr nir, ko ok-rrerrrrrsir armotot. Ko niko setemun san dert-eren sen evtore nga purrul totoni puloli pumu luwi. ⁵ Ko tetajer, rengenutrin ko nutpong kele nir, ni ok-ivel karkar rengen dubb nir ko botwen nir ko ok-kikail ko ok-tevteve nevöt e ni luwi niben nir.

⁶ Ko daron nga mñlesi Iesu mivel malum ngasu wore vini, ko owl van jin ejipa ngatan jin. ⁷ Ko ekail van mare temijpal owra “Sev som oto ni le iel, Iesu Atua ne Drromsen Mare Natun? Inu nungonie nik eterter rengen Atua, warru sete kuplokloksik!” ⁸ Suri Iesu muwra pa “Nik nemñin nga mñisij, kupivare lingi morok!” ⁹ Ko Iesu osusi tevi, owra “Nik nisem si?” Ko ni owrai tevi ni, owra “Inu nisek ko Delung, suri kem elep.” ¹⁰ Ko ni ongoni tevi Iesu eterter, nga ni sete puoji tweni nemñin nga marsij nen nir parivel lingi vanu nen.

¹¹ Ko rengen ie, nior berper nga milep san arok-susung bbong mori jeli botwen nen. ¹² Ko nemñin nga marsij nir arngoni tevi Iesu arwera “Kupkoni kem van rengen berper ngok nir, nga kem nabsilvir.” ¹³ Ni elinglingir, ko nemñin nga marsij arsil ivivare lingi mer nga, ko arwolu van arsilvi berper nir; ko arloli batur arlengleng. Ko berper nen nir elep, evi nuvasngavöl varu (2000); ko nir petpeti arwolu jubjubbul mawos nuwito ngatan, ko arow jubjubbul van rengen nuwi, ko arron. ¹⁴ Ko lartul nga marokuwngani berper nen nir arwolu van rengen ngaim nga milep ko ngaim nga wewarrang nen mir, arwerai tevi jinibb nen nir. Ko jinibb nen nir arivel tweni parlesi sev nga miplari ngok pa. ¹⁵ Ko nir arini ji Iesu. Ko arlesi mer nga nemñin nga marsij milep marsilvi nga, norrorrmien sen erres luwi, ko ori sunsun, ko elik malum vajin. Ko armetutu vajin. ¹⁶ Ko nir nga marlesi mawose nanu ngel miplari arsupe suri erres tevir

lat nga muto suri, erpese rengen ni nga nemñin nga marsij marsilvi, ko suri kele berper nir. ¹⁷ Ko nir aron tertere Iesu arwerai tevi nga ni pivel lingi vanu ser.

¹⁸ Ko daron nga ni mñisa luwi rengen drrav, ko mer nga nemñin nga marsij marsilvi bonevis nga ongoni tevi Iesu nga ni pipatevi ni. ¹⁹ Ko Iesu ewer ore owra pijki, ko owrai tevi ni, “Kupluwi van rengen naim som e ji metka som nir, ko kupsupe tevir erpese nga Numal mimrreni nik, ko nanu nga milep nga muloli tevim.” ²⁰ Ko mernen osri sel sen olwi, ko ospupe vajin limjer rengen lat nga marwera Ngaim Esngavöl e, nanu nga milep nen nga Iesu muloli tevi ni. Ngok jinibb jikle daron nga marunge, ko artaole.

Iesu ololi nesevin san nga drran muto mñisij erres luwi, ko nesenwarreng san emaur luwi kele

²¹ Iesu esa kele rengen drrav ko arwolu pelaot van rengen devje nuwito kele e. Ko daron nga marwolu toku e vajin, ko delung nga milep arini korti jin ngalu. ²² Ko rengen iok jinibb san nisen Jaeras nga mok-metmete naim ne loten elesi ni ko evini jin, ejipa ngatan rengen belan. ²³ Ko on tertere owra “Natuk nesenwarreng otomori pimij. Wurru nungonim kupini kuplingi nevrem rengen, ko vin wel nen pirres luwi!” ²⁴ Ko Iesu eptevi ni nuru oran. Ko delung elep arvijuri suri ni ko arlilji ni.

²⁵ Ko nesevin san nga mesien se nesevin nir muloli tetajer e rengen sia esngavöl drromon eru, ²⁶ ko ornge lengleng e esij elep, ewretun elesi dokta elep. Ko olokloksi petpeti nevöt sen, ko setete nanu san erres rengen ni, ea-rungen lengleng ma esij ko. ²⁷ Ko daron nga murngen vajin nanu nga Iesu mulolir, ko esilvi delung nir vitu ko evini morie, ko ejpari sunsun sen. ²⁸ Suri orrorrmi rengen nolon, owra “Porobong bejpari bongsi sunsun sen ko ngok inu berres luwi ko pa.” ²⁹ Ko daron

mawos nga pa mijpari e ko mete drra emes, ko ornge renge niben nga ni erres pa osuw renge mesien sen. ³⁰ Renge daron mawos nen Iesu ornge renge niben nga derteren owlun lingi ni, ko erieni ni ko osusi owra “Isi ko mijpari sunsun suk?” ³¹ Ko jinibb sen nir arwerai tevi, arwera “Po! ko kulesi delung elep arlililjim, ko erpese nik kuwra isi ejparim?” ³² Ko ni okluklu wor emteni rrale nir, owra p̄ilesi isi ko ololi nanu ngel. ³³ Ko nesevin nen emtutu ko eririr, orongwose sev nga ni muloli. Ko evini ejipa vitan renge ðela Iesu ko owra weretunen nir tevi. ³⁴ Ko ni owrai tevi vinnen, owra “Natuk, nosurien som ololim kumrres. Kupluwi renge demat, kures ko pa renge mesien som.”

³⁵ Daron nga m̄irij malum e ko jinibb sopor arivel renge naim se Jaeras vini, ko arwerai tevi Jaeras arwera “Natum nesenwarreng emij pa osuw. Kuplinglingi Numal, setemun kupvijajeng rengen.” ³⁶ Ko Iesu sete ewer suri nale nga marwerai nir, owrai tevi owra “Sete kupmetutu. Sansan kobbong, kuposuri.” ³⁷ Ko ni ewer ore jinibb nir sete san pivijuri, sansan kobbong Pita ko Jemes ko Jon, Jemes wor tasin. ³⁸ Ko nir aran vajin renge naim se Jaeras. Ko Iesu elesi nga nir muwun saut, ko arting vijajeng lengleng, arul temijpal van mare. ³⁹ Ko ni evan loloim, ko owrai tevi nir, owra “Erpese kami kamting vijajeng? Nesenwarreng sete emij, ko ematurrwel kobbong.” ⁴⁰ Ko nir arunge erij se lenglengen, ko armen keraji e. Ko ejelir aran vare e, ko elai kis bbong tata ko tasu se nesenwarreng ko nir nga marpitevi ni. Ko ni evan renge lat nga nesenwarreng mimatur ren. ⁴¹ Ko orrul totkoni nevre nesenwarreng ko owrai tevi owra “Talita kum,” nga muwra mirpel: “Nesenwarreng, nuwrai tevi nik kupmera.” ⁴² Ko renge daron mawos nen ko pa nesenwarreng emra, ko evivel. Suri sian esngavöl ko pa drromon eru. Ko bbösa nga

milep elair e. ⁴³ Ko Iesu ewer ore nga sete parwowrai nanu ngel tevi jinibb pisan purongwose, pijki. Ko owrai tevir nga parlai nanen sopen tevi vin wel nen purroi.

6

Meri Nasret aroji tweni Iesu

¹ Ko Iesu evel lingi lat nen ko olwi van renge ngaim sen e, ko jinibb sen nir arvijuri suri ni. ² Ko moro nabong ne Sapat mivini, ko ni evan renge naim ne loten ko evisviseni jinibb nir rengen. Ko nir elep armurrarronge ni, ko bbösa elair e ko arwera “Merel ela norongwosien ngabe le? Ko ok-loli nanu nga marinijnij nawone nir arirpese le? ³ Kerr rramrongwose kobbong, evi metusu, Merri natun, ko tasin Jemes ko Joses, ko Juta, ko Saemon. Ko sete jodin le nir ngel marpitevi kerr?” Ko arong karkare. ⁴ Ko ni owrai tevi nir, owra “Weretunen, propet san arongwos parosuri lat jijle nga mian e. Ko jinibb nga ma renge sisen woswos, ko metka sen nir ko niaken sen nir sete marasuri p̄elake. Nanu ngok sete erres.” ⁵ Ko ni sete orongwos puloli nanu san ie. Elngi bbong nevren renge nir nga marmesi evis ko, ololi arres luwi. ⁶ Ko ni etaole nga sete marosuri. Ko evel evisviseni jinibb nir rrale vanu nen ngaim nen nir.

Iesu okoni jinibb sen nir esngavöl drromon eru aran arwerwer

⁷ Ko Iesu everus jinibb sen esngavöl drromon eru arini jin, ko elai derteren tevir nga paroji tweni nem̄in nga marsij nir. Ko ni okoni tweni nir ererwi arivel. ⁸ Ko ni ewer orer, owra “Sete kaptori nanu pisan renge nivelen se kami renge sel, pijki, niv pijki, narr pijki, ko nevöt pijki renge baos kele. Sansan kobbong, kaptori nejjipip pisansan. ⁹ Ko kaprae but se kami, ko sete kapuri sunsun p̄ieru.” ¹⁰ Ko ni owrai kele tevir owra “Naim ngabe nga kami kapan rengen womu ko

parevei kami, kaplik ko pa rengen pijpari daron nga kapa-ivel lingi naim nen. ¹¹ Ko poro renge ngaim san jinibb nen nolor piterter, sete parunge kami nga parevei kami van jir, ko ngok, daron nga kapa-ivel lingi ie, erres kapwirrwirrleni tweni maw nga muto re but se kami renge meter nga parlesi, piviseni tevir nga marloli misij.”

¹² Ko nir arivel lingi, aran arwerwer tevi jinibb nir nga nolor pulululwi. ¹³ Ko aroji tweni nemin nga marsij elep arivare renge jinibb nir, ko arjivi oel van renge nir elep nga marmesi, ko arlolir arres luwi.

Numal Erot Antipas ospe suri Iesu

¹⁴ Ko Numal Erot Antipas ornge marsupe Iesu, suri nisen jinibb jile arunge. Ko nir sopor arwera “Jon Baptaes ko otur imare luwi renge mijen, ko ngok niko majingen nga marlelep ngok arimare renge ni, ko ololi nanu nga marinijnij nawon ngok e nir.” ¹⁵ Ko jinibb sopor kele arwera “Ni evi Elaeja,” ko nir sopor kele arwera “Ni evi propet ko, erpe propet ne tuwi san.” ¹⁶ Ko Erot daron nga murnge ko owra “Rrek Jon ko nga inu meta otvi batun, otur imare luwi kele renge mijen kele!”

Mijen se Jon Baptaes

¹⁷ Ko Erot Antipas bonevis pa okoni jinibb san evan orrul totoni Jon ko esre totoni elngi renge naim ne nekaien, suri marongen se Erotias nesevin se tuwan Pilip. Suri ni etkai luwe vinnen, ¹⁸ ko Jon owrai tevi Erot, owra “Sete erres nga nik kuptekai luwe nesen se tuwam.” ¹⁹ Niko Erotias esij lengleng tevi Jon, emrreni parevji pini. Ko Erot ewer ore, ²⁰ suri emtutue Jon; orongwose nga ni evi jinibb san nga mirres, evi jinibb on. Ko emetmete ni erres renge naim ne nekaien. Ko daron nga murnge nale sen, ko eir kobbong renge purnge, ko ornge esij lengleng kele, suri ololi nanu elep.

²¹ Ko mian ko nabong mawos se Erot evini nga ni puloli dabbuen renge nga ni miak e. Puloli tevi numal sen nir, ko batu jinibb nuval nir, ko batu jinibb ne Galili nir. Ko renge daron nen, Erotias elesi evi daron san nga mirres se ni. ²² Ko okoni natun nesen melakel evini loloim ko esew. Ko Erot ko lartul nga marlik tevi renge nanen marlesi, ko arlesi erres pelak. Ko numal Erot owrai limjer tevi vinnen owra “Kupngoni tevik isev nga nik kumrreni ko inu belai tevim!” ²³ Ko ni ojuji lengleng mare ko owrai tevi vinnen owra “Isev tama san nga poro kupngoni tevik, belai tevim; poro pivi devje vanu suk, ko belai ko wor tevim.” ²⁴ Ko ni ean vare ko osusi tevi tasu sen, owra “Bongoni sev le?” Ko tasu sen owra lweni tevi owra “Kupngoni batu Jon Baptaes.” ²⁵ Vinnen ewit olwi evel mawose numal ko ongoni tevi owra “Numrreni nik kupla Jon Baptaes batun tevik renge narov.” ²⁶ Ko numal orrorrmi elep suri sev nga ni mimarong pa rengen. Ko suri muloli pa rijrijen sen rengen, ko suri kele nir nga marlik tevi renge nanen nga maraan, nir jile arunge, ngok setemun orongwos pumusus. ²⁷ Ko ni owrai tevi jinibb sen san pian renge naim ne nekaien ko pita otvi batu Jon, ko pila lweni vini. Ko mernen evan, eta otvi jile, ²⁸ ko esale lweni renge narov vini. Ko elai tevi nesenwarreng, ko nesenwarreng esale elai tevi tasu sen. ²⁹ Ko daron nga Jon jinibb sen nir marunge, ko aran arwosi niben, aran artevni renge dubb.

Iesu owngani jinibb evi nuvasngavöl nuvalim (5000)

³⁰ Jinibb se Iesu nir arlulwi vini arlik korti ji Iesu, ko arsupe suri nanu jikle tevi ni sev nga marlolir, ko sev nga marvisviseni tevi jinibb nir. ³¹ Ko ni owrai tevir, owra “Kami kis kobbong kapini, kappitevik kerr pian renge lolo merwer e, ko kapmosi sapon.” Suri iok jinibb arinini jir ko arlululwi, ko ololi setete daron

ser otoa, erpok kele re daron ne nanen kele. ³² Ko nir aran renga drav e arsa renga, ko arwolu silveni tweni bbong lat san nga mivi lolo merwer.

³³ Ko jinibb ne ngaim nen nir arlesir daron nga marwolu e. Ko nir elep arlesi woser, ko arwolu orer kali ngaut e, ko arwowomu renga nir renga lat nen. ³⁴ Ko Iesu nir jinibb sen arwolu toku; ko ni ojubbul, ko elesi delung nga milep nga milep marlik pa. Ko orrorrmi lengenge nir, suri arirpe sipsip nga jinibb nga muwowomue nir mijkie. Ko ni etipatun evisvisenir e nanu elep.

³⁵ Ko mian ko nat nga mirivriv evini vajin. Ko jinibb sen nir arini jin ko arwerai tevi ni, arwera "Iel evi lolo merwer le, ko nial otomori pa piwaj pini. ³⁶ Kupkoni tweni nir parivel paran renga ngaim nga marlelep nir ko nga wewarrena nir nga ngok nir, ko nir lweni wor parwuli niv, suri nanen nga parurroi ejki." ³⁷ Ko ni owrai lweni tevir, owra "Kami ko kapla nanen tevir parurroi." Ko nir arwera lweni tevi, arwera "Ai, merre nevöt ko! Poro pipok kem naban nabwuli niv e nevöt selva pungut pivaru (200) ko nablai tevir parurroi?" ³⁸ Ko ni owrai tevir, owra "Ko kami kamtori niv evis? Kapan ta kaplesi." Ko nir aran arlesi, ko arluwi ko arwera "Namtori elim, ko nai eru." ³⁹ Ko ni owrai tevir nga parloli jinibb nir parlik ngatan renga mösmös nga miejejen, pivi meling pievis e. ⁴⁰ Ko nir arloli arlik vivöngsur renga meling nir. Meling sopor ongut vesan (100) renga ko sopor ngavöl elelmi (50) renga. ⁴¹ Ko ni ela niv nga elim nga ko ela nai nga eru nga ko esarrerr imare emteni melrin, ko olot erij erres surir. Ko obbri otvi niv nir, ko elai tevi jinibb sen nir, ko nir arlai tevi jinibb nir. Ko ololi kele erpok renga nai. ⁴² Ko nir jikle arurroi ko nir jikle arup. ⁴³ Ko jinibb sen nir arsere lweni bebje

niv nga marurro linglingir ko nai nga marurro linglingir van renga narr esngavöl drromon eru arwun saut er. ⁴⁴ Ko jinibb nga marurroi niv nen nir, nir evi nuvasngavöl nuvalim (5000) totoklai.

Iesu evel renga nuwito nga milep

⁴⁵ Ko Iesu ololi jinibb sen nir arsa van renga drav parwowomu van renga devje nuwi e renga ngaim ne Betsaeta, daron nga ni pukoni tweni jinibb nir parivel e. ⁴⁶ Vitunen renga mukoni tweni jile nir marivel e, ko ni esan vajin evel otongsa van renga botwen nga pulot. ⁴⁷ Mian ko nat nga mirivriv e vini vajin, ko drav esal ko pa renga liven mesa renga nuwito. Ko ni esan elik jer ngaut. ⁴⁸ Ko elesi nga nir marsu marunga misij, suri arsu tere ling. Ko mian ko nat otomori pisal pirin, ko evan jir, evel renga nuwi. Mian ko evini mori jir, ko ololi erpe owra piasie nir. ⁴⁹ Ko daron nga nir marlesi nga mivel renga druru nuwi mare, ko orrorrmi rreknga evi nemin san, ko arkail lengleng van mare. ⁵⁰ Nir jikle arlesi ko nolor opotpote elep. Ko ni esaro ngavilvilsen erij tevir, owra "Inu lebbong, nolo kami pirres! Sete kapmetutu." ⁵¹ Ko ni esa van mare renga drav jir, ko ling omol evesane. Ngok ololi bbösa ela nir e elep. ⁵² Suri sete arongwose suri nanu nga minijnij nawone nga Iesu muloli re devjen ne niv, norrorrmien ser sete otoa.

Iesu ololi jinibb nga renga Genesaret sopor arres luwi

⁵³ Ko nir arwolu pelaot kele arini renga vanu ne Genesaret e renga devje nuwito e, ko arile totoni drav renga lat nen. ⁵⁴ Ko daron nga maroka-jubbubbul renga drav, ko jinibb nga ie nir ngavilvil arlesi wose Iesu, ko arini jin. Ko ni ololi nir elep arres luwi. ⁵⁵ Ko jinibb nir arwolu petpeti renga vanu nen, ko arwosi nir nga marmesi renga maling ser vini jin renga ngabe nga ni milik e. ⁵⁶ Ko ngabe nga ni

mian rengen, renge ngaim nga welili rreknga ngaim nga milep, arwosi nir nga marmesi van renge maket nir, ko arngoni tevi nga poro bbong parjipari bongsi sunsun sen. Ko nir jijle nga marjipari arres luwi.

Jinibb nga marlelep renge m̃eri Isrel nir arlolarsi Iesu suri sete mutori murru vanu ser

7

¹ Parasi nir ko jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien arivel renge Jerusalem e vini, arini arlik korti ji Iesu. ² Ko nir arlesi nga jinibb sen nir nevrer arrokitkit nga marurro niv, sete arjejavöl. ³ Parasi ko m̃eri Isrel nir artori murrun ne jejavölen se b̃irterwarreng ser nir eterter. Poro sete parjejavöl, ko ngok sete paraan. ⁴ Ko poro parlulwi renge maket vini, ko poro sete parjejavöl ko ngok sete arongwos paraan. Ko nanu elep kele nga martori mirpok, renge marrawe biles minminen ko sopen ko besin ko maling.

⁵ Ko Parasi nen nir ko jinibb ne nevisvisenien ne nale nesesreien nen nir arsusi tevi ni, arwera "Erpese nga nik jinibb som nir sete marvijuri murru b̃irterawarreng se kerr nir nga tuwi, ko marurroi niv tevi nevrer nga marrokitkit?" ⁶ Ko ni owrai tevir, owra "Aesea owrai erres kemkam̃e suri kami sel se kami eru, nga muwrai mirpel, muwra 'Lartul ngel nir arosuri inu tevi nevlu jingor kobbong, ko nolor oto ngasue inu. ⁷ Arloto nawone inu. Arvisviseni nevisvisenien nga mivi se jinibb bbong.' ⁸ Erpok ko, kami kamlinglingi kurtweni nesesreien se Atua, ko kamtori murrun ne rijen se jinibb kobbong nir eterter." ⁹ Ko ni owrai kele tevir, "Kami kamlinglingi kurtweni jerjere nale nesesreien se Atua, ko kamwera kaptori murrun ne rijen se kami. ¹⁰ Suri Moses owra 'Kuprrormi lilane tata som

ko tasu som. Mer nga m̃irij m̃isij tevi tata sen rreknga tasu sen sete orongwos pimaur, kaprevji pini ko wor.' ¹¹ Ko kami vajin kamwera 'Poro nanu san nga moro jinibb san p̃ilai tevi tata sen rreknga tasu sen, ko puwra "Ejki, nanu ngel on, ko evi se Atua," ¹² ko kami kamwera "Ejki, erres kobbong, setemun mia-lai nanu nen tevi tata sen rreknga tasu sen." ¹³ Kamlinglingi kurtweni nale se Atua evi nanu nawon, suri kamtori murrun ne rijen se kami. Ko nanu elep kele nga marirpok nir kamok-p̃elak kamok-lolir."

Nanu nga marloli jinibb murro renge no Atua

¹⁴ Ko ni everus kele delung nir arini jin, ko owrai tevir owra "Kapmurrarronge inu p̃irres ko kaprunge nanu nga bowrai ngel: ¹⁵ Sete nanu san nga mivel vare e van renge nolo jinibb ololi orro, ejki. Ko nanu nga marpelari ko ma renge nolo jinibb arivi nanu nga marloli jinibb murro. ¹⁶ [Poro kami san boron otoa ko purnge re nolo boron!]"C

¹⁷ Ko ni evel lingi delung nir ko evini renge loloim e; ko jinibb sen nir arini jin ko arsusi rongorngone nale nen tevi ni. ¹⁸ Ko ni owrai tevi nir owra "Kami kele kamlengleng kamirpe nir? Sete kamrongwose nga nanu nga mivel vare van renge nolo jinibb e sete orongwos puloli purro. ¹⁹ Suri sete evan renge nolon, ko evan renge depain kobbong, ko easi tweni." Owrai erpok nga nanen jijle arres kobbong, sete arongwos parwer ore nanen san puon nga jinibb sete purroi.

²⁰ Ko ni owra kele, "Nanu nga ma mivare ko renge nolo jinibb vini, ngok ko ma ololi jinibb orro rengen. ²¹⁻²² Suri renge nolo jinibb ko nanu ngel nir marpelpelari, ko norrorrmien nga marsij marivare:

C 7:16 Nale nga muto re nolo [ ], rrek sete Mak oli, ko jinibb san ea-uli vitue daron nga muli tweni kopi san ne naul ngel.

Arvevna, arevji pini jinibb, arkerkeris, arwer lokloksi jinibb, arij melmelas ko arsopsoŕe Atua, nolor emrremrreni nanu nir, nolor eleplep, arloli murrur lenglengen ser, arloli nolor nga mian mare ŕelak. Ko nesevin arloli murrur nga martori joror nir nga sete marmom-sawos re mete jinibb nir, ko norman ean ji nesevin nga sete evi nesen sen, ko nesevin ean ji norman nga sete evi diwen sen. Ko arloli murrur karkar lele nir nga marsij nir. ²³ Nanu nga marsij ngel nir arpelpelari reŕe nolo jinibb vini vare e, ko nir ko arloli jinibb orro.”

Nesenwarreng san, Iesu oji tweni demij rengen eivare

²⁴ Mian ko Iesu evel lingi ie, ko evan reŕe ngaim nga muto mori Taea san. Ko evan reŕe loloim nen san, ko sete emrreni san purong-wose; owra ŕisan ŕilik. Ko ejki rres nawon, sete orongwos piteptepi. ²⁵ Ko nesenwarreng san, nesevin san natun, nemin nga misij san esisilvi. Ko nesevin nga natun nen orŕe nga Iesu milik ie; ko esaro ngavilil van jin, ko evan ejipa van ngatan reŕe belan. ²⁶ Vinnen evi nesevin ne vare san, ko eak reŕe Ponisia, ngaim nga welili ne Siria san. Ko ongoni tevi Iesu nga puoji tweni nemin nga misij nen nga misisilvi natun nen, pivare lingi. ²⁷ Ko ni owrai tevi vinnen owra “Nanwarreng paraan parup puwomu, suri sete erres nga parla nanen se bipiwarreng ko par-sor tweni tevi guli.” Ni ewirr nale ngok mirpok ngok suri tetajer meri Isrel nir arok-wera “guli” e jinibb ne vare nir. ²⁸ Ko vin nga otuw lweni nale tevi, owra “Erpok ko Numal, ko guli ngok nir nga marmatur reŕe melve tep ngok nir arok-urrurroi bebje nanen se bipiwarreng sopen!” ²⁹ Ko ni owrai tevi vinnen owra “Suri kumwerai mirpok, ko kupluwi suri sel som, kupiel. Nemin nga misij nen eivare pa lingi natum.”

³⁰ Ko daron nga vin nga mulwi vini reŕe naim sen e, ko elesi nga nemin nga misij eivare lingi pa natun osuw, ko natun erres vajin ematur reŕe maling.

Iesu ololi jinibb san nga boron muwonwon ko nemen mikel erres luwi

³¹ Iesu evel lingi kele Taea ko olwi, ekalie otvi reŕe Saeton e, evel rrur-rŕi reŕe livö ne Ngaim Esngavöl, olwi vini reŕe nuwito ne Galili. ³² Ko jinibb sopor arpitevi jinibb san nga mivi borwon ko nemen mikel vini jin. Ko nir arngoni tevi ni nga ni ŕilngi nevren reŕe meren ko puloli ni ŕirres luwi. ³³ Ko Iesu eptevi tweni meren lingi delung nir, ko nuru kis orsan ortur talev. Ko ni ojongroni bbös nevren reŕe nolo boro meren, musuw ko evrae kele ni luwi wor nevren ko ejpari meren nemen e. ³⁴ Musuw, ko eleng raji meten oklu emteni melrin, ko engavsi ko owra “Epata”, nga muwra mirpel, “Borom ŕiap, ko nemem pimtarup!” ³⁵ Ko meren boron eap ko orngurŕe nanu vajin, ko nanu nga misre totoni nemen emtarup lingi; ko ni erij vajin erres. ³⁶ Ko Iesu ewer orer nga nir sete parwerwerai nanu ngel tevi jinibb pisan pijki, ewer ore lenglengen e nir wor rengen. Ko nir armerreni lengleŕe wor parwowrai, ko arwowrai tweni; arsupsuŕe vajin elep lengleng. ³⁷ Bbösa nga milep elair ko arwera “Aro, ni ololi nanu elep arres, ololi kele borwon ngel kele nga nemen mikel ngel erres luwi.”

8

Iesu ela nanen tevi jinibb evi nuvasngavöl vavij (4000)

¹ Renge nabong nen nir, delung elep nga elep armot rrale Iesu; ko nanu san ejki nga parurroi. Ko Iesu everus jinibb sen nir arini jin ko owrai tevir owra ² “Nurrorrmi lenglengen e delung ngel nir elep, suri arlik tevik nabong itul le pa, ko

sete artori jere mun nanu san nga parurroi. ³ Ko poro bokoni twenir re nga numer m̄iajir mirpok, ko tara-maob rengo sel, suri nir sapon arivel wor ngasu ko vini.” ⁴ Ko jinibb sen nir arwerai lweni tevi ni arwera “Po! Nabla niv ngabe le nga pivtere lartul ngel nir parurroi parup e? Suri iel evi lolo merwer le!” ⁵ Ko ni osusi tevi nir owra “Ko kami kamtori niv evis?” Ko nir arwera lweni tevi ni arwera “Mmmm...ebut bbölbööl lebbong!”

⁶ Ko ni owrai tevi delung nir owra parlik ngatan rengo dan, ko ni ela niv nga ebut nga nir, ko olot owra erres tevi Atua surir. Ko otpoir ko elair tevi jinibb sen nir, ko jinibb sen nir arselsaler van ji jinibb nir. ⁷ Ko nir artori nai nga wowarrensopos, ko ni erij erres kele suri nai nga nir, ko owrai tevi nir parselsaler kele van ji jinibb nir. ⁸ Ko nir jile arurroi, ko arup. Ko arsersere lululweni bebjen nga marjipon van rengo narr ebut arwun saut. ⁹ Nir totoklai nga marurroi ejpari nuvasngavöl vavij (4000) sapon. Ko ni okoni twenir arivel. ¹⁰ Ko esaro ngavilvil esa rengo drrav tevi jinibb sen nir, aran devjen e rengo Dalmanuta e.

Parasi sapor armerreni parlesi nelesien pisan

¹¹ Ko Parasi sapor arini ji ni, arwera parrowrowe ni; arsusi kerk-erasi tevi ni, armerreni parlesi nelesien ne melrin san nga ni puloli. ¹² Ko Iesu engavsi lenglengen e ko owra “Erpese dul ngel nir arpej nelesien? Nuwretun nga nuwretun lengleng nuwrai tevi kami, sete mara-lai nelesien san tevi dul ngel nir.” ¹³ Ko ni evel lingir ean kele esa rengo drrav aran rengo devje nuwito e.

Iesu osur terter tevi jinibb sen nir suri norrorrmien ser sete otoa

¹⁴ Nir armalie parla nanen sapon nga partor mas e, artotori suri bbong niv sansan bbölbööl rengo drrav. ¹⁵ Ko Iesu osur terter tevir owra “Kapkulkulu metmet p̄irres

rengo is ne Parasi ko is ne Erot, tulokloksi kami.” ¹⁶ Ko nir arwerwera lululweni tevir arwera “Suri kerr sete rramtori niv te, niko muwrai mirpok ngok.” ¹⁷ Iesu orongwose norrorrmien ser ko owrai tevir, “Kamok-werwera lululweni kami e sev ko? Suri sev norrorrmien se kami oto re niv bbong, ko sete kamlesi wose, ko sete kamrongwose? Norrorrmien se kami sete otoa? ¹⁸ Mete kami otoa pa, ko sete kamlesi? Boro kami otoa pa, ko sete kamrunge e? ¹⁹ Renge wosenen nga inu motpoi otvi niv elim tevi nir nuvasngavöl nuvalim, ko kami kamsersere lululweni bebjen nga marjipon van rengo narr evis nga marwun saute?” Ko nir arwera “Esngavöl drromon eru.” ²⁰ “Ko rengo niv nga ebut nga m̄elai tevi nir nuvasngavöl vavij, kami kamsersere lululweni bebjen van rengo narr evis arwun saute?” Ko nir arwera “Ebut.” ²¹ Ko ni owra lweni tevir owra “Ko ngok kami setewor kamrongwose derteren suk?”

Iesu ololi jinibb nga meten murrorr san erres luwi rengo Betsaeta

²² Iesu ko jinibb sen nir arini rengo Betsaeta, ko jinibb sapor arpitevi jinibb san nga meten murrorr vini ji Iesu, ko arngoni ni nga ni p̄ilngi nevren rengo m̄ernen. ²³ Ko ni orrul totkoni metrrorenen nevren ko eptevi tweni rengo ngaim van vare e, ko evrae meten e nolton ko elngi nevren nuru rengen. Ko osusi tevi ni owra “Kuleslesi nanu san?” ²⁴ Ko ni okluklu emteni rrale ni, ko owra “Nulesi jinibb nir, nulesir arirpe duru nai arivel.” ²⁵ Ko Iesu elngi kele nevren nuru rengo mete metrrorenen nuru, ko metrrorenen emet teretre oklu luwi erres vajin, emteni nanu jijle arres. ²⁶ Ko Iesu owrai tevi ni owra “Kupluwi ko pa van rengo naim som e, setemun kupiel limjer re ngaim,” ko okoni tweni.

Pita owra tweni nga Iesu evi Kristo

²⁷ Iesu nir jinibb sen nir arivel aran renge ngaim jile ne Sisaria Pilipae nir. Ko renge sel ni osusi tevi jinibb sen nir, owrai tevir, "Jinibb nir arwera inu nuvi isi?" ²⁸ Ko nir arwerai tevi ni, "Sopor arwera Jon Baptaes, ko sopor arwera Elaeja, ko sopor arwera propet san." ²⁹ Ko ni osusi tevi nir kele, "Ko kami, kamwera inu nuvi isi?" Pita owra lweni tevi ni, "Nik kuvi Mesaea nen ko, nga namok-tirive." ³⁰ Ko Iesu ewer orer owra "Sete kapwerwerai tevi jinibb pisan, pijki."

Iesu owowrai wowomue tevi jinibb sen nir nga ni pimij ko piamaur luwi kele renge mijen.

³¹ Iesu etipatun evisviseni jinibb sen nir, owrai tevir nga ni Jinibb Mawos purnge wor p̄isij ko renge nanu pilep lengleng. Ko birterawarrend ko batu jinibb ne sulsulen nir ko jinibb nevisvisenien ne nale nesereien nir parungasi ni, ko parevji pini. Ko nabong p̄itul ko piamaur luwi. ³² Ni owrai tweni nale ngel limjer, ko niko Pita eptevi taleve ni ko erij terter tevi ko ewer ore ni. ³³ Ko ni erieni emteni jinibb sen nir, ko otortori Pita ewer ore owra "Kupini renge durek e, nik Demij! Suri nik sete kurrormi nanu nga marivi se Atua, kurrormi nanu nga marivi se jinibb bbong."

Jinibb se Iesu pimali wor ni lweni

³⁴ Ko Iesu everus jinibb sen nir ko delung nir vini jin, ko owrai tevir owra "Poro jinibb san puwra pivijurik, ni putor ore nanu nga ni bbong mimrreni, ko puwosi nai pelaot sen ko pivijurik. ³⁵ Poro san puwra putor totoni mauren sen, mian ko pia-tor jabble; ko poro nga san pimaronge mauren sen suri mivijuri inu ko suri nospen nga m̄irres, ko mian ko pia-lai vajin mauren nga m̄irres. ³⁶ Poro jinibb pisan p̄ilai p̄etp̄eti nanu ne iel ngatan ngel nir, ko putor jabble mauren sen pijijki, ko p̄ilesi sev ko p̄irres rengen? ³⁷ Jinibb p̄ila isev

p̄ikle lweni mauren sen e? ³⁸ Ko isi san poro pimanune inu ko nale suk renge dul nga muloli karkar nanu nga m̄isij ngel, inu kele Jinibb Mawos bemanune ni renge daron nga bea-vini e renge nosrövien se Tata suk tevi anglo on nir."

9

Iesu niben erieni enij kele e

¹ Ko ni owrai tevi nir owra "Nuwretun nuwrai tevi kami, kami sopon renge kami nga kamtur ngel setewor kapmij, ko kaplesi batun vanu se Atua pivini tevi derteren nen."

² Nabong ouwon asi osuw, vitunen ko Iesu etka Pita ko Jemes ko Jon arptevi ni, nir kis arsan artongsa van renge botwen nga muwu van mare jer san. Maran mare vajin, ko ni niben erieni enij kele e renge nir nor. ³ Ko sunsun sen erinrin ow raprap titis lengleng; sete san renge iel ngatan orongwos puloli kalek pisan puow raprap jipari. ⁴ Ko renge ie Elaeja ko Moses orpelari limjer jir ko orjiljilwer tevi ni. ⁵ Ko Pita owrai tevi Iesu owra "Numal, erres kem namlik pa iel! Kem nabloli gorkoraim p̄itul, san pivi se nik, ko san pivi se Moses, ko san pivi se Elaeja." ⁶ Ni errerrlenge nanu nga puwrai, suri metutuen nga milep elair, armetutu elep.

⁷ Ko mian ko nabor san esal vini ko esalsal ore iok; ko renge nabor nen drrelan san eplari rengen, owra "Ngel evi natuk nga memrreni, ko ngok kami kaprunge ni." ⁸ Ngavilvilsen arienir arkulkulu pej; ko setemun arlesi san, ejki mun, Iesu kis vajin esan eptevi nir.

⁹ Ko mian ko renge daron nga marok-jubbul vajin renge botwen vini ngatan e, ko ni ewer orer nga sete parwowra nanu ngel nir nga marlesir ngel tevi jinibb pisan, pian pijpari daron nga Jinibb Mawos piamaur luwi kele renge mijen. ¹⁰ Nir artori totoni nale nga muwrai tevi

nir kis ngok, ko nir arsususi lululweni tevi nir, "Owra puwra sev ko nga muwra 'pimaur luwi kele reнге mijen'?"

Nir arsuþe suri Elaeja

¹¹ Ko nir arsususi tevi Iesu arwera "Jinibb nevisvisenien ne nale nesereien arsuþe suri arwera Elaeja pivini ko wor puwomu." ¹² Ko Iesu owra "Ewretun Elaeja pivini ko wor puwomu ko puloli nanu jijle parto þirres puwomu. Ko erpese le maruli suri Jinibb Mawos nga nolor pijebreni ni ko ni purnge þisij reнге nanu pilep?" ¹³ Ko inu nuwretun nuwrai tevi kami, Elaeja evini pa osuw, ko nir arloli nanu nga marmerreri tevi ni osorsan tevi nga maruli suri ni e."

Iesu oji tweni demij san reнге bipiwarreng san

¹⁴ Ko daron nga marluwi vajin vini ji jinibb se Iesu e sopor nen nir, ko arlesi nga delung nga milep martur rraler, ko jinibb nevisvisenien ne nale nesereien marok-susi rongorngenge nanu sapon tevir. ¹⁵ Ko ngavilvilsen daron nga delung markulu sweri ni ko bbösa nga milep elair e, ko arwolu ore aran jin. ¹⁶ Ko ni osusi tevi nir owra "Ko kami kamok-susi rongorngenge sev ko tevi nir iok?" ¹⁷ Ko nir san nga reнге delung ngok owrai tevi ni, "Numal, nuptevi natuk le ngel pivinuk jim. Nemñin nga mñisij esisilvi ko evi nabbut, sete erij. ¹⁸ Ko ngabe nga poro pipitevi van e ko evivivrrule ko osurrngoni temijpale, ko melabbsen eplari reнге jingon, ko orrliw ko erivtet ko aji nisen. Ko nuwrai tevi jinibb som nir nga nir paroþi tweni, ko sete arongwos parloli." ¹⁹ Ko Iesu owrai tevir owra "Kami dul ngel sete kamosuri ko! Bepitevi kami pijpari seveling? Borngenge þisij suri kami pijpari seveling? Kaptekai ni pivini jik!" ²⁰ Ko nir arpitevi ni vini jin. Ko moka-lesi Iesu ko nemñin nga mñisij evivrrule mñer wel nen, ko ewajeni

ngatan reнге dan elilawij, melabbsen eplari reнге jingon. ²¹ Ko Iesu osusi tevi tata se mñer wel nen owra "Seveling le pa nanu ngel mivini reнге?" Ko ni owra "Reнге daron nga mivi malum bipi e ko. ²² Ko momori ok-wajeni van reнге nabb ko reнге nuwi, owra pok-tor pini. Ko poro nga nik kuprrormi kem, ko kurongwos kuploli nanu pisan, kupla se kem!" ²³ Iesu owrai tevi mñernen, "E, kuwrai kuwra 'Poro nik kurongwos kuploli,' ko sete oto iok ko. Oto wor re nik nosurien som ko. Suri poro kuposuri, ko nanu jijle armalum kobbong reнге mñer nga muosuri." ²⁴ Ko tata se bipiwarreng esaro ngavilvilsen ekail owra "Nuosuri, kupla se inu nga sete mosuri!" ²⁵ Ko daron nga Iesu mñilesi delung marwolwolu vini korti, ko ewer ore nemñin nga mñisij, osur terter tevi ni owra "Nik nemñin ne nabbut ko borwon, kupivare lingi ni, ko sete kupsilvi ni kele!" ²⁶ Ko nemñin nga mñisij ekail lengleng, ko evirvireni mñer wel nen elep, ko esil ivare reнге. Ko mñer wel nen erpe mimij pa, ololi jinibb elep arwera "O, emij pa!" ²⁷ Ko Iesu ervei nevren, ko esa raji imare, ko mñer wel nen otur imare.

²⁸ Mian ko daron nga mivini vajin reнге naim e, ko jinibb sen nir arsususi silveni tevi ni arwera "Erpese nga kem sete namrongwose naboþi tweni?" ²⁹ Ko ni owra lweni tevir owra "Nemñin nga mirpel ngel, eterter lenglengen nga pivivare. Sansan kobbong, reнге verusen."

Iesu owra lweni kele tevir nga ni pimij ko wor

³⁰ Ko nir arivel lingi lat nen, ko arivel otvi reнге vanu ne Galili. Ko Iesu sete emrreni nga san purongwose. ³¹ Ko ni evisviseni jinibb sen nir, owrai tevir owra "Jinibb Mawos partekai van reнге nevre jinibb nir ko parevji pimij. Ko vitunen reнге daron nga marevji mimij e ko nabong þitolin vajin, ko ni pia-maur

luwi kele.”³² Ko nir arrelenge nale nga muwrai ngok, ko armetutue nga parsusi lweni tevi ni.

Isi pivi jinibb nga milep jer nen rene nir

³³ Ko nir arini rene Kapaneam, ko aran arlik rene naim se Pita. Ko ni osusi tevi nir owra “Kami kamok-rij latlat lululweni kami rene sel ngok. Suri sev ko?”³⁴ Ko nir armurrarong, suri nir arok-rij latlat lululweni tevi nir rene sel suri isi pivi jinibb nga milep jer rene nir.

³⁵ Ko ni esakel ngatan ko everus jinibb sen nen nir esngavöl drromon eru arini jin. Ko owrai tevir, “Poro jinibb pisan puwra pivi jinibb nga milep jer nen, ko ngok ni pia-ivi jinibb nga welili jer nen, pia-ivi jinibb ne majingen ser.”³⁶ Ko ni etkai bipiwarreng nga welili san ko elngi elik rene liven rene nir, ko owosi esale rene nevren nuru ko owrai tevir owra³⁷ “Isi nga pitkai bipiwarreng nga welili san nga mirpel ngel vini jin rene inu nisek, ko ngok erpe ni etkai inu ko pa. Ko isi nga mitkai inu, erpe sete etkai inu ko, ko etkai ni nga mukoni inu ko.”

Mer nga sete mitre kerr, ni evi kerrkerr ko

³⁸ Ko Jon owrai tevi owra “Numal, namlesi jinibb san oji tweni demij rene nik nisem, ko namwer ore, suri nga ni sete evijuri kerr.”³⁹ Ko Iesu owrai tevi nir owra “Sete kapwer ore ni. Suri sete jinibb san orongwos puloli majingen nga milep rene inu nisek ko putur imare vajin ko pirij pisij tevi inu.”⁴⁰ Mer nga sete mitre kerr, ni evi kerrkerr ko san.⁴¹ Nuwretun nuwrai tevi kami, Isi nga pilai bbong bilis nuwi wel san tevi kami kapmini suri kami kamivi se inu Mesaea, mernen setete mia-tor jabble nowlin.

Nanu nga marongwos parloli jinibb parjilaklak

⁴² “Ko isi san poro puloli bipiwarreng nga ngel nga muosurik ngel san pijilaklak, erres pelak poro mernen parruloni nevöt nga milep temijpal san rene nowen ko parjuröni rene dis mot.”⁴³ Ko poro nevrem pulolim kupjilaklak, kuptai otvi; puloli pirres pelak nga kupasi van re mauren, piasie nga nevrem korti nuru nga pulolim kupan rene lat ne nejikien, rene nabb nga sete san orongwos pivsi pini.⁴⁴ [Naulwij ne lat nen sete arongwos parmij ko nabb nen sete arongwos parvisi pini.]^D⁴⁵ Ko poro belam pulolim kupjilaklak, kuptai otvi; puloli pirres pelak nga kupasi van re mauren, piasie nga belam korti nuru nga pulolim kupan rene lat ne nejikien, rene nabb nga sete san orongwos pivsi pini.⁴⁶ [Naulwij ne lat nen sete arongwos parmij ko nabb nen sete arongwos parvisi pini.]^E⁴⁷ Ko poro metem pulolim kupjilaklak, kupwirr tweni; puloli pirres rengem nga kupsilvi batun vanu se Atua tevi metem pisansan, piasie nga metem korti nuru nga pulolim kupan rene lat ne nejikien rene nabb nga sete san orongwos pivsi pini.⁴⁸ Naulwij ne lat nen sete arongwos parmij ko nabb nen sete arongwos parvisi pini.

⁴⁹ Jinibb jikle Atua purrowrow nir rene nabb, pusorsan tevi marsuli lesi nevöt mot.^F Poro nga misij, ko nabb piani pivi niavin. Ko poro nga mirres, sete nabb orongwos piani lokloksi. Erpok kele marlingi sol rene nanen nga parunge lesi dilten, dilten erres, rreknga esij.⁵⁰ Sol erres, ko poro nga sol dilten nga mimelmel pusuw rengen, ko parloli pimelmel luwi piprese? Kaptori sol rene nolo kami, ko kaploli demat

D 9:44 Nale nga muto re nolo [ ], rrek sete Mak oli, ko jinibb san ea-uli vitue daron nga muli tweni kopi san ne naul ngel. **E 9:46** Nale nga muto re nolo [ ], rrek sete Mak oli, ko jinibb san ea-uli vitue daron nga muli tweni kopi san ne naul ngel. **F 9:49** Erpe iel, Mak ospe sol, ko namlingi nevöt mot nga puloli mining ne nale sen piplari pinerer.

tevi kami sisamis luwi.”

10

Iesu erij tevir owra sete erres jinibb ãilinglingi kurtweni nesevin sen

¹ Ko Iesu otur imare evel lingi lat nen, ko evini renge vanu ne Jutia renge devjen nga muto roroni van renge Jortan e. Ko delung elep kele arini korti jin, ko ni evisvisenir kele erpe nga momori mok-loli pa.

² Ko renge ie Parasi sopor arini jin arwera parrowrowe ni. Ko arsusi tevi ni arwera “Erpese, renge nale nesesreien evi nanu nga mĩrres nga jinibb ãilinglingi kurtweni nesevin sen?” ³ Ko ni owrai lweni tevir owra “Ko Moses owra sev ko tevi kami?” ⁴ Ko nir arwera lweni tevi ni arwera “Moses owra jinibb puli naul nga pukur tweni nesevin sen ko ãilai tevi, ko ãilngi kurtweni vajin.”

⁵ Ko Iesu owrai lweni tevir, “Suri nolo kami nga mĩterter ko, niko muloli Moses muli nale nesesreien ngel nga puwomue kami. ⁶ Ko renge womu jer mĩtipatun, Atua ololi iel ngatan ko nanu jile, ko ‘ololi jinibb eru, norman san ko nesevin san.

⁷ Ko ngok niko suri mirpel ngel ko, norman pivel lingi tata sen ko tasu sen, pian vajin pipitevi nesevin sen.

⁸ Nuru nga eru ngok porivi vajin niben sansan ko metka sansan.’ Ko ngok niko nuru setemun orivi eru, ko orivi vajin niben sansan ko metka sansan. ⁹ Sev nga Atua mijipteni kortoni nuru, sete erres jinibb san ãila tweni kele.”

¹⁰ Daron nga marlik vajin loloim ko jinibb sen nir arsusi lweni kele nanu nga tevi ni. ¹¹ Ko ni owrai tevir, “Poros isi san ãilngi kurtweni nesen sen ko ãilesi kele nesevin mĩnij kele san, ngok olokloksi lenglengen e nesevin sen nga womu, ololi butterter sen tevi. ¹² Ko poro nesevin ãilngi kurtweni diwen sen ãilik kele ji jinibb mĩnij san, ni kele ololi kobbong erpok, olokloksi diwen sen.”

Iesu erij erres suri bipiwarreng nir

¹³ Ko jinibb sopor arpitevi bipiwarreng sopor vini ji Iesu nga ni ãilngi nevren renger. Ko jinibb sen nir artortori nir nga marpitevi nir vini. ¹⁴ Ko daron nga Iesu mĩlesi e ko ololar lengleng, ko owrai tevir, “Kapinglingi bipiwarreng parini jik, sete kapwer orer te. Suri batun vanu se Atua evi se nir nga nolor marirpe bipiwarreng ngok nir. ¹⁵ Nuwretun nuwrai tevi kami, mĩer nga sete puloli nolon pivini pirpe bipiwarreng, ni sete orongwos pia-van renge batun vanu se Atua.” ¹⁶ Ko ni erake totoni bipiwarreng nen nir, ko elngi nevren renger, ko erij erres surir.

Jinibb nga joron milep san emrreni ãila mauren nga sete pusuw

¹⁷ Ko daron nga mivel suri sel, ko jinibb san owlu van jin, ko ejipa jin ngatan, ko osusi tevi ni owra “Numal nga mĩrres, inu bololi sev, ko ßelai mauren nga muto tuwi ngok vini?” ¹⁸ Ko Iesu owrai tevi mĩernen owra “Erpese nga nik kumwera inu nurres? Sete san erres, Atua kobbong esan. ¹⁹ Nik kurongwos pae nale nesesreien se Atua, ‘Sete kuprevji pini jinibb, sete kupvevna, ko sete kupkerasi san kupvenae, ko sete kupvenae nesevin, sete kupkerkeris, kuposuri tata som ko tasu som nuru ãirres.’ ” ²⁰ Ko mĩernen owra lweni tevi Iesu, “O numal, nanu ngel nir nulolir pa renge daron nga mevi nanwarreng malum e ko, mivini mijpari lelingen ngel.” ²¹ Ko Iesu oklu emteni, ko emrreni elep ko owrai tevi ni, “Nanu sansan kobbong setewor kuloli. Kupan kupwulwule jorom nir ko kuplai nowlir tevi ßeres nir. Ko nik nowlim puto renge melrin. Ko nik kupini vajin kupvijurik.” ²² Ko ni non eta dan e Iesu muwrai mirpok, ko evel, ornge lengleng esij. Suri ni evi jinibb nga joron milep.

Evi nanu nga m̄iterter renge jinibb nga joron milep pian renge batun vanu se Atua

²³ Iesu erieni oklu emteni jinibb sen nir, ko owrai tevir, “Evi nanu nga m̄iterter milep san renge nir nga joror milep paran renge batun vanu se Atua.” ²⁴ Ko nale sen ngok nir bbösa ela jinibb sen e nir, ko ar̄per̄per̄ nawon. Ko Iesu owrai suri lweni kele tevir owra “Nanwarreng nir, evi nanu nga m̄iterter milep nga san pian renge batun vanu se Atua. ²⁵ Erpe nato, eterter temijpal renge liwen pietiv. Ko nga jinibb nga joron milep p̄sil asi van renge batun vanu se Atua eterter temijpal wor asie ngok.”^G ²⁶ Jinibb sen nir arong wonwon nawone nale ngok, bbösa nga milep elair e. Ko arwerwera lululweni tevi nir lweni, “Po! Ko ngok isi le ma orongwos pian renge mauren?” ²⁷ Iesu emtenir ko owrai tevir, “Renge jinibb evi nanu nga m̄iterter. Ko renge Atua ejki, suri nanu jikle armalum kobbong renge Atua.” ²⁸ Ko Pita etipatun owrai tevi ni, “E, kuplesi kem namlinglingi nanu ngok jile pa nir ko namvijurim vajin.” ²⁹ Iesu erij weli lweni owra “Nuwretun nuwrai tevi kami, sete jinibb san nga mivel lingi naim sen rreknga tuwan nir ko tasin nir, rreknga jodin nir rreknga tata sen rreknga tasu sen, rreknga natun nir rreknga vanu sen suri inu marongen suk ko nos̄pen nga m̄irres, puwra sete orongwos p̄ila weli nanu nga mivel lingir ngok nir, ejki, ³⁰ m̄ernen p̄ila weli pungut ko wor renge daron nga lelingen ngel pivses nir sisamis luwi, metka sen nir ko tuwan tevi tasin nir, ko jodin nir ko tasu sen nir ko natun nir ko vanu sen nir. Ko jinibb parloli p̄isij tevi suri nga muosuri Atua. Ko vitunen vajin pialai mauren nga muto tuwi ngok vini. ³¹ Ko jinibb elep nga lelingenok marwowomu, mian ko parvivotu vajin. Ko elep nga lelingenok marvivotu

mian ko parwowomu vajin.”

Iesu owra lweni kele nga mian ko ni pimij

³² Nir arusri sel artongsa van renge Jerusalem e. Ko Iesu ewit ko owowomue nir ie, ko jinibb sen nir bbösa elair e nga mimawose Jerusalem mirpok, ko jinibb nga marvijurir armetutu. Ko ni eptevi tweni jinibb sen esngavöl drromon eru, ko os̄pe suri nanu nga parapelari renge ni tevi nir. ³³ Owra “Kaplesi, rrapongsa le pa van renge Jerusalem. Ko partekai inu Jinibb Mawos van ji batun numal ne sulsulen nir ko jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien nir. Ko nir parwera erres renge bemij, ko partekai inu van ji jinibb ne vare nir. ³⁴ Ko nir parsopsope inu, ko parverae noltor e inu, ko parvirrvirrali inu, ko parevji pini inu. Ko vitunen renge nabong p̄itolin ko inu bemaure luwi kele.”

Jemes ko Jon orngoni nanu san tevi Iesu

³⁵ Jemes ko Jon, Sepeti natun nuru, orini ji Iesu ko orwera tevi ni, “Numal, komru nomor-marong nga nik kuploli tevi komru sev nga nobor-ngoni tevi nik.” ³⁶ Ko ni owra lweni tevi nuru, “Kamru komor-marong nga inu bololi sev le tevi kamru?” ³⁷ Ko nuru orwera lweni tevi ni, “Komru nomor-marong nga nik kuploli komru tuwen p̄isakel renge nevrem rres, ko komru tuwen p̄isakel renge nevrem mair, renge daron ne nosrövien som.” ³⁸ Ko Iesu owrai tevi nuru, “Kamru sete komor-rongwose sev nga komor-ngoni. Kamru komorviter kopor-minmin renge biles ne norongen nga m̄isij nga inu bemimin rengen? Rreknga komor-rongwos kopor-paptaes renge baptaesen ne norongen nga m̄isij nga inu bepaptaes rengen?” ³⁹ Ko nuru orwera lweni tevi ni, “O-o, nomorviter.” Ko Iesu owrai tevi nuru,

^G 10:25 Erpe iel, Mak os̄pe kamel p̄sil rrurungi batu nitel san nolon. Ko suri kamel ejki iel, namsupe nato ela wani.

“Biles nga inu beminmin rengen, kamru kele kopor-minmin rengen. Ko baptaesen nga inu bepaptaes rengen, kamru kele kopor-paptaes rengen. ⁴⁰ Ko nga kopor-sakel renge inu nevrek rres ko renge nevrek mair sete evi nga inu belai, evi se nir bbong nga Atua muloli terai nir e ko.”

Nanu nga muloli jinibb mian mare weretunen

⁴¹ Ko daron nga jinibb sen esngavöl marunge, ko arlolarsi lenglengen e Jemes ko Jon. ⁴² Iesu everus nir vini jin, ko owrai tevir, “Kami kamrongwos pae murru jinibb nga marwera marivi numal nga marwowomu renge jinibb ne vare. Nir arwer orer eterter ko arrowrowe derteren ser renger. ⁴³ Ko kami sete kapiropok. Mer nga mimarong pivi jinibb nga milep renge kami, ni pivi jinibb ne majingen se kami ko wor. ⁴⁴ Mer nga pimarong pivi jinibb nga puwomu renge kami, ni pivi demij maur se kami jile ko wor. ⁴⁵ Ngok nuwretun, inu Jinibb Mawos kele sete nuvini nga jinibb parmajing suk, ejki. Ko nuvini ma nga bemajing se jinibb nir, ko belai mauren suk pivi nowli jinibb pilep, ko bojri lwenir e.”

Iesu ololi Batimeas meten oklu elesi vajin nanu nir

⁴⁶ Ko nir aran Jeriko. Ko daron nga nir jinibb se Iesu marivel lingi Jeriko e, ko delung nga milep arvijurir. Ko Batimeas nga meten murrorr nga mok-ngun-ngun res, natu Timeas, elik renge roro sel. ⁴⁷ Ko daron nga ni murnge Iesu ne doNasret miasa, ko ekail van owra “Iesu nik metka se Devet, kuprroormi inu!” ⁴⁸ Ko jinibb elep arkail ore ni, arwera ni piþerþer; ko ni ekail temijpal kele ko owra “Nik metka se Devet, kuprroormi inu!” ⁴⁹ Ko Iesu otur murrong, ko owra “Kapverus ni vini.” Ko nir arveruse metrorr arwerai tevi “Nolom pian ngatan, kupmera! Everus nik.” ⁵⁰ Ko ni ewirr tweni sunsun ne melas sen, ko otur imare

kasi ko evan ji Iesu. ⁵¹ Ko Iesu osusi lweni tevi metrorr owra “Nik kumarong inu bololi sev tevi nik?” Ko metrorr owrai tevi ni, “Numal, numarong boklu.” ⁵² Ko Iesu owrai tevi ni, “Kupiel suri sel som ko wor. Nosurien som ololim kumrres.” Ko ngavilvil meten oklu luwi evesane, ko evijuri suri ni renge sel.

11

Iesu evan renge Jerusalem, ko jinibb artori ni mare

¹ Daron nga nir marini mori renge Jerusalem e renge Betpas ko Betani renge botwen ne lolnai ne olip, ko ni okoni tweni jinibb sen eru. ² Owrai tevi nuru, “Kopormawos renge ngaim nga muto roroni no kamru ngok, ko koporlesi natu dongki san niko eati nga jinibb san setewor esakel rrongvi rengen. Kopor-telasi ko kopor-ile vini. ³ Ko poro jinibb pisan puwrai tevi kamru, ‘Erpese komor-loli mirpel?’ Ko kopor-wera, ‘Numal emreni wor, ko sete mia-periv ko pialingi lweni.’ ” ⁴ Ko nuru orivel lingi, oran ko orlesi natu dongki nga mñiati mori renge roro metali vare renge sel, ko ortelasi. ⁵ Ko jinibb sopor nga martur ie arwerai tevi nuru, “Komor-telasi dali natu dongki ngok suri sev?” ⁶ Ko nuru orwerai lwenti tevir erpe nga Iesu muwrai, ko nir arlinglingi nuru orivel. ⁷ Ko nuru orile natu dongki van ji Iesu; ko orþelsenisun sunsun se nuru rengen, ko ni esakel rengen. ⁸ Ko nir elep arþelsenisun sunsun ser renge sel, ko nir sopor arta nablasini nini ko rengsinaitei raor ko arþelsenir renge sel. ⁹ Ko jinibb nga marwowomu ko jinibb nga marvivotu suri arkail arwera “Osana! Numal Atua, nik kurij pa erres tevi ni nga mivini renge nik nisem. ¹⁰ Neiren renge Batun Vanu nga mivini, batun vanu se tata se kerr Devet. Osana van ji Atua ne drromsen mare!”

¹¹ Musuw ko Iesu evan renge Jerusalem ko evan renge Naim On se

Atua, ko onunri nanu jikle nga martorrale. Ko nat erivriv vajin, ko ni eptevi jinibb sen esngavöl drromon eru ko arluwi van renge Betani e.

Nai san nga wenen mijki rengen

¹² Ko renge mevinen vajin daron nga marivel lingi Betani e, ko numer aji Iesu. ¹³ Ko ni elesi nai pik san otur iokwan, etavös luwi pa, raon otoa. Ko evan mori rengen, owra poro p̄ilesi wenen putoe. Ko moro mivini rengen ko sete elesi nanu san rengen, raon kiskis bbong, suri setewor evi daron nga piwen e. ¹⁴ Ko Iesu erij, owrai tevi, "Setemun jinibb san purro kele wenen, renge lelingen ngel ko pa ko tuwi ngok vini."

Iesu oji tweni jinibb nga marwulwule joror renge Naim On se Atua

¹⁵ Nir arini renge Jerusalem. Ko Iesu evan loloim renge Naim On se Atua ko oji tweni lartul nga marwulwule nijor renge Naim On ko lartul nga marwulwulir, ko evatpuse tep se nir nga markelkele nevöt ko nai seksakel se nir nga marwulwule wum̄er nir. ¹⁶ Ko ewer ore jinibb nir, sete san puwosi nanu pisan p̄ikali otvi renge live laut ne Naim On e. ¹⁷ Ko ni evisviseni nir owrai tevir, "San oli owra 'Naim suk pivi naim ne verusen se jinibb ne vanu nga musuw ngok.' Ko kami kamtur imare vajin ko kamloli evi 'naim ne venao res!'"

¹⁸ Daron nga batu jinibb ne sulsulen nir ko jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien nir marunge e, ko arkulkulu pej sel san nga parevji pini ni rengen. Ko armetutu parrul re ni, suri renge nevisvisenien sen delung jile bbösa elair e. ¹⁹ Ko renge nat nga mirivriv mivini e ko ni evel lingi ngaim nga milep nen.

Nai pik ngok eviseni derteren ne nosurien

²⁰ Ko moro mevinen renge rorong marvijuri sel marasi renge

lat nen, ko arlesi nai pik nga mukur renge drromon ko mijpari renge laḡen ngatan. ²¹ Ko Pita orrorrmi jipari nga Iesu m̄irij tevi nai nen, ko owrai tevi ni, "Jinibb nevisvisenien, kuplesi nai pik nga nik kumsur terter tevi nga, okur jile." ²² Ko Iesu erij owra lweni tevi nir, "Kaplingi nosurien se kami renge Atua. ²³ Nuwretun nuwrai tevi kami, Isi san poro puwrai tevi botwen ngel, 'Kupruj ngasu iok, kupwirr van ngalu e renge dis e,' ko sete norrorrmien sen p̄ieru e, ko puosuri sev nga muwrai ngok, ko niko nanu nen piplari ko pusorsan tevi nga muwrai. ²⁴ Niko nuwrai tevi kami, Nanu jile nga kami kamngoni renge kamlot, kaposuri ko wor nga kami kaplair, ko kaplair ko vajin. ²⁵ Ko poro nolo kami p̄isij tevi jinibb pisan, ko renge daron nga kami kamtur e nga kaplot, kaptelasi tweni ni. Ko ngok Tata se kami nga m̄ilik renge melrin p̄itlasi tweni nololien se kami. ²⁶ [Ko poro nga kami sete kamtelasi nololien se kami, ko Tata se kami nga m̄ilik re melrin ni kele sete p̄itlasi nololien se kami.]"H

Jinibb nga marwowomu renge m̄eri Isrel nir arsusi nanu san tevi Iesu

²⁷ Ko nir arluwi kele vini renge Jerusalem e. Ko daron nga Iesu moktutur suri loloim ne Naim On e, ko batu jinibb ne sulsulen nir ko jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien nir ko firterawarrens nir arini jin. ²⁸ Ko arwerai tevi ni, "Renge derteren sev nga nik kumloli nanu ngel nir, rreknga isi elai derteren ngel tevim nga kuploli nanu ngel e nir rengen?" ²⁹ Ko Iesu owrai tevi nir, "Inu bosusi kami mun e nale san nile, ko poro kapwera lweni tevik, ko inu beawera lweni tevi kami nga renge derteren sev nga inu mololi nanu ngel nir rengen. ³⁰ Baptaesen se Jon evel renge melrin vini, rreknga evel renge jinibb vini? Kapwerai ta

H 11:26 Nale nga muto re nolo [ ], rrek sete Mak oli, ko jinibb san ea-uli vitue daron nga muli tweni kopi san ne naul ngel.

tevik.”³¹ Nir arwerwera lululweni tevir arwera “Poru rrapwera ‘Evel rengo melrin vini,’ ko ni puwra ‘Ko erpese sete kami kamosuri ni?’³² Ko poro rrapwera ‘Renge jinibb,’ ko iok pisij re kerr.” Suri armetutue delung nir, suri nir jile artori Jon evi propet weretunen.³³ Mian ko arwera lweni tevi Iesu, “Ia, sete namrongwose.” Ko Iesu owrai tevi nir, “Ko inu kele sete numa-werai tevi kami rengo derteren sev le nga inu mololi nanu ngel nir rengen.”

12

Jinibb nga marsij nga marmetmete naut se numal

¹ Iesu owra nale rrongrrongvi san tevi jinibb nir, owra “Jinibb san orwi naut ne grep san, ko osi rrale nalut rengen. Ko eli bbulwil san rengo lat nen nga jinibb parivel rengo grep nir ko suwer pisiser van rengen. Ko eli naim san nga muwu mare nga parsa ren ko parkulkulu metmet p̄irres. Ko elai naut nen tevi jinibb sopor nga parmajing rengen, ko ni evel van rengo ngaim minij e san. ² Mianan ko mijpari rengo daron mawos nen vajin nga partawe wenen e, ko ni okoni jinibb ne majingen sen san van ji jinibb nga marmetmete naut nga, p̄ilai wenen sapon jir. ³ Ko nir arrul re totoni ni, ko arvirrvirrali, ko arkoni tweni evel kiskis olwi. ⁴ Ko ni okoni kele jinibb sen minij nen san evan jir; ko nir arla nevöt ko artuwe rrrurrgi batun e, ko arloli esij elep tevi, ko arkoni tweni olwi. ⁵ Ko ni okoni kele jinibb sen minij nen san, ko m̄ernen arevji pini emij. Ko nir elep kele wor nga mukonir van jir, nir sapon arvirrvirralir, ko nir sopor arevji pinir armij. ⁶ Ko sansan bbölbööl vajin ojpon jer, natun nga mimrreni temijpal nen e. Ni okoni vivitu jere evan jir, owra ‘Nir rreknga parosuri natuk le.’

⁷ “Ko jinibb nga marmetmete naut nen daron nga marlesi, ko arwerwera lululweni tevi nir, ‘Ngok, natun

mawos nga pia-la joro tata sen ko ngok. Kerr p̄irevji pini, ko naut sen pivi vajin se kerr e.’⁸ Ko arrul totoni ni, ko arevji pini emij, ko arsor tweni van vare e rengo naut ne grep nen e.

⁹ “Ngok mirpok ngok, numal ne naut ne grep nen pulwi vini ko puloli sev ko tevir? Ni pivini ko p̄irevji pinir, ko p̄ilai tevi jinibb m̄inij kele sopor.”¹⁰ Ko Iesu osusi tevir owra “Ia, ko nale nga maruli rengo Naul On ngel owra sev le, nga muwra ‘Nabur nga jinibb nga marok-majinge naim marungasi marwirre, niko vajin evi nabur nga murrul totoni naim m̄iterter. ¹¹ Nanu ngel evi nanu nga mivel ji Numal e vini. Ko evi nanu nga mete kerr m̄ilesi taole m̄irres p̄elak.’”¹² Ko nir nga marwowomu re m̄eri Isrel nir arongwose nga ni owra nale rrongrrongvi nga m̄itre nir rengen, ko arwera parrul totoni; ko armetutue delung nir. Ko arlinglingi arivel lingi.

Erres rengo rrapwuli takis tevi Sisa, batu numal se m̄eri Rom nir?

¹³ Jinibb nga marlelep sopor arkoni Parasi sopor ko jinibb se Erot sopor arini ji Iesu nga parjiljilwer kerkerasi, nga puloli nir partor wos ni rengo nale sen. ¹⁴ Nir arini jin ko arwerai tevi ni, “Jinibb nevisvisenien, kem namrongwose nga nik komok-weretun; ko sete kuwer suri jinibb san, ko sete kumanun rragrag rengo no san, ko komok-visviseni sel se Atua weretunen. Ngok kupwerai ta tevi kem, evi nanu nga m̄irres rengo nale nesesreien se kerr nga rrapwuli takis tevi Sisa, rreknga ejki? Nablai tevi rreknga sete nablai tevi?”¹⁵ Iesu orongwose nga nir marivel re sel eru, ko owrai tevir, “Suri sev nga kami kamrrowrowe inu mirpok? Kaplai ta nevöt nen pisan vini jik, nga inu ßelesi ta.”¹⁶ Ko nir arla nevöt nen san tevi ni, elesi jile musuw, ko owrai tevi nir, “Ko isi le non ngel, ko nisen

ngel?" Ko nir arwera lweni tevi arwera "Rrekma Sisa ko." ¹⁷ Ko Iesu owrai lweni tevir, "Nanu nga marivi se Sisa, kaplai lweni tevi Sisa. Ko nanu nga marivi se Atua ko kaplai lwenir tevi Atua." Ko bbösa elair e.

Erpese reнге daron nga jinibb mimaur luwi keke reнге mijen

¹⁸ Satusi nir, nga marwera jinibb sete orongwos pimaур luwi keke reнге mijen, arini ji Iesu, ko arsusi kerkerasi tevi ni arwera ¹⁹ "Jinibb nevisvisenien, Moses oli pa reнге naul ne nale nesesreien se kerr erpel: 'Porо jinibb san tuwan pimij lingi nesen sen, ko natu nuru pijkie, ko ngok m̄nernen tasin p̄itkai keke tuwan nesen sen ko pivesi wani metka se tuwan nga mimij ngok.' ²⁰ Ngok niko jinibb niaken ebut; ko m̄erwomu nen elesi nesevin san, mian ko emij lingi nesevin nen, ko natu nuru ejkie. ²¹ Erwen keke etkai vinnen, ko emij lingi keke, sete natu nuru otoi te ejki. Ko nir itolin keke, ko erpe keke bbong nga womunen nuru. ²² Nir jile nga ebut ngok natur arjkie. Ngok vitunen vajin ko nesevin nen emij keke. ²³ Ko ngok mirpok ngok, reнге daron nga para-maur luwi keke re mijen, vinnen pivi nir si nen ko nesevin sen? Suri nir niaken nga ebut ngok jile nir artekai. Kupwera suri ta we!" ²⁴ Iesu owrai tevi nir, "Suri nanu nga eru ngel le, kami kamsarr nga kamsarr lengleng, suri nga sete kamrongwose Naul On rreknga derteren se Atua. ²⁵ Suri daron nga jinibb nga marmij parmaur luwi reнге mijen, setemun norman ko nesevin moratotko keke, rreknga porleslesi nuru keke, ejki mun. Porlik vajin porirpe anglo ne melrin nir. ²⁶ Ko re devjen ne nga nir nga marmij, nga parmaur luwi keke, ngok kami sete kameve reнге naul se Moses reнге lat nga marsuḗe suri nai wel san nga muroror, ko nabb sete eani? Renge nai ngok, Atua erij tevi Moses, owra 'Inu nuvi Atua se Epram, ko Atua se Aesak, ko Atua se Jekop.' ²⁷ Ni

sete evi Atua se jinibb nga marmij te ejki, evi Atua se nir nga marmaur. Suri derteren sen elep nga elep lingi mijen. Iok kami kamsarr nga kamsarr lenglengen ko nga kamok-wera jinibb sete orongwos pimaур luwi keke re mijen."

Nale nesesreien se Atua ngabes nen evi drromon jer?

²⁸ Ko san reнге jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien evini, ko omurrarronge nir jile marokbburbburir e nale, ko ornge nga Iesu okrij welir erres p̄elak. Ko osusi tevi ni owra "Nale nesesreien se Atua ngabes nen evi drromon jer reнге nale nesesreien m̄inij nga ngok nen nir nga m̄irres asi nen nga rrapvijuri?" ²⁹ Ko Iesu owra lweni tevi ni owra "Renge nale nesesreien se Atua nga mivi drromsen jer renger erpel, 'O Isrel, kaprunge Iova Atua se kerr. Ni kobbong esan evi Iova. ³⁰ Ko nik kupmerreni Iova Atua som tevi nolom jile, ko tevi mauren som jile, ko tevi norrorrmien som jile, ko tevi derteren som jile.' Ngel ko evi nale nesesreien se Atua nga mivi drromon jer, nga m̄iasi nga ngok nen jile nir. ³¹ Nga surie keke erpel, 'Nik kupmerreni jinibb nga marlik morie nik pirpe kumrreni lweni nik.' Setemun nale nesesreien keke san osorsan tevi nga ngel nuru, ejki." ³² Mernen owra lweni tevi, "Omomsawos ko, Jinibb nevisvisenien, nik kuwra weretunen. Atua sansan kobbong, setemun san keke, ni kobbong esan rres. ³³ Ko nga rrapmerreni ni reнге nolo kerr jile ko norrorrmien se kerr jile, ko derteren se kerr jile, ko nga rrapmerreni jinibb nga marlik morie kerr pirpe kerr, ngok erres womu re marsuli nanu tevi Atua." ³⁴ Ko daron nga Iesu m̄ilesi muwra lweni tevi ni mumomsawos, ko owrai tevi ni, "Nik sete kuruj ngasu rragrag reнге batun vanu se Atua." Vitunen reнге ngel ko setemun jinibb san

osusi kele nanu san tevi ni, suri armetutu.

Kristo sete evi bbong metka se Devet kis ko, ko evi kele wor Numal sen ko

³⁵ Daron nga Iesu mok-visviseni jinibb nir renge loloim ne Naim On e, ko owrai tevir, "Erpese jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien marwera 'Mesaea evi Devet natun'?" ³⁶ Suri Devet Nemin On esilvi ko owra erpel: 'Numal Atua owrai tevi Numal suk, "Kuplik renge nevrek rres, kuptiriv pijpari nga bololi devje nuval som nir parirpe lat nga kupbböt ren renge nolon belam ngatan." ' ³⁷ Devet lweni wor owra ni evi Numal sen, ko ngok ni evi natun erpese ko?" Jinibb elep nga marini arunge ni muwrai mirpok ko arir lengleng ren.

Iesu erij tere jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien nir

³⁸ Iesu evisviseni jinibb nir ko owrai tevir, "Kapmetmet renge jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien nir, suri nir armerreni paruri sunsun nga marres nga marpepriv partutur tevir, ko delung jile partorir ko parsareni nevrer tevir renge sel. ³⁹ Armerreni parsakel renge nai seksakel nga muto limjer womu mïrres renge Naim On, ko erpok kele armerreni parsakel renge nai seksakel nga muto limjer womu mïrres renge lat ne nanen. ⁴⁰ Arivi demij venaö, arvenae p̄et̄peti nijor se nesevin nga diwen ser marmij lingir, ko renge daron ngok ko pa arkerkerasi jinibb nir, arloli verusen nga marpepriv tevi Atua. Ngok Atua putor vitrangi nir pilep suri."

Nesevin san nga mutuw nevöt sen

⁴¹ Iesu esakel renge loloim on se Atua, morie lat nga bokis ne nevöt mutoe. Ko ok-meteni suri erpese nga jinibb marok-tuwe nevöt van renge bokis nen. Jinibb elep nga joror milep artuwe nevöt nga marlelep nir. ⁴² Ko renge ie, nesevin san nga mivi beres, diwen sen

mimij lingi, evini ko otuwe nevöt nga wowarreng eru. Nevöt nga wowarreng nen nuru korti ko evi wan selen ko. ⁴³ Ko Iesu everuse jinibb sen nir arini jin, ko owrai tevir, "Nuwretun nuwrai tevi kami, nesevin nga ngel nga diwen sen mimij lingi ngel, ni otuw nevöt asie nir jijle nga martuwe nevöt van renge bokis nen. ⁴⁴ Suri lartul nga ngok nir joror elep, ko arlai bbong beblen ko artuwe, ko artori jere eleplep; ko vinel ma emarong putuw p̄et̄peti sev nga ni mïlengi, nga mivi liken sen p̄et̄peti."

13

Iesu owra tweni nga jinibb sopor partingtinge Naim On se Atua

¹ Daron nga Iesu mivare renge Naim On se Atua e, ko jinibb sen san owrai tevi owra "Jinibb nevisvisenien, kupmeteni ta nevöt lepel nir, ko naim lepel nir, arinijnij nawone." ² Ko Iesu owrai tevi, "Kulesi naim nga marlelep marinijnij nawone ngel e? Mian ko jinibb partingtinge p̄et̄petir. Setemun nevöt pisan p̄ijnget jer kele renge pisan, nga sete orongwos piwirr pimatur ngatan."

Nanu nga m̄isij nga pia-vini

³ Iesu oksakel renge Botwen ne lolnai ne olip, ko oklu mawose Naim On se Atua. Ko Pita ko Jemes ko Jon ko Antru arsusi silveni bbong tevi ni, ⁴ "Kupwowrai ta tevi kem, nanu ngel nir para-vini seveling ko? Ko sev ko parivi nelesien nga piviseni nga nanu ngel nir otomori parini?" ⁵ Ko Iesu owra lweni tevir, etipatun owra "Kapmetmet ko wor, jinibb tarkerkerasi kami. ⁶ Suri renge inu nisek nir pilep parini rengen, ko parwera 'Inu nuvi Kristo le,' ko parkerkerasi kele nir pilep p̄irpok. ⁷ Daron nga kami kaprunge marval, ko jinibb nir maror e nuval, kami sete kapmetutu. Nanu ngok nir parini ko wor parasi womu, ko bongsi iel ngatan ejki ko wor. ⁸ Ngaim san

putur imare ko pival tevi ngaim san, ko batun vanu san putur imare ko pival tevi batun vanu san. Ko namñi ãimñi renge vanu lele, ko numer puto renge vanu lele ne iel ngatan, jinibb parmer pilep. Nanu ngel nir arivi bbong batun nga jinibb nolor parrume.

⁹ “Kami kapmetmet wor kami ko ãirres. Suri partekai kami ko van renge kot ser nir, parwer lokloksi kami. Ko parvirrvirrali kami renge naim ne loten ser, ko kaptur renge no numal nga marwewarreng nir, ko numal nga marlelep nir. Suri kami kapsuãe inu renge no nir. ¹⁰ Womunen parwerwer mun renge nosãen nga mñirres tevi jinibb jijle nir renge vanu ne ngatan ngel jijle nir. ¹¹ Ko daron nga parevei kami ko partekai kami van renge kot ser, ko sete kapmetutu womu suri sev nga kami kapa-werai. Suri sev nga Nemñin On pia-lai tevi kami renge mete nial nen, ngok ko kami kapwerai. Suri sete kami kaprij, ko Nemñin On nga mñilik renge kami ãirij re norrorrmien se kami, ko kami kapwera tweni. ¹² Ko niaken ãitkai niaken sen ko ãilngi renge mijen, ko tata ãitkai natun norman ãilngi renge mijen, ko bipiwarreng partur imare ko partere tata ko tasu ser, ko parevji pinir parmij. ¹³ Ko jinibb jijle nir parungasi kami suri inu nisek; ko mñer nga putur ãiterter pijpari bongsin, mñernen ko pia-la mauren.

Nanu nga mñisij milep renge Jerusalem

¹⁴ “Mian ko daron nga kami kaplesi atua se jinibb ne vare nir nga mñisij nga mñisij ãerãer parini parsireni putur renge lat nga muon (rrek kami nga kameve kaprongwose kobbong), ko ngok kami nga kamlik renge Jutia kapwolu van renge botwen e nir. ¹⁵ Ko nik nga kumlilik vare renge naim som, sete kupluwi kele van renge loloim som nga kupla nanu pisan, pijki,

kupwolu ko pa. ¹⁶ Ko poro jinibb san pian renge orsel, ko setemun pulwi kele vini renge naim sen nga ãila kele sunsun sen; puwlu ko pa. ¹⁷ Wurru pia-sij wor niko renge nesevin nga mñitetaur, ko nesevin nga muloli natun musus renge nabong nen nir. ¹⁸ Ko kami kapverus ko wor van ji Atua nga puloli woluen se kami sete puto renge daron ne naus. ¹⁹ Nanu nga marsij pilep parini. Nanu nga jinibb nir setewor marlesi meter e nabong san, mñitipatun renge daron nga Atua muloli iel ngatan e, mivini mijpari lelingen ngel. Ko setemun nanu nga mñisij ãirpel pivini kele renge nabong san, ejki mun. ²⁰ Numal Atua orrorrmi pa nga pia-ta tweni nabong nga marsij ngel nir; poro pijki, ko sete jinibb san mia-maur. Ko suri orrorrmi nir nga ni mutobbtobbu pae nir, ko niko muloli nabong nen nir sete pilep ãelak. ²¹ Renge nabong nen, poro jinibb pisan pia-werai tevi kami, ‘Kaplesi Mesaea ngel!’, rreknga ‘Kaplesi ngokwan!’, ko sete kaposuri. ²² Pian ko pia-irpok ko wor renge iel ngatan, Mesaea ne gerisen pilep para-tur imare, ko propet ne gerisen nir pilep para-tur imare ko para-viseni nevisenien ko nelesien nga marlelep nir, nga para-kerkerasi jinibb nir ko jinibb se Atua kele nir. Ko sete arvitere para-kerkerasi jinibb se Atua nga mutobbtobbu nir. ²³ Kaplesi, nuwra wowomue nanu jile le pa ngel nir tevi kami. Ko kami kapkulkulu metmet ko wor ãirres.

Mian ko Jinibb Mawos pia-vini

²⁴ “Renge nabong nen nir, nanu nga marsij ngok nir parini parasi ãetãeti pusuw, ko daron nen vajin ‘Ko nial pimoto ko navöl sete ãiser. ²⁵ Ko moju ne melrin nir parvitvitatan ngatan, ko nanu nga marterter ne melrin nir paririr.’ ²⁶ Mian ko parlesi ‘Jinibb Mawos pujubbul renge nabor vini’ tevi derteren sen nga milep temijpal ko tevi nosrövien

sen. ²⁷ Mian ko ni pia-koni tweni anglo sen nir paran re iel ngatan bongsin ne ivij jijle, tevi lat p̄etp̄eti nir nga melrin m̄isalsal orer. Ko parser kortoni lartul nga ni mutobbtobbue nir vini lat pisansan.

Nanu ngel sete jinibb san orongwose daron nen

²⁸ “Kami kamrongwos pae ko renge daron ne nai nir marokjur. Daron nga rengsir martengriv luwi nga raor marpelari, ngok kami kamrongwose pae ko nga numös evini mori vajin. ²⁹ Ko p̄irpok ko, daron nga kami kaplesi nanu ngel nir parini parpelpelari parasi, ko kami kaprongwose nga inu Jinibb Mawos otomori beplari, erpe renge pa roro metali. ³⁰ Nuwretun nuwrai tevi kami, Dul nga ngel nir setewor parmij p̄etp̄eti ko, nir sopor parmaur malum kobbong pijpari nga parlesi nanu ngel nir parpelpelari. ³¹ Melrin ko iel ngatan porjijki, ko nale suk ma nir sete mara-jijki. ³² Nabong nen sete jinibb san orongwose, ejki, ko anglo ne melrin nir kele arrelenge. Ko inu kele Jinibb Mawos sete nurongwose te. Tata suk kobbong esan orongwose.

Kami kapkulkulu metmet ko wor p̄irres

³³ “Kami kapkulkulu metmet ko wor p̄irres, suri sete kamrongwose nabong nen. ³⁴ Suri inu Jinibb Mawos nurpe jinibb san nga mivel lingi naim sen ngok ko, nga mian renge vanu m̄inij san m̄ilik rengen. Ko m̄ilai derteren tevi jinibb sen nir ko m̄ila majingen sisamis tevi nir sisamis. Ko owrai tevi m̄er nga mutur metmet renge metali ni pukulkulu ko wor p̄irres. ³⁵ P̄irpok ko, kami kapkulkulu, suri kami kamrrerrelenge daron mawos nga numal ne naim pulwi rengen vini. Pivini renge rivriv rreknga renge nat p̄irrang, rreknga nato pukokrout, rreknga renge rorpong. ³⁶ “Kapmetutu tia-luwi tingavil vini, ko tia-lesi kami

taka-matur. ³⁷ Ko sev nga mowrai tevi kami, nuwrai kele tevi jinibb jijle, nga parkulkulu ko wor p̄irres.”

14

Jinibb nga marwowomu renge m̄eri Isrel nir arwera parevji pini Iesu

¹ Nabong eru ma ojpon nga partori nanen ne asien ko nanen ne niv nga is mijki rengen. Ko batu jinibb ne sulsulen nir ko jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien nir arpejpej sel san nga parrul venae Iesu rengen ko parevji pini. ² Ko arwera “Sete rrama-loli renge daron ne nanen, suri jinibb tarkomrönir vini ko tarevji kerr.”

Nesevin san ejvi senta renge batu Iesu

³ Iesu evan renge Betani ko elik renge naim se Saemon nga bonevis mimsi e mesien nga niber m̄im̄emaul. Ko ni esakel mare ko eaan. Ko nesevin san evini jin, otori botel san nga marloli nevöt e san, nisen arwera alapasta. Renge botel nen senta nga marloli renge nart oto rengen, mapun erres elep ko nowlin elep kele. Ko vinnen obbri botel nen ko ejvi senta nen renge batu Iesu. ⁴ Ko jinibb sopor arlik ie, ko arlolarsi vinnen suri, ko arwerwerai lulweni tevir, “Owra erpese le, mulokloksi nawone senta ngel. ⁵ Poro parwulwule senta ngel ko rrek nowlin pivi nevöt pungut pivatul (300) ko, ko parlai tevi ñeres nir.” Nir artortori erpok. ⁶ Ko Iesu owrai tevir, “Kaplinglingi vinok! Erpese kami kamloli ni murnge m̄isij? Ni ololi nanu san nga m̄irres p̄elak renge inu. ⁷ Kami kamloli tevi ñeres ngok nir tetajer ko pa, ko poro kapmerreni kaploli nanu san tevir, tetajer kobbong orongwos kaploli p̄irres tevir. Ko inu ma sete mealik tetajer tevi kami. ⁸ Ko vinel evini iel, ololi pa nanu nga ni murongwos puloli ko, ni ejvi senta re nibek owomu etravi daron ne netivtavian suk. ⁹ Nuwretun nuwrai tevi kami, renge iel ngatan ngabes nen nga

paran parwerwer renge nospen nga m̄irres rengen, ie kele nanu nga nesevin ngel muloli tevik parsupe suri ren, pivi ni now sen."

Jutas eir nga pimaronge Iesu pian renge nevre devje nuval sen

¹⁰ Ko Jutas ne Iskariot evan ji batu jinibb ne sulsulen nir nga pitkai kerasi Iesu tevir. ¹¹ Daron nga marunge nale sen nga muwrair tevir, ko arir elep. Ko arloli rijrijen san tevi nga parlai nevöt sapon tevi. Ko ni epejpej daron ngabe ko pirres renge ni pitkai kerasi tevir.

Jinibb se Iesu eru orloli nanu jile arto lilane terai nanen ne asien

¹² Renge nabong womu ne niv nga is mijki rengen, nabong nga marevji nanu rrum nga parsulir renge nanen ne asien, ko jinibb sen arsusi tevi ni arwera "Numal, kumarong nga kem naban ngabe le nabloli lilane terai nga nik kuproi nanen ne asien rengen?" ¹³ Ko ni owrai tevi jinibb sen eru, "Kamru koporan renge Jerusalem, ko koporsewute jinibb san ie nga muwosi botel nuwi san nga muwun; ko koporvijuri ni. ¹⁴ Ko renge naim nga ni pian loloim rengen, kamru koporwerai tevi jinibb ne naim nen koporwera 'Jinibb nevivisenien owra "Nibeni le loloim ne naim som nga borroi nanen ne asien ren tevi jinibb suk nir?" ' ¹⁵ Ko m̄ernen piviseni tevi kamru naim nen loloim nen nga milep san nga muto mare, nga nanu jile marto pa, marloli lilaner marres ren." Ko ni okoni tweni nuru orivel oran. ¹⁶ Jinibb sen nuru orivel oran renge Jerusalem, ko orlesi erpe nga ni muwrai tevi nuru pa. Ko nuru orloli lilane nanen ne asien oto terai.

Iesu owra tweni nga Jutas pitkai kerasi ni

¹⁷ Renge nata mirivriv nen ko Iesu evini tevi jinibb sen esngavöl drromon eru. ¹⁸ Ko daron nga marsakel marok-aan vajin e, ko Iesu owrai tevir owra "Nuwretun nuwrai tevi kami, kami san ko pitkai kerasi

inu van renge nevre devje nuval suk nir. Kami san nga kamaan tevik ngel." ¹⁹ Jinibb sen nir arunge lengenge esij e, ko nir sisamis arsususi sisamise tevi ni, "Isi le? Inu ma ejki!" ²⁰ Ko ni owrai lweni tevir, "Kami ko san renge jinibb suk esngavöl drromon eru nga rramok-rirri korti renge bol ngel. ²¹ Inu Jinibb Mawos bean ko wor renge mijen erpe nga Naul On muwrai suri inu, bemij ko wor rengen. Ko wi pisij ko renge m̄er nga pitkai kerasi Jinibb Mawos. Erres pelak re m̄ernen poro bbong sete piak te pijki."

Iesu orro tuloni nanen ne asien tevi nir

²² Ko daron nga nir marok-urrurro ngavilvil nanen sapon, ko Iesu ela niv ko otori. Ko olot owra erres tevi Atua suri, obbri otvi ko esareni tevir, ko owra "Kapulai kapuroi, ngel evi nibek." ²³ Ko ni ela kele biles san, ko daron nga muwra erres jile tevi Atua suri musuw ko esareni tevir, ko nir jijle armini. ²⁴ Ko ni owrai tevir, "Nanu ngel evi inu drrak. Piseser suri jinibb pilep, ko puloli rijrijen se Atua putur. ²⁵ Nuwretun nuwrai tevi kami, inu setemun numa-mini kele grep suwen ejki mun, pian pijpari nabong nga ngok nga inu bea-mini vajin nga mimerr renge batun vanu se Atua." ²⁶ Ko daron nga marla jile nubo san ko arivare arivel van renge botwen ne lolnai ne olip e.

Iesu owowrai nga Pita pivilvil ore puwra sete orongwose ni

²⁷ Iesu owrai tevir, "Kami jile nolo kami pivitan suri inu. Suri Naul On owrai owra 'Mian ko inu berevji pini m̄er nga mok-metmete sipsip, ko sipsip nir parivel sarrsarr.' ²⁸ Ko vitunen renge inu bemaure luwi kele renge mijen, ko bowowomu renge Galili terai kami." ²⁹ Pita owrai tevi ni, "Rreknga lartul ngok ma nir nolor pivitan, ko inu ma sete nolok mia-vitan te, ejki." ³⁰ Ko Iesu

owra tevi ni, “Nuwretun nuwrai tevi nik, lelingen renge nata mupong ngel puwomu mian ko nato piakokroun pivaru, nik kupvilvil orek pivatul, kupwera sete kurongwose inu.”³¹ Pita osur terter luwi tevi kele owra “Poro bemij tevi nik, ko sete numa-vilvil ore nik!” Ko nir jijle arwera erpok.

Iesu evan renge Getsemani olot

³² Ko nir aran renge lat san nga nisen Getsemani. Ko Iesu owrai tevi jinibb sen nir, “Kami kaplik iel daron nga inu bean bolot.”³³ Ko ni ela Pita ko Jemes ko Jon arpitevi ni. Ko ni nolon etipatun ngarr orrum, ornge lengleng esij elep.³⁴ Ko owrai tevir, “Nolok ornge lengleng esij elep, erpe beap nawone bemij. Kami kaplik iel, ko kapkulkulu metmet.”

³⁵ Ko ni evel rujruj lingir sopen ko esrapo van ngatan, ematur renge dan. Ko olot nga poro Atua orongwos puloli nanu nga renge mete nial nen nir parasi renge ni.³⁶ Ko ni owra “Apa” (erpe owra “Tata”), “nik kuloli wose nanu nga musuw ngok. Wurru kupla tweni biles ne norongen nga misij ngel renge inu. Ko ejki, sete kuma-loli inu marongen suk, ko kuploli ko wor pirpe nik marongen som.”³⁷ Ko mian ko ni olwi kele vini jir, ko elesi nir armaturrwel. Ko owrai tevi Pita, “E Saemon, nik kumaturrwel kele? Sete kurongwos kupkulkulu renge mete nial pisansan?”³⁸ Kami kapkulkulu ko wor ko kaplot, nga puloli sete nanu parini parrowrrow pelake kami. Nolor armerreni, ko niber armijmij.”³⁹ Ko ni evel lingir, olwi kele van olot owra malum nale nga muwrair womu.⁴⁰ Ko mian ko daron nga mulwi kele vini ko elesir armaturrwel kele, suri meter arruwel. Ko nale nga parwerai tevi ni ejki mun.⁴¹ Mian ko ni evel kele evan olot jile musuw, ko olwi kele vini jir evi vatolin le vajin, ko owrai tevir vajin owra “Erres, kapmaturrwel vajin, kapmosi pirres! Evter ko pa! Mete nial nen evini. Kaplesi inu

Jinibb Mawos partekai kerasik van renge nevre jinibb nga marsij nir.⁴² Kaptur imare, rrapiel van rraplesi mer nga pitkai kerasi inu evini pa ngel mori.”

Devje nuval se Iesu arini arrul renge ni

⁴³ Momsawos daron nga mirij malum e ko pa ko Jutas, san renge esngavöl drromon eru, evel ngavilvil vini, eptevi meling jinibb nga milep. Artori nesip nuval ko betiluk nir. Arivel ji batu jinibb ne sulsulen nir, ko jinibb nevisvisenien ne nale nesereien nir ko birterawarrene ne Isrel nir vini.⁴⁴ Jutas, mer nga mitka kerasi ni, elngi pa nale jir osuw, owra “Mer nga ban jin borromji, ni evi mernen ko. Kaprrul totoni pitertter, kapiel tevi.”⁴⁵ Mian ko renge daron nga mivini e, ko evel momsawos pa Iesu ko evesane, ko owra “Jinibb nevisvisenien,” ko orromji.⁴⁶ Ko nir arrul renge Iesu, arwusi totoni etingtingin.⁴⁷ Ko nir nga mutur morie bbong san ela nesip nuval sen ko etai jinibb ne majingen se batu jinibb ne sulsulen san, ko eta vasi boron devjen.⁴⁸ Ko Iesu owrai lweni tevir, “Kami kamini tevi nesip nuval ko betiluk nir, ko kamrrul totonik erpe nibb nga mivevna ko mokrevrevji pinpini jinibb nir.⁴⁹ Tetajer nomok-lik tevi kami renge Naim On nomok-visviseni, ko kami sete kamrrul totonik te ejki. Ko ngel kamloli mirpel tevi inu nga puloli Naul On piplari.”⁵⁰ Ko jinibb sen nir arwolu lingi ni arivel, ko ni otur jer.

⁵¹ Ko jinibb melakel san evijuri Iesu, sete ori sunsun te ejki, ela bbong kalek san ko elavlave. Ko sopor arrul ren. Ko arrul rursi,⁵² ko arrul rrawe lavlav sen. Ko ni owl malmal, owl lingir.

Iesu otur womu renge no gortien ser

⁵³ Ko nir arpitevi Iesu van ji jinibb nga mivi drromo batu jinibb ne sulsulen nir. Ko renge ie batu jinibb

ne sulsulen nir ko ĩrterawarrend
nir ko jinibb nevisvisenien ne nale
nesesreien nir arlik korti jin. ⁵⁴ Ko
Pita evivitu suri ngasu jer, ko evan
rengelolo naworr nga muwlu ore
naim se batu jinibb ne sulsulen
nir, ko ni ean elik tevi lartul nga
marmajing se drromo batu jinibb
ne sulsulen nir. Ko etetli rengle
nabb nga ĩn. ⁵⁵ Ko batu jinibb ne
sulsulen nir ko nir nga rengle gortien
ser nga marlik loloim arpejpej jinibb
sopor nga parongwos parkerkeris e
nga parwera Iesu ololi nanu nga
ĩsij san nga parlingi ni rengle mijen
suri. Ko sete arongwos parlesi san,
⁵⁶ suri ewretun nir elep arsuĩe nale
gerisen nir nga martere ni renger,
ko nale ser sete arsorsan rragrrag te.

⁵⁷ Ko mian ko jinibb sopor artur
imare ko arwera nale gerisen san
van rengen, arkerkeris artere ni
rengen, arwera ⁵⁸ "Kem namrunge
nga ni owra 'Inu bea-lokloksi Naim
On se Atua nga ngel nga naver
muloli, ko nabong ĩtitul ko ĩeli lweni
ĩinij kele san nga naver san sete
pijpari sapon.'" ⁵⁹ Ko gerisen ser
ngok nir kele nga marwerair sete
arsorsan, arsisamis ĩetĩeti.

⁶⁰ Ko drromo batu jinibb ne sul-
sulen nir mutur imare livö rer, ko
osusi tevi Iesu owra "Erpese nga
nik sete kumwera nanu san? Sev
le ngel nir lartul ngel nir martere
nik surir ngel?" ⁶¹ Ko ni eĩerĩer
nawon, sete owra lweni nanu san.
Mian ko drromo batu jinibb ne sul-
sulen erij kele tevi owra "Erpese?
Nik kuvi Mesaea, Atua nga rramok-
surövi Natun mawos?" ⁶² Ko Iesu
owra "Inu le. Ko kaplesi inu Jinibb
Mawos bea-sakel rengle Atua nga
derteren sen mutoe nevren rres. Ko
bea-luwi re nabor ne melrin vini."
⁶³ Ko drromo batu jinibb ne sulsulen
nir ololar lengleng ko errersi sun-
sun sen, ko owra "Erpese rrappej
kele wor sopor nga parwera nale
sopor? ⁶⁴ Kami kamrunge pa nga
ni ĩirij melmelas ko musopsoĩe pa
Atua! Ko kamrorrmi erpese?" Ko

nir jikle arwera "Ni erres rengle pimij
ko wor!" ⁶⁵ Ko nir sopor arverae
noltor e ni. Ko nir sopor arsere ore
meten ko arlumati ko arwera "Nik
kuvi propet! Kupwowrai ta ĩer nga
mulmati nik ngok. Isi ko?" Ko batu
jinibb ne sulsulen kele jinibb sen nir
arvirrvirrali lengleng ni kele.

*Pita evilvil ore Iesu owra sete
orongwose ni*

⁶⁶ Renge naworr nga muwlu ore
laut on nen, Pita oklik rengle live
laut nen. Ko nesevin san nga mok-
majing se batu jinibb ne sulsulen nir
evini ie. ⁶⁷ Ko elesi Pita mok-tetli
rengle nabb ko owrai tevi, "E, sete
nik kele kuptevi Iesu ne doNasret
ngel?" ⁶⁸ Ko ni evilvil ore owra
"Inu nurrerlengle, sete nurongwose
nanu nga kumwerai ngok!" Ko ni
esil ivare rengle devji evini vare ko
ewit van otur rengle metali. Ko nato
okokrout vesan.

⁶⁹ Mian ko nesevin ne majingen
nga emteni kele Pita, ko owrai tevi
nir nga martur morie ni "Merel evi
nir le san!" ⁷⁰ Ko Pita evilvil ore kele
eterter.

Mian ko vitunen beblen weli ma
ko lartul nga martur tevi arwerai
tevi Pita, "Ewretun nik kuvi nir san.
Nik kuvi ĩeri Galili!" ⁷¹ Ko Pita
erij otot ojuji lenglengen mare ko
owra "Nurrerlengle ĩerel nga kami
kamsuĩe ngel!" ⁷² Renge daron
mawos ngok ko pa, ko nato okokrout
varwen kele. Ko Pita orrorrmi wos
nale se Iesu nga muwrai tevi ni,
"Daron nga nato setewor pukokrout
pivaru e ko, ko nik kupvilvil ore
inu pivaru." Ko ngok daron nga
murrormi wose, ko ornge esij, ko
eting.

15

Iesu otur rengle no Paelat

¹ Renge rorpong susu, nat murror-
rorr malum, ko batu jinibb ne sul-
sulen nir arevei gortien san. Arkorti
tevi ĩrterawarrend nir ko jinibb
nevisvisenien ne nale nesereien
nir, ko nir nga rengle gortien ser

jijle nir. Ko arloli nale san, arwera jinibb sopor paran parsere totoni Iesu, ko parevei van ji Paelet. ² Ko lartul nen nir aran arevei Iesu yini ji Paelat. Ko Paelat osusi tevi ni owra “Nik kuvi Numal se mēri Isrel nir?” Ko ni owrai lweni tevi, “Erpe nga kumwerai.” ³ Ko batu jinibb ne sulsulen nir arwera gerisen elep van renge ni. ⁴ Ko Paelat osusi kele tevi ni owra “Erpese nik sete kumwerai nanu san tevir? Kuplesi nir arwera nanu elep artere nik renger.” ⁵ Ko Iesu setemun owra kele nanu san, ejki mun, ko ngok ololi Paelat etaole.

Paelat owra Iesu pimij ko wor

⁶ Renge sia jile renge nanen ne asien ngok, Paelat okmaronge jinibb san nga mīlik renge naim ne nekaien pivel sisarow, ngok poro parngoni isi tama san tevi ni. ⁷ Ko jinibb sopor arlik renge naim ne nekaien, suri arevji pini jinibb sopor renge daron nga martur imare ko marval tevi Gavman. Ko san renge nir nisen Barapas. ⁸ Ko delung nga milep arini ji Paelat ko arngoni tevi ni nga ni puloli tevir pirpe nga tetajer mok-loli. ⁹ Ko Paelat owrai lweni tevir, “Kami kammarong nga inu borpaji tweni numal se mēri Isrel nir tevi kami nga ni pivel sisarow?” ¹⁰ Suri ni ornge renge niben nen, ko orongwose nga batu jinibb ne sulsulen nir arlingi Iesu van renge nevren suri nalol leplep ne lolaren ser kobbong. ¹¹ Ko batu jinibb ne sulsulen nir aron tertere delung nir nga nir parngoni ma Barapas tevi ni nga ni pimaronge tevir. ¹² Ko Paelat erij welir kele, owrai tevir, “Ko kami kamwera inu bololi sev tevi mēn nga kami kamveruse numal se mēri Isrel nir?” ¹³ Ko nir arkail, arwera eteter kele van mare arwera “Kuprruloni ni renge nai pelaot!” ¹⁴ Ko Paelat owra lweni tevir, “Erpese? Ni ololi nanu nga mīsij sev?” Ko nir arkail kele wor eteter van mare wor, arwera “Kuprruloni renge nai pelaot!” ¹⁵ Paelat emrreni

puloli nolo jinibb nir parres. Ko orpaji Barapas evel sisarow, ko owrai tevi jinibb nuval sen nir parvirrali Iesu. Ko ni etkai elngi renge nevrer nga parruloni renge nai pelaot.

Jinibb nuval nir arpitevi Iesu ko arsoṣoṣe

¹⁶ Ko jinibb ne nuval arpitevi tweni Iesu van renge naworr nga muwlu rrale naim se Paelat e nga nisen Praetorium. Ko arverus kortoni jinibb nuval jile nir arini jir. ¹⁷ Ko nir arloli ori sunsun san nga nulsen musongsong mirpe sunsun se numal, ko arjali nuvan moku san erpe nuvan se numal ko arlingi renge batun ori. ¹⁸ Ko arij kerkerasi ni arwera “Erres wor, Numal se mēri Isrel nir!” ¹⁹ Ko arla mavir ko arvirrali batun e, ko arverae noltor e, ko arjipa ngatan jin arlotoe, arsoṣoṣe. ²⁰ Ko daron nga marsopsop jile ni musuw, ko arla tweni sunsun sen nga muri nga musongsong ko arla lweni sunsun sen nga mok-uri wor ko arloli ori lweni. Ko arpitevi tweni van parruloni re nai pelaot.

Arwuse Iesu renge nai pelaot

²¹ Ko renge sel arlesi mēri Saerin san nga mivi tata se Aleksanta ko Rupas, ni nisen Saemon. Evini owra pisip asi nir pian ngaim e, ko nir aron tertere ni arwera puwosi nai pelaot se Iesu. ²² Ko nir arpitevi Iesu van renge lat san nga nisen Golkota, nga muwra puwra mirpel, Lat ne bongur. ²³ Ko nir arla norro san nga markisi tevi mir nga puloli niben parpurus ko sete purnger parerer. Ko ni sete emni te, ejki. ²⁴ Ko nir arruloni Iesu renge nai pelaot. Ko artutweni sunsun sen evses nir, ko artuw daes suri, arwera parlesi renge nir sisamis ta nir si nen pia-lai. ²⁵ Evi mete nial esiw renge rorpong nga marruloni Iesu renge nai pelaot. ²⁶ Ko renge niriv nga muto pelaot mare aruli tweni nale san ngel suri nga marevji pini ni: NUMAL SE MERI ISREL NIR. ²⁷ Ko nir arruloni kele jinibb

eru nga morok-vevna ko morok-revrevji jinibb orpitevi ni, arruloni tuwen reнге nevre nres ko arruloni tuwen nen reнге nevre mair e. ²⁸ [Ko ngok Naul On evini eplari nga muwrai mirpel, “Ko ni arloli tevi ni erpe jinibb nga m̄isij san.”]I

²⁹ Ko jinibb nga marasasi reнге sel arijrij meten ko arbbölböleni batur, arwera “Ai! Nik nga le kumwera kuplokloksi Naim On ko nabong p̄itolin ko kup̄ili lweni ke! ³⁰ Kuploli lweni ta nik ta we kupmaur, ko kupjubbul reнге nai pelaot ta we, kupini ngatan e!” ³¹ Batu jinibb ne sulsulen nir ko jinibb nevisvisenien ne nale nesereien nir, nir keke arsopsope ni arwerwera lululweni tevir, “Ni okloli jinibb m̄inij nir armaur, ko ni sete bbong ololi lweni ni emaur niko! ³² Rraplesi ta Kristo Numal se m̄eri Isrel nir pujubbul reнге nai pelaot vini ngatan e, ko kerr p̄ilesi ko puosuri ni vajin.” Ko laru nga marruloni nuru tevi ni reнге nai pelaot, nuru keke orij esij tevi ni.

Mijen se Iesu

³³ Renge levial mawos daron nga nial muwosput e, ko nat emalik reнге vanu jijle nir ejpari mete nial itul sapon. ³⁴ Ko reнге mete nial itolin nat mirivriv vajin ko Iesu ekail drrelan elep van mare owra “Eloi! Eloi! Lama sapaktani?” nga muwra puwra mirpel “Atua suk Atua suk, erpese kumiel lingk?” ³⁵ Ko jinibb sapor nga martur reнге lat nen arunge nale ngok nga ni muwrai ko arwera “Kaprunge, ni everuse Elaeja ko.” ³⁶ Ko jinibb san owl van ela nalam, ko elngi re venika nga pujm̄i puwun ren ko elai elngi re mavir, ko esareni van mare reнге jingo Iesu. Ko owra “Kaplinglingi, rraplesi ta poro Elaeja pivini ko pujri tweni vini ngatan e.” ³⁷ Ko Iesu ekail drrelan elep lengleng ko osrow pini,

emij. ³⁸ Ko kalek nga murrul ore lat nga muon reнге Naim On eteri reнге ngatan ejpari mare devjen erue. ³⁹ Batun ne jinibb nuval nir otur mawose Iesu non, ko daron nga m̄ilesi ni mimij mirpok, ko owra “Ewretun m̄erel evi Atua Natun.”

⁴⁰ Nesevin sapor nir Merri korti nuru, Merri ne Maktala ko Merri nga Jemes nga welili, ko Joses tasu se nuru, ko Salome, arok-tur ie ngasu wor sapon. Ko arok-kulu van arok-meteni. ⁴¹ Nir arok-vijuri Iesu reнге Galili, arok-pitevi ni reнге nanu nir. Ko nesevin m̄inij keke wor elep nga marvijuri suri ni vini reнге Jerusalem e.

Josep etevni Iesu

⁴² Nat erivriv pa vini, nial evan ngatan. Ko suri nabong nen evi nabong nga marok-eseser ren, ko poro nial piwaj pini vajin ko osuw, nabong on ko, setemun san orong-wos puloli mun nanu san, niko ⁴³ Josep ne Aramatia evan loloim ji Paelat. Sete emtutu te, ongoni tevi nga p̄ilai nibe Iesu. Josep nen evi jinibb san nga nir martori reнге gortien ser m̄irres, ko ni keke oktirive nga p̄ilesi batun vanu se Atua pivini. ⁴⁴ Paelat etaole nga murnge nga Iesu emij pa osuw, ko everuse batun ne jinibb nuval nir vini jin, ko osusi tevi ni owra “Emij pa pareng ko sapon, rreknga?” ⁴⁵ Ko batu jinibb ne nuval owra “O-o, emij pa parpareng ko sapon.” Daron nga Paelat murnge lilane jile e m̄irres jin musuw ko emarong vajine nibe Iesu tevi Josep pian puwosi. ⁴⁶ Ko Josep evan owli kalek nga miraprap nga mimalum m̄irres san, ko olwi vini ojri tweni nibe Iesu vini ngatan, ko onbe ore kalek nen e. Ko owosi van elngi reнге nevöt san nga martai jile pa nolon mutoe, ko eitini nevöt nga milep san oto ore metali nen. ⁴⁷ Ko Merri ne Maktala ko Merri nga tasu

I 15:28 Nale nga muto re nolo [ ], rrek sete Mak oli, ko jinibb san ea-uli vitue daron nga muli tweni kopi san ne naul ngel.

se Joses orlesi lat nga marlingi nibe Iesu rengen e.

16

Nolo nevöt oto kiskis ko Iesu emaur luwi renge mijen

¹ Mian ko mijpari renge mevinen vajin nat mirivriv, nial ean ewaj pini, ngok Sapat osuw ko vajin, ko Merri ne Maktala ko Merri nga tasu se Jemes ko Salome aran vajin arwuli rao nai sopor nga mapu suwer mïrres, ngok nga paran parsesei renge ni niben. ² Mevinen vajin renge rorpong susu malum daron nga nial mia-meraej e renge nabong womu nen ne wik, ko nir armermera tweni paran renge dubb. ³ Marivel renge sel ko arokwerwera lululweni tevir, "Wurru, si le pïtini tweni nevöt tevi kerr warreng?" ⁴ Ko moro markulu tawij imare ko arkulu pej nevöt nga, setemun arlesi, san eitini tweni pa nevöt nga milep temijpal nga. ⁵ Ko arsil van renge lolo dubb e, ko arlesi mïelakel san nga muri sunsun nga muow raprap mïsakel renge devjen nga van re nevrer rres e. Ko armetutu lenglengen e. ⁶ Ko owrai tevir, "Sete kapmetutu te! Nurongwose kami kampej Iesu ne doNasret nga marruloni renge nai pelaot. Ni ejki iel. Ni emaur luwi pa renge mijen. Kapmeteni ta lat nga marlingi mimatur rengen. ⁷ Kami kapiel ma kapan, kapwerai tevi jinibb sen nir ko Pita, nga ni puwowomu terai kami renge Galili, ko renge ie kami kapa-lesi ni rengen." ⁸ Ko arsil ivare renge dubb ko arwolu lengleng, arwolu lingi, suri aririr ko bbösa evan renger. Ko sete arwera nale san tevi jinibb san.

Iesu eplari ji Merri ne Maktala

⁹ [Ko renge rorpong susu renge nabong womu ne wik, daron nga Iesu mimaur luwi renge mijen e, ni eplari womu ji Merri ne Maktala, vin nga nemïin nga marsij ebut marsisilvi ni ko Iesu muoji twenir

ren. ¹⁰ Ko vinnen evan ko owrai tevi nir sapon nga marok-pitevi Iesu nga martaur ko marok-tengsi ni marror-rmi. ¹¹ Ko daron nga marunge nga ni mimaur luwi ko Merri mïlesi, ko sete arosuri te, ejki.

Jinibb se Iesu eru orlesi ni

¹² Vitunen renge ngok, ko Iesu eplari kele ji jinibb eru orlesi ni renge daron nga morivel lingi ngaim. ¹³ Ko nuru orivel van orwera tevi nir jikle, ko nir sete arosuri kele nale se nuru.

Iesu eplari vajin ji jinibb sen esngavöl drromon san (11) arlesi ni

¹⁴ Ko vitunen Iesu eplari kele ji jinibb sen esngavöl drromon san, renge daron nga marsakel maraan e. Ko ni otortorir suri norrorrmien ser sete otoe ko sete marosuri lartul nga marwerai nga marlesi ni mimaur luwi renge mijen. ¹⁵ Ko ni owrai tevi jinibb sen nir owra "Kami kapiel kapan renge vanu nga musuw ngok, kapwerwer renge nospen nga mïrres suk tevi jinibb jikle nga musuw ngok nir. ¹⁶ Mer nga muosuri ko mipaptaes, Atua pia-la mauren tevi; ko mïer nga sete muosuri, Atua pia-tor vitrangi. ¹⁷ Nelesien ngel nir parvijuri suri lartul nga marosuri. Renge inu nisek nir paroji tweni demij rengen, ko parongwos parij nale nga marmerr nir. ¹⁸ Nir parwosi numet ko parmini nuwi nga mïisij, ko sete purongwos pulolir parmij e. Ko parongwos parlingi nevrer re jinibb nga marmesi, ko jinibb nga marmesi nen nir parres luwi."

Iesu olwi van renge melrin e

¹⁹ Ko daron nga Numal Iesu mïrij jikle tevir musuw, ko vitunen vajin ko Atua elai Iesu van renge melrin e, ko ni esakel renge Atua nevren rres. ²⁰ Ko jinibb sen nir arivel aran arwerwer renge vanu nga musuw ngok. Ko Numal emajing tevir, ololi

nelesien elep nga marviseni nga
nale ser evi weretunen.]]

]] **16:20** Nale nga muto re nolo [ ], ngok meten 9 ejpari 20, rrek sete Mak oli, ko jinibb san ea-uli vitue daron nga muli tweni kopi san ne naul ngel.

**Nospen nga Mirres se
Iesu Kristo nga
LUK
Muli
Batu nale nga
mivsivseni lut nga
parmeteni naul ngel
puto suri**

Naul ngel, ne nospen nga mirres se Iesu Kristo nga Luk muli, ospe suri Iesu, nga ni evi jinibb nga Atua muloli rijrijen sen tevi meri Isrel nir tuwi, nga ni muwra pia-koni vini nga pila mauren tevi nir ko tevi jinibb ne iel ngatan jikle nir. Luk oli tweni re naul sen ngel nga Iesu ngok, Nemnin se Atua everuse nga "puwrai tweni nospen nga mirres sen tevi beres (puaman) nir." Ko iok ko ololi rramlesi nospen nga mirres nga Luk muli, owun saute jilweren nga marviseni nga Atua okrorrmi lenglengen jinibb nir nga marlesi norongen nga misij.

Luk nga muli naul ngel oli naul minij kele san nga nisen "Majingen se Aposol nir." Naul ngok ospe suri jilweren nga marpelari vitu re daron nga Iesu mian mare re melrin e.

Jilweren sopor arpelari re naul ngel kis kobbong, ko sete arto re naul itul ngok ne nospen nga mirres se Iesu Kristo (Matiu, Mak ko Jon). Ngok jilweren nga muspe suri anglo nir marlai nubo (2:13,14), ko nga muspe suri nir nga marmetmet sip-sip nga maran parlesi Iesu daron nga miak e (2:8-20), ko nga muspe suri daron nga Iesu mivi melakel malume ko mian re Naim On (2:41-50), ko nale rrongrrongvi ne meri Sameria nga mirres ngok (10:25-37), ko nale rrongrrongvi ne melakel nga mutur jabble sel (15:11-32).

Nanu nga marlelep nga Luk muspe surir milep re naul ngel

erpe loten, Nemnin On, majingen se nesevin nir nga marwilwil se Iesu, ko ospe suri kele nga Atua orongwose pitlasi tweni nololien se jinibb.

Etipatun

¹ Selek Teopilas, jinibb elep pa arpelak arwera paruli tweni jilweren ne nanu ngel nir nga marpelari ji kerr ngel nir. ² Erpe renge womu jer nen, nir arlesi renge meter ko aruli tututweni nale nen nir renge naul, ko arwerair tevi kerr. ³ Ko inu nulesi evi nanu nga mirres nga inu kele boli tututweni nale nen nir renge naul tevi nik. Suri inu nomokmeteni suri nanu ngel nir bonevis le wor, ko nurongwos boli surir tevi nik pimawos; ⁴ ko puloli nga nik kuprongwose nanu nga marvisvisenir tevi nik arivi weretunen temijpal.

Anglo owra tweni nga Jon Baptaes piak

⁵ Nanu ngel nir arpelari renge daron se Erot, renge daron nga mivi numal renge Jutia e. Ko renge daron nen jinibb ne sulsulen san elik rengen, nisen Sekaraea. Ni evi san renge meling jinibb ne sulsulen se Apaeja. Ko nesen sen Elisapet, ni kele evi metka se Eron san. ⁶ Nuru korti orivi jinibb nga mormawos mirres renge no Atua. Orivel lilane renge nale nesesreien se Atua nir ko nale nesesreien nir. ⁷ Ko nuru korti ortera pa osuw, sia se nuru elep pa. Ko Elisapet kele evi nesevin nga mimmer, sete evasus, ko ololi natu nuru ejkie.

⁸ Mian ko ejpari daron se Sekaraea gortien sen nir nga parloli majingen nga jinibb ne sulsulen nir marokloli renge nabong jile renge Naim On se Atua. Ko ni kele evan. ⁹ Ko nir arwirr daes erpe murrun se jinibb ne sulsulen nir, nga parlesi nir si nen ko nga pian pusli nanu nga mapun mirres renge naworr; ko daes orrum mawos re Sekaraea. Ko ni evan renge loloim on se Atua nga

pusulsul. ¹⁰ Delung artur jer vare, parlot renge daron nga nanu nga mapun mĩrres pĩn e.

¹¹ Ko Sekaraea etaole anglo se Iova san errmali jin, ko otur renge nawot van renge devjen rres e. ¹² Ko daron nga Sekaraea mĩlesi, ko nolon opotpot lenglengen e ko emtutu elep. ¹³ Ko anglo owrai tevi, “Sete kupmetutu, Sekaraea; Atua ornge loten som, ko nesen som pivesi nik natum norman san. Ko nik kuplingi nisen piwaji Jon. ¹⁴ Nik kuprunge pĩrres ko kuĩir pilep daron nga ni pĩak. ¹⁵ Ko ni poro pilep vajin ko pivi jinibb nga milep renge no Numal. Ko sete pimni norro rreknga nuwi nga mĩterter, pijki. Ni puwun saute Nemĩn On tetajer, pĩtipatun renge daron nga tasu sen pivesi e. ¹⁶ Ni puloli mĩeri Isrel nir pilep parieni lweni van ji Iova Atua ser. ¹⁷ Ko ni puwowomue Mesaea non renge nemĩn ko derteren se Elaeja, ko pĩrieni lweni tata ser nolor pĩrieni lweni van ji natur, ko parresrres luwi tevir. Ko nir nga sete marosuri parivel vajin renge norongwosien se nir nga marmomsawos, ko puloli lilane jinibb nga martiriv tera Numal nolor pĩrres.” ¹⁸ Ko Sekaraea owrai tevi anglo owra “Inu borongwos nanu ngel nir pĩrrese? Suri inu nuvi bĩrtera pa, ko nesen suk kele sian elep pa osuw.” ¹⁹ Ko anglo erij luwi tevi owra “Inu nuvi Gapriel nga motur renge no Atua, ko ni okoni inu nga bowrai tevim nospĩn nga mĩrres ngel. ²⁰ Ko kuplesi, nik kupivi nabbut, sete kuprongwos kuprij kupwera nale pisan, pĩtipatun lelingen ngel ko pijpari daron nga nanu ngel nir parapelari e. Suri nga nik sete kuosuri nale suk nir, nga para-pelari renge nabong nen mawos.”

²¹ Ko renge daron nen artirive Sekaraea, ko arwera “E, erpese nga ni mĩlik mipriv mirpok renge Naim On se Atua?”, ko ngok ololi bbösa elair e. ²² Marok-tiriv mian ko ni

eivare renge Naim On vini vare e. Ko evi nabbut, sete orongwos pĩrij. Ko ewirrleni nevren tevir; ko nir arongwose nga ni elesi nemĩn san renge Naim On. ²³ Mian ko nabong ne majingen sen nir osuw, ko ni olwi van renge naim sen e.

²⁴ Mian ko nabong sete elep mun ko nesen sen Elisapet ejien. Ko oklik tepi malume ejpari navöl elim, ko owra ²⁵ “Nurongwose vajin nga Numal ko orrorrmi inu, ko niko ela tweni vajin nanu nga jinibb nir marok-meteni inu suri.”

Anglo owra tweni nga Iesu pĩiak

²⁶ Ko Elisapet navöl sen ouwon easi osuw, ko Atua okoni kele anglo Gapriel evan renge ngaim nga milep san renge Galili, nisen Nasret. ²⁷ Ni otori nale nga pian puwrai tevi nesen mĩelakel san nga nisen Merri. Merri nen setewor norman san evan jin, ko arwera pĩlik ji mĩer san nga nisen Josep, nga mivi metka se Devet san. ²⁸ Ko anglo evan ji Merri renge loloim sen ko owrai tevi ni, “Erres, nik kuĩir. Numal ololi erres tevim ko eptevi nik.” ²⁹ Ko Merri nolon opotpot e ko orrorrmi karkare renge nale nga anglo muwrai ngok, owra “O, sev le ngel?” ³⁰ Ko anglo owrai tevi ni, “Merri, sete kupmetutu, suri Atua erres tevim. ³¹ Ko kuplesi, nik kuptetaur, ko kupa-wosi natum norman san. Ko kuplingi nisen piwaji Iesu. ³² Ni pivi Jinibb nga milep ko parveruse Atua ne Drromsen Mare Natun. Ko Iova Atua puloli ni pivi Numal pirpe apu sen Devet tuwi. ³³ Ni pivi Numal renge metka se Jekop nir tuwi ngok vini. Ko batun vanu sen sete purongwos pusuw.” ³⁴ Ko Merri owrai tevi anglo owra “O, ko inu sete nuvijuri wor norman san, ejki. Ko nanu ngel putoe pĩrrese le?” ³⁵ Ko anglo owrai lweni tevi Merri owra “Nemĩn On ko pivini jim, ko derteren se Atua ne Drromsen Mare pivini pisalsal orem. Ko suri nanu ngel, jinibb parwerai bipi nga mĩiak On, ko evi Atua Natun. ³⁶ Ko kuplesi niaken

som Elisapet. Ni evi nesevin nga mĩñer, ko etra pa evi lekter osuw; ko etetaur vajin lelingenok, navöl sen ouwon le ngel vajin. ³⁷ Suri sete nanu san rragrrag nga Atua sete orongwos puloli.” ³⁸ Ko Merri owrai tevi “Inu nuvi nesevin ne majingen se Numal lebbong, ko erres kobong, puto pirpe nga nik kumwerai ngok.” Ko anglo evel lingi ni.

Merri evan oklue Elisapet

³⁹ Ko renge vitunen vajin, Merri ewit ngavilvil van renge botwen nga ngaim nga milep san ne Jutia muto rengen. ⁴⁰ Ko esil van renge loloim se Sekaraea e, ko owra “Erres” tevi Elisapet. ⁴¹ Ko daron nga Elisapet moka-runge nale se Merri, ko bipi nga mimatur renge depain eir ko ewrrir renge depain, ko Elisapet owun saute Nemñin On. ⁴² Ko ekail drrelan elep van mare, ko owra “Atua erij erres surim renge nesevin mĩnij nen jile nir, ko erij erres suri bipi nga kumsoloi renge depaim! ⁴³ Ko erpese tasu se Numal suk mivini mĩlesik? ⁴⁴ Ko kuplesi, daron nga inu mornge nale som, ko bipi nga mosloi renge depaik eir e ko ewrrir e. ⁴⁵ Neiren renge nik, suri nga kumosuri nale nga Numal mukoni anglo sen muwrai tevi nik piplari.”

Merri osrövi Atua

⁴⁶ Merri owra ⁴⁷ “Renge mauren suk totoklai nusrövi Atua ne Drromsen Mare. Ko nemñik eir suri Atua nga moklai mauren tevik, ko nga murrormi inu milep. ⁴⁸ Suri ni orrorrmi terai inu nga mevi nesevin ne majingen sen ko nga mevi nesevin nga welili jer. Ko renge lelingen ngel ko tuwi ngok vini jinibb parveruse inu nesevin nga Atua mĩlai neiren tevi, ⁴⁹ suri nanu nga milep nga Atua nga derteren sen milep muloli tevi inu. Ni nisen On. ⁵⁰ Eviseni merrenien sen tevi nir nga marmetutue ni renge dul nga tuwi pa ko nga lelingen ngel ko nga para-vini kele. ⁵¹ Eviseni derteren

sen tevi delung arlesi. Ololi nir nga nolor mian mare arsarr suri norrorrmien ser. ⁵² Ni ela tweni nir nga marivi numal nga marlelep renge nai seksakel ser nga marsakel rer aran ngatan, ko ok-susi lartul nga maran ngatan van mare. ⁵³ Jinibb nga numer mĩajir, ni ololir arup erres. Ko jinibb nga joror milep, ni okoni twenir artotori nevrer kiskis arivel. ⁵⁴ Otori rijrijen sen nga muloli tevi apu se kerr nir nga tuwi pa, ko orrorrmi kerr mĩeri Isrel, ni jinibb sen nir, ⁵⁵ erpe nga muwrai pa tevi apu se kerr nir, ko Epram, ko metka sen nir nga para-vini vitunen suri ni, pian pijpari tuwi ngok vini.”

⁵⁶ Ko Merri elik tevi Elisapet erpe navöl itul sopen, ko evel olwi kele van renge ngaim sen e.

Jon Baptaes eak

⁵⁷ Mian ko ejpari nabong nga Elisapet puwosi natun e, ko ni evasus; ko natun evi norman. ⁵⁸ Ko selen nir ko niaken sen nir arunge nga Numal muloli mĩrres tevi ni ko nga murrormi ni, ko nir arir elep tevi.

⁵⁹ Mian ko ejpari bongin owil, ko nir arini nga parloli ni pian renge movil parevji parloli ni pilalos. Ko arwera parlingi ni nisen piwaji kele tata sen Sekaraea. ⁶⁰ Ko tasu sen owra “Ejki! Ni nisen piwaji Jon.”

⁶¹ Ko nir arwerai tevi ni, “Ko nik. Sete metka som san ewaji nais ngel.”

⁶² Ko nir arij e nevrer tevi tata sen nga ni puwra nisen piwaji isi.

⁶³ Ko Sekaraea owra parla nanu nga marok-ulul ren san tevi ni. Arlai tevi, ko ni oli nisen owra “Ni nisen piwaji Jon.” Ko nir jile artaole.

⁶⁴ Ko renge daron mawos nen ko pa erij luwi, ko osrövi Atua. ⁶⁵ Ko nir nga marlik mori ni armetutu, ko bbösa elair e. Ko nospen nen arsupe rrale ngaim nga marto rrale botwen ne Jutia e nir. ⁶⁶ Ko jinibb jile nga marunge nospen ne bipi ngel arrormi renge nolor ko arwera “Bipi ngel pia-ivi bipi nga pia-irpese le?” Suri oto limjer ngel nga Atua ne Drromsen Mare derteren sen eptevi.

Sekaraea Nem̄in On esilvi ko evi propet

⁶⁷ Ko tata sen Sekaraea Nem̄in On evini esilvi, ko owun saute. Ko erij erpe propet owra ⁶⁸ “Kerr rrap-surövi Atua se kerr m̄eri Isrel nir. Suri ni evini oklue kerr jinibb sen nir, ko orpaji tweni kerr rramiel sisarow vajin. ⁶⁹ Elai jinibb nga derteren sen milep san tevi kerr nga p̄ila mauren tevi kerr; ni evi metka se Devet san. ⁷⁰ Erpe Atua owrai pa tuwi renge jingo propet on sen nir, ⁷¹ ni erijrij pa nga p̄ijnge devje nuval se kerr nir renge kerr, ko pirvei tweni kerr renge nevre nir nga marungasi kerr nir. ⁷² Ko ni eviseni merrenien sen mawos apu se kerr nir nga tuwi, ko orrorrmi suri rijrijen on sen.

⁷³ Ololi rijrijen nga m̄iterter renge ni nisen tevi apu se kerr nga tuwi Epram. ⁷⁴ Ewer telasi tevi ni nga ni pirvei tweni kerr renge nevre devje nuval se kerr nir, ko kerr rraploli majingen sen nga sete rrap-metutu rragrrag vajin pijpari nga rrapa-mij. ⁷⁵ Rrapivi jinibb on sen ko rrapivi jinibb nga mumomsawos m̄irres renge ni non renge nabong jile renge mauren se kerr. ⁷⁶ Ko nik bipi suk, parveruse nik nisem kupwaji Atua ne Drromsen Mare propet sen; suri nik kupwowomu renge no Numal nga kuploli lilane sel sen. ⁷⁷ Kupwer telasi sel sen limjer tevi jinibb sen nir, nga Atua p̄itlasi tweni nololien ser ko parmaur, ⁷⁸ suri merrenien nga milep se Atua se kerr. Ni pukoni moron ne melrin pivini puklue kerr, ⁷⁹ ko pimor vaseni nir nga marlik tongmalik renge namol ne mijen; ko puloli bela kerr parivel renge sel ne demat.”

⁸⁰ Ko mian ko nanwarreng nga elep rujruj ma renge niben ko norrorrmien sen, renge nga p̄imajing se Atua. Ko tetajer ok-an ok-lik renge lolo merwer ok-tirive nabong nga ni pia-vini limjer renge no m̄eri Isrel nir.

2

Iesu eak

¹ Renge daron nen batu numal se m̄eri Rom nir nga nisen miwaji Sisa Okastas elngi nale nesesreien san, emrrreni pareve jinibb jijle nga ni mimetmete nir, purongwose nir evis totoklai. ² Ngel evi sensas nga womu nen, renge daron nga Kwaerinius mivi numal nga milep renge Siria. ³ Ko niko renge wosenen jinibb jijle arlulwi wor van renge vanu ser e, nga norman nir paruli niser renge naul renge ngaim ser mawos.

⁴ Ko ngok niko Josep evel lingi ngaim ne Galili san nga nisen Nasret, lat nga m̄ilik e, ko evan renge ngaim ne Jutia san nga nisen Betliem. Ie evi lat nga numal Devet m̄iak e rengen tuwi. Ko niko Josep mulwi wor van ie, suri ni evi metka nga miplari renge metka se Devet san. ⁵ Josep eptevi nesen sen Merri, nuru oran nga parlai nise nuru. Orlik korti ma, ko Josep setewor ean jin. Ko Merri otomori pa pivesi natun. ⁶ Ko renge daron nga morlik renge Betliem e ko evi daron mawos nga Merri puwosi bipi sen e. ⁷ Ko ni evesi womue natun norman eak rrongvi. Ko ni ela kalek nga mimalum m̄irres ko onbe ore e, ko evetri ematur ngatan renge narov san nga marok-wungani nanu rrum nir rengen. Suri naim nga jinibb marlik renger loloim nen nga markel ototvi sete evter nir, ko lat nga nuru porlik rengen ejki.

⁸ Ko renge lat nen jinibb ne ngaim nen sopor arlik orsel arok-metmete sipsip ser renge nat nga mupong nen. ⁹ Ko anglo se Iova san evini eplari jir, ko nosrövien se Iova omor rrerraler; ko nir armetutu elep. ¹⁰ Ko anglo owrai tevir, “Sete kapmetutu te pijki! Kaplesi, inu nuvini tevi nospen nga m̄irres nga bowrai tevi kami, nga p̄ilai neiren nga milep temijpal tevi jinibb jijle nir. ¹¹ Renge lelingen ngel, renge nata mupong nga ngel, renge ngaim

ngel se Devet, bipi san eak rengen nga ñilai mauren tevi kami. Ni evi ñer nga Atua ñirijrij nga pukoni, ni evi Mesaea ko Numal. ¹² Nanu ngel le pivi nelesien nga piviseni tevi kami: kami kapan ko kaplesi bipi san nga marnuñe ore kalek nga mimalum ñirres e, ko marlingi mimatur ngatan rengen narov nga marok-wungani nanu rrum nir rengen.” ¹³ Daron mawos nen ko pa anglo ne melrin nir arini arpitevi anglo nen, ko arla nubo, arsurövi Atua ne Drromsen Mare, arwera ¹⁴ “Nosrövien pian ji Atua ne Drromsem Mare! Ko rengen iel ngatan ngel demat puto rengen jinibb se Atua nga ni mimrrenir.”

Jinibb nga marok-metmete sipsip nir aran Betliem

¹⁵ Mian ko daron nga anglo marivel lingir e marluwi vajin van rengen melrin e, ko jinibb nga marok-metmete sipsip arwerwerai tevir, “Kerr pian ta Betliem rraplesi ta nanu nga miplari ngel nga Atua muwrai tevi kerr.” ¹⁶ Ko nir arwit lengleng van; ko arlesi Merri ko Josep ko bipi nen nga mimatur rengen narov nga nanu rrum nir marok-wunganir rengen. ¹⁷ Ko daron nga marlesi jile bipi e, ko arsuñuñe tevi jinibb nir sev nga anglo nir marwerai tevir suri bipi. ¹⁸ Nir jijle nga marunge nale ngel nir nga jinibb nga marok-metmete sipsip marsuñe suri tevir artaol lengleng. ¹⁹ Ko Merri otori totkoni jile rijen nen nir ko elngir rengen nolon, orrorrmi surir eterter. ²⁰ Ko jinibb nga marok-metmete sipsip arlulwi, ko arsurövi Atua, arwera erres tevi ni rengen nanu jile nga marunge ko marlesir mirpe nga anglo muwrai tevir.

²¹ Mian ko bipi nen bongin owil, omomsawos bongin nga parloli pian rengen bae e, ko arloli evan rengen bae. Ko arlingi nisen ewaji Iesu, nisen nga anglo ñilngi womue mian ko vitunen vajin ko Merri mia-soloi.

²² Mian ko ejpari daron mom-sawos nen nga Josep ko Merri porloli murrun nga nale nesesreien se Moses muwrai nga puloli nuru porwokwok re no Atua ko jinibb, ko orwosi Iesu van rengen Jerusalem nga porla lweni tevi Iova. ²³ Erpe aruli rengen nale nesesreien se Iova, “Bipi norman jile nga ñiak rrongvi womu nen e aron, arivi se Iova.” ²⁴ Ko porloli sulsulen pirpe nga nale nesesreien se Iova muwrai parlai: “Wunñer ñieru, rreknga daro ñieru.”

Simeon elesi Iesu rengen Naim On se Atua

²⁵ Ko ñirtera san elik rengen Jerusalem rengen daron nen, nisen Simeon. Ni evi ñirtera nga momomsawos ñirres, ko evi jinibb se Atua nga mimtutu ko etriv terai ñilesi ñer nga ñilai mauren tevi ñeri Isrel nir. Ko Neñin On se Atua eptevi ni, ²⁶ eviseni tevi ni nga ni sete pimij mun, ñilesi mun Mesaea se Iova nga ñirijrije puwomu. ²⁷ Ngok Neñin On eptevi ni van rengen Naim On se Atua. Ko re wosenen mawos ko pa tasu se bipi ko tata sen orsale Iesu vini rengen Naim On nga porloli sulsulen tevi ni pirpe nga nale nesesreien se Atua muwrai. ²⁸ Ko Simeon elesi bipi, ko owosi esale rengen nevren ko osrövi Atua owra ²⁹ “Lelingenok kuplinglingi jinibb ne majingen som vajin pivel rengen demat, pirpe nale som muwrai. ³⁰ Lelingen ngel metek elesi jinibb som nga pia-la mauren tevi jinibb nir ³¹ erpe nga nik kumloli lilane rengen no jinibb jijle ne iel ngatan nir. ³² Moron nga pimor vaseni jinibb jijle ne vare nir, ko pivi nosrövien se kem ñeri Isrel nir nga namivi jinibb som.” ³³ Ngok tata sen ko tasu sen ortaole nale nga muwrair ngok nir suri ni. ³⁴ Ko Simeon erij erres suri nir; ko owrai tevi tasu sen Merri owra “Kupmeteni! Atua otobbtobbue bipi ngel nga pulokloksi ñeri Isrel pilep parvitan, ko ñisa raji lweni nir pilep. Ko pivi nelesien nga ñeri Isrel pilep

parij tere. ³⁵ Ko ngok niko pimor vaseni norrorrmien se jinibb pilep nga marok-silvenir marto teptepi parto limjer vajin. Ko nik nolom purnge p̄isij pirpe nesip nuval nga muso renge devjen korti m̄isari rrur- r̄ngi nolom.”

Ana elesi Iesu renge Naim On

³⁶ Ko renge daron nen lekter san evi propet, nisen Ana. Ni evi natu Panuel ko evi metka se Aser san. Bonevis, daron nga mivi nesen m̄elakel kobbong, ko elik ji diwen sen; ko orlik sia ebut, ko diwen sen emij lingi. Ko otur nawon sia elep lengleng. ³⁷ Sian evi ngavöl owil drromon ivij (84) vajin. Ko sete elinglingi Naim On nabong san. Renge rorpong jile ko rivriv jile okorti tevi nir nga marok-lot ko marok-linglingi nanen suri. ³⁸ Ko Ana evini renge loloim ne Naim On renge daron mawos nga Simeon m̄irij m̄irres suri bipi e. Ko omurrarrong suri nale nga muwrair suri bipi ngel, ko owra erres elep tevi Atua suri. Ko os̄pe suri tevi jinibb jijle nga martiriv tera Atua p̄itlasi tweni m̄eri Isrel nir.

Merri ko Josep orwosi bipi arluwi van Nasret e

³⁹ Merri ko Josep orloli nanu nga nale nesesreien se Atua muwrai jile, ko orwosi bipi arluwi van renge Galili e renge ngaim ser Nasret. ⁴⁰ Ko bipiwarreng nen elep rujruj ma, ko jin eterter, ko owun saute norongwosien. Ko Atua erij erres suri ni.

Iesu evan renge Naim On se Atua daron nga mivi nanwarreng malum e

⁴¹ Renge sia jijle tata se Iesu ko tasu sen orok-pitevi nir nga marok-an renge Jerusalem nga marok-tori nanen ne asien. ⁴² Daron nga Iesu sian mijpari esngavöl drromon eru malum e ko tata sen ko tasu sen orpitevi ni nir kes aran renge nanen ne asien, erpe tetajer marok-loli. ⁴³ Mian ko ejpari nabong nga marlingi nanen ne asien puto renger arsuw, ko jinibb artipatun

arlulwi van renge ngaim ser e. Ko Iesu elik jer renge Jerusalem; tata sen ko tasu sen sete orongwose nga ni m̄ilik jer. ⁴⁴ Orrorrm̄i rreknga ni eptevi pa meling ne jinibb nga ngok nen sopor nga marlulwi van renge ngaim ser e. Mian ko otomori pivi vajin nabong totoklai san, ko ortipatun orkulkulu pej renge metka ser nir ko seler nir, ⁴⁵ ko sete orlesi te ejki. Mian ko orluwi kele van renge Jerusalem e, orpej kele. ⁴⁶ Mian ko renge nabong itolin vajin ko orsekai renge Naim On se Atua, m̄ilik tevi jinibb ne nevisvisenien se m̄eri Isrel nir, ko ok-murrarrong nir ko ok-susi lweni nale tevir. ⁴⁷ Ko nir jile nga marunge nale sen bbösa elair e, suri marunge renge rijen sen nga mok-rij weli lweni nale se jinibb nevisvisenien se m̄eri Isrel nir, nga norongwosien sen elep. ⁴⁸ Daron nga tata sen nuru tasu sen morsekai ni e ko ormabbös bbösa elai nuru e, ko tasu sen owrai tevi, “Wurru natuk erpese kumloli mirpok tevi komru? Kuplesi tata som ko inu nomor-runge esij, nolo komru opotpot elep nga nomor-pej nik.” ⁴⁹ Ko Iesu owrai lweni tevi nuru, “Komor-pej inu suri sev? Sete komor-rongwose nga inu belik renge naim se Tata suk ko wor?” ⁵⁰ Ko nuru sete orongwose isev ko nga muwrai tevi nuru. ⁵¹ Ko Iesu evini ji nuru ko arluwi van renge Nasret e, ko ni tetajer ok-runge drrela nuru. Ko tasu sen orrorrm̄i suri nanu ngel nir tetajer, sete emalie nir. ⁵² Ko Iesu elep oruj renge niben ko norongwosien sen, ko Atua eir rengen, ko jinibb kele arir rengen.

3

Werweren se Jon Baptaes

¹ Renge sia esngavöl drromon elim (15) nga Taepirias Sisa mivi batu numal renge Rom, ko Ponjes Paelet evi numal ne Jutia, ko Erot Antipas evi numal ne Galili, ko tuwan Pilip evi numal ne Ituria ko Trakonaetas, ko Lisantias evi numal ne Apilin, ² ko Anas ko Kaeapas orivi batu jinibb

ne sulsulen nir; ko renge daron nen ko nale se Atua evini ji Jon Sekaraea natun renge daron nga m̃ilik renge lolo merwer e. ³ Ko Jon evel p̃etp̃eti renge vanu nga marto mori Jortan nir; ewerwer renger; owra “Kaprieni lweni nolo kami renge nololien se kami nir; ko kappaptaes; ko Atua p̃itlasi tweni nololien se kami.” ⁴ Erpe nga propet Aesea muli renge naul sen muwra “Jinibb san ekail renge lolo merwer; owra ‘Kaploli

lilane sel se Numal puto metmet terai, ko kaploli mesekle sel sen nir parmetet p̃irres. ⁵ Bbulwil nga marp̃errparrorr van ngatan nir kaptevnir parsorsan, ko botwowout jile nir kapjurōni nir paran ngatan parsorsan, ⁶ nga jinibb jijle parlesi sel nga Atua p̃ila mauren tevi jinibb nir.’ ” ⁷ Delung elep arivel sele Jon, nga ni pipaptaese nir. Ko ni owrai tevir, “Kamivi jinibb nga kamsij O! Kamirpe metka ne num̃et! Isi osusur metu tevi kami nga kapwolu lingi lolaren se Atua nga pia-vini? ⁸ Poro nolo kami pulululwi, rrek erres kapviseni wenen nen. Sete kapwerwera tevi kami lululweni, ‘O, kem namivi metka se Epram, ko p̃irres bbong re kem.’ Inu nuwrai tevi kami, Atua orongwos p̃ila nevōt nawon nga ngel nir ko p̃irienir parivi metka se Epram. ⁹ Lelingen ngel artori batu deli oto metmet nga parta ototvi lape nai nir; ko nai jile nga marsij, sete wener marres mun, parta twenir parwirr nir van renge nabb nga m̃in.”

¹⁰ Ko delung, daron nga marunge nale sen, ko arsusi lweni tevi ni, “Ko kem nabloli sev ma?” ¹¹ Ko ni owra lweni tevir owra “Mer nga sunsun sen m̃ieru p̃ila tuwen tevi m̃er nga sunsun sen mijkie; ko m̃er nga nanen sen mutoe, ni kele puloli pipok puwngani sapon tevi m̃er nga nanen sen mijkie.”

¹² Ko jinibb nga marok-la nevōt ne takis nir arini jin nga ni pipaptaese nir, ko arsusu tevi ni arwera “Ko

kem nabloli pirpese?” ¹³ Ko ni owra lweni tevir, “Kami sete kaplai nevōt p̃iasi renge lat nga marlingi tevi kami nga kaplai rengen.”

¹⁴ Ko jinibb nuval nir arsusi tevi ni arwera “Ko kem nabloli pirpese?” Ko ni owra lweni tevir, “Kami sete kapon tertere jinibb nga kapla nevōt jin, ko sete kapsusur metu tevir kapwera kaploli nanu san tevir nga puloli kami kapla nevōt jir. Ko kapir kobbong suri nowli kami.”

Mian ko Kristo pivini

¹⁵ Jinibb norrorrmien ser artipatun arunge erres suri Jon, ko arrorrmi rrekma ni evi Mesaea. ¹⁶ Ko Jon orongwose norrorrmien ser ko owra lweni tevir, “Inu nupaptaese kami e nuwi rres kobbong. Ko san ko ma niko pia-vitu suri inu vini, ni ean wor mare renge inu, ko inu sete nurres rragrrag nuvter re betlasi tweni dil ne but sen. Ni ko ma pia-paptaese kami e Nem̃in On ko nabb. ¹⁷ Ni otori nai juljule san renge nevren nga pujlujle wene wit e nir, ko dokolvir parwirr lingi jelangir; ko p̃iser kortoni jelangir p̃ilngir renge bepeim sen, ko pusli dokolvir renge nabb nga sete san orongwos pivsi pini.” ¹⁸ Ko ela nale lele kele wor elep tevir renge nga m̃iwerwer tevir renge nospen nga m̃irres.

Jon Baptaes evan renge naim ne nekaien

¹⁹ Ko Jon otortori Numal Erot suri m̃itkai luwe nesen se tuwan Pilip, Erotias, ko suri kele wor nanu elep nga mulolir marsarr. ²⁰ Ko nanu nga m̃isij p̃erp̃er nen nga muloli evi vajin nga m̃ilngi Jon renge naim ne nekaien.

Jon epaptaese Iesu

²¹ Ko daron nga setewor Erot m̃ilngi Jon re naim ne nekaien, ko Jon epaptaes jile jinibb nir osuw, ko vitunen vajin ko epaptaese Iesu. Ko renge daron mawos nga pa mipaptaese ngok ko, ko Iesu olot ko melrin eteri wukari etp̃ir. ²² Ko Nem̃in On

ojubbul vini; ko ololi niben otoo erpe wuñer; ko orow vini esakel reñge Iesu. Ko Atua drrelan evel reñge melrin vini erij tevi, owra “Nik kuvi Natuk nga numrrenim elep. Nurnge erres elep surim.”

Iesu metka sen nir

²³ Iesu etipatun majingen sen reñge daron nga sian pirpe pingavöl p̄itul (30) sopen. Ko jinibb arwera ni evi natu Josep, ko tata sen ko Josep. Ko Josep evi natu Eli ²⁴ ko Eli evi natu Matat, ko Matat evi natu Livae ko Livae evi natu Melki ko Melki evi natu Janai ko Janai evi natu Josep. ²⁵ Ko Josep evi natu Matataias ko Matataias evi natu Amos ko Amos evi natu Naum ko Naum evi natu Esli ko Esli evi natu Nakai. ²⁶ Ko Nakai evi natu Maat ko Maat evi natu Matataias ko Matataias evi natu Semin ko Semin evi natu Josek ko Josek evi natu Jota. ²⁷ Ko Jota evi natu Jonan ko Jonan evi natu Resa ko Resa evi natu Serupapel ko Serupapel evi natu Salatail ko Salatail evi natu Neri. ²⁸ Ko Neri evi natu Melki ko Melki evi natu Ati ko Ati evi natu Kosam ko Kosam evi natu Elatam ko Elatam evi natu Er. ²⁹ Ko Er evi natu Josua ko Josua evi natu Eliesa ko Eliesa evi natu Jorim ko Jorim evi natu Matat ko Matat evi natu Lipae. ³⁰ Ko Lipae evi natu Simeon ko Simeon evi natu Jutas ko Jutas evi natu Josep ko Josep evi natu Jonam ko Jonam evi natu Eliakim. ³¹ Ko Eliakim evi natu Melea ko Melea evi natu Mena ko Mena evi natu Matata ko Matata evi natu Natan ko Natan evi natu Devet. ³² Ko Devet evi natu Jese ko Jese evi natu Opet ko Opet evi natu Boas ko Boas evi natu Salmon ko Salmon evi natu Nason. ³³ Ko Nason evi natu Aminatap ko Aminatap evi natu Atmin ko Atmin evi natu Ani ko Ani evi natu Esron ko Esron evi natu Perej ko Perej evi natu Juta. ³⁴ Ko Juta evi natu Jekop ko Jekop evi natu Aesak ko Aesak evi natu Epram ko Epram evi natu Tera ko Tera evi natu Nakor. ³⁵ Ko Nakor evi natu Seruk ko Seruk evi natu Reu ko Reu evi natu Pelek ko Pelek evi natu

Eper ko Eper evi natu Sela. ³⁶ Ko Sela evi natu Kenan ko Kenan evi natu Apaksat ko Apaksat evi natu Sem ko Sem evi natu Noa ko Noa evi natu Lamek. ³⁷ Ko Lamek evi natu Metusela ko Metusela evi natu Inok ko Inok evi natu Jaret ko Jaret evi natu Malalel ko Malalel evi natu Kenan. ³⁸ Ko Kenan evi natu Inos ko Inos evi natu Set ko Set evi natu Atam, ko Atam evi natu Atua.

4

Demij orrowrowe Iesu

¹ Ko Iesu owun saute Nem̄in On, ko evel lingi Jortan, olwi. Ko Nem̄in On owomue ni evan reñge lolo merwer e. ² Ko ni elik iok nabong ngavöl ivij (40) nga Demij purrowrowe ni. Ko reñge nabong ngok nir, ni sete orro nanen san reñger ejpari marsuw. Ko reñge vitunen vajin ko ornge numer aji lenglengen. ³ Ko Demij owrai tevi ni owra “E, nik kuvi pa Atua Natun! Kupwerai tevi nevöt nawon ngel p̄irieni pivi niv.” ⁴ Ko Iesu owra lweni tevi owra “Ejki, Naul On owra ‘Jinibb sete orongwos pimaaur e niv kis pisan.’ ”

⁵ Ko Demij eptevi ni ortongsa van mare sopen. Ko eviseni batun vanu ne iel ngatan totoklai tevi ni evesane erpe navil nga mivil. ⁶ Ko owrai tevi, “Bela derteren ne nanu ngel jile nir tevim ko nosrövien ner jile, suri arlair pa tevi inu, ko inu vajin ðelai tevi isi nga inu memrreni. ⁷ Ko niko poro nga nik kupjipa ngatan ko kuplotoe inu, ko ngok nanu ngel jile parivi som.” ⁸ Ko Iesu owrai lweni tevi owra “Ejki, Naul On owra ‘Nik kuplotoe Iova Atua kobbong, ko nik kuploli majingen se ni kobbong.’ ”

⁹ Ko Demij eptevi ni kele van reñge Jerusalem e ko elngi ni reñge drromo Naim On mare jer, ko owrai tevi, “E, nik kuvi pa Atua Natun! Kuprow jubbul iel van ngatan e. ¹⁰ Suri Naul On owra ‘Atua pukoni anglo sen parmetmete nik.’ ¹¹ Ko Naul On owrai kele, ‘Nir parwosim

rengene nevrer mare suri nik tukjilak-lak wos ßelam rengene nevöt.' " ¹² Ko Iesu owra lweni tevi, "Ejki, Naul On owra, 'Sete kuprrowrrowe Iova Atua som te, pijki.' " ¹³ Daron nga Demij murrowrrow jile Iesu rengene sel nga muwra purrowrrowe ni rengen ko evel lingi mun, pian pijpari nabong sopen kele ko pia-luwi kele.

Iesu etipatune majingen sen rengene Galili

¹⁴ Ko derteren se Nemñin On esilvi Iesu, ko ni olwi van rengene Galili e. Ko nosþen nen evel jile rengene ie nir. ¹⁵ Ko evisviseni jinibb nir rengene naim ne loten ser nir, ko jinibb jile nir arsurövi ni.

Iesu aroji tweni rengene Nasret

¹⁶ Ko Iesu olwi van rengene Nasret e rengene lat nga ni milep e bonevis. Ko rengene nabong ne Sapat ni evan rengene Naim On erpe tetajer mok-loli. Ko otur imare nga pieve Naul On. ¹⁷ Ko nir arla naul se Propet Aesea arsareni tevi ni. Ko ni elai eveve; ko elesi lat san, ko eve tevir. Lat nen owra erpel: ¹⁸ 'Nemñin se Iova elik rengene inu, suri ni otobbtobbue inu nga ßewerwer rengene Nosþen nga Mirres tevi ßeres nir. Ni okoni inu nga bowra tweni tevi nir nga marlik rengene naim ne nekaijen parivel sisarow, ko bololi nir nga meter marrorr parkulu luwi, ko bololi nir nga marlik re nekaijen parivel sisarow. ¹⁹ Ko bowra tweni sia nga Iova pia-la mauren tevi jinibb sen nir.' ²⁰ Ko daron nga mieve jile, ko ni olulngi lweni naul ko esareni lweni tevir ko esakel re lat ne werweren. Ko nir jijle nga marlik rengene naim ne loten arwang suri etingtingin. ²¹ Ko ni etipatun owra suri tevir, "Nale nga naul ngel musþe surir ngel nir nga kammurrarrong nir ngel, lelingen ngel Atua ololir arpelari." ²² Jinibb jile arunge nale sen nir arres þelak, ko bbösa elair e. Ko arwera "Ni evi natu Josep, rreknga?" ²³ Ko ni owra lweni tevir, owra "Nurunge erpe kami kapwera nale san nga marok-werai ngel tevi inu, 'Dokta,

kuploli nik lweni kuprres puwomu. Nanu nga kumloli rengene Kapaneam nir, kuplolir iel kele rengene sisom'. ²⁴ Ko nuwretun nuwrai tevi kami, propet san, orongwos parosuri lat jijle nga mian e. Ko jinibb nga ma rengene sisen woswos sete mara-osuri þelake. Nanu ngok sete erres. ²⁵ Ko rengene weretunen nuwrai tevi kami, nesevin elep rengene Isrel nga diwen ser marmij lingir rengene daron se Elaeja, rengene daron nga naus sete mus rengene sia itul totoklai ko rengene devje sia kele san, ko numer nga milep rengene vanu ngel þetþeti. ²⁶ Ko Atua sete okoni Elaeja van ji nir san, ejki. Ko okoni ni ma van rengene Saripat rengene vanu ne Saeton san, evan ji nesevin san nga diwen sen mimij lingi ie. ²⁷ Ko jinibb elep nga marmesi e mesien nga niber mñmemaual rengene daron nga Elaesa mivi propet e rengene Isrel, ko nir san sete Elaesa ololi erres luwi, ejki, ko sansan kobbong Neman, nga mivi mñeri Siria." ²⁸ Ko nir nga marlik rengene naim ne loten loloim marunge nanu ngel e ko arlolar lengleng. ²⁹ Ko artur imare ko arrul totoni Iesu, ko arevei van vare e. Ko arpitevi van rengene drromo botwen e nga marloli ngaim ser rengene jeljelin, arwera parsir jubble batun puwomu van ngatan e. ³⁰ Ko ni evel rrurrngi bbong livö rengene delung nir ko evel asi, evel, setemun arrul totoni.

Iesu oji tweni nemñin nga marsij rengene jinibb san

³¹ Ko Iesu evan rengene Kapaneam e, ngaim ne Galili san. Ko rengene nabong ne Sapat evan rengene naim ne loten, ko evisviseni jinibb nir. ³² Ko jinibb artaole nevisvisenien sen, suri nale sen nir arrow erres. ³³ Ko jinibb san nga nemñin nga marsij marsisilvi elik ie rengene loloim ne naim ne loten. Ko ekail drrelan evan mare lengleng, ³⁴ owra "E! Sev som oto nile iel, nik Iesu ne do Nasret? Nik kuvini nga kuplokloksi kem? Inu nurongwose nik, nik kuvi jinibb on se Atua." ³⁵ Ko

Iesu otortori owra “Kupmurrarrong, kupsil ivare renge ni!” Ko nem̄in nga m̄isij evireni m̄nernen ewajeni torrlai ngatan renge livö ne nir, ko evel lingi. Ko sete ololi niben sopen esij. ³⁶ Ko bbösa nga milep elair e, ko arsuṗsuṗe lulweni nir e arwera “Aro, nale sev le ngel? Ni nale sen otutun, muwrai tevi nem̄in nga marsij ko arivare arvesane.” ³⁷ Ko nosṗen ne nanu nga Iesu mulolir, jinibb arsuṗsuṗer owlujile renge vanu ne ie nir.

Iesu ololi jinibb elep arres luwi renge mesien ser

³⁸ Ko Iesu eivare renge naim ne loten ko evan renge naim se Saemon e. Ko Saemon ṗilen lekter emsi e mesien dowalul nga m̄iterter milep, ko arwerai tevi Iesu. ³⁹ Ko ni evan otur mori ji Saemon ṗilen lekter ko ewer ore mesien dowalul, ko mesien dowalul elinglingi. Ko lekter emra kasi ko ela nanen tevir.

⁴⁰ Mian ko nial ewaj pini vajin, ko nabong on ser osuw. Ko jinibb nga seler marmesi artektekair vini ji Iesu. Ko elngi nevren nuru renger ko ololi nir jile arres luwi. ⁴¹ Ko nem̄in nga marsij arivare lingi nir elep, ko arkail van mare arwera “Nik kuvi Atua Natun!” Ko Iesu otortorir ewer orer owra sete parij, suri arongwose ni evi Mesaea.

Iesu ewerwer renge naim ne loten nir

⁴² Ko renge nat nga murorpong ko Iesu evel lingi ie ko evan renge lolo merwer e, lat nga nat mubbubbil e. Ko delung arvivitu suri, arpej. Ko daron nga marlesi ko arloli lesi parwer ore ni sete pivel lingir. ⁴³ Ko ni owrai tevir, “Inu ḃewerwer ko wor renge nosṗen nga m̄irres ne batun vanu se Atua renge ngaim m̄inij kele nir, suri nga nanu ngok ko Atua mukoni inu tweni nga bololi.” ⁴⁴ Ko ni evel suri ngaim ne Jutia nir, ko evan renge naim ne loten nir ko ewerwer renger.

5

Iesu everuse jinibb nga marwomu marivi jinibb sen nir

¹ Renge nabong san ko Iesu oktur renge jeli nuwito ne Genesaret (nga nisen tuwen marveruse nuwito ne Galili) ko ok-werwer. Ko delung elep arini mori jin arunge nale se Atua, ko arlilji ni. ² Ko Iesu elesi drav eru orrerrsi renge jeli deṗinan; ko jinibb nga marok-tutumun renge nuru arivel lingi nuru aran arrawe niva ser. ³ Ko Iesu esa van renge drav nen tuwen, nga mivi se Saemon Pita nen, ko owrai tevi ni nga pusoni tweni ṗisal van ngalu beblen, ṗisal lingi deṗinan. Ko ni esakel renge drrav ko evisviseni delung nir nga martur suri jeli nuwito.

⁴ Ko daron nga Iesu m̄irij jile, ko owrai tevi Saemon “Kupsu rujoni drrav beblen van renge lat nga nuwi murrone, ko kapjuröni niva se kami van ngatan. Ko kaplesi ko, kaprevei nai vajin.” ⁵ Ko Saemon owra lweni tevi, “Numal, namṗelak elep nata mupong, namṗelak rrarren ko sete namla nai sansan rragrrag. Ko suri nik kumwerai, ko inu bololi ta pirpe nga kumwerai.” ⁶ Ko nir arjuröni niva ser van ngatan renge nuwi; ko arevei lengleng nai, ololi niva ser otomori pimarrerr. ⁷ Ko aroluve seler nir renge drrav tuwen nen e nga parini parpitevir. Ko nir arini ko arlila tututweni nai re niva van renge nolo drrav e nuru, ko orwun saute vajin, otomori parrone. ⁸ Ko Saemon Pita etaol lenglengen e ko ejipa ngatan renge bela Iesu ko owra “Numal wurru kupruj ngasue inu, suri nuvi jinibb nga m̄esij.” ⁹ Suri ni ko nuru nga morpitevi ni bbösa nga milep elair e renge nga marlesi marevei lengleng nai mirpel. ¹⁰ Ko Jemes ko tasin Jon, Sepeti natun nuru nga morpitevi Saemon, nir jile bbösa elair e. Ko Iesu owrai tevi Saemon, “Sete kupmetutu te. Etipatun le pa ngel, lelingen ngel ko ṗitajer tevi, nga nik kuprevei vajin

jinibb pirpe nga lelingenok komok-revei nai.”

¹¹ Ko nir arsu e drrav ser van ngaut e, arrerrseni rene deŕinan. Ko arivel lingi, tevi joror jile nir nga marto rengen. Ko arvijuri Iesu, arivi jinibb sen vajin.

Iesu ololi jinibb san nga mimsi mesien nga niber mĩmĩmaul erres luwi

¹² Mian ko rene nabong mĩnij kele san Iesu elik rene ngaim san, ko jinibb san nga mimsi mesien nga niber mĩmĩmaul evini. Mesien ngok ololi ŕetŕeti niben jile nir osuwsuw. Ko mĩnen elesi Iesu ko evini ejipa ngatan jin, ko owra “Wurru poro nga nik kupmarong, ko kuploli inu bowokwok.” ¹³ Ko Iesu owra “Ejki, numarong le pa. Kupwokwok!” Ko sete eringe mesien sen, esaro elngi nevren rengen. Ko ngavilvilsen mesien nga niber mĩmĩmaul evel lingi ni. ¹⁴ Ko Iesu ewer ore ni, owra “Kuplesi sete kupwera nanu pisan tevi jinibb pisan, ko kupvijuri sel som, kupasi ji batu jinibb ne sulsulen ŕilesim. Ko kupla nanu nga Moses muwrai rene nale nesereien sen tevi ni. Ngok piviseni tevi jinibb nir nga kumwokwok pa.” ¹⁵ Ko nosŕen ne sev nga Iesu muloli ok-ruj ma elep rene vanu. Ko delung elep arok-ivel tweni nga parunge ni nale sen, ko pulolir parres luwi rene mesien lele ser nga marmesi e. ¹⁶ Ko evi murrun sen nga rene nabong jile ok-ivel lingir, ko ok-san ok-an rene lolo merwer e, ok-lot mun ie.

Iesu ololi jinibb san nga devje niben mimij emaur luwi kele

¹⁷ Mian ko rene nabong mĩnij kele san Iesu ok-visviseni jinibb nir. Ko Parasi nir ko jinibb nevisvisenien ne nale nesereien nir nga marivel rene ngaim jile nir ne Galili e vini, ko rene Jutia ko rene Jerusalem kele, arsakel ie. Ko derteren se Iova elep rene Iesu nga puloli lartul nga marmesi parres luwi. ¹⁸ Ko

jinibb sopor arwosi jinibb san nga devje niben mimij rene maling sen vini, ko arpejpej lat nga parasi van loloim e tevi, parlingi ji Iesu. ¹⁹ Ko sete lat san oto nga parasi rengen, ejki, suri jinibb elep ŕelak. Ko arwosi arsa tevi van mare e rene drru naim. Ko arrarre drru naim mare, ko arjurõni ni van loloim e rene livõ ne jinibb nir ko rene Iesu non. ²⁰ Ko Iesu etaole nga mĩlesi nosurien ser ko owrai tevi, “E, mĩrel, nololien som nutlasi tweni pa osuw.” ²¹ Ko jinibb nevisvisenien ne nale nesereien ko Parasi nir arrormi sarrsarre rene nolor, arwera “Erpese mĩrel mĩrij mirpok? Erij melmelas ko osopsoŕe Atua! Isi orongwos ŕitlasi tweni nololien nir? Atua kobbong esan bbõlbbõl!” ²² Ko Iesu orongwose norormien ser, ko owrai tevir, “Suri sev kami kamrrormi nanu ngel nir rene nolo kami nir mirpok?” ²³ Evi nanu nga mĩsisarow bbong nga bowrai tevi mĩrel, ‘Nololien som nutlasi tweni pa,’ suri si ŕilesi poro nuwretun rrek nukrekris kobbong? Ko evi nanu nga mĩterter kele wor asi ngok nga poro bowra ‘Kuptur imare kupla milngom ko kupiel van rene naim som e,’ suri jinibb jile parlesi lelingen poro piplari pirpe nga mowrai ngok. ²⁴ Ko bololi vajin nanu nga mĩterter nen, puloli kaprongwose kele nga inu Jinibb Mawos derteren suk otoe rene iel ngatan nga ŕetlasi tweni nololien.” Ko ni owrai tevi mĩer nga niben devjen mimij owra “Nuwrai tevi nik, Kuptur imare kuplai maling som kupwosi, ko kupiel van rene naim som e.” ²⁵ Ko ni otur imare kasi ngavilvil, ko osrõvi Atua, ko owosi maling sen ko evel limjer rene nor, evan vare e. ²⁶ Ko jinibb jile bbõsa nga milep elair e ko armetutu elep, ko arsurõvi Atua arwera “Aro, lelingen rramlesi nanu nga mĩijnije san.”

Iesu everus Livae pivijuri ni, pivi jinibb sen

²⁷ Vitunen renge nanu ngel nir, ko Iesu evel kele, ko elesi jinibb san nga mok-la nevöt ne takis nga nisen miwajie Livae, ok-lik renge naim nga mok-majing rengen. Ko Iesu owrai tevi “Merel, kup-vijuri inu ko kupivi jinibb suk.” ²⁸ Ko ni otur imare, evel lingi joron jile nir arjipon ko evijuri Iesu.

²⁹ Ko mian ko Livae ololi nanen nga milep san renge naim sen nga mñaan ore ni e tevi Iesu. Ko nir elep nga marok-la nevöt ne takis arini renge nanen, ko jinibb elep kele wor nga marsakel tevi Iesu araan korti tevi ni renge tep. ³⁰ Ko Parasi sopor ko jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien sopor nga marok-pitevir arwor suri Iesu tevi jinibb sen nir, arwera “Erpese kami kamaan ko kamminmin tevi jinibb nga marok-la nevöt ne takis nir ko jinibb nga marsij nir?” ³¹ Ko Iesu owrai lweni tevi nir, “Nir nga marres sete armerreni dokta, ko nir nga bbong marmesi ko. ³² Ko erpok ko, inu nuvini sete nga beverage nir nga tetajer marwera marres, ejki, ko nuvini tweni bbong beverage nir nga sete markerkeris, ko marwer limjere nga marsij, nga nolor pulululwi.”

Nosusien suri murrung nga parlinglingi nanen parvil

³³ Ko mian ko jinibb sopor arwerai tevi Iesu “Jon jinibb sen nir arokvil tetajer ko arok-lot, ko jinibb se Parasi kele nir arok-loli erpok; ko nik jinibb som, erpese maraan ko marminmin ko setemun marvil?” ³⁴ Ko Iesu owrai tevir owra “Daron nga jinibb nga mutotko elik vane renge nanen tevi selen nir, ko kami kamrorrmi nga nir parlinglingi nanen nga parvil? Ejki rres nawon!” ³⁵ Mian ko nabong nen pia-vini vajin, ko para-te kai tweni mer nga mutotko jir. Ko ngok ko nir para-vil ko renge nabong nen nir.”

³⁶ Ko ni owra nale rrongrongvi minij nen kele san tevir, owra “Sete jinibb san orongwos pirrersi tweni

bebje sunsun nga mimerr sapon ko puwol ore lat nga mimarrere renge sunsun nga mñitra e, ejki. Poro pirpok ko ni olokloksi pa sunsun nga mimerr nen; ko sunsun nga mñitra nen kele pñisij, suri bebje sunsun nga mimerr nen sete pusorsan pñirres tevi. ³⁷ Ko erpel kele, sete jinibb san orongwos pujongjongi norro nga mimerr van renge botel nga mñitra nga marloli nevlunantikot e. Poro pirpok ko norro nga mimerr tut, tuloli nevlunantikot nga mñitra tirrerren ko tiap rrrersi, suri etra pñelak. Ko norro timejivjiv teplingi tisij, ko nevlunantikot kele tisij. ³⁸ Niko norro nga mimerr parlingi ko wor renge nevlunani nga mimerr mimalum mñirres. ³⁹ Ko sete jinibb san nga mok-mini norro nga mñitra emrreni norro nga mimerr, suri owra ‘Norro nga mñitra erres’.”

6

Jinibb se Iesu nir arsesri wene wit renge nabong ne Sapat

¹ Mian ko Iesu evel otvi naut ne wit san renge nabong ne Sapat. Eptevi jinibb sen nir; ko jinibb sen nir numer ajir, ko artipatun arsesri sursele wene wit nir ko arseser nga dokolvir parjiekie lingir, ko arlair arurrurroir. ² Ko Parasi sopor arlesi, ko arwerai tevi ni, “Kuplesi ta, nir arloli nanu nga sete mumomsawos renge nabong ne Sapat!” ³ Ko ni owrai lweni tevir, “Aro, ejki ma, ko rreknga ma kami sete kameve renge Naul On, nanu nga Numal Devet muloli daron nga nanen ser mijkie, numer mñiaji ni ko nir nga marlik tevi ni?” ⁴ Ni ean renge Naim On se Atua, daron nga Apiata mivi batu jinibb ne sulsulen e, ko ni orro tama niv nga setete erres renge jinibb nga marivi jinibb nawon parurroi, evi kis bbong se batu jinibb ne sulsulen ko. Ko ni elai kele tevi nir nga marlik tevi arurroi.” ⁵ Ko Iesu owrai kele tevir, “Inu Jinibb Mawos nuvi Numal ne Sapat.”

Iesu ete nevre jinibb san nga mīkati emetet luwi

⁶ Mian ko renge nabong ne Sapat mīnij kele san ko Iesu evan kele renge naim ne loten pivisviseni jinibb nir. Ko jinibb san nga nevre rres mīkati elik ie renge loloim. ⁷ Ko renge ie jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien sopor ko Parasi sopor armeteni suri Iesu eterter nga poro nga ni puloli mēr nga nevre mīkati nen pīrres renge nabong ne Sapat, ko ngok nir partor sweri nanu san nga parevei Iesu pian re kot suri. ⁸ Ko Iesu orongwose norrorrmien ser, ko owrai tevi mēr nga nevre mīkati, “Kupmera ta, kupini iel kuptur iel liven womu.” Ko ni otur imare evan otur liven womu. ⁹ Ko Iesu owrai tevi nir, “Inu numrreni bosusi tevi kami: Renge devjen ne nale nesesreien, erres nga parloli nanu nga mīrres re nabong ne Sapat? Poro pijki rreknga parloli pīsij? Erres nga parloli jinibb san pīrres luwi renge nabong ne Sapat? Poro pijki ko parllokloksi jinibb rrek!” ¹⁰ Ko Iesu oklu emteni rrale nir jijle nga martur rrale ni, ko owrai tevi mēr nga nevre mīkati, “Kupete ta nevre pimetet.” Ko ni ete nevre emetet, ko nevre erres luwi. ¹¹ Ko nir arlolar lengleng ko arsupsuḡe lululweni tevi nir nga parloli sev tevi Iesu.

Iesu otobbobbue jinibb sen esngavöl drromon eru

¹² Renge daron nen Iesu otongsa van mare renge botwen nga pulot, ko ni elik rrarren renge ie nutpong san nga mulot van ji Atua. ¹³ Ko daron nga nat mīrin vajin, ko ni everus jinibb sen nir vini jin; ko ni otobbobbu tweni nir esngavöl drromon eru nga ni mīlengi niser marwajie aposol. ¹⁴ Nir le niser ngel: Saemon (nga ni mīlengi kele nisen miwajie Pita), ko Antru ni wor tasin, ko Jemes, Jon, Pilip, Batolomiu, ¹⁵ ko Matiu, Tomas, Jemes nga natu Alpeas, Saemon nga mivi pati nga

marwera paroji tweni mēri Rom nir, ko Jutas nga natu Jemes, ¹⁶ ko Jutas ne Iskariot nga vitunen ko pia-te kai kerasi Iesu.

Iesu evisviseni jinibb nir ko ololir arres luwi

¹⁷ Ko Iesu ojubbul tevi jinibb sen nir vini ngatan e renge numiv san ko otur rengen. Ko jinibb sen elep, ko delung elep ne Jutia ko Jerusalem, ko nga renge jeljeli dis ngalu renge Taea ko Saeton. ¹⁸ Nir ngel arini mori jin nga parunge nale sen, ko ni pulolir parres luwi renge mesien ser. Ko lartul nga nemīn nga marsij marsisilvir, Iesu oji twenir renger ko ololir arres luwi. ¹⁹ Renge meling jinibb nga milep ngel, nir jijle arok-wera parjipari Iesu nga puloli dert-eren sen pian renger, ko pīrpok ko puloli nir jijle parres luwi.

Jinibb nga marongwos parunge pīrres ko jinibb nga marongwos parunge pīsij

²⁰ Iesu emteni jinibb sen nir ko owra “Neiren renge kami nga kamivi ḡeres; batun vanu se Atua evi se kami. ²¹ Neiren renge kami nga numer mīaji kami lelingen ngel; mian ko kami kapa-up. Neiren renge kami nga kamting lelingen ngel; mian ko kapa-ir ko, kapa-men. ²² Neiren renge kami renge daron nga poro jinibb nir arlesi nga kamivi jinibb se inu Jinibb Mawos, ko arungasi kami vajin, ko arla nale otot tevi kami, ko arsoni tweni kami renge gortien ser, suri bbong inu. ²³ Kapir renge nabong nen daron nga nanu ngok nir parpelari, ko kaprowrow e neiren, suri nowli kami elep renge melrin. Suri renge sel mawos ngok ko pa bīrterawarrens ser arloli tevi propet nga tuwi nir.

²⁴ “Ko esij wor elep niko renge kami nga joro kami milep lelingen ngel, suri kamlik pa renge mauren nga mimalum, ko sete kamrongwos kaplik kele mun pīrpok re melrin. ²⁵ Ko esij wor elep niko renge kami nga kamup mīrres lelingen ngel;

suri mian ko numer p̄iaji kami. Esij wor elep niko renge kami nga kammen lelingen ngel; suri mian ko kaptiŋg ko kaptaur. ²⁶ Esij wor elep niko renge kami nga jinibb nir marsupsuṗe kami kamrres lelingen ngel, suri apu ser kele tuwi arok-loli sel mawos ngok ko pa tevi propet ne gerisen nir, arsuṗer arwera nawon arres.

Kapmerreni devje nuval se kami

²⁷ “Ko inu nuwrai tevi kami nga kammurrarronge inu: Kapmerreni devje nuval se kami, kaploli p̄irres tevi nir nga marungasi kami. ²⁸ Kaprij p̄irres tevi nir nga marij m̄isij tevi kami, ko kapverus van ji Atua suri nir nga marungasi kami. ²⁹ Poro jinibb pisan puwje vasum devjen, ko nik sete kupwuje lweni kele, ko kuplinglingi kele ma vasum devjen tevi puwje kele. Ko poro jinibb pisan p̄ilai tweni kot som, ko kuplinglingi ni p̄ila kele sunsun som.

³⁰ “Kuplai tevi m̄er nga mungonim, ko m̄er nga m̄ilai jorom, sete kupwera p̄ila lweni kele tevim. ³¹ Erpe nga kami kammarong nga jinibb parloli nanu tevi kami, ko kami vajin kaploli pipok tevir.

³² “Poro kami kapmerreni jinibb nga bbong marok-merreni kis kami, ko erpese? Iok sete evi nanu san, suri jinibb nga marsij kele arok-merreni nir nga marok-merrenir. ³³ Poro kapok-loli p̄irres tevi kis bbong nir nga marok-loli m̄irres tevi kami, ko erpese? Iok sete evi nanu san, suri nir nga marsij kele arok-loli kobbong erpok. ³⁴ Ko poro kaplai tevi nir kis bbong nga parkele lweni ko, ko erpese? Iok sete evi nanu san, suri nir nga marsij kele arok-loli bbong erpok tevi nir lululwi nga parok-kele lweni pusorsan. ³⁵ Ko kami ma kapmerreni ko wor devje nuval se kami ko kaploli p̄irres tevir, ko kaplai tevi nir nga sete kaprrormi parlai lweni kele. Ko niko kami

nowli kami pilep, ko kami kapivi Atua ne Drromsen Mare natun; suri ni erres tevi nir nga sete marokwera erres tevi, ko nir nga marsij. ³⁶ Kaprrormi jinibb nir, pipre Tata se kami orrrormir.

Sete kapwer lokloksi jinibb pisan

³⁷ “Sete kapwer lokloksi jinibb pisan kapwera esij, pijki, ko Atua vajin sete pia-wera kami kamsij. Kami kaptelasi tweni nololien se jinibb m̄inij nir, ko Atua vajin p̄itlasi tweni nololien se kami. ³⁸ Kaplai joro kami tevi jinibb m̄inij nir, ko Atua pia-kele lweni tevi kami; pijvi puwun saut p̄irres, puni van ngatan, pusurrsurrngoni p̄ij p̄irres, pijvi kele puwun saut, ko pimejivjiv nawon vajin.”

Murru kami pumomsawos p̄irres

³⁹ Ko Iesu owra nale rrongrrongvi m̄inij kele san tevir owra “Metrrorr sete orongwos puwowomue metrrorr pipitevi renge sel, ejki. Poro pipok ko nuru korti pora-vitan van ngatan renge nolo bbulwil! ⁴⁰ Ko erpok kele, m̄er nga marvisviseni ni sete orongwos p̄iasie jinibb nevisvisenien sen van mare e; pian pijpari wor pusuw ko renge marvisviseni, ko ngok ko ea-sorsan ko vajin tevi jinibb nevisvisenien sen. ⁴¹ Ko erpese kumlesi nate nato nga tuwam m̄ikrae re nolo ðelan, ko sete kulesi suri nate buluk nga milep nga nik kumkerae re nik nolo ðelan?A ⁴² Ko poro pipok, ko nik kupwera pipese tevi tuwam, ‘Tuwak, kuplinglingi ðesre tweni nate nato nga kumkerae re nolo ðelan,’ daron nga nik sete kumlesesi nate buluk nga milep nga nik kumkerae re nik nolo ðelan? O, nik nga kumiel renge sel eru, tukbbõt re aseni ni ðelan tuloli ni ðelan turro tiasi! Womujnen kupsere tweni nate buluk nga milep nga nik kumkerae re nolo ðelan jile pusuw, ko kuplesi nolo ðelan owokwok erres,

A 6:41 Erpe iel, Luk osṗe suri nanu nga muto re mete jinibb, ko kem namrieni nga namvijuri murrun ne rijen ne nale nga iel.

ko kurongwos kupa-sere tweni vajin nate nato nga tuwam mĩkrae mibbõlji ßelan.

Nai ko wenen nir

⁴³ “Nai nga mĩrres san sete orongwos piwen wenen nga mĩsij, ko nga mĩsij sete orongwos piwen wenen nga mĩrres. ⁴⁴ Nai jijle arongwose renge wener. Jinibb sete orongwos pian pĩtawe wene nitapol renge ga moku, ko sete orongwos pĩtawe wene drra renge duru molulu. ⁴⁵ Ko erpok ko, jinibb nga mĩrres ok-wera tweni nanu nga marres nga mok-rrormir marto renge nolon; ko jinibb nga mĩsij ok-wera tweni nanu nga marsij nga mok-rrormir renge nolon. Suri sev nga muwun saut renge nolo jinibb, niko marpelpelari renge jingo jinibb mok-wera tutwenir.

Jinibb eru nga morili naim

⁴⁶ “Erpese kami kamveruse inu mĩrres, ‘Numal, Numal,’ ko setete kamok-loli suri nanu nga mowrai tevi kami? ⁴⁷ Nir jijle nga marini jik, ko marunge nale suk nir ko marlolir surie, inu beviseni tevi kami nir arirpe isi. ⁴⁸ Nir arirpe jinibb san nga mĩli naim sen renge dan nga mĩterter mĩrres. Mili jile musuw vajin, ko mian ko daron nga naus mus ko nuwi muwlu ko miveji naim nen, ko sete ototo, suri eli pa eterter jile erres. ⁴⁹ Ko mĩer nga ma murunge nale suk ko sete mulolir, ni erpe mĩer nga mĩli naim sen renge dan malum; ko sete eli nabur nen nir aran ngatan, arun jipoj nawon. Ko daron nga nuwi muwlu muti naim nen, ko evitan van ngatan, ko omosoksok pĩtĩpeti.”

7

Iesu ololi jinibb ne majingen san erres luwi

¹ Daron nga Iesu musuw renge nale sen, ko evel van renge Kapaneam e. ² Ko renge ie, batu jinibb ne nuval san se mĩeri Rom nir, jinibb ne majingen sen san nga mĩmreni

milep emsi lengleng, otomori pimij. ³ Ko ni ornge nga Iesu mĩlik ie, ko ni okoni bĩrterawarrend ne Isrel sopor paran parwerai tevi ni nga ni pivini puloli jinibb sen pĩrres luwi. ⁴ Ko nir aran ji Iesu ko arngoni tertere nga ni pian, ko arwerai tevi, “Ni evi mĩer nga mĩrres pĩelak. Kupini ko wor kuploli nanu nga muwrai ngel. ⁵ Ni emrreni jinibb ne vanu se kerr nir, ko ni eli naim ne loten se kerr.” ⁶ Ko Iesu eptevir aran.

Ko daron nga martomori parjipari naim nen, ko batun ne jinibb nuval okoni selen sopor arivel tersele aran jin, nga parwerai tevi, “Numal, sete kuplokloksim. Inu sete nurres nga kupini renge loloim suk. ⁷ Ko inu kele nurrorrmi sete erres nga inu bevinuk jim. Ko kupwerai bbong nale, ko jinibb ne majingen suk pĩrres luwi. ⁸ Suri jinibb nga marlelep renge inu arlingik renge derteren, ko arlingi kele jinibb nuval arlik tevik. Ko poro bowrai tevi nga ngel ‘Kupan,’ ko ni pian ko wor, ko poro bowra tevi nir san kele, ‘Kupini,’ ko ni pivini ko wor; ko poro bowrai tevi jinibb ne majingen suk san, ‘Kuploli nanu ngel,’ ko ni puloli ko wor.” ⁹ Ko Iesu etaol lengleng nale ngel nir daron nga murnger e. Ko erieni oklu emteni delung nga marvijuri, ko owra “Nuwrai tevi kami, sete nulesi nosurien nga milep mirpel wor san, ejki. Renge Isrel kele ejki rres nawon.”

¹⁰ Ko jinibb nga batu jinibb ne nuval nen mukonir arluwi van renge ngaim; ko arlesi nga jinibb ne majingen nen erres pa osuw.

Iesu ololi bipiwarrend san nga mimij emaur luwi

¹¹ Musuw vajin ko sete epriv ko Iesu evan kele renge ngaim nga welili san nga nisen Naen. Ko jinibb sen nir arpitevi ni, ko delung elep kele wor arpitevi ni. ¹² Ko daron nga maran mori renge ngaim nen metali ne naworr nen, ko arlesi jinibb sopor marwosi tweni bipiwarrend san

nga mimij, paran partevni. Bipiwar-reng wel nen, tasu sen diwen sen emij lingi pa osuw, ko vinnen natun sansan wel nen ko pa. Ko delung elep nga renga ngaim nen arpitevi vinnen. ¹³ Ko daron nga Numal m̄ilesi vinnen, ko orrorrmi lengleng, ko owrai tevi owra “Sete kupting te pijki.” ¹⁴ Ko oruj van mori ko ejpari drrav nga mimatur rengen, ko jinibb nga marwosi artur murrong tevi. Ko owra “Nanwarreng, nuwrai tevim, kupmera!” ¹⁵ Ko m̄er wela nga mimij emra ko elik, ko erij luwi. Ko Iesu ela lweni m̄er wela tevi tasu sen.

¹⁶ Ko jinibb jijle nolor arwun saute metutuen. Ko arsurövi Atua arwera “Propet nga milep san otur imare renga livö renga kerr!”, ko arwera kele “Atua evini nga p̄ila mauren tevi jinibb sen nir.”

¹⁷ Ko nosp̄en ne sev nga Iesu muloli ngok, jinibb nir arsupsupe owlu p̄etp̄eti renga Jutia ko renga vanu jijle nga marto rrerrale ie.

Jon Baptaes osusi rongornge tevi Iesu

¹⁸ Jon jinibb sen nir arsupe suri nanu ngel nir tevi, ko ni everuse jinibb sen eru orini jin. ¹⁹ Ni owrai tevi nuru poran ji Numal porwerai tevi, “Jon owra ‘Nik kuvi pa m̄er nga pivini le, rreknga kem nabtiriv malume san kele wor?’ ” Ko ni okoni tweni nuru.

²⁰ Daron nga morini ji Iesu ko orwera tevi, “Jon Baptaes okoni komru owra nobor-susi tevim, ‘Nik kuvi pa m̄er nga pivini le, rreknga kem nabtiriv malume san kele wor?’ ”

²¹ Ko renga daron nen ni ololi nir elep nga marmesi mesien lele nir arres luwi, ko ololi nem̄in nga marsij arivare arwolu lingi jinibb nga marsisilvir, ko ololi nir elep nga meter marrorr arkulkulu luwi erres. ²² Ko ni owra lweni tevi laru nga Jon mukoni nuru, owra “Koporvijuri lweni sel se kamru, koporluwi ko kopor-werai tevi Jon isev nga komor-lesir ko komor-runger: Metrrorr nir arkulkulu luwi erres,

naroj nir arivel luwi erres, niber m̄im̄emaul nir arwokwok luwi, borwon nir arongrong luwi erres, jinibb nga marmij armaur luwi kele, ko beres nir arwerwer renga nosp̄en nga m̄irres tevir. ²³ Ko inu nuwrai erpel, neiren renga m̄er nga sete m̄ilesi nanu san renga inu nga puloli ni purnge p̄isij rengen.”

Iesu ospe suri Jon Baptaes mauren sen

²⁴ Daron nga jinibb nga Jon mukoni nuru morivel lingir, ko Iesu etipatun ospe suri Jon tevi delung nir, owra “Bonevis daron nga kamiel tweni Jon renga lolo merwer e, kamwera kaplesi sev ko? Mavir san nga ling muwi petpate m̄ia? ²⁵ Ia, kaman kamwera kaplesi sev ko? Jinibb san nga muri sunsun nga m̄imau m̄irres? Ejki rres nawon. Lartul nga maruri sunsun nga mirpok araan erres ko arlik renga laut se numal nir. ²⁶ Ia, ko kami kamwera kaplesi sev? Propet san? O-o, ko inu nuwrai tevi kami, ni elep asi wore propet. ²⁷ Merel ko Naul On muli suri nga Atua muwra ‘Kapmurrong, bokoni jinibb suk san nga puwowomu re Mesaea ko puloli sel se ni pimetet.’ ²⁸ Ko inu nuwrai tevi kami, Jinibb jijle nga mariak renga iel ngatan, sete san elep asie Jon. Ko m̄er nga ma muwelili renga batun vanu se Atua ko, ni elep asi wore Jon.” ²⁹ Ko delung nir ko jinibb nga marok-la nevöt ne takis nir, daron nga marunge ko arir ko arsurövi Atua. Suri nir arpaptaes pa renga baptaes se Jon. ³⁰ Ko Parasi nir ko jinibb nevisvisenien ne nale nesereien nir armusus parvijuri sel se Atua nga muloli pa tevir, suri armusus parpaptaes bonevis renga baptaes se Jon.

Iesu erij tere jinibb nir nga renga daron sen

³¹ “Sev ko niko bowra viringsi dul nga lelingen ngel e nir? Ko nir arirpese le? ³² Nir arirpe bipiwarreng sopor nga marlik renga mesa

nga m̄irres sopen, ko markikail marververuse seler nir parini jir partetnij; arwera 'Namuwi nabbu tevi kami, ko kammusus kapsew; ko namla nubo ne mijen, ko kammusus kapting. Kammusus kaptetnij detnijen ne neiren, ko detnijen ne dau- ren.' ³³ Ko erpok, kami dul nga lelingenok kami kele kammususe murru komru kes, Jon Baptaes ko inu. Jon Baptaes evini ko ean wowarrend bbon, ko sete ok-mini norro; ko kami kamwera 'Nem̄in nga m̄isij elik rengen.' ³⁴ Ko inu Jinibb Mawos nuvini ko nomok-aan ko nomok-minmini norro, ko kami kamwera 'Kaplesi leorr lep ko lemni kis norro. Ni evi sele jinibb nga marok-la nevöt ne takis nir ko jinibb nga marsij nir.' " ³⁵ Ko Iesu owrai tevir, "Ko norongwosien sete eplari re sel sansan, eplari wor re sel elep ko. Ko komru Jon, komru kes nomor-vijuri."

Nesevin nga m̄isij san

³⁶ Ko mian ko Parasi san everuse Iesu nga pian p̄iaan tevi. Ko Iesu evan rengen loloim se Parasi nen, ko esakel ngatan ko ean tevi. ³⁷ Ko nesevin san nga rengen ngaim nen nga mauren sen m̄isij ornge nga Iesu m̄ilik rengen naim se Parasi nen m̄iaan tevi. Ko vinnen ela botel senta san nga nowlin elep. Ko botel nen arloli nevöt e san nga nisen alapasta.

³⁸ Ko vinnen evini otur rengen bela Iesu rengen duren ko eting, ko suwen meten arjumjum van rengen bela Iesu. Ko ela rao batun ko etwasi bela Iesu e, ko orromji bela Iesu, ko ejvi senta rengen belan. ³⁹ Parasi nga miveruse Iesu nga pivini p̄iaan tevi m̄ilesi, ko orrorrmi rengen nolon owra "Merel poro weretunen pivi propet, ko purongwose ko nesevin nga mirpese le ngel nga mijpari. Nesevin ngel evi vin nga m̄isij!"

⁴⁰ Ko Iesu owrai lweni tevi, "Saemon, inu nuwra bowra nanu le san ngel tevim." Ko Saemon owra "Numal, kupwerai ko wor." ⁴¹ Ko Iesu owra

"Numal san, jinibb eru orloli nivnon jin. Ngok nuru tuwen ela nevöt evi ongut valim (500) jin nga muloli nivnon e. Ko nuru tuwen nen ela nevöt ngavöl elim (50) jin nga muloli nivnon e. ⁴² Mian ko nuru korti sete orviter nga porkele lweni tevi. Ko ni erres tevi nuru, elinglingi nivnon nen nuru korti orjipon, setemun porkele. Ko rengen nuru ngok, nuru ngabes nen ko pimrreni wore ni p̄iasi jer rengen nuru?" ⁴³ Saemon owra lweni tevi, "Inu nurrorrmi nganga muloli nivnon milelep nen ko jin, ni ko pimrreni p̄iasie wor." Ko Iesu owra lweni tevi, "Kuwra momsawose erres." ⁴⁴ Ko ni erieni emteni nesevin ko owrai tevi Saemon, "Kulesi vinel? Inu nuvini rengen naim som, ko nik sete kutkaik erres, sete kurrawe belak. Ko vinel ma errawe belak e suwen meten, ko etwasi jomro batun e belak nuru ormes. ⁴⁵ Nik sete kurromji inu, ko vinel ma daron nga mevini loloim e ko orromji belak, sete omosie. ⁴⁶ Nik sete kujvi oel rengen inu batuk, ko vinel ma ejvi senta nga m̄irresresi asi oel rengen inu belak. ⁴⁷ Ko suri mirpel ngel ko niko nuwrai tevi nik, nololien se vinel nga muwun saut nutlasi twenir pa, niko mimrreni inu milep suri. Ko isi ko nga murrorrmi nololien sen muwelili bbon, poro m̄etlasi tweni ni, pimrreni inu bbon puwelili rrek." ⁴⁸ Ko Iesu owrai tevi nesevin nen, "Nololien som nir nutlasi twenir pa osuw." ⁴⁹ Ko nir nga marsakel tevi nga maraan tevi arrorrmi lweni e lolor arwera "Merel evi jinibb sev le nga orongwos p̄itlasi tweni nololien nir?" ⁵⁰ Ko Iesu owrai tevi nesevin "Nosurien som ololi nik kumrres luwi. Kupiel, kupluwi rengen demat."

8

Nesevin nga marok-pitevi Iesu

¹ Nanu ngel nir arasi osuw, ko rengen vitunen sopen vajin ko Iesu otutur sopen evan rengen ngaim nga marlelep nir ko rengen ngaim nga we-warrend nir. Ko ni ewerwer rengen

nospen nga mĩrres tevi jinibb nir, ko jinibb sen nir esngavöl drromon eru arpitevi ni. ² Ko nesevin sopor nga nemĩn nga marsij marivare lingir, ko sopor nga marres luwi pa reнге mesien ser nir, ngok Merri ne Maktala, nga nemĩn nga marsij ebut marwolu lingi pa musuw, ³ Ko Joana nesen se Kusa nga mivi jinibb san ne majingen se Numal Erot, ko Susana, ko nesevin elep kele wor nga marok-la joror tevi Iesu ko jinibb sen nir.

Nale rrongrrongvi ne mĩer nga mĩijjireni jelangin

⁴ Mian ko delung elep ne ngaim lele nir arini arkorti ji Iesu. Ko ni owra nale rrongrrongvi san tevi nir, owra ⁵ “Jinibb nga mok-jijireni jelangin evan nga pijjireni. Ko daron nga mĩijjireni e, ko jelangin sopor arwij asi van reнге dan ne sel e, ko jinibb arivel rer ko arverasi lokloksir, ko numön arow vini ko artasi twenir. ⁶ Ko sopor kele arwij asi van reнге dan ne jerev e; ko daron nga maretiv imare ko armeli ngavilvil, suri laņer sete ejpari nuwi te ejki. ⁷ Ko sopor kele arwij van reнге live ne lolo moku, ko daron nga moku mĩejal mimaur orer, ko emelngir, sete armaur. ⁸ Ko sopor ma arwij van reнге dan malum nga mĩrres, ko aretiv armaur erres ko arwen, wener ongut (100).” Ko Iesu ekail owra “Mer nga boron mutoe purnge re nolo boron!”

Iesu owra tweni omomsawos erpese nga ni mutuw nale rrongrrongvi

⁹ Ko jinibb se Iesu nir arsusi tevi ni, arwera “Nale rrongrrongvi ngel owra puwra isev ko?” ¹⁰ Ko ni owrai tevir owra “Kami ma arlai tevi kami nga kaprongwose nanu nga marto teptepi reнге batun vanu se Atua. Ko nale rrongrrongvi ma arlai tevi nir jikle ngok nga parlesi, ko sete parlesi wose, ko parunge ko sete parongwose; suri batur eterter ko armusus nolor pulululwi.”

Iesu owra tweni vajin nale rrongrrongvi lat nga muto suri

¹¹ “Nale rrongrrongvi nen, nile erpel ngel. Jelangin nen evi nale se Atua. ¹² Ngok, jelangin nga marwij van reнге dan ne sel arirpe jinibb nga marunge nale, ko demij mivini mila tweni reнге nolor, nga puloli nir sete parosuri ko sete parmaur. ¹³ Ko jelangin nga marwij van reнге dan ne jerev arirpe jinibb nga marunge nale, ko arir nga parlai. Ko norrorrmien nen nga pirpe laņe nai nga purrul totkoni reнге nolor ejkie. Arosuri beblen, mian ko sete epriv daron nga nanu nga purrowrowe mivini, ko arvitan. ¹⁴ Ko jelangin nga marwij van reнге lolo moku arirpe jinibb nga marunge nale, ko marvijuri suri wor sel ser; ko norrorrmien ser, ko joror nir, ko nanu lele nga marmarrenir reнге mauren ser nir armelngir, ko sete arwen e wenen nga marres sopor. ¹⁵ Ko jelangin nga marwij van reнге dan malum nga mĩrres, arirpe jinibb nga nolon muwretun ko mĩrres, ornge nale ko otori eterter ejpari nga mĩilai wenen.

Laet nga marteplis ore biles e

¹⁶ “Sete jinibb san orrungsi laet ko pĩila biles piteplis ore e, rreknga pĩilai pĩilngi reнге melve maling, ejki rres nawon. Pĩilngi ko wor mare reнге lat nga mok-jinget rengen. Ko ngok jinibb nga parini reнге loloim parlesi moron. ¹⁷ Nanu san sete orongwos piteptepi rragrrag nga sete piapelari limjer, rreknga nanu tama san nga muto silsilveni nga sete orongwos piplari reнге moron, ejki rres nawon. Nanu jile nga marirpok parpelari ko wor reнге moron.

¹⁸ “Kapmetmet reнге nale suk nga kami kamok-runger. Poro nga jinibb pisan putor totonir, ko ngok mĩernen Atua pĩilai kele ko wor tevi. Ko poro jinibb san setete putori totonir, ko ngok mĩernen Atua pĩilai tweni ko ji ni sev nga murrormi mutori totoni.”

Iesu tasu sen ko tasin nir arini parlesi ni

¹⁹ Iesu tasu sen ko tasin nir arini nga parlesi ni; ko sete arongwose paran jin mori te ejki, suri nga delung elep ðelak. ²⁰ Ko arwerai tevi Iesu, "Tasu som le ko tasim, nir le ngel vare armerreni parlesi nik." ²¹ Ko Iesu owra lweni tevi nir, "Tasu suk ko tasik nir arivi nir nga marunge nale se Atua ko marosuri."

Iesu ewer ore ling serser nga mitewut milep san renge nuwito

²² Mian ko renge nabong san, Iesu owrai tevi jinibb sen nir, "Kerr puwlu asi van renge devje nuwito e." Ko nir arsa re drrav ko arwolu van. ²³ Ko daron nga marwolu e, ko Iesu ematurrwel. Ko ling serser nga milep san etewut eterter vini re nuwito, ko ejpari drrav ser. Ko nuwi ejvijvi van renge nolo drrav, ko dungun elep nga elep; otomori parron, ko nolor opotpot e elep. ²⁴ Ko aran ji Iesu ko arwuni arwera "Numal! Numal! Rrapmij le pa!" Ko ni emra ko ewer ore ling ko daptap ne nuwi nga marbburbbur milep marjivjivi vini re drrav, ko nuru korti ormosi orsuw. Ie omol nawon vajin. ²⁵ Ko Iesu owrai tevir, "Nibeni le nosurien se kami?" Ko nir armetutu ko artaol lengleng, ko arwerwerai tevi nir lululweni arwera "Isi le ngel, ni ewer ore ling ko nuwi ko nuru orange ni?"

Iesu oji tweni demij nir renge jinibb ne Gerasa san

²⁶ Ko nir arwolu toku renge bongsin san renge vanu se ñeri Gerasa nir renge nuwito. Ko Galili oto luwi van devjen e renge bongsin nen. ²⁷ Ko daron nga Iesu mujubbul mian ngaut e, ko jinibb ne ngaim nen san evel vini ko esewute. Mernen demij arsisilvi, ko epriv pa nga sete mun ok-uri sunsun; ko setemun elik renge ngaim, ko ok-lik pa renge dubb ko, lat nga martivtavin e. ²⁸ Ko daron nga ñilesi Iesu ko ekail van mare ko ejipa van ngatan renge non, ko erij

drrelan ean mare jer owra "Sev som oto ni le iel, nik Natu Atua ne Drronsen Mare? Nungoni tevi nik sete kuplokloksik!" ²⁹ Owrai erpok suri Iesu owrai pa tevi nemin nga ñisij pivare lingi ñernen. Nabong elep bonevis mivini mijpari lelingenok nga nemin nga ñisij mokwowomue. Ko ewretun jinibb nir arsere nevren nuru ko ðelan nuru tevi dil delrrurr nir, ko ni okrrerrersir armotot. Ko nemin nga ñisij okjeli van lolo merwer e. ³⁰ Ko Iesu osusi tevi, "Nik nisem si?" Ko owra "Delung," suri demij elep arsisilvi ni. ³¹ Ko demij nir arngoni tevi Iesu arwera "Warru sete kupkoni kem naban renge bbulwil nga nabbön mijkie, pijki!"

³² Ko renge ie meling ðerþer nga milep san arok-susung bbong renge jeljeli botwen. Ko nemin nga marsij arngoni tevi Iesu nga ni þilinglingi nir parsilvi ðerþer nir. Ko ni elinglingir. ³³ Ko nemin nga marsij arivare lingi ñer nga ko aran arsilvi ðerþer nir. Ko ðerþer nir arwolu jubbbul van renge jeljeli nuwito ko arowrow jubbbul van ngatan e renge nuwito, ko arron.

³⁴ Ko daron nga lartul nga maruwngani ðerþer maroka-lesi sev nga miplari, ko arwolu van arwerai renge ngaim nga milep ko ngaim nga wewarrens nen nir. ³⁵ Ko jinibb ne ngaim nen nir arivel tweni van, parlesi isev nga miplari nen. Ko arini ji Iesu ko arlesi ñer nga nemin nga marsij marivare rengen elik ngatan renge ðela Iesu. Norrorrmien sen erres vajin, ko ori vajin sunsun. Ko daron nga marlesi, ko nir jijle armetutu lengleng. ³⁶ Ko nir nga marlesi nanu ngel nga Iesu muloli arsuþe suri tevir erpese nga Iesu muloli pa ñer nga nemin nga marsij marsilvi ñirres luwi. ³⁷ Ko nir jijle nga marlik renge Gerasa ko nga marlik rrrrale ie arsurtoni tertere Iesu pivel lingi vanu ser, suri armetutu elep. Ko Iesu evan esa van renge drrav, ko drrav etipatun nga

puwlu. ³⁸ Ko m̄er nga nem̄in nga marsij marivare lingi ongoni tevi Iesu nga poro nga ni pipitevi ni. Ko Iesu okoni lweni owra ³⁹ “Kupluwi van renge ngaim som e, ko kupwera sev nga Atua muloli pa tevim.” Ko m̄ernen evan renge ngaim jile nir ko os̄pe suri sev nga Iesu muloli tevi ni.

Iesu ololi nesevin san nga drran muto m̄isij erres luwi, ko nesenwarreng san emaur luwi kele

⁴⁰ Daron nga Iesu mian mijpari renge devje nuwi e, ko delung nir artur terai ko pa parwera erres tevi ni renge nga mivini, suri nir artiriv ko pa terai. ⁴¹ Ko jinibb san nisen Jaeras, evi jinibb nga mok-metmete naim ne loten, ni evini ji Iesu ko ejipa van ngatan renge ðela Iesu ko ongoni tertere nga Iesu pivini renge naim sen. ⁴² Ni natun sansan bbong, ko evi nesevin, sian esngavöl drromon eru. Ko vin wel nen ematur renge maling, otomori pimij pa. Ko daron nga Iesu mian e ko delung elep arvijuri suri ni ko arlilji ni.

⁴³ Ko nesevin san nga mesien se nesevin nir ololi tetajer renge sia esngavöl drromon eru. Vinnen olokloksi p̄etp̄eti joron nir nga m̄ilngir tevi dokta nir, ko sete san orongwos puloli ni p̄irres. ⁴⁴ Ko vinnen esilvi delung nir renge Iesu duren vitu nen e, ko evini morie, ko ejpari bongsi sunsun sen. Ko ngavilvil mesien nga muloli vinnen drra nen emes evesane. ⁴⁵ Ko Iesu owra “Isi mijparik?” Ko nir jijle arwera ejki, arvilvil ore. Ko Pita owra, “Numal, delung elep arututir mori nik ko arliljim.” ⁴⁶ Ko Iesu owra “Ejki, san wor ejparik, suri nurunge renge nibek nga derteren evel lingik.” ⁴⁷ Ko vinnen elesi nga nanu nga muloli oto pa limjer, ko eririr lengleng ko evan ko ejipa ngatan renge no Iesu, ko ewer telasi renge no delung nir sev ko ololi nga ni mijpari Iesu bongsi sunsun

sen, ko erpese nga ni m̄irres ngavilvilsen. ⁴⁸ Ko Iesu owra tevi, “Natuk, nosurien som ololim kumrres jile. Kupiel renge demat.”

⁴⁹ Ko daron nga mok-rij malum e, ko jinibb san evel ko ewit lengleng renge naim se Jaeras vini, ko owrai tevi Jaeras, “Natum nesenwarreng emij pa osuw. Kuplinglingi Numal, sete kupkarkar rengen.” ⁵⁰ Ko Iesu ornge, ko owrai tevi m̄ernen “Sete kupmetutu, sansan kobbong kupo-suri, ko nesenwarreng pimaaur luwi ko.”

⁵¹ Ko daron nga marini renge naim e ko Iesu ewer ore jinibb nir san sete pivijuri van loloim, sansan kobbong Pita ko Jon ko Jemes ko tata se nesenwarreng ko tasu sen wor. ⁵² Ko jinibb nir artengsi vin wel nen, drrelar elep. Ko Iesu owra “Sete kaptiing, nesenwarreng sete emij te ejki, ematur kobbong.” ⁵³ Ko lartul nen nir armen keraji e, suri arongwose nga nesenwarreng wel nen emij pa osuw. ⁵⁴ Ko ni esaro ko orrul re nevre nesenwarreng ko everuse owra “Nesenwarreng, kup-tur imare!” ⁵⁵ Ngavilvilsen mauren sen olwi van rengen ko otur imare. Ko Iesu owrai tevir nga parla nanen sapon tevi purroi. ⁵⁶ Ko tata sen ko tasu sen bbösa nga milep elai nuru e. Ko Iesu ewer ore nuru nga sete porwerai nanu ngel tevi jinibb pisan, pijki.

9

Iesu okoni jinibb sen esngavöl drromon eru aran parwerwer

¹ Ko Iesu everus kortoni jinibb sen esngavöl drromon eru arini korti jin, ko ela derteren tevir nga paroji tweni nem̄in nga marsij nir, ko parloli jinibb nga marmesi nir parres luwi renge mesien ser nir. ²⁻⁵ Ko ni ewer orer owra “Sete kaptori nanu pisan renge nivelen se kami renge sel, pijki; nejipjip pijki, narr pijki, nanen pijki, nevöt pijki; ko sete kaptori sunsun pieru. Ngabe nga kami kapan rengen, kapan renge naim, ko

kaplik renge naim nen ko pa pijpari daron nga kapiel e. Ko poro renge ngaim san jinibb nen nolor piterter, sete parlai kami pijki, ko ngok daron nga kami kapiel lingi ie, erres kapwirwirreni tweni maw nga muto re but se kami, nga piviseni tevi nir nga marloli m̄isij.” Ko ni okonir van parwerwer tevi jinibb nir suri batun vanu se Atua, ko parloli jinibb nir nga marmesi parres luwi rengen mesien ser nir. ⁶ Ko nir arivel lingi, aran rengen ngaim nir ko arwerwer rengen nospen nga m̄irres tevi jinibb nir, ko rengen iok jile arloli jinibb arres luwi.

Numal Erot Antipas ospe suri Iesu

⁷ Ko Erot Antipas evi numal ne Galili, ko ornge nanu nga marpelari ngok nir nga Iesu mulolir. Ko nolon ekarkare elep, suri ornge jinibb sopor arwera “Ngok Jon Baptaes ko otur imare luwi rengen mijen.” ⁸ Ko nir sopor arwera “Elaeja ko miplari ngok,” ko nir sopor kele arwera “Propet ko san nga tuwi emaur luwi kele.” ⁹ Ko Erot owra “Jon Baptaes, inu nuta otvi pa batun, ko si kele le ngel, nga inu mornge kele nanu ngel kele nir suri mirpel?” Ko ni emrreni lenglengen p̄ilesi Iesu, p̄ijiljilwer sopen tevi.

Aposol se Iesu nga mukonir maran marwerwer arlululwi vini jin

¹⁰ Ko aposol nir, daron nga marlulwi vini ji Iesu, ko arsupe suri sev nga marlolir tevi ni. Ko ni eptevir arsan aran rengen ngaim e san nga nisen Betsaeta. ¹¹ Ko delung arongwose, ko arvijuri suri ni; ko ni owra erres tevi nir, ko ospe suri batun vanu se Atua tevir, ko ni ololi nir sopor nga marmerrreni parres luwi arres.

Jinibb evi nuvasngavöl valim (5000) Iesu ela nanen tevir

¹² Ko nat erivriv pa otomori nial piwaj pini, ko jinibb sen nir esngavöl drromon eru arini jin ko arwerai tevi ni, “Kupkoni tweni jinibb nir parivel, ko paran rengen ngaim

nga wewarrens nir ko ngaim nga marlelep nga marto karkar ngok nir, ko parmatur ko parla nanen ser. Suri iel lat nga rramlik e ngel evi lolo merwer le.” ¹³ Ko ni owrai tevir, “Kami ko kapla nanen tevir paruroi.” Ko nir arwerai tevi, “Kem namtori bbong niv elim ko nai eru. Ko poro pipok ko kem naban nabwuli nanen ser kele wor, suri delung.” ¹⁴ Suri jinibb elep, evi nuvasngavöl valim (5000) totoklai nga marlik ie marunge nale se Iesu. Ko Iesu owrai tevi jinibb sen nir, “Kaploli jinibb parlik ngatan pivi meling. Ko kaplingi nir pingavöl pilelmi (50) parlik rengen meling sisamis.”

¹⁵ Ko nir arloli surie erpe nga muwrai ngok, arloli arlik ngatan. ¹⁶ Ko Iesu ela niv nga elim nga nir ko nai nga eru nga ko esarrerr imare emteni melrin, ko olot erij erres surir; ko obbri otvi niv nga nir ko nai nga nuru, ko elai tevi jinibb sen nir. Ko nir arlilai tevi jinibb nir. ¹⁷ Ko nir jile arurroi, ko nir jile arup. Ko jinibb se Iesu nir arsere lweni bebje niv nga marurroi linglingir ko nai nga marurroi linglingir van rengen narr esngavöl drromon eru arwun saut er.

Pita owra tweni nga Iesu evi Mesaea

¹⁸ Mian ko nabong san Iesu kis bbong oklot, ko jinibb sen nir arini jin. Ko ni osusi tevir owra “Jinibb nir arwera inu nuvi isi?” ¹⁹ Ko nir arwera lweni tevi ni, “Sopor arwera Jon Baptaes, ko sopor arwera Elaeja, ko sopor arwera propet nga tuwi san emaur luwi kele.” ²⁰ “Ko kami kamwera inu nuvi isi?” Ko Pita owra lweni tevi ni, “Nik kuvi Mesaea se Atua.” ²¹ Ko Iesu osur terter tevi nir nga sete parwowrai nale nen tevi jinibb pisan. ²² Ko owra “Jinibb Mawos purnge wor p̄isij ko rengen nanu pilep, ko birterawarrens nir, ko batu jinibb ne sulsulen nir, ko jinibb ne nevisvisenien ne nale nesereien nir parungasi ni, parevji

pini. Ko nabong p̄itul ko pimaaur luwi kele.”

Jinibb se Iesu putor ore wor nanu nga ni mimrreni ko

²³ Ko Iesu owrai tevi jinibb sen nir, “Poro jinibb san puwra pivijurik, ni putor ore nanu nga ni bbong mimrreni, ko nabong jile puwosi nai pelaot sen ko pivijurik. ²⁴ Ko poro san puwra putor totoni mauren sen, mian ko pia-tor jabble; ko poro nga san pimaronge mauren sen suri mivijuri inu, ko mian ko pia-lai vajin mauren nga m̄irres. ²⁵ Poro jinibb pisan pia-lai p̄etp̄eti nanu ne iel ngatan ngel nir, ko putor jabble mauren sen pijijki, ko p̄ilesi sev ko p̄irres rengen? ²⁶ Ko isi san poro pimanune inu ko nale suk nir, ni kele Jinibb Mawos pia-manune ni renge daron nga ni pia-vini e renge nosrövien se Tata sen tevi anglo on nir. ²⁷ Nuwretun nuwrai tevi kami, sapor renge kami nga kamtur ngel setewor kaplesi mijen ko kaplesi batun vanu se Atua pivini.”

Iesu niben erieni enij kele e

²⁸ Nabong owil asi osuw, vitunen ko Iesu ela Pita ko Jon ko Jemes arpitevi ni. Ko nir kis arsan artongsa van renge botwen nga ni pulot. ²⁹ Ko renge daron nga mulot e ko non erieni enij kele e, ko sunsun sen owraprap titis. ³⁰ Ko jinibb eru orpelari ie, Moses ko Elaeja, nuru orok-jiljilwer tevi ni. ³¹ Nuru orremali renge nosrövien ne melrin, ko orsupe suri mijen sen nga otomori piplari Jerusalem. ³² Ko Pita ko laru nga morpitemi armatur pa, suri meter arruwel temijpal. Mian ko artaol ko arkulu vajin van ji Iesu e, ko arlesi nosrövien sen ko laru nga mortur pa tevi ni. ³³ Mian ko laru nga ortipatum porivel lingi Iesu, ko Pita owrai tevi Iesu, “O, Numal, erres ma kem namlik pa iel; kem nabloli gorkoraim p̄itul, san pivi se nik, ko san pivi se Moses, ko san pivi se Elaeja.” Ni owrai ma, ko errerrenge nale nga muwrai.

³⁴ Ko daron nga mok-rij malum e mok-werai nanu ngel nir, ko nabor san esal vini esalsal orer, ko nir artur vajin renge namol nen. Ko armetutu elep. ³⁵ Ko renge nabor nen drrelan san eplari rengen owra “Ni evi natuk nga memrreni, ko ni ko motobbobbue. Kami kaprunge ni.”

³⁶ Ko renge daron nga drrelan musuw, ko arlesi Iesu esan vajin. Ko sete arwowra nanu ngel tevi jinibb san renge nabong nen nir, armurrarrong ore ko pa.

Iesu oji tweni demij renge nanwarreng san

³⁷ Ko renge mevinen vajin nir arjubbul renge botwen, arluwi vini ngatan e. Ko delung elep arivel ore arini jin arlesi. ³⁸ Ko jinibb ne delung nen san everus owra “Jinibb nevsivsienien, natuk sansan welel le pa, ko nungoni nik, warru kupini kuplesi ni ta. ³⁹ Ko kuplesi, nabong sapon nem̄in san esilvi ni, ko enger nga enger lengleng, ko eririr nga eririr ko melabbsen eia. Ko nem̄in nen eterter elep renge nga pivare lingi ni, ko ololi niben arerer elep. ⁴⁰ Ko nungoni jinibb som nir paroiji tweni, ko sete arongwos parloli.” ⁴¹ Ko Iesu owra lweni tevir, owra “O, aro, kami dul ngel nosurien se kami ejkie! Belik tevi kami pijpari wor seveling, ko bololi nanu tevi kami?” Ko owrai tevi m̄ernen, “Kuptekai natum vini iel ta.” ⁴² Ko m̄er wel nga daron nga mivel malum e vini, ko nem̄in nga evivivrrule elep ko ololi ewajeni lengleng ngatan, ko ololi niben aririr elep. Ko Iesu otortori nem̄in nga m̄isij nen ko ololi m̄er wel nga erres luwi, ko ela lweni tevi tata sen. ⁴³ Ko nir jile bbösa nga milep elair e suri nanu nga mulolir renge derteren nga milep se Atua.

Iesu owra lweni kele tevir mian ko ni pimij

Ko daron nga bbösa milair malum e suri nanu nga mulolir ngel nir, ko Iesu owrai tevi jinibb sen nir,

owra ⁴⁴ “Nale nga bowrai ngel nir, kaplingi pian renge nolo boro kami nir ko kaprrormir. Inu Jinibb Mawos partekai inu van renge nevre jinibb nir.” ⁴⁵ Ko jinibb sen nir arrelenge nale nga Iesu muwrai ngel lat nga muto suri. Atua esilveni renger nga sete parongwose, ko nir armetutue parsusi lweni tevi ni.

Isi pivi jinibb nga milep jer nen renge nir

⁴⁶ Ko jinibb se Iesu nir arok-rij latlat lulweni tevir suri isi pivi jinibb nga milep jer renge nir. ⁴⁷ Ko Iesu orongwose sev nga muto renge nolor, ko etkai bipiwarreng nga welili san ko elngi otur renge nelin devjen. ⁴⁸ Ko ni owrai tevir, “Isi nga pitkai bipiwarreng nga welili san nga mirpel ngel renge inu nisek, ko erpe etkai inu ko pa. Ko isi nga mitkai inu, erpe sete etkai inu ko, ko etkai ni nga mukoni inu ko. Mer nga mivi jinibb nga welili jer nen renge kami, ko ngok ni ko evi jinibb nga milep jer nen.”

Mer nga sete mitre kami ko ngok ni evi kerrkerr ko

⁴⁹ Ko Jon owrai tevi owra “Numal, namlesi jinibb san oji tweni demij san renge jinibb san renge nik nistem. Ko namwer ore, suri nga ni sete evijuri kerr.” ⁵⁰ Ko Iesu owrai tevi ni, owra “Sete kapwer ore ni. Mer nga sete mitre kami, ko ngok ni evi kamikami ko.”

Iesu etipatun pivijuri sel nga pian Jerusalem e

⁵¹ Mian ko otomori nabong nga Atua pitka lweni Iesu van mare e renge melrin, ko ni elngi non eterter evijuri sel van renge Jerusalem e.

Meri Sameria armusus Iesu pian renge vanu ser

⁵² Ko Iesu okoni wowomu ngarre jinibb sopor nga marivi ni non, ko nir arivel aran renge ngaim san se mēri Sameria nir nga parloli lilane

ngarre tevi ni. ⁵³ Ko nir armusus nga ni pivini renge vanu ser, suri ni elngi non emawos van Jerusalem e. ⁵⁴ Ko daron nga jinibb sen ngel nuru Jemes ko Jon morunge, ko orwera tevi, “Numal, kumarong komru nobor-werai nabb pivel renge melrin vini pīanir?” ⁵⁵ Ko ni erieni ko otortori nuru. ⁵⁶ Ko nir setemun aran re ngaim nen, arivel asie van renge ngaim mīnij kele e san.

Jinibb sopor armerreni parvijuri Iesu

⁵⁷ Ko daron nga marivel suri sel malum, ko jinibb san evini ko owrai tevi Iesu, “Ngabe tama nga poro kupa-van e, ko inu bevijuri nik ko wor.” ⁵⁸ Ko Iesu owrai tevi, “Gulirrum nga wowarreng nir belaur otoo, ko numōn nir menuner otoo; ko inu Jinibb Mawos milngek ejkie. Ngok, kuprrormi mun pīrres poro nga kumrreni kupvijuri inu.”

⁵⁹ Ko mian ko Iesu owrai tevi jinibb mīnij nen san, “Kupvijuri inu!” Ko mēnren owrai lweni tevi owra “Numal, kuplinglingik mun bean betevni tata suk puwomu.”

⁶⁰ Ko Iesu owrai tevi mēnren owra “Kuplinglingi lartul nga sete marla mauren ko pa partevni nir nga marmij ser, ko nik kupan kupwerai batun vanu se Atua tevi jinibb jile nir.”

⁶¹ Ko nir mīnij nen san owrai tevi, “Bea-vijuri nik ko, Numal; ko kuplinglingik mun puwomu bean beremse nir nga marlik renge naim suk.” ⁶² Ko Iesu owrai tevi, “Jinibb nga mīiale drrav puklu van womue tetajer, sete puklu vitu kele. Mer nga mirpok sete erres renge batun vanu se Atua.”B

10

Iesu okoni tweni jinibb sen ngavōl ebut drromon eru (72) aran parwerwer

B 9:62 Erpe iel, Luk ospe nanu san nga mok-kiri dan nga buluk mirvei, ko kem namrieni nale nga puloli mining ne nale sen piplari limjer.

1 Vitunen renge nanu ngel nir marsuw vajin, ko Numal otobbto-bbue nir m̄inij kele sopor arivi jinibb sen. Nir ngavöl ebut drromon eru, ko ni okoni tweni nir ererwi arivel arwowomu renge ni van renge ngaim ko vanu jile nga ni pivivitu van renger. 2 Ko owrai tevir, “Lelingen ngel evi daron ne numös nga milep, ko jinibb nga marmajing rengen nir ewelili jer. Ko ngok kami kaplot, kapngoni p̄iterter tevi Numal ne numös nga ni pukoni kele jinibb ne majingen sen sopor nga parmajing renge orsel ne numös sen. 3 Kapiel, ko kaprongwose nga inu nukoni tweni kami kamsan kis kamirpe natu sipsip nir renge sel, paran renge livö ne guli rrum nir. 4 Sete kaptori baos rreknga narr rreknga but se kami, pijki; ko sete kaprij tevi jinibb pisan renge sel, pijki. 5 Ko renge naim ngabe nga kami kapan renge lolaim nen, nanu womujnen nga kapwerai kapwera ‘Demat puto renge naim ngel.’ 6 Ko poro jinibb ne demat san p̄ilik renge naim nen, ko ngok demat se kami pijpon jer jin. Ko poro pijki, ko ngok pulwi kele vini ji kami e. 7 Ko renge naim mawos nen ko pa kami kaplik malum pa rengen ko. Sete kapan kele renge naim lele e nir, pijki. Ko kaprro nanen sev ko kapmini nuwi sev nga marlair tevi kami. Suri erres nga jinibb ne majingen p̄ila nowlin. Sete kapan renge naim ko naim. 8 Ko renge ngaim ngabes nen nga kami kapapelari rengen, ko poro jinibb nen nir parir nga partekai kami kapan jir, ngok kami kapurroi sev nanen ko nga nir parlair parlingi renge no kami. 9 Ko kami kaploli jinibb nga marmesi renge ngaim nen parres luwi renge mesien ser. Ko kapwerai tevi nir jile, ‘Lelingen ngel batun vanu se Atua evini mori pa vajin ji kami.’ 10 Ko renge ngaim ngabes nen nga kami kappelari rengen, ko poro jinibb nen nir sete parmarong nga partekai kami van jir nga kaplik

tevir, ko ngok kapivare kapini renge sel ne ie ko kapwera 11 ‘Erpe maw kele ne ngaim se kami nga mibbölji ßela kem, namtewasi twenir etre kami. Ko kaprongwose mae nanu ngel: Batun vanu se Atua evini mori pa ji kami.’ 12 Nuwrai tevi kami, renge daron nga Atua pia-wera suri lat nga puto suri re jinibb jijle, ko pia-sij wor pilep renge nir ne ngaim ngok pia-asie Sotom.

Iesu otortori jinibb nga sete marosuri ni

13 “Wi kami m̄eri Korasin! Wi kami m̄eri Betsaeta! Kami nga kamok-ungasi jinibb ne vare nir, erpe m̄eri Taea ko m̄eri Saeton nir. Ko poro nga nelesien ngel nir nga mololir ngel nir nga kami kamlesir, poro parlolir pa renge Taea ko Saeton, ko jinibb ne iok nuru, nolor pululwi pa tuwi nen renge nololien ser, ko paruri sunsun tera nga marmerrmerris nir, ko parlik renge niavi nabb parpelpalos e, parviseni nga arrorrmis nanu nga marsij nga marloli sarrsarre nir. 14 Niko renge daron nga jinibb jile nir ne iel ngatan, Atua pia-wera suri lat nga puto suri rer, ko pia-tor vitrangi kami p̄iasie nga putor vitrangi m̄eri Taea ko Saeton. 15 Ko kami m̄eri Kapaneam nir, kami kamok-wera kami ma kamrres kapan renge melrin, ko ejki rres nawon. Kami parwirr tweni kami van renge bbulwil nga nabbön mijkie.”

16 Ko ngok Iesu owrai tevi jinibb sen nir owra “Mer nga murnge kami ko ngok erpe ornge inu ko, ko m̄er nga mungasi kami ko ngok erpe ongasi inu ko. Ko m̄er nga mungasi inu ko ongasi m̄er nga mukoni inu ko.”

Jinibb se Iesu nir ngavöl ebut drromon eru arlulwi vini jin

17 Ngok nir ngavöl ebut drromon eru (72) arlulwi vini tevi neiren nga milep, ko arwerai tevi Iesu, “Numal, demij kele nir arunge drrela kem ko arloli nanu nga namwerair renge

nik nisem.”¹⁸ Iesu owrai tevir “Ok-irpok, ko inu numteni renge metek daron nga demij muwlu lingi melrin erpe navil evil.”¹⁹ Ko Iesu owrai kele tevir, “Kaplesi, inu nulai pa derteren tevi kami osuw. Asi p̄t̄peti derteren se demij nir. Ko ngok niko, kami kamrongwose kapverasi num̄et ko netu num̄et, ko nanu san ejki rres nawon nga orongwos pulokloksi kami.²⁰ Ko niko sete kañir suri nga nem̄in nga marsij marloli nanu nga kamwerair, ko kañir ma suri nise kami Atua olir renge naul ne melrin.”

Iesu eir elep ko owra erres tevi Tata sen

²¹ Renge wosenen, Nem̄in On ololi Iesu nolon owun saute neiren, ko owra “Tata, nuwra erres tevi nik, O Tata Numal ne melrin ko iel ngatan, nga nik kumloli nanu ngel nir marto teptepi renge jinibb nga norongwosien ser milep ko nir nga marongrongwos milep, ko kuviseni tevi nir nga marivi bipi kobbong. Niko Tata, erpe erres ko wor renge nom.”²² Ko owra “Tata suk ela nanu p̄t̄peti nir tevik, ko sete san orongwose rragrrage norrorrmien se inu, natun mawos. Tata suk kobbong esan bbölbööl orongwose. Ko sete san orongwose Tata suk, inu kobbong nga mevi natun mawos, ko nir nga inu motobbobbue nir, nir kele arongwose.”²³ Ko Iesu erieni mawose jinibb sen nir ko owra malum bbonge tevi nir kis bbong arunge, owra “Neiren renge nir nga marlesi meter e nanu nga kami kamlesir ngel nir.²⁴ Nuwretun nuwrai tevi kami, propet elep, ko numal nga marlelep owun saut armerreni parlesi nanu ngel nir nga kami kamlesir ngel, ko setete arlesir te, ko arwera parunge nanu nga kami kamrunger ngel, ko setete arunger te.”

Nale rrongrrongvi ne m̄eri Sameria nga m̄irres

²⁵ Ko jinibb ne nevsivsenien ne nale nesesreien san otur mera ko

owra purrowrrowe Iesu, owra “Numal, inu bololi isev ko, ko ßela mauren nga muto tuwi ngok vini?”²⁶ Ko Iesu owra lweni tevi, “Naul On owra sev re iok? Kueve kulesi owra erpese?”²⁷ Ko m̄ernen owra lweni tevi Iesu, “Ko Naul On owra ‘Nik kupmerreni Numal Atua som tevi nolom totoklai, ko mauren som totoklai, ko derteren som totoklai, ko tevi norrorrmien som totoklai; ko kupmerreni selem pirpe nik mawos.’ ”²⁸ Ko Iesu owra lweni tevi m̄ernen, “Nik kuwrai erres p̄elak ko; ko nik kuploli pirpok ko, ko kuplai mauren nga muto tuwi ngok vini.”²⁹ Ko jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien emrreni wor piviseni nga ni mumomsawos, ko osusi kele tevi Iesu owra “Ko isi ko evi selek nen?”

³⁰ Ko Iesu owra lweni tevi renge nale rrongrrongvi ngel: “Jinibb san ojubbul Jerusalem van ngatan e Jeriko. Ko daron nga mivijuri sel mivini ko etaole jinibb venao nir marpelari jin. Ko arrul totoni ko arla joron nir, ko arevji emijmij, ko arivel lingi ematur jer renge jeli sel otomori pimij.³¹ Mian ko sete epriv ko jinibb ne sulsulen san ojubbul kele renge sel nen vini. Mivini ko elesi m̄ernen; ko etalev van renge devje sel e, ko easie evel lingi.³² Ko erpok kele renge Livaet san. Ni kele evini, evini kele renge lat nen ko elesi m̄ernen kele. Ko etalev kele van renge devje sel e, ko asie evel lingi.³³ Vitunen vajin ko m̄eri Sameria san evel vini evijuri sel nen kele. Mivini renge lat nen, ko elesi m̄ernen mimatur mutomori pimij, ko orrorrmi lengleng. ³⁴ Ko evan jin, ko ela oel ko norro, etwasi vaseni niben nga marmetmetvir e nir ko ekai orer. Ko owosi elngi esakel mare renge dongki sen, ko elai van renge naim san nga marokmosi rengen, elngi elik rengen ko emetmete.³⁵ Ko renge mevinen renge rorpong susu nen vajin, ko oroni tweni nevöt sopor ko elair tevi m̄er nga naim sen nen, ko

owrai tevi, 'Kupmetmete m̄erel ko pa iel. Ko poro nga kupa-lokloksi kele nevöt som sopor rengen, ko ngok daron nga bea-luwi vini ko bea-kele lweni tevim.' " 36 Ko Iesu owrai tevi m̄er nga mususi tevi nga, owra "Nik renge norrorrmien som, kurrormi erpese renge nir nga itul ngok? Kurrormi nir si nen ko erpe pivi selen e m̄er nga jinibb venao marevji ngok?" 37 Ko m̄ernen owra "Rrek m̄er nga murrormi ni nen ko." Ko Iesu owrai tevi m̄ernen, "Kupiel, ko kupan kuploli p̄irpok."

Iesu evan renge ngaim se nesevin eru

38 Ko nir artutur suri sel ko arini renge ngaim san. Ko nesevin ne ie san, nisen ewajie Marta, vinnen etkair aran renge naim sen. 39 Ko vinnen tasin san nisen ewaji Merri. Ko Merri nen evini ko elik ngatan ji Iesu morie ßelan, ko omurrarrong nale se Iesu nir. 40 Ko Marta ornge esij e nga majingen milep, ko ni bbong m̄isan m̄iplaker. Ko evini ji Iesu ko owrai tevi, "Numal, sete kurrormi nga tasik mivel lingi inu, ko inu bbong m̄esan m̄eplak? Kupwera i tevi ni pivini pipitevi inu." 41 Ko Numal owra lweni tevi, "Marta, Marta, nik kurnge esij suri nanu elep p̄elak ko pa ngok. 42 Ko nanu sansan kobbong erres temijpal. Ko ngok niko Merri otobbobbue ngel, nga sete san orongwos p̄ilai tweni kele jin."

11

Verusen se Numal nga ni mivisviseni tevi kerr

1 Nabong san Iesu esan evan olot renge lat san. Ko daron nga musuw vajin ko olwi vini ji jinibb sen e nir. Ko jinibb sen san owrai tevi, "Numal, kupvisviseni kem e loten, pirpe Jon mivisviseni jinibb sen e nir marok-lot." 2 Ko Iesu owrai tevir, "Daron nga kami kaplot e ko kapwera i p̄irpel: "Tata se kem,

nisem on. Nammerreni jinibb jile nir partorim p̄irres. Nammerreni nik batun vanu som pivini iel ngatan. 3 Ko kuplai nanen pivtere kem lelingen, nabaani. 4 Ko kuptelasi tweni nololien se kem nir, pirpe kem namtelasi tweni nololien se nir nga marloli m̄isij tevi kem. Ko sete kuploli nanu parini parrowrow p̄elake kem.' "

5 Ko Iesu owra tevir, "Kami si poro selen otoa ko pia-van ji selen nen nat nga m̄irrang vajin, ko puwrai tevi, 'Ai sile, kupla pa niv p̄itul tevik. 6 Suri selek san otutur vini jik eatur vitan ni le, ko nanen nga namrro lingi sete sapon ojpon jer nga ßelai tevi purroi.' 7 Ko selen nga milik loloim nen puwrai lweni tevi, 'Sete kupvijajeng rengek, nuplaji ore pa metali osuw, ko kem natuk nir nammatur pa renge milnge kem osuw. Setemun nurongwos bemra ßela nanu san tevim.' 8 Nuwrai tevi kami, ewretun evi selen nga m̄irres, ko pumusus ko nga pimra p̄ilai tevi. Ko suri bbong mungoni malume m̄iterter, mian ko ni pimra ko p̄ilai tevi pusorsan tevi nga m̄ernen m̄imrreni. 9 Ngok niko inu nuwrai tevi kami, Kapngoni, ko Atua pia-lai ko tevi kami. Kappej, ko Atua pia-loli kaplesi ko. Kapututi, ko Atua pia-tasi metali nen tevi kami. 10 Suri nir jijle nga marok-ngoni para-lai, ko nir jijle nga marok-pej para-lesi, ko nir jijle nga marok-ututi metali, para-tasi metali nen p̄itp̄ir tevir. 11 Kami si nga mivi tata, poro natun pungoni niv tevi, ko ni p̄ila nevöt tevi purroi? Rreknga poro pungoni mesal tevi, ko ni setemun p̄ila mesal nen tevi, ko p̄ila numet tevi purroi? 12 Rreknga poro pungoni narlu nato tevi, ko ni p̄ila netu numet tevi? Ejki rres nawon! 13 Ia ko kami kamivi jinibb nga marsij nir, ko kami kamrongwose kobbong nanu nga marres nir nga kapa-lair tevi natu kami nir. Ko ngok Tata se kami nga milik renge melrin, ni asi wore tata se kami nir. Ko ni pia-lai Nem̄in On tevi nir nga

marngoni tevi ni.”

Jinibb sopor arwera Iesu okloli nanu nir renge derteren se Demij

¹⁴ Nemĭn nga mĭsij san evi nabbut, ko esilvi jinibb san ko ololi mĕnren sete ok-rongwos pok-rij. Ko daron nga Iesu muoji tweni nemĭn nga mĭsij nen renge mĕnren, ko mĕnren erij luwi vajin. Ko delung artaol lengleng. ¹⁵ Ko jinibb sopor arwera “Bielsepul ko, numal se demij nir, ela derteren ngok tevi, niko mok-oji tweni demij nir ngok e.”

¹⁶ Ko nir sopor arrowrowe ni arpej nelesien ne melrin renge ni nga puloli parlesi. ¹⁷ Ko Iesu orongwose norrorrmien ser ko owrai tevir, “Poro batun vanu san pĭteri wukari pĭeru e, ko pipalpal luwi tevi ni, ko sete orongwos putur te. Ko poro metka san pĭteri wukari pĭeru e ko pĭtre lweni ni, sete liken sen orongwos pĭrres te renge nabong pisan. ¹⁸ Ko ngok poro Demij pĭteri wukari pieru e ko pĭtre lweni ni, ko batun vanu sen putur pĭpese? Suri kami kamwera inu nuoji tweni demij nir renge derteren se Belsipa. ¹⁹ Ko poro nga weretunen inu nomok-oji tweni demij nir renge derteren se Belsipa, ko kami natu kami nir arok-oji tweni demij nir renge derteren se isi? ²⁰ Ko weretunen inu nomok-oji tweni demij nir renge Atua nevren ne derteren, ko ngok niko batun vanu se Atua evini pa ji kami ko osuw.

²¹ “Daron nga jinibb nga mĭterter mutori joro nuval sen nir mutur metmete naim sen, ko ngok joron nir arto erres malum renge naim sen. ²² Ko daron nga jinibb nga mĭterter asie mĕnren mivini ko epalpal tevi mĕnren mianan ko oji tweni, ko ngok ela joro nuval sen nir nga ni mĭlŋi nolon renger, ko ela joro mĕnren, ko owlulu tevi selen nir.

²³ “Mer nga sete miptevi inu, mĕnren etre inu ko, ko mĕr nga sete miptevik nomorser kortoni jinibb nir, oji tututwenir ko.

Nemĭn nga mĭsij nen orongwos pulwi kele

²⁴ “Nemĭn nga mĭsij san daron nga mivare lingi jinibb san ko evel pĕtĕti renge lat nga nuwi mijkie nir, epejpej lat san nga pumosi rengen. Ko poro sete elesi lat san, ko owra ‘Bolwi kele wor van renge naim suk nga meivare ren nga mevel lingi.’ ²⁵ Ko renge daron nga pulwi vini e, ko pĭlesi nga aruraki vaseni pa loloim nen erres, ko arlingi nanu jile nir arto jile pa erres rengen. ²⁶ Ko nemĭn nga mĭsij nen pian vajin ko pĭlesi kele nemĭn nga marsij ebut nga marsij asi wore ni, ko piptevir parluwi van parsilvi lweni mĕnren. Ko mĕnren mauren sen nga vitunen pĭsij pĕpĕr vajin pĭiasi nga womunen.”

Neiren weretunen

²⁷ Daron nga Iesu muwra jile nanu ngel e nir musuw, ko nesevin san nga nir delung marlik erij drrelan elep van mare owra “Neiren renge nesevin nga mivesi nik, ko mĭla nasus tevim kumsus rengen.” ²⁸ Ko Iesu owra “Rrek erpok ko, ko mare renge iok, neiren renge nir nga marunge nale se Atua ko martor totonir kele renge nolor.”

Jinibb armerreni parlesi nelesien san

²⁹ Delung elep nga elep arini korti ji Iesu, ko Iesu owra “Dul ngel arivi dul nga marsij, ko armerreni parlesi nelesien. Ko ejki rres nawon, sete mea-la mun san tevir. Sansan kobong, nelesien nga miplari ji propet Jona tuwi. ³⁰ Erpe Jona evi nelesien se mĕri Nineve nir tuwi, ko ngok pĭrpok ko Jinibb Mawos pivi nelesien se dul nga lelingen ngel nir. ³¹ Ko nesevin nen nga mivi numal nga milep renge Saot pia-tur imare tevi jinibb ne dul ngel nir renge nabong nga Atua pia-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb nir, ko pia-wer lokloksi bbong nir, puwra ‘O, kaplesi, inu nuvel renge bongsi vanu vini nga bornge norongwosien se Solomon,

ko erpese kami sete kamrunge nale se san nga milep asi wor Solomon, ko m̄ilik tevi kami bbong?’³² Ko renge nabong nga Atua pia-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb nir, m̄eri Nineve nir para-tur imare ko tevi dul ngel nir ko parongwos parwer lokloksi bbong sel se kami nir, parwera ‘O, kaplesi, daron nga namrunge Jona m̄iwerwer e tuwi, ko nolo kem olululwi renge nololien se kem nir. Ko erpese kami nolo kami sete olululwi daron nga kamrunge san nga milep asi wor Jona m̄iwerwer tevi kami?’

Nale rrongrrongvi ne nasul

³³ “Sete jinibb san osli jile nasul osuw mian ko otori ngatan, ejki; putori mare sapon, ko puloli jinibb jile parlesi moron.³⁴⁻³⁵ Mete jinibb erpe moron ne niben. Poro nga metem p̄m̄erer, ko moron puwun saut re nibem totoklai. Ngok owra puwra, poro nga nolom p̄irres, ko mauren som totoklai kele p̄irres. Ko poro nga metem p̄isij, ko nemalik puwun saute nibem totoklai, suri metem erpe moron ne nibem. Ngok owra puwra, poro nga nolom pukul, ko mauren som totoklai kele p̄isij jile.³⁶ Ko poro mauren totoklai se kami parwun saute moron, ngok pimor vaseni p̄etp̄eti mauren se kami ko, sete lat sapon mara-jipon jer.”

Iesu otortori Parasi sopor ko jinibb ne nevisvisenien ne nale nesese-reien sopor

³⁷ Daron nga Iesu m̄irij jile musuw vajin, ko Parasi san ongoni ni, owra ni pian p̄iaan tevi ni. Ko Iesu evan loloim esakel ean.³⁸ Ko daron nga Parasi nen m̄ilesi mirpok, ko bbösa nga milep elai ni e suri. Suri nga Iesu sete ejevöl owomu mian ko vitunen ko ni pia-aan.³⁹ Ko Numal owrai tevi m̄ernen, “Kami Parasi kamok-rrawe vare ne biles nir ko plet nir, ko renge nolo kami nir arwun saute nanu nga marsij nir.⁴⁰ O kami nga kamlengleng temijpal, sete kamrrormi nga Atua nga

muloli vare nen e, ni kele kobbong ololi nolon e?⁴¹ Kami kapla nanu nga marto renge nolo biles se kami ko nolo plet se kami tevi ßeres nir, ko nanu jile nir parwokwok vajin ji kami.

⁴² “Wi kami Parasi nir, pia-sij wor pilep niko renge kami, suri kami kamok-p̄elak milep suri nanu nga marp̄er jer, ko nanu nga marlelep nir nga moro kaplolir, kamlingi kurtwenir. Suri kamok-p̄elak suri nanu nga marp̄er jer, erpe roi warreng nir erpe min ko ru, nga kapeveve p̄etp̄etir, ko kamla tweni songovlör nga kaplair tevi Atua. Ko erpok erres kobbong kaploli; ko nanu nga m̄isij nen evi nga kamlingi kurtweni nanu nga marlelep nir, erpe murrun mawos ko merrenien nga kapmerreni lenglengen Atua.

⁴³ “Wi kami Parasi nir, pia-sij wor pilep niko renge kami. Kami kammerreni kapok-sakel renge nai seksekak nga mare nir renge loloim ne naim ne loten nir, ko kammerreni jinibb partori kami daron nga marsekai kami re lat ne nenen.⁴⁴ Wi pia-sij wor pilep niko renge kami. Kamirpe dubb nga sete marusi ore nivev rer, marto kiskis nawon, ko jinibb sete marongrongwos rragrrag nir; ko marivel rer marbbötbböt rer, ko ololi arrokitkit p̄etp̄etie.”

⁴⁵ Ko san renge jinibb ne nevisvisenien ne nale nesese-reien owra lweni tevi Iesu owra “Jinibb nevisvisenien, daron nga kumwera nale ngok e nir, ko ngok kulokloksi kem kele.”⁴⁶ Ko Iesu owra “Wi pia-sij wor pilep niko renge kami kele jinibb ne nevisvisenien ne nale nesese-reien nir, suri kami kamok-jingteni nanu nga marrow milep renge birpari jinibb nir nga sete marongwos parwosi luwer, ko kami ma kammusus lengleng kapjipari majingen ser sapon.⁴⁷ Wi pia-sij wor pilep niko renge kami, suri kamok-juroi dobbi propet nga tuwi nir, nga tata se kami nir marevji

pinir marmij. ⁴⁸ Iok kamviseni emawos nga kami kele kamkorti renge majingen nga marsij se tata se kami nir. Suri nir arevji pinir, ko kami vajin kamok-juroi dobbir. ⁴⁹ Ko erpok Atua ospe suri pa renge norongwosien sen owra 'Bea-koni propet nir ko aposol nir vini jir, ko nir sopor parevji pinir, ko nir sopor parloli pisij tevir parojir.' ⁵⁰ Ko niko drra propet jile nir nga apu se kami nir marevji pinir tuwi, kami ko dul ngel kapa-la norongen nga misij nen. ⁵¹ Nuwretun nuwrai tevi kami, mitipatun renge drra Apel, mivini mijpari drra Sekaraea nga marevji renge Naim On se Atua renge livö ne nawot ko lat nga muon. Nuwretun nuwrai tevi kami, kami ko dul nga lelingen ngel, kapa-la norongen nga misij ne nanu ngok jile nir vajin.

⁵² "Esij wor elep niko renge kami jinibb ne nevisvisenien ne nale nesereien nir, suri kami kamkikiore metali ne norongwosien ko kamsilveni ki nen. Ko kami kele sete kaman renge loloim nen, ko kamokwer ore jinibb nir nga marwera paran renge loloim nen."

⁵³ Mian ko Iesu evel lingi naim nen, ko jinibb nevisvisenien ne nale nesereien nir ko Parasi nir arij esij tevi ko arsusi nanu elep. ⁵⁴ Nir arokteravi Iesu nga poro puwra jabble nale pisan nga nir parlai ni rengen.

12

Iesu erij tere murrun nga jinibb sel sen mieru e

¹ Renge daron nen meling jinibb nga milep arini arser korti ji Iesu renge lat san. Nir evi nuvasngavöl vavis kis wor, ko artur lililjir pelak nir, ko arbbötböt renge drun belar. Ko Iesu owra womue tevi jinibb sen nir owra "Kami kapmetmet ko wor renge is se Parasi ngel nir, renge murrun nga sel ser eru ngok e. ² Ko nanu jile nga jinibb martawi ore nir, mian ko Atua piraji vasenir parto limjer. Ko nanu jile nga jinibb marsilvenir, mian

ko Atua pulolir parto limjer, jinibb parongwoser. ³ Ko nanu jile nga kami kamok-sufer renge nat nga mupong, mian ko Atua puloli nga jinibb parsufer renge nat nga mirin. Ko nanu jile nga kami kamok-sur vijvije renge boro jinibb nir renge loloim, mian ko parkaile parwerai van mare jer."

Jinibb se Iesu sete erres re parmetutue jinibb nir

⁴ Iesu owra "Selek nir, inu nuwrai tevi kami, sete kapmetutue jinibb nir nga marongwose parevji pini bbong nibe kami nir, mian ko vitunen setemun arongwose parloli kele nanu pisan. ⁵ Inu bosusur metu le ngel tevi kami, bowrai tevi kami isi nga parmetutue. Parmetutue Atua kobbong. Ni kobbong orongwose pirevji pini jinibb, mian ko vitunen ni orongwos piwirre van renge lat ne nejijkien. Suri derteren sen otoa. Ngok ni ko ma kami kapmetutue.

⁶ "Kami kamrongwos pae nga jinibb nir arok-wulwule numön nga wowarremg elim nowlir evi nevöt eru kobbong. Ko renge no Atua, sete ok-kulu jabble san emalie, ejki. ⁷ Ko kaplesi jomro batu kami ngok nir; Atua orongwos petpeti nir, sete san ejki. Atua tetajer emetmete kami erres pelak. Ko ngok niko kami sete kapmetutu, ni emrreni kami elep nga elep, asi jer wore numön ngok nir.

Mer nga muwowrai "Inu nuvi jinibb se Iesu."

⁸ "Inu nuwrai tevi kami, Mer nga sete mimitutu nga puwowrai inu nisek renge no jinibb nir, inu kele Jinibb Mawos bea-wowrai ni nisen renge no anglo se Atua nir. ⁹ Ko mer nga mimitutu ko mivilvil ore inu nisek renge no jinibb nir, ngok inu kele bea-vilvil ore ni nisen renge no anglo se Atua nir. ¹⁰ Ko mer nga mirij melmelas ko osopsope inu Jinibb Mawos, mian ko Atua orongwos pitlasi tweni ni. Ko mer nga

m̄irij melmelas ko osopsoṽe Nem̄in On, m̄ernen Atua sete orongwos p̄itlasi tweni rragrrage ni.

¹¹ “Ko inu nuwrai tevi kami: Mian ko jinibb para-revei kami van renge naim gortien ji numal nga marlelep nir nga nir parwera suri nanu nga kamloli, lat nga puto suri re kami. Ko kami sete kapmetutu kaprrormi p̄elake sev nale ko nga kami kapwera lweni. ¹² Suri renge daron nen mawos malum ko pa, Nem̄in On pia-wera nale mawos nen tevi kami nga kami kapa-werai.”

Jinibb nga marsar kortoni joror milep

¹³ Ko nir san renge meling jinibb ngel nir owrai tevi Iesu owra “Jinibb nevisvisenien, kupwerai tevi tuwak nga ni puwngani joro tata se komru nir nga ni mimetmete nir, pivsese komru korti. Suri ni omusus puwnganir.” ¹⁴ Ko Iesu owrai tevi m̄ernen owra “E m̄erel, inu sete nuvini tweni nga bosṽe suri nanu nga marirpok.” ¹⁵ Ko mian ko ni owrai tevi jinibb nir owra “Kami kapmetmet wor kami ko p̄irres, ko kaptor ore nolo kami nga kamok-merrmerreni nijor e nir. Suri jinibb mauren sen weretunen sete arloli nanu ngok e ko nir, nga marivi joron ngok.”

¹⁶ Ko Iesu owra nale rrongrrongvi san tevir, owra “Jinibb san nga joron milep, orsel sen nanen elep nga elep ren. ¹⁷ Ko ni orrorrmi ko owra ‘Inu bololi pirpe le vajin, suri beṽe ne nanen suk ewelili pa. Bololi pirpese le vajin?’ ¹⁸ Ko ni orrorrmi renge nolon owra ‘A, nurongwose lat nga bololi surie; bololi pipel le, berrarre tweni beṽe suk ko b̄eli pilep lengleng vajin, ko b̄elngi nanen suk nir ko jorok nga marres nir rengen. ¹⁹ Ko bowrai vajin tevi nem̄ik, ‘Jorom nga marres elep nga elep lengleng, evter nga nik kuplik vajin sia pilep nga pilep lengleng. Kuṽaan ko kupminmin p̄irres, ko kuṽir vajin.’ ²⁰ Ko Atua owrai tevi m̄ernen owra ‘O, nik nga kumlengleng temijpal!

Suri nata mupong nga lelingen b̄elai tweni nem̄im. Ko nanu nga kumalingir ngok nir parivi se si ko vajin?’ ” ²¹ Ko Iesu owra “Pia-irpok ko renge jinibb nga marsar kortoni joror milep nga mivi se nir kis bbong, ko iok renge no Atua sete joror oto rragrrage, ejki rres nawone.”

Atua orongwose pimetmete kami p̄irres

²² Ko Iesu owrai tevi jinibb sen nir, “Suri nanu ngel ko inu nuwrai tevi kami, Sete erres nga kami kaprrormi p̄elake mauren se kami, ko kapwera ‘Mian ko rraprro sev le lelingen?’ Ko sete erres kele nga kami kaprrormi p̄elake nibe kami, kapwera ‘Mian ko rrapla sunsun nga rrapuri ngabe le?’ ²³ Mauren evi nanu nga milep wor, nanen evi bbong nanu nga welili. Erpok kele, nibe kerr evi nanu nga milep wor, sunsun evi bbong nanu nga welili. Ko Atua elai pa nanu nga morlelep nen nuru; ko suri sev kami kamrrormi sete orongwos p̄ila kele nanu nga wowarrenc ngok nir tevi kami?

²⁴ “Kaplesi num̄on nir; sete nevrer artoe, sete aruw te, ko sete aroktawe wenen nurrer te, ejki, ko beṽe ser ejkie. Ko Atua ok-la wor nanen tevir. Ko ngok renge no Atua kami kamrres asi wore num̄on ngok nir.

²⁵ “Kami kamrrormi jinibb nga mok-p̄elak mok-rrormi mauren sen nga mumrrol jer bbong, orongwos puloli mauren sen pipriv asi kele wor? Ejki! ²⁶ Ko suri nga kami sete kamrongwos kaploli nanu nga marwowarrenc ngel nir pirpe nga ngok nen nir, ko suri sev kami kamok-rrormi p̄elake nanu m̄inij nga ngak nen nir suri mauren se kami?

²⁷ “Kami kaprrormi ta nevngu sekavöl. Sekavöl sete emajing erpe jinibb, ko sete evitvit te. Ko inu nuwrai tevi kami, numal Solomon kele tuwi ori sunsun nga marres p̄elak nir, ko sete arres arirpe

nevngu sekavöl ngok san. ²⁸ Atua emetmete mösmös ne orsel nga par-maur lelingen ko mevinen mun par-sulir ko pa; ko ngok ni pimetmete wor kami pilep piasu wor womu rengo mösmös, O kami nga nosurien se kami ewelili.

²⁹ “Ko sete kaprrormi p̄elake nanen nga kami kaproi, ko nuwi nga kami kapminir, rreknga kaprrormi nanu pilep p̄elak. ³⁰ Nanu ngel nir jinibb jile nga marlik iel ngatan nir nga sete marosuri Atua arokrrormi ko arok-pej. Ko Tata se kami ma orongwos pae sev nga nevre kami marmumrrol ren. ³¹ Ko nanu nga milep nen nga kami kaploli, kapp̄elak nga kapsil van rengo batun vanu se Atua. Ko ni pia-lai kobbong nanu ngok nir tevi kami. ³² Sete kapmetutu te, kami meling welili. Suri Tata se kami orongwose erres nga ni pia-la batun vanu sen tevi kami.

Jinibb nga joron milep rengo no Atua

³³ “Kapwulwule joro kami, ko kaplai nevöt nen tevi beres nir. Ko re sel ngok ko, erpe kami kamvati narr se kami nga sete marongwos parmutmut, ko kamlingi joro kami parto rengo melrin. Iok sete arongwos parsij, ko jinibb ne venao sete orongwos pian, ko momom sete orongwos pulokloksir. ³⁴ Suri nga ngabe nga narr se kami puto rengo, ko ngok lat nen ko nolo kami puto rengo tetajer.”

Jinibb se Iesu nir parmetmet ko wor tetajer terai Iesu pulwi vini

³⁵ Ko Iesu owrai kele tevi jinibb sen nir “Kami kapmetmet ko wor tetajer terai inu bolwi vini. Ko kapserteni netatuw se kami p̄iterter, ko kapsuli laet se kami pimor metmet. ³⁶ Kami kapirpe jinibb ne majingen nga m̄ilik terai numal sen daron nga ni pulwi rengo nanen ne totkoi en sen e vini. Ko daron nga pulwi vini ko pututi metali, ko nir partasi metali pivesane tevi ni.

³⁷ Neiren rengo jinibb ne majingen nen nir, suri nir sete armatur te rengo daron nga numal ser mivini, ko m̄ilesi nir markulu metmet terai ni mulwi vini. Nuwretun nuwrai tevi kami, ni puloli p̄irres p̄elak tevir; p̄ila netatuw sen p̄itatuwe, ko puloli nir parlik ngatan, ko p̄ila nanen tevir paraani. ³⁸ Ko poro pulolola sopen, pia-vini rengo nat p̄irrang sopen rreknga nat p̄isal p̄irin, ko p̄ilesi lartul nen nir parokteravi malume p̄irpok, ko ngok neiren rengo lartul nen nir. ³⁹ Ko kami kaprongwose nanu ngel: Poro nga jinibb san purongwose daron mawos nga jinibb venao pivini e, ko ni sete orongwos pivel lingi naim sen; pimetmet ko wor, puloli m̄ernen sete orongwos p̄iasu van. ⁴⁰ Ko p̄irpok kele ko, kami kele kapmetmet ko wor, suri Inu Jinibb Mawos dea-vini rengo daron san nga kami sete kaprrormi rragrage nga inu bolwi vini rengo.”

Nale rrongrrongvi ne jinibb ne majingen eru

⁴¹ Ko Pita owrai tevi Iesu owra “Numal, kuwra nale rrongrrongvi tevi kem kis lebbong, rreknga tevi jinibb jijle nir?” ⁴² Ko Numal owra lweni tevi “Ia, ko kuprunge ta nale ngel: Jinibb si nga m̄ilngi nolon re majingen nga numal sen m̄ila tevi, ko evi jinibb ne majingen nga norongwosien sen mutoe. Ni evi jinibb san nga numal sen p̄ilngi pimetmete naim sen jile, ko p̄ila nanen tevi jinibb sen nir rengo daron mawos nen. ⁴³ Neiren rengo m̄ernen daron nga Numal sen pulwi vini e ko p̄ilesi nga ni puloli p̄irpok. ⁴⁴ Nuwretun nuwrai tevi kami, m̄ernen ko numal sen p̄ilngi ni pivi batu jinibb nga pimetmete joron nir.

⁴⁵ “Ko poro jinibb ne majingen nen purrrormi rengo nolon puwra ‘Numal suk ololola lengleng rengo nga pulwi vini,’ ko p̄itipatun pivirrvirrali jinibb ne majingen nir, ko pian ko piminmin ko pivi jinibb ne

botminminen. ⁴⁶ Mian ko numal se jinibb ne majingen nen pulwi vini renge nabong san nga m̃ernen sete murongwos rragrrage. Ko numal nen piwirr tweni m̃ernen, ko puloli ni pian p̃ilik p̃isij p̃erp̃er tevi jinibb nga marsij ko nga nosurien ser mijkie.

⁴⁷ “Jinibb ne majingen nga murongwose pa sev nga numal sen mimrreni nga ni puloli tevi ni, ko sete muloli te nanu nen, m̃ernen numal sen pia-virrvirrali temijpale. ⁴⁸ Ko m̃er nga ma sete murongwose nanu nga numal sen mimrreni, ko muloli nanu nga musorsan tevi pa nga parvirrvirrali rengen pilep suri, ko ejki, parvirrvirrali puwelili kobbong suri. Erpok ko, jinibb si nga marla nanu milep tevi, m̃ernen parngoni nanu pilep jin; ko jinibb si nga Atua m̃ilngi pa nanu milep renge nevren, m̃ernen Atua emrreni p̃imajing majingen nga marlelep.

*Iesu ololi jinibb nir arwij ngas-
ngasu*

⁴⁹ “Inu nuvini nga bosor tweni nabb renge iel ngatan. Ko nabb nen ein pa, ko poro puror ko inu bololi sev? Inu ßeir lengleng. ⁵⁰ Ko nanu erwen le ngel, baptaesen san nga muto malum, nga inu bepaptaes rengen; ko inu nomok-runge esij e, pian pian pijpari nanu ngel pivini p̃iasi; ko osuw vajin. ⁵¹ Kami kamrrormi nga inu nuvini tweni nga ßela demat tevi iel ngatan? Ejki rres nawon! Inu nuwrai tevi kami, sete ßela demat, ko bowjuwje ma jinibb ko parwijwij ngasu nir. ⁵² Ko etipatun le pa ngel ko p̃itajer tevi le pa, metka san nir pielim parlik korti renge naim pisansan. Ko nir p̃itul partere nuru p̃ieru, ko nuru p̃ieru portere nir p̃itul. ⁵³ Tata ko p̃itre natun norman, ko natun norman p̃itre tata sen. Ko tasu p̃itre natun nesenwarreng, ko natun nesenwarreng p̃itre tasu sen, ko lekter p̃itre nesevinli sen, ko nesevinli sen p̃itre p̃ilen lekter.”

Jinibb nir parlesi wose wor nelesien ne daron se Iesu ko

⁵⁴ Ko Iesu owrai kele tevi delung nir owra “Daron nga kami kamlesi nabor marimare marmot korti milep lat san, ko kamrongwos pae ko evesane, ko kamwera ‘Naus pus ko’, ko mian ko erpe nga kami kamwerai. ⁵⁵ Ko daron nga kami kamlesi ling murrwurrweli tolu, ko kamwera ‘Nat pututun ko pilep’, ko mian ko erpe nga kamwerai. ⁵⁶ Kami nga kamiel renge sel eru! Kamrongwos kapwera suri nelesien nga kamlesir renge iel ngatan ko renge melrin. Nanu nawon ngok nir kami kamlesi woser. Ko erpese renge daron se inu nga lelingen ngel? Erpese kami sete kamrongwose kaplesi wose nelesien nen te mijki?”

Jinibb se Iesu pian ko wor p̃irij tevi m̃er nga m̃itre ni

⁵⁷ “Ko erpese nga kami lweni sete kamrongwose kapwera suri nanu nga marres nir marsorsan nga moro kaplolir? ⁵⁸ Poro nik ko m̃er nga kamru komorlat koporivel korti koporan ji numal nga puspe lilane, ko daron nga komorivel renge sel e, ko kupwerai lilane tevi ni. Poro pijki, ko ni tilngim van renge nevre numal, ko numal tilngi nik van renge nevre polis, ko polis tilngi nik van renge naim ne nekaien. ⁵⁹ Nuwrai tevi nik, sete kurongwos kupivare renge ie pijpari wor kupla jile ko nevot nga marlingi ko marwera kuplai.”

13

Jinibb nolor pululwi renge nololien ser

¹ Ko jinibb sopor arlik ie renge daron nen ko arini ji Iesu. Ko arsup̃e suri m̃eri Galili sopor nga marloli sulsulen van ji Atua, ko Paelet otur imare ko erevji pinir re daron mawos nga marloli sulsulen. ² Ko Iesu owrai lweni tevir “Ko ngok suri mirpok ngok, kami kamrrormi

m̄eri Galili ngel nir arsiy womu ne wor m̄eri Galili jikle nir, suri nga marpal mirpok? ³ Inu nuwrai tevi kami, Ejki. Poro kami sete nolo kami pulululwi renge nololien se kami nir nga kamok-lolir, kami kele kapmij kapjijki pirpe nir. ⁴ Ko nir esngavöl drromon owil (18) nga naim nga muwu mare renge Saeloam mimav ko mirevji pinir; kami kamrrormi nir arsiy wor easie nir m̄inij nen nir nga marlik renge Jerusalem? ⁵ Ejki rres nawon! Inu nuwrai tevi kami, poro kami nolo kami sete pulululwi renge nololien se kami nga kamok-lolir, kami kele kapmij pirpe nir marjijki ngok.”

Nale rrongrrongvi ne nai nga sete m̄iwen

⁶ Ko Iesu owra nale rrongrrongvi ngel tevir, owra “Jinibb san orwi nai pik san renge orsel sen. Mian ko evini epej wenen rengen, ko sete elesi san rragrrag. ⁷ Ko owrai tevi m̄er nga mimetmete dan sen, owra ‘Kuplesi, sia itul le pa mevini mepej nai pik ngel wenen rengen, ko sete nulesi te san. Kupta bburi piravij ngatan, erpese mimni nawone suwe dan?’ ⁸ Ko m̄er nga mok-metmete dan sen owra lweni tevi owra ‘Numal, kuplinglingi pa putur kele mun renge sia ngel, ko inu ßeli rrale bbulwil renge batun, ko bololi lilane dan p̄irres rengen. ⁹ Ko poro nga pia-wen vajin renge sia nga vitu, ko ngok erres ko. Ko poro nga pia-jiki, ko kupa-ta bburi ko pivitan ngatan.”

Iesu ololi dure nesevin san nga murru otur rramos luwi renge nabong ne Sapat

¹⁰ Ko Iesu ok-visviseni renge loloim ne naim ne loten san renge nabong ne Sapat. ¹¹ Ko nesevin san nga nem̄in nga m̄isij m̄isisilvi muloli mimi sia esngavöl drromon owil (18), nga duren murru jer, sete murongwos putur rramos renge nabong san, elik ie. ¹² Ko daron nga

Iesu m̄ilesi vinnen ko owra “Vinell! Kuprres ko pa renge mesien som nga muloli duren murru ngok.” ¹³ Ko Iesu elngi nevren renge vin nga, ko erres evesane renge duren nga murru nga, ko osrövi Atua.

¹⁴ Ko numal ne naim ne loten ololarsi lengleng Iesu suri nga muloli vinnen m̄irres renge nabong ne Sapat, ko ni erij otortori delung nir, owra “Nabong ouwon kis nga jinibb puloli majingen rengen, ko kapini renge nabong nen nir ko kami kaprres renge mesien se kami nir, ko sete nabong ne Sapat, pijki!”

¹⁵ Ko Numal owra lweni tevi owra “Kami nga kamiel renge sel eru! Sete kami sisamis kamok-telasi buluk se kami rreknga dongki se kami renge nabong ne Sapat, ko kamok-iler van renge nuwi parminmin?”

¹⁶ Ko vinel evi metka se Epram san nga Demij m̄isre totoni ni renge sia esngavöl drromon owil, ko erpese sete erres renge ni pivel sisarow renge nabong ne Sapat?” ¹⁷ Nale sen nga muwrair ngel nir arloli devje nuval sen nir nor eta dan. Ko delung arir elep suri nanu nga marres nga ni mulolir.

Nale rrongrrongvi ne jelangi nubek

¹⁸ Iesu owra “Batun vanu se Atua erpe sev, ko sev osorsan tevi nga inu bowra rrongrrongvi rengen? ¹⁹ Erpe jelangi nubek san nga muwelili jer, nga jinibb m̄ilai ko murwi renge dan sen. Ko etiv pelari, ko emaur, evi nai nga milep san; ko numön ne mesa nir arow vini, arsakel renge rengsin, ko arjali menuner rengen.”^C

Nale rrongrrongvi ne is

²⁰ Ko Iesu owra kele “Batun vanu se Atua erpe sev? Ko sev osorsan tevi nga inu bowra rrongrrongvi ren? ²¹ Osorsan tevi is nga nesevin m̄ilai ko m̄ilngi renge besin ne plaoa itul kis, mian ko mipau jikle vajin.”

Metali nga welili

^C 13:19 Erpe iel, Luk orrongrrongvi batun vanu se Atua erpe jelangi mastat, ko suri mastat ejki iel, namlingi nubek, nga puloli mining ne nale se Luk piplari limjer.

²² Mian ko Iesu evel suri sel sen evel rurrngi ngaim nga marlelep nir ko ngaim nga marwowarrend nir; ko ok-visviseni jinibb nir, ko ok-tajer tevi van renge Jerusalem e. ²³ Ko jinibb san osusi tevi ni owra "Numal, nir puwelili kobbong paramaur?" Ko ni owra lweni tevi owra ²⁴ "Kami kappelak temijpal ko wor tweni nga kapan kapsil renge metali nga welili ko. Inu nuwrai tevi kami, nir pilep paramerreni nga paran parsil rengen, ko sete parongwos paran te, ejki. ²⁵ Ko Numal ne naim tutur imare ko tian tikikiorore metali, ko kami tamoka-tur jer vini vare e. Ko kaptipatun kapututi metali, ko kapverus 'Numal, kuptasi metali tevi kem!' Ko ni tia-wera lweni tevi kami, 'Inu nurrerleng sisini kami. Kami kamivi mēri ngabe ko?' ²⁶ Ko kami kaptipatun kapwera lweni tevi inu, kapwera 'Ejki ma, namok-aan tevim ko namok-minmin tevim, ko nik komok-visviseni kem lat nga kem!' ²⁷ Ko ni puwra lweni kele tevi kami, 'Inu nurrerleng sisini kami. Kami kamivi mēri ngabe ko, kami nga kamok-loli nanu nga marsij nir.' ²⁸ Ko kami kaptiing ko kaporrliw daron nga kaplesi Epram ko Aesak ko Jekop ko propet nir renge batun vanu se Atua, ko kami lweni parwirr tweni kami kapjkie. ²⁹ Ko delung parivel renge vanu pētpeti ngok vini, ko parsakel tevi Atua renge batun vanu sen, paraan tevi. ³⁰ Ko kaplesi renge ie nir nga marivi jinibb nga marwelili, mian ko paravi jinibb nga marlelep; ko nir nga marivi jinibb nga marlelep, mian ko paravi jinibb nga marwelili."

Erot Antipas owra pirevji pini Iesu

³¹ Ko renge daron nen mawos ko pa Parasi sopor arini ji Iesu ko arwera tevi "Kupiel lingi iel, kupan iok e sapon. Suri Erot emrreni pirevjim kupmij." ³² Ko Iesu owra lweni tevir owra "O, morok evi jinibb ne gerisen. Kapan kapwera tevi, ni pīlesi inu nuoji tweni nemin nga marsij nir, ko bololi nir nga marmesi

parres luwi lelingen ko mevi. Ko renge nabong itolin vajin ko bololi jile majingen suk. ³³ Ko ngok niko inu bevijuri suri wor sel suk ko renge lelingen ko mevi ko teru, ko bejpari Jerusalem. Suri ewretun lenglengen, Jerusalem evi lat nga moro partori pīrres propet nir rengen; ko ejki mun, arok-revji pinir ma ren.

Iesu etengsi mēri Jerusalem

³⁴ "O Jerusalem, Jerusalem, nik nga kumrevji pini propet nir ko kumtuwe pini nir nga Atua mukonir vini jim! Momori inu numrreni bololi jinibb som nir parlik korti pirpe nato nga misrew ore natun nir, ko nik kumus. ³⁵ Ko kuplesi, Atua evel lingi pa ngaim som oto kiskis. Ko kami sete kama-lesi inu te ejki, pian pijpari daron nga kami kapa-wera 'Atua, kuprij pīrres suri mēri nga mivini renge nise Iova.' "

14

Iesu ololi jinibb nga mimsi san erres luwi

¹ Renge nabong ne Sapat san ko Iesu evan nga pīaan tevi mērwomu ne Parasi nir san. Ko delung arujruj van mori jin, ko armeteni suri ni eterter. ² Ko jinibb san nga drru nevren nuru ko drru belan nuru morsosol pa nga pimij elik renge ie. ³ Ko Iesu elesi, ko osusi tevi jinibb ne nevisvisenien ne nale nesereien nir ko Parasi nir, owra "Renge nale ne nesereien se kerr emarong nga rraploli jinibb pīrres luwi renge nabong ne Sapat, rreknga ejki?" ⁴ Ko nir armurrarrong nawon, sete arwera nanu san. Ko Iesu eptevi tweni mēnren ko ololi erres luwi, ko elngilngi ni evel. ⁵ Ko Iesu owrai tevi jinibb nir, owra "Isi renge kami poro nga natun rreknga buluk sen otoa, ko osobbul van ngatan renge bbulwil ne nuwi renge nabong ne Sapat, ko mēnren sete orongwos pian mawos pirvei tweni renge wosenen?" ⁶ Ko nir armurrarrong nawon kele,

sete arongwos parwera lweni kele nale san tevi ni.

Norrormien se jinibb pian ngatan

⁷ Iesu owra nale rrongrrongvi san tevi nir nga marsakel maraan, suri elesi nir arpejpej lat seksakel nga marto womu. Ko owrai tevir owra ⁸ “Poro jinibb pisan pungoni nik nga kupan renge nanen ne totkoien sen, ko kupan, ko sete kupsakel womu renge lat seksakel nga m̄irres. Suri m̄er nga mungoni nik tungoni jinibb nga milep asie wor nik san tia-vivitu vini. ⁹ Ko poro pirpok ko m̄er nga mungoni nik nen tia-vini jim ko tia-werai tevim, ‘Kuptur iok, m̄erel pivinuk p̄isakel iok re milngom,’ ko ngok nik kupan kuplik ngatan, ko kupmanun pilep. ¹⁰ Ko poro daron nga parngonim e, ko nik kupan ko kuplik bbong ngatan. Ko ngok poro m̄er nga mungonim pivini ko p̄ilesim, ko puwrai tevim ‘Selek, kupini kupsakel mare.’ Ko ngok ni puloli nolom p̄ir renge no jinibb nir nga kupan kupsakel mare tevi nir nga kaṗaan. ¹¹ Suri m̄er nga m̄ilngi lweni ni van mare, mian ko Atua puloli ni pivi jinibb nga pian ngatan jer. Ko m̄er nga muloli ni mian ngatan, mian ko Atua puloli ni pian mare.”

Murrun nga parveruse jinibb nir parini paraan

¹² Ko Iesu owrai tevi m̄er nga miveruse ni nga p̄iaan tevi, owra “Poro nga nik kuploli nanen ne levial rreknga rivriv, sete erres kupveruse selem nir, rreknga tuwam nir rreknga metka som nir rreknga selem nga joron milep nga m̄ilik tevim bbong. Poro pirpok, ko nir parverus kele bbong nik, ko parkele lweni nanu nga kumloli tevir. ¹³ Ko poro daron nga nik kuploli nanen pisan, ko kupveruse ḃeres nir ko jinibb nga marus karkar nir ko nir nga ḃelar marsij nir ko metrrorr nir. ¹⁴ Ko nik kuprunge p̄irres, suri lartul nen nir sete

arongwos parkele lweni tevi nik. Ko Atua vajin pia-kele lweni tevi nik renge daron nga puloli jinibb nga marres nir parmaur luwi kele re mijen.”

Nale rrongrrongvi ne nanen nga milep

¹⁵ Ko san renge nir nga marsakel tevi nga maraan murunge nanu ngel nir e, ko owrai tevi Iesu owra “Mer nga pian pia-aan renge batun vanu se Atua, ni purnge p̄irres pilep.” ¹⁶ Ko ni owrai tevi m̄ernen owra “Jinibb san ololi nanen nga milep san, ko everuse jinibb elep parini renge nanen. ¹⁷ Ko renge daron ne nanen vajin, ko ni okoni jinibb ne majingen sen pian puwrai tevi lartul nga ni muwrai pa tevir nga para-vini, ‘Kapini vajin, arloli nanu jile arsuw pa, arto metmet.’ ¹⁸ Ko nir jile norrormien ser evi sansan e, ko artipatun arwera orore nanu sopor. Nir san nga womunen owra ‘Inu nua-wuli bbong orsel san, ko inu numrreni bean mun ḃelesi ta; sete numa-vinuk ko, ejki.’ ¹⁹ Ko nir erwen nen kele owrai tevi, ‘Inu nua-wuli bbong buluk nga marok-revei kat esngavöl, ko inu numrreni bean borrowrowe ta nir parma-jing lesi ta. Sete numa-vinuk ko, ejki.’ ²⁰ Ko nir itolin kele owra ‘Inu nua-lesi bbong nesevin suk, ko niko inu sete numa-vinuk ko, ejki.’ ²¹ Ko jinibb ne majingen nen olwi van, ko owrai suri nale nga lartul nga marwerai tevi ni, tevi numal sen. Ko numal nen ololar lengleng, ko owrai tevi jinibb ne majingen nen, owra ‘Kupsaro pingavil, kupan renge sel nga marwolu ototvi live laut ne ngaim ko sel lele kele nir. Ko kuptekai ḃeres nir, ko nir nga niber marsij, ko metrrorr nir, ko naroj nir; ko nir vajin parini renge nanen.’ ²² Ko ni evan, ololi jile, mian ko olwi ko owra ‘Numal, inu nuloli pa erpe nga kumwerai osuw, ko loloim elep malum wor oto.’ ²³ Ko numal owrai tevi jinibb ne majingen sen

owra 'Kupiel, kupan kele kupvijuri sel jile nga iok e nir, ko kupvijuri sel nga maran orsel e nir. Ko kupan kupsuŕe ƒirres tevi jinibb nir parini ko parsongni naim suk puwun saut. ²⁴ Inu nuwrai tevi kami, jinibb nga mongoni womu nir ngok, nir san sete mia-vini mia-rroi nanen suk sapon.'

Jinibb se Iesu puloli wor Iesu ko puwomu rengo ni

²⁵ Delung jinibb nga milep arvijuri suri Iesu. Ko Iesu erieni lweni emtenir, ko owrai tevi nir owra ²⁶ "Poro jinibb san emrreni pivini ji inu, ko mernen pimrreni inu ƒiasi jer wore mimrreni tata sen, ko tasu sen, ko ni wor nesen sen, ko natun nir, ko tuwan nir, ko jojin nir, ko ni kele wor mauren sen. Ko ngok mernen orongwos pivi jinibb suk san vajin. ²⁷ Ko isi nga sete muwosi nai pelaot sen ko mivijurik, ni sete orongwos pivi jinibb suk san.

²⁸ "Ko poro kami san pimrreni ƒili naim nga muwu mare temijpal san, ko setemun ƒilik ngatan te purrorrmi suri lat nga nowlin puto surie pirpese, ni evtore puwli jile rreknga ejki? ²⁹ Poro pirpe nga ngok, ko ni titipatun bbong, ko tia-runge turrow rengo ni, tuloli bbong ngatan nen ko. Ko ngok sete tivter mun tia-loli jikle; ko jinibb nir tarlesi ko tarmen keraji ni rengen, ³⁰ tarwera 'Merel emajinge naim ngel, ko setemun evtore nga ƒimajing jikle mun, omrrol ren.'

³¹ "Ko poro nga numal san pipitevi jinibb nuval pivi nuvasngavöl vasngavöl vesan (10,000), paran parval tevi numal m̄inij san nga mipitevi jinibb nuval mivi nuvasngavöl vasngavöl varu (20,000) mivini tevir nga parval tevi nir. Numal nen ƒilik ko wor ngatan purrorrmi suri lat nga puto surie puwomu, poro nga ni eterter evtore nga pival tevi numal m̄inij nen, rreknga ejki. ³² Ko poro pijki, ko ni pukoni jinibb sapon parivel ore numal nen tuwen nen, parsewute rengo sel rengo daron

nga ni mivel malum ngasue, ko parngoni demat tevi." ³³ Iesu ewer otvi nale sen, owra erpel le: "Ko erpok ko, poro kami san sete pivel lingi jile nanu nga marivi sen nir, mernen sete orongwos pivi jinibb suk te, ejki.

Sol nga dilten musuw rengen

³⁴ "Sol erres; ko poro dilten nga mimelmel pusuw jer rengen, ko parloli lweni pimelmel luwi pirpese ko? ³⁵ Sete erres rragrrag mun rengo parloli nanu kele e san, nanu nga m̄irres rreknga nanu nga m̄isij. Parwirre kobbong ƒirresrres. Mer nga boron mutoe, purnge re nolo boron."

15

Nale rrongrrongvi ne sipsip nga mijki

¹ Renge nabong san, ko jinibb nga marok-la nevöt ne takis nir ko jinibb nga marsij nga marwirr tweni nir arini armurrarronge Iesu. ² Ko Parasi nir ko jinibb ne nevisvisenien ne nale nesereien nir arlesi, ko artipatun arok-sur vijvij malum bbong arok-wor suri Iesu, arwera "Merel okorti tevi jinibb nga marsij nir ko eaan tevir." ³ Ko Iesu ornge marwerai, ko owra nale rrongrrongvi san tevir, owra ⁴ "Poro nga san rengo kami sipsip sen ongut vesan (100), ko san pijijki lingir, ko erpese, ni sete orongwos ƒilngilngi ngavöl esiw drromon esiw (99) ngok rengo lolo merwer parurro mösmös, ko ni pipej nga mijijki nen, pian pijpari nga ƒiska lweni? ⁵ Pian ko wor, ko daron nga m̄iska lweni, ko owosi elngi ejingteni rengo birparin, ko eir nga eir lengleng. ⁶ Ko daron nga muwosi lweni vini ngaim e, ko everus kortoni selen nir nga marlik ngasue ni ko nga marlik mori bbong ni, ko owrai tevir, 'Kerr rraƒir, suri nuska lweni pa sipsip suk nga mijijki nga.' ⁷ Ko inu nuwrai tevi kami, pirpok ko rengo melrin. Nir parir lengleng suri jinibb sansan nga m̄isij

ni mĩlesi natun mulwi vini mimaaur malum bbong.’²⁸ Ko ni ololar e, omusus pian loloim. Ko tata sen eivare vini vare e ko evini jin, ko eiari ni nga pian loloim.²⁹ Ko ni owra lweni tevi tata sen, owra ‘Kuplesi, inu numajing som sia sia, nurpe jinibb ne majingen som san. Ko sete nutor otvi nale nesesreien som san, ejki rres nawon. Ko nik sete kula nanu san rragrrag tevik. Sete kula nanani san tevik nga inu bololi nanen e san tevi selek nir ko nabir.³⁰ Ko daron nga ma natun ngel nga mulokloksi p̃et̃peti jorom nir tevi nesevin ne sel nir mivini e, ko nik kutur imare, kurevji natu buluk nga milep mĩrres renge ni!’³¹ Ko tata sen owra lweni tevi ni owra ‘Natuk, nik kulik tevik tetajer ko pa, ko ngok nanu jile nga marivi suk arivi som ko pa.³² Niko erres kerr rraṗaan vajin ko rraṗir, suri tasim ngel erpe emij ko pa ko emaur luwi; ko ejiki ko pa, ko rramlesi lweni kele.’”

16

Nale rrongrrongvi ne burtur nga majingen sen sete muloli momsawos

¹ Ko Iesu owrai tevi jinibb sen nir, owra “Numal san joron elep. Ko ni elngi jinibb ne majingen sen san nga pimetmete nijor sen nir. Ko mian ko jinibb sopor arini ji numal nen, ko arwera ‘O, jinibb som ngok olokloksi jorom nir.’² Ko numal nen everuse m̃er nga mivi burtur renge joron nen vini jin, ko owrai tevi ‘Sev le ngel nga inu mornge renge nik? Kupsuw ko pa, setemun kuma-ivi burtur renge inu jorok nir. Kupan kupuli tweni lat nga komok-majing muto suri, ko san kele p̃ila wanim.’³ Ko burtur nen orrorrmi renge nolon, owra ‘Inu bololi sev le, suri numal suk p̃ila tweni inu renge majingen suk? Ko inu derteren suk sete evter renge nga ßeli dan orsel, ko numanun kele renge nga bongun-ngun.’⁴ Mian ko owra ‘E! Inu nurongwos pae lat nga bololi

surie renge daron nga numal suk p̃ila tweni majingen suk jik, puloli jinibb nir parmarong kobbong nga inu bean loloim se nir.’⁵ Ko ni everuse jinibb nga marloli nivnon ji numal sen arini jin. Ko osusi womue tevi nir san, owra ‘Nik kuloli nivnon e sev ji numal suk?’⁶ Ko m̃er nga mususi womu nen e tevi owra lweni tevi, owra ‘Inu nuloli nivnon e dram oel ongut (100).’ Ko burtur nen owra lweni tevi, ‘Naul nen le ngel, kuplai ko kupuli pingavöl pielim (50) kobbong rengen.’⁷ Ko osusi kele tevi nir san, owra ‘Ko nik kuloli nivnon e sev?’ Ko m̃ernen owrai tevi, owra ‘Inu nuloli nivnon e bak wit evi nuvasngavöl vesan (1000).’ Ko burtur nen owra lweni tevi ‘Naul nen le ngel, kuplai ko kupuli ongut valim (500) kobbong rengen.’⁸ Ko numal se m̃er nga mivi burtur nga sete muloli mumomsawos nga owra ‘O, morok norrorrmien sen engavilvil nawon, orongwos kemkam̃e lat nga puloli surie!’ Suri jinibb ne iel ngatan nir arongwose asie nir nga marlik renge moron.

Sel nga marwulwule nevöt

⁹ “Kami kele kaploli pirpe morok, kapla nijor ne iel ngatan nir, ko kaplair tevi jinibb nir. Ngok puloli nir parir suri kami, ko partekai kami van renge naim nga renge melrin nir rrek!¹⁰ Ejki! Mer nga m̃irres renge puloli nanu nga welili bbong, ngok ni p̃irres renge puloli kele nanu nga milep. Ko m̃er nga sete erres renge puloli nanu nga welili bbong, ngok ni sete mia-rres renge puloli nanu nga milep kele.¹¹ Erpok ko, poro sete kamloli erres renge nijor ne iel ngatan nir, ko si p̃ila nijor nga marres weretunen ne melrin tevi kami kapmetmeter?¹² Ko poro sete kamrres renge kapmetmete nijor se jinibb m̃inij, si p̃ilai tevi kami nijor nga parivi se kami?

Jinibb san sete orongwose p̃imajing se numal pieru pivesane

¹³ “Sete jinibb san orongwose ðimajing se numal pieru pivesane. Poro pirpok, ko tungasi nuru tuwen, ko timrreni nuru tuwen nen. Erpok ko, sete Atua orongwos pukonim re majingen sen poro nevöt mukonim pa renge majingen sen. Suri sete kurongwos kupmajing se nuru korti evesane.”

Parasi nir arok-merreni temijpale nevöt

¹⁴ Ko Parasi nir arok-merreni temijpale nevöt, ko daron nga marunge nanu nga Iesu muwrair ngok e nir, ko armen kerajie. ¹⁵ Ko Iesu owrai tevi nir owra “Kami ngok ko kamivi lartul nga tetajer kamwera kamrres renge mete jinibb. Ko Atua orongwose nolo kami. Ko sev nga marloli mian mare renge jinibb bbong, ngok sete evi nanu san rragrrag renge no Atua.

Jinibb arþelak tweni nga paran renge batun vanu se Atua

¹⁶ “Nale nesesreien oto ko pa, ko nale se propet nir arto ko pa, mian ko mivini mijpari daron se Jon Baptaes vajin. Ko renge daron nen mawos ko vajin, marwerwer renge nosþen nga mïrres; ko jinibb arþelak temijpal arwera paran renge batun vanu se Atua. ¹⁷ Ko evi nanu nga mïterter renge melrin ko iel ngatan porjijki; ko evi nanu nga mïterter kele wor mïasi san renge bebje nale ne nale nesesreien ngel san pijijki.

¹⁸ “Erpok ko, jinibb si nga þilngi kurtweni nesen sen ko þitkai kele nesevin mïnij san, erpe evitan re nesevin ngok ko vajin. Ko mïer nga mïtkai kele nesevin nga diwen sen mïlngi kurtweni, ni kele evitan re nesevin ngok.”

Nale rrongrrongvi ne mïer nga joron milep ko Lasros

¹⁹ Ko Iesu ela jilworen kele san erpel: “Jinibb san nga joron milep elik lat san. Ko ni tetajer ok-uri sunsun

nga nulser marres þelak marsong-song, ko marow raprap titis, ko marmalum marres. Ko nabong jijle eaan erres ko eir, elelea. ²⁰ Ko jinibb san nga mivi þeres nga mok-ngun-ngun res nga miwajie Lasros elik ie renge metali se mïer nga joron milep nen. Ko mïernen niben nir arkar þetþeti. ²¹ Ko ni emrreni lengleng pok-roi bebje nanen nga marvitvitan renge tep se mïer nga joron milep nen. Ko ejki; ko guli arok-ini arok-lomlomi niben nga markar nir. ²² Mian ko vitunen vajin ko þeres nga mok-ngun-ngun res nga emij. Ko anglo nir arwosi ni van renge melrin ji Epram, ko elik lilji nelin. Mian ko vitunen vajin, ko mïer nga joron milep nga ea-mij vajin, ko artevni. ²³ Ko ni elik renge lat ne mijen, ko ornge esij elep lengleng. Ko daron nga moro muklu, ko elesi Epram iokwan ngasu jer, ko Lasros emajil renge morkon. ²⁴ Ko ni ekail everus owra ‘Tata Epram, warru kuprrormi inu! Kupkoni Lasros pian purrurrngoni bbös nevren pisansan renge nuwi, ko puloli pujum renge nemek, ko pimemrrali. Suri inu nurnge esij nga esij lengleng renge lomi nabb ngel.’ ²⁵ Ko Epram owra lweni tevi, owra ‘Natuk, kuprrormi renge daron nga nik kummaur e. Nik kulesi nanu jile arres vinuk jim; ko Lasros ornge esij elep, elesi nanu jile arsiij vini jin. Ko renge lelingen ngel vajin ni ela lol molmol, ornge erres; ko nik kulik renge lat ne norongen nga mïsiij, kurnge esij. ²⁶ Ko nanu san muto ngok liven ne kem ko kami, evi mesa nga milep. Ko ngok nir nga parwera parasi vinuk ji kami sete arloli wos parasi vinuk ji kami, ko kami sete kamrongwose kapasi vini ji kem iel.’ ²⁷ Ko mian ko mïer nga joron milep nga owra lweni tevi owra ‘Tata, nungoni tevi nik, warru kupkoni Lasros pulwi kele van renge naim se tata suk. ²⁸ Suri inu tasik elim, ko erres ma renge ni pian ko pusususur metu tevi nir, ko puloli nga nir sete parini kele

iel renge lat nga inu mornge m̄isij ngel e.’²⁹ Ko Epram owra lweni tevi m̄er nga joron milep nga owra ‘O, ejki, tasim nir, naul se Moses ko naul se propet nir arto pa jir. Naul ser nen ko pa nir parsusur metu tevir.’³⁰ Mer nga joron milep owra lweni tevi owra ‘O, ejki, tata Epram, poro ma san pimaaur luwi ko wor renge mijen ko pian jir, ko ngok ko ma nir nolor pululwi ko renge nololien ser nir!’³¹ Ko Epram owra lweni tevi, ‘Poro nir sete parunge nale ne naul se Moses ko nale ne naul se propet nir, ko ngok nir parirpok kele kobbong renge nga poro san pimaaur luwi renge mijen; sete mara-osuri te, ejki.’ ”

17

Jinibb nga muloli jinibb m̄inij m̄ijilaklak mivitan van renge nololien

¹ Iesu owrai tevi jinibb sen nir owra “Nanu nga parloli jinibb par-jilaklak parvitan van renge nololien parini ko wor, sete orongwos pijki. Lok ewretun, ko wi pia-sij wor niko renge m̄er nga pia-la nanu ngok nir parpelari!”² Erres p̄elak poro nga parsaro puwomu pingavil parla nevöt nga milep ko san, ko parile dil renge m̄ernen nowen ko par-juröni ngalu renge dis mot, p̄iasie nga poro puloli nir nga welili ngel san p̄ijilaklak pivitan van renge nololien.

Jinibb p̄itlasi tweni nololien se jinibb ko wor

³ “Kami kapmetmet lululweni kami lweni ko wor. Poro tuwam rreknga tasim puloli p̄isij tevim, ko nik kupwera lilane ko wor tevi ni. Ko poro nolon pulululwi, ko kuptelasi tweni nololien sen.”⁴ Ko poro puloli p̄isij tevi nik pivavis kis renge nabong sansan bbong, ko ngok poro pulwi vini jim puwra nolon olululwi, ko ngok, nik kuptelasi tweni ko wor.”

Nosurien se jinibb nga muosuri Atua

⁵ Ko aposol nir arwerai tevi Iesu arwera “Numal, kuploli nosurien se kem puruj kele wor van mare.”⁶ Ko Numal owra lweni tevir owra “Po, ko poro nosurien se kami puwelili bbong pirpe jelangi nubek,^D ko kamrongwos kapwerai tevi nai sik-mon nga milep ngel, ‘Nik lweni kuprrangi twenim ko kupan kuptur renge dis,’ ko ni puloli kobbong pirpe nga kami kamwerai ngok ko tevi.”

Murrun se jinibb nga m̄imajing

⁷ “Ko isi niko renge kami poro jinibb ne majingen sen p̄imajing renge orsel p̄ilawlaw rreknga pimete-mete sipsip, ko poro pulwi vini ngaim e, ko nik kupwerai tevi, ‘Erres, kupsaro pingavil, kuptajer ko pa kuṽaan.’”⁸ Ejki rres nawon, nik kupwerai ma tevi ‘Nik kuploli nanen suk puto teraik, ko nik kupla netatuw som ko kuptatuwe ko kupselsale nanen suk daron nga inu ḃaan e, ko beminmin jile mun pusuw. Ko vitunen vajin ko nik ko kupa-aan ko kupa-minmin.’”⁹ Ko kami kamrrormi numal nen owra erres tevi jinibb ne majingen sen suri nga muloli nanu ngel nir nga ni muwrai? Ejki! Evi wor nanu nga puloli ko.”¹⁰ Ko kami kele kapirpok, kaploli nanu jile nga inu nuwrai tevi kami nga kaplolir, ko ngok ololi kami kapwera vajin ‘Niko erres ko wor, kem ngel namivi bbong jinibb ne majingen som le, osorsan ko wor renge nabloli pirpok.’ ”

Iesu ololi jinibb esngavöl nga marmesi e mesien nga niber m̄im̄emaual arwokwok luwi

¹¹ Ko daron nga marivel suri sel nga paran Jerusalem e, ko Iesu eptevir arivel rrurrngi renge liven ne Sameria ko Galili.”¹² Ko aran laut renge ngaim nen san. Ko jinibb nga marmesi e mesien nga niber

^D 17:6 Erpe iel, Luk orrongrongvi nosurien ser erpe jelangi mastat; ko suri mastat ejki iel, namlingi nubek, nga puloli mining ne nale se Luk diplari limjer.

mĩmẽmaul esngavöl arini ji Iesu. Ko sete arini morie, artur bbong ngasu. ¹³ Ko arverus van jin, arwera “Iesu, Numal, warru kuprroormi kem!” ¹⁴ Ko Iesu oklu van emtenir, ko owrai tevir “Kami kapan ji batun jinibb ne sulsulen ko kaploli ni pununri kami.” Ko daron nga marokivel suri bbong sel malum e vini, ko nir jile arwokwok pa osuw. ¹⁵ Ko san rengo nir nga esngavöl ngok mĩlesi muwokwok ko olwi vini ko osrövi Atua drrelan ean mare jer. ¹⁶ Ko daron nga mivini ji Iesu, ko ejipa van ngatan rengo dan re ðela Iesu, ko owra erres tevi ni. Ko mĩernen evi mĩeri Sameria ko. ¹⁷ Ko Iesu osusi lweni owra “Nuwrate nga nuloli nir esngavöl ko arres arwokwok luwi, ko nibeni nir esiw? ¹⁸ Sete nir san orongwos pulwi vini pusrövi Atua, mĩerel bbong esan nga mivi jinibb neturvitan!” ¹⁹ Ko ni owrai tevi mĩernen, “Kuptur imare ko kupvijuri sel som, ko kupluwi. Nosurien som ololim kumwokwok ko kumrres.”

Batun vanu se Atua pivini seveling

²⁰ Ko Parasi sopor arsusi tevi Iesu arwera “Batun vanu se Atua pivini seveling?” Ko Iesu owra lweni tevir owra “Batun vanu se Atua sete orongwos pivini rengo sel nga parlesi rengen. ²¹ Sete jinibb san puwrai tevi nik, ‘Kuplesi ngel’, rreknga ‘Kuplesi ngokwan,’ ejki. Batun vanu se Atua oto pa rengo nolo jinibb.”

Nabong se Jinibb Mawos pivini

²² Ko Iesu owrai tevi jinibb sen nir owra “Mian ko daron nen pivini nga kami kapmerreni kaplesi nabong se Jinibb Mawos, ko kami sete kamrongwos kaplesi. ²³ Ko jinibb nir arongwos parwerai tevi kami, parwera ‘Kaplesi ngokwan!’, rreknga ‘Kaplesi ngel!’; ko ngok kami sete kapan kapkulkulu pej te, pijki. ²⁴ Erpe navil nga mivil, daron nga mivil rengo devje melrin ko mimor vaseni melrin pẽtẽpeti mivesane

mijpari devjen, nga jinibb jile nir marlesi. Ko ngok pia-irpok rengo inu Jinibb Mawos rengo daron nga bea-luwi vini. ²⁵ Ko womunen inu bornge pĩsij rengo nanu pilep rengo dul nga marmaur lelingen ngel parloli tevik.

²⁶ “Erpe rengo daron se Noa tuwi jinibb nir arlelea nawon, ko ngok pĩpok ko rengo nabong se inu Jinibb Mawos. ²⁷ Rengo daron nen ko jinibb araan ko arminmin ko arlesi nesevin, ko armusus parunge nale se Noa, mianan mijpari daron nga Noa mian rengo lolo drrav nga muwse; ko nuwi owlu ko ervei jinibb nir, ko armij pẽtẽpeti. ²⁸ Pirpe kele nabong se Lot. Jinibb araan ko arminmin ko arwulwul ko aruw ko arilili naim nir. ²⁹ Ko mian ko mijpari daron nga Lot mível lingi Sotom e, ko nabb ko nevõt nga marin arvitvitan rengo melrin erpe naus nga mus, ko osli nir, arin pẽtẽpeti arivi niavin. ³⁰ Ngok nabong se inu Jinibb Mawos nga bevini rengen pusorsan tevi ko pĩpok.

³¹ “Ko rengo nabong nen, mĩer nga mĩlilik vare rengo naim sen ko joron marto rengo loloim, ni sete pian kele mun pĩla twenir. Ko mĩer nga mutur rengo orsel, ni sete puwlu luwi kele mun van rengo naim sen nga pĩla joron. ³² Kaprroormi sev nga miplari ji nesen se Lot. ³³ Si nga mimrreni pĩla se mauren sen, mĩernen putor jabble mauren sen. Ko si nga ma mutur jabble mauren sen, ni piala lweni mauren sen. ³⁴ Ko inu nuwrai tevi kami, rengo nat nga mupong nen, jinibb pĩeru pormatur rengo maling pisansan; ko parteka tweni tuwen, ko nuru tuwen nen pĩlik jer. ³⁵ Ko nesevin pĩeru porlik lat pisansan parvarrvarr; ko nuru tuwen parteka tweni, ko nuru tuwen pĩlik jer. ³⁶ [Jinibb pĩeru pormajing rengo orsel; tuwen parteka tweni, ko nuru tuwen pĩlik jer.]”^E ³⁷ Ko jinibb sen nir arwera lweni tevi “Ngabe

^E 17:36 Nale nga muto re nolo [ ], rrek sete Luk oli, ko jinibb san ea-uli vitue daron nga muli tweni kopi san ne naul ngel.

ko, Numal?" Ko Iesu owra lweni tevir owra "Lat nen kapa-lesi wos bbonge ko. Pirpe daron nga nanu san emij, ko numön nir nga marok-tasi parmot rrale; orongwos kaplesi wose kobbong ngasu."

18

Nale rrongrrongvi ne nesevin san nga mok-julmi suri numal san

¹ Ko Iesu owra nale rrongrrongvi san tevi jinibb sen nir nga pivisvisenir e nga parlot tetajer, sete partibbtibbot e. ² Owra "Numal san elik renge ngaim san. Ko ni sete emtutu rragrrag Atua, ko sete ornge jinibb san. ³ Ko renge ngaim nen nesevin san nga diwen sen mimij lingi elik rengen. Ko vinnen evini tetajer ko pa jin, ok-luni suri numal nen nga puloli lilane nanu nga muto jin ko ji devje nuval sen. ⁴ Ko numal nen omusus puloli. Epriv wor mian, ko vitunen vajin ni lweni orrorrmi lweni ko owra 'Inu sete numtutu Atua ko sete nurnge jinibb san. ⁵ Ko suri vinel mutor momorie pa mivini ko mivijajeng jik, ko bololi ma nanu nga muwrai. Poro pijki, ko ngok puloli inu sete numa-lik mïrres rragrrag, pivijajeng inu ko tetajer.'

⁶ "Ko kami kamrunge sev nga numal nga mïisij nen muwrai. ⁷ Ko erpese renge Atua ko jinibb sen nir nga mutobbtobbue nir, nga marngir suri ni renge nata mïrin ko nata mupong? Kami kamrorrmi ni orongwos pulolola renge puloli nanu nga marngir suri ngok e? ⁸ Inu nuwrai tevi kami, Atua pisaro pingavil, puloli lilane nanu nen tevir.

Ko inu Jinibb Mawos renge daron nga bea-luwi vini e, ko bea-lesi nosurien puto malum renge jinibb ne iel ngatan nir, rreknga ejki mun?"

Nale rrongrrongvi ne Parasi ko jinibb nga mok-la nevöt ne takis

⁹ Ko Iesu owra nale rrongrrongvi san tevi jinibb nir nga maroklinglingi lweni nir lweni marokwera marres, ko marok-kulu wutan

re jinibb mïnij nen nir. ¹⁰ "Jinibb eru oran loloim renge naim ne loten nga porlot. Nuru tuwen evi Parasi, ko nuru tuwen nen evi jinibb nga mok-la nevöt ne takis. ¹¹ Ko Parasi esan otur ko olot owra 'Atua, nuwra erres wor tevi nik, suri nga inu sete nurpe jinibb nga ngok nir nga marok-vevna ko marok-loli nanu nga sete marres, ko marok-loli mïisij tevi nesevin nir. Ko inu sete nurpe kele mïer nga mok-la nevöt ne takis ngel. ¹² Renge wik jile inu nomok-linglingi nanen renge nabong nen eru, ko jorok nir, nomok-la songovlön tevi nik tetajer.'

¹³ "Ko mïer nga mok-la nevöt ne takis nen otur tuwi ngasu, ko sete oklu imare emteni melrin, ejki. Ko owjuwje morkon nga miviseni nga murnge mïisij, ko owra 'Atua, kuprorrmi inu! Nuvi jinibb nga mïisij.' " ¹⁴ Ko Iesu owrai tevi nir, owra "Nuwrai tevi kami, mïerel ko, daron nga morivare, ko ni ko evi mïer nga mumomsawos renge no Atua nen, ko sete nuru tuwen nen. Suri mïer nga mïlengi ni van mare, ko Atua puloli ni pian ngatan; ko mïer nga mïlengi ni van ngatan, ko Atua pïlengi ni van mare."

Iesu erij erres suri bipiwarreng

¹⁵ Ko jinibb sopor arpitevi bipiwarreng ser nir arini ji Iesu nga ni pïlengi nevren rer ko pïrij pïrres surir. Ko daron nga jinibb sen nir marlesi, ko arwer orer sete paran jin, pijki. ¹⁶ Ko Iesu everus nir paran jin. Ko owra "Kaplinglingi bipiwarreng nir parini jik, sete kapwer orer te, pijki. Suri batun vanu se Atua evi se nir ko nga nolor marirpe bipiwarreng ngok nir. ¹⁷ Nuwretun nuwrai tevi kami, Mer nga sete puloli nolon pivini pirpe bipiwarreng, ni sete orongwos pian renge batun vanu se Atua."

Jinibb san nga joron milep emrreni pïla mauren nga muto tuwi ngok vini

¹⁸ Ko m̄erwomu san re m̄eri Isrel nir osusi tevi Iesu, owra “Wurru, jinibb nevisvisenien nga m̄irres, bololi pirpese ko ßela mauren nga muto tuwi ngok vini?” ¹⁹ Ko Iesu owra lweni tevi m̄ernen, owra “Erpese nik kumverus inu m̄erres? Sete san erres, Atua kobbong esan erres. ²⁰ Ko nik kurongwose pae nale nesesreien se Atua nga muwra ‘Nik sete kupvenae nesevin, ko sete kuprevji pini jinibb, ko sete kupvevna, ko sete kupkerkeris, ko kuptori tata som ko tasu som.’” ²¹ Ko ni owra “Nanu ngok nir, inu nulolir jile pa renge daron nga bbong mevi nanwarreng e ko mijpari lelingen ngel.” ²² Ko daron nga Iesu murnge muwrai mirpok, ko owra lweni tevi owra “Nanu sansan kobbong ojpon evi nga kummerreni malume. Jorom nir kupwulwul p̄etp̄eti nir, ko kuptutweni nev̄ot ner tevi ßeres nir. Ko nik jorom pia-to renge melrin. Ko kupini kupvirurik.”

²³ Ko daron nga m̄ernen murnge nale ngel e, ornge lengleng esij e. Suri ni evi jinibb nga joron milep san. ²⁴ Ko Iesu elesi nga m̄ernen ornge lengleng esij e. Ko owra “Evi nanu nga m̄iterter milep nga jinibb nga joron milep pian renge batun vanu se Atua. ²⁵ Erpe nato, eterter temijpal renge liwen pietiv.^F Ko nga jinibb nga joron milep pian renge batun vanu se Atua, eterter temijpal wor asie ngok.”

²⁶ Lartul nga marunge muwrai mirpok arwera lweni tevi, “Aro, poro pirpok ko isi ko ma p̄iasi pimaaur?” ²⁷ Ko Iesu owra lweni tevir “Sev nga m̄iterter re jinibb puloli, sete eterter rragrrag renge nga Atua puloli.” ²⁸ Ko ngok ololi Pita owra lweni tevi, “Ko kuplesi, kem namiel lingi nanu jikle nga marivi se kem nir arjipon, ko namvijuri nik.” ²⁹ Ko Iesu owra lweni tevir “Inu nuwretun nuwrai tevi kami, m̄er

nga mivel lingi naim sen, rreknga nesen sen, rreknga tuwan tevi tasin nir, rreknga tata sen tevi tasu sen, rreknga natun nir, suri batun vanu se Atua, ³⁰ m̄ernen pia-lai pilep kele wor renge daron nga lelingen ngel; ko renge daron nga para-vini, ko ni pia-la mauren nga muto tuwi ngok vini.”

Iesu os̄pe sur mijen sen vatolin

³¹ Ko Iesu eptevi jinibb sen nir arsan kis, ko owrai tevir owra “Kaplesi, rramtongsa le van mare e renge Jerusalem. Ko nanu jile nga propet nir maruli tuwi suri inu Jinibb Mawos parpelari ko wor. ³² Partekai inu van ji jinibb ne vare, ko partetnije inu ko parlutövi inu. ³³ Ko nir parvirralik ko parevji pinik. Ko nabong p̄itul, ko inu bemaaur luwi kele.” ³⁴ Ko jinibb sen nir arleng sisini nale nga muwrair ngel, ko sete arongwose rragrrage sapon.

Iesu ololi jinibb san nga meten murrorr oklu luwi

³⁵ Ko Iesu otutur suri sel evan morie Jeriko. Ko jinibb san nga mokngun-ngun nga meten murrorr, elik renge jeli sel. ³⁶ Ko daron nga m̄er nga meten murrorr nen murnge delung jinibb nga milep marivel asi renge sel, ko osusi owra “A, sev ko ngok?” ³⁷ Ko nir arwera lweni tevi arwera “Iesu ne doNasret ko m̄iasi ngok.” ³⁸ Ko daron nga murnge, ko ekail everus van mare owra “Iesu, nik Devet metka sen, kuprroirmi inu!” ³⁹ Ko jinibb nga martur van womue renge lat nga non mimawos e arwera ore ni, arwera “Kupmurrarrong!” Ko ni ea-verus temijpal kele ko ma van mare lengleng, owra “Nik Devet metka sen, warru kuprroirmi inu!” ⁴⁰ Ko Iesu otur murrong, ko owra partekai ni van jin. Ko daron nga mivel vini mori ji Iesu, ko osusi tevi, ⁴¹ owra “Nik kumarong nga inu bololi sev tevi nik?” Ko metrorr nen owra lweni tevi owra “Numal, numrenni kuploli

^F 18:25 Erpe iel, Luk os̄pe kamel p̄isil rrrurrgi batu nitel san nolon. Ko suri kamel ejki iel, namsūpe nato ela wani.

metek puklu!”⁴² Ko Iesu owra lweni tevi owra “Kupkulu! Nosurien som ololi nik kumrres.”⁴³ Ko meten oklu evesane. Ko evijuri Iesu, ko osrövi Atua. Ko daron nga delung nir marlesi e, ko arsurövi Atua.

19

Iesu ko Sakias

¹ Ko Iesu evijuri sel van reнге Jeriko e, nga piasa lingi ie vajin; ² ko jinibb san nga nisen Sakias elik reнге iok. Ko ngok reнге nir nga marok-la nevöt ne takis, ni evi jinibb nga milep rer, ko evi jinibb nga joron milep kele. ³ Ni okluklu pej Iesu, owra pilesi wose evi jinibb nga mirpese ko. Ko sete orong-wos pileslesi, suri ni evi jinibb nga mumrrol jer, ko delung elep pelak. ⁴ Ko owlö wowomu asie delung nir, ko ean esa reнге drru nai san nga mirpe nai sikmon, emrreni pilesi wose Iesu reнге daron nga pia-asi reнге sel nen.

⁵ Ko daron nga Iesu mivel vini mumomsawose lat nen, ko esarrerr imare emteni, ko owrai tevi owra “Sakias, kupsaro pingavil, kupjubbul vini ngatan e. Suri nga lelingen inu belik reнге loloim som.” ⁶ Ko Sakias esaro ngavil, ojubbul vini ngatan e, ko eptevi Iesu. Ko eir lengleng.

⁷ Ko daron nga delung marlesi e ko arwor surie, arwera “Ni evan reнге naim se jinibb nga misij!”

⁸ Ko daron nga marsakel vajin re naim se Sakias, ko Sakias otur mare ko owrai tevi Numal owra “Bela wukari jorok nir; devjen bealai tevi beres nir, ko devjen pivi suk. Ko poro nuvnae pa joro jinibb san, ko bea-la lweni nanu pivij bea-kele e.” ⁹ Ko Iesu owra lweni tevi owra “Lelingen mauren easi vini reнге naim ngel, suri nik kele kuvi Epram metka sen san. ¹⁰ Suri inu Jinibb Mawos nuvini nga nomok-pej nir nga marsarr marjijki nga bela ser.”

Nale rrongrrongvi ne jinibb nga martori nevöt se numal ser

¹¹ Ko daron nga marmurrarrong suri nanu ngel nir e, ko Iesu erij malum ko pa etajer tevi, owra nale rrongrrongvi san. Suri ni evini mori pa reнге Jerusalem e, ko suri nga nir arok-rrorrmni nga batun vanu se Atua pivini pïrrmali pingavilvil. ¹² Ko ni owra “Jinibb nga mivi jinibb nga milep san owra pian ngasu reнге vanu nga milep san, nga parloli ni pivi batu numal ne vanu sen, ko pia-luwi vini. ¹³ Ko ni everuse jinibb ne majingen sen esngavöl arini ji ni, ko ela nevöt san nga marwera mina esngavöl tevi nir sisamis. Ko owrai tevir, owra ‘Kapla nevöt ngel nir ko kapmajing rer, ko kaprevei kele nevöt sopor parto tevir, pian pijpari reнге daron nga inu bolwi vini e.’ ¹⁴ Ko ni evel lingi vanu sen. Ko jinibb sen nir nga reнге vanu sen arungasi ni, ko arkoni jinibb sopor arvijuri ni nga parwera ‘Kem sete nammerreni merel pivi numal se kem, ejki.’

¹⁵ “Ko daron nga mulwi vini e, nga mila jile derteren sen erpe batu numal, ko everus jinibb ne majingen sen nen nir nga ni mila nevöt tevir parini ji ni, nga ni purnge jir nga nir armajing re nevöt nen nir, ko evis nga marlai kele muto tevi. ¹⁶ Ko merwomu nen evini ko otur womu reнге non, ko owra ‘Numal kuplesi, nevöt som le ngel. Ko inu numajing ren, ko nula kele esngavöl oto tevi nga kumlai tevik.’ ¹⁷ Ko ni owrai tevi owra ‘Nik kuloli erres, kuvi jinibb ne majingen nga mirres. Nik kuloli erres reнге nanu nga welili jer bbong. Inu belngi nik kupmetmete ngaim nga marlelep pisngavöl.’ ¹⁸ Ko nir erwen evini kele, ko otur womu reнге non, ko owra ‘Numal, kuplesi nevöt som le ngel, ko inu numajing ren, ko nula kele elim oto tevi nga kumlai tevik.’ ¹⁹ Ko ni owrai kele tevi merrenen, owra ‘Nik kele kupivi numal reнге ngaim nga marlelep pielim.’ ²⁰ Ko nir itolin kele evini, ko owra ‘Numal, kuplesi nevöt som le ngel. Inu nulai ko nunbunbe ore

e kalek e, ko nulngi oto. ²¹ Suri num-tutue nik; kuvi m̄er nga murrum m̄iterter. Komok-la kele nanu nga nik sete kumlingi, ko komok-la kele nanu nga sete kumruwir.’ ²² Ko ni owra lweni tevi m̄ernen owra ‘Nik kuvi jinibb ne majingen nga m̄isij, inu b̄ewer lokloksim suri nale som ngok ko nir. Suri nik kurongwose nga inu nuvi jinibb nga murruk m̄iterter, nomok-la nanu nga sete m̄elngir, ko nomok-la nanu nga sete morwir. ²³ Ko erpese sete kumla nevöt suk ko kumlingi renge naim ne nevöt lat nga marok-to rengen e? Ko daron nga inu bea-luwi vini e, ko bea-la lweni nevöt suk tevi majbböl nen.’ ²⁴ Ko ni owrai tevi lartul nga martur ie, owra ‘Kapla tweni nevöt nga mutorir jin, ko kaplai tevi m̄er nga mutori misngavöl.’ ²⁵ Ko nir arwera lweni tevi arwera ‘Numal, ko ni otori pa esngavöl osuw!’ ²⁶ Ko ni owra lweni tevir, owra ‘Inu nuwrai tevi kami, nir jile nga martori, parlai kele wor tevir. Ko nir jile nga sete martori, ko beblen nga martori, para-la tweni jir. ²⁷ Ko jinibb suk ngel nir nga marungasi inu ngel, nga sete marmerrreni inu bevi numal ser ngok, kapreveir vini jik, ko kaprevji pinir renge inu nok.’ ”

Iesu evan renge Jerusalem ko jinibb nir arsusi nisen van mare

²⁸ Ko daron nga Iesu muwra jile nale ngel e, ko otongsa wowomu van renge Jerusalem e. ²⁹ Ko daron nga marini mori Betpaj e ko Betani renge botwen nga marveruse Botwen ne lolnai ne olip, ko ni okoni jinibb sen eru, ³⁰ owra “Koporivel, koporwowomu van renge ngaim nga muto mawos kamru ngok. Ko koporlesi natu dongki san ni ko arile totoni otur nga jinibb san setewor esakel rrongvi rengen. Ko koportelasi tweni dalin ko koporile vini. ³¹ Ko poro jinibb san pususi tevi kamru, ‘Erpese komortelasi?’, ko kamru koporwera lweni tevi koporwera ‘Numal emrreni.’ ”

³² Ko laru nga Numal mukoni nuru nen orivel suri sel van, ko orlesi erpe nga Numal muwrai tevi nuru. ³³ Ko daron nga mortelasi tweni dil ne natu dongki e, ko lartul nga ser arlesi ko arwera tevi nuru, arwera “Erpese kamru komortelasi tweni dil ne natu dongki?” ³⁴ Ko nuru orwera lweni tevir orwera “Numal le emrreni.” ³⁵ Ko nuru orile vini ji Iesu. Ko nir arpelseni sunsun ser renge drrun, ko arloli Iesu esa esakel rengen. ³⁶ Ko daron nga mivel suri sel e ko nir sopor kele arla sunsun ser ko arpelsenir renge sel.

³⁷ Ko daron nga ni mivini mori Jerusalem e renge lat nga sel mujubbul van ngatan e renge Botwen ne lolnai ne olip e, ko delung jile nga marivi jinibb sen nir artipatun arir ko arsurövi Atua, drrelar elep van mare, suri nanu nga marinijnij nawone nir nga marlesir. ³⁸ Ko arwera “Numal Atua, nik kurij pa erres tevi ni nga mivini renge nik nisem. Demat puto renge melrin ko nosrövien pian ji ni, Atua ne Drromsen Mare.”

³⁹ Ko Parasi sopor renge meling jinibb nga milep ngel arij van ji Iesu, arwera “Jinibb nevisvisenien, kupwer ore jinibb som nir!” ⁴⁰ Ko Iesu owra lweni tevir owra “Nuwrai tevi kami, poro nir parmurrarrong, ko nevöt nawon ngel nir vajin parkail van mare.”

Iesu etengsi Jerusalem

⁴¹ Ko daron nga Iesu mivini morie Jerusalem ko emteni, ko etengsi, ⁴² owra “Poro bbong kuprongwose nabong nga lelingen, ko nik kuprongwose nanu nga mivi demat ko! Ko ejki mun, lelingen ngel metem sete orongwos p̄ilesi mun. ⁴³ Mian ko nabong nen nir para-vini, ko nir nga marivi devje nuval som partuwe nawot nga puwlu rralem, ko parlik rralem ko parmetmet ore nik renge iok jijle. ⁴⁴ Ko nir parjijkarre p̄etp̄eti nik ko jinibb nga marlik tevim renge

live laut ne nawot som, ko sete parlinglingi nevöt ne nawot nen san ðijnget jer reнге pisan. Suri nik sete kurongwose daron nga lelingenok nga Atua muwra ðila som."

Iesu evan reнге loloim ne Naim On

⁴⁵ Ko Iesu evan reнге loloim ne Naim On. Ko ejeli tweni nir nga marwulwul, paran vare e. ⁴⁶ Ko owrai tevir owra "Aruli erpel reнге Naul On: Atua owra 'Naim suk parveruse naim ne verusen'. Ko kami kamtur imare vajin ko kamloli evi 'naim ne venao res.' "

Atua kuprij ðirres suri Numal nga mivini

⁴⁷ Ko reнге nabong jikle Iesu ok-an ok-visviseni reнге Naim On. Ko batu jinibb ne sulsulen ko jinibb ne nevisvisenien ne nale nesesreien nir armerreni parevji pini. ⁴⁸ Ko arrelenge suri lat nga parloli suri e, sete artor sweri sel san nga parloli reнге. Suri delung jile arkomrönir suri, armurrarrong kemkamne nale sen nir.

20

Jinibb womu se mēri Isrel nir arsusi si ela derteren tevi Iesu

¹ Mian ko errmali erpel: reнге nabong san, daron nga Iesu mok-visviseni jinibb nir e reнге Naim On ko mok-werwer reнге nospen nga mīrres, ko batu jinibb ne sulsulen sopor ko jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien sopor ko birterawarreng sopor arkorti ko arini. ² Ko arsusi tevi, arwera "Kupwera ta tevi kem, isi ko ela derteren ngel tevi nik, nga kumrres reнге kuploli nanu ngel nir?" ³ Ko Iesu owra lweni tevir owra "Ko inu kele bosusi ta nale san ni le tevi kami, ko kami kapwera tevik. ⁴ Baptaesen se Jon evel ji Atua vini, rreknga evel ji jinibb kobbong vini?"

⁵ Ko nir arsupsuþe suri lululweni tevi nir kis bbong ko arwera "Rrapwera pirpese? Poro rrapwera 'Evel ji Atua vini,' ko ni puwra 'Ko suri

sev kami sete kamosuri Jon?' ⁶ Ko poro rrapwera 'Evel ji jinibb vini,' ko delung ngel nir parla nevöt nir ko partuwe pini kerr e. Suri nir artori Jon evi propet." ⁷ Ko nir arwera lweni tevi arwera "Iawo, kem namrrelenge lat nga mivel e vini." ⁸ Ko Iesu owra lweni tevir owra "Ko inu kele sete numa-werai tevi kami inu nula derteren ngel ngabe le nga mololi nanu ngel e nir."

Nale rrongrrongvi ne jinibb sopor nga sete marmetmet lilane orsel se numal san

⁹ Ko Iesu etipatun owra nale rrongrrongvi ngel tevi delung nir, owra "Jinibb san orwi naut ne grep san. Ko elngi tevi jinibb sopor parmajing reнге, ko ni evel van reнге ngaim mīnij san, ko elik ie epriv val wor. ¹⁰ Ko reнге daron mawos nga grep wenen marok-mirr e, ko numal nen okoni jinibb ne majingen sen san van ji lartul nga marmajing reнге, nga parla merrenien ne wenen nen sopen tevi. Ko lartul nen nir arvirrvirralli mēnen ko arkoni tweni ototori nevren, olwi kiskis tevi. ¹¹ Ko numal nen okoni kele jinibb ne majingen sen mīnij nen kele san evan. Ko mēnen kele lartul nga arvirrvirralli, ko arloli esij tevi jile osuw, ko arkoni tweni ototori nevren, olwi kiskis kele tevi. ¹² Mian ko numal nga okoni kele nir itolin van; ko mēnen kele lartul nga arevji lengleng ko arwirre van vare e. ¹³ Ko numal ne naut ne grep nga owra 'Aro! Bololi pirpese? Inu bokoni vajin natuk nga memrreni, ko ni ko ma nir partori ðirres ko.' ¹⁴ Ko daron nga lartul nen nir marlesi ni, ko arwerwera lululweni tevir, arwera 'Ngok natu numal nen ko ngok! Kerr pīrevji pini, ko orsel sen pivi vajin se kerr!' ¹⁵ Ko arrul totoni, ko arevei tweni re orsel van vare e, ko arevji pini emij."

Ko Iesu owra "Ko numal ngel pia-loli pirpese tevir? ¹⁶ Ni pia-revji pini lartul ngel nir parmij, ko ðilngi orsel ngel tevi jinibb mīnij nir."

Ko daron nga marunge nale ngel nir e, ko delung arwera “Ejki rres nawon!”¹⁷ Ko Iesu oklu mawos nir, ko osusi tevir owra “Ia, ko nale nga maruli renga Naul On ngel owra sev le, nga muwra ‘Nabur nga jinibb nga marok-majinge naim marungasi marwirre, ni ko vajin evi nabur nga murrul totoni naim m̄iterter.’^G ¹⁸ Si nga pusnge nabur ngel, niben pimabbur; ko si nga nabur ngel piravij ren, niben pumoloplop p̄etp̄eti.”

¹⁹ Ko renga daron momsawos nen ko pa ko jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien nir ko batu jinibb ne sulsulen nir arloli lesi parevei Iesu. Suri arongwose nga ni owra nale rrongrrongvi ngok ewer lokloksi nir rengen. Ko armetutue jinibb nir, ololi setemun arrul totoni.

Erres renga kerr rrapwuli takis tevi Sisa?

²⁰ Ko nir arpejpej sel san nga poro p̄irres renga nir nga puloli partor wos Iesu rengen, ko niko puloli nir parongwose vajin parlingi ni van renga nevre numal, ko numal vajin pia-tor pini. Ko niko arwuli jinibb sopor nga paran parloli sel kerkeris tevi ni, nga puloli nir parla Iesu renga nale sen nir. ²¹ Ko lartul ngel nir arsus kerkerasi tevi Iesu, arwera “Jinibb nevisvisenien, kem namrongwos iok, sev nga kumwerai ko kumvisviseni jinibb e nir arweretun temijpal. Ko sete komok-rrormi san, poro evi jinibb nga milep rreknga muwelili, ko kurij telair ko wor, komok-visviseni marongen se Atua weretunen tevi jinibb nir. ²² Ko nammerreni nabrongwose ta, Ia, erres kobbong renga nale nesesreien se kerr nga poro rrapwuli takis tevi Sisa, batu numal se m̄eri Rom nir, rreknga sete erres?” ²³ Ko Iesu elesi wose nale gerisen ser nga marwerai nga markerkerasi e, ko owrai tevir

owra ²⁴ “Kapsareni ta nevöt nen tevik ßelesi.” Ko nir arlai san tevi. Ko ni owra “Isi le non ngel, ko nisen maruli rengen ngel?” Ko nir arwera “Rrekma Sisa ko.” ²⁵ Ko Iesu owra lweni tevir, owra “Ko niko nanu nga mivi se Sisa kapla lweni tevi Sisa. Ko nanu nga mivi se Atua, kapla lweni tevi Atua.” ²⁶ Ko lartul ngel nir sete arongwos parlai ni renga nale sen ngel nir renga no jinibb nir. Artaole muwrai mirpok, ko armurrarrong jer.

Erpese renga jinibb pimaaur luwi renga mijen?

²⁷ Ko Satusi sopor, nga marokwera jinibb sete orongwos pimaaur luwi kele renga mijen, arini ji Iesu ko arsus kerkerasi tevi ²⁸ arwera “Ia, ko jinibb nevisvisenien, Moses oli pa renga nale nesesreien se kerr nga muwra ‘Poro jinibb san pimij, ko poro m̄ernen elesi nesevin san, ko natu nuru ejkie, ko ngok tasin p̄ilesi kele nesevin nga tuwan mimij lingi nga, ko pivesi wani metka se tuwan nga mimij ngok.’ ²⁹ Ko ngok, jinibb niaken ebut; m̄erwomu nen elesi nesevin, ko mian ko emij, ko natu nuru ejkie. ³⁰ Ko m̄ervitu nen kele elesi. ³¹ Mian ko nir itolin kele elesi vinnen. Mian mian ejpari nir jile nga ebut nen arlesi vinnen. Ko nir jile natur ejkie, ko armij lingi vinnen. ³² Vitunen vajin ko vinnen vajin emij. ³³ Ko mirpok ngok, renga nabong nga Atua puloli jinibb nir parmaur luwi kele re mijen, nir si nen ko pia-ivi nesen sen e? Suri nir ebut jile ngok martekai vinnen. Kupwerai ta we!” ³⁴ Ko Iesu owra lweni tevir, owra “Renga iel ngatan ngel, norman nir ko nesevin nir arongwos partotko. ³⁵ Ko nir nga Atua m̄ilesir arres re parmaur luwi re mijen renga liken ne tuwi ngok vini, nir ko ma sete arongwos paroktotko. ³⁶ Nir arsorsan tevi anglo nir, parmaur tuwi ngok vini, sete

^G 20:17 Erpe iel, Luk ospe nevöt, ko murrun nga nir marili naim muto suri; ko kem namrieni erpe kerr rrañili naim iel, nga puloli mining ne nale se Luk piplari limjer.

arongwos parmij kele mun. Nir arivi pa Atua natun, suri ni ololi nir armaur luwi kele renge mijen. ³⁷ Ko renge devjen ne nir nga marmij, nga mivi weretunen nga marongwose parmaur luwi renge mijen, Moses kele nga kami kamtori, ni ko eviseni tweni nga evi weretunen. Suri renge jilweren ne nai welili nen nga nabb muroror ren ko sete ani, Moses oli nale se Atua nga muwra 'Inu nuvi Iova Atua se Epram, ko Atua se Aesak, ko Atua se Jekop.' ³⁸ Ngok niko, ni sete evi Atua se nir nga marmij te ejki. Ni evi Atua se nir nga marmaur. Suri Atua derteren sen elep nga elep lingi mijen, ko jinibb jijle armaur kobbong renge ni." ³⁹ Ko jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien sopor arwera "Ejki, aro, jinibb nevisvisenien, nik kuwra lweni omomsawos erres p̄elak." ⁴⁰ Ko ngok ololi nir armetutue pae ko, armusus parsusi nanu kele mun san tevi.

Nosusien suri Mesaea

⁴¹ Ko Iesu owra lweni tevir, owra "Erpese nir marwera Mesaea evi metka se Devet san? ⁴² Suri Devet lweni owrai renge naul ne Sam, owra 'Numal Atua owrai tevi Numal suk "Kupsakel iel renge nevrek rres ko kuptiriv ⁴³ pijpari nga inu b̄elngi devje nuval som parirpe lat nga kupbb̄ot ren renge nolon b̄elam ngatan." ' ⁴⁴ Niko Devet owra m̄ernen evi Numal sen. Ko poro pirpok ngok, ko Mesaea evi metka sen erpese ko?"

Iesu osur metutu tevi jinibb nir nga parmetutue jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien nir

⁴⁵ Daron nga jinibb nir marmurrorong e, ko Iesu owrai tevi jinibb sen nir ⁴⁶ owra "Kapmetmet renge jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien nir. Suri nir armerreni paruri sunsun nga marres marpepriv partur tevir, ko delung jile partorir p̄irres ko parsareni nevrer tevir renge sel. Armerreni parsakel renge nai seksakel nga muto limjer womu

m̄irres renge Naim On, ko armerreni parsakel renge nai seksakel nga muto limjer womu m̄irres renge lat ne nanen. ⁴⁷ Nir arivi demij venao, arvenae p̄etp̄eti nijor se nesevin nga diwen ser marmij lingir; ko renge daron ngok ko pa arkerkerasi jinibb nir, arloli verusen nga marpepriv nga partori nir p̄irres rengen. Ngok Atua putor vitrangir p̄iterter asi wor suri."

21

Nesevin san nga mutuw nevöt sen

¹ Iesu ok-meteni jinibb nga joror milep marok-tuwe nevöt ser renge bokis nen renge Naim On se Atua. ² Ko ni elesi nesevin san nga diwen sen mimij lingi, ko evi b̄eres. Vinnen evini ko otuw nevöt nga wowarreng eru. ³ Ko Iesu owra "Nuwrai tevi kami, vin nga diwen sen mimij lingi ngel, ni otuw nevöt asi wore nir jijle nga martuw nevöt ser ngok e. ⁴ Suri lartul nga ngok nir joror elep temijpal ko arlai bbong beblen ko artuwe, ko artori jere wor elelep. Ko vinel ma emarong putuw p̄etp̄eti sev nga ni m̄ilngi nga mivi liken sen p̄etp̄eti."

Iesu owra tweni nga jinibb sopor para-tinginge Naim On se Atua

⁵ Ko jinibb se Iesu sopor aroksupsupe suri nevöt nga marlelep lengleng nga renge Naim On se Atua, ko nevöt nga marres kele nir nga marjuroi e, ko merrenien nir nga jinibb marlair. ⁶ Ko Iesu owra "Kami kamok-meteni nanu ngok nir? Mian ko daron nen pia-vini nga jinibb nir partingtinge nevöt ngok nir p̄etp̄eti nga marlelep ngok nir nga renge naim ngok. Setemun san p̄ijngit jer renge san, partingtinge p̄etp̄etir."

Nanu nga m̄isij nga pia-vini

⁷ Ko nir arsusi tevi ni arwera "Jinibb nevisvisenien, nanu ngok nir para-pelari seveling ko? Ko sev nelesien ko piviseni nga nanu ngok nir otomori pa nga parremali?" ⁸ Ko Iesu owrai kele

owra “Kami kapmetmet ko wor nga sete san pikerkerasi kami. Suri jinibb pilep parini renga inu nisek ko parwera ‘Inu nuvi Mesaea le’, ko ‘Daron nen evini!’ Ko kami sete kapvijuri nir te, pijki. ⁹ Ko daron nga kami kaprunge marval, ko jinibb nir parlatlat nir, ko sete kapmetutu te; suri nanu ngok nir parini ko wor, parasi puwomu, ko nabong nga vitunen ejki malum ko wor.” ¹⁰ Ko ni owrai tevir owra “Ngaim san putur imare ko pival tevi ngaim san; ko batun vanu san putur imare ko pival tevi batun vanu san. ¹¹ Ko namî nga marlelep nir parmî renga vanu lele ne iel ngatan nir. Ko numer nga marlelep nir parpelari renga vanu lele ne iel ngatan nir, jinibb parmer pilep. Ko mesien lele nir parini parllokksi jinibb nir. Ko renga melrin nanu lele nir parpelari, parloli jinibb nir parmetutu, ko nelesien lele nga marlelep nir. ¹² Nanu ngok nir setewor parpelari ko, ko jinibb parrul totoni womu pae kami ko. Ko parloli pîsij pilep tevi kami, ko partekai kami van jî jinibb nga marmetmete naim ne loten nir. Ko parlingi kami van renga naim ne nekaien, ko parloli kami kaptur renga no numal nga marlelep nir ko no numal nga wowarrens nir, suri inu nisek muto renga kami. ¹³ Ngel pia-ivi daron se kami nga mîrres nga kapa-wera tweni nospen nga mîrres. ¹⁴ Ngok niko suri nanu ngok nir, kami kaptur ore womu re norrorrmien se kami ko piterter, nga puloli sete kaprrorrmî nga kapa-wera ‘O, rrapwera lweni nale sev le tevir?’ ¹⁵ Suri inu ko bea-la nale ko norongwosien nen tevi kami nga kapwera. Ngok puloli sete nir san renga devje nuval se kami purongwos pîrij tere nale se kami rreknga puwra kamkerkeris. ¹⁶ Ko tata se kami nir ko tasu se kami nir ko tuwa kami nir ko niaken se kami nir ko sele kami nir parlingi kami van renga nevre devje nuval se kami nir. Ko lartul nen nir parongwose

parevji pini kami sopor. ¹⁷ Mian ko jinibb jîjle nir parungasi kami suri kami kamtori inu nisek. ¹⁸ Ko jomro batu kami nir, sete pisansan pia-jijki. ¹⁹ Kami kaptur ko wor piterter, ko kapla se nemî kami.

Nanu nga mîsij milep renga Jerusalem

²⁰ “Mian ko daron nga kami kapalesi jinibb nuval pilep parini parlik rrale iel Jerusalem, ko ngok kami kaprongwose nga sete pipriv ko parllokksi pêtpeti. ²¹ Ko daron nga kami kaplesi nanu ngel, ko kami nga kamlik renga Jutia, kapwolu ko wor kapan kapteptepi renga botwen. Ko kami nga kamlik Jerusalem, kami kele, kapwolu lingi wor ko. Ko kami nga kamlik renga vanu nga marto rrale ngaim, setemun kamrongwos kapluwi kele van renga. ²² Nabong ngel nir arivi nabong nga Atua pia-tor vitrangi jinibb nir nga puloli nanu jile nga Naul On muwrai parini parpelari. ²³ Wurru pia-sij wor niko re nesevin nga mîtetaur ko nesevin nga muloli natun musus renga nabong nen nir. Atua lolaren sen pia-vini renga jinibb nga iel nir. Ko nanu nga parsij nga parsij pèrper pilep parini parpelari renga vanu ngel. ²⁴ Jinibb sopor parmij e nesip, ko sopor parlair van parlik renga naim ne nekaien nga marto renga vanu sarrsarr ngok nir. Mian ko jinibb ne vare nir parllokksi pêtpeti Jerusalem parjijkarre pîrres pelak, sete sapon pijpon jer. Pian pian pijpari jinibb ne vare nir parini renga bongsi daron ser e nga marwomu.

Mian ko Jinibb Mawos pia-vini

²⁵ “Mian ko nelesien nir parto renga nial, ko navöl, ko moju nir. Ko renga iel ngatan jinibb ne vanu pilep parunge pîsij pilep ko parmetutu dis bburbbur ko daptap nen nir. ²⁶ Jinibb parunge pîsij pilep nga partiriv terai sev nga piplari renga iel ngatan totoklai. Suri derteren ne nanu nga marto renga melrin

mare, Atua pulolir paririr. ²⁷ Mian ko jinibb nir parongwose parlesi inu Jinibb Mawos bevini beplari reнге nabor tevi derteren nga milep ne nosrövien suk jijle. ²⁸ Ko daron nga nanu ngel nir partipatun, ko kami kaptur rramos ko apkulu kapmeteni mare. Suri inu sel ne netlasien se kami otomori bevini.”

Sete jinibb san orongwos daron nen

²⁹ Ko Iesu owra nale rrongrrongvi san tevir owra “Erres reнге kami kaprrormi nai pik ko nai minij nen kele nga ngok nen nir. ³⁰ Renge daron nga kami kamlesir martipatun martengriv luwi, ko kami kamrongwose nga daron ne numös evini mori pa. ³¹ Ko pia-irpe sel ngel ko, daron nga kami kamlesi nanu ngok nir marpelari, ko kaparongwose nga batun vanu se Atua otomori pa pivini. ³² Nuwretun nga nuwretun nuwrai tevi kami, dul ngel nir nga marmaur ngel nir setewor parmij ko, ko parlesi nanu ngel nir parpelpelari. ³³ Melrin ko iel ngatan pian ko porjijki, ko nale suk ma sete orongwos pijijki nabong san.

Kami kapkulkulu metmet ko wor ãirres

³⁴ “Kami kapkulkulu metmet ko wor ãirres, suri norrrormien se kami tilelea; kami tamok-oji nanen ko tamok-minmin tamok-lengleng, ko tamok-rrormi ãelake mauren ne iel ngatan; ko ngok nabong suk tia-irpe nover, tia-tawi ore kami tivesane. ³⁵ Suri nga nabong nen pivini ji jinibb jijle nga marlik reнге iel ngatan totoklai. ³⁶ Ko niko reнге nabong jijle kami kapok-metmet ko wor ãirres. Ko kami kapok-lot ko wor, nga puloli kami derteren se kami putoe nga puloli kami kapwolu lingi nanu nga marsij ãerãer ngok nir, nga puloli kami kaptur ãirres reнге no inu Jinibb Mawos.”

³⁷ Renge nabong ngel nir Iesu okvisviseni jinibb nir reнге Naim On

se Atua. Ko reнге nat nga mupong jile ni ok-ivel lingi ie ok-tongsa van reнге Botwen ne lolnai ne olip e. Ko ok-matur rrarren pa ie ko. ³⁸ Ko reнге rorpong susu jijle jinibb arok-mermera vini jin reнге Naim On nga parmurrarrong suri nale sen nir.

22

Jinibb nga marwowomu reнге ãeri Israel nir arwera parevji pini Iesu

¹ Daron ne nanen nga marok-rro niv nga is mijki reнге, nga marveruse nanen ne asien, oruj mori. ² Ko batun ne jinibb ne sulsulen nir ko jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien nir arpejpej sel san nga parevei silveni Iesu reнге, nga parevji pini pimij. Armusus parloli limjer, suri armetutu temijpale jinibb nir.

Jutas eir reнге pimaronge Iesu pian reнге nevre devje nuval sen nir

³ Ko Demij evini esilvi Jutas nga miwajie Iskariot, nga mivi san reнге nir esngavöl drromon eru. ⁴ Ko Jutas evel lingir ko evan owrai tevi batu jinibb ne sulsulen nir ko ãerwomu ne jinibb nuval nir ne Naim On se Atua, nga puloli sel nga ni purongwos ãilngi Iesu reнге nevrer. ⁵ Ko lartul nen nir arunge erres e, arir lengleng, ko arloli rijrijen nga parla nevöt sapon tevi ni reнге. ⁶ Ko Jutas emarong. Ko orrrormi pejpeje sel san nga poro ãirres reнге ni nga ãila Iesu ãilngi reнге nevrer, ko sel nen jinibb jijle parrerrelenge.

Jinibb se Iesu eru orloli nanu jile arto lilane terai nanen ne Asien

⁷ Mian ko ejpari nabong ne nanen nen nga marok-rroi niv nga is mijki reнге. Ko reнге nabong nen jinibb arok-revji natu sipsip nir nga parloli nanen ne Asien.

⁸ Ko Iesu owrai tevi Pita ko Jon “Koporan koporloli lilane nanen ne Asien puto metmet ngarr terai kerr ko rrapa-uroi.” ⁹ Ko nuru orsusi lweni tevi orwera “Ko kumarong

nga komru noboran noborloli lilane ngarre puto terai kerr ngabe le?"

¹⁰ Ko ni owrai lweni tevi nuru owra "Kopormurrarrong ta. Daron nga kamru koporan renge laut ne ngaim nen, ko koporsewute jinibb san ie nga muwosi botel nuwi san nga muwun, mian tevi re naim sen e. Ko koporvijuri suri ni, ko koporan renge naim nga ni pian renge loloim nen. ¹¹ Ko koporwerai lweni tevi m̄er nga naim sen nen, koporwera 'Numal, jinibb nevisvisenien le okoni komru, owra noborsusi tevim nibeni le loloim nga ni putori nanen ne Asien rengen?'. ¹² Ko ngok m̄ernen pipitevi kamru van renge loloim ne naim nen san nga milep temijpal nga muto mare, nga nanu jile marto pa rengen. Renge ie ko koporloli nanu jile parto metmet ngarr p̄irres." Ko okoni nuru orivel.

¹³ Ko nuru orivel oran, ko orlesi nanu jijle osorsan erpe nga Iesu muwrai tevi nuru. Ko nuru orloli lilane nanu jijle ne nanen ne Asien arto erres ngarr.

Iesu orro tuloni nanen ne Asien tevi nir

¹⁴ Mian ko evini ejpari renge metenial nga marok-aani nanen ne Asien ren, ko Iesu evan esakel renge milngen renge tep, ko aposol nir arsakel arpitevi ni. ¹⁵ Ko ni owrai tevir owra "Numrreni lenglengen e borro nanen ne Asien ngel tevi kami puwomu ko vitunen vajin ko bea-runge pia-sij renge nibek. ¹⁶ Inu nuwrai tevi kami, setemun numa-rroi kele nanen ne Asien ngel pian pijpari pia-pelari pumomsawos p̄etp̄eti renge batun vanu se Atua."

¹⁷ Ko Iesu ela biles norro ko olot owra erres tevi Atua, ko owra "Biles ngel ko kaplilai tevi kami. ¹⁸ Suri inu nuwrai tevi kami, setemun numamini kele mun norro ngel renge lelingen ngel le pa ko pian pijpari batun vanu se Atua pivini." ¹⁹ Ko mian ko ni ela niv ko olot owra erres tevi Atua, ko obbur ototvi, ko elai tevi jinibb sen nir. Ko owrai tevir, "Ngel evi inu nibek nga m̄elai m̄isre

kami. Kami kapok-loli nanu ngel pipok ko, ko kapok-rrormi inu."

²⁰ Ko daron nga nanen musuw ko ni ololi erpok kele renge biles; ela biles ko owra "Ngel evi inu drak nga p̄iseser suri kami ko puloli rijrijen nga mimerr se Atua pia-pelari.

²¹ "Ko kaplesi jinibb san nga pia-tekai kerasi inu van renge nevre devje nuval suk nir, ni esakel tevik ni le renge tep. ²² Inu nuvi jinibb mawos, ko mian ko inu bemij ko wor pirpe nga Atua muwrai pa. Ko wi pia-sij wor pilep niko renge m̄er nga m̄ilngi inu van renge nevre nir." ²³ Mian ko nir arsusululweni tevi nir lweni, arwera "Isi nen ko renge kerr nga ni puloli pipok?"

Jinibb nga milep renge nir

²⁴ Ko mian ko jinibb sen nir arijrij latlat lululweni tevi nir lululweni bbong suri nir si nen ko pia-ivi jinibb nga milep asasi nen renge nir.

²⁵ Ko Iesu erij tevir owra "Numal nir ko jinibb nga marwowomu nir renge jinibb ne iel ngatan nir, dert-eren ser otoa. Ko armerreni nga jinibb nir parveruse nir parwera 'Mer nga mok-la se jinibb.' Ko tetajer arok-tor vitrangi jinibb ser nir. ²⁶ Ko kami ma norrorrmien ngok pijki renge kami, sete kaploli pipok. Ko m̄er nga mivi jinibb nga milep renge kami, m̄ernen puloli lweni wor ni pirpe m̄er nga vitunen jerjer renge kami. Ko m̄er nga mivi m̄erwomu renge kami, ni puloli lweni wor ni pirpe jinibb ne majingen se kami vajin. ²⁷ Kaprunge ta renge jinibb nga eru ngel nuru, nuru ngabes nen le elelep renge nuru: Mer nga m̄isakel renge tep m̄iaan, rreknga m̄er nga mok-selsale nanen vini jin? Kami kamwera m̄er nga m̄isakel ko mare renge tep m̄iaan. Ko inu nutur livö renge kami nurpe m̄er nga mok-selsale nanen ko ma."

Iesu ololi rijrijen tevi jinibb sen nir

²⁸ Iesu ololi rijrijen tevi jinibb sen nir, owra "Kami kamlik tevik

rengge daron nga nanu nir marini marpelari ji inu, nga marrowrrowe inu. ²⁹ Ko erpe inu Tata suk mĩlengi pa inu mevi Numal, ko ngok inu vajin nulngi kami ³⁰ nga kami kapsakel tevik rengge batun vanu suk, kapaan ko kapminmin tevik rengge inu tep suk, ko kaplik rengge nai seksakel suk. Ko kapsuŕe lilane suri metil naim se mĩeri Isrel nir nga esngavöl drromon eru.

Iesu owowrai nga Pita orongwose piavilvil ore ni

³¹ “Saemon, Saemon! kupmurrarong ta, demij ongoni pa kami nga purrowrrowe kami pirpe jinibb nga mok-majing mok-jule tutweni dokolvin rengge wit. ³² Ko inu nomok-lot suri nik Saemon nga nik nosurien som sete pivitan te. Ko daron nga kupa-rieni lweni nolom, ko kupvijuri lwenik kele vajin, ko kupwer jilijle tasim nir nga puloli norrorrmien ser pĩterter kele.” ³³ Ko Pita owra lweni tevi ni owra “Ejki ma, Numal, inu nomok-tiriv le vajin nga bean rengge naim ne nekaien tevi nik ko bemij tevi nik!” ³⁴ Ko Iesu owra lweni tevi owra “Nuwrai tevim Pita, lelingen nato sete pukokorout rragrrag ko wor, ko nik kupvilvil ore womu pae inu ko pivatul nga kupwera sete kurongwose inu.”

Baos ko narr ko nesip ne nuval

³⁵ Ko Iesu owrai tevir owra “Bonevis nga daron nga mokoni kami van nga kapwerwer, ko nuwrai tevi kami nga kami sete kaptori baos ko narr ko but se kami. Ko erpese, kami nevre kami armumrrole nanu san?” Ko nir arwera “Ejki.” ³⁶ Ko Iesu owrai tevir owra “Ko lelingenok vajin mĩer nga mĩlengi baos ko narr, pĩlai putori nuru. Ko mĩer nga sete mĩlengi nesip nuval, ko pĩla sunsun sen puwulwule, ko puwli san e. ³⁷ Inu nuwrai tevi kami nale ne Naul On ngel nga muwra ‘Nir arlesi ni oto tevi mĩer nga mutor otvi nale ne nale nesereien,’ ngok mian ko piplari

ko rengge inu. Suri nale nga maruli rengge Naul On nga marsuŕe suri inu, parini ko wor parpelari.” ³⁸ Ko jinibb sen nir arwera tevi, arwera “Numal, nesip nuval eru le pa ngel!” Ko ni owra “Ngok evter ko pa!”

Iesu otongsa evan rengge Botwen ne lolnai ne Olip, olot

³⁹ Ko Iesu evel lingi ngaim ko otongsa van rengge Botwen ne lolnai ne Olip e, erpe tetajer mok-loli. Ko jinibb sen nir ara-tongsa vitu suri. ⁴⁰ Ko daron nga mivini rengge lat nen, ko owrai tevi jinibb sen nir, owra “Kami kaplot ko wor nga puloli kami sete kapvitan daron nga marrowrrowe kami.”

⁴¹ Ko ni evel rujruj sapon ko ejipa van ngatan ko olot. ⁴² Owra “Tata, poro pivi marongen som, ko kuplai tweni biles ne norongen nga mĩsij ngel rengge inu. Ko sete pivijuri inu marongen suk te ejki, ko pivijuri wor nik marongen som.” ⁴³ Ko anglo ne melrin san evini jin ko osusi lweni jile ni eterter. ⁴⁴ Ko nolon ornge esij elep lengleng; ko eplak malum olot eterter, ko erat, ko raten sen ojumjum van ngatan rengge dan erpe drra. ⁴⁵ Ko daron nga mulot jile ko emra otur, ko olwi van ji jinibb sen e nir. Ko elesi nga nir marmatur pa, suri arunge esij lengleng, ko norrorrmien ser arrow arto murrarong. ⁴⁶ Ko ni owrai tevir, “Suri sev kammatur? Kapmera ko kaplot, nga puloli kami sete kapvitan daron nga marrowrrowe kami.”

Devje nuval se Iesu arini arrul rengge ni

⁴⁷ Daron nga Iesu mok-rij malum e, ko meling delung jinibb nga milep arini arpelari. Ko mĩer nga miwajie Jutas, nga mivi nir san rengge nir esngavöl drromon eru, owowomue nir evini. Ko evel vini mori ji Iesu nga purromji. ⁴⁸ Ko Iesu owrai tevi Jutas owra “Nik kuptekai kerasi inu Jinibb Mawos rengge nga kuprrromjik?” ⁴⁹ Ko daron nga ni jinibb sen nga martur tevi marlesi

wose nga sev piplari, ko arwerai tevi arwera “Pirpe? Nabla nesip nuval se kem nabpalpal e?”⁵⁰ Ko nir san ela nesip nuval sen, ko eta jinibb ne majingen se batu jinibb ne sulsulen, ko esipri otvi boron rres.⁵¹ Ko Iesu owra “E, pijki, evter ko pa!” Ko ela nevren ko eptongi renge m̄er nga boron ko ololi emaw erres luwi.

⁵² Ko Iesu owrai tevi batun ne jinibb ne sulsulen nir, ko batun ne jinibb nuval nga marmetmete Naim On nir ko b̄irterawarrend nga marini ie jin nga parevei ni, owra “Kami kamini tevi nesip nuval ko b̄etiluk. Kami kamrormi inu nurpe jinibb venao rreknga jinibb nga mok-revrevji pinpini jinibb?”⁵³ Ko renge nabong jile daron nga inu m̄elik tevi kami, ko inu nomok-visviseni jinibb nir renge Naim On se Atua, ko kami sete kamloli lesi nga kapreveik te ejki. Ko lelingen ngel evi daron se kami, ko evi daron nga derteren ne nemalik piplari rengen.”

Pita evilvil ore Iesu owra sete orongwose ni

⁵⁴ Ko nir arrul totoni Iesu ko arpitevi van renge loloim se batu jinibb ne sulsulen nir. Ko Pita okvivotu surir ngasu wor sapon nga mok-vijurir.⁵⁵ Ko mian ko nir arsurre nabb san renge liven renge naworr nga muwlu ore naim nen, ko arlik rrare; ko Pita evan ko elik renge liven jir.

⁵⁶ Ko nesenwarrend ne majingen san elesi nga nabb muror vaseni ni m̄ilik. Ko ok-meteni suri eterter mian ko owrai owra “Merel kele eptevi ni le!”⁵⁷ Ko Pita evilvil ore owra “Ejki! Vinel, inu sete nurongwose ni te.”

⁵⁸ Mian ko sete epriv kele mun ko jinibb kele san emteni ni ko owrai tevi “Nik kele kuvi nir ko san”. Ko Pita owra “Ejki ma m̄erel!”

⁵⁹ Ko vitunen vajin, erpe mete nial san asi pa osuw, ko jinibb m̄inij nen kele san osur terter tevi, owra “Ewretun le m̄erel eptevi le, suri

evi m̄eri Galili le san.”⁶⁰ Ko Pita owra “E, m̄erel, inu sete nurongwose rragrrag nanu nga kumweraierai ngok!” Daron nga mok-rij malum mirpel ko nato kele okokrout evesane tevi momsawos daron nga mok-rij malum ngok e.⁶¹ Ko Numal erieni ko oklu emteni Pita. Ko Pita orrorrmi sweri nale se Numal nga muwrai womu pae tevi, nga muwrai mirpel, “Lelingen kobbong, renge nata mupong nga lelingen, nato setewor pukokrout ko, ko nik kupvilvil ore inu pivatul ko pa pusuw.”⁶² Ko Pita evel van vare, ko eting nga eting lengleng, ememasorr e.

Jinibb nuval nir artetniye Iesu

⁶³ Ko renge daron nen jinibb nga marmetmet ore Iesu artetniye ni, ko arwuje.⁶⁴ Ko nir arka ore mete Iesu, ko arwerai tevi, “Kuvi propet san, ko kupweraierai ta, Isi ko mivrralim ngok?”⁶⁵ Ko nale elep kele wor nga marsij nir, marwerair tevi.

Iesu otur womu renge nor renge gortien ser

⁶⁶ Ko renge nata m̄irin nen vajin, ko b̄irterawarrend ne Isrel nir, ko batu jinibb ne sulsulen nir, ko jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien nir arini korti lat sansan, ko artori gortien ser. Ko arwera Iesu pivini putur re nor.⁶⁷ Ko arsusi tevi arwera “Ia, kupweraierai ta tevi kem. Nik kuvi Mesaea ko?” Ko Iesu owra lweni tevi nir owra “Poro bowrai tevi kami, ko kami sete kama-osuri inu, ejki.⁶⁸ Ko poro nga inu bosusi nanu san tevi kami, ko ngok kami sete kamrongwos kapwera lweni.⁶⁹ Ko etipatun le pa ngel, mian ko inu Jinibb Mawos bean b̄esakel ngatan renge Atua nevren rres, nga derteren sen mutoe.”⁷⁰ Ko nir jijle arsusi tevi arwera “Ia ko erpese! Nik kuvi Atua natun?” Ko ni owra lweni owra “Kami kamweraierai pa ngok. Inu ko.”⁷¹ Ko nir arwera “Ngok! Niko vajin. Ko suri sev ko nga muloli kerr rramok-pejpej malume nale sopor nga parwilwil tere ni ren?”

23

Iesu otur renge no Paelet

¹ Ko nir nga marlik renge gortien nen nir jijle artur imare ko artekai Iesu van renge no Paelet nga ni puwra suri lat nga puto suri renge Iesu. ² Ko arini ji Paelet vajin ko artipatun arwera nanu ngel nir: “Kem namlesi m̄erel ololi jinibb se kem nir arlengleng. Ololi artere numal se kem, ko okwer ore kem, owra sete nabwuli takis tevi Sisa, batu numal se kami m̄eri Rom. Ko ok-wera ni evi Mesaea Numal.” ³ Ko Paelet osusi tevi Iesu owra “Nik kuvi numal se m̄eri Isrel nir?” Ko ni owra lweni tevi, owra “Nik ko kumwerai ngok.”

⁴ Ko Paelet owra lweni tevi batu jinibb ne sulsulen nir ko jinibb jijle nir, “Nulesi m̄erel sete otor otvi nale ne nesereien san, ejki.” ⁵ Ko nir arij eterter arwera “Ejki, ni ololi jinibb arlik esij, evel p̄etp̄eti renge Jutia. Ko etipatun renge Galili ko evini ejpari iel nga mok-visviseni jinibb nir.”

Iesu otur renge no Erot Antipas

⁶ Ko daron nga Paelet murunge nale ngel, ko osusi owra “Ia, ko m̄erel evi m̄eri Galili le?” ⁷ Ko daron nga Paelet murunge marwera lilane nga Iesu mivel renge Galili e vini, ko okoni tweni van ji Erot e. Suri Galili evi vanu nga Erot mok-metmete, ko re daron nen Erot elik pa renge Jerusalem. ⁸ Ko daron nga Erot m̄ilesi Iesu ko eir nga eir lengleng. Suri nga ni ok-tiriv pa bonevis ko, emrreni p̄ilesi. Suri nga ni ok-runge nosp̄en nen, ko orrorrmi nga renge nabong san ko p̄ilesi Iesu puloli nanu nga m̄inijnij nawone san. ⁹ Ko Erot osusi rongorunge nale elep tevi Iesu. Ko Iesu sete owra lweni rragrrag nale san tevi ni. ¹⁰ Ko batu jinibb ne sulsulen nir ko jinibb nevisvisenien ne nale nesereien nir artur ko arwer memsi Iesu. ¹¹ Ko mian ko Erot ko jinibb nuval sen nir arongrong melas bbonge ni ko arsij tevi. Ko Erot owra parloli puri

sunsun san nga nulsen m̄irres ko parpitevi lweni van ji Paelet. ¹² Ko Erot bonevis evi devje nuval sen e Paelet, ko Paelet bonevis evi devje nuval sen e Erot. Ko lelingen ngel vajin orloli sel.

Paelet owra Iesu orongwos pimij ko wor

¹³ Ko Paelet everus kortoni batun ne jinibb ne sulsulen nir ko numal se m̄eri Isrel nir, ko jinibb jile nir arini arkorti lat sansan. ¹⁴ Ko owrai tevir owra “Mer nga kami kamtekai vini jik ngel nga kami kamwera ni ololi jinibb nir arlengleng temijpal. Ko inu nurunge lilane pa nanu nen nir jin renge no kami, ko sete nulesi nanu nga kami kamwerai ngok san, nga m̄erel esij ren. ¹⁵ Ko Erot kele sete elesi nanu san esij rengen, suri mukoni lweni vini ji inu. Ko ngok oto vajin limjer nga m̄erel sete ololi nanu san nga ni pimij suri. ¹⁶ Ko inu bololi jinibb suk parvirrvirrali, ko bea-linglingi ni ko vajin pivel sisarow.” ¹⁷ [Suri renge daron ne nanen ne Asien renge murrun ser Paelet p̄ilinglingi wor jinibb ser ko san nga m̄ilik renge naim ne nekaien pivel sisarow].^H ¹⁸ Ko nir jile arkail arvesane van mare jer arwera “Kuppitevi tweni m̄erel van, kuprevji pini pimij! Ko kuplinglingi ma Barapas pivel sisarow pirpe kem nammerreni.” ¹⁹ Merel Barapas, m̄eri Rom nir arlingi renge naim ne nekaien suri nga muloli lartul nga marlik ie marpalpal tevi numal nga m̄ilik renge ngaim nen. Ko ni erevji pini kele wor jinibb emij.

²⁰ Ko Paelet emrreni p̄ilinglingi Iesu pivel sisarow, ko erij tevi nir kele. ²¹ Ko nir arkikail lengleng van mare arwera “Kuprruloni renge nai pelaot!” ²² Ko ni erij luwi kele vatolin tevir, owra “Merel ololi sev esij? Inu sete nulesi ololi nanu san esij renge ni pimij suri. Ko inu bololi para-virrvirrali ni, ko

^H 23:17 Nale nga muto re nolo [ ], rrek sete Luk oli, ko jinibb san ea-uli vitue daron nga muli tweni kopi san ne naul ngel.

belinglingi ni pivel sisarow.”²³ Ko nir sete armosi re markail. Arkail kele eterter lengleng, drrelar evan mare jer arvesane, arwera “Kuprruloni! Kuprruloni renge nai pelaot!” Ko Paelet ornge drrelar, ololi surie erpe drrelar muwrai.²⁴ Ko emarong Iesu tevir nga nir parloli surie nga nir marmerreri tevi ni pirpe nga nir marwerai.²⁵ Ko ni elinglingi Barapas, m̄er nga m̄eri Rom nir marlingi renge naim ne nekaien suri nga muloli nir marpalpal tevi numal nga m̄ilik renge vanu nen, ko erevji pini kele wor jinibb. Ko elinglingi ni evel sisarow erpe nga m̄erwomu se m̄eri Isrel nir marmerreri.

Arpitevi Iesu evel

²⁶ Ko jinibb nuval sopor arpitevi Iesu evel van nga parruloni re nai pelaot. Ko arlesi jinibb ne Saerin san renge sel, nga nisen Saemon, otutur vini nga pian renge ngaim nga milep. Ko arrul totoni ni ko arjingteni nai pelaot se Iesu renge birparin, ko aron tertere nga ni puwosi pivitu.²⁷ Ko delung nga milep arvijuri suri Iesu. Ko nesevin sopor arpitevir, ko arting elep armesmasor e nga martengsi erpe ni mimij pa.²⁸ Ko Iesu erieni lweni ko owrai tevir owra “Kami nesevin ne Jerusalem nir, sete kaptengsi inu te, pijki. Ko kaptengsi lweni ma kami, ko natu kami nir.”²⁹ Nabong nen nir para-vini nga jinibb nir para-wera ‘Neiren renge kami nesevin nga kam̄er ko kami nesevin nga setewor kamvasus ko kami nesevin nga setewor kamloli bipi musus wor nabong san. Kami ngok ko kaprunge p̄irres.’³⁰ Ko renge nabong nen nir para-rongwos parwerai tevi botwen nga marlelep nir, ‘Kapmatop ko kapvitan renge kem!’, ko arongwos parwerai tevi botwen nga marwowareng nir, ‘Kapini kapteveni ore kem!’³¹ Kaplesi! Aratipatun lebbong ngel, ko arloli er-

pok. Pian ko para-loli p̄isij p̄erp̄er wor p̄iasi ngel.”^I

Arwuse Iesu renge nai pelaot

³² Ko nir arpitevi kele nuru eru. Laru nen nuru korti orivi jinibb nga morsij, ko niko marlingi nuru pormij tevi Iesu.³³ Ko nir arini renge lat san nga marwera Golkota e, nga muwra mirpel, Lat ne bongur. Ko renge ie nir arwuse Iesu nevren nuru ko belan nuru renge nai pelaot. Ko arwuse kele jinibb nga morsij nga nevre nuru ko bela nuru renge nai pelaot eru, nuru tuwen renge Iesu nevren rres, ko nuru tuwen renge nevren mair.³⁴ Ko Iesu owra “Tata, kuptelasi tweni nololien ser, suri sete arongwose rragrrage nanu nga marloli.” Ko nir artututweni sunsun sen tevir nga partuwe daes suri.

Jinibb armen kerkerasi Iesu

³⁵ Ko jinibb nir artur mori bbong. Ko arok-kulu arok-meteni daron nga m̄erwomu se m̄eri Isrel nir marokmen kerkerasi Iesu, arwera “Ni ela pa se jinibb elep osuw; ko rraplesi vajin ni p̄ila se ni luwi vajin ta we, poro pivi Mesaea nga Atua mutobbtobbue.”³⁶ Ko jinibb nuval kele nir armen kerkerasi. Ko arini mori jin ko arla lesi norro nga mimilali pa tevi ni.³⁷ Ko arwera “Poro nik kupivi numal se m̄eri Isrel nir, ko kupla se nik luwi!”³⁸ Nale ngel le nir nga marulir mare renge nai pelaot: MEREL EVI NUMAL SE MERI ISREL NIR.

Laru nga mormij tevi Iesu

³⁹ Ko laru nga mormij tevi Iesu, nuru tuwen erij esij tevi, owra “E, poro nik kupivi Mesaea, ko kupla se nik ko komru!”⁴⁰ Ko nuru tuwen erij tevi suri, owra “Nik sete kumtutue Atua rrek! Kuplesi nik ko inu, kerru rromorsere lweni wor nanu nga rromorloli ko,⁴¹ ko niko renge kerru, erres ko wor. Suri kerru ma, rromorla mawos wore ko nanu

^I 23:31 Erpe iel, Iesu os̄pe nai nga mimalum ko nai nga mukur, ko kem namrieni nga puloli mining ne nale sen piplari limjer.

nga moro rroporlai renge sev nga rromorlolir. Ko m̄erel ma sete ololi nanu san esij rragrrag te.”⁴² Mian ko ni owrai tevi Iesu owra “Iesu, poro nabong nga kupa-ivi Numal, ko warru kuprrorrmī inu.”⁴³ Ko Iesu owra lweni tevi owra “Nuwretun nuwrai tevi nik, lelingen kobbong kuplik tevik renge lat nga m̄irres asi jer, nga mivi drromdrromon jer.”

Iesu emij

⁴⁴ Ko omomsawos renge mete nial esngavöl drromon eru ko nial setemun esin. Lat emalik p̄etp̄eti renge lat jijle evini ejpari mete nial itul nat mirivriv vajin.⁴⁵ Ko kalek nga murrul ore lat nga muon nga muon temijpal renge Naim On se Atua loloim eteri wukari devjen eru e.⁴⁶ Ko Iesu everus temijpal van mare owra “Tata, nulngi nem̄ik renge nevrem!” Daron nga muwrai jile nale ngel e ko osrow pini.⁴⁷ Ko daron nga batu jinibb nuval se m̄eri Rom nir m̄ilesi nanu nga miplari, ko osr̄övi Atua suri. Ko owra “Ewretun le m̄erel evi jinibb nga mimawos m̄irres!”

⁴⁸ Ko jinibb jijle nga marini ie nga parmeteni, daron nga marlesi nanu ngel nir ko arieni lwenir van renge ngaim ser e, arunge esij lengleng, arwujwuje morkor suri.⁴⁹ Ko Iesu selen wor nir ko nesevin nga marvijuri Iesu renge Galili vini, nir ngok artur wor van ngasngasu sapon, ko armeteni nanu nga marpelari nir.

Josep etevni Iesu

⁵⁰⁻⁵¹ Ko m̄eri Armetia san elik ie, nisen Josep. Armetia evi ngaim ne Isrel san. Ko m̄erel Josep evi nir san renge gortien se nir nga marwowomu re Isrel nir. Ni evi jinibb nga mimawos m̄irres, ko evi jinibb nga mok-teravi batun vanu se Atua pivini. Ko sete emarong renge nanu nga gortien ser ngok muloli tevi Iesu.⁵² Ko m̄erel ko emawose no Paelet evan jin, sete emtutu te, ko ongoni nibe Iesu tevi. Ko Paelet emarong.⁵³ Ko Josep evan ojri tweni nibe Iesu renge nai pelaot, ko ela

kalek nga mimalum m̄irres san, ko on̄e ore e. Ko owosi van elngi renge nevöt san nga marsavi nolon mutoe nga setewor arlingi jinibb san rengen nabong san.⁵⁴ Ko evi Praete, nabong nga marok-eseser e marok-la kortoni ngarre nanu nir. Ko otomori pa nial piwaj pini ko Sapat pivini.⁵⁵ Ko nesevin nga marvijuri Iesu renge Galili vini, nir arpitevi Josep, aran ko arlesi dubb nen, ko armeteni suri lat nga marlingi nibe Iesu muto suri.⁵⁶ Mian ko nesevin ngel nir arluwi van renge naim e, ko arla roi nga mapur m̄irres ko pomat, arloli kortoni ngarre nir, mian ko para-lair van parsesei renge nibe Iesu. Ko nir armosi erpe nesesreien ne Sapat muwrai.

24

Dubb oto kiskis, Iesu emra luwi renge mijen

¹ Renge Sante rorpong susu malum, ko nesevin nen nir artori ro nai nga mapur m̄irres, ko armermera tevi van renge dubb nga parsesei renge nibe Iesu.² Ko daron nga marini renge dubb, ko arlesi nevöt nga muto ore dubb martini tweni pa rengen mijkie.³ Ko arjiol van ngatan ko arsil van renge lolo dubb, ko sete arlesi nibe Numal Iesu.⁴ Ko nir artur lengleng vajin, arrelenge lat nga nanu ngel muto suri. Ko ngavilvilsen jinibb eru orpelari jir ortur tevir. Sunsun se nuru orow raprap titis.⁵ Ko nir armetutu temijpal, ko arjiol vitan nor emawose dan. Ko laru nen nuru orwerai tevir orwera “Erpese kami kampej m̄er nga mimaur renge nir nga marmij pa?⁶ Ni ejki iel, ni emaur luwi pa. Kami kamrongwose renge daron nga m̄ilik renge Galili wosenen ni owra sev nale tevi kami?⁷ Ko ni owra ‘Partekai inu Jinibb Mawos van renge nevre jinibb nga marsij nir, ko nir parwuse inu renge nai pelaot ko parrulonik; ko nabong p̄itolin ko bemaur luwi kele.’ ”

Jinibb se Iesu sete arosuri nale se nesevin nir

⁸ Ko nesevin nen nir arrormi sweri lweni nale nga muwrair nen nir. ⁹ Ko nir arivel lingi dubb ko arluwi van ji jinibb se Iesu nir esngavöl drromon san e (11); ko arsupe nanu petpeti tevir. ¹⁰ Nesevin nen le ngel nir: Merri ne Maktla ko Joana ko Merri nga tasu se Jemes, ko nesevin minij nen kele wor sopor nga marpitevir. ¹¹ Ko aposol nir arunge nale ser erpe nale gerisen bbong, ko sete arosuri.

Pita esil van reнге lolo nevöt

¹² Ko Pita emra ko owlu van reнге dubb e. Ko ejiol van ngatan, ko emteni ko elesi sunsun nga bbong marnuße e misan muto, ko setemun elesi kele nanu san. Ko evel olwi van reнге naim sen e. Bbösa nga milep elaie suri nanu nga miplari ngok.

Jinibb se Iesu eru orivel suri sel van Emeas e

¹³ Renge nabong nen mawos ko pa, jinibb se Iesu eru orivel suri sel nga poran reнге ngaim e san nga nisen Emeas. Ko oto wor ngasngasue Jerusalem sapon erpe evi kilomita esngavöl drromon san wor. ¹⁴ Ko daron nga morok-ivel suri sele morok-supsupe suri nanu nga marpelari nir tevi nuru lululweni wore, ¹⁵ ko Iesu evel vini mori ji nuru. Ko nuru orok-supe malume, ko Iesu evini pa ji nuru, arivel kokorti vajin. ¹⁶ Ko daron nga nuru morlesi ni ko orrelenge ni, sete orongwose, suri Atua opongi ore mete nuru. ¹⁷ Ko Iesu osusi tevi nuru owra “Sev ko komorok-supsupe reнге sel nga komorivel ngok?” Ko nuru ortur murrarrong, no nuru evirrvirrting. ¹⁸ Ko nuru tuwen nen nga nisen Kleopas osusi tevi, “Rreknga nik kusan kuvi jinibb nga kumlik reнге Jerusalem ko sete kurongwose nanu nga miplari reнге nabong evis lebbong nga marasi!” ¹⁹ Ko Iesu osusi tevi nuru owra “Isev ko nir?” Ko nuru orwera lweni tevi orwera “Nanu nga marpelari

reнге Iesu ne Donasret. Ni evi propet san, ko reнге no Atua ko reнге no jinibb nir, ni evi jinibb nga milep san reнге majingen sen ko reнге nale sen nir. ²⁰ Ko batun ne jinibb ne sulsulen nir ko merwomu se kerr nir arpitevi ni van ji meri Rom nir, nga nir parwera ni pimij ko wor. Ko nir arruloni ni reнге nai pelaot. ²¹ Ko kem namlingi nolo kem reнге ni eterter nga ni orongwos puloli kerr meri Isrel nir rrapiel sisarow vajin. Ko mare nen reнге nanu ngel nir, lelingen evi nabong itolin le pa osuw nga nanu ngel nir marpelari. ²² Ko nesevin sopor reнге gortien se kem arloli bbösa nga milep elai kem, reнге daron nga marmemera rorpong susu van reнге dubb nga jinibb marlingi ni niben rengen. ²³ Ko sete marlesi nibe Iesu, ko arlulwi vini arwerai nga nir arlesi anglo eru orwerai tevi nir nga ni emaur luwi pa. ²⁴ Ko sopor reнге gortien se kem aran reнге dubb ko arlesi nanu jile arirpe nga nesevin nir marwerai. Ko sete arlesi ni.” ²⁵ Ko Iesu owrai tevi nuru owra “O, kami nga kamlengleng, ko kamlolola lengleng reнге kaposuri nale se propet nir nga marwerai! ²⁶ Sete evi nanu nga Atua milngi pa nga piplari ko wor nga Mesaea purnge pisij reнге nanu ngel nir, musuw ni pian reнге nosrovien sen?” ²⁷ Ko Iesu owra lweni tevi nuru sev nga marwerai suri ni reнге Naul On, etipatun reнге naul se Moses ko etajer tevi vini ejpari nga propet nir marulir. ²⁸ Mian ko nir aran mori reнге ngaim nga nuru morwera poran rengen, ko Iesu ololi erpe ni pitajer kele wor. ²⁹ Ko nuru orevei totoni ni ko orwera “Kuplik tevi komru. Suri nat erivriv pa, otomori nial piwaj pini.” Ko ni emarong, ko ean lolaim nga pilik tevi nuru.

³⁰ Ko ni esakel reнге tep tevi nuru nga paraan. Ko ni ela niv ko olot owra erres tevi Atua suri, ko obbri otvi niv, ko elai tevi nuru. ³¹ Ko mete

nuru em̄erer vajin, ko orlesi wose ni. Ko ni ejijki renge mete nuru, orrrerlengge lat nga mian e, setemun orlesi. ³² Ko nuru kis vajin orw-erwera lululweni tevi nuru, orwera "Po! Nile ma wor daron nga rramiel renge sel e ko muwra visviseni Naul On nir tevi kerru, ko nolo kerru eir." ³³ Ko renge daron nen mawos ko pa, ortur imare ko orluwi van renge Jerusalem e, orlesi aposol nir esngavöl drromon san ko nir m̄inij nen kele wor sopor. ³⁴ Ko aposol nen nir ko nir nga marpitevir ngok arij womu tevi nuru, arwera "Numal emaur luwi weretunen! Ni eplari ji Saemon." ³⁵ Ko nuru vajin orsupe suri nanu nga marpelari renge sel tevi nir, ko erpese renge daron nga ni mubbri otvi niv, ko nuru morlesi wose.

Jinibb se Iesu arlesi ni

³⁶ Ko daron nga morok-supe suri nanu ngel e tevir, ko artaol lenglengge Iesu otur pelari renge liven jir, ko owra "Demat pipitevi kami." ³⁷ Ko nir armetutu lengleng, arrorrm̄i rreknga ma arlesi nem̄in san. ³⁸ Ko Iesu owrai tevir owra "Kami kammetutu sev ko? Suri sev norrorrm̄ien nga marirpel ngel nir marini renge nolo kami?" ³⁹ Kapmeteni nevrek nuru ko belak, ko kapsareni nevre kami, ko kaprunge evi inu mawos le wor. Ko kaplesi, nem̄in sete niben otoe te ejki, ko jin sete otoe te ejki, erpe nga kami kamlesi inu ngel!" ⁴⁰ Ni owra nanu ngel, ko eviseni nevren nuru ko belan nuru tevi nir armeteni. ⁴¹ Ko bbösa elair e ko arir lengleng; ko setewor arosuri erres te, ejki malum wor. Ko ni owrai tevir, "Kamtori nanen sapon ni ko?" ⁴² Ko nir arla viso nai nga mimasos jile pa san ko arsareni tevi ni. ⁴³ Ko ni esaro ko elai jir ko orroi renge nir jile nor.

Bongsi nale se Iesu tevi jinibb sen nir

⁴⁴ Ko Iesu owrai tevir owra "Nanu ngel nir arivi nanu mawos nga

mowrai pa tevi kami renge daron nga m̄elik malum tevi kami e. Renge bonevis nen nomok-werai pa nga nanu jile nga maruli renge naul se Moses ko renge nale se propet nir ko renge Sam nir nga marsupe suri inu parini ko wor parpelari." ⁴⁵ Ko ni owni norrorrm̄ien ser arkulu nga parongwose nale ne Naul On nir p̄irres. ⁴⁶ Ko owrai tevi nir owra "Ngel evi sev nga maruli, nga Mesaea purnge ko wor p̄isij, mian ko pia-maur luwi kele renge nabong itolin. ⁴⁷ Ko parwerwer renge vanu jikle nir nga jinibb nir nolor parlululwi ko wor, ko Atua p̄itlasi tweni nololien ser vajin renge nise Mesaea. Ko womujnen p̄itipatun womu renge Jerusalem. ⁴⁸ Kami ko kamivi jinibb nga kapwera tweni nanu ngel nir. ⁴⁹ Ko inu bokoni m̄er nga Tata suk m̄irijrij pae tevi kami nga pia-lai tevi kami. Ko kami kaptiriv wore ko renge ngaim pian pijpari daron nga derteren se Atua pivel renge melrin vini iel ngatan nga puloli kami kapterter."

Atua etkai lweni Iesu van renge melrin e

⁵⁰ Ko Iesu eptei twenir arivel lingi ngaim nen. Ko arivel van arjipari Betani. Ko renge ie ni esareni nevren nuru van mare mawos nir, ko erij erres suri nir. ⁵¹ Ko daron nga mok-rij m̄irres surir ko Atua etkai tweni ni van mare e renge melrin. ⁵² Ko nir arlotoe ni, ko mian ko arlulwi van renge Jerusalem e tevi neiren nga milep renge nir nolor. ⁵³ Ko nir aran renge Naim On ko arlotoe Atua, arwera erres tevi.

**Nosþen nga Mirres se
Iesu Kristo nga
JON
Muli
Batu nale nga
mivsivseni lut nga
parmeteni naul ngel
puto suri**

Naul ngel osþe suri Iesu nga ni evi Nale se Atua nga mivi jinibb, ko milik tevi kerr. Jon oli naul ngel nga puloli jinibb parongwose parosuri nga Iesu evi jinibb nga Atua muloli rijrijen (promes) nga pukoni nga þila mauren tevi jinibb, ko ni evi kele natu Atua. Ko oli erpok nga nir arongwose parla mauren re nise Iesu, suri arosuri ni (20:31).

Nanu nga womujnen nga Jon muwrai tweni, owra Iesu evi nale nga tuwi nga tuwi jer elik ko pa osuw, ko eptevi Atua (1:1). Ko vitunen ea-suþe suri nelesien (saen) nir nga Iesu mulolir nga arongwose puloli rraplesi wose nga Iesu evi weretunen natu Atua. Ko jinibb sopor arosuri Iesu ko arvivitu suri, ko sopor armusus parosuri ni.

Renge batun esngavl drromon itul (13) ejpari esngavl drromon ebut (17), Jon osþe suri nanu nga marremali nir re natpong nga devje nuval nir marini nga parrul totkoni Iesu. Re natpong ngok, Iesu ejiljilwer tevi jinibb sen nir nga puloli nir partur metmet re nanu nga parini parmawos nir, ko owrai rrrungir e, nga pususi norrorrmien puto þiterter puwomu, ko vitunen devje nuval sen para-vini para-rrul totkoni.

Re batun 18 ejpari 21, Jon osþe suri devje nuval nga marrul totkoni Iesu. Ko arlai van re kot, ko vitunen arlai van arwuse re nai pelaot, ko emij. Ko vitunen emaur luwi kele, ko jinibb sen nir arlesi ni.

Re naul ngel, Jon osþe suri mauren nga sete mia-suw nabong sopen, nga jinibb orongwose þilai ji Iesu Kristo kobbong. Mauren ngok etipatun lelingenok ko etajer van ji nir nga marosuri Iesu nga ni kobbong evi sel, ko evi batu nale weretunen, ko evi mauren.

Nale norongwosien se Atua

¹ Tuwi nga tuwi jer Nale elik ko pa osuw. Nale ngok eptevi Atua. Nale ngok kele evi Atua. ² Womu jer mian ko ngatan ngel pia-tipatun, ni elik ko pa osuw tevi Atua. ³ Nanu jikle nga Atua mulolir Nale eptevi ni ren, nuru korti orlolir, sete Nale ejkie nanu san nga Atua muloli. ⁴ Mauren oto rengen ni, ko mauren ngok elai moron tevi jinibb nir. ⁵ Moron ngok omor re nemalik, ko nemalik sete evter rragrrage nga pimalik tevteveni.

⁶ Atua okoni jinibb san vini, mernen nisen Jon. ⁷ Ni evini nga þirij se Moron ngok ko, owra lilane tevi jinibb nir, nga puloli jinibb nir parosuri. ⁸ Ni sete evi Moron nen te, ni evini nga bbong þirij se Moron nen ko. ⁹ Nale ngok evi Moron weretunen, evini iel ngatan, omor vaseni jinibb jikle nir.

¹⁰ Ni elik iel ngatan, ko ni ololi ngatan ngel, ko jinibb ne ngatan ngel nir sete arlesi wose ni te. ¹¹ Ni evini ji metka sen mawos nir, ko metka sen mawos nir sete artekai ni. ¹² Ko nir elep ma nga marosuri ni, ko martekai ni vini jir. Nir ngel ko ma, ni elai derteren tevir arini arivi Atua natun. ¹³ Nir arivi Atua natun, sete erpe nga jinibb miak rengen drra, rreknga marongen se niben, rreknga marongen se jinibb, ejki. Nir arivi Atua natun suri Atua ko wor marongen sen.

¹⁴ Nale ololi lweni ni evi jinibb, eplari limjer ko elik tevi kerr. Ko kem namlesi wose rengen nosrövien sen nga ni esan evi Atua natun mawos, owun saute nalol nga mirres nga sete orongwos þirieni.

¹⁵ Jon erij sen, ekail owrai tevi jinibb nir, “Merel le nomok-suṽe suri nga nomok-wera, Inu nuwowomu nga bololi lilane sel sen, nga ni pia-vitu surik. Ko ni elep wor asi inu, suri ni elik wowomu ko pa mian ko inu mea-iak, ko niko ni elep asi wore inu.”

¹⁶ Niko suri nolon owun saute nga mimrreni kerr, ko ololi ni mok-la nanu nir tevi kerr. Ko erpok malum, ok-lila malum wore nanu ko nir tevi kerr. ¹⁷ Nale nesesreien eplari re Moses, ko nalol nga ma mĩrres nga sete orongwos pĩrieni eplari rege Iesu Kristo. ¹⁸ Sete jinibb san elesi Atua rege daron san, ejki. Natun mawos kobbong, nga nuru Atua morsorsan mawos, nga morkorti mĩrres morirpe mēlew, ni kobbong evel rege melrin vini, ko owra visviseni Tata sen tevi kerr.

Jon owra tweni Iesu limjer

¹⁹ Nir nga marwowomue mēri Isrel nir nga marlik Jerusalem arkoni jinibb ne sulsulen sopor ko Livaet sopor vini ji Jon nga parsusi tevi, “Nik kuvi isi le?”

²⁰ Ko Jon sete evilvil orore ni, ejki, ewer limjere ni tevir, owra “Inu sete nuvi Mesaea te.”

²¹ Ko ngok arsusi kele tevi ni, “Ia, ko nik kuvi isi, Elaeja?” Ko Jon owra “Ejki, inu ejki.”

Ko arwera “Ia, ko nik kuvi ma Propet nen?” Ko Jon owra “Ejki.”

²² Ko nir arsusi lweni tevi, “Po! Ko nik ngok kuvi isi le? Kupwera lweni nik tevi kem, puloli kem naban nabwera lweni tevi nir nga markoni kem vini. Nik kupwovrai lweni nik!” ²³ Ko Jon owra “Inu nuvi bbong jinibb san nga propet Aesea musṽe suri, muwra ‘Drrela jinibb san ekail rege lolo merwer, “Kaploli lilane sel se Numal pimetet.” ’ ’ ”

²⁴ Lartul ngok nir, Parasi ko nir arkonir van ji Jon. ²⁵ Ko nir arsusi tevi Jon “Poro nga nik ngok sete kuvi Mesaea rreknga Elaeja rreknga propet nen, ko suri sev komok-loli

baptaes?” ²⁶ Jon owra lweni tevir, “Inu nomok-loli baptaes tevi nuwi lebbong, ko san ma ni ko pa otur livö rege kami, kami sete kamrongwose. ²⁷ Ngok ni ko ma evi mĩernen mawos nga propet nga tuwi nir arwera pivitu suri inu. Ko ni elep asi jer wore inu, ko inu sete numomsawos nures rragrag kele re bbong ðejiol vitan ðetlasi tweni dil rege but sen.”

²⁸ Nanu ngel nir arpelari rege Betani, ie oto roroni Jortan, lat nga Jon mok-loli baptaes ren.

Iesu Natu Sipsip se Atua

²⁹ Renge nabong mĩnij nen san kele, Jon emteni Iesu mivel mawose vini. Ko owra “Kaplesi, natu sipsip se Atua nga pĩla tweni nololien ne iel ngatan! ³⁰ Ngok! Niko mēre nga nomok-suṽe suri nga ko, mowra ‘Inu nuwowomu le, nuloli lilane sel sen nga pivivitu surik.’ Ko ni elep wor asi inu, suri ni elik ko pa, mian ko inu ngel mea-iak. ³¹ Inu kele sete nurongwose mērel bonevis, ko erpok nuvini tweni nupaptaes tevi nuwi nga inu beviseni ni tevi mēri Isrel nir.”

³² Ko Jon erij se ni owra “Nulesi Nemĩn ojubbul rege melrin vini erpe wuñer ko esakel jer re ni. ³³ Inu kele sete nurongwose mērel, ko ni nga mukoni inu mepaptaes tevi nuwi owrai tevik, ‘Mer nga kuplesi Nemĩn pujubbul pian pisilvi pĩlik jer ren, mēernen ko evi ni nga pipaptaes jinibb nir tevi Nemĩn On.’ ³⁴ Ngok niko inu mēlesi ko nurij sen nga ni ngel ko evi Atua natun mawos.”

Iesu everus lartul nga marivi womu jinibb sen

³⁵ Renge nabong mĩnij nen san, Jon otur tevi jinibb sen eru. ³⁶ Ko Jon emteni Iesu mivel, ko owrai tevi jinibb sen nuru, “Koporlesi, Natu sipsip se Atua ngel.”

³⁷ Daron nga jinibb sen nuru morunge nga muwrai mirpok tevi nuru, ko orlingi tweni Jon otur jer

ko orvijuri suri Iesu. ³⁸ Iesu erieni emteni nga morvijuri, ko owrai tevi nuru, “Komorpej isev?”

Ko nuru orwera tevi ni “Rabae (nais ngok renge nale se m̃eri Isrel nir owra jinibb nevisvisenien ko), nibeni lat nga kumlik e?”

³⁹ Iesu owrai lweni tevi nuru, “Koporini koporlesi.” Ko nuru orvijuri, oran orlesi lat nga m̃ilik e. Ko orlik tevi ni ie, suri nat erivriv pa, erpe pirpe mete nial ivij.

⁴⁰ Renge nuru nga eru ngok nga morunge Jon muwra visviseni Iesu tevi nuru ko morvijuri ngok, nuru tuwen nisen ko Antru, Saemon Pita tasin. ⁴¹ Antru evel evan ko eska wowomue Saemon, ni tuwan, ko owrai tevi ni owra “Komru ma nomorlesi Mesaea” (nais ngok renge nale se m̃eri Gris nir, arwera Kristo, ko owra puwra ‘Jinibb nga Atua m̃irijrij pa nga pukoni nga p̃ila mauren tevi jinibb nir’). ⁴² Ko ngok Antru eptevi Saemon van ji Iesu.

Ko daron nga Iesu m̃ilesi, ko owrai tevi, “Nik Saemon, kuvi natu Jon. Nik parverus kele nistem Kepas.” Nais ngok renge nale se m̃eri Isrel nir owra ßereng ko. Ko nais ngok Pita renge nale se m̃eri Gris nir, owra ßereng kele kobbong.

Iesu everus Pilip ko Nataniel porvijuri

⁴³ Renge nabong m̃inij kele san, Iesu owra pian kele Galili e. Ko elesi Pilip ko owrai tevi, “Kupini kupvijurik, kupivi jinibb suk.” ⁴⁴ Antru ko Pita, ngaim se nuru ko Betsaeta, ko Pilip kele evi m̃eri iok. ⁴⁵ Pilip evel ko elesi Nataniel, ko owrai tevi, “Kem ma namlesi m̃er nga Moses muli suri renge Naul ne nale nesereien tuwi, ko propet nir kele maruli suri. Nisen ko Iesu ne donasret, Josep natun.”

⁴⁶ Nataniel owrai tevi “O, aro, ejki ma, nik kurrormi renge iok Nasret nanu nga m̃irres san orongwos piplari ren e?”

Pilip owra lweni tevi, ‘Iow, ko kupini kuplesi ta we.’”

⁴⁷ Daron nga Iesu m̃ilesi Nataniel mivel mawose vini, ko owra “Kaplesi morok, evi m̃eri Isrel tera san nga sete orongwos p̃ikrekris.”

⁴⁸ Nataniel owra lweni tevi, “Nik kurongwose inu erpese le?” Iesu owra lweni tevi, “Nurongwos wowomu nik ko pa osuw daron nga komok-tur re melve nai pik e, vitunen ko vajin Pilip mia-verus nik.”

⁴⁹ Ngok Nataniel owrai lweni tevi, “O, jinibb nevisvisenien, nik kuvi Atua natun mawos, kuvi Numal se m̃eri Isrel nir!”

⁵⁰ Iesu owra lweni tevi, “Niko suri nga inu mowrai tevim nga nulesim renge melve nai pik, nik kuosuri suri iok wolok kobbong? Ko kurongwos kupa-lesi nanu nga parlep kele wor parasie ngok.” ⁵¹ Ko Iesu owrai kele tevi ni, “Nuwretun nga nuwretun nuwrai tevi kami, vitunen suri ngel kapa-lesi melrin p̃itp̃ir ko anglo se Atua nir partongsa van mare renge melrin ko parjubbul vini ngatan ji Jinibb Mawos.”

2

Totkoien san renga Kena

¹ Renge nabong itolin vajin, totkoien san oto renga Galili, renga ngaim nen san nga nisen Kena. Ko renga iok Iesu tasu sen owomu pa, elik tevir iok. ² Arla nale kele van ji Iesu ko jinibb sen nir parini kele renga totkoien nen. ³ Mian ko daron nga norro ser musuwsuw renga nanen, ko Iesu tasu sen owrai tevi ni, “Norro ser osuwsuw.”

⁴ Ko Iesu owra tevi vinnen, “Kuwra bololi sev? Mete nial suk mawos nga inu ßemajing ren setewor evini.”

⁵ Mian ko tasu sen owrai tevi jinibb ne majingen ne nanen ne totkoien nir, owra “Kaploli sev tama nga puwrai tevi kami.”

⁶ Ko botel nga marlep ouwon nga marlolir e nevöt arto ie nga jinibb parjevöl e, nga mivijuri murrun tera se m̃eri Isrel nir. Botel nen nir sisamis murrmurr nga

marlelep nga martori nuwi rer ej-pari eru rreknga itul. ⁷ Iesu owrai tevi jinibb ne majingen ne nanen ne totkoiën, “Kaptevtevangi nuwi van renge botel ngok nir parwun.” Ko nir artevtevangi nuwi van renge botel nen nir arwun saut van mare renge jingor. ⁸ Ko owra lweni kele tevir, “Kaptevangi tweni sopen, kaplai tevi ñer nga mimetmete nanen ne totkoiën.” Ko nir arloli erpok. ⁹ Daron nga ñer nga mimetmete nanen ne totkoiën mimni rrongvi nuwi nga ñirieni pa mivi norro ngok, ko etaole. Ko errerlengen lat nga mivel e vini (ko jinibb ne majingen ne totkoiën ma, nir nga martevangi tweni nuwi, arongwose). Ko everus jinibb nga mutotko, ¹⁰ ko owrai tevi, “Aro, jinibb jikle arok-la wowomue norro nga ñirres tevi jinibb nir, arok-mini wowomue, mian ko moro marmini jile musuw, ko arleng suri dilten vajin lat nga muto suri, ko arokala nga sete ñirres armini vivitue. Ko nik ma lelingen kumtipatun kula nga ñirres, mijpari lelingen ngel ko kua-la nga ñirres jerjer nen oto ore.”

¹¹ Ngel evi nelesien womujnen nga Iesu muloli renge Kena renge ngaim ne Galili san, nga miviseni nosrövien sen. Ko jinibb sen marosuri ni rengen.

¹² Vitunen renge ngel, ko ni evan ngatan e renge Kapaneam, eptevi tasu sen ko tasin nir ko jinibb sen nir, ko arlik nabong evis ie.

Iesu oji tweni jinibb nga markelkel renge Naim On se Atua

¹³ Nanen ne asien, daron nga ñeri Isrel nir marok-rrorrmilweni daron nga marivel lingi norongen nga ñisij nga marok-runge Ijip, oruj mori. Ko Iesu otongsa luwi van mare e Jerusalem. ¹⁴ Ko elesi nir nga marwulwule buluk ko sipsip ko wuñer, ko nir nga markelkele nevöt, marsakel renge Naim On loloim. ¹⁵ Ko ni ela dil wowarrensopor, ko evirvirenir arto korti lat

sansan, ko oji twenir e renge Naim On, tevi sipsip ser ko buluk ser. Ko evatpus tep ser osutapoe van ngatan, ko nevöt ser nir arwera jrar! arwirr sarrsarr. ¹⁶ Ko owrai tevi nir nga marwulwule wuñer, owra “Kapla tweni nanu ngok nir! Kapiel tevir, sete kaploli naim se Tata suk pivi lat ne wulwulen se kami!” ¹⁷ Ngok jinibb sen nir arrorrmi wos nga aruli pa renge Naul On, nga muwrai mirpel, muwra ‘Inu numrreni Naim On som puwokwok tetajer. Norrorrmien suk eterter tetajer iok, erpe nabb nga ñin re nolok.’

¹⁸ Ko ñeri Isrel nir nga marlelep renge nir arlesi esij ko arwerai tevi ni, “Nelesien sev nga nik kupviseni tevi kem nga nik kures renge kuploli pirpel?” ¹⁹ Iesu owra lweni tevir, owra “Kaplokloksi Naim On ngel, ko nabong pitul kobbong, ko bosusi raji lweni kele.”

²⁰ Meri Isrel nen nir arwera lweni tevi ni, “O, laro, Naim On ngel ela sia ngavöl ivij drromon ouwon (46) nga kem nammajinge rer. Ko nik ma kurongwos kupsusi raji lweni nabong pitul bbölböl?”

²¹ Ko Naim On nga Iesu muspe suri ngok evi ni kobbong niben, nga Atua pia-loli pimaaur luwi kele re mijen. ²² Vitunen vajin, daron nga ni mimaaur luwi renge mijen, jinibb sen nir arrorrmi sweri nga ni owrai pa nanu ngel tevir bonevis, ko arosuri Naul On ko nale nga Iesu muwrai tevir.

Iesu orongwose jinibb jikle nir nolor

²³ Daron nga Iesu ñilik renge Jerusalem renge daron ne nanen ne asien, jinibb elep arosuri ni, suri marlesi nelesien nir nga ni mulolir. ²⁴ Ko Iesu sete osurir, suri orongwose jinibb jikle nir nolor. ²⁵ Ko sete emrreni jinibb san puwra tweni suri jinibb kele san, suri ni orongwos pae sev nga marto renge nolo jinibb jikle nir.

3

Iesu ko Nikotemas

¹ Parasi san elik iok, nisen Nikotemas. Evi jinibb san nga milep nga muwowomue m̄eri Isrel nir. ² Mernen mawos evini silveni ji Iesu renge natamupong san. Ko owrai tevi, “Jinibb nevisvisenien, kem namrongwose nik kuvi jinibb nevisvisenien nga kumiel ji Atua vini, suri sete san orongwose puloli nelesien ngel nir nga nik kumlolir ngel, poro nga Atua sete pipitevi ni.”

³ Iesu owra lweni tevi, “Nuwretun nga nuwretun nuwrai tevi nik, poro nga san sete p̄iak luwi kele, ko sete orongwos rragrrage pian renge batun vanu se Atua nga pia-vini.”

⁴ Nikotemas owra lweni tevi Iesu, “Ai, jinibb p̄iak luwi kele p̄irpese, nga m̄itra pa? Sete orongwos pulwi kele van renge depai tasu sen, ko p̄iak luwi kele!”

⁵ Iesu owra lweni tevi, “Nuwretun nga nuwretun nuwrai tevi nik, poro nga jinibb sete p̄iak luwi renge nuwi ko Nem̄in On, ko ni sete orongwose pian rragrrag renge batun vanu se Atua. ⁶ Niko, nanu nga m̄iak renge niben evi niben kobbong, ko nanu nga m̄iak renge Nem̄in On evi nem̄in. ⁷ Sete kuptaole nga inu mowrai tevim mirpok ngok nga nik kuṗiak kele. ⁸ Nik kurongwos kuprunge ling puwuw renge iok jijle nir vini, ko sete kurongwos lat nga m̄itipatun ren vini ko lat nga pian pusuw ren. Erpok kele renge nir nga mariak renge Nem̄in On.”

⁹ Nikotemas owra lweni tevi Iesu, owra “Ai, nanu ngel putoe p̄irpok p̄irpese ko?”

¹⁰ Ko Iesu owra lweni kele tevi Nikotemas, “Nik kuvi jinibb ne nevisvisenien se m̄eri Isrel nir, ko suri sev sete kumrongwose nanu ngel? ¹¹ Nuwretun nga nuwretun nuwrai tevi nik, inu nomok-suṗe suri nanu nga morongwose, ko nomok-rij suri nanu nga nulesi metek e. Ko kami sete kamosuri sev nga nuwrai. ¹² Nuwra tweni nanu

ne iel ngatan nir tevi kami, ko kami sete kamosuri te. Ko poro bowra vajin nanu ne melrin nir tevi kami, ko kami kaposurir p̄irpese? ¹³ Sete jinibb san otongsa van renge melrin nabong san. Inu kobbong sansan, Jinibb Mawos nga mojubbul renge melrin vini.

¹⁴ Erpe Moses tuwi murrtoni num̄et nga marmajing rrongrrongvi e bras re nai san ko musi mutur imare renge lolo merwer, ngok p̄irpok ko renge inu Jinibb Mawos, jinibb nir para-rrulonik. ¹⁵ Renge iok, poro isi tama san pia-osuri inu, m̄ernen pia-lai mauren nga muto tuwi ngok ko wor vini. ¹⁶ Atua emrreni temijpale jinibb ne iel ngatan nir. Ko n̄iko muloli ni mukoni inu, nga m̄esansan mevi ni natun mawos, vini iel ngatan. Ngok poro isi san pia-osuri inu, m̄ernen sete mia-mij, ko pia-la mauren nga muto tuwi ngok vini. ¹⁷ Atua okoni inu Natun mawos vini iel ngatan, sete suri ḃewer lokloksi jinibb ne iel ngatan nir, ejki, ko ḃela ma mauren tevir.

¹⁸ Ni nga muosuri inu, setemun Atua mia-wer lokloksi. Ko si nga sete muosuri inu, Atua ewer lokloksi ko pa osuw ngok, suri sete muosuri nise inu nga mevi Atua natun mawos. ¹⁹ Atua ololi erpok suri nanu ngel le: moron evini pa iel ngatan osuw, ko jinibb sete armerreni te. Armerreni wor nemalik asie moron, suri nanu nga marok-lolir arsi. ²⁰ Jinibb jijle nga marok-loli nanu nga marsij nir arok-ungasi moron, ko ololi sete armerreni parini renge moron. Armetutue moron, arunge moron tumor vaseni nanu nga marsij nga marok-lolir tarto limjer. ²¹ Ko si nga ma muloli sev nga mivi were-tunen, okini ko wor renge moron, suri nga emrreni puloli parlesi wos nanu nga mok-lolir nga marres, nga muosuri Atua rer.”

Jon Baptaes owra lilane Iesu

²² Vitunen vajin renge nanu ngel nir, Iesu eptevi jinibb sen nir aran

rengé Jutia. Ko arlik nabong evis wor iok, ko Iesu ok-paptaese jinibb nir ie. ²³ Jon kele rengé daron nen ok-paptaese jinibb nir rengé Aenon mori Salim, suri nuwi elep rengé iok. Ko jinibb nir aranan ji Jon ie, ko ok-paptaes nir iok. ²⁴ Suri rengé daron nen setewor arlingi Jon rengé naim ne nekaién.

²⁵ Rengé iok Jon jinibb sen sapor ko m̄eri Isrel san arsupuŕe suri murrún ne lalosen, erpese nga jinibb san orongwos puwokwok rengé no Atua. ²⁶ Mian ko arini ji Jon arwerai tevi, “Jinibb nevisvisenien, kuplesi m̄er nga bonevis nga miptevim nga iokwan rengé devje nuwi seser van luwi Jortan nga e, nga nik kumrij sen. Ni le ngel mok-paptaes jinibb nir rengé nuwi seser. Jinibb p̄etp̄eti arinini jin.”

²⁷ Jon owra “Erres kobbong. Sete jinibb san orongwos puloli majingen san poro Atua sete mukoni twnie. ²⁸ Kami bonevis nga, kamrongwose nga inu mowra inu sete nuwi Mesaea. Atua okoni wowomu inu ko ma rengé ni, vitunen ko ni piavini.” ²⁹ Ko Jon otuw kele nale ngel, owra “Jinibb san nga puwra p̄ilesi nesevin san, ko poro puwra pian mun lat san, ko p̄ilngi selen san nga pimetmete nesen sen sapon pijpari nga pia-luwi. Ko vinnen evi pa sen ko. Ko selen ngok, daron nga murngé drrela m̄ernen mivini, ko eir elep, sete orongwos purngé p̄isij e. Ko erpok ko, inu neiren suk elep temijpal vajin. ³⁰ Ni pian mare jerjer, ko inu bean ngatan jerjer rengé ni.”

Ni nga mível rengé melrin vini

³¹ Ni nga mujubbul mare rengé melrin vini, ean mare jerjer rengé jinibb nir. Ko m̄er nga miplari bbong rengé iel ngatan evi pa jinibb ne iel ngatan, ko ok-suŕe suri bbong nanu ne iel ngatan nir. Ni nga ma mujubbul mare rengé melrin vini, ni an mare jerjer ko wor rengé jinibb nir. ³² Ni ok-suŕe sev nga ni murngé

ko m̄ilesir re meten. Ko sete ma jinibb san ea-osuri rragrrage nanu nga muwrai ngok nir! ³³ Ni nga ma muosuri sev nga inu mowrai eviseni vajin nga Atua nale sen arivi were-tunen. ³⁴ Mer nga Atua mukoni, ni ok-suŕe suri nale se Atua, suri Atua elai Nem̄in On sen tevi ni owun saut rrese. ³⁵ Tata emrreni Natun, ko ela nanu jikle tevi, elngir rengé nevren. ³⁶ Mer nga muosuri Natun elai pa mauren nga muto tuwi ngok vini. Ko m̄er nga sete muosuri Natun sete mia-la mauren nga muto tuwi ngok vini. Mernen lolaren se Atua oto malum ren.

4

Iesu erij tevi nesevin Sameria

¹⁻² Ko mian ko Parasi nir arunge nga Iesu jinibb sen nir milep m̄iasie Jon vajin, ko nga Iesu mipaptaese jinibb milep m̄iasie Jon. (Ko ewretun, Iesu sete epaptaese jinibb nir, ejki, ko jinibb sen kobbong nir arok-paptaese jinibb nir.) ³ Ko daron nga Iesu murongwose nga Parasi nir arunge pa nga ni jinibb sen milep miasie Jon, ko niko muloli ni mível lingi Jutia, ko mulwi kele van re Galili e.

⁴ Ko rengé nivelen sen, evel otvi sise m̄eri Sameria nir. ⁵ Ngok, evini rengé Sameria ngaim nga welwelili nen san nga nisen Saeka, morie orsel nga Jekop m̄ilai tuwi tevi natun Josep. ⁶ Rengé ie evi lat nga Jekop m̄ilai nuwi sen ren. Ko Iesu orngé lengleng esij rengé nivelen sen, ko evini esakel mori jeli nuwi nen. Erpe evi levial mawos, mete nial esngavöl drromon eru.

⁷ Mian ko nesen Sameria san evini nga pitvangi nuwi ie. Ko Iesu owrai tevi vinnen, “Kupla nuwi ngok sapon tevik bemni.” ⁸ (Rengé daron nen jinibb sen nir arivel pa aran ngaim e parwuli nanen ser sapon.)

⁹ Nesen Sameria nen etaol ko owrai lweni tevi, “Erpese nga nik kumivi m̄eri Isrel, ko kumngoni nuwi nga kupmini tevi inu, nga

mevi nesen Sameria?" (Meri Isrel sete arok-korti tevi m̄eri Sameria nir.)

¹⁰ Iesu owra lweni tevi vinnen, "Poru nga nik kuprongwose nelaien se Atua nga m̄ilai, ko isi le nga muwrai tevim nga kupla nuwi tevi pimni, ngok nik kurongwos kupngoni ni p̄ilai nuwi nga nik vajin kupmini. Ko kupmaur tuwi ngok vini rengen."

¹¹ Vinnen owra lweni tevi Iesu, "O, ko nanu san ejki iel nga nik kuptevangi nuwi e, ko nuwi ngel evan ngatan lengleng. Ko renge nuwi ne mauren nga tuwi ngok vini nga nik kumwera kuplai ngok, kuplai ngabe ko? ¹² Birtera se kerr Jekop, ni le eli nuwi ngel; ni ko natun nir ko buluk sen nir armini nuwi ngel. Ko ni ko elai tevi kem. Ko erpese, nik kulep asi wore ni?"

¹³ Iesu owra lweni tevi, "Isi nga pimni nuwi ngel, pian ko purnge kele kobbong nolon pimesmes. ¹⁴ Ko isi nga ma pimni nuwi nga inu bealai tevi, ni sete nolon mia-mesmes kele mun. Nuwi nen nga βelai tevi nen pia-irpe mete nuwi nga muwowosi renge ni, ko pia-lai mauren nga muto tuwi ngok vini."

¹⁵ Vinnen owrai tevi ni, "Numal, kuplai nuwi nen tevik bemni, ko puloli nolok sete pimesmes kele, ko sete bevini kele mun betvangi nuwi iel."

¹⁶ Iesu owra lweni tevi vinnen, "Kupan kupveruse diwen som pivini, ko nik kele kupluwi vini."

¹⁷ Vinnen owra lweni tevi Iesu, "Ejki ma, diwen suk ejkie."

Ko Iesu owra lweni tevi, "Kuwretun renge kumwerai mirpok, diwen som ejkie. ¹⁸ Suri nik diwen som nga renge sel elim kis, ko m̄er nga nik kumlik jin lelingenok sete evi diwen som. Kuwretun ko wor renge kumwerai mirpok."

¹⁹ Vinnen owra lweni tevi, "Numal, nurnge nibek nen nga nik kuvi propet san. ²⁰ Birtera se kem nga tuwi nir arok-lotoe Atua renge botwen nga ngel, ko kami m̄eri Isrel

nir kamok-wera renge Jerusalem ko wor evi lat nga jinibb parlotoe Atua rengen."

²¹ Iesu owrai tevi vinnen, "Vinel, kuposuri inu, mete nial nen evini nga kami setemun kaplotoe Tata renge botwen nga ngel, rreknga renge Jerusalem. ²² Kami m̄eri Sameria nir sete kamrongwose Atua nga kamlotoe, ko kem m̄eri Isrel namlotoe Atua nga namrongwose.

Suri sel nga jinibb p̄ila mauren eplari ji m̄eri Isrel nir kobbong. ²³ Mete nial nen evini ko eplari lelingen ngel, nga jinibb nga marweretun marlot, parlotoe Tata tevi nem̄in ko weretunen. Tata epej loten nga mirpok ko, nga parlotoe ni rengen. ²⁴ Atua evi Nem̄in, ko jinibb nga marlotoe ni parlotoe ni ko wor tevi Nem̄in ko weretunen."

²⁵ Nesevin owra tevi ni, "Nurongwose nga Mesaea, nga pia-la mauren tevi jinibb nir, pia-vini ko wor ko pia-wera visviseni nanu jijle tevi kerr."

²⁶ Iesu owra lweni tevi vinnen, "Inu nen le pa ngel nga m̄erij tevim ngel, inu nuvi m̄ernen."

²⁷ Renge daron nen mawos Iesu jinibb sen arlulwi vini. Ko artaole nga marlesi Iesu mok-rij tevi nesevin san. Ko sete nir san osusi tevi vinnen, "Kupej sev le?", rreknga puwrai tevi Iesu, "Erpese kumrij tevi nesevin ngok?"

²⁸ Ko nesevin nga elngi tweni botel sen esiri jer, ko owluri sel olwi van ngaim nga milep ser e, ko owrai tevi delung ne ie nir, ²⁹ "Lartul, kapini kaplesi ta jinibb san ni le, m̄ernen owra jijle nanu nga nomoklolir nir. Rreknga m̄ernen evi Kristo le?" ³⁰ Ngok jinibb nga renge ngaim nen nir arivel tweni aran jin arlesi.

Iesu ela nale rrongrrongvi ne numös

³¹ Renge daron nen jinibb sen nir arveruse ni, arwera "Numal, kupini mun kuḗaan sapon."

³² Ko ni owrai tevir, "Nanen suk nga borroi oto wore nga kami sete

kamrongwose.” ³³ Suri muwrai mirpok ngok, ko jinibb sen nir arwerwera lululweni nir e, “Rrekma jinibb san ela nanen tevi ni nga purroi?”

³⁴ Ko Iesu owra lweni tevir, “Kami sete kamrongwose nanen suk. Nanen suk evi nga ßemajing jile marongen se Atua nga mukoni inu vini, bololi jijler.

³⁵ Kami kamok-wera, ‘Navöl ivij ojpon malum mian ko daron ne numös pia-vini.’ Ko kaplesi, inu nuwrai tevi kami, kapkulu ta imare kapmeteni naut ne orsel nir. Arkur arow jile, arviter partawer. ³⁶ Mer nga mok-tawe wenen ne numös okla nowlin. Ko ok-ser kortoni wenen nir, ngok erpe jinibb nir nga paran renge mauren ne tuwi ngok vini. Puloli nuru korti, ñer nga mok-jijreni ko ñer nga mok-tawe, porir kokorti. ³⁷ Naul On owra, ‘San purwi naut ne orsel, ko jinibb ñinij pia-tawe wenen ren vajin.’ ³⁸ Inu nukoni kami kaman renge naut ne orsel nga kami sete kamruwir, ko kamok-tawe wenen rer vajin. Jinibb ñinij nir arþelak nga maruwi naut nen nir, ko kami vajin kama-van kamtawe nawone wenen rer.”

Meri Sameria elep arosuri Iesu

³⁹ Jinibb ne ngaim nen elep arosuri Iesu vajin, suri renge nale se ne-sevin nga muwrai tevir ngel, ‘Owra nanu jijle nga nomok-lolir’. ⁴⁰ Daron nen nga ñeri Sameria marini jin nen, arngoni tertere ni nga ni þilik mun tevir. Ko ni elik mun tevir ie nabong eru kele. ⁴¹ Ko renge ñilik tevir ie, nir elep kele wor arosuri ni renge marunge nale sen nir. ⁴² Ko lartul nen nir arwerai tevi nesevin nen, arwera “Lelingen ngel kem namosuri, sete suri nga nik kumwerai tevi kem, ko suri kem wor namrunge nale sen nir nga muwrai. Ko namrongwose ni evi ñer weretunen nga pia-lai mauren tevi jinibb ne iel ngatan nir.”

Iesu ololi natu numal san erres luwi

⁴³ Iesu elik ie Sameria ejpari nabong eru asi osuw, ko evel kele van sisen e Galili. ⁴⁴ Ko ni owra tweni wowomue pa renge nale sen, “Mer nga mivi propet, ko jinibb ne sisen nir sete arok-osuri ni.” ⁴⁵ Ko daron nga mivini mijpari lweni Galili e, jinibb ne ie nir artur terai, suri marlesi nanu nga mulolir renge Jerusalem renge daron ne nanen ne asien; suri nir kele arini renge nanen nen.

⁴⁶ Mian ko Iesu olwi kele vini Kena e, nga mivi ngaim nga welili ne Galili san, lat nga bonevis ñirieni nuwi rres mivi norro e. Ko jinibb nga milep san elik iok. Mernen natun emsi, ko ematur jer wor Kapaneam. ⁴⁷ Mernen daron nga murunge Iesu mivel lingi pa Jutia mivini renge Galili e, ko ean jin ko ongoni ni, owra pipatevi poran ngatan Kapaneam, puloli natun þirres luwi. Suri otomori pa pimij. ⁴⁸ Iesu owrai tevi ñernen, “Aro! Poro nga sete kaplesi nelesien nir, sete kama-osuri rragrage te.”

⁴⁹ Jinibb nga milep nen owra “Numal, wurru, kupini wor pingavil puwomu, vitunen ko poro natuk piamij vajin!”

⁵⁰ Ko Iesu owra lweni tevi, owra “Kupiel. Natum emaur pa.” Ko ñernen osuri nale nga Iesu muwrai, ko evel osri lweni sel olwi.

⁵¹ Ko daron nga musri lweni sel mulwi van ngatan e Kapaneam, ko jinibb ne majingen sen sopor arivel tersele ko arsewute renge sel, ko arwerai tevi, “Ai, natum erres luwi pa!”

⁵² Ko ni osusi tevir, owra “Momsawos mete nial sev nga ni ñitipatun ñirres luwi ren?” Ko nir arwera lweni tevi, “Momsawos mete nial sansan renge miniv levial, mesien dowalul elinglingi ni.”

⁵³ Tata sen orongwose evi mete nial mawos nga Iesu muwrai ko tevi ni rengen, ‘Natum emaur pa.’ Ko ni osuri, ko nir jijle nga marlik renge naim sen nir kele arosuri. ⁵⁴ Ngel evi nelesien erwen nga Iesu muloli

daron nga mivel lingi Jutia ko mivini Galili e.

5

Iesu ololi jinibb san erres luwi renge nuwi ne Betsaeta

¹ Vitunen renge nabong ngel, ko nanen san se mēri Isrel nir vajin, ko Iesu otongsa evan Jerusalem e. ² Ko renge iok Jerusalem, nuwito san oto ren nga mubbun rrerrale. Renge nale se mēri Isrel nir, nisen ko Betsaeta. Evi lat ne lalosen, ko oto mori metali san renge naworr nga mīrrale Jerusalem nga marveruse metali ne sipsip. Lat nen, naim salsal elim artur ren. ³ Ko renge iok renge naim salsal ngok nir, jinibb elep nga elep temijpal armatur rer, nir ngok armesi e mesien lele nir. Nir sopor meter arrorr, nir sopor arivi naroj, nir sopor devje niber armij. Ko arok-tiriv tera nuwi nen pīterringring. ⁴ Suri nabong spon anglo ok-jubbul vini ngatan oksiksikeni nuwi nen, ko isi nga puwowomu van renge nuwi ngatan, mēnen ko erres renge mesien sev nga ni mimsi ren. ⁵ Renge ie jinibb san nga mimsi sia ngavōl itul drromon owil (38). ⁶ Daron nga Iesu mīlesi mimatur, ko orongwose nga mesien ngok ololi wor tuwi ko. Ko owrai tevi, "Nik kumarong kuprres?" ⁷ Mer nga owra lweni tevi, "Numal, inu sete jinibb nga pūwosik van renge nuwi otoa. Moro daron nga nuwi mīterringringe, ko mowun tweni nga ban, ko jinibb mīnij san ojubbul womu van ngatan renge nuwi." ⁸ Ko Iesu owrai tevi, "Kupmera kupuni milngom ko kupiel!" ⁹ Daron nen mawos ko pa, mēnen erres luwi. Ko oni milngen ko evel.

Renge nabong nen evi nabong on mawos. ¹⁰ Meri Isrel nga marlelep nir arwerai tevi mēn nga mīrras luwi nga, "E, lelingen evi nabong on, sete omomsawos renge devjen ne nale

nesesreien nga nik kupuni milngom ko kupiel!"

¹¹ Ko ni owra lweni tevi nir, owra "Mer nga wor muloli inu ko mērras luwi owrai tevik, 'Kupuni milngom ko kupiel.'" "

¹² Ko nir arsusi lweni kele tevi, arwera "Ia, ko isi ko nenen nga muwrai tevim nen, 'Kupuni milngom ko kupiel?'" ¹³ Ko mēn nga mīrras luwi sete orongwose isi ko mēnen, suri delung elep pēlak ie. Ko Iesu kele evel tilper ko evel pa van lat mīnij e.

¹⁴ Mian ko vitunen vajin spon, Iesu otor sweri mēnen renge Naim On se Atua. Ko owrai tevi, "Kuplesi, kurres pa ngok. Ko sete kuploli kele mun nololien, suri nanu nga tia-sij temijpal san tia-asi mesien som ngok tia-loli kele nik."

¹⁵ Ko mēn nga eivare ko evan ji mēri Isrel nen nir, ko owrai tevir, "Iesu le nga muloli inu mērras luwi nga." ¹⁶ Ngel ko ololi nga mēri Isrel nen nir marmerrēni para-rrurr otot tevi Iesu, suri ololi nanu ngok re nabong on.

¹⁷ Ko Iesu owra lweni tevir, "Tata suk emajing tetajer erpok sete omosi, ko niko inu mēmajing, sete bomosi." ¹⁸ Renge muwrai mirpok ngok ko, ololi mēri Isrel nen nir arpej kele wor renge ni sel nga parevji pini ni rengen, sete suri kis nga mutor oti nabong on, ko suri kele nga muwra Atua evi ni Tata sen mawos, erpe ololi ni osorsan tevi Atua.

Derteren se Atua Natun

¹⁹ Iesu owrai kele tevir, "Nuwretun nga nuwretun nuwrai tevi kami, sev nga mēlesir Tata suk mok-lolir, ko niko inu nomok-lolir. Inu sete nurongwos bololi nawone nanu pisan, ejki. Sev nga Tata mok-lolir kobbong, ko inu kele nomok-lolir. ²⁰ Suri Tata emrrēni inu, ni natun, ko eviseni nanu jijle nga ni mok-lolir tevi inu. Ko pia-viseni kele wor renge inu majingen nga wor

parlelep parasie nga ngel, nga par-loli kami kapa-taoler. ²¹ Erpe Tata suk muloli jinibb nga marmij nir armaur luwi kele renge mijen, inu kele berpok, ko ßela lweni mauren tevi si nga memrreni. ²² Tata suk sete owra suri lat nga puto suri tevi jinibb san, ko elngi majingen ngok oto renge inu nevrek. ²³ Niko puloli jinibb nir parosuri inu, nga mevi ni natun mawos, pirpe nga nir marosuri inu Tata suk. Mer nga sete muosuri inu te mijki, ni sete osuri Tata suk nga mukoni inu, ejki.

²⁴ “Nuwretun nga nuwretun nuwrai tevi kami, m̄er nga murnge nale suk, ko muosuri Tata suk nga mukoni inu, elai pa mauren nga muto tuwi ngok ko vini. Atua setemun orongwos putor vitrangi, ko asi ko pa renge mijen ean renge mauren. ²⁵ Nuwretun nga nuwretun nuwrai tevi kami, lelingen ngel mete nial nen evini nga jinibb nga marmij nir parunge drrela inu nga mevi Atua natun mawos; ko jinibb nga marmurronge inu, nir kele parla mauren. ²⁶ Erpe Tata suk esansan bbölböl kobbong evi batu mauren, ko erpok elai tevi inu nga inu kele ßesansan bbölböl bevi batu mauren. ²⁷ Tata suk ela derteren tevik nga inu bowra lilane lat nga puto suri renge jinibb nir, suri inu nuvi Jinibb Mawos. ²⁸ Kami sete kaptaole nanu nga mowrai ngel, suri mete nial nen evini nga jinibb nga marmij nir para-runge drrelak ²⁹ ko para-ivare renge dobbir. Ko nir nga marok-loli nanu nga marres nir bonevis parmaur luwi ko paran renge lat ne mauren. Ko nir nga ma marok-loli nanu nga marsij nir bonevis paran renge lat ne norongen nga m̄isij.

³⁰ “Inu sete nurongwos bowra nawone lat nga puto suri tevi jinibb san renge inu derteren suk, ejki rres nawon. Nanu jikle nga nomok-werai, nurnger ko wor ji Tata suk. Ko nanu nga mowrair arivi weretunen, suri sete nomok-loli marongen suk, ko

nomok-loli ma marongen se ni nga mukonik.

³¹ “Poro inu ßerij se inu lweni bbong, nale suk ngok sete evi weretunen. ³² Inu ngel, jinibb m̄inij san erij se inu. Ko inu nurongwose nale sen nga m̄irij se inu ren evi weretunen. ³³ Bonevis nga kami kaman ji Jon Baptaes, kami kamsusi rongornge tevi ni, ko ni owra tweni weretunen tevi kami. ³⁴ Inu nomok-rij erpok ngok, sete suri nubibto re nale se jinibb san, ejki. Inu nomok-wera nanu ngel nir arirpel nga puloli kami kapasi van re mauren. ³⁵ Jon evi nasul san nga mimor, moron m̄irinrin wowomu bonevis; ko kami kam̄ir, kammarrong kaplesi nasul sen. Ko ngok oto bbong omrrol. ³⁶ Ko inu nanu kele san nga m̄irij suk otoa. Nenen elep asie wor nga Jon ngok, nenen evi majingen nga Tata suk m̄ilair tevik nga inu ßemajing rer, bololi jikler. Majingen jikle nga mololir ngok nir arij se inu nga Tata suk okoni inu. ³⁷ Ko Tata suk nga mukoni inu, ni kele erij se inu. Ko sete kami kamrunge drrelan renge nabong san, rreknga kamlesi niben renge nabong san. ³⁸ Nale se ni sete kami kamlair kamtorir renge nolo kami nir, suri sete kamosuri inu, nga ni mukonik. ³⁹ Kami kamok-pejpej sel renge Naul On, ko kamok-wera kami kamok-la mauren nga muto tuwi ngok vini ren. Ko Naul On nen kele erij se inu kobbong, ⁴⁰ ko kammusus kapini jik ko puloli kapla mauren.

⁴¹ “Sete numrreni jinibb nir par-surövi inu, ejki. ⁴² Ko inu nurongwose renge kami ngok, sete kamok-la merrenien se Atua kamok-tori renge nolo kami nir. ⁴³ Inu nuvini renge nise Tata suk, ko kami sete kamtekai inu. Ko poro ma jinibb m̄inij san pivini renge ni kobbong nisen, ni ko ma kaptekai. ⁴⁴ Ngok kami kaposuri pirpese, suri kami kamok-lila lululweni nosrosrövien renge kami kobbong, ko sete kamok-pej nosrövien nga mivel ji Atua

nga m̄isan kis mivini. ⁴⁵ Sete kami kaprrormi nga kapwera inu bowowra tweni kami tevi Tata suk, pijki. Moses nga mivi m̄er nga kami kamosuri, ko ni ko pia-wowrai tweni kami. ⁴⁶ Poro pivi weretunen nga kami kamosuri Moses, ko ngok kami kaposuri inu ko, suri ni oli suri inu kobbong. ⁴⁷ Ko suri kami sete kamosuri nale se Moses, ngok kaposuri nale suk nir pirpese?"

6

Iesu owngani jinibb evi nuvasngavöl valim (5000)

¹ Vitunen reнге ngel, Iesu evel rujruj kele evan reнге devjen ne nuwito ne Galili, nga nisen m̄inij nen marwera nuwito ne Taepirias e. ² Ko meling jinibb nga milep arvijuri arini jin, suri marlesi nelesien sen nir nga mulolir reнге nir nga marmesi. ³ Ko Iesu otongsa van mare reнге botwen san, ko elik tevi jinibb sen nir ie. ⁴ Renge daron nen, nanen ne asien se m̄eri Isrel nir dabbuen nen oruj mori.

⁵ Daron nga Iesu muklu tawij, ko m̄ilesi meling jinibb nga milep marinini jin reнге ie. Ko owrai tevi Pilip, "Kerr rrapwuli niv ngabe nga delung jinibb nga marinini ngel parurroir?" ⁶ Owrai erpel, owra bbong purrowrowe Pilip ko ren. Suri ni orongwos pae sev nga ni pia-loli.

⁷ Pilip owrai lweni tevi, "Nevöt pivi pungut pivaru (200) kis ngok puwelili kele kobbong, sete pivter malum pivi nowli niv nga parurroi e; nir sisamis parurrurro bbong beblen ko."

⁸ Ko san kele reнге jinibb sen, nga nisen Antru, Saemon Pita tasin, owrai tevi ni owra ⁹ "Nanwarreng san ni le ielan otori niv wowarreng nga marloli bale e elim, ko nai wowarreng eru. Ko erpese, jinibb ngok nir elep ko wor."

¹⁰ Ko Iesu owra "Kaploli jinibb nir parlik ngatan." Ko reнге ie mösmös elep ren; ko jinibb nen nir

arlik ngatan. Ko norman nga marlelep kis kobbong nir totoklai ejpari nuvasngavöl valim (5000). ¹¹ Iesu ela niv nen nir, ko owra erres tevi Atua surir. Ko owjuwje tevi jinibb nir nga marlik iok; ko ololi erpok kele reнге nai nga wowarreng nga nuru. Ko nir jikle arla nanen evter nir erpe marmerreri. ¹² Ko daron nga maraan jile vajin musuw, ko Iesu owrai tevi jinibb sen nir owra "Kapsere lweni bebje nanen nir nga marurro linglingir marjipon, sete sapon parsij nawon." ¹³ Ko nir aran arsere kortoni bebjen nga marurro linglingir reнге niv nga elim wowarreng nga, ko arsongnir reнге narr esngavöl drromon eru arwun saute. ¹⁴ Ko daron nga delung nen nir marlesi nelesien nga muloli, ko arwera "Merel evi propet nen weretunen le pa nga marwera pia-vini iel ngatan!" ¹⁵ Iesu ornge reнге niben nen, orongwose nga parini paron tertere ni nga pivi numal ser. Ko ni evel esan evan reнге botwen e.

Iesu evel reнге mare ne nuwi

¹⁶ Renge daron nga nat mirivriv e vini, ko jinibb sen nir arjubbul van ngatan e reнге nuwito. ¹⁷ Ko aran arsa reнге drrav, ko arwolu otvi nuwito, arluwi kele van Kapaneam e. Ko natopong pa vini, ko Iesu setewor evini jir. ¹⁸ Ko ling serser nga milep san etewut vini, ko ololi nuwito obburbbur. ¹⁹ Ko jinibb sen arsu erpe ningaw evi nuvasngavöl valim (5000) rreknga vawon (6000) pa osuw, ko arlesi Iesu mivel reнге mare ne nuwito vini, evini mori reнге drrav. Ko nir aririr lengleng. ²⁰ Ko Iesu owrai tevir, "Inu lebbong, sete kapmetutu!" ²¹ Ko nir armarong vajin p̄isa parengeni reнге drrav. Ko drrav evesan rrese ejpari ngaut lat nga marwera paran ren.

Delung arpej Iesu

²² Mevinen jinibb delung nga martur jer reнге devje nuwito arlesi nga drrav sansan bbong nga mutur

renge devje nuwito, ko arongwose nga Iesu sete m̄isa tevi jinibb sen nir mijkie, ko arsan kis bbong arsa ko arwolu. Ko arrormi Iesu ni ko malum iok sapon. ²³ Drrav m̄inij sopor ne Taepirias arwolu veut morie lat nga meling jinibb nga milep maruroi niv e nga Numal muwra erres rer womu tevi Atua, ko vitunen ko mara-urroir.

²⁴ Ko mian ko meling jinibb ngok nir marlesi nga Iesu mijki iok, ko jinibb sen kele nir, ko ngok arla kele drrav sopor arwolu kele arini Kapaneam e, arpej Iesu.

Iesu niv ne mauren

²⁵ Daron nga delung martor sweri ni renge devje nuwito e, ko arwerai tevi, "Jinibb nevisvisenien, kuvini iel e seveling le?"

²⁶ Ko Iesu owra lweni tevir "Nuwretun nga nuwretun nuwrai tevi kami, kampej inu sete suri kamrongwose suri nelesien suk nir, ko suri kamrro niv, ko kamup e mirpe nga kammerreni. ²⁷ Sete kapmajing tweni nanen nga mian ko p̄isij, ko kapmajing tweni nanen nga pia-la mauren nga puto tuwi ngok vini tevi kami, nga inu Jinibb Mawos bea-lai tevi kami. Atua elngi nabil ne derteren nen pa renge inu."

²⁸ Ko nir arsusi tevi ni, "Kem nabloli sev ko, evi nga nammajing majingen se Atua?" ²⁹ Iesu owra lweni tevir, "Ngel le evi majingen se Atua, nga kami kaposuri inu, nga ni mukonik."

³⁰ Ko nir arwerai tevi ni, "Nelesien sev nga nik kupviseni nga kem nablesi, ko nabosuri nik? Kuploli majingen sev? ³¹ Tata se kerr nir arurroi mana renge lolo merwer, erpe nga maruli renge Naul On, 'ni ela niv ne melrin tevir arurroi.'"

³² Iesu owrai tevir, "Nuwretun nga nuwretun nuwrai tevi kami, Moses sete ela niv ne melrin weretunen tevi kami. Tata suk ko ma ok-la niv ne melrin weretunen tevi kami. ³³ Ni nga mivel renge melrin vini iel ngatan evi niv se Atua, ko ok-lai mauren tevi iel ngatan."

³⁴ Ko nir arwerai tevi ni, "Numal, kopok-la niv nen ko pa tetajer tevi kem."

³⁵ Ko Iesu owrai tevir, "Inu nuvi niv ne mauren. Mer nga pivini jik, numer sete orongwos p̄iaji kele; ko m̄er nga muosuri inu, ni sete purnge nolon pimesmes kele mun. ³⁶ Ko nuwrai tevi kami, kami kamlesi mete kami e inu, ko sete kamosuri inu te. ³⁷ Jinibb nga Tata m̄ilair tevik parini jik ko wor; ko m̄er nga mivini jik, setemun numa-oji tweni, ejki. ³⁸ Suri inu nuvel renge melrin vini iel ngatan, ko sete nuvini tweni nga bololi marongen suk, ko nuvini tweni nga bololi marongen se ni nga mukoni inu. ³⁹ Ngel ko evi marongen se Tata nga mukoni inu, nga jinibb jikle nga m̄ilair tevik, sete botor jabble san pijijki, bealoli parmaur luwi kele renge nabong nga vitunen. ⁴⁰ Ko ngel le evi marongen se Tata suk, nga jinibb jikle nga marlesi Natun ko marosuri ni, parla mauren nga muto tuwi ngok vini. Ko inu bea-loli parmaur luwi kele renge nabong nga vitunen."

⁴¹ Ko m̄eri Isrel nga marlelep nir arlolare renge Iesu muwrai mirpok, nga ni evi niv nga mivel renge melrin vini, ko arok-rij latlat malum bbonge suri. ⁴² Ko arwera "Po, m̄erel evi bbong Iesu le ngel, nga tata sen ko tasu sen rramrongwose nuru. Ni mivi bbong natu Josep! Ko erpese le ni muwra mivel renge melrin vini?"

⁴³ Iesu owra lweni tevir owra "Sete kaplolar kapok-supsupe lululweni malume p̄irpok renge kami lweni. ⁴⁴ Sete jinibb san orongwose pivini jik, poro bbong Tata suk nga mukonik ko pirvei ni vini jik. Ko inu bea-loli pimaur luwi kele renge nabong nga vitunen. ⁴⁵ Propet nir aruli renge Naul On erpel, 'Atua pia-visvisenir', ko jinibb jikle nga murnge Tata ko murongwose nanu vajin, pivini jik ko. ⁴⁶ Sete jinibb san elesi Tata renge nabong san. Ni nga bbong mivel ji Atua ko, ni

kobbong elesi Tata. ⁴⁷ Nuwretun nga nuwretun nuwrai tevi kami, m̃er nga muosuri inu ela mauren ne tuwi ngok ko pa vini. ⁴⁸ Inu nuvi niv ne mauren. ⁴⁹ Tata se kerr nga tuwi nir arurroi mana reнге lolo merwer, mian ko armij. ⁵⁰ Ko ngel evi niv nga mivel reнге melrin vini iel ngatan, nga poro jinibb san purroi, ko sete pimij. ⁵¹ Inu ngel nuvi niv ne mauren nga mevel reнге melrin vini. Poro jinibb san purro niv ngel, ni pimaur tuwi ngok vini. Niv nga inu belai pivi mauren ne iel ngatan, evi inu nibek.”

⁵² Meri Isrel nen nir arlolar vajin, ko arsususi lululweni tevir, arwera “Merel p̃ila niben tevi kerr pirpese nga kerr rraproi?”

⁵³ Iesu owrai lweni tevir, “Nuwretun nga nuwretun nuwrai tevi kami, poro nga kami sete kaproi nibe Jinibb Mawos, ko kami sete kapmini drran, ko ngok mauren sete oto reнге kami. ⁵⁴ Ko isi nga murro nibek, ko mimni drrak, ela pa mauren nga muto tuwi ngok ko vini. Ko niko inu bea-loli pimaur luwi keke reнге nabong nga vitunen.

⁵⁵ Suri nibek evi nanen weretunen, ko drrak evi minminen weretunen.

⁵⁶ Mer nga murro nibek ko mimni drrak, ni elik reнге inu, ko inu nulik reнге ni. ⁵⁷ Erpe Tata nga mimaur tuwi ngok vini mukoni inu, ko inu numaur reнге Tata, erpok keke m̃er nga murroi inu nibek, ni pirpok ko, pimaur reнге inu. ⁵⁸ Ngel evi niv nga mivel reнге melrin vini iel ngatan. Sete erpe mana nen nga tata se kerr marurroi tuwi, ko mian ko marmij bbong. Mer nga murroi niv ngel pimaur tuwi ngok vini.”

⁵⁹ Owra nanu ngel nir reнге naim kortien ser daron nga mivisviseni reнге Kapaneam e.

Nale ne mauren ne tuwi ngok vini

⁶⁰ Nir elep reнге jinibb sen nir daron nga marunge nale sen ngel e, ko arwera “Nevisvisenien sen ngel eterter temijpal, isi ko orongwos pumurrarronge?”

⁶¹ Iesu ni lweni orongwose nga jinibb sen nir arunge esij reнге nanu nga muwrai ngok, arwerwera malum bbonge reнге nir lululwi bbong. Ko owrai tevir, “Nale welel lebbong olokloksi kami? ⁶² Ko pirpese ko vajin poro kami kaplesi Jinibb Mawos p̃isa tongsa luwi van mare reнге lat nga m̃ilik e tuwi? ⁶³ Nem̃in ko evi nga m̃ilai mauren, niben sete orongwos puloli nanu pisan. Nale nga mowrair tevi kami arivi nem̃in ko armaur. ⁶⁴ Niko reнге iok, kami sopor sete arosuri.” Suri Iesu orongwos wowomue pa siko nir nga sete marosuri, ko siko nga pia-te kai kerasi ni.

⁶⁵ Ko Iesu owrai keke: “Renge murrun ngok ko muloli nga inu mowrai tevi kami, Sete jinibb san orongwose pivini jik, poro nga bbong Tata suk ko pimarong.” ⁶⁶ Ngok suri iok ngok ko, ololi jinibb sen elep arlulwi, setemun arpitevi ni. ⁶⁷ Ko Iesu owrai tevi jinibb sen nir esngavöl drromon eru, “Erpese, kami keke kapluwi kapiel?”

⁶⁸ Ko Saemon Pita owra lweni tevi, “Numal, naban ji si keke e ko mun? Nik ko pa kutori nale ne mauren nga muto tuwi ngok vini! ⁶⁹ Kem namosuri ko namrongwose nga nik kuvi Jinibb On se Atua.”

⁷⁰ Iesu owrai lweni tevir, “Sete inu nutobbobbue kami nga esngavöl drromon eru ngok? Ko san reнге kami evi demij!” ⁷¹ Owra suri Jutas, natu Saemon Iskariot, san reнге nir esngavöl drromon eru nga pia-te kai kerasi ni.

7

Iesu tasin nir sete arosuri ni

¹ Vitunen reнге nanu ngel, Iesu otutur suri reнге Galili. Sete emreni pian pututur reнге Jutia, suri m̃eri Isrel

nga marlelep nir armerreni parevji pini. ² Ko nabong ne nanen ne devji se m̃eri Isrel nir oruj mori.

³ Ko Iesu tasin nir arwerai tevi ni, arwera “Kupiel lingi iel, kupan Jutia

e, puloli nga jinibb som nir kele parlesi majingen som nga komok-lolir. ⁴ Poro jinibb san pimrreni putur limjer, sete orongwos p̄imajing silsilveni te. Poro kuploli nanu ngel nir, kupviseni wor nik lweni ko tevi jinibb j̄jile nir!" ⁵ Arij erpok suri nir, nga marivi tasin mawos wor nir, nir kele sete arosuri ni.

⁶ Ko Iesu owrai tevir, "Daron suk setewor evini. Kami ma daron j̄jile evi pa se kami ko nir. ⁷ Jinibb nir sete arongwos parungasi kami. Ko inu ma arungasik, suri mowra tweni majingen ser nga marsij. ⁸ Kami ma kapan renge nanen. Inu sete numavan rengen, suri daron suk mawos setewor evini." ⁹ Owra nale ngok tevir j̄ile, ko nir arivel. Ko ni elik jer renge Galili.

Iesu evan renge nanen ne devji

¹⁰ Tasin nir aran renge nanen ne devji. Vitunen vajin ko Iesu evivitu surir. Sete evel limjer te, ko evel silsilveni. ¹¹ Meri Isrel nga marlelep nir arpej ni renge nanen, ko arsusi "Nibeni ni?" ¹² Ko renge livö renge nir arsur vijvije arsupsupe suri ni elep. Sopor arwera ni evi jinibb nga m̄irres, ko sopor arwera "Ejki, ok-kerkerasi bbong jinibb ko nir." ¹³ Ko sete san ejilwer suri ni re limjer, suri armetutue m̄eri Isrel nga marwowomu re nir.

¹⁴ Ko mian vajin mijpari liven sopen ne nabong nir ne nanen nen, ko Iesu evini limjer vajin, ko evan renge Naim On se Atua ko evisviseni jinibb nir rengen. ¹⁵ Meri Isrel nga marlelep nen nir artaole, ko arwera "Merel sete bbong arvisviseni sopen, ko orongwose nanu ngel nir erpese?"

¹⁶ Iesu owra lweni tevir, "Nevisvisenien suk sete evi nga inu, ko evi se ni nga mukoni inu. ¹⁷ Poro jinibb san pimarong puloli marongen se Atua, m̄ernen pia-rongwose nevisvisenien ngel nga inu nomok-visviseni evel ji Atua vini, rreknga evi inu bbong

nevisvisenien suk. ¹⁸ Mer nga muspe suri lweni bbong ni lweni, epej sel nga bbong pusrusrövi lweni bbong ni ko ren. Ko ni nga ma muwra pusrövi kis ni nga mukoni, m̄ernen ko ewretun, ko sete nanu nga m̄isij san oto ren. ¹⁹ Moses elai pa nale nesesreien tevi kami. Ko kami san sete otori rragrrage. Ko suri sev kamwera kaprevji pinik?" ²⁰ Delung arwera lweni tevi, "Demij oto rem! Isi owra p̄irevji pinim?"

²¹ Ko Iesu owrai tevir "Nuloli majingen nga milep san, ko kami kamtaole. ²² Moses ela bae tevi kami (erpe sete Moses, ko apu se kami nir, metka ser nga wowomu nen nir.) Ko kami kamok-loli bipiwarreng se kami nir arok-an renge bae, ko kamrongwos kaprevjir kele renge nabong on. ²³ Kamok-loli arok-an renge bae renge nabong on erpok, nga nale nesesreien se Moses sete pimaot otvi. Ko erpese kami kamlolarsi inu nga mololi jinibb niben totoklai m̄irres renge nabong on? ²⁴ Sete kaptor ngavilvil nga kapwer lokloksi nanu, ko kaprrormi lilane mun, musuw ko kapa-wera suri vajin lat nga pia-to surie."

Ni evi Mesaea

²⁵ Nir sopen renge delung ne m̄eri Jerusalem nir arwera "Kules, m̄er nga, nga marwera parevji pini nga le ngel! ²⁶ Kules, ni le ngel: mutur limjer m̄irij ngel, ko sete san erij tere! Rreknga jinibb nga marlelep se kerr nir arongwose nga ni ewretun evi Mesaea. ²⁷ Ko nanu ma san: m̄erel kerr rramrongwose lat nga mível e vini. Ko daron nga Mesaea pia-vini e, sete san purongwose lat nga pia-pelari e."

²⁸ Ko suri nga marok-werai mirpok, daron nga Iesu mivisviseni e renge Naim On se Atua, ko ekail van mare, owra "Ia, ko kami kamrongwose inu, ko kamrongwose ngabe nga mevel e vini? Ko inu sete nuvini suri bbong inu norrrormien suk. Ni okoni inu, ni evi weretunen. Ko kami sete kamrongwose ni. ²⁹ Inu

ma nurongwose ni, suri nuvel ji ni le mevini. Ni ko okoni inu.”³⁰ Ngok ololi arwera parevei ni. Ko sete nir san orrul ren, suri mete nial sen setewor evini.³¹ Ko delung elep arosuri ni. Ko arwera “Poro nga Mesaea ni ko malum setewor evini, ko ni pia-loli kele wor majingen nga para-lelep wor nir, piase nga m̃erel mulolir ngel nir? Ejki, ni le pa!”

Arkoni jinibb sopor parevei Iesu

³² Parasi nir arunge delung nir marok-sur vijvij malum marok-suḻe suri nanu nga Iesu mulolir ngok nir. Ko ngok nir ko batu jinibb ne sulsulen nir arkoni jinibb ne no nuval sopor paran parevei Iesu.³³ Ko Iesu owrai tevir, “Bepatevi kami ma beblen sete pipriv, ko bevel lingi kami, bean ji ni nga mukoni inu.³⁴ Kami kappej inu ko sete kapa-lesik, suri lat nga bean e, kami sete kamrongwose kapini ren.”³⁵ Ko m̃eri Isrel nen nir arwerwera lulwenir e, arwera “Owra pian ngabe nen e le, nga kerr sete rraplesi ngel? Pian lat san nga m̃eri Isrel nga marivel lingi kerr marlik e, ko pivisviseni m̃eri Gris nir?”³⁶ Owra erpese le muwrai mirpel ngel, ‘Kappej inu, ko sete kama-lesik, ko lat nga ðelik ren, sete kamrongwos kapini ren?’ Owra sev ko?”

Mete nuwi wowosi ne mauren nga tuwi ngok vini

³⁷ Renge nabong nga muto ore jere renge nanen ne devji se m̃eri Isrel nir, ngok evi nabong nga milep ko nga m̃irres nen jer, Iesu otur imare ko ekail, owra “Poro jinibb san nolon emesmes, pivini jik pimni nuwi!”³⁸ Mer nga muosuri inu, m̃ernen ‘mete nuwi seser ne mauren nga tuwi ngok vini puwowosi peleplarie renge nolon’, erpe Naul On muwrai.”³⁹ Ngok Iesu osḻe suri Nem̃in nga nir nga para-osuri paralai. Ko Nem̃in On nen setewor evini, suri Iesu setewor emra renge mijen, ko setewor evan renge nosrövien.

Jinibb nir nolor eru e suri Iesu

⁴⁰ Delung elep daron nga marunge nale sen ngel e, ko arwera “Were-tunen, m̃erel evi propet nen.”

⁴¹ Ko nir sopen arwera “Merel evi Mesaea.” Ko nir sopor arwera “Mesaea piplari ko Galili? Ejki rres!”⁴² Renge Naul On owra Mesaea piplari renge metka se Numal Devet, ko pia-ak renge Betliem, lat nga Numal Devet.”⁴³ Ngok suri marij latlat mirpok ngok ko, ololi meling jinibb ngok nir nolor eru e.⁴⁴ Nir sopor armerreni parevei ni, ko sete san orrul totoni ni, ejki.

M̃erwomu ne m̃eri Isrel nir

⁴⁵ Jinibb ne no nuval nen nir arlulwi vini ji batu jinibb ne sulsulen nir ko Parasi nir. Ko nir arsusi tevir, arwera “Suri sev sete kamrevei ni vini?”⁴⁶ Jinibb ne no nuval nen nir arwera lweni tevir, “Sete nabong san jinibb san erij erpe m̃erel m̃irij.”⁴⁷ Parasi arwera lweni tevir, “Kami kele, ololi kami kamlengleng kele?”⁴⁸ Ko erpese renge jinibb womu ne jinibb nir ko kem Parasi nir, sete san osuri ni!⁴⁹ Ko delung ngok nir nga marosuri ngok, sete arongwose nale nesesreien se Moses, ko lolaren se Atua oto rer.”⁵⁰ Ko Nikotemas, nir san nga mivini ji Iesu bonevis, owrai tevir, owra⁵¹ “Renge devjen ne nale nesesreien se kerr, sete orongwose rrapసుḻe suri lat nga puto suri renge jinibb san puwowomu, vitunen vajin ko rrapa-runge nale sen ko rrapa-meteni suri nanu nga mulolir.”⁵² Ko nir arwera lweni tevi, arwera “Ko rrek nik kele kuvi m̃eri Galili rrek? Poro kuppej renge Naul On ko kuplesi ko, sete propet san orongwose piak renge Galili!”

8

Nesevin nga muloli batun

¹ Ko nir p̃etp̃eti arlulwi vini renge naim ser e, ko Iesu otongsa van renge Botwen ne lolnai ne olip e.
² Ko mevinen renge rorpong susu, ko olwi kele van renge Naim On e.

Ko delung elep arini keke jin, ko ni esakel ko evisvisenir.

³ Ko jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien nir ko Parasi nir arpitevi nesevin san vini, nga muloli batun. Ko arlingi otur renge livö renge nir. ⁴ Ko arwerai tevi, “Jinibb nevisvisenien, nesevin le san ngel ololi nanu nga m̄isij keke tevi norman m̄inij san nga sete mivi ni diwen sen. Lelingenok ko namrevei ko ren. ⁵ Ko renge nale nesesreien nga Moses m̄ilai tevi kerr, evi nga vinel pimij le, partuwe pini. Ko nik kuwra erpese?” ⁶ Arwerai erpel ngel nga bbong parrowrrowe ni ko rengen, puloli nga nir parla norrorrmien rengen, ko parwer lokloksi ni ren. Ko Iesu ejiol vitan ko olul e bbös nevreng renge dan, ololi erpe sete murnge nanu nga marwerai. ⁷ Ko nir arpelak arsusi rongorge malume tevi; mian ko ni otur rramos ko owrai tevir, “Isi renge kami ngok poro nga sete ololi nanu nga m̄isij nabong san, ni ko p̄ila womue nevöt ko putwe wowomue nesevin ngok.” ⁸ Ko ejiol luwi keke van ngatan, ko olul keke renge dan. ⁹ Daron nga marunge, ko nir sisamis arrorrorrmi lululweni rer. Mian ko arm̄etaw sisamis arivel, m̄itipatun renge birtera ko evini ejpari nga vitu jer nen. Ko Iesu esan esapo jer vajin, ko nesevin otur malum renge liven nga mutur ren. ¹⁰ Ko ni otur rramos keke, ko setemun elesi san, nesevin bbong esan. Ko owrai tevi, “Vinel, nibeni lartul nga marpitevim nga nir? Sete jinibb san p̄iwer lokloksi nik?”

¹¹ Ko vinnen owra “Numal, san ejki.” Ko Iesu owrai tevi, “Inu keke sete numa-wer lokloksi nik. Kupiel, ko sete kuploli lweni keke mun nololien.”

Iesu evi moron ne iel ngatan

¹² Iesu owrai keke tevir, “Inu nuvi moron ne iel ngatan. Mer nga pivijuri inu, ni p̄ila moron ne mauren. Sete orongwos pivel renge nemalik.”

¹³ Ko Parasi nir arwerai tevi, “Nik komok-rij se nik lweni kobbong, ko niko nale som sete evi weretunen.”

¹⁴ Iesu owra lweni tevir, “Erpok, poro nurij se inu lweni kobbong, ko nale suk evi weretunen, suri nurongwose lat nga mevel e vini ko lat nga bean e. Kami ma sete kamrongwose lat nga mevel e vini ko lat nga bean e. ¹⁵ Kami kamok-supsuṽe nanu erpe nga jinibb nir marok-supsuṽe. Ko inu ma sete nusṽe suri lat nga puto suri re jinibb san. ¹⁶ Ko poro inu bosṽe suri lat nga puto suri re jinibb san, ko nosṽen suk evi weretunen, suri sete inu kis nusan, ko inu komru wor Tata suk ko nga mukoni inu, komru korti. ¹⁷ Aruli keke renge nale nesesreien se kerr nga nale se jinibb eru evi weretunen. ¹⁸ Inu nuvi san nga m̄erij se inu lweni, ko Tata suk keke nga mukoni inu, ni ko erij se inu keke.” ¹⁹ Ko nir arsusi lweni tevi ni, “Nibeni Tata som?” Ko ni owra lweni tevir, “Kami sete kamrongwose komru korti te; sete kamrongwose inu, ko sete kamrongwose Tata suk.”

²⁰ Nale ngel nir Iesu owrair renge daron nga mivisviseni jinibb nir renge Naim On, renge lat nga marok-tuwe nevöt rengen. Ko sete san ervei, suri mete nial sen setewor evini.

Sete kamrongwose kapini re lat nga bean e

²¹ Iesu owra lweni keke tevir, “Inu bea-ivel, ko kami kapa-pej inu, ko sete kaprongwos kaplesik; ko kapamij renge nololien se kami. Ko lat nga bean e, kami sete kamrongwose kapini rengen.” ²² Meri Isrel nen nga marlelep nir arwera “Owra sev ko, muwra ‘Sete kamrongwose kapini renge lat nga bean ngok e’? Rrek owra putor pini lweni ko, rrek!” ²³ Iesu owra lweni tevir, “Kami kamivi ne iel ngatan, ko inu nuvi ne mare. Kami kamivi ne iel ngatan, ko inu sete nuvi ne iel ngatan. ²⁴ Nuwrai tevi kami, kami

kapmij rengen nololien se kami nir, poro nga kami sete kaposuri nga inu nuvi m̄nrenen.”²⁵ Ko nir arwera tevi ni, arwera “Aro, nik kuvi isi?” Iesu owra lweni tevir, “Ko erpe nga nomok-werai tetajer tevi kami.²⁶ Nanu elep nga kamsarr rer nga inu nurongwose bowrair ko bospe surir re kami, ko ejki wor. Ko San nga mukoni inu, ni evi weretunen, ko inu nomok-wera suri bbong nanu nga mornge jin nir iel ngatan.”²⁷ Ko nir sete arongwose nga ni ospe suri Tata sen tevir.

²⁸ Mian ko Iesu owrai tevir, “Daron nga kami kapa-susi Jinibb Mawos pia-an mare, ko ngok kaprongwose nga inu nuvi m̄nrenen. Ko niko inu sete nusan nomok-loli nanu san, ejki. Inu nomok-supe bbong nanu nga Tata suk ko mivisvisenie inu.²⁹ Ko Mer nga mukoni inu eptevi inu, sete elinglingi inu nusan, suri tetajer nomok-loli kobbong nanu nga mimrrenir.”³⁰ Jinibb elep nga marunge Iesu muwrai mirpel ko arosuri ni rengen.

Jinibb nga mivel sisarow ko demij maur

³¹ Iesu owrai tevi m̄neri Isrel nir nga marosuri ni, owra “Poro kaplik tetajer malum ko pa rengen nale suk, ko ngok kamivi jinibb suk weretunen ko.³² Kaprongwose weretunen, ko weretunen pia-loli kami kapiel sisarow.”³³ Ko nir arwera lweni tevi ni, “Aro, kem ma namivi metka se Epram kobbong, ko setewor namivi demij maur se jinibb san nabong san. Ko suri sev nik kumwerai ngok, Kem nabi el sisarow?”

³⁴ Ko Iesu owrai tevir “Nuwretun nga nuwretun nuwrai tevi kami, isi nga mok-loli nololien evi pa demij maur ne majingen se nololien ko.³⁵ Demij maur sete orongwose pilik tuwi ngok vini rengen naim, ko natu m̄ner nga naim sen ko ma pilik tuwi ngok vini.³⁶ Ko poro inu Atua Natun bololi kami kapiel sisarow, ngok kapa-ivel sisarow petpeti ko vajin.

³⁷ Nurongwose kami kamivi metka se Epram. Ko kamwera kaprevji pinik, suri nale suk milngen ejki rengen nolo kami.³⁸ Inu nomok-supe suri nanu nga m̄lesir ji Tata suk, ko kami ma kamok-loli sev nga kamlesir ji tata se kami.”

³⁹ Ko nir arwerai tevi ni, “Po! Ko niko, Epram evi tata se kem!” Ko ni owrai tevir, “Poro kapweretun nga kamivi metka se Epram, ko ngok kaploli majingen nga marres nga Epram mok-lolir ko.⁴⁰ Inu nga mowra weretunen tevi kami nga mornge ji Atua, ko lelingen ngel kamwera kaprevji pinik suri. Ko Epram sete ololi erpok.⁴¹ Kamok-loli nanu mawos nga tata se kami mok-lolir.” Ko nir arwerai tevi, “Aro, kem ma sete namivi bipi ne sel te ejki! Atua ko evi tata se kem, kem namivi natun weretunen!”

⁴² Ko Iesu owrai tevir, “Poro nga Atua pivi Tata se kami weretunen, ko kapmerreni inu ko, suri nuplari ji Atua ko nga mevini ngel. Inu sete nuvini suri inu bbong norrorrmien suk, ko ni ko wor okoni inu.⁴³ Suri sev sete kamrongwose nanu nga mowrair? Erpok ko wor, suri sete kami kamrongwos rragrrage nale suk.⁴⁴ Kami kamivi se tata se kami, Demij! Ko murrun nir nga marivi se tata se kami ko kamok-lolir. Ni erevji pini wowomu jinibb, ko eplak etajer tevi malume. Ko sete elik rengen weretunen, suri weretunen ejki rengen ni. Daron nga m̄nkrekris, ngok evijuri wor murrun nga ni ko, suri ni evi botgerisen, ko evi tata se botgerisen nir.⁴⁵ Suri nuwra weretunen tevi kami, ko niko kami sete kamosuri inu.⁴⁶ Isi rengen kami orongwos ma puwra tweni nga inu nuloli nololien san? Ejki! Inu ma nomok-wera weretunen tetajer, suri sev sete kamosuri inu?⁴⁷ Mer nga mivi se Atua ornge nale se Atua. Ko niko kami sete kamrunge nale se Atua, evi suri kami sete kamivi se Atua.”

Iesu ko Epram

⁴⁸ Meri Isrel nir arwera lweni tevi, arwera “Namweretun, namwera nik kuvi m̄eri Sameria, ko demij esisilvi nik!” ⁴⁹ Ko Iesu owra lweni tevir, “Inu sete demij esisilvik te. Inu nuosuri Tata suk, ko kami sete kamosuri inu. ⁵⁰ Inu sete nupej nosrövien se inu lweni, ejki. Ko San ko ma niko ni ko p̄ia-lai nosrövien tevi inu, ko pia-wer suri lat nga puto suri renge kami. ⁵¹ Nuwretun nga nuwretun nuwrai tevi kami, poro jinibb pisan putori totoni nale suk, sete mia-lesi mijen nabong san.”

⁵² Meri Isrel nen nir arwera lweni tevi ni, “A! Re iok vajin, nama-rongwose erres nga nik demij esisilvim. Epram emij pa, ko propet nir armij pa, ko nik kuwra poro san putori totoni nale som, ko m̄ernen sete mia-lesi mijen! ⁵³ Erpee? Nik kulep lingi wor tata se kem Epram nga mimij pa, ko propet nga marmij pa nir? Ko kuwra kupwera nik kuvi isi kele?”

⁵⁴ Ko Iesu owra lweni tevir, “Poro inu bosrosrövi lweni inu, ko evi nanu nawon. Ko ejki, Tata suk ko osrosrövi inu. Ni ko kamok-wera evi Atua se kami. ⁵⁵ Ko kami sete kam-rongwose ni, inu ma nurongwose. Poro nga bowra sete nurongwose ni, ko bevi jinibb ne gerisen pirpe kami. Ko ejki, nurongwose ni, ko nutori totoni nale sen. ⁵⁶ Tata se kami Epram eir renge nga m̄ilesi nabong suk, ko renge daron nga m̄ilesi e, eir lengleng.”

⁵⁷ Meri Isrel nen nir arwera lweni tevi ni, “Nik ngok setewor siam evi ngavöl elim (50) wor, ko kulesi Epram erpese?” ⁵⁸ Iesu owra lweni tevir, “Nuwretun nga nuwretun nuwrai tevi kami, inu ngel nulik womu ko pa osuw, mian ko Epram mia-iak.” ⁵⁹ Ko nir arevei nevöt arwera partuwe e. Ko Iesu otur tevi jinibb nir, ko evel rurrngi liven rer, ko esil ivare renge Naim On, evini vare e evel.

9

Iesu ololi m̄er nga meten murrorr

oklu luwi

¹ Iesu otutur sapon ko elesi jinibb san nga m̄iak ko meten murrorr ko pa. ² Ko jinibb sen nir arsusi tevi ni, arwera “Jinibb nevisvisenien, isi ko ololi nololien, ololi m̄iak ko meten murrorr? ni, rreknga tata sen rreknga tasu sen?”

³ Iesu owra lweni tevir, “Ngok sete evi nololien se ni, rreknga tata sen ko tasu sen, ejki. Ngok evi nga puloli majingen se Atua piplari ko rengen. ⁴ Nata m̄irin evi daron nga rraploli ko wor majingen se ni nga mukonik rengen. Daron nga nata pupong pivini, setemun san orongwos mun puloli majingen san rengen. ⁵ Erpe lelingen ngel, inu nulik iel ngatan, ko nuvi moron ne iel ngatan.”

⁶ Daron nga muwrai mirpok, ko oltuv van renge dan, ko ekiskisi nolton tevi dan, ko elai nolton nga mikiskisi tevi dan ngok ko ebbölji renge mete metrrorr. ⁷ Ko owrai tevi, “Kupan kupwirap renge nuwito ne Saeloam (nga marieni mirpel, Okoni). Ko m̄ernen osri sel evan ewirap vaseni meten, ko oklu luwi erres; ko olwi van sisen e.

⁸ Ko selen nir ko jinibb nga maroklesi pa ni nga meten murrorr arwera “Sete m̄er nga mok-lik ngun-ngun nga le ngel?” ⁹ Nir sopor arwera “Ewretun, m̄er nga le ngel”. Ko nir sopor nen arwera, “Ejki, ko morok erpe pini pa ni ko.” Ko ni owrai tevir, “Pe, inu nen le pa ngel!” ¹⁰ Ko nir arsusi tevi ni, “Ia, ko metem oklu luwi erpese ko?”

¹¹ Ko ni owrai tevir, “Jinibb san nga marveruse nisen Iesu ekiskisi dan, ko elai dan ngok, ebbölji renge metek nuru ko owrai tevik, ‘Kupan renge nuwito ne Silam ko kupwirap.’ Ko mean mewirap ko nuklu luwi.” ¹² Ko nir arsusi tevi ni, “Ko nibeni m̄ernen?” Ko ni owra lweni tevir, “Iawo, sete nurongwose.”

Parasi nir armeteni suri renge nanu nga Iesu muloli nen

¹³ Arpitevi m̄er nga bonevis meten murrorr nen van ji Parasi nir.

14 Renge nabong nga Iesu mikiskisi dan ngok ko muloli metrorrr meten m̄irres luwi ngok e, evi nabong on.

15 Ko Parasi nir arsusi tevi ni, arwera “Ko kuklu luwi erpese?” Ko ni owrai tevir, “Ela dan, ebbölji renge metek nuru, ko nuwirap, ko nuklu luwi erres.”

16 Ko nir sopor renge Parasi arwera “Mernen sete evi jinibb se Atua ko, suri sete otori nabong on.” Ko nir sopor nen kele arwera “Ko jinibb ne nololien san sete orongwos puloli nelesien nga mirpel san!” Ngok ololi nir nolor eru e. 17 Ko Parasi nir arsusi kele tevi metrorrr, arwera “Erpe nik, kumwerai ololi metem nuru orres. Ko nik kurrormi m̄ernen evi isi ko?”

Ko metrorrr owrai tevir, “Evi propet ko san.”

18 Parasi nen nir sete arosuri nga m̄erel evi metrorrr, ko oklu luwi kele. Artiriv wore parverus tata sen ko tasu sen porini. 19 Ko arsusi tevi nuru, “Merel evi natu kamru nga m̄iak ko meten murrorr? Ko oklu luwi erpese le?”

20 Mernen tata sen nuru tasu sen orwera “Ewretun nga ni evi natu komru, ko ewretun nga m̄iak ko meten orrorr ko pa. 21 Ko erpese nga muklu luwi, komru sete nomorrongwose te ejki. Ko sete nomorrongwos kele m̄er nga muloli meten morkulu luwi. Kapsusi tevi ni, puwrai ko tevi kami. Etra ko pa, evter puwra suri nanu nga miplari jin.” 22 Tata sen nuru tasu sen orwera erpok suri ormetutue m̄eri Isrel nga marlelep nen nir. Suri arwerai jile pa nga poro jinibb pisan puwra nga Iesu evi Mesaea, ko ngok puloli nir parla tweni m̄ernen renge naim gortien ser, pijkie rengen. 23 Niko muloli nga tata sen ko tasu sen morwera “ni etra ko pa, sian evter kapsusi ni e.”

24 Ko arverus lweni kele m̄er nga meten murrorr nga vini jir, ko arwerai tevi, “Nik kupsurövi Atua ko wor suri. Kem ma namrongwose m̄erel evi jinibb ne nololien.”

25 Ko ni owra lweni tevir, “Sete nurongwose te, m̄ernen pivi jinibb ne nololien, rreknga ejki. Nanu sansan kobbong nurongwose, nga metek murrorr ko lelingen ngel nuklu luwi.” 26 Nir arsusi tevi ni, “Ololi erpese nik, ololi erpee ko ko metem morkulu?” 27 Ko ni owrai tevir, “E, nuwrai jile pa tevi kami, ko kami sete kammurrarronge. Erpee? Kami kammerreni kaprunge kele? Kami kele kammerreni kapivi jinibb sen, rrek?”

28 Ko nir arsowri ni, ko arwerai tevi ni, “Nik kuvi jinibb sen, kem namivi jinibb se Moses! 29 Kem namrongwose Atua erij tevi Moses. Ko morok, sete namrongwose evel ngabe ko vini!”

30 Ko m̄er nga owrai lweni tevir, “O, nanu nga rramtaole le, kami sete kamrongwose lat nga mivel e vini! Ko ni ololi metek orkulu luwi! 31 Kerr rramrongwose, Atua sete orongwose pumurrarronge m̄er nga muloli nololien, orongwos bbong m̄er nga mutori ni ko, ko m̄er nga muloli nanu nga ni mimrrenir, ni ko ma pumurrarronge. 32 Mitipatun renge daron nga Atua muloli iel ngatan e mijpari lelingen ngel, setewor arunge jinibb san ololi m̄er nga m̄iak ko meten murrorr oklu luwi, ejki rres nawon. 33 Poro m̄erel sete pivi se Atua, ko sete orongwose rragrrage puloli nanu pisan!” 34 Nir arwera lweni tevi, “Aro, nik kuak renge nololien, ko kuloli nololien tetajer malum, ko kuwra kupvisviseni kem?” Ko arwirr tweni ni renge naim gortien ser.

Metrorrr renge norrorrmien

35 Iesu ornge nga marwirr tweni m̄ernen renge naim gortien ser pa. Mian ko eskai ko owrai tevi, “Nik kuosuri Jinibb Mawos?” 36 Ko ni owrai lweni tevi, “Numal, isi ko, nga poro inu bosuri renge ni?”

37 Ko Iesu owra lweni tevi, owra “Nik kulesi jile pa m̄ernen, m̄ernen evi m̄er nga m̄irij tevim lelingen

ngel.”³⁸ Ko m̄er nga owra “Numal, nuosuri!” Ko ejipa vitan ko olotoe.

³⁹ Iesu owra “Inu nuvini iel ngatan tweni nga bowra suri lat nga puto suri renge jinibb nga meten sete mukluklu, puklu luwi vajin, ko jinibb nga markulkulu parivi vajin metrrorr nir.”

⁴⁰ Ko Parasi sopor artur tevi ie arunge nga ni muwra nale ngok nir mirpok, ko arwera tevi, “Aro, kem kele namirpok, mete kem orrorr?”⁴¹ Iesu owrai tevir, “Poro piwretun mete kami purrorr, ko nololien se kami sete putoe. Ko suri kami kamwera kamkulkulu, ngok nololien se kami otoe ko.”

10

Nale rrongrrongvien ne m̄er nga mimetmete sipsip

¹ Iesu owra “Nuwretun nga nuwretun nuwrai tevi kami, m̄er nga sete m̄ikali renge metali ne sipsip e ko m̄isa tela naworr, m̄ernen evi jinibb venao ko. ² Ko m̄er nga m̄ikali renge metali e, ni evi m̄er nga mok-metmete sipsip nir. ³ Ko m̄er nga mok-metmete metali ne sipsip etasi tevi, ko sipsip arongwose ni drrelan; ko ni orongwose piverus sisamis niser, ko owomue nir parivare. ⁴ Daron nga miptevi twenir ivare, owowomue nir; ko sipsip arvijuri ni, suri arongwose drrelan. ⁵ Sete arongwose parvijuri jinibb m̄inij; parwolue ko, suri sete arongwose drrelan.”⁶ Iesu owra nale rrongrrongvien ngel tevi nir, ko sete arongwose isev ko muwrai tevir.

Iesu evi jinibb metmeten nga m̄irres p̄elak

⁷ Iesu owrai kele tevir owra “Nuwretun nga nuwretun nuwrai tevi kami, inu ngel nuvi metali ne sipsip. ⁸ Jinibb nga marwowomue inu arivi jinibb venao kobbong nir. Ko sipsip sete arunge drrelar. ⁹ Inu nuvi metali. Mer nga m̄ikali ji inu

e, ni pia-asi van re mauren; ko pia-lik p̄irres, pirpe sipsip san nga sete nanu rrum san pulokloksi, ko nanen sen owun saut temijpal. ¹⁰ Jinibb venao evini bbong nga pivevna ko, ko pirevji pini, ko pulokloksi p̄etp̄eti. Inu ma nuvini nga belai mauren tevir nga parla p̄etp̄eti vajin.

¹¹ “Inu nuvi jinibb metmeten nga m̄irres. Jinibb metmeten nga m̄irres ela mauren sen tevi jinibb nir, emij surir. ¹² Mer nga marlingi bbong pimetmete sipsip nga parwuli rengen, daron nga m̄ilesi guli rrum mivini, ko elngi kurtweni sipsip nir ko owluringir. Ko guli rrum ean aji terteri sopor, ko ojir arwolu sarrsarr. ¹³ Mer nga mok-metmete sipsip nga marwuli bbong ren, ko muwlu lingir ngok; suri ni mivi bbong m̄er nga marwuli bbong ren, ko niko sete muwor surir. ¹⁴ Inu nuvi jinibb metmeten nga m̄irres renge sipsip nir. Ko nurongwose sipsip suk nir, ko nir arongwose inu. ¹⁵ Erpe Tata orongwose inu, ko inu kele nurongwose Tata. Ko numarong nga bemij suri sipsip suk nir.

¹⁶ “Sipsip m̄inij kele wor sopor nga marivi suk, nga sete marivi ne laut ngel, belair vini rengen kele. Nir parunge drrelak; parivi meling pisansan, ko jinibb metmeten ser pisansan. ¹⁷ Tata suk emrrenik suri numarong belngilngi mauren suk, bemij sere jinibb nir. Ko mian ko bea-la lweni kele, bemaaur luwi. ¹⁸ Sete jinibb san orongwos p̄ila tweni mauren suk jik, putor pinik. Inu kobbong numarong bemij. Dert-eren suk otoe nga belngilngi mauren suk bemij, ko derteren suk otoe nga belaweni kele mauren suk, bemaaur luwi. Niko Tata suk owrai tevik nga bololi pirpok.”

¹⁹ Renge muwrai mirpok ngok, m̄eri Isrel nga marlelep nir norrorrmien ser eru e kele rengen. ²⁰ Nir elep arwera “Demij esisilvi ko epapa nawone! Erpese kami kammurrar-ronge?”²¹ Ko nir m̄inij nen nir arw-

era “Sete m̃er nga demij m̃isisilvi okrij erpok, ejki. Demij orongwose puloli metrrorr san puklu luwi kele?”

Meri Isrel nga marlelep nir arungasi Iesu

²² Evi daron ne nanen san se m̃eri Isrel nir, nga marok-rrorrmi lweni Naim On se Atua nga marloli muon luwi bonevis. Nanen ngel artori renge Jerusalem. Ko renge daron nen evi daron ne melas. ²³ Iesu otutur sapon renge naim san nga mutur re jeli Naim On, nga marveruse Naim Salsal se Solomon. ²⁴ Ko m̃eri Isrel nga marlelep nir arini jin, arturrrale ko arwerai tevi, “Pijpari seveling nga nik kopok-loli kem naboktiriv pirpel? Namtirivtiriv ko ejki rres nawon. Poro nga nik kuvi Mesaea, kupwerai momsawose tevi kem vajin!”

²⁵ Ko Iesu owra lweni tevir, “Nuwrai pa tevi kami, ko sete kamosuri te. Ko majingen nga mololir renge nise Tata suk arij se inu. ²⁶ Ko kami sete kamosuri, suri nga sete kamivi sipsip suk, erpe nga mowrai pa tevi kami. ²⁷ Sipsip suk nir arunge drrelak; ko inu nurongwose nir, ko nir arvijurik. ²⁸ Inu nula mauren nga muto tuwi ngok vini tevir, nga nir setemun parmij kele nabong pisan. Ko sete san orongwose p̃iteseni twenir renge inu nevrek. ²⁹ Tata suk nga m̃ilair tevik, ni eterter asie jinibb p̃etp̃eti nir, ko sete san orongwos p̃iteseni twenir renge ni nevren. ³⁰ Ko Tata suk ko inu nomorivi sansan kobong.”

³¹ Meri Isrel nen nir arla kele nevöt arwera partuwe pini ni kele. ³² Ko Iesu owrai tevir, “Nuloli majingen elep nga marres tevi kami nga Tata suk m̃ilair tevik nga bololir. Ko renge majingen ngabe nen ko nga kami kamwera kaptuwek rengen?” ³³ Ko m̃eri Isrel nir arwera lweni tevi, “Renge majingen nga m̃irres sete namrongwos nabtuwem suri, ko suri kuwer lokloksi Atua ko. Suri nik kuvi bbong jinibb, ko kumtur

imare ko kumloli lweni nik lweni kumsorsan tevi Atua!”

³⁴ Ko Iesu owra lweni tevir, “Sete aruli renge Naul On owra ‘Kami kamirpe Atua’? ³⁵ Kerr rramrongwos nanu nga

Naul On muli surir, ewretun tetajer ko pa tuwi ngok vini. Ngok niko nir ngel nga Atua m̃ila nale sen van jir, Atua everuse nir ‘Atua’. ³⁶ Ko inu ma nulep asi nir ngok ko. Ko Tata osusture inu, ko okonik vini iel ngatan. Ko erpe se kami kamwera inu nuwer lokloksi Atua suri nga mowra inu nuvi Atua Natun? ³⁷ Poro sete nomok-loli majingen se Tata suk nir, ko erres kobong, sete kaposuri inu. ³⁸ Ko poro bololir wor, ko pesveni poro sete kaposuri inu suri nale suk, ko kaposuri ma inu suri majingen suk nir, nga puloli kami kaprongwose. Ko kaplesi wose nga Tata suk elik renge inu, ko inu nulik renge Tata suk.”

³⁹ Vesan kele arloli lesi kele nga parrul totoni; ko evel easi renge nevrer, evel lingir. ⁴⁰ Evel luwi kele van renge devje nuwi seser ne Jortan e, renge lat nga Jon Baptaes mipaptaes womue ni rengen, ko elik ie. ⁴¹ Jinibb elep arini jin, ko arwera “Ewretun, Jon Baptaes sete ololi nelesien te ejki, ko nanu jile nga ma Jon Baptaes musp̃e surir renge m̃erel arweretun.” ⁴² Ko jinibb elep lengleng arosuri ni renge ie.

11

Mijen se Lasros

¹ Meri Betani san, nisen Lasros, emsi. Betani evi ngaim se Merri ko tuwan Marta. ² Merri ngel evi vin nga vitunen ko mia-jivi senta nga mapun m̃irres renge bela Iesu ko mia-tewasi jomro batun e. Vinel ko tuwan Lasros mimsi nen. ³ Ngok nesen niaken ngel ko nuru orla nale ngel van ji Iesu, “Numal, selem nga kumrreni milep emsi.”

⁴ Daron nga Iesu murnge e ko owra “Mesien se Lasros ngok sete evi ne mijen, ko evi ma nosrövien

se Atua, nga puloli parsurövi inu Atua natun mawos rengen.”⁵ Iesu emrreni lenglenghe Marta ko tasin Merri ko Lasros.⁶ Ko daron nga murnge nga Lasros mimsi, ko elik malum lat nen nga m̄ilik nen e nabong eru kele wor orasi.⁷ Vitunen renge ngel ko owrai tevi jinibb sen nir “Kerr pulwi kele van renge Jutia e.”

⁸ Ko jinibb sen arwerai tevi, “Ai, jinibb nevisvisenien, seveling nga kobbong m̄eri Isrel nir nga marlik Jutia arwera partuwem, ko erpese kuwra kupan kele ie ko?”

⁹ Iesu owra “Erpese, sete mete nial esngavöl drromon eru renge nabong san? Ko poro jinibb pisan pivel renge nata m̄irin, sete orongwos p̄ijilaklak, suri elesi moron ne iel ngatan.”¹⁰ Ko poro pivel renge nemalik, ko ngok p̄ijilaklak ko, suri moron ejki ji ni.”¹¹ Iesu owra nanu ngel nir, mian ko vitunen owra “Sele kerr Lasros ematur, ko inu bean bowni

tweni pimra renge meturen sen.”¹² Ngok jinibb sen nir arwerai tevi, “Numal, poro pimatur ko p̄irres luwi kobbong.”¹³ Nga m̄irij mirpok, ko Iesu ospe mijen se Lasros; ko nir arrormi rreknga owra emitmatur rres kobbong, omosi.¹⁴ Ko Iesu owra momsawos vajine limjer tevir, “Lasros emij pa.”¹⁵ Ko inu nuir nga sete m̄elik tevi ni ie, suri kaplesi vajin nanu nga p̄irres san renge kami, nga puloli kami kaposuri. Kerr pian lat nga marlingi e.”¹⁶ Ko Tomas nga marveruse m̄elew owrai tevi jinibb se Iesu nga ngok nen e nir, “Pesveni, kerr kele rrapvijuri ma, rrapan rrapmij rrapvesane ko pa tevi.”

Iesu evi batu meraien ko batu mauren

¹⁷ Daron nga Iesu mian vajin, ko elesi nga artevni Lasros nabong ivij pa arasi osuw.¹⁸ Betani oto mori bbong Jerusalem sapon, erpe pirpe kilometa itul bbong sapon,¹⁹ ko niko m̄eri Isrel elep arini ji Marta ko

Merri nga parla nale molmol tevi nuru suri renge mijen se tuwa nuru.

²⁰ Daron nga Marta murnge nga marwera nga Iesu mivini, ko evel ore renge sel. Ko Merri elik jer renge naim.²¹ Marta owrai tevi Iesu, “Numal, poro ma kuplik bbong iel, ko tuwa komru sete mia-mij welili, pijki ko.”²² Ko nurongwos mae lelingen ngel, poro kupngoni isev tama san tevi Atua, ko Atua p̄ilai ko wor tevi nik.”²³ Ko Iesu owrai tevi, “Tuwam pimaur luwi kele kobbong.”²⁴ Ko Marta owrai tevi, “Nurongwose nga pia-maur luwi kele renge nabong nga vitunen nga Atua puloli jinibb nir parmaur luwi.”

²⁵ Ko Iesu owrai tevi nesevin, “Inu nuvi batun ne mauren. Mer nga muosuri inu, poro pimij, ko pia-maur luwi kele ko wor.”²⁶ Ko isi nga mimaur ko muosuri inu, sete orongwos pimij rragrrag pijpari tuwi ngok vini. Kuosuri renge iok?”²⁷ Nesevin owra lweni tevi, “O-o, Numal, nuosuri nga nik kivi Mesaea, Atua natun mawos, ni nga propet nga tuwi nir arok-wera pia-vini renge iel ngatan.”

Iesu eting

²⁸ Daron nga vinnen muwrai jile mirpel ngel, ko evel evan everus silveni bbong tasin Merri, ko owrai tevi, “Jinibb nevisvisenien le ngel osusi nik.”²⁹ Daron nga Merri murnge, ko emra ngavilvil evan ji Iesu.³⁰ Iesu setewor evini renge ngaim, ejki wor. Elik malum renge lat nga Marta mian jin ren.³¹ Meri Isrel nir nga marla nale molmol tevi Merri renge naim marlesi nga Merri mimra kasi mivel, ko arvijuri suri. Arrormi rreknga nesevin pian renge dubb, p̄iting ie.

³² Merri evini renge lat nen nga Iesu m̄ilik e. Ko elesi ko ejipa van ngatan osusweni non renge bela Iesu, ko owrai tevi, “Wurru, Numal, poro kuplik iel, ko tuwak sete mia-mij ko te ejki.”³³ Daron nga Iesu

m̄ilesi nesevin m̄iting, ko m̄eri Isrel nir nga marpitevi nesevin marting, ko engavsi, ornge lenglenge esij renge nolon, erpe p̄iap nawone.

³⁴ Ko osusi tevir, “Nibeni lat nga kamtevni e?” Ko arwerai tevi, “Kupini ta numal, kuplesi.” ³⁵ Iesu eting. ³⁶ Meri Isrel arwera “Ai, emrreni lenglenge ma morok.” ³⁷ Ko nir sopor nen arwera “Ai, m̄erel ololi metrrorr meter markulu bonevis. Erpese sete orongwos puloli morok kele sete pimij?”

Lasros emaur luwi

³⁸ Vesan kele Iesu engavsi, ornge lengleng esij. Ko evan renge dubb. Evi bereng, ko aritini nevöt nga milep oto ore metali nen. ³⁹ Iesu owra “Kaṗitini tweni nevöt.” Ko Marta, joji m̄er nga mimij nen, owra lweni tevi “O, ejki, Numal, lelingen ngel opo le pa, suri bongin ivij le pa osuw!”

⁴⁰ Ko Iesu owrai tevi nesevin, “Sete nuwrai tevim nga poro kuposuri ko kupa-lesi nosrövien se Atua?” ⁴¹ Ko nir aritini tweni nevöt nen. Ko Iesu eleng raji meten oklu imare, ko owra “Tata, nuwra erres tevi nik nga komok-runge inu. ⁴² Nurongwose nga nik kurnge inu tetajer, ko nuwra nanu ngel suri lartul nga martur ngel nir, nga puloli parosuri inu nga nik kumkoni inu.”

⁴³ Muwrai jile mirpel, ko everus temijpal van mare, owra “Lasros, kupivare!” ⁴⁴ Ko m̄ernen nga mimij pa eivare vini. Ko nevren nuru ko belan nuru, kalek ne mijen nga marnuḃe e arto malum rer; ko sunsun nga markai renge non arto malum rengen. Ko Iesu owra “Kaptelasi twenir ren.”

Jinibb nga marlelep renge m̄eri Isrel arloli nale ne nga parevji Iesu

⁴⁵ Meri Isrel elep nga marini marlesi Merri arlesi sev nga Iesu muloli, ko arosuri ni. ⁴⁶ Ko nir sopen nen nir arluwi ko aran ji Parasi nir ko arsuḃe suri nanu nga Iesu mulolir tevir. ⁴⁷ Ko Parasi nir ko batu jinibb ne sulsulen nir arkorti

tevi gortien nga milep se m̄eri Isrel nir ko arwera “Kerr puloli pirpese? Merel ololi nelesien nga marlelep nir. ⁴⁸ Poro rraplinglingi puloli sel ngok, ko jinibb jikle nir tarosuri ni; ko m̄eri Rom nir nga marrul totoni kerr tarlesi tisij ko tartingtinge Naim On se kerr, ko tarlokloksi jinibb se kerr jikle nir.”

⁴⁹ San renge nir nisen Kaeapas; ni evi batu jinibb ne sulsulen nir renge sia nen. Owra “Kami sete kamrongwos rragrrage nanu san. ⁵⁰ Sete kamrongwose nga evi nanu nga m̄irres nga jinibb pisansan pimij suri delung, pia-la wani jinibb jikle nir nga moro parmij?” ⁵¹ Errlengesev nga muwrai ngok, ko erij wor nale se Atua, suri evi batu jinibb ne sulsulen ko renge sia nen: ni owra tweni nga Iesu pimij suri m̄eri Isrel nir. ⁵² Ko sete nir kis kobbong, ko pia-la lweni kele wor jinibb jikle se Atua nga marivel sarrsarr nir.

⁵³ Renge nabong nen m̄eri Isrel nga martori derteren renge nir arloli nale nga parevji pini Iesu rengen. ⁵⁴ Ololi Iesu setemun evel limjer renge Jutia, evel lingi ie ko evan renge ngaim nga welili e san nga nisen Eprem, morie lolo merwer. Ko elik tevi jinibb sen nir ie.

Otomori daron ne nanen ne asien

⁵⁵ Nanen ne asien se m̄eri Isrel nir oto mori. Ko jinibb elep arivel aran renge Jerusalem, arwera partaur parwokwok jile tera daron ne nanen ne asien. ⁵⁶ Ko daron nga marini renge Jerusalem, ko arkulkulu pej Iesu ko arwerwera lululwenir e, “Kamrrormi erpese? Pivini ko renge nanen ne asien, rreknga sete orongwos pivini?” ⁵⁷ Batu jinibb ne sulsulen nir ko Parasi nir arwerai pa tevi jinibb nir arwera poro san p̄ilesi Iesu lat nga m̄ilik e, ko puwrai tevir parongwose, ko paran parevei.

12

Iesu everus renge Betani

¹ Nanen ne asien nabong ouwon ojpon malum, ko Iesu olwi kele vini renge Betani e renge lat nga Lasros, nga ni muloli mimaaur luwi kele renge mijen, lat nga mīlik e. ² Renge ie artabbu nurre Iesu. Marta etabbu, ko Lasros evi san renge nir nga maraan tevi Iesu. ³ Mian ko Merri ela botel nga milep san ne senta nga mapun mīrres p̄elak nga nowlin milep temijpal nga marloli e nart, ko ejvi p̄etp̄eti renge βela Iesu nuru, ko etwasi e jomro batun. Ko loloim owun saute mapu senta nen. ⁴ Jutas ne Iskariot, nga mian ko vitunen pia-tekai kerasi Iesu, owra ⁵ “Erpese kum-lokloksi senta nga mapun mīrres ngok? Poro kupwulwule ko nevōt nen pivi pungut pivatul (300) kis ko, ko orongwos rraplai tevi βeres nir.” ⁶ Owrai erpel sete suri orrorrmi βeres ko nir, ko suri evi jinibb ne venao. Ko ni oksolo narr ser, ko ok-sesaroe nevōt nga muto renge nolon.

⁷ Ko Iesu owrai tevi “Kuplinglingi nesevin pisan, kuplinglingi puloli metmete tera nga partevnik. ⁸ βeres ngok nir parlik tetajer ko pa tevi kami, ko inu ma sete numa-lik tetajer tevi kami.”

Jinibb nga marlelep renge m̄eri Isrel nir arloli nale nga parevji pini Lasros

⁹ Delung jinibb nga milep ne m̄eri Isrel nir arunge nga Iesu elik renge Betani, ko artutur van, sete suri kis Iesu, ko suri kele wor Lasros nga Iesu muloli mimaaur luwi renge mijen. ¹⁰ Ko niko batu jinibb ne sul-sulen nir arloli nale ne Lasros nga parevji pini kele. ¹¹ Suri nga m̄eri Isrel elep arlesi nga Iesu muloli Lasros mimaaur luwi, ko arlingi kurtweni m̄erwomu ser nir, ko arosuri Iesu vajin.

Iesu evan renge Jerusalem ko jinibb arsurōvi ni

¹² Renge nabong m̄inij nen vajin meling jinibb nga milep nga

marini renge nanen ne asien arunge nga Iesu mivel vini pivini renge Jerusalem. ¹³ Ko arvasi rengsi nini nir ko arivel aran artur ore, ko arkail arwera “Rrapsurōvi Atua! Atua p̄irij p̄irres suri ni nga mivini renge nise Iova, Numal se m̄eri Isrel nir!”

¹⁴ Ko Iesu elesi natu dongki san ko esakel ren, erpe nga maruli renge Naul On: ¹⁵ ‘Kami jinibb ne Saeon nir, sete kapmetutu. Kaplesi Numal se kami evini, esakel renge natu dongki.’ ¹⁶ Jinibb sen nir sete arongwos wowomue nanu ngel nir; mian ko vitunen vajin daron nga Iesu mutur imare luwi renge mijen mian renge melrin m̄ila nosrōvien sen, ko ngok ara-rrorrmi sweri vajine nga aruli nanu ngel nir suri ni renge Naul On, nga jinibb nir parloli nanu ngel nir tevi ni.

¹⁷ Lartul nga marpitevi ni renge daron nga miverus ko muloli Lasros mutur imare luwi renge mijen renge dubb arij suri nanu nga Iesu muloli miplari nen. ¹⁸ Nanu ngok ko muloli delung elep kele wor aran jin rengen, suri nga marunge nelesien nen nga muloli. ¹⁹ Ko Parasi nir arwerwera lululweni tevir, “Kaplesi, setemun rramrongwos rraploli mun nanu pisan, suri jinibb jikle arvijuri pa ni.”

Meri Gris sopor arpej Iesu

²⁰ Jinibb nga maran renge nanen ne asien renge Jerusalem, renge livō rer, m̄eri Gris sopor aran kele nga parlot. ²¹ Lartul nen arini ji Pilip, m̄eri Betsaeta ne Galili, ko arwerai tevi “E m̄erel, nammerreni nablesi Iesu.” ²² Pilip ean owrai tevi Antru, ko Antru nuru vajin Pilip oran orwera tevi Iesu.

²³ Ko Iesu owra lweni tevir, “Leligen ngel mete nial nen mawos evini nga parsurōvi inu Jinibb Mawos. ²⁴ Nuwretun nga nuwretun nuwrai tevi kami, Poro wene nai sete pukur pivitan ngatan renge dan, ko ngok esansan bbölböl malum. Ko poro pukur ko wor, pivitan ngatan renge

dan, pietiv ko pimaaur kele, ko ngok ko pia-la wenen pilep ko vajin. ²⁵ Mer nga mimrreni mauren sen iel ngatan putor jabble; ko mer nga ma sete mimrreni mauren sen iel ngatan, pia-tori tajere van renge mauren nga muto tuwi ngok vini. ²⁶ Poro jinibb san pimrreni pimajing suk, ko pivijuri surik ko wor. Ngabe nga belik e, jinibb suk kele pilik tevik ie. Ko poro nga jinibb san pimajing suk, Tata suk pia-susi van mare.”

Iesu owra suri mijen sen

²⁷ Iesu owra “Lelingen ngel nolok ornge esij temijpal, ko bowra pipse? Bowra, ‘Tata, kupla twenik renge mijen ngel?’ Ejki, sete nurongwos bowra pirkok, suri nanu mawos ngel ko mevini tweni renge iel ngatan. ²⁸ Ko bowra ma ‘Tata, kuploli isev tama san nga pususi nik nistem van mare.’ ” Ko drrelan san evel renge melrin vini owra “Nususi pa evan mare osuw, ko bosusi kele wor pian mare pivesan.”

²⁹ Delung nga martur ie marunge ko arwera “Bever ko san”, ko nir sopor nen arwera “Ejki, anglo ko san erij tevi.” ³⁰ Ko Iesu owra lweni tevi delung nga martur ie, “Drrelan ngel sete evini suri inu, ko evini suri kami kaprunge. ³¹ Lelingen ngel evi daron nga Atua puwra suri lat nga puto suri tevi jinibb nir, ko pusor tweni demij, numal ne iel ngatan. ³² Ko inu daron nga parsusik imare ko bervei jinibb jikle parini jik.” ³³ Owra nale ngel, eviseni sev mijen nga ni pimij rengen.

³⁴ Delung arwera lweni tevi, “Kem namrunge renge nale nesereien, owra Mesaea pilik tuwi ngok vini. Ko nik kuwra erpese ko nga kumwera mirpok ngok, ‘Parsusi wor jinibb mawos ko mare?’ Ko isi ko jinibb mawos ngok?” ³⁵ Ko Iesu owrai tevir, “Moron ngel pipitevi kami beblen kele ma, ko sete miaperiv te. Daron nga moron ngel mimor e, ko kapiel ko wor rengen, nemalik tia-malik tevtvni kami. Suri

ni nga mivel renge nemalik erleng lat nga pian e. ³⁶ Daron nga moron mipitevi kami, ko ngok kaposuri moron, nga puloli kami kapivi jinibb ne moron.” Iesu owra jile nanu ngel nir ko evel teptepe nir, sete parlesi.

³⁷ Ewretun ni ololi nelesien elep temijpal renge nor arlesi, ko sete arosuri ni te, ejki. ³⁸ Osorsan tevi nale nga propet Aesea muwrai tuwi, owra ‘Numal, isi osuri nanu nga namwerair, isi elesi wose derteren som nga kumviseni?’ ³⁹ Erpe nga ngok ko, sete arongwos parosuri. Suri Aesea owrai kele vesan, owra ⁴⁰ ‘Lartul ngok nir batur eterter erpe nevöt. Ko niko Atua ololi meter arrorr, ko ololi nolor arterter. Suri arwera “Ai, rratlesi renge mete kerr! Rratrongwose renge norrorrmien se kerr! Rratrieni lweni kerr vini jin vajin ko ni tuloli kerr rrata-maur luwi!” ’ ⁴¹ Aesea owrai nanu ngel nir, suri elesi nosrovien se Iesu, ko niko muspe suri ni.

⁴² Ko ewretun, meri Isrel elep arosuri Iesu, ko nir elep nga marleleper arosuri kele. Ko suri armetutu Parasi nir, ko sete arwerai tweni ni te ejki. Suri armetutu tarwirr twenir renge naim gortien ser. ⁴³ Suri armerreni nga jinibb parsurovir easi renge nga Atua pusrovir.

Iesu evi mauren ne iel ngatan

⁴⁴ Iesu ekail ko owra tweni “Mer nga muosuri inu, sete osuri inu kis ko, ko osuri mer nga mukonik kele. ⁴⁵ Jinibb si nga milesi inu, ngok elesi pa mer nga mukoni inu ko osuw. ⁴⁶ Inu nuvi moron ne iel ngatan. Mer nga muosuri inu sete orongwos pilik renge nemalik. ⁴⁷ Poro jinibb pisan purnge nale suk, ko sete puosuri te, inu sete numa-wera suri lat nga puto suri re mernen. Suri sete nuvini tweni bololi pirkok iel ngatan, nuvini tweni nga bela mauren tevi jinibb nir. ⁴⁸ Isi nga mungasi inu, ko sete muosuri nale suk nga mowrai, san nga pia-wera suri lat nga puto suri re mernen otoa.

“Nale suk nga mowrai niko pia-wera suri lat nga puto suri re mñernen renge nabong nga vitunen. ⁴⁹ Inu sete nuwra nawon nanu san. Tata suk nga mukonik ko wor owrai tevik nale nesesreien sev nga inu bea-werair ko bospe surir. ⁵⁰ Ko nurongwose nale nesesreien sen evi mauren nga muto tuwi ngok vini. Ko niko nale suk nga mowrai, nuwrai osorsan tevi nga Tata suk muwrai tevi inu.”

13

Iesu errawe bela jinibb sen nir

¹ Evi nabong nga muwomu nen, mian ko mevinen vajin pivi nabong ne nanen ne asien. Ko Iesu orongwose nga mete nial sen evini nga pivel lingi iel ngatan, pulwi van ji Tata sen e. Ni tetajer emrreni jinibb nga marivi sen renge iel ngatan, ko emrrenir ejpari bongsin jer.

² Iesu eptevi jinibb sen nir renge nanen. Ko Demij elngi womu pae renge nolo Jutas, Saemon ne Iskariot natun, nga ni pitkai kerasi Iesu. ³ Iesu orongwose nga Tata ela nanu petpeti nir elngir renge nevren, ko ni orongwose nga ni evel ji Atua vini, ko pulwi kele ko wor van ji Atua e. ⁴ Ko ni emra renge nanen, ko ori tweni sunsun sen ejingteni oto, ko ela tawol, etatuwe renge ñin. ⁵ Ko ela nuwi ejvi van renge narov, ko etipatun errawe bela jinibb sen nir, ko ela tawol nga mitatuwe ko etwasir e. ⁶ Mian ko evini vajin ji Saemon Pita. Ko Pita owrai tevi “Numal, sete omomsawos nga nik kuprrawe inu belak!”

⁷ Iesu owra lweni tevi, “Sev nga mololi sete kuma-rongwose lelingen ngel, vitunen ko wor ko kupa-rongwose.” ⁸ Pita owra lweni tevi “Ejki rres nawon! Sete kuma-rrawe belak nabong san.” Iesu owrai tevi “Poro sete ñerrawe belam, ko nik sete kuma-ivi jinibb suk.”

⁹ Ko Saemon Pita otur imare owrai tevi, “O, Numal, poro pipok ko sete belak kis nuru, ko nevrek nuru ko

batuk kele!” ¹⁰ Iesu owrai tevi “Ejki, mñer nga mñilalos jile lelingen ngel sete orongwos pulwi pilalos luwi kele, ñelan kis kobbong nuru; ko ni owokwok petpeti ko pa. Kami kamwokwok; ko sete kami jile kamwokwok.” ¹¹ Suri orongwos womue pa nga isi pia-te kai kerasi ni, ko niko muloli nga mutuw nale ngok, “sete kami jijle kamwokwok”.

¹² Vitunen renge mñirrawe jile ñelar, ko ela lweni sunsun sen ko ori lweni, musuw ko esakel luwi renge milngen. Ko owrai tevir, “Kamrongwose sev nga mololi tevi kami? ¹³ Kami kamveruse inu Jinibb Nevisvisenien ko Numal. Kami kamwerai momsawose inu ko, ¹⁴ inu nuvi Numal ko jinibb nevisvisenien se kami. Ko ngok, kami kele kaploli nolo kami pian ngatan, ko kaploli pipok, kaprrarrawe ñela kami lulweni nir. ¹⁵ Inu nuloli rrongrongvi tevi kami ko lat nga kaploli suri e. Niko, kami kaploli pipre nga mololi tevi kami ngok ko. ¹⁶ Nuwretun nga nuwretun nuwrai tevi kami, jinibb ne majingen sete ean mare lingi numal sen, ko erpok kele jinibb nga markoni sete ean mare lingi ni nga mukoni. ¹⁷ Poro kaprongwose nanu ngel, ko neiren renge kami poro kaploli.”

¹⁸ “Sete nuwra kami jijle ngok ko. Nurongwose nir nga motobbto-bbuer. Ko Naul On pivini pipari weretunen ko wor, nga muwra ‘Mer nga murro nanen nurruk pirieni ko pitre kele inu.’ ¹⁹ Nuwra wowomue le ngel tevi kami, vitunen ko pia-pelari; ko poro pia-pelari, ko kami kapa-osuri vajin nga inu nuvi mñernen. ²⁰ Nuwretun nga nuwretun nuwrai tevi kami, isi nga mitkai nir san renge nir nga mokoni ngel van re naim sen, ngok etka kele pa inu ko. Ko isi nga mitkai inu, ngok etkai kele pa ni nga mukoni inu ko.”

Iesu ospe suri mijen sen

²¹ Daron nga Iesu muwra nanu ngel e ko ornge lengleng esij ko

owrai tevir, “Nuwretun nga nuwretun nuwrai tevi kami, san rengen kami pia-te kai kerasi inu.”²² Jinibb sen nir armetmetenir e, arrelenge owra nir si nen ko.²³ San rengen jinibb sen, ni nga Iesu mimrreni, elik mori bbong Iesu, elik lilji.²⁴ Ko Saemon Pita olongwis bbong tevi, owra “Kupsusi ta tevi ni, isi ko muwrai ngok.”

²⁵ Ngok m̄nren oruj mori van jin ko osusi tevi, owra “Numal, isi ko m̄nren?”

²⁶ Ko Iesu owrai tevi, “Mer nga bea-rrurrngoni niv ko bea-lai tevi. Ni ko evi m̄nren.” Ko ela bebje niv ko orurrngoni rengen sup ko elai vajin tevi Jutas, Saemon ne Iskariot natun.²⁷ Daron nga Jutas mokala niv e, ko Demij kele esilvi vajin. Ko Iesu owrai tevi “Sev nga kumwera kuploli ngok, kuploli pingavil.”

²⁸ Nir nga marlik rengen nanen, nir san sete orongwose rragrag suri sev nga Iesu muwrai mirpel tevi.²⁹ Arrormi rreknga suri nga Jutas moksa narr ne nevöt, ko niko Iesu muwrai tevi pian puwli sev nga marmerrreni rengen nanen, rreknga pian p̄ila nevöt tevi beres nir.³⁰ Ko Jutas ela jile niv ko esil ivare evel. Natopong ko pa osuw.

³¹ Jutas ean pa vare ko osuw, ko Iesu owra “Lelingen ngel evi daron nga parsurövi inu Jinibb Mawos, ko rengen inu bosrövi Atua.³² Poro nosrövien se Atua piplari rengen inu, ko Atua kele puloli nosrövien se inu kele piplari luwi kele ji inu, ko puloli pirpok pivesane.³³ Nanwarreng suk nir, sete numa-lik tevi kami mipriv mun. Sete pipriv mun mian ko kapa-pej inu; ko erpe mowrai pa tevi m̄erwomu se kerr m̄eri Isrel nir, ko lelingen ngel nuwrai le vajin tevi kami: Lat nga bean e kami sete kamrongwos kapini rengen.³⁴ Lelingen ngel bela nale nesereien nga mimerr tevi kami, ngel: Kami kapmerrmerreni kami. Pirpe nga inu memrreni kami, kami

kele kaploli pirpok, kapmerrmerreni kami.³⁵ Poro kami kapmerrmerreni kami, ko ngok jinibb jilje parongwose ko nga kami kamivi jinibb suk nir.”

³⁶ Saemon Pita osusi tevi ni, “Kupan ngabe ko Numal?”

Iesu owra lweni tevi ni, “Lat nga bean e, lelingen ngel setete kurongwose kupvijurik rengen; ko kupvijurik vitunen vajin.”

³⁷ Pita owrai tevi, “Numal, suri sev setete nurongwos bevijurim lelingen ngel? Numarong lweni inu nga bemij surim.”

³⁸ Iesu owra lweni tevi, owra “Ia, nik kuwretun ko wor, nik kumarong nga kupmij surik? Inu bowra weretunen vajin tevim. Nato setewor pukokrout ko wor ko nik kupvilvil orek pivatul, kupwera sete kurongwose inu.”

14

Iesu evi sel nga pian ji Tata

¹ Ko Iesu owrai tevir, “Sete kaploli nolo kami parkarkar; kaposuri Atua ko inu kele.² Rengen naim se Tata, loloim nen nga markel ototi rengen owun saut. Poro sete pirpok, sete numa-werai le ngel tevi kami: Bean bololi lilane lat nga kami.³ Bean bololi lilane jile pusuw, ko bolwi kele vini betkai kami, kaplik tevik rengen lat nga m̄elik e.⁴ Ko kami kamrongwose sel nen nga bean e.”

⁵ Tomas owrai tevi “Numal, sete namrongwose te lat nga kupan e, kem nabrongwose sel nen pirpese?”

⁶ Ko Iesu owrai lweni tevi, “Inu nuvi batu sel, ko nuvi batu weretunen, ko nuvi batu mauren. Sete san orongwos p̄iasi nawon van ji Tata ejki, p̄ikali wor ji inu e ko.⁷ Poro kaprongwose inu, ko kaprongwose kele Tata suk. Kamlesi pa ni osuw, ko lelingenok kamrongwose ni.”⁸ Pilip owrai tevi owra “Numal, kupviseni ta Tata som tevi kem, nga puloli kem nabrongwos alje vajin.”⁹ Iesu owrai tevi, “E, nuptevi kami bonevis le wor, ko ejki

malum wor, kurleng malume inu Pilip? Mer nga m̄ilesi inu, ngok elesi pa Tata suk ko, ko suri sev nga kumwera “Kupviseni ta Tata som tevi kem”? ¹⁰ Sete kuosuri nga inu renge Tata suk ko Tata suk renge inu? Nale nga mowrair tevi kami, sete nuwrair renge derteren suk. Tata suk ko wor nga m̄ilik renge inu ololi majingen sen nir. ¹¹ Kaposuri inu nga inu renge Tata suk ko Tata suk renge inu. Ko poro kaplesi p̄iterter nga kaposuri iok, ko kaprrormi majingen nga mololir, ko kapa-osuri ko vajin. ¹² Nuwretun nga nuwretun nuwrai tevi kami, m̄er nga muosuri inu pia-loli majingen nga mololir, ko pia-loli nga wor marlelep nen jerjer, suri inu bolwi van ji Tata suk e. ¹³ Poro kapngoni isev san renge inu nisek, ko bealoli ko, nga puloli nosrövien se Tata suk pia-viseni rurrngi renge Natun. ¹⁴ Nanu jijle ngok nir, poro kapngoni renge inu nisek, ko ngok bea-lolir ko.”

Rijrijen ne Nem̄in On

¹⁵ “Poro kapmerreni inu, ko kaptori lilane nale nesesreien suk nir. ¹⁶ Ko inu bea-ngoni tevi Tata nga ni pia-koni Nem̄in On vajin vini nga pok-wilwil se kami, ko pia-te kai kami tuwi ngok vini. ¹⁷ Ni evi Nem̄in ne weretunen, ko sete jinibb ne iel ngatan arongwos parlai ni, suri sete arlesi ko sete arlesi wos kele e. Ko kami ma kamrongwose ni, suri elik livö renge kami, ko p̄ilik renge kami tetajer. ¹⁸ Setete ðelinglingi kami kapsan te ejki, bolwi kele vini ji kami. ¹⁹ Sete ngasu te, ko jinibb ne iel ngatan ngel nir setemun parlesik. Ko kami ma kaplesik; ko suri numaur, ko kami kele kapa-maur. ²⁰ Renge nabong nen, kami kaprongwose nga inu renge Tata, ko kami renge inu, ko inu kele renge kami.

²¹ “Mer nga mutori lilane nale nesesreien suk nir ko muosurir, ni evi m̄er nga mimrreni inu. Ko m̄er nga mimrreni inu, Tata suk pimrreni ni;

ko inu kele bemrreni ni, ko inu beaviseni inu tevi ni.”

²² Jutas (sete Jutas ne Iskariot) owrai tevi ni, “Numal, kuploli p̄irpese nga kupviseni nik lweni tevi kem, ko sete tevi jinibb ne iel ngatan jijle nir?” ²³ Iesu owra lweni tevi, “Poro nga jinibb san pimrreni inu, ko ngok ni pia-tori lilane nale suk. Ko Tata suk pia-merreni ni, ko noborini jin, ko noborloli liken se komru tevi ni. ²⁴ Mer nga sete mimrreni inu sete otori totoni nale nesesreien suk nir. Nale nga kamrunge ngok nir sete arivi suk, arivi se Tata suk nga mukoni inu. ²⁵ Daron ngel nga m̄elik tevi kami malum e, ko nuwra nanu ngel nir tevi kami. ²⁶ Nem̄in nga pok-wilwil se kami, Nem̄in On nga Tata pia-koni renge inu nisek, pia-visviseni kami e nanu jijle, puloli kami kaprrormi sweri lweni nanu nga mowrair pa tevi kami.

²⁷ “Demat nga milep le m̄elai tevi kami, evi inu demat suk. Sete demat suk osorsan tevi demat ne iel ngatan. Sete kaprong karkare te, puloli nolo kami p̄isij, pijki, ko sete kapmetutu te. ²⁸ Kamrunge nuwrai tevi kami le ngel, ‘Inu bolwi le pa, ko bevini kele bbong ji kami ko.’ Poro kapmerrenik ko kap̄ir kobbong, suri nga bean ji Tata. Suri ni elep asi wore inu. ²⁹ Inu nuwrai wowomue nanu ngel le nir tevi kami, mian ko vitunen para-pelari. Ko daron nga para-pelari e, ko kami kapa-osuri vajin.

³⁰ “Sete numa-rij periv tevi kami. Suri Demij, numal ne iel ngatan, otomori pivini. Derteren sen ejki rres nawone renge inu. ³¹ Ko inu nuloli surie erpe wor Tata ko muwrai tevik, puloli nga jinibb ne iel ngatan parongwose nga inu numrreni Tata. Kapmera, kerr pivel vajin.”

15

Iesu evi batu grep weretunen

¹ “Inu nuvi batu grep weretunen, ko Tata suk evi m̄er nga mimetmete.

² Ko seken jijle nir nga renge inu nga sete marwen nen nir, oktevei tutwenir arjiekie. Ko okvasi vaseni seken nga marwen nen nir, ko ngok puloli sete parmelmelngir, ko parejal sisamis ma p̄irres, ko parwen lengleng. ³ Ko ololi vaseni kami kamwokwok ko pa osuw renge nale nga mowrair tevi kami ngel nir. ⁴ Ko kami kaplik renge inu, ko inu ñelik renge kami. Erpe seken sete orongwose pisan piwen, orongwos bbonge piwen ko renge nga poro p̄ijipjipti malum renge durun. Ko ngok erpok ko renge kami, sete kamrongwos kapwen poro sete kaplik renge inu.

⁵ “Inu nuvi batun, ko kami kamivi seken nir. Si nga ñilik renge inu, ko inu renge ni, pia-wen temijpal kele wor. Suri sete kamrongwos kaploli rragrrage nanu pisan poro nga inu bejkie kami. ⁶ Poro nga jinibb pisan sete p̄ilik renge inu, parwirr tweni ko wor erpe seken, ko pukurkur. Ko arser kortoni seken ngok nir ko arwirr tweni nir van renge nabb, ko arin. ⁷ Ko poro nga kaplik renge inu, ko nale suk puto renge kami, ko ngok ko poro nga kapngoni sev nga kammerrenir, ko kaplair ko. ⁸ Ko jinibb pilep parsurövi Atua Tata suk, suri kapla temijpale wenen. Ko renge sel ngel ko, kami kapivi jinibb suk nir. ⁹ Erpe Tata suk emrreni temijpale inu, ko inu numrreni kami; niko kami kaplik renge inu merrenien suk malum. ¹⁰ Poro nga kami kaptor lilane nale nesesreien suk nir, ko niko kaplik renge merrenien suk, pirpe nga inu motori lilane nale nesesreien se Tata suk nir, ko ñelik renge merrenien sen.

¹¹ “Inu nuwrai nanu ngel nir tevi kami nga puloli neiren suk puto renge kami. Ko ngok puloli kami neiren se kami puwun saut. ¹² Ngel evi nale nesesreien suk: Kami kapmerrmerreni lululweni kami, pirpe nga inu memrreni kami. ¹³ Merrenien nga milep temi-

jpal nga jinibb puloli tevi selen nir, evi nga p̄ilngilngi mauren sen, pimij p̄isrer. ¹⁴ Kami kamivi selek, poro nga kaploli sev nir nga mowrair tevi kami. ¹⁵ Inu setemun beveruse kami ‘jinibb ne majingen’. Suri jinibb ne majingen sete orongwose sev ko nga numal sen muloli. Inu beverus vajine kami ‘selek nir’. Suri nuwra nanu jijle nir nga mornger ji Tata tevi kami. ¹⁶ Kami sete kamtobbtobbue inu, inu ko ma nutobbtobbue kami. Ko nulngi kami nga kapan kapla wenen pilep, wenen nen nga puto tuwi ngok vini. Ko ngok niko, isev nga poro kapngoni renge inu nisek van ji Tata suk, ni pia-lai ko tevi kami. ¹⁷ Ngel le evi nanu nga bowrai tevi kami: Kami kapmerrmerreni lululweni kami.

Jinibb ne iel ngatan arungasi jinibb se Iesu nir

¹⁸ “Poro nga jinibb ne iel ngatan nir parungasi kami, ko kami kaprongwose nga arungasi womue inu ko pa, vitunen ko mara-ungasi kami vajin. ¹⁹ Poro kami kapivi se iel ngatan, ko jinibb ne iel ngatan parmerreni kami ko, suri kamivi sen. Ko ejki, inu nutobbtobbue kami renge iel ngatan. Kami sete kamivi sen. Suri iok ko niko mungasi kami suri. ²⁰ Kaprrormi nale nga inu mowrai pa tevi kami: Sete jinibb ne majingen elep asie numal sen. Poro parloli p̄isij tevi inu, ko parloli p̄isij kele kobbong tevi kami; ko poro partori nale suk nga mowrair, ko partori kele bbong nale se kami ko nir. ²¹ Ko parloli nanu ngel ko nir tevi kami suri kami kamivi jinibb suk nir, suri nir sete arongwose ñer nga mukoni inu vini. ²² Poro nga inu sete bevini ko bowra nanu tevir, ko niko sete arongwose paron ko renge nololien ser. Ko lelingen ngel sete arongwose parkerkerise parwera nawone nanu san suri nololien ser, suri ñejiljilwer pa tevir, ko arongwos pae osuw. ²³ Mer nga mungasi inu, ngok ongasi Tata suk kele ko. ²⁴ Ko poro nga sete bololi

majingen nga jinibb san setewor muloli ko renge livö renge nir, ko ngok ko sete arongwose paron ko renge nololien ser suri. Ko ejki, arlesi pa nanu nga mololir, ko arungasi wor komru korti, inu ko Tata suk. ²⁵ Ngel evi nga puloli nale nga maruli renge nesesreien ser pipari, nga muwra 'Arungasi nawon bbonge inu, inu sete nuloli rragrrag nanu nga m̄isij san.'

²⁶ "Nem̄in nga mokla ser pivini, Nem̄in ne weretunen, nga pia-ivel ji Tata vini. Inu bea-koni ji Tata pia-vini ji kami, ko ni pia-rij se inu. ²⁷ Ko kami kele kapa-rij se inu, suri nga kami kamlik tevik renge nga m̄etipatune m̄emajing wowomu jer, mijpari lelingen ngel.

16

¹ "Nuwra nanu ngel nir nga puloli kami sete kapvitan te, pijki. ² Jinibb nir parwirr tweni kami renge naim gortien ser. Ko daron nen pia-vini nga jinibb parevji pini kami, ko jinibb nga marevji pini kami nir, parrormi arloli majingen se Atua ko. ³ Parloli nanu ngel nir tevi kami suri nga sete arongwose komru korti, Tata ko inu. ⁴ Nuwra wowomu pae nanu ngel le nir tevi kami ngel. Poro nga daron nen pia-vini vajin nga para-loli nanu nga ngel nir tevi kami, ko ngok, kami kaprrormi sweri nga nuwrai pa tevi kami osuw."

Majingen se Nem̄in On

"Sete nuwra wowomue nanu ngel nir tevi kami renge bonevis pa, suri inu m̄elik tevi kami. ⁵ Ko lelingen ngel, bevel le pa, bolwi van ji ni nga mukoni inu e. Ko kami san sete osusi tevik "Kupan ngabe ko?" ⁶ Ko mowrai tevi kami nga bevel lingi kami, ko nolo kami arrum suri. ⁷ Ko nuwra weretunen ko tevi kami, ngok pia-ivi nanu nga m̄irres renge kami; suri poro sete bevel, ko Nem̄in nga mok-la ser sete orongwos pivini ko. Ko poro bolwi ko van, ko bokoni

Nem̄in On ko vini ji kami. ⁸ Ko daron nga pivini e, ko pia-wowrai jinibb ne iel ngatan nir nga marsarr renge nololien, ko pia-wowrai suri sev nga mumomsawos, ko sev nga sete mumomsawos nga Atua pia-wer lokloksi jinibb suri. ⁹ Nir arsarr renge nololien, suri nga sete marosuri inu. ¹⁰ Ko arsarr renge inu m̄er nga mololi mumomsawos m̄irres, suri inu bean ji Tata e, ko kami sete kaplesi kele mun inu. ¹¹ Ko arsarr renge erpese nga Atua pia-wer lokloksi jinibb suri, suri sete arongwose nga Atua ewer lokloksi jile pa Demij nga mivi m̄erwomu ne iel ngatan.

¹² "Nanu elep malum wor nga moro bowrai tevi kami, ko ejki mun, lelingen ngel setemun kamviter kaprongwos nir. ¹³ Ko daron nga Nem̄in ne weretunen vajin pia-vini, ko pia-wowomue kami van renge weretunen jile nir. Ni sete pia-wera nawone nale pisan, ejki rres. Ni puwra bbong nanu nga murnger kis ko, ko puwowra nanu nga paravini nir tevi kami. ¹⁴ Ni pusrövi inu, suri pia-la nanu nga marivi suk nir, ko ni pia-werwerai twenir tevi kami. ¹⁵ Nanu jile nga marivi se Tata arivi suk; ngok ko ololi nga inu mowrai Nem̄in pia-la nanu nga marivi suk nir, ko pia-werwerair tevi kami vajin."

"Beblen welili kele ma, ko kaplesi kele inu"

¹⁶ Ko Iesu owrai kele tevir, owra "Beblen welili kele ma, ko sete kaplesi mun inu; mian ko beblen welili kele ma vitunen renge ngok, ko kapa-lesi kele inu."

¹⁷ Jinibb sen sopor arwerai tevi nir sopor nen, "Owra sev le san nga muwrai mirpok ngok tevi kerr, 'Beblen welili kele ma, ko setemun kaplesi inu, mian ko beblen welili kele ma vitunen renge ngok, ko kapa-lesi kele inu', ko, 'Suri nga inu bean ji Tata?'" ¹⁸ Ko jinibb sen nir arsususi lululweni tevi nir: "Owra sev le san nga muwra 'Beblen

welili'? Sete rramrongwose owra sev ko."

¹⁹ Iesu orongwose nga armerreni parsusi tevi ni, ko owrai tevir, "Inu mowra 'Beblen welili kele ma ko setemun kaplesi inu, mian ko beblen welili kele ma vitunen renge iok, ko kapa-lesi kele inu'. Ngok ko, kamok-susi lululweni kami ngok e. ²⁰ Nuwretun nga nuwretun nuwrai tevi kami, kapkail kapting, suwen mete kami pujumjum; ko jinibb ne iel ngatan nir parir, ko kami nolo kami parrum. Ko mian ko nolo kami nga marrum ngok parienir van renge neiren. ²¹ Daron nga nesevin mutomori puwosi bipi sen, ko nolon orrum, suri daron sen evini nga puwosi bipi. Ko daron nga nesevin muwosi jile bipi, ko emalie norongen nga misij sen vajin, suri bipi eak pa iel ngatan osuw. ²² Kami kamirpok ko lelingen ngel, nolo kami arrum. Ko bea-lesi kele kami, ko nolo kami puwun saute neiren. Neiren nen, setemun jinibb san orongwos pilai tweni mun ji kami.

²³ "Renge nabong nen, setemun kama-susi rongorngge nanu san tevik. Nuwretun nga nuwretun nuwrai tevi kami, poro nga kapngoni nanu san tevi Tata suk renge inu nisek, kapngoni, ko ni pia-lai ko tevi kami. ²⁴ Mijpari lelingen ngel, kami setewor kamngoni nanu san renge inu nisek; kapngoni vajin ko kaplai, nga puloli neiren se kami puwun saut."

Iesu easi renge nanu jikle nir ne iel ngatan ngel

²⁵ "Nuwra nanu ngel nir tevi kami renge nale rrongrrongvi nir. Ko daron nen pia-vini nga inu setemun bela nale rrongrrongvi, pijki, ko bowra momsawos Tata vajin tevi kami renge nale momsawos nir. ²⁶ Nabong nen pia-vini ko kami kapngoni ni renge inu nisek. Sete nuwra inu bean se kami bongoni nanu san jin se kami, ejki. Kami ko wor kapan mawos ji Tata, ²⁷ suri

Tata ni lweni emrreni kami. Ni emrreni kami suri kami kammerreni inu, ko kamosuri nga inu nuvel ji Atua vini. ²⁸ Inu nuvel ji Tata vini iel ngatan. Ko lelingen ngel, bevel lingi iel ngatan ko bolwi van ji Tata e."

²⁹ Jinibb sen nir arwerai tevi ni, "Ngok kulesi, kuwra momsawose vajin, setemun kuwrai renge nale rrongrrongvi. ³⁰ Kem namrongwose vajin nga nik kurongwose nanu jikle. Kurongwos kupsupsupe nanu petpeti nir, tevi nanu nir nga setewor san mususi tevim. Ngel ololi nga kem namosuri nga nik kuel ji Atua vini." ³¹ Ko Iesu owrai lweni tevir, "Kamosuri vajin lelingen ngel? ³² Mete nial nen evini, ejpari pa ngel, nga kami jikle kapwolu sisamis van renge ngaim se kami e. Ko inu besansan bbölböl botur jer. Ko weretunen sete nusan, suri Tata eptevik. ³³ Inu nuwra pa nanu ngel tevi kami, nga puloli kami kapkorti renge inu, ko kapla demat. Iel ngatan puloli kami kaprunge pisij; ko sete kapmetutu, inu nuasie pa nanu ne iel ngatan ngok nir jikle."

17

Iesu olot suri jinibb sen nir

¹ Daron nga Iesu muwra jile nale ngel e nir, ko oklu imare emteni melrin, ko olot owra "Tata, mete nial nen evini. Kupsurövi natum, ko inu bosrövi nik. ² Kula derteren tevik nga inu nuterter evter nga bololi sev nga memrreni tevi jinibb petpeti nir. Ko ngok nurongwos belai mauren nga muto tuwi ngok vini tevi jinibb jikle nga kumlair tevik. ³ Nanu ngel le evi mauren nga muto tuwi ngok vini, nga jinibb parongwose nik kumsansan kumivi Atua weretunen, ko parongwose Iesu Kristo nga nik kumkoni vini iel ngatan. ⁴ Inu nusrövi nik renge iel ngatan, nuloli jikle majingen nga kumlair tevik nga bololir. ⁵ Lelingen ngel vajin Tata, kupsurövi inu renge nik nom renge nosrövien nga tuwi mivi suk, renge

daron nga m̄elik tevi nik e womu mian ko vitunen vajin kuma-loli iel ngatan.

⁶ “Inu nuwra visviseni nik nisem tevi jinibb ne iel ngatan nir nga nik kumla twenir marivi som, ko kumlair tevik vajin, ko nir arosuri nale som. ⁷ Lelingen ngel nir arongwose vajin nga nanu jile nga kumlair tevik arivel jim vini. ⁸ Suri nale som nir nga kumlair tevik, inu nulair tevir. Ko nir arlair, ko nir arongwose vajin nga weretunen nga inu nuvel jim vini. Ko arosuri nga nik kukoni inu.

⁹ “Inu nomok-lot suri nir; inu sete nomok-lot suri jinibb ne iel ngatan nir te ejki; nomok-lot suri bbong nir nga kumlair ko tevik, suri arivi som. ¹⁰ Nir jile nga marivi suk arivi som kele, ko nir nga marivi som arivi suk. Nosrövien suk nir ko arviseni eplari. ¹¹ Lelingen ngel inu bevinuk pa jim e le, setemun numalik iel ngatan; ko nir ma parlik jer iel ngatan. Tata nga muon, kupmetmet nir nga kumlair tevik reнге derteren ne nik nisem, nga nir parivi pisansan, pirpe nga kerru sansan. ¹² Daron nga m̄elik tevi nir nga kumlair tevik, numetmet nir reнге derteren ne nik nisem. Numetmet lilane nir erres, sete nir san ejjiki te; sansan kobbong, nga ni pipok ko wor, ni kobbong ejjiki, nga puloli nale nga muto reнге Naul On piplari. ¹³ Lelingen ngel inu bolwi le pa bevinuk jim e, ko nuwra nanu ngel nir tevir reнге daron nga inu m̄elik ngatan malum le. Ngok puloli nir parla neiren suk reнге nolor parwun saute. ¹⁴ Inu nula nale som tevir; ko jinibb ne iel ngatan nir arungasir, suri nir sete arivi ne iel ngatan, arsorsan tevi inu sete mevi ne iel ngatan. ¹⁵ Inu sete nungoni nik nga kupla twenir reнге iel ngatan, pijki. Nungoni nik ma nga kuptor orer, parasi reнге Demij nga m̄isij. ¹⁶ Nir sete arivi ne iel ngatan, arirpe inu sete mevi ne iel ngatan. ¹⁷ Kuplingi taleve nir, kuplolir paron reнге weretunen som. Nale som

evi weretunen. ¹⁸ Erpe nga nik kumkoni inu vini iel ngatan, ko inu kele nukoni nir van reнге iel ngatan. ¹⁹ Inu nulngi taleve inu lweni nuon, nga puloli nir kele parlik talev, ko paron reнге weretunen.

²⁰ “Inu sete nulot suri nir kis kobbong, ko nulot suri kele wor nir nga para-osuri kele inu vitunen suri nale se jinibb suk ngel nir. ²¹ Inu nulot suri nir, nga parivi pisansan e, pirpe nik Tata reнге inu, ko inu reнге nik. Ngok pipok ko, nir kele reнге kerru, puloli nga jinibb ne iel ngatan nir parlesi wose inu nga nik kumkoni inu. ²² Nosrövien nga kumlai tevik, nulai pa tevir nga nir parivi pisansan pirpe kerru rromorivi sansan. ²³ Inu reнге nir, ko nik reнге inu, ngok puloli nir parivi pisansan mawos, nga puloli jinibb ne iel ngatan nir parongwose nga nik kukoni inu, ko kumrreni nir osorsan tevi kumrreni inu.

²⁴ “Tata, numrreni nga nir nga kumlair tevik parlik tevik kele reнге lat nga belik e, nga parlesi inu nosrövien suk nga kumlai tevik. Suri nik kumrreni womu inu, vitunen ko iel ngatan ngel mia-toe. ²⁵ O, Tata nga mumomsawos, jinibb ne iel ngatan nir sete arongwose nik, ko inu ma nurongwose nik; ko nir ngel kele arongwose nga nik kumkoni inu. ²⁶ Nomok-wera visviseni pa nik tevi nir, ko nir arongwos vajine. Ko bololi malume pipok, nga puloli merrenien nga kummerreni inu e puto reнге nir, ko inu kele reнге nir.”

18

Arevei totoni Iesu

¹ Vitunen reнге Iesu mulot jile muwra nale ngel nir, ko eptevi jinibb sen nir arivare reнге Jerusalem, arivel otvi belai nuwi ne Kitron. Ko aran reнге lut san nga mivi lolnai olip. ² Jutas nga pitkai kerasi ni orongwose lat nen, suri Iesu tetajer ok-korti tevi jinibb sen nir ie. ³ Ko Jutas eptevi jinibb ne

nanu san sete emawos, ko kupwera tweni lut nga mowrai sarrsarre. Ko poro nga nanu nga mowrai omomsawos, ko suri sev kumwujek?" ²⁴ Mian ko Annas okoni tweni Iesu van ji Kaeapas, batu jinibb ne sulsulen. Ko dil nga marsere Iesu nevren e oto malum ren.

Pita evilvil ore Iesu kele

²⁵ Saemon Pita otur malum renger lat nga ko etetli. Ko nir sopor nga martur martetli tevi arwerai tevi, "Nik kuvi jinibb se morok san." Ko Pita evilvil ore kele, owra "Ejki ma, inu sete nuvi jinibb sen san!"

²⁶ San renger jinibb ne majingen se batu jinibb ne sulsulen, nga mivi metka se mer nga Pita misipri otvi boron, owra "Sete nik ko, merlesim kumpitevi ni renger lolnai ne olip?"

²⁷ Ko Pita evilvil ore kele, owra "Ejki ma!" Ko renger daron mawos ngok ko pa, nato okokrout.

Iesu otur womu renger no Paelat

²⁸ Nir arpitevi tweni Iesu renger naim se Kaeapas van renger naim nga milep se Paelat, nga mivi meri Rom nen nga mivi batu gavman iok. Evi rorong susu malum. Meri Isrel nir sete aran renger naim se Paelat te ejki, suri ni evi meri Rom, ko poro paran ko ngok parrokkit ko, ko sete parongwos paruroi nanen ne asien.

²⁹ Ko niko Paelat eivare evini jir, ko osusi tevir owra "Sev ko kamlesi esij re merel nga muloli kamrevei vini iel e jik?"

³⁰ Ko nir arwera lweni tevi ni, arwera "Po, ko poro merel sete puloli majingen nga parsij, ko setete nama-pitevi ni vini!" ³¹ Paelat owra lweni tevir, "Kappitevi tweni, ko kami ko kapwera suri lat nga puto suri renger renger nale nesesreien se kami." Meri Isrel nga marwowomu nir arwera lweni, "Ko kami ko meri Rom nir kamwer ore nga sete namrongwos nabor pini jinibb san!"

³² Nanu ngel eplari nga puloli nale se Iesu nga muwrai piplari, nga muwra suri mijen sev nga ni pia-mij renger.

³³ Ko Paelat olwi van loloim e, ko everuse Iesu pivini jin. Ko Iesu evini jin, ko Paelat osusi tevi ni, "Ia, ewretun nik kuvi numal se meri Isrel nir?"

³⁴ Ko Iesu owra lweni tevi, "Kususi rongornger erpok suri nik kobong norrorrmien som, rreknga sopor arsupe suri inu tevi nik?" ³⁵ Paelat owra lweni tevi ni, "Po, kurrormi inu nuvi meri Isrel rrek? Nik luwi ko wor jinibb som nir ko batu jinibb ne sulsulen nir artekai nik vini jik. Nik kuloli sev?" ³⁶ Iesu owra lweni tevi, "Inu batun vanu suk sete evi ne iel ngatan. Poro nga bevi numal ne batun vanu san ne iel ngatan, ko jinibb suk nir parpalpal ore inu ko, nga sete mara-tekaik vini renger nevre merwomu se meri Isrel nir. Ko niko inu batun vanu suk sete evi ne iel ngatan."

³⁷ Ko Paelat osusi kele tevi ni, "Ia, ko ewretun ko wor nik kuvi Numal san?"

Ko Iesu owra lweni tevi, "Kuwretun re kumwerai, ko rrek sete kurongwos suri nuvi numal nga mirpese san. Inu mevini iel ngatan merak suri bbong majingen sansan, nga bospe suri weretunen. Isi nga mivi jinibb ne weretunen pumurronge inu drrelak."

³⁸ Ko Paelat osusi tevi, "Isev ko weretunen?"

Paelat owra suri lat nga puto suri re Iesu

Ko Paelat muwrai mirpok jile tevi Iesu, ko eivare olwi van ji meri Isrel e nir. Ko owrai tevir, "Inu sete nulesi nanu nga misij rragrag san renger ni. ³⁹ Ko nanu san. Evi pa murrun se kami nga re sia jijle re daron ne nanen ne asien, inu bemaronger jinibb nga milik renger naim ne nekaien san nga kammerreni pivel sisarow. Ko ngok kami kammarong nga inu bemaronger Numal se meri Isrel nir pivel sisarow?"

⁴⁰ Ko nir arkail lengleng arwera "Ejki rres nawon, kem sete nammerreni merel! Kem nammerreni Barapas." Ko Barapas nen evi mer nga

mivi jinibb venao, ko mok-revrevji pinpini jinibb.

19

¹ Ko Paelat ela Iesu tevi jinibb nuval nir, ko arvirrvirrali. ² Ko jinibb nuval nir arla dil moku ko arjali erpe nuvan se Numal san, ko arlingi renge batun ori. Ko arla sunsun nga musongsong mupongpong mĩrres ko arloli ori. ³ Ko armomori jin ko arkerkerasi, arwerai tevi "Nik kuplik pipriv, Numal se mĩeri Isrel nir!" Ko arwuje non.

⁴ Ko Paelat eivare kele vini ji delung nir ko owrai tevir, "Kaplesi, beptei tweni le pa vini vare e ji kami, ko kaprongwos mae nga inu sete nutor sweri nanu nga mĩsij san renge ni nga puloli inu bospe suri ni rengen, ejki." ⁵ Ko Iesu eivare vini vare e, ori nuvan nen nga marjali renge dil moku mirpe nuvan se numal san, ko ori sunsun nga musongsong. Ko Paelat owrai tevir, "Niko mernen le ngel." ⁶ Ko daron nga batu jinibb ne sulsulen nir ko jinibb nuval nir marlesi ko arkail mare, arwera "Kuprruloni ni renge nai pelaot! Kuprruloni ni renge nai pelaot!" Ko Paelat owrai tevir, "Kaptekai ni kapiel tevi, ko kami vajin kaprruloni renge nai pelaot. Inu sete nulesi on renge nanu san nga bospe suri ni rengen."

⁷ Meri Isrel nir arwera lweni tevi Paelat, arwera "Kem nesesreien se kem otoa, ko nesesreien nen owrai ni orongwos pimij ko wor! Suri ni lweni elngi ni evi Atua natun."

⁸ Daron nga Paelat murnge mirpel, ko ni ea-metutu lengleng kele e ko. ⁹ Ko olwi van renge loloim sen kele e, ko osusi tevi Iesu, "Nik kuvi mĩeri ngabe le?" Ko Iesu sete owra lweni nanu san tevi ni. ¹⁰ Ko Paelat owrai kele tevi ni, "Sete kuma-wera nanu san tevik? Sete kurongwose nga inu derteren suk otoa nga bololi nik kupiel sisarow, ko borrruloni nik renge nai pelaot?"

¹¹ Ko Iesu owrai tevi, "Nik derteren som easi inu suri Atua kobbong

elai tevi nik. Ko mĩer nga mĩlai inu vini jim, ni ko ma on renge nololien nga mĩsij perper milep."

¹² Ko daron nga Paelat murnge nale ngel, ko epejpej sel kele san nga puloli Iesu pivel sisarow rengen. Ko mĩeri Isrel nir arkail van jin: "Porokuploli ni pivel sisarow, ngok eviseni nga nik sete kuvi sele Sisa. Si nga mĩlengi ni lweni mivi numal, ni evi devje nuval se Sisa ko vajin!"

¹³ Ko daron nga Paelat murnge nale ngel e nir, ko olwi van loloim e, ko etkai tweni Iesu eivare, ko ean re lat san nga martuwe mivi nawot (nga nale se mĩeri Isrel nir marwera nisen Gapata e), ko esakel renge nai seksakel nga mok-sakel ren daron nga mok-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb nir. ¹⁴ Evi levial vajin renge nabong nga pareseser tera nanen ne asien e, mete nial esngavöl drromon eru; ko Paelat owrai tevi mĩeri Isrel nir owra "Ni le, Numal se kami!"

¹⁵ Ko nir arkail van mare arwera "Kuppitei tweni, kuppitei tweni, kuprevji pini renge nai pelaot!"

Paelat owrai tevi nir, "Erpe, kami kammerreni inu berevji pini numal se kami renge nai pelaot?"

Ko batu jinibb ne sulsulen nir arwera "Numal se kem ejki ko ngok, Sisa ko ma!"

¹⁶ Ko Paelat elinglingi Iesu tevi nir vajin, parevji ko parruloni renge nai pelaot.

Iesu arwuse orrul renge nai pelaot

¹⁷ Ko arpitem tweni Iesu evel, owosi nai pelaot sen van renge botwen san nga marveruse nisen miwaji bongur (rengale se mĩeri Isrel nir arveruse Kolkota). ¹⁸ Nir arruloni ni iok renge nai pelaot; ko nuru eru kele orpitem, san renge devjen rres ko san renge devjen mair, ko Iesu renge liven. ¹⁹ Paelat oli nale sopor, ko elngi renge nai pelaot se Iesu. Areve erpel, 'Iesu ne donasret Numal se mĩeri Isrel nir.' ²⁰ Ko mĩeri Isrel elep areve nale nen, suri lat nga marruloni Iesu ren oto mori

Jerusalem bbong. Aruli nale ngok renge nale se m̄eri Isrel nir, ko nale se m̄eri Rom nir, ko nale se m̄eri Gris nir. ²¹ Ko batu jinibb ne sulsulen se m̄eri Isrel nir arwerai tevi Paelat, "Sete kupuli 'Numal se m̄eri Isrel nir' pijki, ko kupuli pipel: 'Merel owra Inu Numal se m̄eri Isrel nir'."

²² Ko Paelat owra lweni tevir, "Sev nga moli pa puto ko pa pirpe nga moli."

Jinibb nuval artututweni sunsun se Iesu

²³ Vitunen renge jinibb nuval maruloni jile Iesu renge nai pelaot, ko arla joron nir ko artutweni sisamise nir. Arlingi meling ivij e, evsese jinibb nuval nen nir ivij. Ko arla kele sunsun nga mok-uri ore womu niben e, ko arlesi nga marloli mivi pa sansane ko. ²⁴ Ko jinibb nuval arwerwera lululweni tevi nir, "Sete rraprrrsi te, pijki. Kerr putuw daes suri." Ngel puloli nale nga Naul On muwrai piplari, 'Ko nir arlai tweni jorok ko artututwenir e, ko artuw daes nga parlesi si pilai sunsun suk'. Ngok jinibb nuval nir arloli surie erpok.

Iesu ko tasu sen

²⁵ Ko mori bbonge nai pelaot sopen, Iesu tasu sen ko tasu sen tuwan, ko Merri nga nesen se Klopas, ko Merri nesen Maktala, artur. ²⁶ Ko Iesu emteni tasu sen ko jinibb sen nga ni mimrreni temijpale mortur, ko owrai tevi tasu sen, "Ngok evi natum."

²⁷ Mian ko owrai kele tevi jinibb sen nga ni mimrreni temijpale, "Ngok evi tasu som." Ko etipatur re daron nen, ko m̄ernen emetmete erres renge naim sen.

Mijen se Iesu

²⁸ Iesu orongwose nga lelingen ngel nanu jikle arsuw jerjer pa, ko owra (nga puloli Naul On piplari) "Nolok emesmes."

²⁹ Besin san oto iok, owun saute norro nga mimilali. Ko ngok arla nalum san ko arrurrngoni rengen,

ko arlingi renge mavir san, ko ar-sareni van renge nevlun jingon nuru.

³⁰ Ko Iesu orromji lesi norro nen beblen, ko owra "Osuw jerjer vajin."

Ko etmarru vitan ko emij.

Arjuji neli Iesu

³¹ Merwomu se m̄eri Isrel nir arngoni tevi Paelat nga pimarong parbburi bela jinibb nen nir, puloli parmij e, ko parjuri twenir renge nai pelaot nir. Arwera parloli pipel suri evi Praete, ko sete armerreni niber parrul jipari nabong ne Sapat. Sapat nen evi Sapat nga muon milep, suri evi Sapat ne nanen ne asien.

³² Niko jinibb nuval nen nir arini ko arbburi luwe m̄er nga murrul tevi Iesu tuwen belan, musuw ko aran kele arbburi kele nuru tuwen kele belan. ³³ Ko daron nga marini ji Iesu vajin, ko arlesi nga emij pa osuw, ko nir setemun arbburi ni belan. ³⁴ Ngok nir san renge jinibb nuval ela sir sen ko ouni renge neli Iesu. Ko drra ko nuwi orseser pelari orvesane. ³⁵ San le ngel elesi nga mirpok, ko owrai erpok ko. Orongwose nga ni okwera weretunen, ko owra 'Sev nga nomok-werair ewretun. Kami kele kaposuri.'

³⁶ Nanu ngel nir arpelari nga nale san nga muto renge Naul On pivini piplari, nga muwra 'Sete jin san pia-mabbur.' ³⁷ Ko nale kele san renge Naul On owra 'Parmeteni ni nga jinibb maruni sir rengen.'

Arlingi Iesu renge dubb

³⁸ Vitunen renge nanu ngel, Josep, nga mivi m̄eri Armetia, ongoni tevi Paelat nga poro orongwos puwosi tweni nibe Iesu. (Josep evi jinibb se Iesu ko pa san, ko okvilvil ore, suri emtutue m̄erwomu se m̄eri Isrel nir nga martori derteren renge nir.) Ko Paelat elinglingi tevi ni. Ko evan owosi tweni nibe Iesu. ³⁹ Ko Nikotemas, nga bonevis mivini ji Iesu nat nga mupong, eptevi Josep, nuru oran. Ni ela senta nga nowlin mivi nevöt ongut vesan nga markisie mir ko alos, otori tevi ni. ⁴⁰ Nuru orwosi nibe Iesu ko ornuße sunsun

nga mimalum e mĩrres tevi mir ko alos nga. Meri Isrel nir lat nga marok-loli surie ko erpok. ⁴¹ Mori iok lat nga marruloni Iesu rengen, orsel ne lolnai ne olip san oto mori bbonge. Ko renge lolnai ne olip ngok nevöt ßereng san nga Josep mĩtai nolon mutoe oto rengen, nga sete arlingi rrongvi wor jinibb nga mimij san rengen. ⁴² Ko suri evi pa nabong se mĩri Isrel nir nga marok-eseser rengen ko mevinen pivi nabong nga milep ser, ko lolo ßereng nen mori bbong ie, ko orwosi Iesu orlingi rengen.

20

Dubb oto kiskis

¹ Daron nga Sapat ser mĩiasi vajin, renge Sante rorpong susu nat murrorrorr malum, Merri ne Maktala emremra van renge dubb. Ko elesi nevöt nga muto ore nolo ßereng mijkie, arla tweni pa. ² Ko nesevin owlu luwi van ji Saemon Pita e nuru jinibb se Iesu mĩnij nen nga Iesu mimrreni nen. Ko owrai tevi nuru, "O laru, arwosi tweni Numal renge dubb, ko sete rramrongwose lat nga marlingi e!"

³ Ko ngok Pita ko jinibb se Iesu mĩnij nen otur imare kasi nga poran porlesi dubb. ⁴ Nuru korti orwolu van; ko jinibb se Iesu mĩnij nen owlu eterter easie Pita, ko ejpari womue dubb. ⁵ Ko ejiol vitan ko okluklu; ko elesi sunsun nga marmalum marres marto, ko sete ma evan lolo ßereng. ⁶ Vitunen vajin Saemon Pita muwlu vitu vini. Ko ni ma etajer evan lolo ßereng, ko ni kele elesi sunsun nga marmalum marres marmatur marto. ⁷ Ko elesi kalek nga marmelji batun e mĩsan muto, sete oto tevi sunsun nga marmalum marres te, ejki. Arlulngi esan oto. ⁸ Mian ko jinibb se Iesu mĩnij nen nga muwowomu renge dubb nen, ni kele evan lolo ßereng, ko elesi ko osuri vajin. ⁹ Nuru setewor orongwose Naul On nga muwra ni pimaur luwi renge mijen. ¹⁰ Mian ko jinibb se

Iesu nen nuru orluwi van renge ngaim e.

Iesu eplari ji Merri ne Maktala

¹¹ Ko Merri ne Maktala ok-tur malum vare renge dubb, eting. Okting mianan, ko ejiol vitan oklu van renge lolo dubb e. ¹² Ko elesi anglo eru oruri sunsun nga morow raprap, orlik renge lat nga Iesu marlingi niben muto rengen, nuru tuwen renge batun ko nuru tuwen renge ßelan. ¹³ Ko orsusi tevi vinnen, orwera "Nesevin, kuting suri sev ko?"

"Suri nga marla tweni Numal suk, ko sete nurongwose arlingi nibeni."

¹⁴ Daron nga vinnen muwra mirpel e, ko moro mĩrieni vajin, ko elesi Iesu mutur. Ko sete orongwose nga evi Iesu. ¹⁵ Iesu osusi tevi owra "Erpese nga nik kumting? Kupej isi ko?"

Vinnen orrorrmi rreknga evi jinibb nga mok-metmete nai olip nen nir, ko owrai tevi, "Merel, poro nga nik kuwosi tweni, ko kupwowrai tevik, ko inu bean bowosi lweni." ¹⁶ Ko Iesu owra Merri nisen renge nale se mĩri Isrel nir; ko Merri etaole ko erieni mawose, ko owra "Raboni!" (nga renge nale se mĩri Isrel nir owra 'jinibb nevisvisenien').

¹⁷ Ko Iesu owrai tevi "Sete kuprrul totonik, suri setewor nuan ji Tata. Kupluwi ma van ji tasik nir, ko kup-supe suri inu tevir, nga inu botongsa van ji mun Tata suk, ko kami Tata se kami kele, van ji mun Atua suk ko Atua se kami kele."

¹⁸ Ko Merri olwi van ko owrai tevi jinibb se Iesu nir, "O, lartul! Nulesi Numal!", ko ospe suri tevir nga ni owra nanu ngel nir tevi.

Iesu eplari ji jinibb sen nir

¹⁹ Renge nata mirivriv ko Iesu jinibb sen nir arkorti kele. Ko metali arkikior, suri armetutue jinibb nga marlelep renge mĩri Isrel nir. Ko artaole Iesu otur pelari livö jir, ko owrai tevir, "Demat pipatevi kami." ²⁰ Vitunen renge muwrai jile mirpel,

ko eviseni milnge nel nuru renge nevren nuru ko milnge sir renge nelin. Ko jinibb sen nir arir renge marlesi Numal. ²¹ Ko Iesu owra lweni kele tevir; "Demat piptevi kami. Erpe inu Tata okonik, ko inu kele bokoni kami vajin." ²² Ko daron nga muwra nale ngel e, ko owi sowin van renge nir, ko owrai tevir owra "Ngok, Neñin On esilvi pa kami. ²³ Poro kami kaptelasi tweni nololien se jinibb pisan, ngok Atua etlasi tweni ko pa. Ko poro sete kaptelasi tweni, ko ngok Atua sete p̄itlasi tweni ko."

Iesu ko Tomas

²⁴ Tomas, san nga renge jinibb se Iesu esngavöl drromon eru, nga marveruse miwajie ñelew, sete eptevir renge daron nga Iesu mivini jir. ²⁵ Ko jinibb se Iesu ñinij nen nir arwerai tevi ni, "Kem ma namlesi Numal!" Ko Tomas owrai tevi nir, "Ejki ma! Poro inu sete ñelewi nel milngen renge nevren nuru, ko sete ñelngi bbösö nevrek renge milnge nel nolon ko ñelngi nevrek renge milnge sir renge nelin, ngok sete numa-osuri."

²⁶ Mian ko renge nabong owil arasi osuw, ko jinibb sen nir arlik korti kele renge naim; ko Tomas eptevir vajin. Ko metali arkikior. Ko Iesu otur pelari kele livö jir, ko owra "Demat piptevi kami." ²⁷ Ko owrai tevi Tomas "Kuplingi bbös nevrem iel ko kupmeteni nevrek nuru, ko kupsareni nevrem kuplingi renge milnge sir renge nelik. Sete nosurien som pijkie, ko kuposuri ma."

²⁸ Ko Tomas owra lweni tevi Iesu, "Numal suk ko Atua suk!"

²⁹ Ko Iesu owrai tevi Tomas, "Nik kuosuri inu suri kumlesik? Neiren renge nir nga sete marlesik ko marosuri wor!"

Naul ngel nanu nga murongwos puloli

³⁰ Ko Iesu ololi nelesien ñinij nir elep kele wor renge no jinibb sen nir, nga sete marulir renge naul

ngel. ³¹ Ko ngel le ma nir nga molir, nulir nga kami kaposuri nga Iesu evi Mesaea, Atua natun mawos; ko renge nosurien ngok renge nisen, kami kapla mauren rengen.

21

Iesu eplari ji jinibb sen ebut

¹ Vitunen renge ngel, Iesu lweni eviseni ni kele vesan tevi jinibb sen nir renge jeli nuwito ne Taepirias (Galili). Renge sel ngel ko ni miviseni ni lweni rengen, erpel: ² Saemon Pita, Tomas (nga miwajie ñelew), Nataniel (ne Kena renge Galili) ko natu Sepet nuru, ko nuru ñinij nen kele eru arlik korti lat sansan. ³ Ko Saemon Pita owrai tevir, owra "Inu bean le pa botutumun." Ko nir arwerai tevi "Nabinuk, kerr." Ko nir arivel van, ko arsa renge drrav.

Ko mian ko renge nata mupong nen sete arla nanu san rragrag. ⁴ Mian ko mijpari rorong, nat ñirinrin rranu malum, ko arlesi Iesu mutur renge jeli nuwito renge deñinan. Arlesi ma, ko setewor arongwose nga mivi Iesu. ⁵ Ko Iesu vajin erij van jir, owra "Nanwarreng nir, kamla mesal?"

Ko nir arwerai tevi, "Ejki rres!"

⁶ Ko ni owrai tevir "Kapjuröni niva van renge drrav devjen rres e, ko kaprevei sopor ko." Ko nir arloli erpok, arjuröni niva van ngatan renge nuwi; ko sete epriv ko nai aron temijpal ren, ololi setemun arongwos parevei lweni, orrow ñelak.

⁷ Mian ko jinibb se Iesu nga mimrreni nen owrai tevi Pita, "O, Numal ko ngok!" Daron nga Saemon Pita moka-runge sweri nga muwra ni mivi Numal, ko esaro ngavilvil, ela lweni sunsun sen ko etatuwe, suri ori tweni re marevei niva; ko orow jubbul van renge nuwi. ⁸ Ko jinibb se Iesu ñinij nen nir arsaro ngavilvil arevvei niva renge drrav vini ngaut e, suri nai owun saut rengen. Sete aruj ngasue vanu, erpe ningaw

ongut vesan bbong sapon. ⁹ Daron nga maran ngaut e, ko arlesi nabb min; ko nai marmasos rengen bevla nen, ko niv sopor arto. ¹⁰ Ko Iesu owrai tevir, "Kapla nai ngok nga kama-lai ngok bbong sopor vini."

¹¹ Ko Saemon Pita evan ervei rrrrseni niva vini lat nga mimes e vajin, owun saute nai nga marlelep nir. Nir jikle evi ongut vesan bbulin ngavöl elim drromon itul (153). Ko ngok niva owun saute nai nir, ko sete emarrerr te ejki. ¹² Ko Iesu owrai tevir, "Kapini kapāan." Ko jinibb sen nir armetutu nga parsusi tevi, 'Isi le nik?' Suri arongwose evi Numal. ¹³ Ko Iesu evini ela niv ko obbur ototvir, elai tevir, ko ololi erpok kele rengen nai.

¹⁴ Ngel evi vatolin le nga Iesu miviseni ni lweni tevi jinibb sen nir vitunen rengen mimaur luwi kele re mijen.

Iesu ko Pita

¹⁵ Daron nga maraan jile, ko Iesu osusi tevi Saemon Pita, "Saemon Jonas natun, kumrreni inu asie nanu ngel nir?"

"O-o Numal, nik kurongwose nga inu numrreni nik." Iesu owrai tevi "Kupwungani sipsip suk." ¹⁶ Mian ko sete epriv ko Iesu osusi varwen tevi ni, "Saemon Jonas natun, kumrreni inu?" Pita owrai lweni tevi "O-o Numal, nik kurongwose nga inu numrreni nik." Ko Iesu owrai kele tevi, "Kupwungani sipsip suk." ¹⁷ Ko Iesu osusi vatolin tevi ni, "Saemon Jonas natun, kumrreni inu?"

Pita ornge lengleng esij e suri Iesu owrai vatul kis tevi ni, 'Nik kumrreni inu?' Ko owra lweni tevi, "Numal, nik kurongwose nanu nga musuw ngok nir, kurongwose nga inu memrreni nik!"

Ko Iesu owrai lweni kele tevi, "Kupwungani sipsip suk." ¹⁸ Ko nuwretun nga nuwretun nuwrai tevi nik, Daron nga kumivi mēlakel e, ko kusre totoni netatuw som, ko kuan lat jile nga musuw ngok nga kummerreni kupan e. Ko daron nga kupa-ivi birtera, ko kupa-sale

nevrem nuru, ko jinibb san pia-sere totkoni nuru, ko pia-pitevim van lat nga sete kummerreni kupan e."

¹⁹ Ngel Iesu owrai suri mijen sev nga Pita pimij rengen, pia-la nosrövien tevi Atua. Muwrai jile nale ngel, ko owrai tevi Pita, "Kupvijuri inu."

Iesu nuru jinibb sen nga ni mimrreni milep nen

²⁰ Mian ko Pita erieni ko elesi jinibb se Iesu nga Iesu mimrreni milep womunen, mēn nga mīlik lilji Iesu rengen daron ne nanen nga maraan, ko mususi tevi, "Numal, isi ko pītakai kerasi nik?" ²¹ Daron nga Pita mīlesi, ko owrai tevi Iesu "Numal, ko pirpese re mērel?" ²² Ko Iesu owrai tevi Pita owra "Poro inu bemarong ni sete mia-mij ko pīlik pijpari nga inu bolwi vini, ko ngok erpese rengen nik? Nik kupvijurik ko wor."

²³ Ko nale ngel owlū elep vajin rengen kalesia, nga jinibb se Iesu ngel sete pimij te. Ko Iesu sete owrai tevi Pita nga ni sete pimij, ejki, ko owrai bbong 'Poro inu bemarong ni sete mia-mij ko pīlik pijpari inu bolwi vini, ko ngok erpese rengen nik?'

²⁴ Inu nuvi mēnen le, jinibb se Iesu nga mowra nanu ngel nir, ko moli tututweni nanu ngel nir. Ko kami kamrongwose nale suk evi werweretunen.

Bongsi nale

²⁵ Nanu elep nga elep kele wor nga Iesu mulolir. Poro paruli nir pētpeti, inu nurrormi rreknga naul nen nir parsongni iel ngatan parto pētpeti rengen puwun saute, ko sete pivter kele e, sopor parjijpon.

Majingen se Aposol nir Batu nale nga mivsivseni lut nga parmeteni naul ngel puto suri

Naul ngel, Majingen se Aposol nir, Luk oli van ji jinibb san nga nisen Teopilas. Naul ngel evi naul nga Luk muli vivitue (nga muli wowomue evi Nospen nga mirres suri Iesu Kristo nga Luk muli).

Renge naul ngel, Luk ospe suri majingen se aposol nir nga Nemnin On mitkai nir re majingen nen nga partewijreni nospen sen, pitpatun Jerusalem, ko re lat jikle ne Jutia, ko re Sameria, ko pian pijpari iel ngatan petpeti (1:8).

Re naul ngel, Luk emrreni piviseni nga nir nga marosuri sete artere batu numal ne Rom nga mimetmete lat jikle re daron ngok. Ko emrreni piviseni nga nanu jikle nga meri Isrel marosuri womue, nir jikle arpelari re nospen nga mirres.

Nanu nga milep san nga naul ngel muspe suri evi majingen se Nemnin On. Daron nga aposol nir marlik malum Jerusalem, ko nabong ne Pentekos evini, ko Nemnin On esilvir, ko elai derteren tevir. Ko vitunen Nemnin On eptevi malum nir nga miwilwil ser re majingen ser. Re naul ngel kele, nale sopor arto nga aposol nir marwera tweni, ko eviseni nga nale nga marwerai tweni, derteren nen otoa nga orong-wose pirieni mauren se jinibb. Ko ewilwil se kalesia nir nga parkorti lat sansan.

¹ Selek Teopilas, renga naul suk nga womujnen, nulul tevim nga bejiljilwer suri nanu jikle nga Iesu mulolir ko nga mivisviseni kele jinibb nir renger tuwi, ² mian mian mijpari nabong nga Atua mitkai van

re melrin e. Ko vitunen ko mian mare e, ko owrai nanu sopor renga derteren se Nemnin On tevi aposol nir nga mutobbobbuer. ³ Ko renga nabong ngavöl ivij (40) ko ni eviseni ni tevir, nga puloli parong-wose pirres nga ni emaur luwi renga mijen. Nir arlesi, ko ni ejilwer tevir suri batun vanu se Atua. ⁴ Ko daron nga nir jikle marini lat sansan, ko owrai tevir owra "Setewor kapiel lingi Jerusalem wor, ko kaptiriv mun Tata nga pilai Nemnin On tevi kami erpe merrenien nga milep san tevi kami. Niko mowra pa tevi kami nga ni ololi pa rijrijen nga puloli ko. ⁵ Jon ololi baptaes renga nuwi, ko re nabong pievis kele kobbong ko kami kappaptaes renga Nemnin On."

Iesu ean renga melrin e

⁶ Daron nga aposol nir marini markorti lat sansan tevi Iesu, ko arsusi tevi arwera "Ia, Numal, evi pa daron le vajin nga nik kupivi batu numal ne Isrel?"

⁷ Ko Iesu erij welir owra "Sete evi nga kami kaprongwose daron nga nanu ngok nir parremali ren; Tata kobbong esan elngir renga ni derteren sen. ⁸ Ko Nemnin On ma pilai derteren pivini puwun saut re kami, ko kami kapsupe suri vajin inu tevi jinibb nir renga Jerusalem, renga Jutia totoklai, Sameria, ko re lat jikle ne iel ngatan." ⁹ Daron nga mirij jile mirpok, ko nir arlesi meter e nga Atua ela lweni van re melrin e. Ko nabor san etevni ore, ko setemun arlesi kele.

¹⁰ Ko daron nga mian mare e ko meter oto eterter malum re melrin, ko artaole marlesi jinibb eru ortur renga jelir tevi sunsun nga marow titis. ¹¹ Orwera "Suri sev kami meri Galili ngel kamok-tur iel, kamok-kulu van mare e renga melrin? Iesu ean pa re melrin e mare. Ko ni piarremali luwi kele osorsan erpe nga kamlesi mian mare e."

Gortien se aposol nir

¹² Ko aposol nir arlinglingi botwen ngok nga marveruse 'Botwen ne lolnai ne olip', arluwi van Jerusalem e. Botwen ngok oto mori bbong ngaim erpe kilomita bbong san. ¹³ Mian ko arluwi van Jerusalem e re naim nga marok-lik ren mare. Nir ngok ko niser ngel: Pita, ko Jon, ko Jemes, ko Antru ko Pilip, ko Tomas, ko Batolomiu, ko Matiu ko Jemes nga mivi natu Alpeas, ko Saemon nga bonevis mukorti tevi lartul nga marmerrreni puwirr tweni mēri Rom, ko Jutas nga tata sen Jemes. ¹⁴ Nir ngok arok-korti tetajer rengo loten tevi nesevin nir, ko Merri, tasu se Iesu keke, tevi keke tasi Iesu nir.

San nga pila wani milnge Jutas

¹⁵ Nabong sopor arasi ko jinibb se Numal nir ejpari ongut vesan bbulin ngavöl eru (120) arser korti rengo liken ser san. Mian ko Pita otur imera ko owrai tevir, ¹⁶ owra "Tasik ko jojik nir, tuwi jer Nem̄in On erij rengo jingo Devet, owrai tweni Jutas ngok nga m̄itkai jinibb nir marini marrul totkoni Iesu. ¹⁷ Bonevis ni okorti tevi kem, suri Iesu otobbobbue ni keke nga p̄imajing tevi kem.

¹⁸ "Mian ko Jutas owli dan sopen rengo nevöt nga marlai tevi rengo sel nga m̄isij nga muloli ngok tevi Iesu. Mian ko ewajeni pa iok ko, ko depain eap ko jinen arivare. ¹⁹ Ko daron nga m̄eri Jerusalem jijle nir arongwose nanu ngok, ko niko arlingi vajin ie ewaji nais ngok Akeltama, nga rengo nale ser owra puwra 'Lat ne Drra.' "

²⁰ Ko Pita etajer owra "Re Naul ne Sam nir, Devet owra nale san nga muwra 'Naim sen puto kiskis, ko sete jinibb san p̄ilik ren.' Ko nale m̄inij keke san oto nga muwra 'Erres jinibb m̄inij san p̄ilai wani milngen re majingen sen.'

²¹⁻²² Re iok, erres jinibb san pivini pukorti keke tevi kem nga puwrai tweni Iesu, Numal se kerr nga mi-maur luwi keke rengo mijen. Ko ni pivi wor san re nir nga miptevi kem tetajer, etipatun re daron nga

Jon musp̄e suri murrun ne baptaes, mivini mijpari daron nga Atua m̄ila lweni Iesu van rengo melrin e."

²³ Ko nir arlingi jinibb eru. Tuwen evi Josep nga marverus keke e Basapas (ko ni nisen tuwen nen evi Jastas), ko nuru tuwen nen nisen Matias. ²⁴ Mian ko nir arlot arwera "Numal Atua, nik kurongwose norrorrmien se jinibb jijle nir. Kupviseni tevi kem nuru si nen re nuru ngel nik kutobbobbue ²⁵ nga putori majingen ngel ne aposol nga Jutas m̄ilngi kurtweni pa ko mian re lat nga mumomsawos wor re ni pian ren." ²⁶ Ko arloli nanu san erpe arwirre daes nga parlesi purrum ji nuru si nen, mian ko nise Matias errmali. Mian ko arsusture, okorti tevi aposol esngavöl drromon san (11).

2

Nem̄in On errmali jir

¹ Re nabong ne Pentekos (ngok nabong ne nanen nga milep se m̄eri Isrel nir), jinibb se Iesu nir arser korti keke lat sansan. ² Ko vesan rres, drrela nanu nga milep san errmali rengo melrin vini, erpe ling nga m̄iterter; ko drrelan nen osongni p̄etp̄eti naim nga marlik ren lolaim. ³ Ko arlesi nanu san arirpe lomi nabb nga maror pelpelari. Lomi nabb nen nir aror jipari nir jijle nga marlik re naim nen. ⁴ Ko Nem̄in On owun saute nir jijle, ko artipatun vajin nga marij rengo nale lele nga Nem̄in mimarong nga parij ren.

⁵ Ko m̄eri Isrel elep nga maroklot arivel rengo vanu jijle nir ne iel ngatan, arini arlik rengo Jerusalem re daron ngok. ⁶ Ko daron nga marunge drrelan nen, ko delung nga milep arser korti ie. Ko nir artaol ko aririr temijpal, suri arunge vajin jinibb se Iesu nir marjiljilwer rengo nale ser mawos. ⁷ Mian ko artaol lengleng ko arwera "E weta, lartul nga marok-rij mirpok ngok arivi m̄eri Galili kobbong! ⁸ Suri sev rramrunge marok-rij rengo nale

se kerr nir mirpok? ⁹ Kerr rramiel lat lele le vini. Sopor Patia, Mitia, ko Elam. Sopor arivi nga Mesopotemia, Jutia, Kapatosia, Pontas, Esia, ¹⁰ Prijia, Pampilia, Ijip, ko re lat sapon ne Lipia mori Saerin, ko Rom, ¹¹ Krit, ko Arepia. Kerr sopor arivi m̄eri Isrel mawos, ko sopor arivi jinibb ne vare nga marlot tevi m̄eri Isrel nir. Ko rramrunge nir marok-rij renge nale ngok nir se kerr, ko marok-werai tweni majingen ngok nir nga marlelep nga Atua mulolir!" ¹² Mian ko nir artaol lenglengen e ko norrorrmien ser esis nawone, ko setemun arongwose lat nga muto suri; ko arsususi lululweni tevir arwera, "E, lartul! Sev ko san?" ¹³ Ko nir sopor armen keraji jinibb se Iesu nir ko arwera "O, lartul ngok arminmin ko!"

Pita erij tevi delung nir

¹⁴ Mian ko Pita otur tevi aposol nir esngavöl drromon san ko erij renge drrelan nga mian mare tevi delung nir, owra "Selek nir, kami nga kamivi m̄eri Isrel ko kami nga kamlik iel Jerusalem, kapmurrong inu p̄irres renge sev nga bowrai visviseni tevi kami ngel. ¹⁵ Kami kamrongsarr ko nga kamwera namminmin. Suri ea-ivi bbong mete nial esiw ko nga rorpong. ¹⁶ Ko sev nga kamlesi ngel evi ma nanu nga propet Joel musp̄e wowomu pae tuwi muwra ¹⁷ 'Atua owra Re daron ne nabong nga vitu ne iel ngatan pia-tomori, ko inu bejivreni Nem̄in suk tevi jinibb jijle, nga nir parator sweri derteren jijle rengen. Natu kami norman ko nesevin para-ivi propet, para-werai tweni sev nga inu belai tevir. Melakel se kami nir parlesi bori nga inu bea-viseni tevir, ko b̄irterawarrens se kami nir parmatur lesi bori nir. ¹⁸ Ko renge nabong ngok nir, inu bea-jivreni Nem̄in suk renge jinibb suk nir toklai, norman ko nesevin, ko nir para-werai tweni nale suk nga inu bowrai tevir. ¹⁹ Inu bololi nanu nga marinijnij nawone nir renge melrin

mare ko re kele iel ngatan. Ngok, drra ko nabb ko nousnin nga milep kele putu. ²⁰ Womujnen nial p̄irieni pumot nawon, ko navöl p̄irieni pusionsong pirpe drra. Ko vitunen nabong suk nga mevi Numal Atua nga mean mare pia-rremali vajin. ²¹ Ko renge daron ngok ko vajin, Numal pia-lai mauren tevi nir nga marverus van jin.'

²² "Ko erres kapmurrong vajin suri sev nga bowrai suri renge Iesu ngok ne Nasret. Atua eviseni nga milai pa derteren sen tevi Iesu suri nanu nga marinijnij nawone nir ko nelesien nir nga Iesu muloli renge derteren se Atua. Kami kamrongwose erres nanu ngok nir, suri arpelari iel bbong re liven ne kami. ²³ Ko oto pa re norrorrmien se Atua osuw nga ni mimrreni p̄ilngi Iesu renge nevre kami. Ko kami vajin kamtor pini, suri kamloli jinibb nga marsij nir arwuse re nai pelaot. ²⁴ Ko Atua ololi emaur luwi kele renge mijen, ko ololi evel sisarow renge derteren nen. Ko mijen sete derteren nen evter rrag rrag nga purrul totkoni Iesu, ²⁵ suri Devet owrai nale san suri, owra 'Tetajer nulesi Numal elik mori tevik, ko oklik re nelik nga sete mea-metutu rragrrag. ²⁶ Ko renge iok, nolok p̄ir temijpal; ko nale suk kele, neiren oto renger, ko nolok sete pivitan. ²⁷ Suri Numal sete miamarong nga nem̄ik pimij pin. Nuvi wor se ni nga muon le, ko sete miamarong nga nibek pumutmut renge dubb, suri nuvi jinibb nga mon re majingen sen. ²⁸ Kuviseni pa sel ne mauren nir osuw tevik, ko kuloli nuir nga komok-lik mori inu.'

²⁹ "Selek nir, evi norrorrmien nga musorsan nga bosp̄e suri apu se kerr ngok Devet tevi kami. Emij ko pa ko artevni, ko dobbin oto malum iel. ³⁰ Ko evi propet san, ko orongwose nga Atua ololi pa rijrijen san tevi nga sete mia-tor otvi. Owrai pa tevi nga nir san re metka sen mawos ngok nabong sapon pia-ivi batu nu-

mal pirpe ni. ³¹ Devet elesi nanu nga Atua pia-loli, ko niko ospe suri Mesaea nga pia-maur luwi re mijen. Nale sen erpel: 'Atua sete elinglingi rengo dubb nga niben pumutmut.'

³² "Kerr jikle rramlesi nga Atua ololi Iesu nen emaur luwi kele. ³³ Iesu ean pa mare e nga milik vajin tevi Atua Tata sen rengo nevren rres, ko Atua elai Nemnin On tevi, erpe nga ni mirijrij pae musuw. Ko Iesu kele ejivreni Nemnin rengo kem, ko ngok vajin lelingenok kamlesi ko kamrunge. ³⁴ Devet sete ean rengo melrin. Ko ni bbong owra nale ngok nga muwra 'Atua owrai tevi Numal suk owra Kupsakel re devjek rres, kuptiriv ³⁵ nga inu belngi devje nuval som nir parirpe nanu san nga kupbböt ren.' ³⁶ Re iok, erres nga kerr meri Isrel totoklai nir rraprongwose pirres nga ewretun nga Atua milai Iesu ngok nga womu kamwuse re nai pelaot, ko ni ololi evi Numal ko Mesaea se kerr vajin."

Nir elep arosuri Iesu

³⁷ Daron nga jinibb nir marunge jile nale ngok, ko arunge erpe ojuji lenglengen nolor. Ko arsusi tevi Pita ko aposol minij kele nir arwera, "E, selek nir, kem nabloli pirpese nga nablesi mauren?"

³⁸ Pita owra lweni tevir owra "Kami kaprieni ko wor norrorrmien se kami suri nololien se kami, ko kami jikle kappaptaes rengo nise Iesu Kristo, nga puloli Atua pitlasi tweni nololien se kami. Ko Atua pia-lai vajin Nemnin On ngok tevi kami. ³⁹ Suri rijrijen ngok evi se kami, ko tevi natu kami kele nir. Ko evi se kele jinibb jikle nir nga Atua piveruse nir, poro arlik ngabe ngabe."

⁴⁰ Ko Pita owra visviseni nanu elep nga pirvei norrorrmien ser. Mian ko owra "Nuwrai eterter tevi kami nga kapwolu lingi lolaren nga pivini rengo dul nga marsij ngel nir." ⁴¹ Ko re daron ngok ejpari nuvasngavöl nuvatul (3000) nga marosuri nale ko marpaptaes.

Mauren se nir nga marosuri vajin Iesu

⁴² Ko nir arlai daron ser elep vajin nga martor sweri norrorrmien nga marmerr ji aposol nir; ko arirpe vajin niaken sorsan nir. Tetajer araan korti ko arlot korti. ⁴³ Ko Atua emajing vajin rurrngi aposol sen nir re nanu elep nga marinijnij nawone nir ko nelesien nir, ko jinibb nir aririr temijpal suri. ⁴⁴ Jinibb jikle nga marosuri arok-korti kemkame, ko arok-vijngeni lululwenir kele re nanu jikle nga marto jir. ⁴⁵ Nir arwulwule joror nir ko arlai nevöt nen, artutweni tevi nir si nga mumrrole nanu san. ⁴⁶ Nabong jikle arok-korti lat sansan, loloim re Naim On. Arok-aan kokorti rengo naim sisamis, rengo nolor nga marir ko maran ngatan. ⁴⁷ Nir arok-surövi Atua, ko jinibb kele nir artorir. Ko nabong jikle Numal ololi jinibb kele sopor arlai mauren ko arini arkorti kele re gortien ser vajin.

3

Mer nga belan misij otur imera evel

¹ Nabong san rengo daron ne loten, evi mete nial itul rivriv, ko Pita ko Jon oran rengo Naim On. ² Ko jinibb san sete orongwos pivel, suri daron nga miak e evi naroj. Nabong jikle selen nir arwosi vini ko arlingi re roro metali san ne Naim On nga nisen Metali nga mirinrin mirres. Ko okngoni nevöt ji nir nga marokasi van loloim ngok. ³ Mernen elesi Pita ko Jon orini nga poran loloim, ko ongoni nga porlai nevöt sapon tevi. ⁴ Ko nuru orkulu mawos ni ormeteni, ko Pita owra "Kupmeteni komru!" ⁵ Mian ko oklu van ji nuru, orrorrmi nga pilai nanu san ji nuru. ⁶ Ko Pita owrai tevi owra "Nevöt san ejki rragrag jik, ko nanu ma san oto jik nile belai tevim. Renge nise Iesu Kristo meri Nasret ngok, nuwrai tevim, kuptur imera ko kupiel!" ⁷ Mian ko orrul totkoni nevren rres ko ervei nga

putur. Ko vesan rres nau re ßelan ko bbujin ßelan arres luwi, ⁸ ko otur imera kasi ko evivel. Ko evivitu suri nuru aran loloim re Naim On. Evel ko orowrow ßelan, osrövi vajin Atua. ⁹ Ko jinibb arlesi vajin nga ni mok-rowrow ßelan nuru ko mok-surövi Atua. ¹⁰ Ko daron nga marlesi wose nga mivi naroj nga tetajer mok-ngoni nevöt vare renge metali nga mïrinrin mïrres, ko nir artaol lenglengen suri nanu ngok nga mïrrmali jin.

Pita ejiljilwer tevi jinibb nir re Naim On

¹¹ Mernen orrul totoni Pita ko Jon renge naim san nga mutur re jeli Naim On nga marveruse Naim Salsal se Solomon. Ko jinibb nir artaol lenglengen ko arwolwolu vini jir. ¹² Ko daron nga Pita mïlesi delung milep marini marserrale, ko owra “Selek nir, suri sev kamtaole nanu ngel? Suri sev kamokmeteni lengleng kem? Kamrrormi komru nomor-majing re derteren se komru? Kamrrormi nomorrongwos nobor-loli mïrel pivel suri bbong nomor-ivi jinibb nga nomorres? ¹³ Ejki! Atua nga Epram, Aesak, Jekop ko ßirterawarrenseng se kerr nir elngi ni nosrövien sen tevi jinibb ne majingen sen ngok Iesu. Ni ko kami kamtekai kerasi van reenge nevre mïeri Rom nir, ko kamtere ni daron nga mutur re no Paelet nir. Paelet kele owra puloli ni pivel sisarow, ko kami kammusus. ¹⁴ Kamungasi Iesu, nga muon ko mïrres. Kamngoni tevi Paelet suri jinibb nga mirevji pini jinibb nga pivel sisarow, ¹⁵ ko kamrevji pini ni nga mïtkai jinibb nir van re mauren. Ko Atua osustur lweni re mijen, kem namlesi! ¹⁶ Ko kaplesi naroj ngel. Derteren ne nise Iesu ko ololi derteren sen muto luwi. Nanu ngel nga kami kamlesi ko kamrongwose, nomor-loli suri nomor-osuri Iesu nisen. Niko nosurien ngok ko renge Iesu ko ololi mïrel mïrres jile

luwi, erpe nga kami jikle kamok-lesi vajin.

¹⁷ “Ko selek nir, nurongwose nga sev nga kami tevi mïerwomu se kami nir marloli tevi Iesu, kamloli suri sete kamrongwose sev nga kamloli. ¹⁸ Ko ngok evi sel se Atua nga puloli nale nga muwrai tweni tuwi pa parremali. Renge nale se propet sen nir, owrai tweni pa osuw nga Mesaea pia-runge pïisij, ko lelingenok otori totkoni rijrijen sen ngok. ¹⁹ Ko erres vajin nga kaprieni lululweni norrorrmien se kami suri nololien se kami, ko kapan ji Atua nga ni pïtlasi tweni nololien se kami. Poro kaploli pïrpok, ko ²⁰ daron nen pivini vajin nga Numal pia-lai derteren nga mimerr ko mïrres tevi kami. Ko ni pukoni Iesu vinuk nga mivi Mesaea se kami nga ni mutobbobbue musuw. ²¹ Ko Iesu pïlik mun re melrin puwomu pianan pijpari nanu jikle parmerr luwi kele, pïrpe nga Atua muwrai tweni pa musuw re nale se propet sen nga maron ne tuwi. ²² Suri Moses owra ‘Numal nga mivi Atua se kami pukoni san vini ji kami nga pia-ivi propet, osorsan erpe nga mukoni pa inu. Ni pivi san re kami kobbong. Kapvijuri ko wor pïrres nanu jikle nga pia-werai tevi kami. ²³ Jinibb nga sete mivijuri nale se propet ngok, ko Atua pia-lai tweni renge gortien sen ko puloli pijijki.’ ²⁴ Ko Samuel kele tevi propet mïnij nen nir nga marvivotu suri arok-supsupe kele suri sev nga mïrrmali pa lelingenok. ²⁵ Rijrijen nga Atua mïlai tevi ßirtera se kerr nir tuwi arivi se kami, ko kami kamkorti pa renge rijrijen nen nir. Nale nga Atua muwrai tevi Epram owra ‘Rrurrngi renge nik metka som nir nga paravini, inu ßerij pïrres suri jinibb totoklai ne iel ngatan.’ ²⁶ Niko Atua otobbobbue jinibb ne majingen sen ko okoni womue vini ji kami. Suri Atua emrreni pïrij pïrres suri kami ko puloli kami jikle kaprieni lululweni kami renge sel nga marsij se kami.”

4

¹ Pita nuru Jon orok-rij malum tevi delung nir, ko jinibb ne sulsulen nir tevi m̄erwomu se jinibb nir nga marok-metmete Naim On tevi Satusi nir arini ji nuru. ² Arlolarsi nuru suri mor-visviseni delung nir, arwera Iesu emaur luwi kele re mijen, ko ngok niko ololi nga jinibb nir nga marmij arongwose parmaur luwi re mijen. ³ Ko arrul totoni nuru ko arlingi nuru re naim ne nekaien pijpari mevinen, suri rivriv jer pa. ⁴ Ko nir elep nga marunge nale se nuru ko arosuri. Ko norman nga marlelep nir nga marosuri oruj mori nuvasngavöl nuvalim (5000) sapon.

Pita nuru Jon ortur re kot

⁵ Mevinen vajin ko jinibb nga marlelep nir se m̄eri Isrel nir ko birterwarreng ser nir ko jinibb nevisvisenien ne nale nesereien nir arkorti Jerusalem. ⁶ Arkorti tevi batu jinibb ne sulsulen, nga nisen Annas, ko Kaeapas, ko Jon, ko Aleksanta, ko nir m̄inij nen kele nir nga marivi metka se batu jinibb ne sulsulen. ⁷ Ko arlingi nuru ortur re leven ne nir, ko arsusi tevi nuru, arwera "Re derteren se siko rreknga re nise siko komor-loli nanu ngok ren?"

⁸ Ko Pita owun saut e Nem̄in On, ko owrai tevir owra "Kami jinibb nga marlelep nir se kerr m̄eri Isrel nir ko birterwarreng nir, ⁹ kamokusie komru erpese re majingen nga m̄irres ngok nga nomor-loli rengo naroj ngel, erpese belan erres luwi. ¹⁰ Erres kami ko m̄eri Isrel jikle nir kaprongwose nanu ngel: nomor-loli re nise Iesu Kristo doNasret, nga kami kamtor pini re nai pelaot, ko Atua ololi emaur luwi re mijen. Niko re ni nisen ko, m̄erel m̄irres luwi pa mutur re no kami ngel. ¹¹ Iesu ngel evi m̄er nga Naul On muspe suri, ngel: 'Nabur nga kami jinibb nga marmajinge naim kamlesi esij ko kamwirre, evi vajin nabur nga murrul totoni naim m̄iterter.' ¹² Ko sete san kele orongwos pila mauren

tevi kerr, ejki. Suri nais p̄etp̄eti ne iel ngatan nir san ejki kele mun nga kerr rrapmaur ren."

¹³ Ko daron nga marlesi Pita nuru Jon sete ormetutu mirpok ko artaole, suri nuru orivi jinibb nawon, ko sete arsesre pelak nuru bonevis. Ko arlesi wose vajin nga morok-pitevi Iesu. ¹⁴ Ko sete arongwos parwera mun nanu san tevi nuru ren, suri marlesi bbong m̄er nga m̄irres luwi jile pa mutur tevi nuru. ¹⁵ Ko arkoni twenir ivare lingi gortien ser, ko nir kis arsan vajin armurri suri. ¹⁶ Ko arwerwera tevir, "Rraploli sev tevi jinibb ngel nuru? Suri nir jikle nga marlik iel Jerusalem arongwos pae nanu nga milep nga morloli. Sete rramrongwos rrapvilvil ore mun. ¹⁷ Ko nga rrapror ore, setemun p̄iasasi kele van ji m̄eri Isrel p̄etp̄eti nir, rraprusur metu tevi nuru nga setemun porsupe kele nais ngok tevi jinibb san."

Arlinglingi tweni nuru orivel sisarow vajin

¹⁸ Ko arverus nuru vajin vini. Ko arwera eterter tevi nuru nga setemun porsupe ko setemun porvisviseni kele nise Iesu, pijki. ¹⁹ Ko Pita nuru Jon orwera lweni tevir: "Erpese? Erres re no Atua nga nobor-vijuri nale se kami, rreknga nobor-vijuri nale se Atua? Erres kami kaprunge suri kami tevi. ²⁰ Ko komru ma, sete nomorrongwos nobor-lingi kurtweni sev nga nomor-lesir ko sev nga nomor-runger. Ejki, nobor-wera twenir ko wor." ²¹ Ko mian ko artortori nuru eterter kele sapon, ko arlinglingi tweni nuru vajin, orivel. Sete arongwos partor sweri sel san nga partor alje nuru ren, suri delung nir arlesi sev nga morloli erres pelak, ko arsurövi Atua rengen. ²² Suri m̄er nga nanu nga milep ngok miplari ren nga morloli m̄irres nen evi jinibb tera pa sapon, sian asi ngavöl ivij (40).

Loten se kalesia nir

²³ Orivel sisarow vajin, ko or-mawos kele kalesia nir sapon, ko orwera tweni nanu nga batu jinibb ne sulsulen nir ko birterwarreng nir marwerai tevi nuru. ²⁴ Ko kalesia nir, daron nga marunge nale se nuru ngok, ko arlot korti van ji Atua, arwera "Numal nga mian mare, nik nga kummajing melrin ko iel ngatan ko dis ko nanu jikle nga marto rer. ²⁵ Renge derteren se Neñin On kurij rurrngi rege Devet apu se kem, nga mivi jinibb ne majingen som, re nale ngel: 'Suri sev jinibb ne vare nir arlolar ðelak erpok? Suri sev armurri nanu nga marsij, nga sete marongwos parivi nanu san? ²⁶ Numal ne iel ngatan nir artur korti tera nuval, ko jinibb nga marlelep nir kele arini lat sansan tera nuval, artere Numal Atua ko Mesaea sen nga mutobbobbue.' ²⁷ Ewretun, eplari pa erpok bonevis rege ngaim ngel mawos, nga Erot nuru Ponjes Paelat nuru tevi jinibb ne vare nir ko mēri Isrel nir kele arini lat sansan, arkorti artere Iesu nga mivi Mesaea som, nga kumtobbobbue. ²⁸ Ko arloli bbong sev nga derteren som ko marongen som morlingi wowomu pae nga piplari. ²⁹ Ko lelingenok, Numal Atua, kupmeteni suri nale ne balpalen ser, ko kuploli kem jinibb ne majingen som, no kem piterter ko nabwera tweni nale som. ³⁰ Ko kupsareni nevrem ko kupjipari jinibb nga puloli jinibb parres luwi, ko nga majingen nga marlelep marres nir parpelari rege nise jinibb ne majingen som nga muon, Iesu." ³¹ Daron nga marlot jile musuw, ko nañi eterure naim nga marlik ren. Ko nir jikle arwun saut e Neñin On, ko ololi nor eterter vajin nga parwera tweni nale se Atua.

Artututweni joror

³² Ko kalesia nir, nolor ko neñir arivi sansane. Ko setemun nir san orrorrmi joron arivi se ni esan, ko arwera joror evi se nir jikle. ³³ Ko aposol nir arwera tweni nga Numal

Iesu emaur luwi re mijen tevi dert-eren nga milep, ko Atua erij erres ðelak suri nir jikle. ³⁴ Ko sete nir san nevren omrrol rragrrage nanu san. Suri nir jile nga joror milep, erpe dan ko naim, ko arwulwuler, ko arlai nowli nanu nga marwulwul ngok e nir, ³⁵ ko arlai tevi aposol nir. Ko nir artututweni tevi jinibb si nga nevren mumrrol.

Banapas

³⁶ Ko jinibb san nga nisen Josep, metka se Livae san, nga mñiak rege Saepras. Ko aposol nir arlingi nisen mñinij kele san, arveruse Banapas, nga muwra puwra 'jinibb nga mok-susi nolo jinibb nir mian mare.' ³⁷ Ko re murrun ngok, ni owulwule bebje dan sen, ko ela nowlin vini ko elai tevi aposol nir.

5

Ananaeas nuru Sapaera

¹ Ko jinibb san nisen Ananaeas nga nesen sen nisen Sapaera owulwule bebje dan se nuru san. ² Ko elngi jer nowlin sopor ojpon, ko elai sopor bbong vini tevi aposol nir. Ko nesen sen kele orongwose sev nga muloli ngok. ³ Ko Pita owrai tevi, "Ananaeas, erpese Demij musongni nolom nga kumkerkerasi Neñin On, ko kumlingi jere nowli dan som sapon? ⁴ Daron nga setewor kumwulwul wore dan, ko evi som ko. Ko daron nga kumwulwul pae, ko nowlin oto re nik nevrem malum nga kuploli sev nga kummerreni e, erres kobbong. Ko suri sev norrorrmien ne gerisen mivini muto re nolom? Sete kukrekrasi jinibb nir, ko kukrekrasi Atua kele." ⁵ Ko Ananaeas, daron nga murunge nale sen ngok, ko eil jubbul vitan, ko emij pin. Ko nir nga marunge nanu ngel, metuen nga milep evini rer suri. ⁶ Ko mēlakel nir arnuñe ore, ko arwosi tweni van ko artevni. ⁷ Vitunen vajin, erpe mete nial itul arasi, ko nesen sen evini loloim. Mivini ko sete orongwose sev nga

miplari ji diwen sen. ⁸ Ko Pita owrai tevi, "Kupwerai ta tevik. Ngel evi nowli dan totoklai le pa nga komor-wulwule?" Ko ni owra "O-o, ngok ko." ⁹ Ko Pita owrai tevi, "Erpese kamru korti komor-marong komor-wera kopor-rrowrrow silveni Nem̄in se Numal? Kuprunge dan βela nir nga martevni diwen som arini pa roro metali, ko parwosi tweni nik kele." ¹⁰ Ko vinnen eil jubbul evesane ngatan renge Pita βelan, ko emij pin. Ko m̄elakel ngok nir arini loloim, ko arlesi nga ni mimij pa; ko arwosi tweni ivare, ko aran artevni tevi diwen sen. ¹¹ Ko metuen nga milep evini renge kalesia jijle nir suri, ko renge nir jijle nga marunge.

Majingen nga marinijnij nawone nir

¹² Ko aposol nir arok-loli majingen nga marinijnij nawone nir elep tevi jinibb nir. Ko nir jijle arkorti renge naim salsal se Solomon nga muto ore Naim On. ¹³ Jinibb jijle nir arsurōvir, ko nir jijle nga sete marivi kalesia armetutu nga paran parkorti tevir. ¹⁴ Ko gortien ne kalesia nir nga marok-osuri Numal, ngok norman ko nesevin nir, okruj van mare tetajer. ¹⁵ Suri nanu ngok nir, ko jinibb nir arwoswosi jinibb nga marmesi nir vini re sel nir, ko arlingi nir sopor re maling, ko nir sopor rengen boriti nga marβelsenir. Armerreni nga poro Pita p̄iasi, ko poro bbong nem̄in p̄isal van pijpari nir sopor. ¹⁶ Ko delung elep ne nir nga marlik rengen ngaim wowarrens nga maro rrale Jerusalem kele arwoswosi jinibb nga marmesi vini, tevi nir nga nem̄in nga marsij marsilvir; ko nir jijle arres luwi.

Arloli esij tevi aposol nir

¹⁷ Ko batu jinibb ne sulsulen, ko nir nga markorti re gortien sen, nir ngok ko Satusi nir, nolor eleplep temijpal. Ko artur imare, ¹⁸ ko arrul totoni aposol nir, ko arwirrer van re naim ne nekaien. ¹⁹ Ko anglo se Numal san evini nat mupong, ko

etasi metali ne naim ne nekaien ko eptevi twenir ivare. Ko owrai tevir: ²⁰ "Kapan kaptur rengen Naim On ko kapwera tweni p̄etp̄eti nale ngel ne mauren tevi jinibb nir." ²¹ Ko daron nga marunge nale ngok musuw, mian ko nat ea-rinrin rranu vajin, ko arini re Naim On, ko artipatun arvisviseni jinibb nir.

Mian ko batu jinibb ne sulsulen tevi gortien sen nir arververus kortoni gortien nga milep se βirterwarrens nir nga marwowomue m̄eri Isrel nir arini lat sansan. Ko arkoni jinibb ser sopor paran re naim ne nekaien ko parpitevi aposol nir parini. ²² Ko daron nga jinibb nen nir maran, ko sete arlesir re naim ne nekaien. Ko arluwi vini jir kele, ko arwerai arwera ²³ "Daron nga namjipari naim ne nekaien, ko namlesi metali nen arkikiore erres p̄elak, ko lartul nga martur metmete artur metmete erres rengen roro metali. Ko daron nga namtasi metali vajin, ko sete namlesi jinibb san loloim." ²⁴ Ko daron nga batu jinibb nga mokmetmete Naim On tevi batu jinibb nga marsulsul nir marunge nale ngok, ko norrorrmien ser ekarkar, ko arrelenge sev ko eplari jir. ²⁵ Mian ko jinibb san evini ko owrai tevir, "E lartul! Jinibb ngok nir nga kamlingir re naim ne nekaien artur lelingenok re Naim On ko arok-visviseni jinibb nir." ²⁶ Ko batu jinibb nga mokmetmete Naim On eptevi jinibb sen sopor aran ko arpiteme twenir. Ko sete aron tertere nir, suri armetutue delung nir tartuwtuwer e nevöt.

²⁷ Arpiteme van ko arloli artur re no gortien ser. Ko batu jinibb ne sulsulen erij tevir, owra ²⁸ "Namwerai pa eterter tevi kami nga sete kami kapvisvisenir rengen nais ngok. Ko erpese? Kamloli iel Jerusalem owun saute nevisvisenien ngok! Ko rrek kammerreni kaploli drra Iesu pibbölji kem!"

²⁹ Ko Pita tevi aposol nir arwera

lweni tevir: “Nabosuri wor Atua ko womu ne jinibb. ³⁰ Numal se tata se kerr nir ololi Iesu emaur luwi re mijen, nga kami kamrevji re nai pelaot. ³¹ Atua elngi ni esakel mare re nevren rres, nga ni puwomu re kerr ko ðila mauren tevi kerr, nga kerr mēri Isrel nir nolo kerr purongwos pulululwi, ko nga ðitlasi tweni nololien se kerr. ³² Ko kem namok-rij sen renge nanu ngel nir, tevi Nem̄in On nga Atua m̄ila tevi nir nga marosuri ni.”

³³ Ko daron nga nir nga markorti ngok nir marunge nale ngok, ko arlolar lengleng ko arwera parevji pinir. ³⁴ Ko Parasi san nga mokkorti tevir renge gortien ngok, nisen ko Gameliel, evi jinibb ne nevisvisenien ne nale ne nesesreien san nga jinibb jikle nir arsurövi ni. Ko ni otur imare ko owra partekai tweni mun aposol nir van vare e beblen. ³⁵ Musuw, ko owrai vajin tevi selen nir, owra “Meri Isrel nir, rraprrormi ðirres ðelak ko wor re sev nga rramwera rraploli tevi lartul ngok nir. ³⁶ Suri rramrongwose bonevis sapon, san otur imare, nisen ko Tutas. Ni elngi lweni ni evi jinibb san. Ko jinibb elep sapon, ejpari ongut vavij (400) sapon arpitevi. Ko mian ko m̄ernen arevji pini, ko jinibb sen nir arwolu sarrsarr; ko ngok evi vajin bongsi majingen sen. ³⁷ Ko vitunen Jutas, m̄eri Galili ko san, otur imare re daron nga marok-eve jinibb e nir. Ko ni ervei tweni jinibb sopor arvijuri ni. Ko mian ko ni kele arevji, ko nir jikle nga marvijuri ni arivel sarrsarr. ³⁸ Ko ngok, re nanu nga miplari ngel vajin, nuwra bowrai tevi kami: sete rraploli nanu san tevi jinibb ngok nir. Rraplinglingir parivel. Suri poro nga norrorrmien ser ko majingen ser eplari re jinibb kobbong, ko pivitan kobbong. ³⁹ Ko poro ma eplari re Atua, ko sete rramrongwos rraplokloksir. Poro pirpok ko kerr rratpalpal kobbong tevi Atua.” Ko nir armurronge erres.

⁴⁰ Ko arveruse aposol nir arini

kele jir, ko artelmajir ko arwerai eterter tevir nga setemun parsuþe nise Iesu; ko arlinglingir arivel. ⁴¹ Ko nir arivare lingi gortien ser nen ko arir kobbong nga Atua elesi nir arviter nga jinibb artelmajir suri nise Iesu. Ko sete armanun rragrage. ⁴² Ko re nabong ko nabong, sete armosi nga parvisviseni ko parwera tweni nosþen nga m̄irres suri Iesu nga mivi Kristo nga Atua mutobbobbue, renge Naim On, ko renge naim nir.

6

Arlingi jinibb ebut parmajing tevi kalesia nir

¹ Jinibb se Iesu elep malum arini. Ko mian ko laten san eplari jir. Renge devjen evi m̄eri Isrel nga marok-rij nale se m̄eri Gris nir, ko re devjen evi m̄eri Isrel nga marok-rij nale ser wor. Ko nir re devjen nga marok-rij nale se m̄eri Gris nir artere nir re devjen, arwera sete armeteni suri nesevin ser nir erres re daron nga martututweni nevöt ko nanen nabong jikle tevi nesevin nir nga diwen ser marmij lingir. ² Ko aposol esngavöl drromon eru arverus kortoni kalesia jikle nir, ko arwerai tevir: “Sete erres re nga kem nablingi kurtweni majingen ne nale se Atua ko nabþelak nga nabmetmete nevöt. ³ Ko niko, niaken se kem nir, kaplingi jinibb piebut re kami nga jinibb nir martorir, ko nga marwun saute Nem̄in On ko norongwosien, ko kem nablingi nir parla majingen ngel. ⁴ Ko kem ma, nabmajing tetajer renge majingen ne verusen ko ne nale se Atua.”

⁵ Ko kalesia jikle nir arlesi nale ser ngok erres, ko arlingi Steven, jinibb san nga muwun saute nosurien ko Nem̄in On, ko Pilip, ko Prokoras, ko Nikeno, ko Timon, ko Pamenas, ko Nikolas nga mivi m̄eri Antiok san, nga womu evi jinibb ne vare san ko vitunen ea-korti vajin tevi m̄eri Isrel nir ko oklot tevir. ⁶ Ko kalesia nir

arpitevi nir ngok, arlingir artur re no aposol nir, ko nir arlot ko arlingi nevrer rer.

⁷ Ko nale se Atua ok-asasi, ko jinibb se Iesu nir nga renge Jerusalem elep temijpal malum arini, ko delung elep ne jinibb ne sulsulen nir arosuri kele.

Arrul totoni Steven

⁸ Steven ngok evi jinibb san nga Atua m̃irij m̃irres suri, ko elai dert-eren nga milep tevi. Ko ololi majingen nga marinijnij nawone nir re no jinibb nir. ⁹ Ko sete epriv, jinibb sopor artur imare ko artere. Nir arivi jinibb ne naim gortien san se m̃eri Isrel nir nga bonevis marivi pa demij maur, ko lelingenok arivel sisarow vajin. Ko niko arverus naim gortien ser, arwera 'Naim gortien se nir nga marivel sisarow'. Nir ko arivi m̃eri Isrel nga marivel Saerin ko Aleksantria vini. Ko m̃eri Isrel sopor kele nga marivel Silisia ko Esia arkorti kele tevir, ko arlat tevi Steven. ¹⁰ Ko Nem̃in On ololi Steven norongwosien sen elep, ko daron nga m̃irij e, nir sete arongwos parasi ni re rijen sen. ¹¹ Mian ko arkonkoni silveni jinibb sopor nga paran parwerai, "Namrunge pa ni erij esij tere Moses ko tere Atua."

¹² Arok-rij erpok mian, ko arserranu re nolo jinibb nir ko firterwarreng nir ko jinibb nevisvisenien ne nale nesesreien nir; ko nir vajin artur imare ko aran arrul totoni Steven, ko arevei van re naim gortien se numal ser nir. ¹³ Ko arlingi jinibb sopor partur ko parij re nale gerisen ser. Ko lartul nen arwera "Merel okrij tetajer tere Naim On ko tere nale nesesreien se Atua. ¹⁴ Ko namrunge ni owrai Iesu ne Nasret ngok pulokloksi Naim On ngel ko p̃irieni liken nga Moses m̃ila tevi kerr pa."

¹⁵ Ko nir nga marlik re naim gortien ngok armet teretre Steven; ko arlesi ni non erpe no anglo san.

7

¹ Ko batu jinibb ne sulsulen osusi tevi Steven owra "Evi weretunen ko

wor?" ² Ko Steven erij weli lweni owra "Tuwak ko tata nir, kapmurrong inu! Womunen ko apu se kerr ngok Epram mia-van nga p̃ilik Aran, daron nga m̃ilik malum re vanu ngok Koltia nga muto re vanu nga milep ngok Mesopotamia, ³ ko Atua ne nosrövien eplari jin; ko owrai tevi owra "Kupiel lingi vanu som ko metka som nir ko kupan re vanu san nga bea-viseni tevim."

⁴ Mian ko Epram evel lingi vanu sen ko ean etipatun liken sen Aran. Ko vitunen ko tata se Epram eamij, ko Atua ololi Epram evel oruj vini re vanu ngel nga rramlik ren lelingenok. ⁵ Ko renge daron ngok Atua sete elai rragrrag bebje dan sapon tevi Epram, ejki, ko ololi marijrijen tevi nga pia-lai dan nir tevi. Ko owra dan nir parivi se ni tevi metka nga para-rremali renge ni. Ko daron nga muwrai ngok e, ko Epram natun ejki wore ko! ⁶ Ko ngel evi nale se Atua nga muwrai tevi, owra 'Metka som nir para-ivel lingi iok ko paran parlik renge vanu m̃inij nga parivi demij maur ie, ko parlik renge nekaien nga m̃iterter pijpari sia pungut pivavij (400).' ⁷ Iok ospe suri Ijip. Ko Atua owra 'Inu beavirrvirrali nir nga marmajing ser, ko metka som nir para-ivel lingi vanu ngok ko parluwi parsurövik iel.' ⁸ Ko Atua elai murrun ne bae tevi Epram, nga miviseni nga Epram evijuri vajin sel se Atua. Natun Aesak ean re bae daron nga bongin muowil e. Ko Aesak kele ololi tevi Jekop nga m̃ilai van re bae, ko Jekop kele ololi erpok nga m̃ilai natun esngavöl drromon eru maran re bae, nir ngok nga marivi firtera se kerr ne tuwi.

Steven ospe suri firtera ser nir

⁹ "Jekop natun nir nolor eleplep tevi tasir Josep, ko arwulwule nga pian pivi demij maur renge vanu ngok Ijip. Ko Atua emetmete Josep, ¹⁰ ko etkai lilane erres; ko ololi easi renge daron nga marterter nir nga marok-pelari jin. Daron nga

Josep mivini vajin mutur re no batu numal se m̄eri Ijip nir, ko Atua ololi norongwosien sen ean mare tevi murrun nga m̄irres p̄elak sen. Ko numal nen ololi Josep evi jinibb nga mian mare temijpal, nga pimetmete Ijip totoklai ko pimetmete majingen ne naim sen kele.

¹¹ “Sete epriv daron nga m̄iterter san ejpari Ijip ko Kenan, nga nanen ejki. Ko b̄irtera ngok se kerr nir arunge esij lengleng suri nanen ejki. ¹² Ko daron nga Jekop murnge nga nanen muto Ijip, ko okoni natun nir, b̄irtera ngok se kerr nir, aran. Ngok evi womujnen nga mara-van rrongi ie. ¹³ Ko renge daron m̄inij kele nga maran, ko Josep eviseni ni limjer vajin tevi tuwan nir, ko numal se m̄eri Ijip nir ornge jilweren suri metka se Josep nir. ¹⁴ Mian ko Josep elai nale van ji tata sen Jekop nga piptevi metka sen nir parini parlik Ijip. Renge gortien ngok nir ejpari ngavöl ebut drromon elim (75) renge nir totoklai. ¹⁵ Ko Jekop tevi b̄irtera ngok se kerr nir ne tuwi arivel lingi lat nga marlik e ko aran arlik Ijip; ko arlik ie ejpari daron nga mara-mij e. ¹⁶ Ko arwosi lweni niber van Sekem e, ko artevnir lat nga marok-tivtavin e san nga Epram muwli tweni pa tevi metka se Amoro nga renge vanu ngok Sekem.

Steven os̄pe suri Moses

¹⁷ “Ko daron evini mori vajin nga Atua puloli rijrijen sen ngok nga m̄ilai pa tevi Epram p̄irmali. Renge daron ngok, metka se b̄irtera se kerr ngok nir arvasus ko emaur elep kele.

¹⁸ “Ko eanan ejpari nga jinibb m̄inij kele mivi batu numal kele ne Ijip, nga sete murrormi tutune Josep. ¹⁹ Osur terter ko ekrekrasi b̄irtera ngok se kerr nir, ko osulngatir nga parwosi tweni bipi ser nir renge naim ser ko parling twenir vare nga parmij. ²⁰ Ngok evi daron mawos nga bipi nga m̄irres p̄elak ngok Moses m̄iak ren. Tata sen ko tasu sen ormetmete erres

renges naim ser ean ejpari navöl itul, ²¹ mian ko orlingi tweni vare erpe nga nesesreien se batu numal muwrai. Mian ko natu numal ne-sevin eskai, ko otori tweni ko emetmete, ko elai erpe natun mawos vajin. ²² Arvisviseni renges norongwosien se m̄eri Ijip nir, ko evini evi jinibb nga milep renges rijen ko re majingen kele.

Moses ololi lesi nga piwilwil se m̄eri Isrel nir

²³ “Daron nga Moses sian mijpari ngavöl ivij (40) ko orrorrmi wor nga pian p̄ilesi otvi lat nga m̄eri Isrel nir liken ser muto suri. ²⁴ Mian ko elesi m̄eri Ijip san nga mirevji jinibb nga nir san; ko ean erevji pini m̄eri Ijip nen. ²⁵ Ni orrorrmi metka sen nir parongwose nga Atua p̄imajing rrurrngi ni nga puloli nir parivel sisarow. Ko nir sete arongwose. ²⁶ Ko mevinen kele, elesi m̄eri Isrel eru orpalpal, ko evan nga p̄ijnge nuru. Ko owra “E, erpese komorivi niaken bbong, ko komor-palpal lululweni kamru mirpok?” ²⁷ Ko wela nga mokloli m̄isij tevi nuru tuwen osoni tweni Moses ko owrai tevi owra “Erpese, si elngi nik nga nik kuptur womue kem, ko nga kupwera suri lat nga puto suri tevi kem? ²⁸ Rrek kumrreni kuprevjik pirpe kumrevji pini m̄eri Ijip ngok miniv?” ²⁹ Daron nga Moses murnge nale ngok, ko owlu lingi Ijip. Ko ean elik erpe jinibb neturvitan renges vanu ne Mitian. Ko natun nuru ora-iaak ko ie.

Moses ornge nale se Atua

³⁰ “Sia ngavöl ivij (40) easi, ko anglo san errmali ji Moses renges duru nai nga welili san nga m̄in, mori botwen nga Sinae. ³¹ Moses etaol lenglengen re sev nga m̄ilesi, ko oruj van mori nga p̄ilesi lilane. Ko etaol nga Atua erij tevi, ³² owra “Inu nuvi Atua se b̄irtera som nir. Inu nuvi Atua se Epram, Aesak ko Jekop.” Mian ko Moses eririr temijpal ko emtutu nga pimteni. ³³ Ko Atua owrai tevi Moses owra “Kuplai

tweni but nga kumrae rengo nolo belam, suri lat nga kumtur ngok e evi lat nga muon ko. ³⁴ Nulesi ko pa nga jinibb suk nga marlik Ijip nir arunge lengleng esij, ko nurong-wose norongen nga muto jir, ko nuvini nga belai twenir. Ko kupini, bokonim van Ijip.

Meri Isrel arungasi Moses

³⁵ “Ngok Moses nen kele kobbong nga meri Isrel marungasi ko marwirr nale nga muwra “Erpese, si elngi nik nga kuptur womue kem ko kupwera suri lat nga puto suri tevi kem?”, Atua kobbong osusture ni. Okoni anglo nga miplari ji Moses rengo nai ngok nga nabb muroror rengen mare nga pususture ni pivini pivi jinibb nga milep ser, ko nga piwilwil se nir. ³⁶ Moses ngok ololi nanu nga marinijnij nawone nir Ijip, ko etkai tweni meri Isrel nir Ijip van re dis nga musongsong e. Ko etkair kele sia ngavöl ivij (40) van rengo lolo merwer, ko ololi nanu nga marinijnij nawone nir kele wor. ³⁷ Ko Moses ngok kobbong nga muwrai tevi meri Isrel nir nga muwra ‘Atua pususture propet san re kami pirpe nga mususture inu. Ko ni pivi kele san re kami san.’ ³⁸ Moses ngok ko etkai jinibb nir ko eser kortonir rengo lolo merwer, mian ko anglo erij tevi rengo botwen ngok nga Sinae. Iok ko, Atua elai nale ne mauren tevi nga pivini pivingeni tevi kerr.

³⁹ “Ko birterawarrang se kerr nir armusus parosuri Moses. Arong tweni nale sen ko arrormi lenglengen nga parluwi kele van Ijip e. ⁴⁰ Ko arwerai tevi Eron arwera “Wurru, kupmajing ta atua sopor nga parwowomu ko kerr rrapok-vijuri. Suri Moses ngok nga mitkai tweni kerr Ijip nga rrapini iel, ko rramreleng vajine, erpese rengen.” ⁴¹ Renge daron ngok ko armajing nanu san nga marrongrrongi re natu buluk nga parsurövi erpe atua ser, ko arevji nanu rrum ko arloli

nanen nga milep san. Arsurövi sev nga nevrer bbong mīmajinge. ⁴² Ko Atua esir duren tevir ko elinglingir arsurövi moju nir. Ngok erpe nga Naul On muwrai re naul se propet nir muwra ‘Meri Isrel nir, tetajer rengo sia ngavöl ivij (40) rengo lolo merwer kamok-revji nanu rrum nir nga kaploli sulsulen rengen, ko sete kamsurövi inu, ejki. ⁴³ Tetajer kamok-wosi devji ngok ne atua minij ngok Molok tevi pija ne moju se atua ngok se kami Repan. Molok ko Repan ngok kamok-surövi nuru. Renge murrun ngok, inu boji tweni kami kapan ngasue re devjen van ngasu ngasue Babilon.

Tuwi ko pa vini, Atua okwilwil se meri Isrel nir

⁴⁴ “Devji nga birterawarrang se kerr nir nga marok-surövi Atua rengen otur tevir kele rengo lolo merwer. Devji ngok kobbong Atua owrai tevi Moses nga pīmajinge, ko armajinge suri norngov nga Moses mīlesi. ⁴⁵ Vitunen, daron nga birterawarrang se kerr nir marvivitu suri Josua, arini nga parlai dan ngel. Ko nir arlai devji se Atua ngok tevir. Renge daron ngok, Atua oji tweni jinibb nir, ko arwolu lingi birtera se kerr nir. Ko devji se Atua ngok oto osorsan ean ejpari daron nga Devet mivi batu numal. ⁴⁶ Atua eir suri Devet, ko Devet ongoni nga poro orongwose pīmajing naim rres san nga meri Isrel nir parok-surövi Atua rengen vajin. ⁴⁷ Ko mian ko Devet sete emajinge, ko Solomon ma emajing naim nen tevi Atua.

⁴⁸ “Ko ewretun, Atua ngok nga mian mare temijpal sete orongwose pilik rengo naim nga jinibb mīmajinge, erpe nga propet muwrai daron nga mirij rengo nise Numal muwra ⁴⁹ ‘Melrin evi nai sekakel suk, ko iel ngatan evi lat nga bejingtenti belak ren. Naim nga mirpese ko san kuwra kupmajinge

tevik? Ngabe mawos ko inu beamosi ren? ⁵⁰ Inu numajing nanu totoklai nir.'

Meri Isrel sete arosuri Atua

⁵¹ "O, batu kami eterter p̄elak, norrorrmien se kami erpe bbong jinibb ne vare nir! Sete kamrong-wose kaprunge nale, ko kamsorsan tevi b̄irtera se kerr nga teta-ger kamok-palpal tere Nem̄in On. ⁵² Birterawarrens se kerr nir arloli sel nga m̄isij milep tevi propet p̄etp̄eti ne tuwi nir. Arevji pini propet nga muwra visviseni m̄er nga muosuri Atua nga pia-vini vitu, ko lelingenok kamtere ni ko kamrevji pini. ⁵³ Anglo nir arlai nale nesereien se Atua vini tevi kami, ko setewor kamosuri."

Artuwe pini Steven

⁵⁴ Ko daron nga jinibb ne gortien ngok marunge nale se Steven, nolor eirarsi ko arorrliw tevi. ⁵⁵ Ko Steven owun saut e Nem̄in On, ko oklu van mare rene melrin; ko elesi nosr̄ovien se Atua, ko Iesu kele nga mutur rene devjen rres ji Atua. ⁵⁶ Mian ko owra "Inu nulesi metali ne melrin etp̄ir, ko Jinibb Mawos otur rene devjen rres ji Atua." ⁵⁷ Mian ko jinibb ne gortien ngok arkikail van mare ko artop ore boror, ko arwolu mawose Steven. ⁵⁸ Ko arrul totkoni musuw, ko arevei tweni rene ngaim ngok, ko arok-tuwtuwe nev̄ot e vajin. Ko nir nga marij tere Steven aruri tweni sunsun ser sopor ko arlai tevi m̄elakel san, nisen Sol, nga ni pimete; mian ko artuwe vajin Steven. ⁵⁹ Ko daron nga jinibb nir marok-tuwtuwe suri kele, ko Steven everus owra "Wurru Numal Iesu, kuprunge drrelak ko kuplai inu nem̄ik p̄ivinuk p̄iptevim." ⁶⁰ Mian ko ejipa van ngatan ko ekail van mare owra "Numal, sete kupvirrvirrali nir rene sev nga marloli ngok." Daron nga muwrai j̄ijle mirpok musuw, ko osrow pini.

8

Sol ok-ojoji jinibb se Atua nir

¹ Ko Sol elesi erres kobbong nga martuwe pini Steven. Ko rene nabong mawos ngok, Sol tevi m̄eri Isrel nir artipatun nga parloli p̄isij pilep tevi kalesia nir nga marlik Jerusalem. Ko kalesia nir arwolu lingi ngaim ngok ko arwolu van rene vanu karkar nga Jutia ko Sameria, ko nir esngav̄ol drromon eru nga marivi aposol kobbong arlik jer Jerusalem. ² Ko m̄eri Isrel sopor nga marvijuri lilane Atua arunge esij suri Steven, ko arlai niben ko artengsi ko aran artevni. ³ Ko Sol olokloksi torrlai kalesia nir, ko etkai jinibb sen nir arivel karkar Jerusalem rene naim nir ko arrul totoni kalesia nir, norman ko ne-sevin kele, ko arlingir van rene naim ne nekaien.

Jinibb arwerai tweni nosp̄en nga m̄irres se Iesu Sameria

⁴ Ko daron nga Steven mimij, jinibb se Atua nir arwolu lingi Jerusalem, aran lat karkar ko arvisviseni suri nise Iesu. ⁵ Ko jinibb san, nisen Pilip, ean kele rene ngaim nga milep ne Sameria ko ewerwer suri nise Iesu, nga mivi Mesaea. ⁶ Ko jinibb p̄etp̄eti rene ngaim nen armerreni parunge lilane nale se Pilip, suri arunge nale sen nga m̄irres ko arlesi nelesien nir nga ni mulolir nga marviseni derteren se Atua tevir iok. ⁷ Nir elep nem̄in nga marsij marsisilvir, ko nem̄in nga marsij nen arkail van mare ko arivare lingir arivel. Mian ko Pilip ololi nir elep nga devje niber marmij arres luwi, ko nir nga sete marongwose parivel arivel luwi kele. ⁸ Ko nir nga marlik iok daron nga marlesi ko arir lenglengen.

Jinibb ne botut san, nisen Saemon

⁹ Ko rene ngaim ngok kele, jinibb san nisen Saemon elik iok nga muloli botut sen, jinibb marok-taole bonevis pa. Ko okwera kele erpok "Inu nuvi jinibb m̄inij san tevi

derteren lele nir.” ¹⁰ Ko nir jikle renge ngaim ngok nga marivi jinibb ko nga marivi jinibb nawon kele, arosuri sev nga muwrai, mian ko arwera “O, ewretun morok dert-eren se Atua eptevi.” ¹¹ Ko arok-murronge ni daron elep pa nga ni mokloli marok-taole nanu nga mokloli nir. ¹² Ko vitunen, daron nga Pilip mian mīwerwer tevir suri batun vanu se Atua nga pia-pelari ko suri Iesu Kristo, arunge nale sen. Ko ni epaptaese nir, ngok nesevin ko norman. ¹³ Ko Saemon kele osuri nale se Pilip, ko arpaptaese ni. Ko ngabe nga Pilip mian e, ko Saemon kele eptevi; ko daron nga mīlesi nanu nga marinijnij nawone nir nga miviseni derteren se Atua nga Pilip muloli, ko etaol ko eririr.

¹⁴ Ko aposol nir esngavöl drromon eru nga marlik iok Jerusalem arunge nale suri mēri Sameria nga maro-suri pa nale se Atua osuw, mian ko arkoni Pita ko Jon nga poran jir. ¹⁵ Mian ko oran jir, ko daron nga morpelari jir, ko orlot nga Atua pīlai Nemīn On tevir. ¹⁶ Suri Pilip epaptaese nir renge nise Iesu Kristo kobbong, ko Nemīn On setewor ean renger. ¹⁷ Ko Pita ko Jon orlingi nevre nuru renge batu nir, mian ko Nemīn On ean esilvir vajin.

¹⁸ Ko Saemon daron nga mīlesi aposol ngel nuru morlingi nevre nuru renge batu nir ko Nemīn On mīsilvir, otur mera ko elai nevöt nga milep vini ko esareni tevi Pita ko Jon ko owra tevi nuru owra ¹⁹ “Ei, kopor-lai kele derteren ngok tevik bevel tevi, ko jinibb si nga ßelngi nevrek rengen, ko ni kele Nemīn On pīsilvi.”

²⁰ Mian ko Pita owrai lweni tevi owra “E, nik kurongwose kupwuli sev nga Atua mīlai nawone tevi jinibb? Nik tevi nevöt som koporan korti renge nejijkien! ²¹ Sete kumapitevi kem rragrrag renge majingen ngel, suri nolom sete osorsan renge no Atua. ²² Kuprieni nolom renge sev nga komok-loli ngok, ko

kuplot van ji Atua nga ni pītiasi nik renge murrun nga komok-loli mirpok. ²³ Suri inu nurongwose nga lol lelep nga marsij elep arto nga demij muloli markikair renge nolom.” ²⁴ Mian ko Saemon owrai tevi Pita ko Jon owra “Wurru laru, koporlot suri inu nga Atua pīlai se inu, nga nanu nga mīsij nga komor-werai ngok sete pīrmali ji inu.”

²⁵ Mian ko aposol nga nuru or-supe nale se Atua tevi jinibb nir ko sev nga morlesi Numal muloli, ko vitunen morsuw, orivel lingi ie ko orluwi van Jerusalem e. Ko daron nga morivel suri sel, orok-werwer suri nospen nga mīrres se Iesu Kristo renge ngaim elep nga Sameria.

Pilip erij tevi mēri Etiopia san

²⁶ Ko anglo se Atua san eplari ji Pilip ko owra “Pilip, kupan iak ko kupiel van renge sel nga mītipatun Jerusalem ko mian Gasa e.” Sel ngok easi renge lolo merwer. ²⁷ Mian ko otur mera ko evel van. Daron nga miplari, ko elesi mēri Etiopia san esakel renge lemētiti sen, ko okwolu suri sel vini. Mernen artevei evi demaw, ko evi jinibb nga milep san nga mokmetmete nevöt se kwīn nga Etiopia nga marveruse nisen kele san Kantes. Mernen ean Jerusalem nga pulot tevi Atua. ²⁸ Ko daron nga musuw ko esakel renge lemētiti nga pulwi, ko okeve naul se propet Aesea. ²⁹ Mian ko Nemīn On erij tevi Pilip owra “Pilip, kupan mori lemētiti ngok ko kupiel jelin.” ³⁰ Ko Pilip ean ko okivel mori lemētiti nen. Ko ornge mēnnen mokeve nale se propet Aesea. Mian ko Pilip owra tevi mēn nga owra “E, nik kurongwose, nale nga komok-eve ngok owra puwra sev?”

³¹ Ko mēn nga owra “Borongwose pīrpese? Poro jinibb san pivisviseni tevik, ko borongwose ko. Kupsa vini mare, ko kupvisviseni murru nale ngel tevik”. ³² Ko nale se propet Aesea nen le ngel: ‘Erpe sipsip san nga

marlai nga parevji pini, erpe natu sipsip nga martevei tweni silvin ko sete murongwose p̄iting, ko m̄nren sete orongwose puwrai nanu san, ko omurrong kobbong. ³³ Ko nir arwer rrerrarre renge sel nga m̄isij. Mernen sete orongwos natun putoe, suri artor otvi mauren sen.'

³⁴ Mian ko m̄eri Itiopa nen osusi tevi Pilip owra "Kupwera ta tevik, isi ko ngok nga propet ngok mok-supe suri ngok? Oksupe ni kobbong, rreknga oksupe jinibb m̄inij kele san?" ³⁵ Ko Pilip esa jingon ko ospe suri nale se Aesea ngok ko suri nospen p̄etpeti nga m̄irres suri Iesu Kristo. ³⁶ Orjilwer ortajer orini, ko orremali renge nuwi seser nga welili san. Ko m̄er nga osusi tevi Pilip owra "E, kulesi, rromor-pelari renge nuwi le ngel. Ko nik kurrormi erpese? Sev ejki nga poro parpaptaese inu?" ³⁷ [Mian ko Pilip owrai tevi "Poro weretunen wor nga nosurien oto renge nolom, ko erres nga inu bepaptaese nik." Ko m̄er nga owra "O-o, o-o, inu nuosuri nga weretunen jerjer, Iesu Kristo evi Atua natun."]A

³⁸ Daron nga muwrai jijle musuw ko owrai tevi m̄er nga moklai lem̄etiti nga pumosie mun, mian ko nuru Pilip orjubbul ko oran ngatan re nuwi. Ko Pilip epaptaese ni. ³⁹ Ko daron nga morivel lingi nuwi vini lat nga mimes e, ko Nem̄in On eteseni tweni Pilip evel, ko m̄er nga setemun elesi. Mian ko ean esakel luwi renge lem̄etiti sen, ko nolon eir nga eir vajin daron nga lem̄etiti mokwolu tevi m̄itajer. ⁴⁰ Mian ko Pilip etaole nga mijpari ngaim nga Asot. Ko etajer kele nga mokwerwer e nospen nga m̄irres se Atua renge ngaim m̄inij nga marto surusrir iok, ko etajer malum van ko ejpari vajin ngaim nga Sisaria.

9

Atua erieni murru Sol nga pivi jinibb se Iesu

¹ Ko renge daron ngok, Sol ok-sur terter nga pirevji pini nir nga marok-osuri Numal. Ean elesi batbatu jinibb ne sulsulen, ² ko osusi tevi, mian ko batbatu jinibb ne sulsulen oli naul sopor se nir nga marok-metmete naim gortien nir renge ngaim nga Damaskas, ko elair tevi Sol. Ko nale nen erpel: 'Nukoni m̄erel Sol nga pivinuk p̄ilesi norman rreknga nesevin si nga mivijuri sel nga mimerr ngok, ko pisre totkonir ko piptei lwenir vini Jerusalem e.'

³ Ko Sol elinglingi Jerusalem nga pian Damaskas e. Ko daron nga mivini morie ngaim ngok, ko etaole moron nga milep san miplari renge melrin vini, ko mumor vaseni lat nga mivel e. ⁴ Ko ewajeni ngatan, ko ornge drrelan san owrai tevi owra "Sol o, Sol! Suri sev komok-loli m̄isij tevik mirpok?" ⁵ Ko Sol osusi lweni, owra "Wurru, Numal, nik si ko?" Ko drrelan nga owra lweni, "Inu le Iesu nga komok-loli m̄isij tevik. ⁶ Ko kupmera, ko kupan ngaim Damaskas, ko iok jinibb san ni ko puwrai tevim sev nga kupa-loli."

⁷ Ko nir nga marok-ivel tevi Sol ar-tur murrong, sete arwerai nale san. Nir kele arunge drrelan ngok, ko sete arlesi jinibb san. ⁸ Ko Sol otur mera eleng raji meten, ko meten omot. Ko selen nir arevei ko arpitevi van renge ngaim nga Damaskas e. ⁹ Ko Sol meten orrorr erpok ejpari nabong itul, sete orongwos p̄ileslesi nanu san. Ko daron ngok kele, sete eaan ko sete eminmin.

¹⁰ Ko renge ngaim ngok Damaskas, jinibb san nga mok-osuri Iesu, nisen Ananaeas. Ni elesi bori san nga Numal muwra tevi "Ananaeas!" Ko Ananaeas orrum, owra "Inu le ngel, Numal." ¹¹ Ko Atua owrai tevi "Kup-mera ko kupvijuri sel nga mivel otvi liven ne ngaim ngel nga nisen

A 8:37 Nale nga muto re nolo [ ], rrek sete Luk oli, ko jinibb san ea-uli vitue daron nga muli tweni kopi san ne naul ngel.

Sel nga mimetet, ko kupan re naim se Jutas. Ko kupsusi m̃eri ngaim ne Tasas san, nisen Sol. Mernen oklik ko oklot. ¹² Ko ni kele elesi bori san, ko elesi nga nik Ananaeas kuan kujpari meten, ko meten erres luwi kele.” ¹³ Ko Ananaeas owrai lweni, “Wurru, Numal, nir elep pa marok-supe suri morok, nga ni oklokloksi jinibb se Atua nir nga marlik Jerusalem. ¹⁴ Ko reнге iel Damaskas kele elai derteren sen ngok ji batbatu jinibb ne sulsulen nir nga pivini purrul totkoni jinibb si nga muosuri nik.” ¹⁵ Ko Numal owrai tevi owra “Kupiel, suri inu nulngi ni nga p̃imajing se inu, ko puloli nisek pian mare ji jinibb ne vare nir ko numal nir ko ji m̃eri Isrel kele. ¹⁶ Ko daron nga puloli majingen suk, inu bowrai visviseni sel nga m̃isij sev nga pia-sekai iok.”

¹⁷ Ko Ananaeas ornge nale ngok nir, ko otur imare ko ean ji Sol reнге naim se Jutas. Ean loloim ko elngi nevren re batu Sol, ko owrai tevi, “Niaken Sol, Numal nga mivi Iesu, nga miplari jim reнге sel le, okoni inu nga bevini bololi kupkulu luwi kele, ko nga Nem̃in On kele puwun saut reнге nolom.” ¹⁸ Ko vesan rres nanu san erpe berte nai orvitan reнге mete Sol, ko meten orkulu luwi vajin. Otur mera, ko sete epriv Ananaeas epaptaese. ¹⁹ Ko ean luwi ko jin eterter luwi vajin, ko elik nabong sopen kele tevi kalesia nir Damaskas.

Sol ewerwer e nale nga m̃irres Damaskas

²⁰ Ko sete epriv nga Sol etajer kele van reнге naim gortien nir se m̃eri Isrel, ko etipatun nga p̃iwerwer suri Iesu nga ni evi natu Atua. ²¹ Ko nir jikle nga marunge ni artaole ko arwera “E, m̃er nga moktorrtorrlai kalesia nir Jerusalem ngok, ko evini tweni nga purrul totkonir ko p̃itkair van ji batu jinibb ne sulsulen nir!” ²² Ko Sol derteren ne nale sen emaur elep, ko eviseni nir e erres nga Iesu evi Mesaea. Ko m̃eri Isrel nir nga

ie arwera parij otvi nale sen, ko arunge nale se Sol eterter p̃elak ko norrorrmien ser omrrol, ko arbbut kobbong.

²³ Ko nabong elep arasi, ko m̃eri Isrel sopor nga marlik iok arlolarsi Sol elep, ko armurri suri nga parevji pini. ²⁴ Ko nutrin ko nutpong kele, nir artirive Sol reнге metali ne nawot nga milep nga m̃irrale ngaim ser, nga parevji pini. Ko jinibb san ean owrowra tweni womue norrorrmien ser tevi Sol. ²⁵ Ko natpong san jinibb se Sol nir arpitevi ko arsongni reнге narr nga milep san, ko arjuröni rrurrngi reнге lat nga m̃itp̃ir e san reнге nawot van ngatan e. Erpok ko Sol eivare ko owlu.

Sol iak Jerusalem

²⁶ Ko Sol evel lingi Damaskas ko olwi van Jerusalem e. Ko owra pukorti tevi jinibb se Iesu nir; ko nir sete arosuri nga ni evi kalesia, ko arwij ngasue. ²⁷ Ko Banapas ewilwil sen, ko eptei van liven ji aposol nir. Ni owra visviseni tevir erpese nga Sol m̃ilesi Numal reнге sel, ko nga Numal kele m̃irij tevi. Ni owrai kele tevir erpese nga Sol sete mimitutu nga puspe suri nise Iesu iak Damaskas. ²⁸ Ko Sol elik tevir ko arongwose vajin, ko arkorti tevi vajin. Ko evel lat p̃etp̃eti Jerusalem, ko sete emtutu nga poksupe suri nise Numal. ²⁹ Sol ewerwere nale kele sopor tevi m̃eri Isrel nir nga marlik ngasue vanu ser nga marongwose nale se m̃eri Gris nir, ko vitunen marini marlik Jerusalem. Ko nir sete armerreni nale se Sol ko arlatlat tevi suri. Ko sete epriv nir arlolar ko arwera parevji pini. ³⁰ Ko daron nga kalesia marunge nale nga m̃eri ie marwera parevji pini Sol, ko artekai van ko arlingi elik talev Sisaria. Ko vitunen arkoni tweni van sisen e Tasas.

³¹ Ko reнге daron nen, kalesia nir nga marlik sarrsarr reнге vanu ne Jutia, Galili ko Sameria arlik reнге demat. Ko Nem̃in On elai derteren

tevir, ko nir arlik eterter nga marosuri Numal. Ko nir elep temijpal malum arini nga marosuri Numal vajin.

Pita iak Lita ko Jopa

³² Ko Pita otutur errale lat sapon, ko daron san evan ji jinibb se Atua nir ne ngaim ngok Lita. ³³ Re ngaim ngok, eskai jinibb san nga niben mimij mijpari sia owil ko pa osuw nga sete orongwose pivel, ko okmatur kobbong re maling sen. Mernen nisen Aeneas. ³⁴ Mian ko Pita owrai tevi owra "Aeneas, lelingen wolok ko pa Iesu Kristo puloli kuprres luwi. Kuptur mera kuplulngi maling som!" Ko vesan rres Aeneas otur imare. ³⁵ Ko nir jijle nga marlik re ngaim ne Lita ko re kele vanu ne Saron, daron nga marlesi, ko arieni norrorrmien ser ko arvijuri Numal se kerr.

Tapita

³⁶ Ko nesevin san elik re ngaim ngok Jopa, nisen Tapita (nais ngok owra puwra die, nanu rrum san. Re nale se mēri Gris nir, arveruse Dokas). Vinnen osuri Atua ko tetajer okloli majingen nga marres nir ko okwilwil se kele nir nga joror marjiek. ³⁷ Re daron ngok mesien san ololi, mian ko emij. Ko arrawe lilane niben, ko arlingi renge loloim san kele mare renge naim sen tera nga partevni.

³⁸ Ko Jopa oto mori bbong Lita ko sapon; ko daron nga jinibb se Iesu nga Jopa marunge nale nga Pita mīlik Lita, ko arkoni nuru eru oran jin tevi nale ngel nga muwra "Wurru kupsaro ta pingavilvil sapon, kupini kuplesi kem iel." ³⁹ Mian ko Pita otur imare ko eptevi nuru aran. Daron nga marjipari ie, ko arpatevi van re loloim ne naim nen mare. Iok, nesevin nga diwen ser marmij lingir arser rrale, ko arok-ting ko arok-sareni sunsun ko nijor nga Dokas mīmajinge daron nga mimaur malum e. ⁴⁰ Mian ko Pita okoni twenir, ko ejiol vitan ko

olot. Olot jile ko erieni non mawos vin nga mimij nga ko everuse, owra "Tapita, kupmera!" Tapita eleng raji meten, ko daron nga mīlesi Pita, ko emra elik. ⁴¹ Ko Pita otori nevren, esa raji nga putur. Mian ko everuse jinibb se Iesu nir tevi nesevin nga diwen ser marmij lingir, ko elngi lweni vin nga mimaur luwi nga tevir. ⁴² Nospen ne nanu ngok owlū pētpeti re ngaim ngok Jopa, ko jinibb elep kele arini arosuri Numal. ⁴³ Ko mian ko Pita elik eprepriv kele sapon Jopa tevi mēer san nga mokmajinge nanu nir renge nevlū buluk, nga nisen Saemon.

10

Pita ko Konilias

¹ Ko renge ngaim ngok Sisaria, mēri Rom san elik nga nisen Konilias, nga mimetmete jinibb nuval nir ongut (100) se mēri Rom nir, nga marivi ne gortien nga marveruse gortien ne Itali. ² Ni evi jinibb san nga mukorti pa tevi mēri Isrel nir mok-surōvi Atua, tevi jinibb nir ne naim sen kele; ko oklai kele merrenien elep tevi mēri Isrel nga joror ewelili. Ko tetajer oklot van ji Atua.

³ Ko nabong san, otomori pivi mete nial itul nga rivriv, omom-sawose daron ne verusen, ko elesi nanu san erpe bori. Renge bori nen elesi oto limjer nga anglo se Atua san evini loloim sen ko everuse, owra "Konilias". ⁴ Konilias emet teretre anglo ko emtutu lenglengen, ko owra "Wurru, Numal, kupej sev ko san?" Ko anglo erij weli owra "Atua eir temijpal renge loten som ko majingen ne merrenien som, ko etriv nga piwilwil som.

⁵ "Ko kupkoni jinibb sopor paran Jopa ko parveruse jinibb san nga pivini mun iel. Mernen nisen arveruse Saemon Pita. ⁶ Elik tevi jinibb san nga mokmajinge nanu nir renge nevlū buluk, nga nisen kele Saemon. Naim sen oto ngatan mori jeli dis." ⁷ Mian ko anglo evel

lingi. Ko Konilias everuse jinibb ne majingen sen eru vini, ko jinibb nuval nga mokmajing sen ko nga moklot kele, nga nir pitul parini jin. ⁸ Ewer visvisenir suri sev nga mĩrrmali, ko okoni tweni nir itul ngok van Jopa e.

⁹ Ko renge nabong mĩnij nen, arvi-juri sel vini re ngaim ngok Jopa. Ko re daron mawos nen, Pita esa van mare renge drru naim nat milival nga pulot. ¹⁰ Mian ko numer eaji elep, ko emrreni lengleng purroi nanu san. Ko daron nga marok-loli nanen ser e, ko ni elesi bori san nga Atua miviseni tevi. ¹¹ Elesi melrin etpir, ko boriti nga milep san, artori renge bongsin nga ivij, ko arjuroni renge melrin vini iel ngatan e. ¹² Renge boriti nen, netun vanu jijle nir ko numon jijle nir arto ren. ¹³ Ko drrelan san errmali ko owrai tevi owra "Pita, kuptur imare, kuprevji nanu ngok nir ko kupurroi." ¹⁴ Ko Pita erij weli owra "Numal, sete mea-loli mirpok, suri setewor nurroi lesi nanu san nga murrokitkit, ko sete musorsan mirpok nga borroi." ¹⁵ Mian ko drrelan nen eplari kele jin owra "Sev nga inu Atua mowrai pa tevim nga owokwok, nik sete kurongwose kupwera orrokitkit kele." ¹⁶ Drrelan nen owra lweni nale nen vatul musuw, ko boriti nen emtaw lingi ko olwi van re melrin e.

¹⁷ Pita nolon orrum malum suri bori ngok, owra purongwose sev nga Atua miviseni tevi ngok. Ko jinibb itul nga arsusi rongorng pa naim se Saemon lut nga mutur e, arongwose, ko re daron nen mawos nga Pita murrormi bori sen, artur rremali renge metali. ¹⁸ Ko arsusi arwera "Moi, Saemon Pita elik niko iok rreknga ejki?" ¹⁹ Mian ko Nemĩn On owrai tevi Pita owra "Jinibb itul arini pa nile, arpej nik. ²⁰ Kupsaro pingavilvil, kupjubbul van ngatan e. Sete kuprormi nanu san, suri inu ko nukonir." ²¹ Pita ojubbul, ean ngatan e, ko owrai tevir owra "Inu nen le nga kamok-peje inu. Suri

sev kampej inu?" ²² Ko nir arwerai lweni arwera "Numal Konilias ko okoni kem. Evi jinibb nga mĩrres nga moksurovi Atua. Meri Isrel kele armerreni ni. Anglo se Atua nga muon ko san owra Konilias pukoni kem vinuk jim nga puloli purnge sev nga kupwera." ²³ Ko Pita etkair arlik tevi ko armatur tevi.

Ko rorpong nen, Pita tevi mĩri Sisaria nen itul arlinglingi ngaim ne Jopa, arivel kele, ko nir sopor nga marosuri Iesu renge vanu ngok arpitevir kele. ²⁴ Renge nabong mĩnij nen arjipari Sisaria; ko Konilias etriv terair ko pa. Erijrij kele metka sen ko selen nga marres nir nga parkorti partiriv Pita. ²⁵ Daron nga Pita mĩrrmali vajin, ko Konilias otur imera ko evini ejiol vitan jin. ²⁶ Ko Pita owrai tevi owra "O, sete kuploli pipok tevik, kupmera, inu nuvi kele bbong jinibb le!" Ko Pita ervei nevre Konilias otur rramos. ²⁷ Ko Pita okjiljilwer tevi Konilias, ko orivel korti oran loloim e. Ko Pita elesi erpe jinibb elep aran pa loloim e. ²⁸ Ko owrai tevir owra "Kamrongwose erres nga mĩri Isrel renge gortien ser sete arongwose parkorti rreknga parpelari ji jinibb ne vare nir. Ko Atua eviseni tevik nga sete nurongwose belesi jinibb sopor erpe arrokitkit rreknga arsiij. ²⁹ Niko ololi daron nga kamverus nga bevinuk, ko sete nuloli kele nale san, ko nutur imera ko pa ko nuvini. Ko nuwra bosusi tevi kami, kamverus inu suri sev ko?"

³⁰ Ko Konilias erij weli owra "Nabong itul le pa easi, erpe pivi mete nial itul natmirivriv san, ko nomok-lot iel renge naim suk. Ko vesan rres jinibb san sunsun sen arinrin nawon evini otur renge nok. Ko owrai tevi inu owra ³¹ "Konilias, Atua ornge pa verusen som ko okrorrmi elep suri merrenien som nga komok-lai tevi jinibb nir nga joror mijkie. ³² Kupkoni jinibb sopor paran Jopa, parlesi jinibb san nisen Saemon Pita. Elik renge naim se jinibb san nga nisen kele Saemon,

nga mivi jinibb nga mokmajinge nanu nir rengo nevlul buluk. Naim sen oto mori jeli dis ngalu.”³³ Ko nusaro ngavilvil ko nukoni jinibb suk arinuk jim, ko erres wor nga kumrunge sev nga marwerai ko kuvini. Kem jikle namlik korti vajin rengo no Numal Atua ko nabrunge vajin sev nga kupwerai.”

Pita ewerwer tevi Konilias

³⁴ Ko Pita esa jingon owra “Lelingenok inu nua-lesi wose vajin nga weretunen Atua ololi osorsan kobbong tevi jinibb jikle. ³⁵ Atua eir temijpal tevi si nga musrövi ni ko muloli sev nga musorsan mïrres, poro evel rengo vanu ngabe tama san. ³⁶ Nale ngok kele kobbong Atua elai tevi jinibb sen nir mïri Isrel, daron nga mukoni Iesu Kristo Numal se jinibb jikle nir nga pilai demat tevi nir. ³⁷ Ko rrek kamrongwose sev nga miplari ji Iesu Kristo lat jikle re vanu ne Jutia. Nanu ngok jikle artipatun Galili, daron nga Jon muwra jinibb jikle nir parpaptaes. ³⁸ Atua elai Nemïn On ko derteren tevi Iesu doNasret, ko Iesu daron nga mokivel rrale mokloli majingen nga marres nir, ko ololi nir nga marlik rengo derteren se Demij nir arres luwi kele. ³⁹ Kem jikle namlesi sev nga Iesu muloli Isrel ko re ngaim nga Jerusalem kele. Ko jinibb nga marlelep se nir arwuse re nai pelaot nga pimij. ⁴⁰ Ko nabong itul easi, ko Atua ololi emaur luwi kele re mijen. Ko eviseni ni tevi kem nga mïlengi kem nga nabsupsupe ni tevi jinibb nir. ⁴¹ Atua sete eviseni ni tevi jinibb jikle nir, ko tevi kem kis kobbong daron nga mimaur luwi rengo mijen, ko kem namaan korti ko namminmin korti tevi ni. ⁴² Ko Atua owrai nga nabwerai tweni ko wor nospen nga mïrres tevi jinibb nir. Ko kem nabwerai tweni ko wor nga Atua elngi pa ni nga pia-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb jikle nir, ngok nir nga marmaur malum lelingenok, ko nir nga marmij pa

musuw. ⁴³ Ko propet jikle arok-rorrmi ni kobbong, ko arwera suri nga nise Iesu kobbong, derteren nen otoo; ko jinibb nga marosuri ni, Atua pia-telasi tweni nololien ser.”

Nemïn On ean ji jinibb ne vare nir

⁴⁴ Daron nga Pita mokrij malum e, ko Nemïn On ojubbul vitan ko esilvi nir nga marok-murronge nale sen. ⁴⁵ Ko mïri Isrel nga marosuri Iesu nga marlinglingi Jopa tevi Pita artaol ko aririr lengleng rengo sev nga miplari, suri Atua elai Nemïn On tevi jinibb ne vare nir erpe merrenien nga milep san tevi nir. ⁴⁶ Artal temijpal suri arok-runge nir ngok arok-rij rengo nale lele, nga marok-surövi nise Atua. Mian ko Pita owra ⁴⁷ “Nir ngok arlai Nemïn On pa erpe kerr rramlai pa musuw. Ko siko orongwose piwer orer nga sete parpaptaes nir?” ⁴⁸ Ko Pita owrai tevir nga parpaptaes nir rengo nise Iesu Kristo. Mian ko nir arngoni nga poro Pita orongwose pilik mun beblen kele tevir.

11

Nale se Pita tevi kalesia nga rengo Jerusalem

¹ Ko aposol tevi tuwa kerr ko joji kerr nir re lat jikle re vanu nga Jutia arunge nospen nga jinibb ne vare kele arlai pa nale se Atua kele osuw. ² Ko daron nga Pita mian Jerusalem e, ko mïri Isrel sopor artortori, arwera jinibb ne vare nir nga marivi kalesia paran ko wor re bae. ³ Arwera “E, suri sev komok-pitevi nir nga setewor maran re bae ko komok-aan kele tevir?”

⁴ Mian ko Pita owrai tweni vajin tevir nanu mawos nen nga mïrrmali, ⁵ owra “Daron nga nomok-lot rengo ngaim ngok Jopa, mian ko numatur, ko nulesi bori san. Nulesi nanu san nga mirpe boriti nga milep san, artori rengo bongsin nga ivij ko arjuröni rengo melrin vini iel ngatan e, ko evini mori inu. ⁶ Numteni lilane nolo boriti ngok, ko nulesi netun vanu

jijle nir ko numön jijle nir. ⁷ Mian ko sete epriv nurnge drrelan san owrai tevik owra “Pita, kuptur imera, kuprevji ko kuprroi.” ⁸ Ko inu nuwra “Ejki Numal, ejki rres. Nanu ngok sopor sete arsorsan ko sete arwokwok nga borroi, ko setewor nurroir nabong san.” ⁹ Ko sete epriv, nurnge drrelan nen eplari kele vini owra “Nanu nga inu Atua mowrai pa musuw nga owokwok, nik sete kurongwose kupwera orrokitkit kele.” ¹⁰ Drrelan ngok errmali erpok vatul osuw, ko boriti nen tevi nanu jijle arevei lweni kele van re melrin e. ¹¹ Ko renge daron mawos nen, jinibb itul arini re naim nga nulik ren. Meri Sisaria san okonir nga parini partekaik nga bolwi tevi nir. ¹² Ko Nemñin On owrai tevik sete bongasi nir ko bemarong ma bolwi tevir. Ko tuwa kerr nga ouwon ngok kele arpitevi inu. Ko daron nga nampelari Sisaria, ko kem jijle naman loloim re naim se m̄erak Konilias. ¹³ Mian ko ni owrai tevi kem nga ni elesi anglo san evan otur renge loloim sen, ko anglo owrai tevi owra “Kuplai nale van re ngaim ngok Jopa nga parveruse jinibb san nga nisen Saemon ko nisen kele Pita. ¹⁴ Ni pia-wera nale tevi nik nga p̄ila mauren tevi nik ko tevi nir nga renge naim som kele”. ¹⁵ Ko mian ko daron nga m̄etipatun vajin nga m̄erij tevir, ko Nemñin On evini esilvir osorsan erpe nga mivini re kerr bonevis. ¹⁶ Mian ko nurrorrmi jipari nale nga Numal muwrai tuwi nga muwra, ‘Jon ololi baptaes tevi nuwi; ko sete mia-periv, Atua pia-paptaese kami renge Nemñin On.’ ¹⁷ Ko oto limjer nga Atua elai merrenien ngok kobbong tevi jinibb ne vare nir, erpe nga m̄ilai tevi kerr daron nga rramosuri Iesu Kristo e. Ko erpese, inu nurongwose bololi lesi nga bewer ore Atua, rrek?”

¹⁸ Daron nga Pita m̄irij jile musuw, ko nir arlingi kurtweni norrorrmien karkar ser, ko nolor emra e ko

arsurövi Atua arwera “Rrek Atua elai kele tevi jinibb ne vare nir norrorrmien ne parieni lululwenir ko parmaur vajin.”

Kalesia nir ne Antiok

¹⁹ Daron nga Steven mimij, ko jinibb nir aroji kele nir nga marosuri, ko nir arwolu sarrsarr. Sopor aran arjipari Ponisia ko Saepras ko Antiok ko arok-werai tweni nosp̄en nga m̄irres, sete tevi m̄eri m̄inij, ko tevi m̄eri Isrel kobbong. ²⁰ Ko nir sopor kele nga marivi m̄eri Saepras ko Saerin aran Antiok ko arwera tweni nosp̄en nga m̄irres se Iesu Kristo, Numal se kerr, tevi jinibb ne vare kele nir. ²¹ Derteren se Numal eptevir, ko jinibb elep arieni nolor arosuri Atua vajin. ²² Ko nosp̄en ne nanu ngok owlul kele evan ejpari kalesia nga Jerusalem, mian ko nir arkoni Banapas van Antiok e. ²³ Daron nga ni mian jir ko m̄ilesi erpese nga Atua m̄irij m̄irres suri jinibb ne ie nir, ko ni eir temijpal, ko owrai tevir nga partur p̄iterter renge nosurien ser ko weretunen renge Numal tevi nolor totoklai. ²⁴ Banapas evi jinibb nga m̄irres, nga muwun saute Nemñin On ko nosurien, ko ervei jinibb elep arini ji Numal se kerr.

²⁵ Mian ko Banapas ean kele Tasas e nga pipej Sol. ²⁶ Ko daron nga m̄iskai, ko etkai oran Antiok e. Ko renge sia totoklai san, nuru orok-jiljilwer tevi kalesia ne ie ko orvisviseni nir elep kele renge gortien ngok. Ko renge ngaim ngok ko Antiok, arlingi womue nais ngok ‘Kristin’ re kalesia nir.

²⁷ Ko renge daron ngok, propet sopor kele arivel lingi Jerusalem aran Antiok. ²⁸ Nir nen san nisen Akapas, otur imera renge derteren se Nemñin On ko ewer rrurrngi tevir nga daron ne numer nga m̄iterter san sete ngasu p̄irrmali renge ngatan ngel totoklai. Ko numer nen errmali erpe nga muwrai renge daron nga Klotias mutori batu numal ne Rom.

²⁹ Mian ko jinibb se Iesu nir armurri poro erres jinibb sisamis ðilai wor merrenien pilep van nga piwilwil se seler nir nga marlik Jutia. ³⁰ Mian ko arloli erpok, ko arlai nevöt sopen. Ko arlai tevi Banapas ko Sol nga poran porlai tevi jinibb nga marlelep se kalesia nir nga Jerusalem.

12

Numal Erot Akripa 1 erevji kalesia sopor

¹ Ko reнге daron ngok kele, Numal Erot Akripa etipatun nga puloli ðiterter kele tevi kalesia sopor. ² Okoni jinibb sen nir nga paran par-rul totkoni Jemes tasi Jon ko partai otvi batun. ³ Ko suri nanu ngok ololi ñeri Isrel nir arir, ko etajer kele ololi nale tevi jinibb sen nir nga parrul totkoni Pita. Nanu ngok errmali mawos re daron ne nanen ne niv nga is mijki ren. ⁴ Elngi Pita re naim ne nekaien, ko elngi gortien ivij ne jinibb ne nuval sen nir nga parlik metmete. Norrorrmien sen evi nga poro daron ne nanen gortien ðiasi, ko ni pia-wera suri lat nga puto suri tevi ni re no delung nir. ⁵ Mirpok ko Pita ñilik re naim ne nekaien. Ko kalesia nir arlot eterter van ji Atua suri ni.

Anglo etkai tweni Pita re naim ne nekaien

⁶ Re natpong nen, ko vitunen nga Erot pia-wera suri lat nga puto suri tevi Pita reнге no delung nir, Pita ematur liven re jinibb ne nuval nga mormetmete ni re naim ne nekaien tevi kele dil delrrurr eru nga markai nevren e, ko jinibb ne nuval eru kele ortur metmete metali. Ko Pita ematurrwel. ⁷ Ko vesan rres anglo se Atua san otur pelari ie, ko moron omor vaseni jikle naim ne nekaien ngok. Ko esesaro ejpari neli Pita ko owni, ko owra “Kupsaro pingavilvil, kupmera.” Ko vesan rres, dil delrrurr ngok nuru orjiki re nevre Pita ko orvitan. ⁸ Ko anglo owrai kele tevi owra “Kuptatuwe netatuw

som ko kuprae but som, ko kupini rroporivel.” Pita ololi sev nga anglo muwrai, mian ko anglo owrai kele owra “Erres, ko kupuri kot som ko kupvivotu surik.” ⁹ Ko Pita evivotu suri. Etna van vare e reнге naim ne nekaien. Ko orrorrmi nga nanu ngok nir arirpe bbong ematur lesi bori ko. ¹⁰ Mian ko orini orasi gortien eru ne jinibb ne nuval, ko orini vajin reнге metali delrrurr nga muto ore jer ngaim nga jinibb pian vare e vajin. Ko metali nen esan etðir, ko oran vare e. Orok-vijuri sel vini, ko vesan rres anglo emtaw lingi Pita, evel.

¹¹ Ko Pita elesi wose vajin sev nga ñirrmali, ko owra “O, nulesi wose ko vajin nga Numal suk okoni anglo sen vini nga ðitkai tweni inu re derteren se Erot ko re nanu jikle nga jinibb nga marlelep se ñeri Isrel nir marrorrmie nga parloli tevik.”

¹² Ko ean re naim se Merri, nga mivi tasu se Jon nga nisen tuwen nen marveruse Mak. Ko nir elep nga marok-vijuri Numal arser korti ie nga parlot. ¹³ Pita evini otuti metali vare. Ko nesenwarreng nga mokmetmete naim, nga nisen Rota, evini owra ðitasi. ¹⁴ Ko ni etaole drrela Pita, ko orongwose evesane, ko eir temijpal suri. Ko setemun etasi metali, ko owlulwi kele van ji nir sopen e nga marlot. Ko owrai tevir owra “E, lartul, Pita le ngel moktur vare reнге metali!” ¹⁵ Ko nir arwerai lweni tevi arwera “Ai, kulengleng!” Ko ni otur eterter owra “Ejki, nuwretun ko wor!”. Mian ko nir arwera “Ejki ma, rrekma neñin ko.”

¹⁶ Ko Pita nga eplak malum, otuti metali, mianan ko artasi ko vajin. Ko daron nga marlesi ko artaol lenglengen. ¹⁷ Ko Pita obbölbböleni nevren tevir nga parmurrong, ko owra visviseni tevir erpese nga Numal se kerr ñilai tweni ni re naim ne nekaien. Ko okonir vajin owra “Kapwerai kele tevi Jemes ko kerr sopor kele sev nga ñirrmali”. Mian

ko evel lingi ie van elik talev re lat m̄inij kele san.

¹⁸ Mevinen vajin, ko jinibb ne nuval nir ara-taole arlesi Pita mijki; ko arrormi sarrrarre, arok-sususir e vajin arwera “E, Pita nga ean ngabe e?” ¹⁹ Ko Erot okoni kele jinibb ne nuval sen nir nga paran parpej tevi, ko sete arlesi rragrrage te. Ko osusi kele norrormien elep tevi nir nga marmetmete, mijki mun, mian ko ololi arevji pinir. Mian ko sete epriv ko Erot evel lingi Jutia nga pian p̄ilik sapon Sisaria.

Mijen se Erot Akripa

²⁰ Mian ko Erot ololarsi m̄eri Taea ko Saeton nir. Suri iok, nir ne ngaim nga eru ngok arkorti lat sansan nga paran parlesi. Ko womunen, arevei womue jinibb san nga mokmetmete majingen ne naim se Erot nga piptevir van, nisen Blastas. Ko nir arini ji Erot ko arngoni nga poro ni orongwose puloli demat, suri nir ne vanu ngok arok-wuli bbong nanen ser ko ji jinibb ne vanu se Numal Erot. ²¹ Mian ko Erot elngi nabong san nga pia-lesi nir ren. Ko re daron nen vajin, Erot ojokjok erres temijpal re nijor se numal ko ean esakel re nai seksakel se numal, ko elai vajin nale tevir. ²² Ko nir arkikail van mare arwera “O, sete jinibb ko m̄irij ngok, ko atua ko wor san.” ²³ Ko vesan rres, anglo se Atua san ololi Erot eil jubbul ngatan. Suri emrreni jinibb partori ko parsurövi ni pirpe kele atua san. Mian ko doto nir arpelari ko arurroi jinen, ko emij.

²⁴ Ko nale se Atua easasi elep kele, ko jinibb elep arini arosuri kele. ²⁵ Ko Banapas ko Sol oran orvinvini ore jikle majingen nga marlingi nuru tweni. Mian ko orivel lingi Jerusalem vajin orluwi. Orpitevi lweni Jon Mak tevi nuru.

13

Arsusture Banapas ko Sol nga poran porloli majingen

¹ Ko kalesia sopor ne Antiok arivi propet ko jinibb nevisvisenien. Banapas, ko Simeon nga marveruse nibmotmot, ko Lusias kele nga mivi m̄eri Saerin, ko Manaen nga bonevis marmetmet kortoni ni ko Erot Antipas renge naim sansan, ko Sol kele. ² Ko daron san arlingi kurtweni nanen ko arsurövi Atua. Mian ko Nem̄in On erij tevir owra “Kapsusture Banapas ko Sol nga porloli majingen nga inu motobbobbue nuru tweni.” ³ Mian ko nir artajer nga arlingi kurtweni nanen, ko arlot. Ko sete epriv nir jikle arlingi nevrer renge nuru, ko arkoni tweni nuru nga poran porloli majingen.

Banapas ko Sol orwerwer Saepras

⁴ Ko niko Nem̄in On okoni nuru, ko orjubbul van ngatan e Selusia. Ko orsa re drrav san, ko drrav owlu tweni paran re sale san nisen Salamis nga muto re norour nga Saepras. ⁵ Ko daron nga nuru morjipari vajin Salamis, ko orok-werai tweni nale se Atua re naim loten se m̄eri Isrel. Ko Jon Mak eptevi nuru nga m̄imajing se nuru. ⁶ Ko nir nga itul ngok arivel otvi norour ngok van devjen e Papos. Ko renge ie, arlesi jinibb ne botut san, nisen Bajisas. Ni evi m̄eri Isrel san, ko evi propet ne gerisen san. Ko nisen kele san re nale Gris arwera Elimas. ⁷ Ko ni evi kele jinibb se Sejas Polas nga mimetmete norour ngok Saepras, nga batun muwlu milep. Ko Sejas Polas ngok everuse Banapas ko Sol nga poran jin, suri emrreni purnge nale se Atua. ⁸ Ko daron nga marini ko marij, ko m̄er ne botut ngok Bajisas, nga nisen tuwen nen Elimas, erij tere nuru ko ololi lesi nga p̄irieni norrormien se numal Sejas Polas, nga sete puosuri Atua. ⁹ Ko Sol nga nisen tuwen nen Pol, owun saute Nem̄in On, ko emet teretre jinibb ne botut ngok, ¹⁰ ko owra “A, nik natu demij, kuvi botgerisen ko sel som arkipkañil, ko kuvi devje nuval se nanu jikle nga m̄irres! Seveling vajin kupa-suw re komok-rij tere sel

weretunen se Numal? ¹¹ Lelingenok ko pa Atua putor aljem nga metem pumot, ko setemun kuma-lesi moron pipriv sapon.”

Ko vesan rres nanu san nga mirpe nousnin nga mumotmot san evini ousni ore non, ololi meten omot; ko evel esesaro karkar epej jinibb san nga pok-tekai ni. ¹² Ko daron nga Sejas Polas m̄ilesi sev nga m̄irrmali ngok, ko etaol; ko eir temijpal re nale se Numal se kerr nga nuru morvisviseni tevi, ko osuri vajin Atua.

Banapas ko Pol orwerwer e nospen nga m̄irres re ngaim ngok Antiok iak Pisitia

¹³ Ko Pol tevi selen nir arlai dr-rav san Papos ko aran Pampilia, arwolu toku re ngaim ngok Peka. Ko renge ie, Jon Mak evel lingir ko olwi van Jerusalem e. ¹⁴ Arivel lingi vajin Peka, ko arjipari Antiok nga mori vanu ngok Pisitia. Ko renge nabong on, orsil van re naim loten se m̄eri Isrel nir ko orsakel ngatan. ¹⁵ Ko daron nga mareve jijle Naul On musuw, ko nabur ser arkoni nir san van ji Pol ko Banapas ko osusi tevi nuru owra “E selek, poro norrorrmien nga m̄irres san oto niko nga komor-merreni kopor-werai nga piwilwil se jinibb nir, ko erres kopor-werai”. ¹⁶ Ko Pol esareni nevren tevir nga parmurrong, mian ko owra “Meri Isrel nir ko kami jile nga kamok-surövi Atua, kapmurrong. ¹⁷ Atua se m̄eri Isrel nir otobbobbue apu se kerr ne tuwi nir, ko osusi nir van mare daron nga marlik mirpe jinibb neturvitan re vanu ne Ijip. Ko tevi derteren nga milep jerjer sen, etkai twenir arivel lingi ie. ¹⁸ Ko erpe sia ngavöl ivij (40) sapon erpok, ko arlik re lolo merwer, ko arok-loli batur sapon. Ko Atua sete emet twenir, ¹⁹ ko ololi metil ngaim ebut re vanu ngok Kenan armij ko elai dan ser tevi jinibb sen nir; ko arlik ren, ²⁰ evini ejpari sia ongut vavij bbulin ngavöl elim (450).

Ko vitunen Atua osusture numal nir sopor nga parmetmete nir, eanan ejpari daron se propet Samuel. ²¹ Ko marngoni kele batu numal san, mian ko Atua elai Sol nga mivi natu Kis re metka ngok Benjamin nga pivi batu numal ko putori vanu ser. Ko ni otori ejpari sia ngavöl ivij (40). ²² Ko daron nga Atua m̄ilai tweni kele, ko osusture vajin Devet nga pivi batu numal. Ko Atua owrai norrorrmien sapon suri Devet owra “Nulesi Devet natu Jesi evi jinibb nga nolon oto suri inu nolok. Evi jinibb nga puloli nanu jijle nga inu memrrreni puloli.”

²³ “Ko osorsan erpe nga Atua m̄irijrij pae musuw, ni osusture metka se Devet san nga nisen Iesu nga ni pia-la mauren tevi m̄eri Isrel nir. ²⁴ Ko daron nga Iesu sete miplari wor, ko Jon okwerwer pae ko tevi m̄eri Isrel nir owra ‘Kami kaprieni wor kami ko renge nololien se kami nir, ko kami jijle kappaptaes ko wor’. ²⁵ Daron nga Jon mivini mori vajin renge bongsi majingen sen, ko oksusi okwera ‘Kami kamok-rrormi inu nuvi isi le? Inu sete nuvi m̄er nga kamok-tirive. Ko kapmurrong ta. Jinibb san pivini ni ko nga inu sete nuvter rragrage nga ßetlasi tweni dil renge but sen.’

²⁶ “Tasik ko jojik nir, kami nga kampilari renge metka se Epram ko kami jinibb ne vare nir nga kamok-surövi Atua se kerr, kerr ngok ko, Atua elai pa nale nga p̄itasi sel nga p̄ila mauren tevi kerr jijle. ²⁷ Daron nga Iesu mivini, ko m̄eri Jerusalem nir ko nabur ser nir arrelenge. Ko sete arongwose nale se propet kele nir nga marok-eve renge nabong on jijle nir. Iok ko ololi nir arlingi Iesu pian re mijen, mian ko arwera ni pimij ko wor, erpe nga propet nir marwerai wowomu pae musuw. ²⁸ Ko sete artor sweri sel san nga norrorrmien nen purrow puloli nga Iesu pian re mijen, ko artur imera ma ko arngoni tevi Numal Paelet nga pirevji pini. ²⁹ Ko daron nga

marevji pini jijle re nai pelaot erpe nga Naul On muwrai, ko arjurōni vini ngatan e vajin, ko aran artevni renge dubb. ³⁰ Mian ko sete epriv nga Atua ololi emaur luwi kele renge mijen. ³¹ Ko re daron elep, Iesu errmali ji jinibb sen nir nga moktutur tevir Galili van Jerusalem e, ko lelingenok vajin nir arok-wera tweni Iesu tevi mēri Isrel nir. ³² Atua ololi pa rijrijen nen tevi apu se kerr nir osuw, ko kem namvijuri le vajin nga nabwerai tweni nospēn nga mīrres nen tevi kami. ³³ Ko ololi pa tevi kerr nga rramivi metka nen daron nga muloli Iesu emaur luwi kele renge mijen. Erpe Naul On muwrai pa renge naul erwen ne Sam, muwra 'Etipatun lelingen nik kuvi natuk woswos, ko lelingen inu bevi tata som woswos.' ³⁴ Ko iok ko Atua muwrai pa re Naul On sen suri Iesu pimaaur luwi kele re mijen nga ni sete mia-mij kele nabong san nga niben pian pupo, ejki. Ko erpe nga muwrai kele muwra 'Bololi tevim rijrijen nga muon ko mimerr osorsan erpe nga mololi tevi Devet.' ³⁵ Ko renge naul ne Sam kele san, Nale On owra 'Atua sete mia-marong rragrag nibe jinibb on sen pupo nawon.' ³⁶ Daron nga Devet mimaur e, ko osuri Atua. Ko daron nga mimij e, ko artevni erpe ĩirtera sen nir, ko niben ean opo. ³⁷ Ko Iesu ma nga Atua muloli mimaur luwi kele renge mijen, niben sete opo, ejki.

³⁸ "Tasik ko jojik nir, kaprongwos lilane ko wor nale ngok nga nomokwerai nir tevi kami. Suri re Iesu Kristo kobbong sansan, Atua orongwose pītiasi tweni nololien nir se kami. ³⁹ Kami kaprongwos wore ko nga Iesu Kristo kobbong orongwose puloli nir nga marosuri ni parivel sisarow renge nololien ser. Ko sete evi nale nesesreien se Moses nga murongwose puloli kapiel sisarow renge nololien se kami, ejki. ⁴⁰ Ko suri iok, kami kapmetmet ko wor pīrres. Poro pijki ko nale se propet nir tirmali ji kami ⁴¹ nga

muwra 'Kami nga kamok-sopsoĵe Atua, lelingenok ko kaptaole ko kapa-van re mijen suri. Suri sev nga bololi lelingen evi nanu nga kami sete kama-osuri. Rrek poro san puwra lilane tevi kami, ko iok kele sete kama-osuri rrek.' "

⁴² Ko daron nga Pol nuru Banapas morivel lingi naim ne loten vajin, ko jinibb ne ie arngoni kele tevi nuru arwera "Wurru, poro orongwose kopora-luwi kele vini, koporwer visviseni kem e nale ngok renge nabong on nga vitu." ⁴³ Ko daron nga jinibb martela vare re naim ne loten vajin, ko nir elep arvijuri kele Pol ko Banapas.

Nir sopor arivi mēri Isrel, ko nir sopor womujnen arivi jinibb ne vare nir, mian ko vitunen mara-tori vajin nosurien se mēri Isrel nir. Ko Pol ko Banapas orwerai eterter tevir, orwera "Kaprrul totkoni ko wor murrun ngok se Atua pīterter nga mokwilwil se kami renge nolon nga mīrres pēlak."

Pol ewerwer e nospēn nga mīrres tevi mēri Antiok nir

⁴⁴ Ko re nabong on nga suri nen kele, otomori nir jijle re ngaim ngok arini kele lat sansan nga parunge nale ngok se Numal se kerr. ⁴⁵ Ko daron nga mēri Isrel nir markulu marmeteni delung ngok nir, ko nolor eleplep temijpal. Mian ko arok-rij esij ko arok-rij tere vajin nale se Pol. ⁴⁶ Ko Pol nuru Banapas orloli norrorrmien se nuru eterter kele ko orwera "Nobor-wera womue ko wor nale se Atua tevi kami mēri Isrel nir. Ko kami kamrong tweni nale nen. Ngok eviseni nga sete kammerreni kaptor sweri mauren nga sete mia-suw nabong sapon. Ko lelingenok rrek nablingi kurtweni kami, ko naban vajin ji jinibb ne vare nir. ⁴⁷ Ko ngel evi nale nga Numal mīlai tevi kem, nga Naul On muwra 'Inu nususture nik nga nik kupirpe moron san nga pumor jipari jinibb ne vare nir, tweni nga jinibb

ne lat jikle ne iel ngatan parasi van re mauren.’ ”

⁴⁸ Nale ngok ololi jinibb ne vare nir arir temijpal ren, ko arsurövi lengleng Numal re sev nga marunge. Ko nir nga Atua mutobbtobbu pa nir musuw nga parlai mauren nga sete mia-suw nabong sopen, arosuri ni vajin. ⁴⁹ Ko murrun ngok ololi vajin nale se Numal easasi van lat jikle reнге ngaim ngok.

Meri Isrel sopen aroji tweni Pol ko Banapas

⁵⁰ Ko mēri Isrel sopen arivel rrerrale ji nesevin ne loten nir ko nabur se nesevin ko jinibb nga marlelep ne ie, ko areveir nga paran partere Pol nuru Banapas. Mian ko aroji tweni vajin nuru re siser. ⁵¹ Ko Pol nuru Banapas orwajwajeni tweni maw re bela nuru nga piviseni tevi jinibb ne ie nga nuru orsir dure nuru tevi nir. Mian ko orivel lingi ie, ko oran Ikoniam e. ⁵² Ko jinibb se Numal nir ne Antiok arir temijpal, ko arwun saute Nemān On.

14

Pol ko Banapas iak Ikoniam

¹ Pol ko Banapas orwerwer reнге nospen nga mīrres tevi jinibb nir ne Ikoniam, osorsan erpe nga morloli Antiok; ko mēri Isrel ko mēri Gris elep arlingi nosurien ser reнге Numal. ² Ko mēri Isrel nga nosurien ser mijkie artere nir, ko arloli jinibb nir ne ngaim nen arlolar ko artere jinibb se Atua. ³ Ko aposol nuru orlik daron sopen kele ie. Ko nosurien se nuru oto eterter re Numal, ko nolo nuru eterter nga morwerai tweni nale sen. Atua elai derteren tevi nuru nga pormajing nanu nga marinijnij nawone nir. Ko eviseni nga nospen nga mīrres nga muspe suri Atua nolon nga mīrres evi were-tunen. ⁴ Mian ko mēri Ikoniam arteri wukari nir evi meling eru e; devjen arvijuri mēri Isrel, ko devjen arvijuri aposol nuru. ⁵ Mian ko jinibb ne vare sopen tevi mēri Isrel sopen ko nabur ser nir arloli

norrormien nga parevji ko partuwe pini Banapas ko Pol. ⁶ Daron nga morunge norrormien ngok, ko orwolu oran reнге ngaim nga morlelep ngok nuru Listra ko Depe re vanu ngok Likaonia. ⁷ Ko reнге ngaim ngok ko nuru ko lat sopen nga marto rrare, orok-werwer tweni nospen nga mīrres se Iesu Kristo.

Pol ko Banapas iak Listra

⁸ Ko jinibb san elik Listra, ko daron nga mīiak e ko pa ko sete orongwose pivel, belan orkati. ⁹ Ko ni oklik ie ko okmurronge nale se Pol. Pol elesi nga nosurien sen eterter wor nga emrreni pīrres luwi, mian ko oklu van jin ¹⁰ ko ekail van mare, owra “Kuptur rramos!” mian ko mēri nga otur imera kasi ko etipatun nga pivivel vajin. ¹¹ Ko daron nga delung marlesi sev nga Pol muloli, ko artipatun arkail re nale ne ie Likaonia, arwera “O, atua nir arirpe jinibb kele, ko arjubbul vitan vini ji kerr kele!” ¹² Ko arlingi nise Banapas ewaji Sus (nga mivi batbatu numal atua ser nir), ko arlingi Pol ewaji Emis (nga mivi atua ser san nga mokwosi nale se atua ser nir). ¹³ Ko naim ne loten se Sus oto mori bbong ngaim ser ko, vare sopen. Ko jinibb nga moksulsul tevi Sus tevi delung ngok nir armerreni parloli sulsulen tevi Banapas ko Pol; mian ko aran arevei buluk nga marjoroj tevi nevngun vini re jeli metali.

¹⁴ Ko daron nga Pol ko Banapas mora-rongwose vajin sev nga nir marwera parloli, ko orrerrerrsi sunsun se nuru nga piviseni nga orunge esij pelak. Ko orwolu van liven re jinibb nir ko orkikail van mare jer, ¹⁵ orwera “E, lartul, suri sev kamok-loli sel ngok? Komru nomor-ivi jinibb erpe kami kob-bong. Namini iel nga nabwera tweni nospen nga mīrres nga pīrieni kami reнге sel nga mīsij, ko kapluwi van ji Atua nga mimaur nga muloli melrin, iel ngatan, dis ko nanu jikle nga marto reнге. ¹⁶ Tuwi elinglingi

jinibb jijle arvijuri lweni norrorrmien ser sisamis, ¹⁷ ko eviseni ma nga okpitevi kami re nanu jijle nga marres nga muloli. Atua elai naus rengo melrin vini nga muloli wini marres. Elai nanen tevi kami ko ololi nolo kami eir.” ¹⁸ Pol ko Banapas orwerai tweni nale nen erpok ko pa, orpelak epriv sapon, mian ko ora-ete vajin norrorrmien se delung nir nga setemun parloli sulsulen van ji nuru.

¹⁹ Ko mian ko nabur ne Isrel sopor nga marivel Antiok ko Ikoniam arevei norrorrmien se delung nir arasi vini devjen ser e. Artekai Pol ko artuwe ko arevei tweni van vare e re ngaim ngok ko arkurtweni, arrorrmi nga ni emij ko pa. ²⁰ Ko daron nga jinibb se Iesu nir marini martur rrale Pol, ko Pol emra, ko olwi kele van rengo ngaim ngok. Ko mevinen ko nuru Banapas orivel kele van Depe e.

Pol ko Banapas orivel otvi kele iok nir nga poran ngaim e

²¹ Pol ko Banapas orwerwer e nospen nga mirres re ngaim ngok Depe, ko orevei jinibb elep arini arivi jinibb se Iesu. Mian ko orluwi van Listra e ko Ikoniam, mian ko ortajer van Antiok rengo Pisitia e. ²² Orsa raji nolo kalesia nir, ko orwerai eterter tevir nga parrul totoni nosurien ser puto piteterter; mian ko orwerai tevir orwera “Kerr rraprunge ko wor pisij pilep puwomu, ko orongwose rrapa-sil van re batun vanu ne melrin.” ²³ Ko re Naim On sisamis orok-susture elta nga morok-lingi kurtweni nanen ko morlot milep van ji Atua surir nga Numal se kerr pimetmete nir pirres. ²⁴ Mian ko Pol ko Banapas orivel otvi kele Pisitia e van Pampilia e.

²⁵ Ko rengo ie, orwerwer kele rengo ngaim wel san nga Peka, mian ko orjubbul van ngatan e Atalia. ²⁶ Daron nga morsuw vajin iok, ko orsa luwi van re drav e ko orwolu luwi van Antiok rengo Siria e. Iok ko evi lat nga Atua mususture nuru bonevis ko muwrai nga pimetmete

nuru pirres rengo nalol nga mirres sen mijpari nga morvinvini ore jijle vajin majingen sen.

²⁷ Daron nga morjipari Antiok, ko orveruse kalesia jijle arini arkortilat sansan. Orwera tevi jinibb nir sev nga Atua miwilwil se nuru nga morloli, ko erpese ni murongwose puloli nga jinibb ne vare nir kele parosuri. ²⁸ Mian ko orlik eprepriv kele ie tevi jinibb se Iesu nir.

15

Nabur se kalesia nir arkorti Jerusalem

¹ Ko jinibb sopor arivel lingi Jutia ko arini Antiok e. Ko arok-wer sesesre tasi kerr, arwera “Porosete kapan re bae pirpe nale nesereien se Moses muwrai, ko Atua sete mi-la mauren tevi kami.” ² Ko Pol ko Banapas orij latlat elep tevir suri nesereien ngok. Ko mian ko kalesia nir nga Antiok arkoni tweni Pol ko Banapas tevi nir sapon kele van Jerusalem e nga parsusi rongorngoe iok tevi aposol ko elta nir. ³ Ko daron nga markonir jile ko arivel otvi Ponia ko Sameria. Arsupe suri erpese nga Atua mirvei jinibb ne vare nir nga parini parivi jinibb se Atua. Nospen ngok ololi jinibb se Numal nir arir temijpal.

⁴ Ko daron nga marremali Jerusalem e, ko kalesia nir tevi aposol ko elta nir arwera erres tevir. Ko arwerai tweni nanu jijle nga Atua miwilwil se nir nga marlolir. ⁵ Ko nir sopor nga marivi Parasi ko marosuri Iesu, artur imera ko arwera “O, nir ngok nga sete marivi meri Isrel paran wor re bae ko. Ko kapvisvisenir ko wor nga parvijuri nale nesereien se Moses.”

⁶ Mian ko aposol tevi elta nir arlik korti nga parjiljilwer suri norrorrmien ngok suri jinibb ne vare nir, lat nga parloli puto suri. ⁷ Arjiljilwer suri epriv sapon, mian ko Pita otur imera ko owra “Selek nir, kamrongwose nga tuwi jer pa, Atua orrorrmi nga pilngi inu erpe san re gortien

ngok se kerr nga piwerwer reнге nospen nga m̄irres tevi jinibb ne vare nir. Atua ololi erpok nga nir parunge ko parosuri ni. ⁸ Ko Atua nga murongwose nolo jinibb jijle nir eviseni norrorrmien sen tevi jinibb ne vare nir daron nga m̄ilai Nem̄in On sen tevir, osorsan erpe nga m̄ilai tevi kerr. ⁹ Norrorrmien nga Atua muloli tevi nir osorsan kobbong erpe norrorrmien nga muloli tevi kerr. Arlingi nosurien ser reнге ni, ko ni ololi nolor owokwok jijle erres. ¹⁰ Ngok, ko suri sev kamwera kaploli Atua pulolar? Suri kamwera kaplingi kele soloslo nga murrow reнге nir ngok nga marosuri. Soloslo ngok orrow pelak reнге kerr m̄eri Isrel nir, ko re kele apu se kerr nir. ¹¹ Ko Numal se kerr Iesu okrres pelak tevi kerr, ko rramasi reнге nosurien reнге ni kobbong, osorsan erpe jinibb ne vare nir.”

¹² Nir jijle arlik murrarrong ko armurrong, mian ko Banapas ko Pol vajin orsupe suri erpese nga Atua m̄ilai derteren tevi nuru nga por-majinge nelesien nir ko nanu nga marinijnij nawone nir tevi jinibb ne vare nir.

Jemes evinvini ore nale

¹³ Daron nga morwerai jijle nale se nuru musuw, ko Jemes otur imera ko evinvini ore nale, owra “Tasik ko jojik nir, kapmurronge nale suk pirres. ¹⁴ Saemon Pita eawer visviseni lebbong erpese nga womu Atua murrormi jinibb ne vare nir, ko nga m̄ilai tweni nir sopor marini jin e. ¹⁵ Iok osorsan tevi sev nga propet maruli: ¹⁶ ‘Inu Numal, bea-luwi kele ko Bemajing lweni naim se Devet nga mumutmut jile pa m̄isij. Inu bosusture lweni kele. ¹⁷ Ko jinibb lele ne iel ngatan nga inu meveruse nir pa nga partori totkoni nisek, parlesi wose nga inu nuvi Atua. ¹⁸ Nale ngel evi se inu Atua nga mololi jinibb marongwose tuwi pa vini.’ ”

¹⁹ Ko Jemes etajer nga muwra “Evi nale suk nga bowrai suri: sete erres nga rraplingi soloslo nga murrow kele re jinibb ne vare nir nga marieni lwenir pa vini ji Atua e. ²⁰ Ko erres rrapuli naul san van jir, ko rrapwerair e nga nir parvijuri ko wor nale sopor nga marto reнге nale nesesreien se Moses, nir le ngel: Setemun parurroi nanen nga marloli sulsulen e van ji atua m̄inij nir, ko sete parloli pisij tevi nesevin, ko sete parurro nanu san nga marwusi ore birislan nga pimij ko drran sete m̄iseser asi te. ²¹ Suri tuwi jer pa vini, reнге naim ne loten se m̄eri Isrel nir re nabong on, jinibb sopor arok-tur imare ko arok-eve nesesreien se Moses, ko jinibb arokwerai tweni nale sen re ngaim jijle.”

Aposol ko elta nir arlai naul san pian ji jinibb ne vare nir

²² Aposol tevi elta ko kalesia nir armurri suri nga parkoni kele jinibb sopor van Antiok e nga parpitevi Pol ko Banapas. Arlingi Saelas ko Jutas Barsapas nga morivi nabur eru re gortien se Numal. ²³ Aruli naul san nga muwra mirpel: ‘Kem aposol ko elta nir, namwerai erres pelak tevi kami jijle jinibb ne vare nir nga kamivi jinibb se Numal nir re Antiok, Siria, ko Silisia.

²⁴ ‘Namrunge nga jinibb sopor re gortien se kem arinuk ji kami ko arlokloksi kami re nale nga sete kem namkonir e. ²⁵ Ngok ololi kem namlik korti le, ko namini tevi norrorrmien nga nablingi jinibb ne majingen eru ko nabkoni nuru vinuk ji kami. Nuru porpitevi Banapas ko Pol nga nammerreni nuru milep. ²⁶ Nir nga namlingir ngok arlai pa nolor ko mauren ser ko tweni majingen ngok. ²⁷ Ko niko namkoni Jutas ko Saelas, nga pora-werai kele nanu ngok kobbong nga kem namuli.

²⁸ ‘Nem̄in On eviseni tevi kem nga sete nabjingteni soloslo nga murrow reнге kami. ²⁹ Ko iok kobbong, evi nga sete kapurroi sev nga marloli

sulsulen ren van ji atua m̃inij nir. Ko sete kaploli p̃isij tevi nesevin. Sete kapurroi nanu san nga marwusi ore b̃irislān nga pimij ko drran sete m̃iseser asi te. Poro kapvijuri norrorrmien ngok nir, ko kaploli p̃irres ko. Erres wor ko remse kami ko pa.'

³⁰ Niko nir ivij ngok arivel lingi Jerusalem ko aran Antiok e. Mian ko arkortoni kalesia totoklai nir, ko arlai vajin naul ser tevir. ³¹ Nale ne naul nen osongni nolor e neiren, ko osustur kele norrorrmien ser. ³² Ko Jutas ko Saelas kele orivi propet, ko orjiljilwer epriv tevir, ko orsustur e norrorrmien ser ko orwilwil ser. ³³ Meri Jerusalem ngok orlik kele beblen Antiok, ko daron nga morivel lingi nga porluwi van ji nir nga markonir e, ko kalesia nir ne ie arwera "Demat pipitevi kamru re sel se kamru nga kopor-luwi e." ³⁴ [Ko Saelas elik jer ie.]^B ³⁵ Ko Pol ko Banapas orlik kele Antiok, ko nuru tevi kalesia elep kele wor arvisviseni ko arwerwer suri Numal rengen ie.

Pol ko Banapas orivel sisamis

³⁶ Ko sete epriv, Pol owrai tevi Banapas owra "Rrek rrapluwi kele van rraplesi jinibb se Numal nir rengen ngaim jikle nga rramwerwer rengen nale sen rer. Ngok puloli rraprongwose lat nga marlik ren muto suri." ³⁷ Ko Banapas emarong, ko emrreni p̃itkai kele Jon nga nisen tuwen nen Mak. ³⁸ Ko Pol sete emrreni p̃irpok, suri Mak evel lingir seveling nga Pampilia ko omusmus p̃imajing tevir. ³⁹ Sete epriv ko Pol ko Banapas orlat, mian ko orsisamis. Banapas etkai Mak ko orwolu rengen drrav van Saepras e. ⁴⁰ Ko Pol etkai Saelas; ko jinibb se Numal nir arngoni nga Numal se kerr purongwose pimetmete nuru rengen nalol nga m̃irres sen. Mian ko orivel. ⁴¹ Orivel van, orremali Siria ko Silisia, orokwilwil se kalesia nir nga parterter.

^{B 15:34} Nale nga muto re nolo [ ], rrek sete Luk oli, ko jinibb san ea-uli vitue daron nga muli tweni kopi san ne naul ngel.

16

Timoti evivitu kele suri Pol ko Saelas

¹ Pol etajer kele van Depe ko Listra e, lat nga jinibb san nga mivi kalesia nga nisen Timoti m̃ilik e. Tasu sen kele evi kalesia nga mivi nesen Isrel, ko tata sen ma evi m̃eri Gris. ² Tasi kerr ko joji kerr nir nga Listra ko Ikoniam arwera evi jinibb nga m̃irres p̃elak san. ³ Pol emrreni p̃itkai pipitevi, mian ko ololi ean re bae. Ololi erpok suri m̃eri Isrel p̃etp̃eti nga marlik ie arongwose nga tata se Timoti evi m̃eri Gris. ⁴ Ko daron nga Pol tevi selen ngok nir marok-tutur m̃itajer re ngaim ko ngaim nir, arwerai tweni tevi kalesia nir sev nga aposol tevi elta nga Jerusalem marwerai. Ko arwerai eterter nga nir parrul totkoni ko wor norrorrmien ngok nir. ⁵ Ko kalesia nir arini eterter kele rengen nosurien. Ko nabong jikle, jinibb evinvini, ololi nir esa van mare tetajer.

Pol elesi bori san iak Troas

⁶ Pol tevi selen nir arivel otvi Prijia ko Galesia. Ko Nem̃in On sete emarong nga nir parwerwer re vanu ne Esia. ⁷ Vitunen ko arremali kele rengen vanu ngok Misia; ko arloli lesi nga paran mare kele Bitinia e, ko Nem̃in se Iesu sete emarong. ⁸ Mian ko arivel otvi ma Misia, mian ko arjipari Troas. ⁹ Ko re natmupong nen bbong, ko Pol elesi bori san suri m̃eri Masetonia san nga mutur ko mungoni tertere muwra "Kupini wor iel Masetonia ko kupwilwil se kem." ¹⁰ Daron nga Pol m̃ilesi jikle bori ngok, ko kem nampejpej sel nga naban Masetonia e. Suri namrongwose nga Atua everuse kem nga naban nabwerwer rengen nosp̃en nga m̃irres sen iok.

Litia evini evi jinibb se Numal

¹¹ Namwolu lingi kele Troas rengen drrav, ko naman mawos Samotres e. Ko mevinen, namjipari Neapolis.

12 Ko reнге iok namtajer kele van Pilipae e, lat nga m̄eri Rom milep marloli liken ser rengen, ko mivi kele ngaim nga muto womu re vanu ngok Masetonia. Namlik nabong sopor ie.

13 Ko re nabong on, namivare re ngaim ngok van re jeli nuwi seser san, nga namrormi evi lat nga m̄eri Isrel nir marok-ser korti e tweni loten. Namlik ngatan ko namtipatun namjiljilwer tevi ne-sevin nir nga markorti ie. 14 Nesevin nen san nga mokmurrong nen nisen Litia, nga mokwulwule nijor nga nowlin milep ko musongsong mupongpong m̄irres re ngaim ngok Taetira. Ko ni evi vin nga mok-surövi Atua. Numal etasi nolon nga m̄ilngi norrormien sen vajin eterter re nale se Pol. 15 Ko daron nga vinnen tevi naim sen nir marpaptaes jijle, ko everuse kem owra “E, kapini kaplik reнге naim suk, poro nga kaprormi nga inu nuvi weretunen jinibb se Numal”. Mian ko kem nammarong re sev nga muwrai, ko naman.

Arlingi Pol ko Saelas re naim ne nekaien

16 Nabong san reнге sel se kem van re lat ne loten e, namsekai nesenwarreng demij maur san. Ni nem̄in san oto rengen nga m̄ilai derteren tevi nga puwrai tweni sev nga pia-rremali vitu. Ervei nevöt elep daron nga mokloli majingen ngok e tevi nir nga marmetmete ni. 17 Vinok evijuri Pol tevi kem sopor kele, ko ok-kail van mare owra “Lartul ngel arivi jinibb se Atua nga mian mare temijpal nga marvisviseni kami reнге sel ne maur-en!”

18 Vinok olöni lweni norrormien ngok nabong sapon kele, mian ko Pol ornge esij e. Ko otur imera ko erij tere nem̄in nga, owra “Renge nise Iesu Kristo, kuplinglingi vajin vinel!” Ko vesan rres nem̄in nga m̄isij nen elinglingi vin nga.

19 Ko daron nga nir nga marok-metmete vinel marongwose vajin nga martor jabble sel ser nga marok-loli nevöt milep ren, artur imare ko arrul totkoni Pol ko Saelas. Ko artekai nuru van ortur reнге ngaim ngok re maket, lat nga marok-wer sesesre lat nga puto suri tevi jinibb nir. 20 Ko artekai nuru van ortur reнге no m̄eri Rom eru nga morivi gavman, mian ko arwera “Laru ngel orivi m̄eri Isrel, ko orok-loli sel nga marsij reнге sise kerr. 21 Orvisviseni murrun nga sete musorsan. Ko murrun nga morwerai kele sete evijuri nale nesesreien se kerr, ko kerr rrammajing reнге nise numal gavman ne Rom ko sete orongwose rrapvijuri nuru.” 22 Ko delung aran kele re norrormien ngok, ko artere Pol ko Saelas.

Ko jinibb ne nuval nir arrerrerrsi joro nuru ko arlai nale nga parevji nuru re nai. 23 Daron nga marevji lenglengen nuru musuw, ko arlingi nuru van re naim ne nekaien. Ko arlingi nale tevi m̄er nga mimetmete naim ne nekaien nga pimteni suri nuru p̄irres nga sete porwolu. 24 Daron nga morok murnge nale ngok, ko otur mera ko etkai nuru van lat san loloim jer kele, ko eplaji totkoni ßela nuru e nai nga milep san.

25 Ko mian ko daron nga nat m̄irrang, ko Pol ko Saelas orlot ko orlai nubo van ji Atua, daron nga nir kele sopor re naim ne nekaien marok-murronge. 26 Sete epriv ko nam̄i nga milep san eterure naim ne nekaien elep. Metali nir artetp̄ir, ko dil delrrurr nga markai reнге nevrer arvitvitan reнге nevre nir jijle nga marlik re naim ne nekaien. 27 Daron nga m̄er nga mokmetmete nir m̄itaol ko m̄ilesi metali martetp̄ir, ko orrormi nir nga marlik loloim arwolu van vare e; otur mera ko elai nesip ne nuval sen nga p̄isari lweni e. 28 Mian ko Pol ekail owra “E, sete kupsari lwenim! Sete san owl ivare, ejki.”

²⁹ Mian ko m̃ernen ongoni laet san, ko owlu van loloim re naim ne nekaien. Eririr temijpal, ko evini ejjol vitan re no Pol ko Saelas. ³⁰ Ko etkai tweni nuru re naim ne nekaien, ko osusi tevi nuru owra "Wurru, bololi pirpese ko ßela mauren?" ³¹ Orij weli nale sen, orwera "Kuplingi nosurien som rengo Numal Iesu, ko ngok kurongwose kupla mauren, nik ko nir nga marlik rengo naim som."

³² Mian ko Pol ko Saelas orjilwer vajin tevi ni ko nir jijle nga marlik rengo naim sen suri Numal Iesu. ³³ Re daron ngok kobbong natmupong nen, ko m̃er nga mokmetmete nir re naim ne nekaien ngok etkai nuru van, errawe vaseni lat nga marevji nuru rengo nibe nuru, mian ko ni tevi jinibb jijle nir nga marlik rengo naim sen arpaptaes. ³⁴ Mian ko etkai lweni Pol ko Saelas vini re naim sen e, ko ela nanen sapon tevi nuru. Ni ko jinibb ne naim sen nir, neiren nga milep oto rengo nolor suri arini nga marosuri vajin Atua.

³⁵ Daron nga nat m̃irin vajin, ko numal nesesreien okoni polis sapor van ji ni nga mokmetmete naim ne nekaien tevi nale san nga muwra "Kuplingi laru ngok nuru porivel sisarow." ³⁶ Mer nga owrai tevi Pol owra "Jinibb nesesreien elai nale ngel nga nik ko Saelas kopor-ivel. Komor-rongwose kopor-ivel ko vajin rengo demat." ³⁷ Ko Pol owrai tevi polis nen owra "E, erpese ko, komru nomorivi m̃eri Rom, ko laru ngok setemun orloli nomorkot, ko arevji komru re no jinibb nir, mian ko arwirr komru van re naim ne nekaien. Ko lelingenok ormerreni porlai tweni silveni komru. Sete mia-irpok, sete erres porlai nale re sel, ko porini ko wor porlai tweni komru iel."

³⁸ Daron nga polis muwrai tweni tevi numal nen nuru nga Pol ko Saelas orivi m̃eri Rom, ko numal nen nuru ormetutu lenglengen. ³⁹ Mian ko orini ko orwerai waru tevi

nuru, ko ortekai tweni nuru re naim ne nekaien, mian ko orngoni nga porivel lingi ngaim ngok. ⁴⁰ Ko daron nga morivel lingi ie ko oran mawos re naim se Litia, ko iok ko orlesi kele jinibb se Numal nir ren, ko orsusture kele nosurien ser. Mian ko orivel lingi vanu ngok.

17

Pol ko Saelas oran Tesalonaeka

¹ Ko Pol ko Saelas orivel van, ko orremali re ngaim ngok Ampipolis ko Apolonia; mian ko ortajer van orjipari Tesalonaeka. Ko naim ne loten se m̃eri Isrel nir san oto ie. ² Ko erpe nga mokloli pa tetajer, ko Pol ean loloim nen nga pusrövi Atua. Ko okloli erpok ean ejpari nabong on itul ko pa nga ni mokwerwer tevi jinibb nir ie. Ko oklai nale ³ ne Naul On nga miviseni tevir nga Mesaea purnge ßisij ko wor pijpari pimij, ko Atua pia-loli pia-maur luwi kele rengo mijen. Pol owrai kele tevir nga Iesu evi Mesaea nga ni mokwerwer suri. ⁴ Nir sapor arosuri sev nga Pol muwrai, ko arini kele arvivitu suri Pol ko Saelas. Ko jinibb ne vare kele nir elep nga marok-surövi Atua, ko nesevin nga marwowomu re nesevin nir arini kele arpitevir.

⁵ Ko mian ko jinibb nga marlelep se m̃eri Isrel nir nolor eleplep, ko aran arpej butterter nga marok-ivel suri nawon sel, ko arwerai tevir nga parloli balpalen karkar. Arwera parevei Pol ko Saelas van jir; ko aran rengo naim se jinibb san nisen Jeson, ko arbburbburi metali sen nga marok-pej Pol ko Saelas. ⁶ Ko daron nga setemun marlesi nuru, ko arrul totoni Jeson tevi tasi kerr sapon, areveir vini artur rengo kot re no jinibb nga marlelep ie. Mian ko arkail van mare temijpal arwera "Laru ngok nuru Pol ko Saelas orloli nanu nga marsij elep rengo lat elep. Ko lelingenok orini iel kele! ⁷ Mian ko Jeson ngel etkai nuru oran loloim sen e. Nir jijle artor otvi nale nesesreien se Sisa, batu numal se m̃eri

Rom nir. Nuru orwerai nga batu numal m̄inij kele san oto, nga nisen Iesu.”⁸ Ko daron nga m̄eri Isrel tevi jinibb nga marlelep ne ie marunge nale ngok, ko arunge lengleng esij suri.⁹ Mian ko arloli Jeson ko tasi kerr nen nir parlai nevõt sopor tevir puloli parivel sisarow e. Ko nir arloli erpok, ko arivel sisarow vajin.

Pol ko Saelas oran Berea

¹⁰ Renge natpong nen kobbong ko tasi kerr nir arkoni tweni Pol ko Saelas oran re ngaim ngok e Berea. Ko daron nga morremali ie, ko ortajer ko pa van re naim loten se m̄eri Isrel nir.¹¹ Jinibb ne ngaim ngok Berea arresres asi nir ne Tesalonaeka, ko nir arir nga parunge nale. Ko nabong jijle armeteni pejpej rege Naul On poro nga nale nga Pol muwrair arsorsan tevi nga marto re Naul On, rreknga ejki.¹² Ko mian ko nir elep arlingi nosurien ser rege Numal. Ko nesevin elep nga marwowomu re nesevin nir ne Gris ko norman nen kele elep arosuri.

¹³ Ko daron nga m̄eri Isrel nir nga marlik Tesalonaeka marunge nga Pol mokwera tweni nale se Atua tevi m̄eri Berea nir, iok ololi nir aran ie ko arevei kortoni delung sopor arser korti; ko arwera suri tevir, ko ololi nolor ololarsi Pol.¹⁴ Ko ngavilvil, tasi kerr nir arkoni tweni Pol tevi selen kele sopor arjubbul van ngatan e rege jeli dis (ko Saelas ko Timoti orlik jer Berea).¹⁵ Ko arpitevi Pol aran arjipari Atens. Ko daron nga marivel lingi Pol nga parluwi van Berea e, ko Pol elai nale tevir nga paran parwerai tevi Saelas ko Timoti nga nuru porsaro pingavilvil vini porpitevi kele.

Pol elik Atens

¹⁶ Daron nga Pol mokteravi nuru rege Atens, ko ornge esij nga m̄ilesi atua ser nga marsavir rege nai ko nevõt muwun saut.¹⁷ Ko ean rege naim gortien se m̄eri Isrel nir nga pijiljilwer tevi nir ko tevi jinibb ne vare kele nga marsurövi Atua. Ko nabong jijle, okjiljilwer kele tevi

jinibb jijle nga m̄ilesir rege maket.¹⁸ Ko m̄eri Gris nir sopor arvijuri neseseien se nir san nga nisen Epikurus, ko sopor arvijuri neseseien se nir san nga nisen Seno. Ko nir nen sopor arjilwer tevi Pol. Ko nir sopor arwera “O, morok erij se lenglengen! Ni oksuḗ se sev ko?” Ko nir m̄inij arwera “Namrunge erpe moksuḗ atua ne vanu m̄inij ko.” Arok-rij erpok suri Pol oksuḗ suri Iesu ko owrai tweni nga Atua ololi emaur luwi rege mijen.

¹⁹ Mian ko arverus Pol nga pivini putur rege no gortien ser san nga marveruse Ereopakas, ko arwera “Nammerreni nabrongwose nevisvisenien nga mimerr som erpese ko?”²⁰ Namrunge kuwrai nanu sopor nga namtaol lengleng, ko nammerreni nabrongwose kusḗ se sev ko?”²¹ Ko suri evi norrorrmien tera se m̄eri Atens nir ko se neturvitan kele nir ne ie nga tetajer marmmerreni parlilik ko parmurronge nale nga mimerr ko parjiljilwer rege norrorrmien nga marirpok.

²² Mian ko Pol otur imera re no delung nir ko owra “Meri Atens, inu nulesi pa erpe kamok-surövi atua se kami nir erres ḗelak.”²³ Daron nga nomok-ivel suri sise kami, ko nomok-meteni nanu nir nga kamok-surövi, ko nulesi pa nale san nga kamuli rege nawot san nga muwra ‘Ngel oto tweni nga parsurövi Atua san nga setewor rramrongwose’. Kami sete kamrongwose ko kam-surövi ma, ni le vajin mowra tweni ngel tevi kami.²⁴ Atua ngok emajinge iel ngatan ko nanu jijle nga marto rengen. Evi numal ne melrin ko iel ngatan kele. Sete elik rege naim loten nga jinibb m̄imajinge.²⁵ Sete ongoni jinibb san ḗila sen nga ḗirij. Elai mauren, sowin ko nanu jijle tevi jinibb nir.²⁶ Etipatun re jinibb sansan kobbong, ni ololi jinibb totoklai nir nga marmaur iel ngatan. Ko owjuwje vajin lat ne liken ser sisamis, ko owra suri kele

daron nga para-maur jipari. ²⁷ Atua ngok ololi erpok nga puloli kerr jijle rraploli lesi nga rrappej ni; ko rrek daron nga rramok-totong karkar, ko orongwose rrapsekai ni. Ko ewretun temijpal nga ni sete oruj ngasu rragrrag ji kerr. ²⁸ Ko erpe jinibb san muwrai pa tuwi muwra ‘Suri rramkorti renge Atua kobbong ololi rramla mauren, ko rramok-tutur ko rramloli nanu jijle’. Ko erpe kele kami san nga mok-koji nubo muwrai pa muwra ‘Kerr kele rramivi natun.’ ²⁹ Ko suri rramivi natu Atua, ko sete orongwose rrapwera ni erpe nanu nga marmajinge re gol rrek silva rrek nevöt. Sete evi nanu san nga jinibb murongwose pimajinge re nevren rreknga norongwosien sen, ejki. ³⁰ Ko re daron ne tuwi nga jinibb sete murongrongwos, ko Atua etlasi tweni bbong sev nga marloli, suri norongwosien ser ejkie. Ko lelingenok vajin okwera tevi kerr jijle re lat jijle, owra ‘Kami jijle kaprieni norrorrmien se kami suri nololien se kami.’ ³¹ Suri elngi pa nabong nga pia-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb jijle ne iel ngatan renge sel nga musorsan kobbong. Atua otobbtobbu pae isi nga ni puloli pia-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb nir. Ko eviseni nga evi weretunen nga puloli pirkok re nga muloli pa mernen emaur luwi kele renge mijen.”

³² Ko daron nga Pol muwra jinibb san mimaur luwi kele re mijen, ko nir sopor armen keraji. Ko nir sopor ma arwera “Nammerreni naba-runge kele nale som suri norrorrmien ngok.” ³³ Mian ko Pol evel lingir; ³⁴ ko nir sopor arini arkorti tevi ko arosuri Iesu. Renge nir ngok, jinibb san nisen Denis nga mivi san re gortien ngok Ereopakas, ko nesevin kele san nga nisen Damaris, ko norman minij kele sopor.

18

Pol ean Korin

¹ Pol evel lingi Atens ko ean kele re ngaim ngok Korin. ² Ko iok, eskai mēri Isrel san nga mivel Pontas, nga nisen Akwila. Ko bonevis ean elik Itali re ngaim nga milep ngok Rom. Ko sete epriv batu numal ne Rom nga nisen Klotias, owrai nga mēri Isrel parivel lingi Rom ko wor. Mian ko Akwila tevi nesen sen Prisila orivel lingi Rom ko orini orlik Korin. Sete orlik epriv, mian ko Pol ermmali nga mivini mīlesi nuru. ³ Ko elik tevi nuru. Okorti tevi nuru renge majingen se nuru, suri ni kele majingen sen osorsan tevi nuru; nir arivi jinibb nga marilile nevlululuk. ⁴ Ko tetajer renge nabong on Pol tevi mēri Isrel nir ko mēri Gris nir arok-loli jiljilweren elep renge naim loten, suri Pol emrreni pirveir nga parosuri Iesu.

⁵ Ko vitunen Saelas ko Timoti orivel lingi Masetonia vini; ko daron nga morremali ie, ko Pol elngilngi majingen nga mok-ilile nevlululuk, ko ean vajin re majingen nga renge nospen nga mīrres, ko okwera ilane tevi mēri Isrel nir nga Iesu evi Mesaea. ⁶ Ko nir ne ie artere ni ko arij esij tevi ni. Mian ko ni ewirrwirrleni tweni maw re sunsun sen, nga piviseni tevir nga esir duren tevir, mian ko owra “Poro kapjijki, ko evi nga kami kobbong, sete numrreni inu borongwose. Ko etipatun lelingenok inu bean bowrai tweni nale suk tevi jinibb ne vare kobbong.” ⁷ Mian ko evel lingi nir, ko ean elik re naim se jinibb san nga mivi jinibb ne vare nga moksurovi Atua, nga nisen Titias Jastas. Naim sen oto bbong jeli naim ne loten se mēri Isrel nir.

⁸ Ko Krispas, mēr nga mokmetmete naim ne loten ngok, tevi nir nga marlik renge naim sen, arosuri Numal se kerr. Ko jinibb minij kele elep ne Korin, daron nga marunge nale se Pol ko arosuri vajin Iesu, ko arini vajin ko arpaptaes.

⁹ Ko natpong san Pol elesi nanu san erpe bori san nga Atua miviseni tevi ko owra “Sete kupmetutu, ko

kuptajer ko wor nga kupwerwer. Sete kupmosi. ¹⁰ Inu beptevim, ko sete san mia-lokloksim, suri nir elep re ngaim ngel arivi suk ko.” ¹¹ Ko iok ololi Pol elik iok Korin ejpari sia san ko navöl ouwon, nga mivisviseni nale se Atua tevi jinibb nir.

Meri Isrel artekai Pol van reнге kot

¹² Renge daron ngok, m̄eri Rom nir arsusture kele jinibb san nga nisen Galio nga pivi batu gavman se m̄eri Akaea nir. Ko gortien ne m̄eri Isrel arini ko arrul totkoni Pol, ko artekai van re kot, ko arwera ¹³ “Merel okloli lesi nga puloli jinibb se kem nir parsurövi Atua reнге sel nga m̄itre nale nesesreien se kem!” ¹⁴ Vitunen ko Pol pia-tur imera nga p̄irij, ko Galio owrai tevir owra “Meri Isrel, kapmurrong. Poro ewretun m̄erel ololi nanu san nga sete osorsan, rreknga otor otvi nale nesesreien, ko kamrongwos pae nga inu borngе ko wor kami. ¹⁵ Ko suri evi laten kobbong ne nale, ko nais ko nanu ne nale nesesreien se kami, ko oto ji kami kobbong nga kaploli lilane. Inu sete nuir rragrrag nga bowra suri norrorrmien san nga mirpok.” ¹⁶ Mian ko ejeli twenir arivel lingi kot. ¹⁷ Ko delung nir arrul totkoni Sostinis, nga mivi nabur ne naim loten san, ko arevji temijpale re pa roro metali ne naim ne kot ko. Ko Galio sete ma owor suri rragrrag nir.

Pol olwi vini Antiok e

¹⁸ Vitunen ko Pol elik beblen kele tevi jinibb se Numal nir Korin, mian ko eremse nir ko elai drrav van kele Siria e tevi Akwila ko Prisila. Ko vitunen ko mia-linglingi ie, etvei tweni rao batun omus iak Kenkrea, nga piviseni rijrijen san nga muloli tevi Atua. ¹⁹ Ko mian ko arjipari ngaim ngok Epesas, ko Pol evel lingi Akwila ko Prisila. Mian ko ean loloim reнге naim ne loten se m̄eri Isrel nir nga p̄ijiljilwer tevi jinibb nir ie. ²⁰ Elilik sapon mian ko arngoni nga p̄ilik piprepriv kele tevir, ko

ni omusus. ²¹ Eremse nir ko owra “Poro Atua pimarong ko inu bealuwi kele”.

²² Ko ejpari Sisaria reнге drrav, ko etajer van Jerusalem e, ko owrai erres tevi kalesia nir. Mian ko etajer evan Antiok e. ²³ Elik eprepriv sapon ie, mian ko evel lingi kele, ko evel otvi Galesia ko Prijia nga pususture nosurien se jinibb se Iesu nir nga parini parterter kele.

Apolos iak Epesas ko Korin

²⁴ Ko m̄eri Isrel san evini Epesas nga nisen Apolos. Apolos eak reнге ngaim ne Aleksantria, ko evi jinibb nga m̄irres san ne rijen, ko orongwose erres nale ne Naul On. ²⁵ Arvisviseni pa osuw sel se Numal se kerr, ko tetajer okrunge erres nga pokwerwer ko nga pokvisviseni jinibb nir reнге nale weretunen se Iesu. Ko orongwose bbong baptaes se Jon. ²⁶ Ko okwerwer loloim re naim loten se m̄eri Isrel nir nga norrorrmien sen sete eririr rragrrag. Ko daron nga Prisila ko Akwila morunge nevisvisenien sen, ko orpitemi van re naim se nuru ko orwera visviseni sel se Atua erres vajin tevi. ²⁷ Vitunen ko Apolos owra pian Akaea, mian ko tasi kerr ko joji kerr ne ie Epesas arwilwil sen nga maruli naul san van ji jinibb se Iesu nir ne ie. Arngoni nga poro arongwos partekai Apolos pian loloim re naim ser. Ko daron nga m̄irrmali Akaea ko ewilwil se nir nga re nalol nga m̄irres se Atua arivi kalesia. ²⁸ Suri Apolos evi jinibb nga m̄irij m̄iterter, ko reнге nale ne Naul On eviseni erres nga Iesu evi Mesaea. Ko reнге no jinibb nir, okwer ore nale se m̄eri Isrel nir.

19

Pol evini Epesas kele

¹ Daron nga Apolos m̄ilik malum Korin e, ko Pol evel otvi vanu vini Epesas e; ko ie, eskai kele jinibb se Numal nir reнге. ² Ko osusi tevir owra “Daron nga kamlingi nosurien se kami reнге Iesu, ko Nem̄in On

esilvi kami rreknga ejki?" Ko nir arij weli arwera "Ejki, setewor namrunge rragrrage sapon suri Nem̃in On." ³ Mian ko Pol owra "Ko kamla baptaes nga mirpese san?" Ko nir arij weli arwera "Ko namla baptaes se Jon." ⁴ Mian ko Pol erij welir kele, owra "Jon epaptaese jinibb nir nga nolor pulululwi. Ko owra kele nga san pia-vitu kele wor re ni nga jinibb nir parosuri. Ko Iesu ko evi m̃ernen nga Jon moksupe suri ngok."

⁵ Daron nga nir marunge jijle sev nga Pol muwrai ngok, ko nir jijle arpaptaes re nise Numal Iesu. ⁶ Mian ko Pol elngi nevren renger, ko Nem̃in On esilvir; ko arij renga nale lele. Ko arok-werai tweni sev nga Atua muwrai tevir, erpe propet. ⁷ Ko re gortien ngok, nir erpe esngavöl drromon eru (12) totoklai.

⁸ Ko evi navöl itul totoklai nga Pol moka re naim liliken se m̃eri Isrel nir ko mokjiljilwer sapon tevir suri batun vanu se Atua. Ololi lesi nga pirveir parini. ⁹ Ko nir sopor batur eterter ko armusus parosuri, ko arok-rij esij tere sel weretunen se Atua re no jinibb nir. Pol evel lingir ko etkai jinibb se Iesu nir. Ko nir arvivotu suri van re naim nga marok-korti ren san se m̃er san nga nisen Tiranias. Ko nabong jijle Pol okjiljilwer tevir, ko nir armurri suri lat nga puto suri. ¹⁰ Ean ejpari sia eru, mian ko m̃eri Isrel ko jinibb ne vare jijle ne vanu ngok Esia arunge vajin nale se Numal.

Natu Skeva nir

¹¹ Atua elai derteren tevi Pol nga puloli majingen nga marinijnij nawone nir. ¹² Jinibb arlai bbong sunsun ko nijor nga Pol niben mijparir, ko aran arlingi re jinibb nga marmesi nir, ko arres luwi e; ko nem̃in nga marsij arwolu lingir.

¹³ Ko m̃eri Isrel kele sopor nga marok-ivel sarrsarr nga paroji tweni demij arloli lesi vajin nga paroji demij nir renga nise Numal Iesu. Arwerai tevi demij nir arwera "E, namrij tevi kami renga nise Iesu

ngok nga Pol mokwerwer rengen."

¹⁴ Ko m̃eri Isrel ebut nga marivi natu jinibb ne sulsulen san nga nisen Skeva, arloli lesi nga parloli pirpok. ¹⁵ Mian ko nem̃in nga m̃isij ngok owrai tevir owra "Iesu ngok, nurongwos pae, ko Pol kele nurongwose; ko kami ma, sete nurongwos rragrrage kami." ¹⁶ Ko m̃er nga nem̃in nga m̃isij m̃isisilvi ngok otur mera ko oti siksenir, mian ko nir arwolu ivare lingi naim sen tevi niber sapon nga marrerra ko sunsun ser kele armerrerrerr. ¹⁷ Daron nga m̃eri Isrel ko m̃eri Gris nga marlik Epesas marunge sev nga miplari ngok, ko armetutu ko aririr temijpal. Mian ko jinibb nir arok-susi nise Iesu Numal se kerr van mare kele wor.

¹⁸ Ko nir elep nga marok-osuri vajin Iesu artur mera ko arwerai tweni vajin re no jinibb nir nga tuwi nir arok-loli majingen ngok nir ne botut ko nanu nga pulokloksi mauren se jinibb nir. ¹⁹ Ko nir elep nga marok-loli mirpok arlai naul ser vini ko arsulir renga no jinibb nir. Naul nen elep sapon, erpe nowlir pian pijpari bebje silva 50 000. ²⁰ Ko re sel nga marirpok nga derteren ner mutoe, nale se Numal ean ejpari lat jijle, ko ean eterter kele wor tetajer.

Laten nga milep iak Epesas

²¹ Daron nga nanu jijle musuw vajin ie, ko Pol orrorrmi nga p̃ileslesi Masetonia ko Akaea re sel sen van Jerusalem e. Mian ko owra "Poro bosuw Jerusalem, ko ban kele ko wor Rom e." ²² Mian ko okoni jinibb nga morok-wilwil sen eru, Timoti ko Erastas, van Masetonia e. Ko ni elik mun sapon Esia.

²³ Re daron mawos ngok ko, laten nga milep san eplari iak Epesas suri sel ngok se Numal se kerr. ²⁴ Laten ngok eplari erpel: Jinibb san elik nga mok-majinge nanu renga silva, nga nisen Dimitrias. Ko renga ie jinibb nir arok-surövi atua ser san nga mivi nesevin, nga nisen Atemis. Dimitrias emajing

natu naim wovarreng nir re silva nga marrongrrongi naim loten se Artemis. Ko ni ko nir nga marok-majinge nanu ngok nir arok-la nevöt elep re daron nga marwulwuler.

²⁵ Dimitrias ervei kortoni nir jijle nga marok-loli majingen ngok ko owra "Selek nir, kamrongwose nga rramok-loli lilane liken se kerr re sev nga rramloli ngel. ²⁶ Ko rrek kamlesi ko kamrunge pa suri morok Pol nga oksusur metutue jinibb ko ervei tweni nir elep, sete re Epesas kis ko otomori reнге lat jijle iel Esia. Okwera tweni nga atua nir nga jinibb marloli nevrer e sete arivi atua weretunen ko, ejki. ²⁷ Ko niko ololi jinibb jijle arorrmi esij suri kerr vajin, ko suri nanu nga rram-majing ngok e nir. Ko naim ne loten se atua se kerr ngok Artemis tivini tivi naim nawon vajin, ko jinibb nir setemun tarsurövi erpe atua san. Iok sete erres, suri lelingenok jinibb elep arok-surövi, re Esia ko re lat elep kele ne iel ngatan."

²⁸ Daron nga jinibb nen nir marunge iok, ko arlolar ko arkail van mare arwera "Atemis nga mivi atua ne Epesas, ni elep!" ²⁹ Mian ko arvijajenge elep erpok, errale lat jijle re ngaim ngok. Ko nir sopor arrul totkoni mēri Masetonia ngok nuru, Gaeas ko Aristakas nga morpitevi Pol vini, ko arevei nuru van re lat nga marok-lilik e nga milep ser.

³⁰ Ko Pol emrreni pian p̄ijiljilwer sopen tevi jinibb nir, ko kalesia nir sete armarong. ³¹ Ko nir sopor nga martori majingen se numal gavman ne vanu ngok Esia arivi seler e Pol, ko arlai nale van nga Pol sete pian.

³² Ko delung arkarkar temijpal. Nir sopor arvijajenge nanu san ko nir sopor arvijajenge nanu san, ko nir eleplep arrelenge ko arvijajeng mae. ³³ Ko mēri Isrel nir arkoni nir san nga nisen Aleksanta nga pian putur re no nir. Ko jinibb arorrmi nga ni evi mēnen ko, suri mēri Isrel nir marloli mian mutur re nor. Ko osusi nevren van mare nga puloli

parmurrong. Owra puwra suri nelesien sen reнге sev nga miplari. ³⁴ Ko daron nga delung nir marongwose nga Aleksanta evi mēri Isrel, ko nir arkail kele van mare, arwera "Atemis nga mivi Atua ne Epesas, ni elep!" Arok-p̄elak nga markail mirpok ejpari mete nial eru totoklai.

³⁵ Mianan ko jinibb se numal gavman ne ngaim ngok san ea-loli delung nir armurrong, ko owrai tevir owra "Meri Epesas, jinibb jijle ne iel ngatan arongwose nga evi majingen se kerr ko nga rrammetmete naim ne loten ngok se Artemis nga nisen mian wor mare, ko nevöt on nen nga murrongrrongvi ni, nga mivitan re melrin vini iel. ³⁶ Sete san orongwos rragrrag p̄ikerkeris re iok. Ko niko erres ma nolo kami pumolmol, pian ngatan. Ko sete erres batu kami p̄iterter pirpok.

³⁷ Kamtekai laru ngok vini, ko sete orvenae nanu san reнге naim ne loten se kerr, ko sete orok-rij tere kele Atua ngok se kerr. ³⁸ Poro Dimitrias tevi selen nir arlesi nanu san tere jinibb san, ko kot oto pa niko, ko numal nen nir arlik kele. Erres parloli nir wor parsupsupe. ³⁹ Rrenga poro kamwera kapwera nanu kele san, ko erres rraploli re gortien san nga mivijuri sel mawos nen kobbong. ⁴⁰ Suri emlas bbong tarevei kerr van re kot suri laten nga kamlat e milep lelingen, ko kapawera pirpese suri?" ⁴¹ Daron nga muwrai jijle mirpok, ko okoni tweni jinibb nir arivel.

20

Pol evel rurrngi Masetonia ko Gris

¹ Daron nga laten ngok musuw vajin, ko Pol everus kortoni jinibb se Iesu nir nga parini lat sansan. Elai rijen tevir nga puloli norrorrmien ser p̄iterter, mian ko eremser, ko evel lingi ie van Masetonia e. ² Evel rurrngi ie, ko oklai nale elep nga puloli norrorrmien se jinibb p̄iterter, mian ko etajer kele van Gris e. ³ Ko

elik navöl itul ie, oktiriv nga ðilai lweni drrav san ko pulwi van Siria e. Ko ornge nga mēri Isrel sopor arlingi nale ne ni nga parevji pini; mian ko erieni kele norrorrmien sen ko evijuri suri bbong ngaut rengo sel nga mīasi Masetonia. ⁴ Ko Sopata, mēri Berea ngok nga mivi natu Piras, evivitu suri, ko mēri Tesalon- aeka ngok Aristakas tevi Sekantas, nuru kele orvijuri. Meri Depe ngok Gaeas nuru Timoti ko mēri Esia ngok nuru, Tikikas nuru Tropimas, orvivitu kele suri. ⁵ Lartul ngok nir arpitevi kem, mian ko arwowomu kem vajin aran artiriv kem Troas. ⁶ Ko daron ne nanen nga is mijki ren ngok mīasi, ko namsa re drrav san, namlinglingi Pilipae, ko namwolu namjipari Troas; ela nabong elim totoklai. Namkorti tevi nir ne ie ko namlik wik san totoklai.

Pol ejilwer tuloni tevi kalesia ne Troas nir

⁷ Re nabong nga womujnen re wik, namser korti kele nga nabsurövi Atua ko nabaan korti. Pol ejiljilwer tevi kalesia nir ejpari nat mīrrang, suri re rorpong nen bbong ko ni pia-ivel. ⁸ Ko re loloim nga muto mare jer nen e nga namlik ren, laet esaut arto ren. ⁹ Ko mēlakel san nisen Iutikas oklik re winto nen. Ko daron nga Pol mokrij mirpok, ko Iutikas meten orrwel, mian ko ematurrwel; mian ko evitan ko ewaji ngatan re dan. Naim nen arloli evi naim itul e. San oto ngatan, san oto mare nen, ko san oto mare jer. Ko ni evitan re nga mare jer nen; ko daron nga maran nga parlesi, ko ni emij pin jer pa. ¹⁰ Pol kele ean ngatan ko esaro ngavil, ejjol vitan ji Iutikas ko erake ko owra “Sete kaprorrmi, ni emaur luwi le pa!” ¹¹ Mian ko Pol olwi van kele mare e ko namaan korti jile, ko ejiljilwer tevir eanan ejpari nat emaot nga ðirin; ko namiel lingir vajin. ¹² Mian ko arpitevi mēer wel nga mimaaur luwi nga van re naim sen e, ko arir temijpal suri.

Namlinglingi Troas naman Maelitas e

¹³ Pol orrorrmi nga ni pivel kele van lat san nga nisen Asos. Ko kem namwowomu rengo drrav nga naban nabtirive ni ie. ¹⁴ Ko okorti kele tevi kem ie, ko esa re drrav. Ko namwolu kele van Mitilen e. ¹⁵ Ko mevinen namini lat san mori Kios, ko nabong mīnij nen namjipari Samos. Ko mevinen vajin namjipari Maelitas, ko naman ngaut ie. ¹⁶ Pol orrorrmi nga nabwolu asi Epesas, suri sete emrreni nga putur periv Esia. Otor ngavilvil, suri emrreni ðilik Jerusalem rengo daron ne Pentekos.

Pol ejilwer tuloni tevi mērwomu nir ne kalesia nir ne Epesas

¹⁷ Re Maelitas, Pol elai nale van Epesas e, ko everus mērwomu nir ne kalesia nir nga parini parlesi ni. ¹⁸ Daron nga marjipari ie ko owrai tevir owra “Kamrongwose nanu jijle nga mololi nga meptevi kami daron nga mea-vini taole Esia. ¹⁹ Meri Isrel nir sopor arok-loli norrorrmien nga parllokloksik, ko arloli nurngo esij elep. Ko inu nutajer bbong, numajing se Numal, ko nuloli nolok ean ngatan. Ko nabong elep suwen metek orurus. ²⁰ Daron nga mew-erwer rengo no delung nir, rreknga re naim se kami sisamis, ko sete norrorrmien suk emtutu rengo sev nga bowrai nga piwilwil se kami. ²¹ Nuwrai tevi mēri Isrel ko jinibb ne vare nir nga parlinglingi nololien ser ko parieni lwenir van ji Atua e, ko parosuri Numal Iesu.

²² “Ko sete nurongwose sev piarremali jik re Jerusalem, ko bosuri ta Nemīn se Atua ko bean ie. ²³ Ko re ngaim jijle nga botutur e, Nemīn On owra tevik nga bean re norongen nga mīsij milep, ko parlingi inu re naim ne nekaien. ²⁴ Ko sete nurrorrmi ðelak sev nga ðirrmali jik, ko nuwra ta ma bevinvini ore jijle majingen nga Numal Iesu mīlai tevik nga bololi. Ko majingen ngok evi nga bowrai tweni nospen nga

mĩrres suri nolo Atua nga mĩrres p̃elak.

²⁵ “Nuvel ji kami jijle, mewerwer tevi kami suri batun vanu se Atua. Ko lelingenok nurongwose nga sete kami san orongwose p̃ilesi kele nok. ²⁶ Ko niko bowra nanu nga mĩterter san tevi kami, ngel: Poro kami san pijijki, ko sete kama-piri inu e, ejki; ²⁷ suri nuwrai nanu jijle ko pa nga Atua mimrreni kaprongwose. ²⁸ Kapmetmet kami p̃irres ko nir nga Nemĩn On mĩlengi re nevre kami. Kaptor pipi kalesia se Atua nir, suri Atua owli tweni nir ko pa re drra Natun. ²⁹ Nurongwose nga poro bevel lingi kami, ko sopor paravini ji kami pirpe guli rrum nga parllokloksi kami. ³⁰ Kami luwi kele kobbong sopor parvisviseni gerisen nga parlai tweni jinibb se Numal nir. ³¹ Kapmetmet, ko kaptur p̃iterter! Kaprrormi, natpong ko natrin ejpari sia itul totoklai nga nomokvisviseni tetajer kami e nga suwen metek mokjumjum suri.

³² “Ko lelingenok vajin nulngi kami renye nevre Atua, ko nulai nale se Atua tevi kami nga muwra nolon nga mĩrres orongwose piwilwil se kami. Nale ngok orongwose puloli kapterter ko p̃ilai nanu nga marres parremali ji kami, erpe rijrijen sen muwrai pa. ³³ Ko inu sete nuvi jinibb nga nolok mimrreni nevõt rreknga nijor se jinibb mĩnij nir. ³⁴ Kamrongwose nga inu nomok-p̃elak tevi nevrekwos nga belai sev nga inu tevi selek kele nir, nevre kem mumrrol ren. ³⁵ Renge nanu jijle nga mololi, nuviseni erpese nga kami kapvijuri nga piwilwil se nir nga nibermimelisna. Kaprrormi suri nale se Numal Iesu nga muwra ‘Neiren elep renye kerr re rramlai nanu tevi jinibb, easie nga poro rraplai nanu ji jinibb.’ ”

³⁶ Daron nga Pol mivinvini jijle nale sen, ko ejipa vitan tevi nir jijle

ko olot. ³⁷ Nir jijle arunge esij nga p̃ilinglingir, ko arting ko arloplope, ko arromji ko aremsen. ³⁸ Arunge esij elep suri owrai tevir owra “Sete kama-lesi kele inu nok.” Mian ko arpitevi van renye drrav.

21

Pol ean Jerusalem

¹ Vitunen nga namremser ko namsa re drrav, ko namwolu mawos van Kos e. Ko mevinen namjipari Roj, ko namtajer van, namjipari Patara. ² Ko renye ie, namlesi drrav kele san owra pian Ponisia e; ko namsa ren ko namwolu kele. ³ Namini vajin nga namleslesi norour nga milep ngok Saepras mĩraji, mian ko namasi re devjen rres e; mian ko namwolu nga nabini Siria. Drrav ejpari iok re Taea nga pujubbli nijor ie, mian ko naman ngaut e. ⁴ Namsusi pejpej jinibb se Iesu nir ie, ko namlik tevir ejpari wik san. Ko Nemĩn On owrowrai tevir nga parwerai tevi Pol nga setemun pian Jerusalem.

⁵ Ko daron nga wik nen mĩiasi vajin ko namtipatun kele sel se kem. Jinibb totoklai tevi nesen ser ko natur nir arpitevi kem re ngaim ean ejpari jeli dis. Namjipa vitan renye deñinan ko namlot. ⁶ Mian ko kem jijle namremremse kem sisamis; ko kem kobbong namluwi kele van re drrav e, ko nir ma arlulwi van siser e.

⁷ Ko drrav owlu lingi Taea, owlu kele vini renye Toleme e. Ko naman ngaut, namlesi kele tasi kerr nir ne ie. Namlik nabong totoklai san tevi nir. ⁸ Ko mevinen naman Sisaria ko namlik tevi Pilip, nga mivi jinibb werweren. Evi san re nir ebut nga marlingi bonevis Jerusalem nga parmetmete nevõt.^C ⁹ Ko natun nesevin nir ivij nga setewor marlik ji norman, ko nga marok-werai tweni nale nga Atua mĩlai tevir erpe propet. ¹⁰ Namlik Sisaria nabong sopor, mian ko jinibb san nga mivi

^C 21:8 Kuplesi batun 6:5.

propet, nisen Akapus, mivel Jutia vini ji kem. ¹¹ Evini ji kem ko elai netatuw se Pol ko eka lweni ñelan tevi nevren, ko owra “Ngok nale se Nemñin On nga muwra, Merwomu ne Isrel nga Jerusalem parkai jinibb nga netatuw sen ngel re murrungel ngel kobbong, ko parlingi ni re nevre jinibb ne vare nir.” ¹² Daron nga namrunge nale ngok ko kem jijle namok-werai eterter tevi Pol nga sete pian Jerusalem. ¹³ Ko Pol erij weli kem owra “Suri sev kamting ko kamtor otvi nolok? Sete numarong kis nga parlingi inu re naim ne nekaieni suri Numal Iesu, ko numarong kele wor nga bemij suri ni iak Jerusalem.” ¹⁴ Ko niko sete nama-revei norrorrmien sen, ko namlinglingi kobbong. Ko namlot kobbong nga puto ko pa pirpe nga Numal se kerr mimrreni.

¹⁵ Namlik eprepriv sapon ie, ko namser kortoni kele joro kem, mian ko namiel namini Jerusalem e. ¹⁶ Jinibb se Iesu kele nir sopor ne Sisaria arpitevi kem. Ko artekai kem van re naim se jinibb san, nisen Nason, ne Saepras, nga mivi jinibb se Iesu tuwi ko pa. Ko namlik rengen naim sen.

Pol okluklue Jemes

¹⁷ Ko daron nga namjipari Jerusalem, ko jinibb se Numal nir arir temijpal nga parlai kem. ¹⁸ Mevinen vajin ko Pol emrreni pukluklue Jemes, ko kem nampitevi. Ko nir nga marivi merwomu se kalesia nir arlik jijle ie. ¹⁹ Pol owra erres tevir, ko ewer visviseni tevir erpese nga Atua mñilai ni nga piwilwil se jinibb ne vare nir.

²⁰ Nir jijle nga marunge nale ngok arsurövi Atua. Ko arwerai tevi Pol arwera “Sele kem, nik kulesi pa nga jinibb nuvasngavöl vavis kis ne meri Isrel nir marini marosuri. Ko nir jijle artori malume nale nesesreien se Moses erres pelak. ²¹ Ko nir arrorrmie nga nik kuvisviseni meri Isrel nir nga marlik karkar re vanu se jinibb ne vare nir nga sete parosuri

nesesreien ngok. Arwera nik kuwerorer nga natur norman nir setemun parvijuri sel ne tuwi se meri Isrel nir, ko nga sete natur paran re bae. ²² Ko rraploli pirpese le vajin, suri jinibb se kerr nir arongwos pae nga nik kumlik iel? ²³ Ko kuploli ma sev nga nabwerai ngel: Jinibb se kem ivij arloli rijrijen sisamis ser tevi Atua. ²⁴ Kupkorti ma tevir mevi rengen loten ser nga puloli nir parwokwok re no Atua. Ko kuplai nevöt nga nir parwuli nanu e nir rengen nabong ser nen, ko nir vajin parongwos parkiri batur. Ko ngok piviseni tevi jinibb nir nga sev nga marsupsupe suri nik sete arivi were-tunen, ko jinibb jijle parongwose vajin nga ewretun nik kuvijuri ko wor nesesreien se Moses. ²⁵ Ko daron sapon pa, namwerai rurrngi jinibb ne vare e nir nga marivi kalesia, sev nga nir parloli. Namwerai rurrngir e nga sete parurroi sev nga marlot e tevi atua minij nir, sete parurroi vison nga drra muto malum ren, rreknga nanu rrum nga sete martevei otvi birislan nga drra puwlu tweni, ko sete kele parloli pisij tevi nesevin.”

²⁶ Ko Pol emarong, ko mevinen eptevi nir ivij nen, arivel. Ko arloli verusen nga puloli parwokwok re no Atua. Ko Pol ean loloim re Naim se Atua nga puwrai tevi jinibb ne sulsulen suri nabong evis nga parvinvini ore majingen ne nir elim ngok nga parini parwokwok luwi re no Atua. Suri nir ngok parevji sisamis wor nanu rrum ko.

Arrul totkoni Pol

²⁷ Ko daron nga wik nen mutomori pusuw, ko meri Isrel nga marivel Esia vini markulu sweri Pol loloim re Naim On. Ko arser kortoni delung jinibb nir ko artur imera ko arrul totkoni Pol. ²⁸ Arkikail, arwera “E, sele kem nir, meri Isrel, kapini kapwilwil se kem! Merel okivel karkar lat jijle, okwerai nanu nga marsij nir tere kerr meri Isrel nir ko tere nale nesesreien se Moses ko tere

kele Naim On ngel. Ko ololi Naim On orrokkitkit vajin suri eptevi jinibb ne vare nir vini ren.”²⁹ Arwerai erpok suri arrorrmī Pol eptevi Tropimas nga mivi jinibb ne vare, mēri Epesas san, van re Naim On; suri arlesi nuru Pol re ngaim ie.

³⁰ Ko iok ololi kele laten nga milep san errmali re ngaim ngok. Ko arrul re Pol ko arteseni tweni re Naim On vini vare e; ko jinibb ne sulsulen nir arkikior luwi re metali.³¹ Nir ngok armerreni parevji pini Pol; mian ko nale ejpari burtur se jinibb nuval ne Rom nir, ornge nga laten nga mīkarkar san errmali renge Jerusalem totoklai.³² Ko ngavilvilsen elai jinibb nuval tevi mērwomu ser nir sopor, arwolu van lat nga nat mīkarkar muto ren. Ko daron nga jinibb nir markulu marmeteni burtur tevi jinibb nuval sen nir, ko setemun arevji Pol.³³ Ko burtur ean morie Pol ko ololi jinibb sen nir arrul totkoni, ko arkai totkoni nevren tevi dil delrurr eru. Mian ko osusi tevir owra “Merel evi si le san? Ololi erpese le?”³⁴ Nir sopor arkail arwera nale san, ko nir mīnij arwerai nale mīnij. Arkarkar elep nawon, ko burtur elesi eterter nga purongwose sev evi batu laten. Mian ko okoni kele jinibb sen nir nga partekai Pol van re naim se jinibb ne nuval nir.³⁵ Daron nga martipatun nga partongsa van re naim nen, ko jinibb nir arlolar pēlak, ololi jinibb ne nuval nir arwosi Pol van mare ko arivel tevi,³⁶ suri delung nir arvivitu ko arkikaile elep arwera “Kaprevji, kaprevji pini!”

Pol erij tevi delung

³⁷ Otomori jinibb ne nuval nir parwosi Pol van loloim re naim ser, mian ko Pol ongoni tevi burtur owra “Wurru, orongwose βejiljilwer tevim beblen?” Burtur osusi tevi owra “Erpese? Kurongwose kuprij nale se mēri Gris?”³⁸ Inu nurrorrmī nik kuvi mēri Ijip nen nga mutur imera ko mītre batu gavman ko

mītkai jinibb nuval nir nuvasngavōl nuvavij (4000) ko nir maran marlik renge lolo merwer.”

³⁹ Ko Pol erij weli owra “Ejki, inu nuvi mēri Isrel. Nuak Silisia, re Tasas, nga mivi ngaim nga milep. Wurru kupmarong inu nga βerij tevi delung ngok nir.”⁴⁰ Burtur emarong, ko Pol otur ko obblōni nevren van mare nga nir parmurrong; mian ko ni erij tevir vajin re nale se mēri Isrel nir.

22

¹ Ko Pol owra “Selek nir, mēri Isrel tata suk nir ko tuwak nir, wurru kapmurrong ko bowrai visviseni mauren suk tevi kami.”² Ko daron nga mēri Isrel nen nir marunge nga ni mokrij tevir renge nale mawos ser, ko nir armurrong kemkañe kele. Mian ko ni erij etajer,³ owra “Inu nuvi mēri Isrel. Nuak Silisia re ngaim ngok Tasas. Numaur ko nulep ie. Nulai norongwosien suk ji jinibb nevisvisenien ngok Gamaliel. Evisviseni inu erres pēlak re nese-reien se βirterawarong se kerr nga bevijuri. Ko re daron ngok nuterter elep re majingen se Atua, erpe kami ngok nir lelingen.⁴ Ko nomokoji jinibb nga marvijuri sel se Iesu, nga berevji pinir. Nurrul totkoni norman ko nesevin nga mēlŋgir re naim ne nekaien.⁵ Ko ngok batu jinibb ne sulsulen tevi nir ne kaonsel se kerr arongwose parwerai nga evi weretunen. Re daron ngok nutori naul nga maruli paran ji tasi kerr ngok nir nga marivi mēri Isrel iak Damaskas. Nuan iok nga βesre totkoni kalesia nir ko beptevi lwenir vini Jerusalem e nga parvirralir.

Pol owrai tweni erpese mivini mivi jinibb se Iesu

⁶ “Otomori pivi levial re daron san, nomok-tutur suri sel vini mori Damaskas, ko moron nga milep san omor vini re melrin ejparik.⁷ Nuil jubbul ngatan re dan, ko nurnge drrelan san muwra tevik muwra “Sol, Sol, suri sev nik komok-loli

esij tevi inu?" ⁸ Ko nususi tevi nuwra "Numal, nik kuvi isi le?" Ko ni owra lweni tevik owra "Inu le Iesu m̄eri Nasret ngok nga komok-loli esij tevik." ⁹ Nir nga marivel korti tevik arlesi moron ngok ko sete ma arunge drrelan nga m̄irmali. ¹⁰ Mian ko nususi nuwra "Numal, kumrreni inu bololi sev?" Mian ko owrai lweni tevik owra "Kuptur imera ko kupan Damaskas e." Ko daron nga kupjipari ie, ko jinibb san p̄iwer visviseni tevim nanu jile nga Atua m̄ilngir nga kupaloli." ¹¹ Moron ngok omor temijpal ko ololi setemun nurongwose bokluklu, ko nir nga marvivotu suri inu artotkoe nevrek van Damaskas e. ¹² Renge ngaim ngok, jinibb san elik ie nga nisen Ananaeas nga muosuri ko mutori nesesreien se Moses nir m̄irres, ko nga m̄eri Isrel nir nga marlik ie martori ni muon m̄irres suri. ¹³ Evini jik ko owrai tevik owra "Sol, selek, lelingenok kurongwose kupkulu luwi vajin!" Ko vesan rres, nuklu luwi ko numteni. ¹⁴ Mian ko owrai tevik owra "Atua nga apu se kerr nir marok-surövi otobbto-bbu nik nga kuprongwose nanu nir nga ni mimrrenir, ko nga kuplesi jinibb ne majingen se Atua nga mumomsawos m̄irres, ko kuprunge ni mawos drrelan. ¹⁵ Ko kupwerai tweni ko wor tevi jinibb jile sev nga kumlesi ko kumrunge. ¹⁶ Ko suri sev komok-tiriv? Kuptur mera, kuppaptaes, kupverus van ji Atua re loten nga ni p̄irrawe tweni nololien som."

Atua okoni Pol nga puwrai tweni nospen nga m̄irres se Iesu tevi jinibb ne vare nir

¹⁷ "Nulwi vini Jerusalem e. Ko daron nga nomok-lot loloim re Naim On, ko nulesi nanu san erpe bori nga Atua miviseni tevik, ¹⁸ nga m̄elesi Numal suk. Owrai tevik owra "Pingavilvilsen, kupiel lingi Jerusalem lelingen wolok ko pa, suri nir ne iel setemun mara-runge nale som suri inu." ¹⁹ Ko nurij weli nuwra "Numal, nir arongwose nga renge

lat ne liliken elep pa, nurrul re jinibb ko nurevji jinibb nga nosurien ser muto renge nik. ²⁰ Ko daron nga kele marevji Steven e nga muwrai tweni nik nistem, nuir bbong, ko nutur tevir ko nomok-metmete joro nir nga marevji." ²¹ Mian ko Numal owrai tevik nga bevel, ko erijrij inu nga pukoni twenik van ngasu jer ji jinibb ne vare nir."

²² Delung nen arok-murronge nale se Pol erres ean ejpari vajin muspe suri jinibb ne vare nir. Ko daron nga moka-supe jinibb ne vare nir, ko artipatun nga markarkar orore vajin; arkail van mare arwera "Kapte kai tweni morok, kaprevji pini, sete erres nga pimaur!" ²³ Ko arok-kikail lenglengen van mare, ko arwirrwir sunsun ser, ko arserake maw ko arwirr karkare nga piviseni nga nir arunge lengleng esij. ²⁴ Ko burtur se jinibb nuval ne Rom nir owrai tevi jinibb sen nir nga partekai Pol van loloim ko parvirrali nga puloli puwrai tweni suri sev m̄eri Isrel nir marok-kail tere mirpok. ²⁵ Ko daron nga markai totkoni vajin nga parvirrali, ko Pol owrai tevi m̄erwomu ser nga moktur ie owra "E, inu nuvi m̄eri Rom le san. Ko setewor nukot. Sete kamrongwos kapvirralik!"

²⁶ Daron nga m̄erwomu nen murnge nale ngok, ko ean owrai tweni tevi burtur owra "E, rrek kurlenge, ko morok evi m̄eri nga kerr ko san!" ²⁷ Mian ko burtur nen evini osusi tevi Pol owra "E, kupwerai p̄irres, kuwretun le wor nga nik kuvi m̄eri Rom san?" Ko Pol eweli nale sen owra "O-o, nuwretun ko wor." ²⁸ Mian ko burtur nen owra "O, inu nuwirr pa nevöt nga milep san nga mevini vajin mevi m̄eri Rom." Ko Pol erij weli owra "Ko inu nulai suri nuvijuri bbong tata suk."

²⁹ Ko nir nga marwera parevji Pol arjuj luwi, ko burtur kele emtutu, suri otor jabble pa nga m̄ika totoni m̄eri Rom san re dil delrrurr.

Pol otur re no jinibb nga marlelep ne Isrel

³⁰ Ko nabong m̄inij nen m̄erwomu emrreni purongwos mawos nale nga numal se m̄eri Isrel nir martere Pol ren. Mian ko orpaji dil delrrurr ko ololi Pol evel sisarow, ko erijrij jinibb batu sulsulen nir totoklai nga parlik. Ko ololi artekai Pol van ko ololi otur liven re nor.

23

¹ Pol oklu mawos re nor ko owra “Tasik ko jojik nir, tetajer mijpari lelingenok, numajing se Atua rengen sel nga muon, ko nuwokwok erres.”

² Ko batu jinibb ne sulsulen ngok Ananaeas owra tevi nir ngok nga marok-tur mori Pol nga nir san puwje jingo Pol. ³ Mian ko Pol owra tevi Ananaeas owra “Nik nga kumwokwok m̄irres, Atua pia-wuje nik ko! Kulik iok nga kupwera sesre lat nga puto suri tevi inu rengen nesesreien se Moses, ko kutor otvi nale nesesreien nga kumwera parwujek!” ⁴ Ko jinibb nga martur mori Pol arwera “E, erpese kumrij tere batu jinibb ne sulsulen se Atua mirpok?” ⁵ Mian ko Pol erij weli owra “O, sete nurongwose nga ni mivi batu jinibb sulsulen. Ko Naul On owra sete erres rraprij nale nga m̄isij tere m̄erwomu se kerr san.”

⁶ Ko mian ko daron nga Pol m̄ilesi nga nir ne gortien ngok sopor arivi Satusi nir ko sopor arivi Parasi nir, ko ekail van mare owra “Selek nir, inu nuvi Parasi san, ko nuvi kele natu m̄eri Parasi san. Ko armerreni parrowrowe inu iel lelingen suri inu nuosuri temijpale nale nga muwra jinibb nga marmij paramaur luwi kele.”

⁷ Daron nga Pol muwrai jijle mirpok musuw ko Parasi ko Satusi nir arlatlat lululwenir re gortien ser, ko arteri wukarir vajin evi meling eru e. ⁸ Satusi nir setemun arosuri anglo nir ko nem̄in nir, rreknga mijen nir nga parmaur luwi kele, ko Parasi nir ma arosuri nir totoklai. ⁹ Mian ko nat ekarkar temijpal. Ko

jinibb nevisvisenien ne nesesreien se Moses sopor nga marivi Parasi nir artur imera ko arwerai eterter tevir arwera “Sete namlesi rragrrag nanu san esij ji morok. Rrek ewretun nem̄in san rreknga anglo san erij tevi!” ¹⁰ Ko laten ser ean elep. Ko burtur emtutu nga tarevei Pol ko tarrerrersi niben sapon, mian ko erijrij jinibb sen nga partekai tweni. Ko nir aran artekai tweni van elik talev re naim ser.

¹¹ Re natpong nen, Numal otur re jeli Pol ko owra “Sete kuprrormi nanu san! Erpe kumjiljilwer pa suri inu iel Jerusalem, ko kupjiljilwer kele pirpok suri inu iak Rom.”

Armurri suri nga parevji pini Pol

¹² Ko re mevinen rorpong, m̄eri Isrel nir easi ngavöl ivij (40) arser korti ko arlingi nale san, ko arijrij tevi Atua arwera ¹³ “Sete nabaan ko sete nabminmin pijpari wor nabrevji pini Pol!” ¹⁴ Ko nir sopor aran ji batu sulsulen ko m̄erwomu ser ko arwera “Namloli pa rijrijen pa tevi Atua nga sete nama-urroi nanu san pijpari nabrevji pini wor Pol. ¹⁵ Ko kami nir ne kaonsel, kaplai nale van ji burtur se m̄eri Rom nir. Kaplum̄i nolon ko kapngoni poro orongwose pitkai lweni Pol pulwi vini ji kami nga kapsusi rongorngge kele tevi. Ko kem nabtiriv terai live sel sapon nga nabrevji pini nga setemun pijpari iok.”

¹⁶ Ko metulu se Pol ornge nale ngok, ko ean owraie. ¹⁷ Mian ko Pol owrai tevi nir san owra “Kuptekai m̄elakel ngel van ji burtur. Emrreni puwrai nanu san tevi.” ¹⁸ Ko m̄er nga etkai m̄elakel nga van ji burtur, ko owra “Pol nga m̄ilik re naim ne nekaien okonik nga beptevi m̄elakel ngel vinuk jim, suri emrreni puwrai nanu san tevim.” ¹⁹ Burtur etkai m̄elakel nga van devjen e sapon, ko osusi tevi owra “Kuwra kupwera sev le tevik?” ²⁰ Melakel erij weli owra “Meri Isrel sopor arloli pa nale san, ko mevi parngoni tevim nga kupa-pitevi Pol van ngatan re

gortien ser. Parkerasim nga gortien ser emrreni kele purongwose sapon suri nanu ngok. ²¹ Ko warru, pijki setemun kuploli nanu nga parwerai ngok. Suri nir easi ngavöl ivij (40) nga parteptepi terai parevji Pol. Arloli pa rijrijen nga sete paraan ko sete parmini nanu san pijpari nga parevji pini. Ko lelingenok, artiriv pa nirka nga parloli ko nga parunge lweni sev nga kupwerai lweni.” ²² Burtur owrai tevi owra “Sete kupwerwerai tevi jinibb san purongwose sev nga kumwerwerai tevik ngok.” Ko okoni tweni evel.

²³ Ko burtur nen everus jinibb sen eru, ko owrai tevi nuru owra “Koporan koporlesi jinibb ne nuval nir ongut varu (200) ko koporwerai tevir nga nir partiriv parmetmet nga paran Sisaria. Koporlai nir ngavöl ebut (70) nga parsakel sisamis re os ser, ko nir ongut varu (200) kele nga parivi ne sir kis. Ko parlinglingi iel re mete nial piesiw nat pupong. ²⁴ Kaplingi os san puto metmet terai Pol. Ko kapmetmete p̄irres pian pijpari ji batu gavman ngok Piliks, nga sete nanu san pulokloksi rengen sel.” ²⁵ Ko burtur oli naul san nga muwra:

²⁶ ‘Neiren evel ji inu Klotias Lisias ko ean ji numal gavman Piliks. ²⁷ Morok m̄eri Isrel arrul totkoni pa osuw ko otomori parevji pini. Ko daron nga morunge nga ni evi m̄eri Rom san, ko nutkai jinibb nuval suk nir van nga ßetkai tweni jir. ²⁸ Numrreni bemteni otvi wor sev nga marlolarsi ni suri, mian ko nutkai van re Kaonsel ser. ²⁹ Ko nulesi nga ni sete ololi rragrrag nanu san nga ni pimij rreknga pian re naim ne nekaien suri. Nale nga marwerai ren evi bbong murrun ne nesesreien ser kobbong. ³⁰ Ko daron nga san mivini muwrai tevik nga m̄eri Isrel armurri suri nga parevji pini, ko niko nurrorrmi erres nga bokoni tweni vinuk jim. Nuwrai mawose tevi nir nga marlolarsi, nga poro nir arongwose parwerai tweni

sev nga ni muloli m̄isij, rengen nik nom.”

³¹ Jinibb nuval nir arosuri nale se burtur ser, ko re natpong mawos nen kobbong, artekai Pol van re ngaim nga Antipatris e. ³² Ko mevinen, jinibb nuval nga os ser mijkie arivel luwi ßelar van lat nga nir e, ko jinibb nuval nga os ser kobbong mutoe artajer tevi Pol. ³³ Ko daron nga marini Sisaria ko arlai naul nen tevi numal Piliks, ko arlingi Pol rengen nevren. ³⁴ Piliks eve naul nen, ko osusi tevi Pol owra “Nik kuvi m̄eri ngabe?” Ko daron nga murunge nga Pol mivi m̄eri Silisia ³⁵ ko owrai tevi owra “Daron nga jinibb marini nga parwerai tweni sev nga marlesi rem, ko inu bea-murronge nik.” Ko owrai tevi jinibb nuval nga parrul totkoni pa Pol ko rengen naim ne nekaien nga muto ji ni.

24

Meri Isrel arwerai tweni sev nga marlesi esij rengen Pol

¹ Nabong elim easi, ko batu jinibb sulsulen ngok Ananaeas ean Sisaria tevi m̄erwomu se m̄eri Isrel nir ko tevi kele jinibb ne nesesreien san nga nisen Tetalas. Aran ji numal Piliks nga parwera tweni sev nga marlesi esij rengen Pol. ² Arverus Pol vini loloim e, ko Tetalas owra tweni vajin nale se nir.

Owra “Numal, weretunen nik kuan mare, ko kuloli liken ne demat nga m̄irres oto epriv ji kem. Erres ma nik, ko kumloli nanu se kerr muto m̄irres p̄elak. ³ Kem jijle namok-runge erres tetajer suri sev nga kumloli. ⁴ Sete numrreni bolokloksi daron som, ko nungonim ma nga kuprrorrmī kem ko kupmurrong ta nale se kem welel nga nabwerai ngel. ⁵ Namtor sweri pa osuw nga morok evi jinibb nga m̄isij, ko evi batu liken nga m̄isij. Okloli pa laten nga marlelep nir tevi m̄eri Isrel nga marlik rrale iel ngatan, ko evi m̄erwomu re lenglengen gortien san nga marvivotu suri m̄eri Nasret

san. ⁶ Ololi lesi nga puloli naim se Atua purrokitkit re no Atua, ko namrrul totkoni. [Ko kem namtur metmet nga nabwera tweni lat nga puto suri tevi renge sel ne nale nesreien se kem. ⁷ Ko numal gavman ngok Lisias eteseni tweni ji kem, ⁸ ko owrai nga si nga mimrreni puwra nanu san tere Pol parini ko parwerai tevi nik.]^D Ko poro kupsusi tevi, ko kuprunge mawose nga sev nga namwerai evi weretunen ko wor.” ⁹ Ko mēri Isrel nen nir arkorti re nale ngok se Tetalas, ko arwera arivi weretunen pētpeti.

Pol erij ore nir

¹⁰ Ko numal gavman otungun tevi Pol nga pīrij; mian ko Pol etipatun owra “Nurongwose nik komok-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb ne vanu se kem nir evini ejpari lelingen ngel sia elep pa, ko inu nuir nga berij ore nale ser ngok re nom. ¹¹ Ko poro kupmeteni lilane nale suk, ko kuplesi nga setewor easi nabong esngavöl drromon eru (12) nga mean mosrövi Atua Jerusalem. ¹² Ko mēri Isrel ngok nir sete arlesik nga mēlat tevi jinibb sopor loloim re Naim On, rreknga re naim loten ser san, rreknga rege lat kele san Jerusalem. ¹³ Ko iok eviseni nga nale nga marwerai tevim lelingenok arivi gerisen. ¹⁴ Ko sansan kobbong ewretun, ngel: nusrövi Atua se batu tata se kem rege sel san nga nir marwera mīsarr. Ko nuosuri ma nanu pētpeti nga muto rege nale nesreien se Moses ko rege Naul se propet nir. ¹⁵ Ko inu norrorrmien suk oto eterter rege no Atua erpe nir kele, nga Atua pia-loli jinibb jijle parmaur luwi kele re mijen, ngok nga mīrres ko nga mīsij. ¹⁶ Ko suri iok, niko nuplak tetajer nga bevijuri sel nga mumosawos mīrres rege sev nga mololi tevi Atua ko tevi jinibb kele.

¹⁷ “Ko nuvel lingi Jerusalem sia elep pa sapon easi, niko memrreni bolwi kele van nga belai merrenien san sapon tevi nir nga nijor ser mijkie ne vanu suk, ko bololi sulsulen sopor van ji Atua. ¹⁸ Ko nomok-loli malum norrorrmien ngok, ko mian ko marsekai inu re loloim se Atua, daron nga mololi jile nanu san nga muloli nuwokwok. Ko sete jinibb elep arlik tevik, ko laten kele ejki jik. ¹⁹ Ko mēri Isrel sopor nga marivel Esia vini arlik loloim re daron ngok. Ko poro nir arlesi nanu san esij rege inu, ko erres parini parwerai tweni rege nom; ²⁰ rreknga poro pijki, ko nir ngok ma parwerai tweni sev nga mīsij nga mololi. Suri daron nga motur re no gortien ser, ko sete artor sweri rragrag nanu san nga mīsij rege inu. ²¹ Ko nale sansan kobbong arongwos parwerai, ni le: Daron nga motur rege nor ko nukail temijpal nuwra “E, kamloli nukot lelingen suri nuosuri nga jinibb nga marmij para-maur luwi kele rengen mijen.”

²² Ko Piliks orongwos erres sapon sel se Numal. Mian ko ewer otvi nospen ser ko owra “Bea-werai lweni wor nale san daron nga burtur Lisias pia-vini e.” ²³ Mian ko owrai tevi jinibb ne nuval sen nga parmetmete Pol, ko sete parloli pīlik talev pelak, ko sete parwer ore nga poro jinibb sen san pimrreni pivini pīla nanu san tevi.

Jinibb nuval armetmete Pol

²⁴ Nabong evis arasi osuw ko Piliks nuru nesen sen Drusila, nga mivi nesen Isrel, orini lat nga marmetmet Pol e; ko Piliks owrai nga partekai Pol vini jin. Ko omurronge vajin Pol mokjilwer suri nosurien sen rege Iesu Kristo. ²⁵ Ko daron nga Pol mījiljilwer suri murrun nga mīrres, ko nga jinibb pīwer ore sev nga ni kobbong mimrreni, ko nabong nga Atua pia-wer sesre lat nga puto suri

^D 24:8 Nale nga muto re nolo [ ], rrek sete Luk oli, ko jinibb san ea-uli vitue daron nga muli tweni kopi san ne naul ngel.

tevi jinibb nir, ko Piliks emtutu ko owra “Kupiel vajin! Bea-lesi nabong m̄inij kele san ko bea-verus lwenim kele vini.” ²⁶ Ko ni orrorrmi nga putor sweri nevöt sopen ji Pol nga puloli Pol pivel sisarow. Ko niko nabong elep okwera Pol pokini jin nga porok-jiljilwer.

²⁷ Ko sia eru easi, ko Piliks osuw vajin renge nga mivi numal gavman. Ko elinglingi Pol elik malum renge naim ne nekaien, suri emrreni puloli m̄eri Isrel nir parunge p̄irres re ni. Mian ko Posias Pestas evini ela wani vajin milngen.

25

Pol emrreni Sisa pia-wer sesesre lat nga puto suri tevi

¹ Ko Pestas elai majingen sen ejpari nabong itul easi, ko evel lingi Sisaria van Jerusalem e. ² Ko ie batu jinibb sulsulen nir ko numal se m̄eri Isrel nir arwer visvisenie suri nale nga nir marlingi tere Pol. Ko arngoni kele tevi Pestas ³ poro orongwose pimarong partekai Pol vini Jerusalem e. Arngoni erpok suri arloli pa nale san nga parevji pini Pol renge live sel. ⁴ Ko Pestas owrai tevir owra “Pol p̄ilik ko pa re naim ne nekaien iok Sisaria, ko sete mia-periv, inu bolwi kele van iok. ⁵ Ko poro ewretun ololi nanu san nga m̄isij, ko kaplingi m̄erwomu se kami sopor parpitemvik nga parwera tweni renge nospen nen nanu san nga p̄itre ni ie.” ⁶ Pestas elik kele nabong owil rreknga esngavöl musuw ko mia-van vajin Sisaria e. Ko mevinen vajin ko esakel re kot sen ko owrai nga partekai Pol vini jir. ⁷ Ko daron nga Pol m̄iasi vini loloim, ko m̄eri Isrel nir ne Jerusalem arser rrare ko arwerai tweni nale nga marterter milep tere Pol. Ko sete nale ser arrow rragrrag erpe nga arweretun. ⁸ Ko Pol eweli nale ser owra “Inu sete nuloli rragrrag nanu san tere nesereien se m̄eri Isrel, rreknga tere Naim On rreknga tere Sisa, batu numal ne Rom.”

⁹ Ko suri Pestas emrreni kobbong puloli m̄eri Isrel nir parunge p̄irres ren, niko mususi tevi Pol muwra “Erpese? Nik kumrreni kupan Jerusalem nga parsupsuþe nanu nir nga marlingi renge nik ie?” ¹⁰ Pol erij weli nale sen owra “Inu nutur pa re kot se Sisa san, ko osorsan kobbong nga ni kobbong kot sen pusþe inu. Kurongwose erres p̄elak nga inu sete nuloli nanu san nga pulokloksi m̄eri Isrel nir. ¹¹ Poro ewretun nutur otvi nale nesereien ko nuloli nanu san nga musorsan nga bemij suri, ko erres kobbong p̄irpok, numarong. Ko poro nale ser ngok nga marlingi renge inu parivi gerisen, ko san sete orongwose p̄ilngik renge nevrer. Ko inu numrreni bean botur re kot se Sisa iak Rom!”

¹² Ko daron nga Pol muwrai jile mirpok, ko Pestas ejiljilwer sopen tevi nir ne gortien sen musuw, ko owrai tevi Pol owra “Poro nik kumrreni kupan kuptur re nospen se Sisa, ko erres kobbong, kupan ko.”

Pol otur re no batu numal Erot Akripa 2

¹³ Nabong sopen arasi van, ko batu numal Erot Akripa nuru jodin Benis orini Sisaria nga porlesi Pestas ko porwera erres tevi re nga mia-vini. ¹⁴ Orlooli jile erpok, mian ko eprepriv ko pa sopen mian ko Pestas mia-suþe Pol tevi batu numal Akripa. Ko owrai tevi owra “Daron nga Piliks musuw re majingen sen ko elinglingi jinibb san elik jer iok re naim ne nekaien. ¹⁵ Ko daron nga mean Jerusalem e ko jinibb sulsulen nir tevi m̄erwomu se m̄eri Isrel nir arini arwerai tevik nga bea-wera suri lat nga puto suri tevi. ¹⁶ Ko nuwrai tevir nga sete evi sel se kem m̄eri Rom nga þelngi nawone jinibb san van re nevre nir nga marok-tere ni re nospen; womujnen, daron sen puto wore ko nga ni putur re no jinibb nir nga puwrai tweni weli nale sen re sev nga nir marok-werai tere ni. ¹⁷ Ko daron nga lartul nen

marpelari iel ko nusaro ngavilvil, ko mevinen mawos, nuan nulik re kot ko nuwrai tevi jinibb suk nir nga partekai Pol vini. ¹⁸ Ko daron nga jinibb martur imera nga parwera nale ser tere Pol, sete arwerai rragrag nale san nga inu nulesi mivi nanu nga murrrow, ejki rres. ¹⁹ Arij latlat kobbong tevi Pol suri nosurien ser ko wor m̄eri Isrel nir, ko suri kele jinibb san nga nisen Iesu nga mimij, ko nga Pol muwra emaur luwi kele rege mijen. ²⁰ Ko rege murrun nga mirpok, sete nurongwose p̄elak sel nen erres. Ko iok ololi nususi tevi Pol nuwra “Erpese? Nik kumrreni kupan Jerusalem nga inu bevinuk bornges nosp̄en surim ie?” ²¹ Ko Pol ongoni nga bokoni van Rom nga batu numal ne Rom ngok Sisa pia-wera suri lat nga puto suri tevi ni ie. Ko iok ololi nuwrai tevi jinibb suk nir nga parmetmete pijpari belesi daron san nga bokoni van ji Sisa.” ²² Ko batu numal Akripa owrai tevi Pestas owra “Inu kele numrreni bornges nale se morok.” Pestas erij weli owra “Iow, ko rrek mevi ko pa.”

²³ Ko re nabong m̄inij nen, batu numal Akripa nuru Benis orini re kot ser. Ko batbatu jinibb nuval nir ko nir nga maran mare re ngaim ngok arloli kele sel ser nga maroktori batu numal ren. Mian ko Pestas elai nale nga partekai Pol vini loloime, ²⁴ ko owrai tevir owra “Batu numal Akripa ko kami jile nga rramkorti lelingen, kapmeteni morok! Meri Isrel jile nir ne Jerusalem ko Sisaria arok-ini jik ko arloli nale suri, ko arkail arwera sete erres bololi morok pimaur. ²⁵ Ko inu sete nulesi ololi nanu san esij nga pimij suri. Ko suri ongoni nga pian wor puloli Sisa p̄iwer sesesre lat nga puto suri tevi, niko nurrormi bokoni tweni van ji Sisa Rom. ²⁶ Ko sete nutur sweri rragrag norrormien san suri nga boli van ji Sisa. Iok ko ololi m̄elai vini mutur kele re no kami ko no nik batu numal Akripa kele. Nuwra kaplai tweni norrormien sopen ren

nga boli van ji Sisa Rom. ²⁷ Suri daron nga markoni jinibb san van ji Sisa, ko sete parkoni nawone, ko parwera suri wor nanu san nga m̄isij nga muloli.”

26

Pol erij ore nir

¹ Ko batu numal Akripa owrai tevi Pol owra “Iow, numarong vajin nik luwi kupsuḡe lweni nik.” Mian ko Pol ete tweni vajin nevren ko erij ore nir nale ser, owra

² “Batu numal Akripa, nulesi erpe daron suk nga m̄irres le san lelingen, suri nik kumlik ko inu daron suk otoe nga berij ore nale se m̄eri Isrel nir re nom. ³ Suri kurongwose lilane erres murrur kerr m̄eri Isrel nir, ko latlaten se kem. Ko niko nungonim nga nolom pipriv nga kupmurrong sev nga bowrai.

⁴ “Meri Isrel jile nir arongwose lilane murrur erres, etipatun re pa daron nga mewelili malum e ko. Arongwos pae murrur rege vanu suk mawos ko re kele Jerusalem.

⁵ Arongwose erres nga daron nga mevi malum m̄elakel e ko nukorti tevi gortien ngok se kerr nga marivi Parasi nga murrur m̄iterter kele wor, ko inu kele nuvi san. Ko m̄eri Isrel

arongwose parwera nale ngok evi weretunen. ⁶ Ko lelingenok nutur pa iel nga parsupsuḡe inu nosp̄en nek, suri inu nulngi norrormien suk oto eterter rege rijrijen nga Atua muloli pa tevi birterawareng se kerr nir ne tuwi. ⁷ Rijrijen ngok kobbong nga metka esngavöl drromon eru (12) se kerr ngok marok-surövi Atua nutpong ko nutrin nga partor sweri. ⁸ Batu numal Akripa, suri nanu ngok mawos kobbong, m̄eri Isrel ngel nir arlingi nale tere inu lelingen. Ko m̄eri Isrel nir, suri sev sete kamrongwos kaposuri nga Atua murongwose puloli jinibb pimaur luwi kele re mijen?

⁹ “Tuwi nulesi erres nga bololi nanu jikle nga puore nise m̄eri Nasret ngok Iesu. ¹⁰ Nuloli womue Jerusalem, ko jinibb sulsulen ko nir arlai derteren tevik nga m̄elngi jinibb se Atua milep van re naim ne nekaien. Ko daron nga numal nir marwera nga nir parmij ko wor, ko inu kele nuwrai erres, parmij ko wor. ¹¹ Daron elep nomok-ivel suri naim ne loten nir, nomok-virralir, ko nuloli lesi nga bololi parij p̄isij tere Iesu. Nulolarsi temijpal nir ko nuojir van ngasu nga borru totkonir renga vanu m̄inij nir nga bololi p̄isij tevir.”

Pol os̄pe suri erpese mivini mivi jinibb se Atua

¹² Ko Pol owra “Niko nabong san nuvel re sel van Damaskas e tevi derteren nga batu sulsulen m̄ilai tevik. ¹³ Ko levial re sel, nulesi moron nga milep san eplari re melrin nga mumor vaseni inu tevi nir nga marvivitu surik. Moron nen omor easi nial. ¹⁴ Ko kem jikle namvitan re dan. Ko nurnge drrelan san re nale se m̄eri Isrel nir owrai tevik owra “Sol, Sol, suri sev komok-loli m̄isij tevik mirpok? Sete erres kopok-loli terter nanu tere inu.” ¹⁵ Ko nususi tevi nuwra “Wurru, Numal, nik isi le?” Ko Numal erij welik owra “Inu nuvi Iesu le nga komok-loli m̄isij tevik ngel. ¹⁶ Ko kupmera, kuptur. Inu nurrmali jim erpel nga bosusture nik nga kupivi jinibb ne majingen suk. Nik kupwera tweni ko wor tevi jinibb nir sev nga kumlesi lelingen suri inu, ko nanu nga kele bea-viseni tevim. ¹⁷ Inu bemetmet nik p̄irres nga m̄eri Isrel tevi jinibb ne vare nir sete arongwos parllokloksim. ¹⁸ Kupa-loli jinibb ne vare nir parmeteni wose. Kuprieni norrorrmien ser nga parlinglingi nemalik ko parini re moron. Kuprienir nga parlinglingi derteren se Demij ko parini vajin re derteren nga milep se Atua, ko Atua p̄itlasi tweni vajin nololien ser. Ko nosurien ser renga inu

p̄itkair vajin nga parini parivi jinibb nga maron se Atua.”

¹⁹ Ko Pol owra kele, “Batu numal Akripa, evi nale se wor ni nga m̄ilik renga melrin le mosuri ngel. ²⁰ Womujnen, nuwerwer tevi jinibb nir iak Damaskas, mian ko nutajer kele van Jerusalem e ko lat jikle ne Jutia, ko mian ko ji kele jinibb ne vare nir. Nuwrai tevi jinibb nir nga parieni norrorrmien ser suri nololien ser, ko parosuri Atua. Ko murrur piviseni ko wor nga arieni pa norrorrmien ser osuw. ²¹ Ko suri majingen ngok ko, daron san nga m̄elik re Naim On Jerusalem ko, m̄eri Isrel martur imera ko marrul totkonik, ko marloli lesi nga parevji pinik. ²² Ko Atua ewilwil se inu tetajer elep ejpari lelingen ngel, ko niko inu nutur iel, ko nurij tevi kami jikle, jinibb nawon ko jinibb nga marlelep nir. Nale nga mowrair ngok arivi pa nale nga propet nir ko Moses kele marwera tweni pa womu nga p̄irmali, ngel: ²³ Mesaea purnge p̄isij ko wor renga niben, ko pivi m̄erwomu jer kele nga pimaaur luwi renga mijen. Ko pus̄pe suri moron tevi m̄eri Isrel nir ko tevi kele jinibb ne vare nir.”

²⁴ Ko daron nga Pol m̄irij mirpok mian ko Pestas ekail van jin owra “E, Pol, kulengleng! Norrorrmien som owl pelak, ko ololi batum erpe poklengleng pa.” ²⁵ Ko Pol erij weli owra “Numal nga m̄irres, inu sete nulengleng. Nale ngok nga mowrai arvijuri wor sel nen ko, ko arweretun. ²⁶ Ko nanu ngel jikle sete arremali re lat san nga mutoteptepi. Nurongwose nik kurongwose sev nga mos̄pe suri ngok. Niko nurongwose nga sete kutor jabble nanu ngok san. ²⁷ Numal Akripa, nik kuosuri nale se propet nir? Nurongwose erres nga nik kuosurir.”

²⁸ Akripa osusi tevi Pol owra “Erpese, rrek daron beblen welebong kumrreni kupreveik nga bevini bevi kalesia?” ²⁹ Ko Pol erij weli owra “Rrek daron nga mipriv

rrekgna daron nga mumrrol, ko inu nulot tevi Atua, sete suri nik kobong, ejki, ko suri kami jikle nga kamok-murronge nale suk ngel, ko numrreni lenglengen nga kami jikle kampirpe bbong inu ko. Re bbong dil delrrurr suk pijki, sete numrreni kapruj mori ko kapan ren.”

³⁰ Mian ko batu numal Akripa, ko batu gavman nen, ko Benis, tevi nir ĩiniĳ keke artur imera ³¹ arivel, ko arwer-werai tevir arwera “Morok sete ololi nanu san esij nga pimij suri rrekgna pian re naim ne nekaiĳen suri.” ³² Ko batu numal Akripa owrai tevi Pestas owra “Poro nga sete Pol owrai pa nga mimrreni pian putur re kot se Sisa, ko pivel sisarow kobbong.”

27

Pol owlu lingi Sisaria van Rom e

¹ Ko arlingi pa nale osuw nga nabwolu van Itali e, mian ko arlingi Pol tevi jinibb keke sopor ne naim ne nekaiĳen renge nevre ĩerwomu san nga mimetmete jinibb nuval ongut vesan (100), nga nisen Julias. Ni evi ne gortien ngok nga marveruse Gortien se Batu Numal. ² Drrav san elinglingi Atramitiam evini iel, ko owra pulwi keke van re ngaim ne Esia e nir. Ko naman namsa re drrav nen; ko ĩeri Masetonia keke san eptevi kem, nga sisen Tesalonaeka ko nisen Aristakas. ³ Ko mevinen namjipari Saeton. Julias ololi erres tevi Pol ko ololi ean ngaut nga pĳileslesi selen nir sapon, ko selen nen nir armetmet ni erres. ⁴ Daron nga namwolu lingi Saeton, ko namwolu tere ling ko namwolu van mori norour nga Saepras van devjen nga muruv e. ⁵ Ko namwolu lingi ngaut, naman re dis mot vajin van renge devjen ne saot ne Silisia ko Pampilia, mian ko namjipari Lisia re ngaim ngok Maera. ⁶ Ko iok, ĩerwomu se jinibb nuval nir elesi drrav keke san nga ĩilinglingi Aleksantria ko pian Itali e, ko ololi kem namsa re drrav ngok.

⁷ Namwolu tere malum ling mirpok mian ejpari nabong evis wor nga namtor sweri ling nga marterter, mian ko nama-wolu jipari ngaim ngok Nitas. Ko ling eser elep pĳelak, ko daptap elep, ololi setemun namrongwose nabwolu tajer. Mian ko namrieni drrav, namwolu pelaot nga naban re norour ngok Krit; ko namwolu asie bongsin nga marwera Salmone, ko namwolu sere devjen nga muruv e. ⁸ Nampĳelak elep namwolu seresre namtajer van, ko namjipari lat san nga marwera Sale Malum e nga muto mori ngaim ngok Lasea.

⁹ Ko namlik iok eprepriv sapon; mian ko nivelen ne dis setemun erres, suri evi pa daro ling ravij. Ko nanen se ĩeri Isrel keke nir, nga marveruse Nabong nga marloli lilane nololien e, easi keke pa, ngok re Oktoba ko, mian ko Pol erij tevir nga puwnir. ¹⁰ Owra “Lartul, kapmurrong ta. Poro rrapwolu lelingenok, ko drrav se kerr tevi nijor nen nir parsij pĳetpĳeti, ko mauren keke pilep pijijki.” ¹¹ Ko Julias emrreni bbong pumurronge ĩerwomu ne drrav nale sen tevi ĩer nga drrav sen nen, easie pumurronge nale se Pol. ¹² Ko suri sale ngok sete evi sale nga ĩirres pĳelak re daron ne ling, ko otomori kem jikle nabir nga poro nabwolu lesi keke van re sale ĩiniĳ ne Krit e san, nga nisen Piniks, nga nablik ie renge daron ne ling. Piniks evi sale nga ĩirres, bongsin eru, tuwen emawos re not wes, tuwen emawos re saot wes.

Ling serser nga milep san ejpari drrav ser

¹³ Sete epriv ko ling narrosiw nga ĩirres san etipatun eserser. Mian ko nir arrormi erres ko pa nga parloli sev nga marrormi. Mian ko arevei angka vini mare, arwolu. Arok-wolu seresre jeli botunmal.

¹⁴ Ko sete epriv ko ling serser nga milep san nga nisen Merri etewut ngaut evini. ¹⁵ Daron nga ling nen mirevji kem, ko sete namrongwos

nabwolu tere; ko namrieni lweni drrav namwolu suri ling, namsesrete dis. ¹⁶ Ko namasi re norour ngok Kaota renge devjen ne saot, ololi namoruv e beblen. Erpe elai daron tevi kem nga nablingi lilane drrav nga welili puto p̃irres, ko jinibb nga marmajing re drrav nir ar̃pelak elep sopen ¹⁷ nga parevei vini mare. Ko arevei dil sapor arselabe drrav e ngatan ko arm̃elji totkonir nga purrul totkoni drrav. Ko nir armetutu sopen, suri van ngalu jer re Lipia sou sapor arto ren, ko nir armetutu drrav tires ren. Ko iok ololi arjuröni nabin vini ngatan ko arlinglingi bbong drrav esal ling. ¹⁸ Ko ling eterter elep malum, ololi mevinen, nir arwirr tututweni kele nanu nga marengenir sapor van renge dis e. ¹⁹ Ko re mevinen kele, nir arwirr tututweni kele nijor ne drrav nir sapor arivel.

²⁰ Ko nabong elep setemun namlesi nial; ko natmupong kele, setemun namlesi moju nir. Ko tetajer ling okser lenglengen. Ko ololi norrorrmien se kem evitan vajin, ko namrorrmi rrekma setemun namrongwose nabmaur. ²¹ Ko nabong evis kis vajin nga sete kem san eaani nanen, mian ko Pol otur imera ko owrai tevir owra “Selek nir, poro kapmurrong pa nale suk nga mowrai womu pa, ko rrek sete rrama-wolu lingi Krit, ko sete rramator jabble nanu nir mia-irpok. ²² Ko lelingenok nuwrai eterter tevi kami nga sete kapmetutu. Kerr san mauren sen sete mia-jijki, ko drrav ngel kobbong pijijki. ²³ Suri natmupong, anglo se Atua san evini jik. Ngok anglo se Atua nga mevi jinibb sen, ko nga nomok-surövi. ²⁴ Ko owra ‘Pol, sete kupmetutu, nik kupan ko wor kuptur re no Sisa iak Rom. Ko renge Atua nalol nga m̃irres sen eir bbong nga puloli kami p̃et̃peti nga kamsa renge drrav kapmaur.’ ²⁵ Ko niko, selek nir, sete kapmetutu! Nuosuri Atua nga nanu jikle p̃irrmali pusorsan pirpe nga ni muwrai ngok.

²⁶ Ko womujnen, ling ngok puti pepteni drrav se kerr renge norour san.”

Aruj mori norour san

²⁷ Ejpari nutpong esngavöl drromon ivij (14) nga dis mokuti karkar kem ngok renge dis ne Metiterenian, ko oruj mori nat p̃irrang vajin sopen, ko jinibb nga marmajing re drrav nir arrorrmi vajin nga otomori nabjipari ngaut san. ²⁸ Mian ko arkai delrurr san renge dil ko arjuröni van re nabbö dis; ko arlesi ningaw nen evi bbong ngavöl eru (20). Artiriv beblen mian ko arjuröni kele, ko arlesi ejpari vajin ningaw esngavöl drromon elim (15). ²⁹ Ko armetutu nga drrav tumoworwor re nevöt, ko arjubbli angka ivij vitu re drrav aran ngatan. Ko arok-lot van ji atua ser nga nat p̃irin pingavil. ³⁰ Ko jinibb nir nga marmajing re drrav arloli lesi nga parwolu lingi drrav; arjuröni natu drrav van ngatan ko arkerkeris arwera paran parjuröni kele angka m̃inij womu. ³¹ Ko Pol owrai tevi burtur se jinibb ne nuval nir tevi jinibb nuval sen nir owra “Poro jinibb nga marmajing re drrav sete parlik re drrav, ko sel kele san ejki nga rrapasi ren.” ³² Mian ko jinibb ne nuval nir artevei otvi dil nga murrul totkoni natu drrav ko arloli evitan van re dis e.

³³ Ko otomori vajin nat p̃isal p̃irin, ko Pol erij eterter tevir nga paraan. Owrai tevir owra “Ejpari nabong esngavöl drromon ivij (14) pa, nolo kami orrum p̃elak, ololi sete kamuroi rragrrage nanu san. ³⁴ Nuwrai eterter tevi kami nga poro kapmerreni kapmaur, ko erres nga kapaan ko wor, puloli kami jikle kapterter nga sete san pijijki. Sete kami san niben p̃isij sopen.” ³⁵ Daron nga Pol muwrai jile mirpok musuw ko elai bongsi niv san ko owra erres tevi Atua renge no nir jile, ko obbri otvi ko orroi. ³⁶ Mian ko norrorrmien ser evini erres luwi kele, ko nir jikle arlai nanen ko arurroi. ³⁷ Kem

ṗetṗeti renge drrav ejpari ongut varu bbulin ngavöl ebut drromon ouwon (276). ³⁸ Ko daron nga nir totoklai maraan jijle musuw, ko arwosi tweni bak wit nga marto re drrav ko arwirre van re dis nga puloli drrav ṗisisarow.

Drrav emawor ngaut

³⁹ Daron nga nat ṗirin vajin ko jinibb nga marmajing re drrav nir arlesi ngaut. Ko sete arlesi wose, ko arlesi ma sale san nga deṗinan muto ren. Ko arorrmi nga poro arongwose parloli ko parlai drrav pian ngaut ie. ⁴⁰ Ko artevei otvi dil ne angka nga ivij ngok ko arlinglingir arjipon renge dis, ko arupaji dil nga marrul totkoni niwos nga martori alale drrav e; mian ko arevei nabin nga womu, nga ling puwi drrav nga pian ngaut. ⁴¹ Ko no drrav osongti re sou deṗinan san, ko eres jer; ko dis bburbbur erpe paruti worwor drrav batun.

⁴² Ko jinibb ne nuval nir arlingi nale nga parevji pini jinibb ne naim ne nekaien nir, suri arorrmi tarilong toku ko tarwolu. ⁴³ Ko ṗerwomu ser emrreni ṗila se Pol, ko ewer ore norrorrmien ser ngok; ko owrai tevi jinibb nir nga si nga murongwos ṗilong purow jubbul womu van renge dis ko ṗilong van ngaut e. ⁴⁴ Ko owrai tevi nir ṗinij nen nir nga sete marilong wos nga partori niriv parilong surir renge niriv ko bebje drrav nga marmawor tweni. Ko iok ololi kem jijle namjipari deṗinan nga sete kem san ejjiki.

28

Pol elik Molta

¹ Daron nga naman ngaut musuw ko nammosi erres vajin. Ko nama-runge arwera norour ngok nisen ko Molta. ² Nir ne ie arloli erres ṗelak tevi kem. Re daron nen, naus ous ko melas elep; ko arsüre nabb nga nabtetli ren, mian ko armetmet lilane kem. ³ Ko Pol esresre joro nabb sopor, okwirrwirr nir van re

nabb. Mian ko numet san ornge nabb erangi ṗelake, ko eplari, ko eaji nevre Pol. ⁴ Ko daron nga jinibb ne ie marlesi nga numet murrurrul re nevre Pol, ko arlongwis lululweni tevir arwera "O, kulesi rramwerai, morok evi wor jinibb nga mokrevji jinibb ko! Ko easi bbong sete orron re dis, ko melrin nga musorsan sete emarong nga ni pimaur." ⁵ Ko Pol ewirrlenitwenti numet kobbong evitan luwi van re nabb e; ko sete milnge liwen sapon oto re nevre. ⁶ Ko jinibb nen nir arorrmi nga nevre pusol, poro pijki ko ni pivitan ngatan pivesane pimij pin. Arokmeteni suri epriv, ko setemun nanu san eplari jin; mian ko arieni norrorrmien ser ko arwera "O, morok evi atua ko san!"

⁷ Ko batu jinibb ne norour ngok nga nisen Puplias, ni dan sen sapon oto mori ie. Puplias evi jinibb nga ṗirres ṗelak, ko ni eptevi kem van re naim sen. Ko namlik jin nabong itul. ⁸ Tata sen ematur re maling nga mesien dowalul muloli, ko nolon kele owlu eptiptevi drra. Ko Pol ean okuklue, elngi nevre rengen ko olot tevi, ko ololi erres luwi vajin. ⁹ Ko vitunen, nir totoklai re norour ngok artekai nir nga marmesi vini ji Pol, ko ni ololi arres luwi. ¹⁰ Ko nir arlai merrenien elep tevi kem; ko daron nga namwolu vajin, ko nir arla nanen elep arlingir renge drrav nga pia-ivi mas se kem renge drrav.

Pol elinglingi Molta van Rom e

¹¹ Namlik navöl itul arasi osuw, mian ko nama-sa re drrav san nga mitepi ie renge daron ne ling. Drrav nen evi nga Aleksantria re Ijip, ko arveruse arwera 'Atua ṗelew' (suri ewaji nise atua eru ngok nga morivi ṗelew, Kasto ko Polakis). ¹² Namwolu vini namjipari Saerakus, ko namlik nabong itul ie. ¹³ Mian ko namwolu kele, ko namini re ngaim ngok Rejam. Ko mevinen ling evi narrosiw nga ṗirres, mian ko namwolu kele ejpari nabong eru, ko namjipari ie Puteoli. ¹⁴ Iok

namlesi tasi kerr ko joji kerr sopor; ko arngoni kem arwera nablik tevir kele wik san. Mian ko vitunen nama-jipari vajin Rom.

¹⁵ Tasi kerr ko joji kerr ne Rom arunge nospen suri kem, ko arivel ore kem nga parsewute kem renge sel. Namsesewut re lat nga Apias m̄ili naim nga marok-wulwule nannen ren, ko re kele lat nga naim liliken mosien itul arto ren. Ko daron nga Pol m̄ilesir ko owra erres tevi Atua surir, ko norrorrmien sen evini eterter kele wor.

¹⁶ Daron nga namjipari Rom vajin arlinglingi Pol p̄isan p̄ilik renge naim san tevi jinibb nuval san nga pimetmete.

Pol ewerwer ie Rom

¹⁷ Namlik ie ejpari nabong itul arasi, ko Pol everus kortoni m̄erwomu se m̄eri Isrel nir ne ie, ko owrai tevir owra "Selek nir, sete nuloli rragrrag nanu san nga pulokloksi jinibb se kerr nir, ko sete kele nutre nesereien se birterawarrend se kerr nir. Ko nir nga Jerusalem ma arrul totkonik ko arlingik van re nevre m̄eri Rom nir. ¹⁸ Meri Rom arsusi nale elep tevik, mian ko armarong vajin nga bevel sisarow kobbong, suri arlesi sete nuloli nanu san nga puloli inu bemij suri. ¹⁹ Ko m̄eri Isrel nir armusus. Ko iok osonik nga mowra kele botur re no Sisa nga pia-wera suri lat nga puto suri tevik. Ko setemun nanu san oto nga berij tere jinibb ne vanu suk nir rengen. ²⁰ Iok ko ololi meverus kami nga bejiljilwer sapon tevi kami suri norrorrmien ngok nir. Ewretun lenglengen, arkai totonik renge dil delrrurr mirpel suri m̄er nga kerr m̄eri Isrel nir rramtirive."

²¹ Ko nir arij weli arwera "Sete san renge Jutia ela naul san vini nga muspe nik, ko sete nir san evini iel nga puspe lokloksi nik sapon. ²² Ko nammerreni nabmurronge sev nga kupwerai. Suri namrongwose nga jinibb renge lat jikle arok-rij tere

gortien nga mimerr ngok nga nik kumkorti rengen."

²³ Mian ko arlingi nabong san nga parini parunge Pol p̄ijiljilwer tevir. Ko nir elep arini re wosenen re naim sen. Etipatun rorpong, ko evini ejpari nata mupong, Pol ejilwer elep tevir suri batun vanu se Atua. Ela nale tevir nga marto renge nale nesereien se Moses ko re kele propet nir nga puloli nir parosuri Iesu. ²⁴ Nir sopor arwera erres renge sev nga Pol muwrai, ko sopor ejki, sete arosuri te. ²⁵ Ko niko arteri wukari nir eru e. Ko mian ko daron nga parivel vajin, ko Pol owra nale san tevir owra "E, nale ngok nga Neñin On m̄ilai tevi propet Aesea nga puwrai tevi birterawarrend se kerr, osorsan erres, suri owra ²⁶ 'Kupan kupwerai tweni tevi jinibb ngel nir: 'Kaprunge nga kaprunge, ko sete ma kama-rongwose. Kaplesi nga kaplesi, ko sete ma kama-lesi wose nabong sapon. ²⁷ Suri nir jikle batur eterter. Boror arirpe maruti ore metipo, ko arpil ore meter. Poro pijki, ko batur parongwose, ko boror parunge, ko meter pimteni, ko parieni lwenir vini jik, ko inu bololi parres luwi.' " ²⁸ Ko Pol evinvini ore nale sen owra "Kami kaprongwose ko wor nga Atua elai pa nale ne mauren van ji jinibb ne vare nir. Nir ko parunge!" ²⁹ Pol m̄irij jile musuw, ko nir arij latlat lululwi tevir suri nale nga Pol ko muwrai tevir, ko arivel sisamis.

³⁰ Ko renge sia eru totoklai Pol elik re naim san nga marok-wuli re navöl. Ko eir tama re jinibb jikle nga mimrreni pivini p̄ilesi ni. ³¹ Ni sete emtutu nga miwerwer suri batun vanu se Atua, ko okvisvisenir kele suri Numal Iesu Kristo, ko sete san ewer ore sapon.

**Naul nga Pol Muli
tevi Kalesia Nir renge
ROM
Batu nale nga
mivsivseni lut nga
pargeteni naul ngel
puto suri**

Jinibb arlesi Pol evi jinibb nga milep re kalesia nir, asi kalesia m̄ini nir, ne tuwi ko mijpari lelingenok. Womu, ko ni oji kalesia nir eterter, mian ko re daron nga ni m̄ilesi Iesu renge sel ne Damaskas, ko nolon olwi. Ko ni emajing vajin erpe Aposol, rreknga jinibb san nga Iesu mukoni, asi sia ngavöl eru (20). Ko re daron ngok ko ni ospe suri nospen nga m̄irres re vanu petpeti nir nga Rom mutorig. Ko ni oli kele naul elep tevi kalesia nir. Kerr kele rramrongwos rrapmeteni naul ngok nir esngavöl drromon itul (13) nga marto malum, ko nga marlingir re Naul On. Ko naul nga ni muli tevi kalesia nir renge Rom ospe erres pelak suri nospen nga m̄irres nga Pol mokwerwer suri re majingen sen. Ni owra jinibb jikle nir, meri Isrel nir ko jinibb ne vare nir, arlik re derteren ne nololien. Ko jinibb nir arongwos parmomsawos parres re bbong nosurien ser nga marosuri Iesu Kristo, daron nga marlingi nolor m̄iterter renge ni. Ko nir nga marosuri arlik vajin renge demat tevi Atua, ko Nem̄in On ololi nir arivel sisarow renge nololien ko m̄ijen.

Pol owra "erres" tevi nir

¹ Inu Pol, nuvi jinibb ne majingen se Iesu Kristo. Atua everuse inu tweni nga bevi aposol, ko okonik suri nanu sansan bbong; nospen nga m̄irres sen. ² Nospen ngok, Atua erijrij womu pae tevi jinibb sen nir renge jingo propet nir, ko

aruli tweni renge Naul On. ³ Nospen ngok ospe suri Atua Natun, Iesu Kristo nga mivi Numal se kerr. Re devjen ne jinibb, ko ni eak renge metka se Devet. ⁴ Ko re devjen se Atua, Atua eviseni renge derteren nga milep sen nga Iesu evi ni Natun, suri nga muloloi ni mimaaur luwi kele re mijen. ⁵ Ko renge Iesu Kristo Atua ololi nuvi aposol san renge nalol nga m̄irres sen, ko okonik nga bololi jinibb ne vare nir renge vanu jikle nir parosuri ko parvijuri Iesu Kristo, puloli nga jinibb pilep parsurovi vajin ni nisen. ⁶ Ko niko majingen suk ejpari kami kele nga kamlik re Rom, nga Atua miveruse kami nga kapivi jinibb se Iesu Kristo.

⁷ Nomok-uli naul ngel tevi kami nga kamlik Rom nga Atua mimreni kami, ko miverus kami tweni nga kapivi jinibb nga kapon pirres. Nurongwose, Atua Tata se kerr ko Numal Iesu Kristo porok-wilwil se kami ko porlai demat tevi kami renge nalol nga m̄irres se nuru.

Pol owra pian puklue nir

⁸ Womunen, nuwra bowra erres wor tevi Atua suk renge nise Iesu Kristo suri kami jikle. Suri nosurien se kami arok-supsupu renge iel ngatan petpeti. ⁹⁻¹⁰ Ko Atua orongwose numrreni temijpal bevinuk boklue kami. Nomok-majing sen tevi nolok petpeti renge nospen nga m̄irres se Natun. Ko Atua orongwose nomok-rrorrm̄i kami tetajer nabong jikle nga poro bolot, ko nomok-ngoni poro nga lelingenok vajin Atua pimarong ko borongwos vajin bevinuk ji kami. Suri nutrituwi le wor tweni nga bololi pipok. ¹¹ Numrreni temijpal belesi kami pipok ngok, suri nuwra bela merrenien se Nem̄in On san tevi kami nga puloli kaptur wor piteter. ¹² Merrenien ngok nga mospe ngok evi nga rrapwer jilijle kerr tevi inu nosurien suk ko tevi kami nosurien se kami. ¹³ Ko niaken suk nir, nuwra kaprongwose nga vavis kis le pa, nuwra bevinuk ji kami; ko ejpari

lelingenok, sete nurongwos wore. Nuwra ßetawe wenen sopen ji kami pirpe nga mololi pa ji jinibb ne vare m̄inij nir. ¹⁴ Suri Atua elngik pa nga ban wor ji jinibb p̄etp̄eti nir, jinibb ne dis, ko jinibb ne liven vanu; nir nga norongwosien ser mutoe, ko nir nga norongwosien ser mi-jkie. ¹⁵ Ko niko numrreni lenglengen ßewerwer suri nosp̄en nga m̄irres tevi kami kele nga kamlik Rom.

Derteren ne nosp̄en nga m̄irres

¹⁶ Nuosuri nosp̄en nga m̄irres ngok sete orongwos p̄iasi nawon daron nga m̄ewerwer e, suri derteren nga milep se Atua oto ren nga moklila mauren tevi jinibb jijle nir nga marosuri. Erpok re m̄eri Isrel nir womu, mian ko vitunen re jinibb p̄etp̄eti nir vajin. ¹⁷ Ko Atua eviseni sel sen nga ni puloli jinibb parmomsawos p̄irres rengen. Sel nen etipatun re nosurien ko owlu kis bbong re nosurien, ejpari bongsin mawos nga marmomsawos m̄irres p̄etp̄eti vajin. Naul On owrai erpok re nga musp̄e mirpel: 'Ni nga mumomsawos m̄irres suri nosurien sen kis kobbong, m̄ernen ko pimaur.'

Jinibb nir arivel lingi Atua pa osuw

¹⁸ Atua eviseni pa lolaren sen re melrin vini iel ngatan. Lolaren sen ngok oto tere murrun nga marsij nir se jinibb nir nga marvilvil ore were-tunen suri nololien ser nga marsij. ¹⁹ Lolaren sen oto terer erpok suri oto limjer ko pa nga parongwose Atua. Erpe Atua eviseni pa ni tevir. ²⁰ Sete arleslesi Atua, ko arlesi mawos mae erres rengen nanu nir nga Atua mulolir, m̄itipatun nga muloli iel ngatan rengen derteren sen nga sete orongwos pusuw. Arongwos pae erres p̄elak nga Atua ko ololi nanu ngok nir. Ko niko gerisen ser ejkie. ²¹ Suri arongwos pae Atua, ko sete artori erpe Atua, ko sete arwera erres wor tevi. Norrorrmien ser owlu elep, ko sete ejpari nanu san. Ko norrorrmien ser

arlungleng vajin ko armalik. ²² Nir arwera norongwosien ser elep, ko arnganga nawon temijpal. ²³ Ko arkelkele Atua nga mimaur tuwi ngok vini, ko nga nosrövien sen milep, ko arsurövi wanie vajin nanu nga jinibb mulolir re nevren nga misavi rrongrrongvi jinibb, rreknga numön, rreknga num̄et, nanu nga marmaur mumrrol kobbong, pian ko parmij kobbong.

²⁴ Ko niko Atua elngilngir nga parloli sev nga marsij nga nolor marmerrenir, ko arok-loli nanu nga marsij tevi nir sisamis lululweni. ²⁵ Atua elngilngir erpok suri arkelkele weretunen suri Atua ko arla vajin nga mivi gerisen ela wani. Ko arlot tevi ko arvijuri sev nga Atua mulolir kobbong, ko Atua ejki. Ko Atua ni esansan kobbong erres osorsan nga parsurövi tuwi ngok vini. Pirpok ko.

²⁶ Ko ngok Atua elngilngir nga parvijuri nanu nga marsij nga nolor marmerreni karkare nir. Nesevin nir arkelkel arla wani milnge diwen ser nir, ko ngok arlokloksi murrun nga musorsan. ²⁷ Ko erpok kele re norman nir. Nir arlinglingi sel nga musorsan nga parkorti tevi nesevin, ko armerrmerreni temijpal lululweni nir, ko arok-loli nanu nga marsij tevi nir lululweni. Ko Atua erpe otorlai pa nir rengen sev nga miplari pa jir suri nanu nga marsij nga marlolir.

²⁸ Ko suri armusus partori norrorrmien suri Atua, ko niko Atua vajin elngilngir rengen norrorrmien ne lenglengen ser ko nololien nga marsij ser. ²⁹ Nolor owun saute nanu lele nir nga marsij, nolor ela nanu jijle, arok-ungasi jinibb. Nolor owun saute lol lelep, murrun nga marevji pini jinibb, bal-palen, gerisen, murrun nga marloli nawone m̄isij tevi jinibb, ko arivi jungwarwar. ³⁰ Arok-linglingi nawon nale gerisen, arok-ungasi Atua, arok-rij teweswasi, batur eterter,

arok-rij melmelas, armurri suri par-loli p̄isij, arok-rong tweni tata ko tasu ser nir. ³¹ Norrorrmien ser ejkie, ko arok-tor otvi rijrijen ser, ko sete arrorrmii rragrrag jinibb. ³² Arongwos pae nale nesesreien se Atua nga muwra nir nga marok-loli mirpok parmij ko wor, ko arok-loli malum wore ko. Ko mare nen kele, arok-rij erres suri nir nga kele marloli mirpok.

2

Atua p̄iwer sesesre lat nga puto suri tevi jinibb nir renge sel nga mumomsawos

¹⁻² Rramrongwose, Atua ololi nanu nga mumomsawos kobbong daron nga mutor vitrangi jinibb nir nga marok-loli nanu nir nga marirpok. Ko nik vajin nga komok-wer lokloksi jinibb m̄inij nir, nik lweni kupasi pirpese? Suri daron nga komok-wer lokloksi jinibb m̄inij, komok-wer lokloksi lweni nik, suri nik lweni komok-loli nanu mawos nen nir. ³ E selek, nik komok-loli nanu mawos nen bbong nga komok-wer lokloksi jinibb m̄inij nir suri! Ko kurrorrmii nik ma Atua sete orongwos p̄iwer lokloksi nik? Pirpese? ⁴ Rrek nik kurrorrmii Atua p̄itlasi tweni nawon tama nololien som? Ewretun, Atua oktori selsale jinibb nir erres temijpal, ko oktori totoni nolon epriv temijpal. Ko sete kurongwose Atua nolon nga m̄irres ngok owra bbong pirvei lweni nik nolom pulululwi? ⁵ Ko nik nga nolom m̄iterter ko mumusus pulululwi, komok-ser kortoni kobbong nanu nir nga Atua pia-wer lokloksim surir renge nabong nga ni pia-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb nir renge murrun mawos sen, ko lolaren sen piarremali. ⁶ Re nabong nen, Atua pia-wuli jinibb sisamis nir pusorsan tevi majingen sisamis ser. ⁷ Nir nga martori majingen nga marres ser marterter, ko niko marok-p̄elp̄elak suri nga Atua p̄ilesir erpe parres ko pusröviri ko p̄ilai mauren nga

sete orongwos pusuw, tevi nir nga ngok ko Atua p̄ilai mauren ne tuwi ngok vini tevir. ⁸ Ko nir ma nga marok-rrorrmii lweni kis nir lweni ko sete arvijuri weretunen, ko arvijuri bbong murrun nga m̄isij, tevi nir nga ngok ko Atua p̄ilai lolaren nga milep sen tevir. ⁹ Ko jinibb jijle nir nga marok-loli m̄isij parla norongen nga m̄isij ko norongen karkar nga marsij nir, womujnen re m̄eri Isrel nir, ko vitunen re jinibb p̄etp̄eti nir vajin. ¹⁰ Ko jinibb jijle nir nga marok-loli m̄irres parla demat ji Atua, ko Atua pusröviri ko puosurir, womujnen re m̄eri Isrel nir, ko vitunen re jinibb p̄etp̄eti nir vajin. ¹¹ Suri Atua ololi omomsawos osorsan kobbong tevi jinibb jijle nir.

¹² Jinibb ne vare nir arrelenge nale nesesreien se Moses. Arok-loli esij, ko arok-mij ko wor suri iok kobbong; Atua sete pivijuri nale nesesreien se Moses daron nga pia-wera suri lat nga puto suri tevir. Ko m̄eri Isrel ma nir nga martori nale nesesreien se Moses ko nga marok-loli m̄isij, ko Atua pia-wera suri lat nga puto suri tevi nir renge nale nesesreien ngok. ¹³ Suri sete jinibb san orongwos pumomsawos p̄irres re nga mok-runge nawone nale nesesreien, ko re bbong nga mok-vijuri nale nen. ¹⁴ Ewretun, jinibb ne vare nir sete arongwose nale nesesreien. Ko daron nga marvijuri bbong nir nolor ko arloli osorsan tevi nale nesesreien, erpe artori pa nale nesesreien, weretunen sete jinibb san elai tevir. ¹⁵ Murrur ngok eviseni nga Atua elngi nale nir nga nale nesesreien muwrair oto pa renge nolor. Norrorrmien ser kele eviseni kele nanu ngok, suri nabong sapon arongwos pae nga marloli m̄isij, ko nabong sapon arongwos pae nga marloli m̄irres. ¹⁶ Ko pia-irpok renge nabong nga Atua pia-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb nir nga nomok-werwer suri renge nosp̄en nga m̄irres. Re nabong nen, Atua pia-koni Iesu Kristo pia-wera suri

lat nga puto suri tevi jinibb nir pusorsan tevi norrorrmien ser nga muto silveni pa re nolor.

Nale nesesreien sete orongwos p̄ila nawone se m̄eri Isrel nir

¹⁷ Ko kami m̄eri Isrel nir, rrek sete erres p̄elak re kami. Kambibto re nale nesesreien, ko kamrij melmelas re nga kamrongwose Atua. ¹⁸ Ko kamrongwos pae marongen se Atua, ko kamlesi wos pae sev nga m̄irres, suri marvisviseni pa kami renge nale nesesreien. ¹⁹ Ko kamok-wera eterter nga kamivi m̄erwomu re metrrorr nir, ko kamivi moron se nir nga marlik re nemalik, ²⁰ ko kamivi jinibb nevisvisenien se lartul nga marlengleng ko se nir kele nga sete marongwose nanu san. Suri renge nale nesesreien nga kamtori ngok, aruli tweni p̄etp̄eti pa norongwosien ko weretunen. ²¹ Nanu ngok arivi weretunen nir. Ko erpese kami nga kamok-visviseni jinibb m̄inij nir, sete kamok-visviseni lweni kami nir? Kamok-werwer tere venao, ko erpese kami kamok-vevna? ²² Kamok-wer ore murrun nga marok-venae nesevin, ko erpese kami kamok-venvenae nesevin? Kamok-ungasi atua m̄inij nir, ko erpese kamok-evna renge naim on ser nir? ²³ Kamok-rij melmelas renge nale nesesreien, ko kamok-tor ototvi kele kobbong. Erpok kamok-lokloksi nise Atua. ²⁴ Re iok eplari erpe Naul On muwrai pa, ngel: 'Jinibb ne vare nir arok-rij esij suri Atua suri bbong kami.'

²⁵ Ko re nga kaman pa renge bae se m̄eri Isrel nir, ko kamlik erres, poro bbong kaptori nale nesesreien ser. Ko poro nga kamok-tor otvi nale nesesreien, ko kamsorsan vajin tevi jinibb ne vare nir nga sete maran renge bae. ²⁶ Suri poro nga jinibb ne vare san nga sete mian re bae otori sev nga nale nesesreien se m̄eri Isrel nir muwrai, erpe ean pa re bae ko osuw. ²⁷ Ko nir vajin nga sete marevji niber renge bae

ko nga marosuri ma nale nesesreien parwer lokloksi kami nga nale nesesreien ko bae muto ji kami, ko kamok-tor ototvi nale nen nir. ²⁸ Si evi jinibb weretunen se Atua? Sete evi nir nga martori kis bbong nanu ne vare nir, erpe bae nga marloli vare re nibe jinibb. ²⁹ Ko jinibb weretunen se Atua rramlesi wose renge nolon. Ni ko bae sen oto re nolon, renge nem̄in ko sete renge niben. Ko ni ko sete jinibb nir arij erres suri, ko Atua ma.

3

Murru Atua omomsawos erres tetajer

¹ Ko poro pirpok, nga m̄eri Isrel nir kele arivi jinibb ne nololien osorsan tevi jinibb ne vare nir, ko m̄eri Isrel nir nga martori bae ser, liken ser erresrres renge jinibb ne vare nir erpese? ² Ejki, arlik ko pa erresrres renge nanu elep. Womujnen, Atua elai nale sen tevir. ³ Weretunen, nir sapon sete arosuri. Ko murrun ser ngok orongwos puloli Atua p̄il ngilngir? ⁴ Ejki rres nawon! Jinibb jijle arongwos parkerkeris, ko Atua sete orongwos p̄ikrekris. Suri Naul On owra 'Niko parlesi wose nga nik Atua kummomsawos daron nga kumrij, ko kupasi daron nga marwera parwer lokloksi nik.'

⁵ Ko poro berij vajin pirpe jinibb rres nurongwos bowra "O, sel nga m̄isij se kem m̄eri Isrel nir ololi jinibb nir arongwose parmeteni viringsi p̄irres p̄elak tevi sel nga m̄irres p̄elak se Atua. Ko niko sete osorsan nga Atua p̄iwer lokloksi kem suri sel nga m̄isij se kem." ⁶ Ejki rres nawon! Poro pirpok, ko Atua pia-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb nir ne iel ngatan pirpese? Suri jinibb jijle nir arisij arirpe kem.

⁷ Ko poro pivi weretunen nga weretunen se Atua eplari elep p̄elak suri gerisen suk, ko suri sev marwer lokloksi inu merpe malum jinibb nga m̄isij? ⁸ Ko poro pirpok, vesan

kele ko jinibb san tuwra “Bololi p̄isij, ko nanu nga m̄irres piplari rengen.” Nir sopor arij pa esij suri inu arsupuṣe pa nga inu nomok-rij mirpok. Erres p̄elak nga Atua piator vitrangi nir suri nale ser ngok.

Jinibb san ejki rres nawon nga mumomsawos m̄irres

⁹ Ko pirpese vajin? Kem m̄eri Isrel nir nammomsawos asie jinibb ne vare nir? Ejki. Suri erpe nga mowrai pa, kem m̄eri Isrel nir ko jinibb ne vare nir kele rramsorsan, rramlik re derteren ne nololien. ¹⁰ Suri Naul On owra ‘Sete san omomsawos, ejki rres nawon. ¹¹ Sete san orongwose, sete san eṗlak tweni nga purongwose Atua. ¹² Nir p̄etṗeti arivel lingi pa Atua, nir jijle arloli esij. Sete san okloli erres, jinibb san ejki rres. ¹³ Birislar erpe dobbi jinibb san nga setewor martevni ore, ler armotot; nemer arok-kerkeris, nevlū jingor arisij arirpe nuṁet korpila, nale ser arerngis. ¹⁴ Jingor owun saute rijen nga marsij nga marpelari rengen nolor nga markarkar, ¹⁵ nevrer esisarow nga parevji jinibb. ¹⁶ Lat jijle nga maran e, arlokloksi p̄etṗeti nanu nir, ¹⁷ ko arrelenge sel ne demat. ¹⁸ Ko metutuen se Atua sete oto sapon re nolor.’

¹⁹ Ko rramrongwose nga nale jijle ne nale nesesreien owrai tevi nir nga marlik rengen, ngok m̄eri Isrel ko nir. Ko niko nir jijle jingor arwonwon vajin, setemun arongwos para-wera kele nanu san. Atua piator vitrangi nir, ko jinibb p̄etṗeti nir, suri nololien nga marsij ser.

²⁰ Berij otvi vajin, bololi nale suk pumrrol: jinibb san ejki rres nawon nga murongwose pumomsawos p̄irres re no Atua re nga mivijuri nale nesesreien nga Moses m̄ilai tevi m̄eri Isrel nir. Renge ma nale nesesreien arlesi wose nololien ser.

Jinibb san orongwos pumomsawos p̄irres rengen nosurien kis kobbong

²¹ Ko Atua eviseni vajin sel sen nga puloli jinibb pumomsawos p̄irres. Sete eplari rengen nale nesesreien, ejki. Ko nale nesesreien ko propet nir arjuji tweni. ²² Atua puloli jinibb p̄etṗeti parmomsawos parres poro bbong parosuri Iesu Kristo. Suri kerr jijle rramsorsan kobbong. ²³ Kerr jijle rramloli nololien ko rrammumrrol re nosrövien se Atua. ²⁴ Ko rrammomsawos rramrres nawon suri nalol nga m̄irres sen kobbong, erpe sete rramloli nanu san suri. Iesu Kristo kobbong ojri lweni kerr. ²⁵ Atua elngi Iesu Kristo nga pimij nga puloli sel rengen drra ne mijen sen nga p̄itlasi tweni nololien nir se jinibb nir nga marosuri. Iok eviseni nga Atua ololi omomsawos erres re nga mimalie nololien se b̄irterwarreng nga womu sopor, ²⁶ suri nolon nga mipriv. Atua eviseni tevi kerr lelingenok nga ni mumomsawos m̄irres re nga sete m̄iwer lokloksi nir ngok, suri Iesu Kristo emij esre nir.

²⁷ Si vajin orongwos p̄irij melmelas? Sete jinibb san. Ko suri sev? Ko suri kerr sete rrammajing tweni liken mawos se kerr re nga rramvijuri nale nesesreien, ko re bbong nga rramosuri Iesu Kristo. ²⁸ Suri nomok-werai eterter nga jinibb san orongwos pumomsawos p̄irres rengen nosurien kobbong, sete rengen majingen ne nale nesesreien. ²⁹ Ko evi weretunen nga m̄eri Isrel arok-wera “Atua evi Atua se kem kis kobbong”? Ejki, evi kele Atua se jinibb ne vare nir. ³⁰ Suri Atua esansan bbong, ko okloli osorsan tevi m̄eri Isrel nir nga maran pa rengen bae ser, ko tevi jinibb ne vare nir, nga sete maran re bae. Nuru korti, Atua okloli ormomsawos erres suri bbong nosurien se nuru. ³¹ Ko re iok nuwra bejkie nale nesesreien suri nosurien? Ejki rres nawon, nutori ko wor mare.

4

Epram omomsawos suri bbong

nosurien sen

¹ Ko pirpese vajin re Epram, batu tata se kem m̄eri Isrel nir? ² Poro nga Epram omomsawos erres suri nga mivijuri nale nesesreien, ko orongwos p̄irij melmelas suri. Ko ejki, ni sete orongwos p̄irij melmelas re no Atua. ³ Suri Naul On owra 'Epram osuri Atua, ko Atua elesi vajin erpe ni omomsawos erres.' ⁴ Poro jinibb san p̄imajing tweni nowlin, ko parlai wor nowlin ko suri majingen sen ngok, sete parlai pirpe merrenien san. ⁵ Ko poro jinibb san sete p̄imajing, nanu nga marlai tevi vajin pivi merrenien. Erpok ko, jinibb san poro puosuri Atua nga mokloli jinibb nga marsij marmomsawos m̄irres, ko poro m̄ernen sete p̄imajing suri majingen ne nale nesesreien, ko Atua vajin p̄ilesi ni omomsawos erres suri nosurien sen ngok kobbong. ⁶ Erpok kele Numal Devet erij erres suri jinibb san nga Atua m̄ilesi mumomsawos m̄irres sete renge nga mivijuri nale nesesreien: ⁷ 'Jinibb nga Atua m̄itlasi tweni nololien sen ko musuw, elik pa erres vajin. ⁸ Jinibb nga Atua m̄itlasi nololien sen elik erres.'

⁹ Ko rijen nga m̄irres ngok oto re nir nga maran pa re bae se m̄eri Isrel nir, rreknga re nir nga sete maran? Erpese re Epram? Suri erpe nga rramlesi pa, Naul On owra 'Atua elesi erpe ni omomsawos erres'. ¹⁰ Ko re wosenen, daron nga Atua muloli mirpok, ko Epram ean pa re bae, rreknga ejki wor? Ejki ko wor, setewor ean wor. ¹¹ Ni bae sen evi pa nelesien ko san nga mivini vitu nga miviseni limjer nga ni omomsawos pa erres. Ko ni omomsawos erres erpok suri bbong nosurien sen, daron nga setewor mian re bae sen. Ko niko ni evi batu tata se nir nga marosuri ko nga sete maran re bae se m̄eri Isrel nir, ko nga Atua m̄ilesir marmomsawos m̄irres suri nosurien ser. ¹² Ko evi kele batu tata se nir nga maran pa rege bae se m̄eri Isrel nir, ko nga marvijuri kele bbötö Epram re

nosurien sen nga muto pa jin daron nga ni setewor ean re bae.

Atua ololi rijrijen sen tevi Epram suri Epram nosurien sen

¹³ Rijrijen nga Atua muloli tevi Epram ko tevi metka sen, nga nir para-lai iel ngatan, sete eplari rege nale nesesreien se m̄eri Isrel nir, ko eplari bbong suri Epram omomsawos erres rege nosurien sen. ¹⁴ Ko poro nga nir nga marvijuri nale nesesreien se m̄eri Isrel nir para-lai iel ngatan, ko niko nosurien vajin evi nanu nawon, ko rijrijen ngok se Atua evitan nawon. ¹⁵ Ko ejki, nale nesesreien ervei bbong lolaren se Atua. Suri poro nga nale nesesreien pijki, ko nololien kele pijki. ¹⁶ Ko niko rijrijen ngok se Atua oto rege nosurien, ko evi vajin merrenien. Ko ngok, metka ngok nir p̄etp̄eti para-lai, sete nir kis nga rege nale nesesreien se m̄eri Isrel nir, ko nir p̄etp̄eti nga nosurien ser mutoe mirpe Epram. Ko ngok Epram evi vajin batu tata se kerr p̄etp̄eti. ¹⁷ Erpe Atua muwrai rege Naul On: 'Nulngi nik kuvi batu tata se jinibb ne vanu pilep.' Ko re no Atua nga Epram muosuri, rijrijen ngok otur. Atua ngok nalol nga m̄irres sen erres p̄elak. Ni okla mauren tevi nir nga marmij, armaur luwi kele, ko okloli nanu nga sete marto, arpelari arto. ¹⁸ Ko rijrijen se Atua nga m̄ilai tevi Epram owrai nga ni metka sen pilep lenglengen, ko erpok ni pivi batu tata se jinibb ne vanu pilep.

Ko Epram osuri nale ngok eterter, ko etravi eterter nga pia-pelari. ¹⁹ Nosurien sen ngok sete otor wolwolue sapon, ejki, otori totoni vane, ewretun ni etra temijpal ko ni orrorrmi ni sete orongwos pivasus. Niben etra lenglengen, osorsan erpe pimij, suri sia sen oji ongut (100). Ko Sera kele em̄er. ²⁰ Ko Epram sete elngilngi nosurien sen, ko sete orong tweni rijrijen se Atua. Ko ni oksurövi Atua, ko okrujrujoni kele nosurien

sen p̄iterter re Atua. ²¹ Ni orongwos kemkam̄e nga Atua nga m̄ila rijrijen ngok tevi evter temijpal ko pa nga puloli suri. ²² Ko re nga Epram muosuri Atua mirpok, ko Atua elesi ni erpe ni omomsawos erres, erpe nga Naul On muwrai.

²³ Ko nale ngok sete aruli suri ni kis, ²⁴ ko aruli kele suri kerr jijle nga Atua pia-lesi nosurien se kerr pirpe rrammomsawos m̄irres. Kerr rramosuri Atua nga muloli Numal se kerr Iesu Kristo mimaur luwi kele renge mijen. ²⁵ Iesu ngok, arlingi re mijen suri nololien se kerr, ko Atua ololi emaur luwi kele re mijen nga puloli kerr rrapmomsawos p̄irres.

5

Demat ko neiren

¹ Ko ngok, rrammomsawos erres pa suri nosurien se kerr, ko sete suri rramvijuri nale nesesreien se m̄eri Isrel nir. Ko rramlik vajin renge demat tevi Atua suri Numal se kerr Iesu Kristo. ² Suri Kristo kele, rramjipari pa mauren ngel se Atua nga rrammaur rengen. Ko rram̄ir vajin suri rramrongwose rrapa-jipari nosrövien se Atua. ³ Ko sete re iok kis kobbong, ko rram̄ir kele suri norongen nga m̄isij nga jinibb nir marok-loli tevi kerr. Rram̄ir, suri rramrongwose norongen nga m̄isij ngok puloli nolo kerr p̄iterter, ⁴ ko ngok vajin nalol nga m̄itra m̄irres puto renge kerr. Ko ngok, norrorrmien se kerr p̄iterter kele wor vajin re Atua renge sev nga rramteravi jin. ⁵ Ko rramrongwose rrapa-lai ko pa nanu ngok nir nga rramteravir ji Atua, suri Atua ejivreni merrenien sen renge nolo kerr re nevre Nem̄in On sen nga m̄ila tevi kerr.

⁶ Renge daron nga rramtor pot malum, erpe sete rramrongwos rraploli lweni nanu san se kerr, ko Kristo emij sere kerr jinibb nga rramsij nir. Ko ololi erpok re daron momsawos nga Atua m̄ilngi. ⁷ Renge devjen ne jinibb, eterter

nga san pimij suri jinibb san, poro m̄ernen pivi jinibb nga mumomsawos. Rrek poro nga m̄ernen p̄irres p̄elak, rrekma san pia-mij ko wor suri. ⁸ Ko Atua ma eviseni ni merrenien sen nga mimrreni kerr temijpal, re nga Kristo mimij suri kerr daron nga rramivi jinibb nga rramsij malum. ⁹ Ko lelingenok vajin rrammomsawos erres suri drra ne mijen sen. Ko rramrongwos kemkam̄e vajin nga ni pia-loli rrapa-asie lolaren se Atua vajin, suri ngok erpe nanu nga m̄isisarow vajin renge kerr. ¹⁰ Suri daron nga rramivi malum devje nuval se Atua, ko mijen se ni Natun ololi rramivi vajin sele Atua. Ko evi vajin nanu nga m̄isisarow nga rrapa-asi, suri rramivi pa sele Atua, ko Kristo emaur luwi pa renge derteren. ¹¹ Rrapa-asi ko wor, ko rrap̄ir kele renge Atua suri Numal se kerr Iesu Kristo, nga mivi nevre Atua nga muloli rramivi vajin sele Atua.

Atam ko Iesu Kristo

¹² Erpok ko, nololien mivini iel ngatan renge jinibb sansan kobbong, Atam, ko nololien ngok ololi mijen kele mivini. Ko mijen mian vajin re jinibb jijle, suri jinibb jijle arloli nololien. ¹³ Ko ngok, nololien oto womu ko pa iel ngatan osuw, ko vitunen nale nesesreien se m̄eri Isrel nir mia-vini vajin. Ko sete areve nololien poro nale nesesreien mijki. ¹⁴ Ko ewretun, mijen orrul totkoni jinibb p̄etp̄eti nir, m̄itipatun re Atam mijpari daron nga Moses m̄ila nale nesesreien. Nir p̄etp̄eti armij, ewretun nir nololien ser sete arlelep jipari nga Atam, nga mutor otvi nale mawos se Atua. Ko re nga Atam m̄isan muloli nololien mivini iel ngatan, rramlesi rrrungi Kristo nga p̄isan pia-la tweni nololien ngok.

¹⁵ Ko merrenien se Kristo elep asi wor nololien se Atam. Ewretun, jinibb elep armij renge nololien se Atam esan. Ko merrenien ma se Atua ko nelaien nawon nga Iesu

Kristo m̄isan m̄ilai suri ni merrenien sen tevi jinibb elep, ngok elep p̄elak asi. ¹⁶ Ko nelaien ngok wenen sete erpe wenen ne nololien se jinibb sansan ngok. Suri wenen ne nololien sansan ngok evi nga Atua putor vitrangir; ko wenen ma ne nelaien ngok ololi jinibb armomsawos, ewretun nololien ser sete sansan, elep ko wor. ¹⁷ Ewretun, mijen orrul totkoni jinibb nir suri jinibb sansan bbong nga muloli nololien sen. Ko ewretun temijpal, kerr nga rramlai merrenien nga muwun saut se Atua ko nga rramivi vajin jinibb nga rrammomsawos nawone ren, kerr vajin rraprrul totkoni mauren ko rrapbböt rengen nololien suri Iesu Kristo esan.

¹⁸ Ko erpok ko, nololien se jinibb sansan kobbong ololi evter nga Atua putor vitrangi jinibb jikle nir. Ko erpok kele, majingen nga mumomsawos m̄irres se jinibb sansan kobbong ololi jinibb jikle nir parasi re iok ko parlai mauren nga mumomsawos m̄irres. ¹⁹ Ko niko, jinibb elep arini arivi jinibb ne nololien suri jinibb sansan otor otvi nale. Ko erpok kele, jinibb elep arini arivi vajin jinibb nga marmomsawos m̄irres suri jinibb sansan otori suri nale.

²⁰ Atua ela nale nesesreien nga puloli jinibb parlesi wose limjer nololien ser nga muwun saut. Ko merrenien ma se Atua owun saut asi temijpale vajin. ²¹ Tuwi, nololien orrul totkoni kerr rengen mijen. Ko lelingenok vajin merrenien se Atua orrul totkoni kerr, ko suri Iesu Kristo Numal se kerr rrammomsawos erres, ko rraplai mauren ne tuwi ngok vini.

6

Rrammij jile re nololien

¹ Ko pirpese vajin? Rraplik rengen nololien, nga merrenien se Atua piplari puwun saut? ² Ejki rres nawon! Kerr rrammij jile, ko niko rramtor otvi derteren ne

nololien. Ko pirpese vajin rrapok-maur malum rengen nololien ngok?

³ Rrek sete kamrongwose nga rengen daron nga marpaptaese kami nga kapivi se Iesu Kristo, ko arpaptaese kami kele rengen mijen sen.

⁴ Erpe rengen baptaesen se kerr, erpe artevni kerr tevi ni rengen mijen sen. Oto erpok nga kerr kele rramrongwos rrapmaur rengen mauren nga mimerr, pirpe Iesu Kristo mimaur luwi kele re mijen suri nosrövien ne derteren nga milep se Tata sen. ⁵ Ko suri rramlik erpe artevni kerr tevi ni re mijen sen, ko niko rramrongwos pae nga rrapa-maur luwi kele re mijen pirpe ni, rrapa-korti tevi ni.

⁶ Ko rramrongwose, mauren nga m̄itra se kerr emij tevi Kristo rengen nai pelaot, ko ngok olokloksi nibe kerr nga mokloli nololien. Ko niko setemun vajin rrapivi demij maur ne nololien. ⁷ Suri si nga mimij, evel sisarow vajin re devjen ne nololien.

⁸ Ko suri rrammij tevi Kristo, ko niko rramosuri nga rrapa-maur kele tevi. ⁹ Ko rramrongwose Kristo, nga Atua muloli mimaur luwi kele pa re mijen, setemun pia-mij kele, suri mijen setemun orrul totkoni. ¹⁰ Re mijen nga mimij ren, ko emij vesansan kobbong, ko otor otvi derteren ne nololien ko osuw. Ko mauren sen nga mimaur rengen vajin, ko emaur korti luwi tevi Atua. ¹¹ Ko kami, kapmeteni lululweni kami erpe kammij ko kamtor otvi derteren ne nololien, ko kammaur korti luwi tevi Atua suri Iesu Kristo.

¹² Ko niko, sete kaplingi nololien purrul totkoni nibe kami, nga kaposuri nanu nga marsij nga nibe kami marmerrenir. ¹³ Ko sete kaplinglingi murrurmurr ne nibe kami san pivi nevre nololien, pijki. Ko kaplai kami p̄etp̄eti tevi Atua erpe kammaur luwi re mijen. Ko murrmurru kami vajin nir parivi nevre Atua nga parok-loli pumomsawos p̄irres. ¹⁴ Ko niko nololien setemun purrul totkoni kami, suri setemun kamlik re nevre nale nesesreien, ko kam-

lik vajin reнге nevre merrenien se Atua.

Demij maur rreknga sleв ne murrun nga mumomsawos

¹⁵ Ko pirpese vajin? Rrek rraploli nololien suri setemun rramlik re nevre nale nesesreien ko rramlik re nevre merrenien se Atua? Ejki rres nawon. ¹⁶ Rrek sete kamrongwose nga poro nga kammarong kapivi demij maur se jinibb san, ko setemun kamiel sisarow vajin, ko kapvijuri wor m̄nren ko. Ko erpok ko, poro nga kapmarong kapvijuri sel ne nololien, ko derteren nen orrul totkoni vajin kami ko pa, ko kapa-mij ren. Ko poro nga ma kapmarong kapvijuri nale se Atua, ko kapa-asi ko, kapamomsawos p̄irres. ¹⁷ Ko rramwera erres wor elep tevi Atua suri kami. Suri womu kamivi demij maur ne nololien, ko lelingenok vajin kamvijuri tevi nolo kami nevisvisenien nga m̄irres nga marvisviseni kami ren. ¹⁸ Murrun ne nololien setemun orrul totkoni kami vajin, ko kamivi vajin demij maur ne murrun nga mumomsawos.

¹⁹ Nomok-rij rrongrrongvi suri demij maur nir ngok nga puloli kaprongwose p̄irres. Ko niko, kapmarong vajin kapvijuri p̄etp̄eti p̄irres sel nga mumomsawos, pirpe demij maur san mivijuri p̄etp̄eti numal sen. Ko ngok puloli kapa-on p̄irres. Ko setemun kampirpe bonevis nga kamok-vijuri sel nga sete muwokwok ko nololien se kami muwun saut ren. ²⁰ Suri re wosenen, kamirpe demij maur ne nololien, ko murrun nga mumomsawos derteren nen ejki re kami. ²¹ Ko lelingenok vajin, no kami esij suri nololien ngok nir. Ko wene nir arirpese re wosenen? Suri bongsir para-vini re mijen. ²² Ko lelingenok vajin, murrun ne nololien derteren nen ejki re kami, ko kamirpe vajin demij maur se Atua. Ko wenen nga kaplai vajin evi murrun nga muon m̄irres, ko bongsin pia-vini re mauren ne tuwi ngok vini.

²³ Bowra ototvi vajin, bololi nale suk pumrrol: nowli nololien evi mijen. Ko merrenien ma se Atua evi mauren ne tuwi ngok vini, rurrngi Iesu Kristo Numal se kerr.

7

Nale rrongrrongvien ne totkoiен

¹ Niaken suk nir, kami kamrongwose nale nesesreien se m̄eri Isrel nir. Ko niko kamrongwose nga nale nesesreien derteren nen oto re jinibb san daron nga mimaur malum. ² Ko erpok, re nesevin san nga m̄ilik ji diwen sen, ko nale nesesreien esre totoni tevi diwen sen daron nga diwen sen mimaur malum. Suri owra nir nga marlik pa ji diwen ser sete arongwos parkorti tevi norman m̄inij. Ko poro nga diwen sen pimij vajin, ko erpe arte-lasi tweni vinnen vajin reнге nale nesesreien nen nga m̄isre totoni tevi diwen sen. ³ Ko poro nga diwen sen mimaur malum ko vinnen pukorti tevi norman m̄inij, ko ngok otor otvi pa nale nesesreien nen vajin, ololi pa esij. Ko poro nga diwen sen emij, ko nale nesesreien nen setemun or-rul totkoni vajin, ko ni sete ololi esij poro pukorti tevi norman m̄inij.

⁴ Ko kami niaken suk nir, kamirpe vinnen. Ko kami kammij re devjen ne nale nesesreien reнге mijen se Kristo. Ko erpe kamkorti vajin tevi diwen m̄inij vajin, nga kamkorti tevi Kristo. Ko Kristo emaur luwi re mijen nga kami kapwene wenen se Atua. ⁵ Daron nga rramlik malum reнге mauren tera se kerr, ko norrorrmien nga marsij se kerr nga nale nesesreien mukonkonir armajing reнге nibe kerr, nga rrapwene wenen ne mijen. ⁶ Ko lelingenok vajin, artelasi tweni kerr reнге nale nesesreien, erpe rrammij lingi, ko setemun orrul totkoni kerr. Ko rramm̄ejmaging vajin reнге sel nga mimerr se Nem̄in On, ko sete reнге sel nga m̄itra, sel ne nale nesesreien.

Nololien evi nanu nga m̄isij p̄erp̄er

⁷ Ko rrapwera pirpese vajin? Rrapwera nale nesesreien esij? Ejki rres nawon! Poro nga nale nesesreien pijki, ko sete borongwose nanu nga m̄isij. Erpe poro nga nale nesesreien nen pijki nga muwra ‘Sete kupmerrmerreni karkar nanu san se jinibb m̄inij’, ko sete borongwose vajin nga murrun ngok esij. ⁸ Ko nololien eska sel sen renge nale nesesreien, ko emajing vajin renge inu merrenien karkar lele nir. Ko poro nale nesesreien ejki, ko nololien emij vajin, derteren nen ejki rres nawon. ⁹ Ko bonevis, daron nga nale nesesreien ejki wor, ko inu numaur. Ko nale nesesreien evini vajin, ko nololien emaur vajin, ¹⁰ ko inu numij. Ko nale nesesreien nga muwra p̄ila mauren tevi jinibb, ejki mun, ela mijen vajin. ¹¹ Erpe nololien eska sel sen renge nale nesesreien ko ekrekrasik ko otor pinik renge nale nesesreien.

¹² Ko iok rramlesi wose nale nesesreien on ko nale nen nir aron ko armomsawos erres p̄elak. ¹³ Ko niko, nale nesesreien, nga mivi nanu nga m̄irres, ela mijen tevi inu rrek? Ejki rres nawon! Ko nololien, nga m̄imajing renge nanu nga m̄irres ngok, ololi numij. Ko ngok rramlesi wose nololien evi nanu nga m̄isij p̄erp̄er, ko renge nale nesesreien evan p̄elak renge sel nga m̄isij sen.

¹⁴ Ngok rramrongwose nga nale nesesreien erres, ko evel ji Atua. Ko inu ma nuvi jinibb kobbong, derteren suk ejkie, ko nurpe demij maur ne nololien. ¹⁵ Ko sete nurongwose nanu nga nomok-lolir. Suri nanu nga memrrenir, sete nomok-lolir, ko nanu nga mongasir, ngok ko nomok-lolir. ¹⁶ Ko suri nomok-loli nanu nga sete memrreni bololir, ko ngok nurongwos bowra ewretun, nale nesesreien erres kobbong. ¹⁷ Ko setemun evi inu nga nomok-loli m̄isij ngok, ko nololien nga m̄ilik renge inu. ¹⁸ Suri nurongwose nga sete nanu san nga m̄irres elik renge inu, erpe renge nibek ngel. Suri

nomok-marong nga bololi p̄irres, ko sete nurongwos bololi luwe. ¹⁹ Suri sete nomok-loli sev nga memrreni, ko nomok-loli nanu nga marsij nga numusus bololir. ²⁰ Ko suri nomok-loli nanu nga numusus bololir, ko ngok erpe setemun inu nga nomok-loli nanu ngok nir, ko nololien nga m̄ilik renge inu, ni ko ololir.

²¹ Nulesi erpok tetajer ko: daron nga nuwra bololi nanu nga m̄irres, ko nanu nga m̄isij evini mori inu. ²² Nuir renge nale nesesreien se Atua renge nolok; ²³ ko nulesi tetajer, nololien nga m̄ilik renge nibek okval tevi norrormien suk nga m̄irres ngok. Ko ololi vajin nololien ngok orrul totkonik tetajer. ²⁴ O, nulik esij p̄erp̄er. Siko p̄itka tweni inu renge nibek ne mijen ngel? ²⁵ Nuwra erres wor tevi Atua nga muloli mirpok rrrungi Iesu Kristo Numal se kerr.

Bowra ototvi vajin, bololi nale suk pumrrol: poro nga inu besan, ko norrormien suk kobbong orongwos pivijuri nale nesesreien se Atua. Ko nibek ma emelisna ko tetajer evijuri nololien.

8

Mauren nga Nem̄in On m̄ilai

¹ Ko ngok Atua setemun orongwos puwra kerr nga rramkorti pa tevi Iesu Kristo rramasij kele mun, suri rramasi pa. ² Suri derteren se Nem̄in On etlasi tweni kerr renge nololien ko mijen nga m̄ika totoni kerr, ko ela mauren tevi kerr nga rramkorti tevi Iesu Kristo. ³ Ko nale nesesreien, derteren sen ejkie nga p̄itlasi tweni kerr renge nololien ko mijen, suri nibe kerr ololi emelisna. Ko Atua okoni ni Natun, niben erpe nibe kerr nga marsij, tweni nga p̄ila tweni nololien suri mijen sen nga niben mimij rengen. ⁴ Atua ololi erpok tweni nga kerr nga rramokvijuri Nem̄in On ko setemun rramvijuri nibe kerr nga marsij, rrapirpe vajin rramloli p̄etp̄eti pa sev nga nale nesesreien muwrai. ⁵ Nir

nga marok-vijuri niber nga marsij arok-rrorrmı suri niber nanu nen nir. Ko nir nga ma marok-vijuri Nemın On arok-rrorrmı suri Nemın On nanu sen nir. ⁶ Nga marok-rrorrmı suri niber erpok evi sel ne mijen, ko nga marok-rrorrmı suri Nemın On evi sel ne mauren ko demat. ⁷ Suri murrun nga marok-rrorrmı suri niber ololi arivi devje nuval se Atua, ko nir nga marirpok sete arok-osuri nale nesesreien se Atua, suri sete arongwose. ⁸ Ko nir nga marok-vijuri niber nga marsij ngok setete arongwose parloli Atua purnge pırres surir, ejki.

⁹ Ko kami ma setemun kamvijuri nibe kami, ko kamvijuri Nemın On, suri Nemın On se Atua elik pa rengo kami. (Ko si nga Nemın On sete mılilik rengen, ni sete evi jinibb se Kristo.) ¹⁰ Ko suri Kristo elik rengo kami, ewretun nibe kami armij suri nololien, ko Nemın On emaur rengo kami, suri kammomsawos erres pa re no Atua. ¹¹ Ko niko Atua, nga muloli Iesu mimaur luwi kele re mijen, Nemın On sen elik pa re kami. Ko derteren sen nga milep temijpal ngok puloli nibe kami kele parmaur rengo nevre Nemın On sen nga mimaur rengo kami.

¹² Ko niko, niaken suk nir, rrapvijuri ko wor Nemın On, ko setemun rrapvijuri nibe kerr nga marsij. ¹³ Suri poro nga kapvijuri nibe kami nga marsij ko kapa-mij. Ko poro nga ma kaprevji pini murrun ne nibe kami nga marsij re nevre Nemın On, ko kapmaur vajin. ¹⁴ Suri nir p̄etp̄eti nga Nemın On se Atua mokwowomue nir arivi pa natu Atua ko. ¹⁵ Suri Nemın On se Atua nga kamlai ngok setemun mia-loli kele kapivi kele demij maur rreknga kapmetutu, ko ololi kamivi natu Atua. Ko Nemın On ngok ololi rramokverus Atua erpe "Tata". ¹⁶ Nemın On se Atua erij se neñi kerr nga muwra rramivi natu Atua. ¹⁷ Ko suri rramivi natu Atua, ko niko rrapa-korti tevi Kristo ko rrapa-la

nanu nga marres nir se Atua. Ko rrapkorti ko wor tevi Kristo rengo norongen nga m̄isij ne ngatan ngel nir, tweni nga rrapa-korti kele tevi rengo nosrövien sen.

Nosrövien nga rrapa-lai

¹⁸ Re inu nelesien suk, nulesi nga norongen nga m̄isij nga rramokrunge m̄isij rer lelingen ngel arivi nanu nawon daron nga rrammetenir tevi nosrövien nga Atua pia-lai tevi kerr. ¹⁹ Suri nanu p̄etp̄eti nir nga Atua mulolir arok-tiriv malume eterter terai nga kerr rrapala p̄etp̄eti milnge kerr vajin nga rrapivi natu Atua. ²⁰ Suri nga Atua elngi nanu p̄etp̄eti nir parvasil nawon. Ko iok sete suri nanu nir armarong pirpok, ko suri Atua ko wor emarong. Ko Atua elngi kele nga nanu nir partiriv tweni ²¹ nga Atua p̄ila twenir rengo murrun ngok nga marvasil nawon, erpe nga marok-maur m̄irres mian ko tetajer marok-mij pin ko marpo. Ko nanu nir para-asi vajin re iok ko para-korti tevi kerr natu Atua nir rengo nosrövien se Atua. ²² Suri rramrongwose, ejpari lelingen ngel, nanu p̄etp̄eti nir arirpe nesevin san nga m̄ingirr re nga puwosi natun. Suri nanu nir arok-tiriv eterter nga para-asi pirpok. ²³ Ko kerr kele, rramirpok kele. Rramlai ma Nemın On, nga mirpe wenen womunen ne sev nga rrapa-lai, ko nolo kerr engirr vane rengo norongen nga m̄isij ngel. Ko rramok-tiriv nga Atua pia-juri lweni nibe kerr ko rrapa-ivi natun mawos vajin. ²⁴ Ko Atua ewilwil se kerr nga rraptiriv tweni nanu ngok. Ewretun, setewor rramlesi; ko poro rraplesi, ko setemun rrama-tiriv vajin. Sete san oktiriv tweni nanu san nga m̄ilesi pae meten musuw. ²⁵ Ko kerr rramok-tiriv tweni nanu san nga setewor rramlesi, nga rrapa-ivi Atua natun mawos. Ko rramlingi no kerr eterter mawose nga rrapa-lai ko.

²⁶ Ko erpok kele, Nemın On kele ewilwil se kerr rengo lolmijmij se

kerr. Suri kerr sete rramrongwose kele lut nga rraplot puto suri, ko Nemñin On ongun-ngun se kerr ji Atua. Ko engirr bbonge, suri nale san sete evter nga puwra tweni iok. ²⁷ Ko Atua nga murongwos alje nolo jinibb orongwos kele norrorrmien se Nemñin On, suri nga Nemñin On okngun-ngun se kalesia nir osorsan tevi marongen se Atua.

²⁸ Ko rramrongwose nga Atua okloli nanu jijle nir nga marpelpelari ji kerr arres bbong re kerr jijle, suri rrammerreni Atua, ko Atua everus pa kerr suri norrorrmien sen nga muto tuwi pa. ²⁹ Erpe Atua otobbobbu wowomue kerr tuwi pa nga rrapa-ivi sen, ko elngi kerr nga rrapa-sorsan p̄etp̄eti ko wor tevi ni Natun. Ko Natun nen niaken sen pilep vajin, ko ni puwowomu re nir, pivi tuwar. ³⁰ Ko kerr nga Atua m̄ilngi kerr nga rrapa-sorsan p̄etp̄eti tevi ni Natun, Atua everus tweni kerr pa osuw. Ko ololi kele rrammomsawos erres osuw, ko ela kele pa nosrövien sen tevi kerr osuw. Ko iok rramasi vajin re nanu p̄etp̄eti osuw.

Merrenien se Atua nga mimrreni kerr e

³¹ Ko rrapwera pirpese vajin? Atua ko otur tevi kerr, ko si mun p̄itre kerr vajin? ³² Atua sete or-rul totkoni jere Natun mawos, ko okoni tweni vini, emij suri kerr jijle. Ko suri sev sete orongwos p̄ila nanu p̄etp̄eti tevi kerr vajin, suri ololi jile pa nanu nga m̄iterter nen osuw? ³³ Ko si mun orongwos p̄ilngi nanu nga m̄isij san re kerr nga Atua miverus tweni kerr? Suri Atua ko ololi rramasi, okwera rrammomsawos jile pa erres osuw. ³⁴ Si mun puwra rramsij? Iesu Kristo ejki. Suri ni emij suri kerr, ko emaur luwi kele osuw, ko elik vajin re Atua nevren rres, ko okngun-ngun vajin tevi Atua suri kerr. ³⁵ Ko sev pirvei tweni kerr re merrenien se Atua nga mimrreni kerr e? Norongen nga m̄isij? Mauren nga

m̄iterter? Daron nga jinibb marojoji sarrsarr kerr? Numer? Daron nga nanu san ejki nga rrapuri ore nibe kerr? Daron nga rramlik re liven ne mijen? Nuval? Ejki rres nawon! ³⁶ Erpe Naul On muwrai, 'Suri namivi jinibb som, Atua, ko jinibb arwera parevji pini kem nabong jile. Arlesi kem erpe sipsip nga parpal.' ³⁷ Nanu ngok nir ewretun arto tetajer ji kerr, ko rramasi kemkañe p̄etp̄eti rer. Atua nga mimrreni kerr ololi rramasie nir. ³⁸ Suri nurongwose erres, sete nanu san orongwos pirvei tweni kerr re merrenien se Atua nga mimrreni kerr e, poro pivi mijen, rreknga mauren, anglo nir rreknga derteren tama san re melrin, rreknga nanu tama san ne lelingenok, rreknga nanu tama san nga pia-vini ³⁹ rreknga nanu tama san re mare, rreknga nanu tama san reнге lat nga jinibb nga marmij marlik ren, rreknga nanu kele san nga Atua muloli, ko ejki. Sete nanu san orongwos pirvei tweni kerr re merrenien se Atua nga mimrreni kerr e rrurrngi Iesu Kristo Numal se kerr.

9

Atua otobbobbue m̄eri Isrel nir tuwi pa

¹ Inu nuvi jinibb se Kristo were-tunen. Sete nukrekris ko, ejki. Ko norrorrmien suk kele, Nemñin On owowomue ko owrai tevik, ko nurongwose nga inu sete nukrekris ko. ² Norrorrmien suk nga morrorrmie ololi tetajer nurnge esij elep temijpal. Ololi nolok erpe p̄iap nawone. ³ Suri nga m̄eri Isrel ngok nir arivi inu metka suk nir, drra sansan, ko arlik malum ngasue Kristo. Inu nurrorrmi poro bololi nanu san ko puloli nga nir parongwos parini ji Kristo e. Rrek poro mijki, ko parla twenik ma ji Kristo, puloli Atua pulolarsik e, poro pirpok orongwos bololi sel ser san. ⁴ Suri nir arivi pa Atua jinibb sen, ko Atua ololi pa nir arivi ni natun ko eviseni pa

piplari, nga pimejivjiv vini renge kerr nga murrormi kerr, ko rraplai nosrövien sen. ²⁴ Suri kerr rramivi jinibb nga ni miveruse. Sete renge m̃eri Isrel kis kobbong, ko ejki, renge kele jinibb ne vare nir. ²⁵ Ngel evi nale nga muwrai renge Osea: 'Jinibb nga sete marivi suk, inu beaverus nir 'jinibb suk'; ngaim nga sete memrrenir inu beaverus nir 'Inu numrreni lengleng nir'. ²⁶ Ko renge vanu jikle nga mowra 'Kami sete kamivi jinibb suk te', renge ie bea-wera 'kami kamivi jinibb suk'; renge ie beaveruse nir arivi Atua nga m̃ilik tuwi ngok vini natun.' ²⁷ Ko Aesea os̃pe suri m̃eri Isrel nir, owra 'Poro nir pimaaur pilep lengleng pirpe deñinan nga ngalu renge dis, ko nir pievis kobbong Atua pia-lai ser para-maur. ²⁸ Suri oto mori pa nga Atua putor m̃eljeni iel ngatan p̃etp̃eti nir nga marsij, sete pisansan pijpon.' ²⁹ Erpe Aesea nale sen nga muwrai tuwi pa renge daron nga nanu ngok nir setewor marini marpelari e, ko owra 'Poro Atua ne drromsen mare nga dert-eren jikle muto jin sete p̃ilingling metka se kerr sopen parmaur jer, ngok rrapmij p̃etp̃eti pirpe jinibb ne Sotom ko jinibb ne Komora nir. Ko ejki, suri ni orrorrm i kerr.'

Meri Isrel elep sete arongwose nos̃pen nga m̃irres se Kristo

³⁰ Ko niko vajin kerr rramwera jinibb ne vare nir nga sete marp̃elak tweni parloli nir lweni parres re no Atua, nir arres vajin renge no Atua renge bbong nosurien ser ko. ³¹ Ko m̃eri Isrel nir nga marp̃elak milep nga parloli lweni nir parres renge no Atua renge sel ne nale nesesreien se Moses, sete artor wos. ³² Ko suri sev nga nir sete martor wos mirpok? Suri sete armajil renge nosurien, ko armajil bbong renge sev nga nir kobbong marloli. Ko niko marjilaklak renge nevöt nga marok-jilaklak e. ³³ Ngok Atua os̃pe suri pa renge nale on, owra 'Inu

nusi nevöt san renge Saeon nga puloli jinibb parjilaklak ren, ko nir pilep parvitan ren. Ko jinibb nga puosuri nevöt ngok, ko nevöt ngok sete orongwos pulokloksi rragrrage.'

10

¹ Selek nir, renge inu ma nolok numrreni lengleng wore nga poro Atua p̃ila se jinibb suk nir parmaur. Ko niko inu nomok-p̃elak, nomoklot suri nir. ² Nurongwos bowrai tevi kami nga nir armerreni Atua elep; ko armerreni ma erpok, ko arrelenge sisini sel weretunen nga parlesi Atua rengen. ³ Ko arreleng sel nga Atua puloli jinibb pumom-sawos p̃irres renge ni non, ko arloli sel ser ela wani milngen; ko armusus parvijuri sel se Atua. ⁴ Suri Kristo evnivni ore pa nanu nga nale nesesreien se Moses muto tweni. Ko niko jinibb jile nga marosuri ni arres ko pa osuw renge no Atua.

Atua elai mauren tevi m̃eri Isrel nir ko jinibb ne vare nir

⁵ Moses oli suri ngel, erpel: owra nga jinibb nga mimrreni pumom-sawos p̃irres renge no Atua renge sel ne nale nesesreien se Moses pivijuri wor nale ne nesesreien ko, nga muwra 'Isi tama san nga pivijuri nanu nga nale nesesreien muwrai, m̃ernen pimaaur ko wor.' ⁶ Ko jinibb si nga mimrreni pumom-sawos p̃irres renge no Atua renge sel ne nosurien pirpel ma: 'Sete kapsususi lululweni tevi kami lweni kapwera "Isi ko pian renge melrin?" (nga p̃ilai Iesu vini iel ngatan). ⁷ Rreknga kapwera "Isi pian ngatan ji jinibb nga marmij nir ko p̃ila lweni Iesu ji jinibb nga marmij nir vini?". Ejki, suri Iesu evini pa iel ngatan, ko emaur luwi pa renge mijen. ⁸ Ko sev nga marwerai ngok ni le ngel, "Nos̃pen nga m̃irres se Atua oto mori bbong, renge jingo kami ko nolo kami." Nos̃pen nga m̃irres ngok evi nos̃pen ne nosurien nga kem namwerwer rengen pa tevi

kami, erpel: ⁹ Poro nga kami kapwera tweni tevi jingo kami nga Iesu evi Numal, ko kaposuri renge nolo kami nga Atua ololi ni emaur luwi kele renge mijen, ko kami kapmaur ko pa. ¹⁰ Suri renge nosurien se kerr ko, renge nolo kerr, niko Atua ololi kerr rrammomsawos erres ko pa renge ni non. Ko rramwera tweni nale ngok nir renge jingo kerr, ko niko kerr rrammaur ko pa osuw. ¹¹ Naul On owra 'Isi tama san nga puosuri Atua sete orongwos pimanun te, ejki rres nawon.' ¹² Ko nale ngel etawi ore jinibb jile nir. Suri sete enije renge m̄eri Isrel nir ko jinibb ne vare nir. Atua evi Numal se jinibb jile nir, ko erij erres suri jinibb jile nga marveruse ni. ¹³ Erpe Naul On owra 'Jinibb jijle nga parverus van ji Numal, ni pialai mauren tevir.'

¹⁴ Ko nir parverus van jin pirpese ko poro sete parosuri? Ko nir parosuri ni pirpese ko poro sete parunge nospen nen? Ko nir parunge pirpese poro nospen nen sete parsuṣuṣe tevir? ¹⁵ Ko parwera nospen nen pirpese, poro sete parkoni san pian tweni nga puwrai? Erpe Naul On owra 'Erres p̄elak nga jinibb nga marok-konkoni mivini nga p̄ila Nospen nga m̄irres tevi jinibb nir.' ¹⁶ Ko sete jinibb jijle armerreni nospen nga m̄irres; Asea ko owra 'Numal, isi osuri nospen se kem?' ¹⁷ Ko erpel ko, nosurien evini renge marunge nospen nen. Ko parunge daron nga parwerwer renge nospen se Kristo.

¹⁸ Bosusi kele mun, Evi weretunen ko nga nir sete arunge nospen nen? Ejki rres nawon ma, nir arunge ko pa osuw. Suri Naul On ospe suri nir nga marwerwer renge nospen se Kristo, ko owra 'Drrelar owl jile pa van renge ngatan jijle, ko nale ser ejpari pa renge bongsi ngatan totoklai osuw.' ¹⁹ Bosusi lweni kele mun, Evi weretunen ko wor nga m̄eri Isrel nir sete arongwose? Ejki rres nawon ma, nir arongwose ko

pa; Moses ko evi m̄er nga muwra wowomue: 'Mian ko bea-koni jinibb nga marsij nir para-loli jinibb suk nir nolor pileplep. Bea-koni jinibb nga marlengleng kobbong nga parloli kami kaplolar.' ²⁰ Asea owra rujrujoni kele owra 'Lartul nga sete marpej inu nabong san, nir arlesi inu pa. Lartul nga nabong san sete marverus inu, inu nuplari pa jir osuw.' ²¹ Ko Atua ospe ma suri m̄eri Isrel nir owra 'Renge nabong totoklai ngel pian pijpari nial piwaj pini, nusale nevrek nuru roroni m̄eri Isrel nir, nuwra ḃerake totonir, ko armusus. Sete arosuri inu, ko artere inu tetajer.'

11

Atua emrreni malume m̄eri Isrel

¹ Inu numrreni bosusi kele ta, Atua elngi kurtweni m̄eri Isrel nir nga ni mutobbtobbu wowomue nir tuwi jer pa? Ejki rres nawon! Suri inu ngel nuvi m̄eri Isrel le san, nga mevi metka nga meplari renge metka se Benjamin san, nga miplari re metka se Epram. ² Ejki, Atua sete elngi kurtweni jinibb sen nir nga ni mutobbtobbu womu nir tuwi jerjer pa. Kami kamrongwose sev nga Naul On muwrai renge nale nga Elaeja m̄irij tere m̄eri Isrel nir rengen tevi Atua ³ nga muwra "Numal, lartul ngel nir arevji pini propet som nir, ko artingtingi nawot som ne sulsulen. Ko inu le vajin nusansan nujpon jer, ko nir arloli lesi kele nga parevji pini inu." ⁴ Ko Atua owra lweni tevi erpese? Owra "Inu numetmete jinibb suk nir evi nuvasngavöl vabut (7000) nga sete marlotoe Atua keris ngok Bal." ⁵ Ko erpok kele, lelingenok, nir evis bbong nga Atua mutobbtobbue nir, suri ni bbong merrenien sen. ⁶ Ni otobbtobbue nir renge bbong ni ko merrenien sen, sete renge sev nga nir marok-majinge. Poro Atua putobbtobbue jinibb renge sev nga marmajinge, ngok ko merrenien sen setemun pivi merrenien.

⁷ Ko erpese? Meri Isrel nir setemun arlesi sev nga marpej. Nir evis kobbong nga Atua mutobbobbuer arlesi. Nir jijle nga ngok nen e nir arjimje ore boror rengen verusen se Atua. ⁸ Erpe Naul On owrai owra 'Atua ololi norrorrmien ser ko nolor arsiror pa, mivini mijpari lelingen ngel. Sete arongwos parkulkulu ko parungrunge.' ⁹ Ko erpe kele Devet owrai owra 'Poro bbong parlair e niva ko nimet rengen nanen ser, poro bbong parvitan, ko poro bbong Atua putor vitrangir. ¹⁰ Poro bbong meter parrorr ko puloli sete parkulkulu, ko poro bbong durer parru tetajer rengen solosloen ser.'

Mian ko Atua ðila lweni mēri Isrel nir

¹¹ Bosusi kele: Daron nga mēri Isrel nir marjilaklak ko arvitan, ko arvitan jer? Ejki ma, suri marloli nololien ko ololi Atua ela mauren tevi jinibb ne vare nir, nga puloli mēri Isrel nir nolor pilelep tevir e vajin. ¹² Nololien se mēri Isrel nir ololi Atua ela nanu nga marres nir tevi jinibb totoklai ne iel ngatan nir. Ko suri mēri Isrel nir marvitan, ko ngok ololi Atua ela nijor nga marres nga marivi se Nemīn tevi jinibb ne vare nir. Ko poro pirpok, ko pia-lai kele wor pia-asi jere ngok nir daron nga pia-la lwenir vajin.

Atua ela mauren tevi jinibb ne vare nir

¹³ Lelingen ngel inu nurij tevi kami jinibb ne vare nir. Daron nga Atua mīlŋgi inu mevi aposol rengen jinibb ne vare nir, ko nomok-sursurōvi majingen suk. ¹⁴ Nomok-loli erpok tweni nga bololi metka suk sopor nolor pilelep ko parini vajin, ko pirpok ko inu borongwose ðela se nir sopon. ¹⁵ Ko daron nga Atua mīsir duren tevi nir, ko ololi jinibb mīnij nir nga marivi devje nuval se Atua arivi selen e vajin. Ko pia-irpese vajin poro Atua ðila lwenir? Pia-irpe marmij ko marmaur luwi kele!

¹⁶ Poro kuloli niv sopor, ko kula san tevi Atua, ko niv ðetðeti nen nir arivi vajin se Atua. Ko poro kuwer ore batu nai san, evi se Atua, ko rengsin ðetðeti nir arivi vajin se Atua. ¹⁷ Nai olip ne orsel san rengsin emabbur tweni, ko Atua ela rengsi nai olip ne lolmarrul ko ejipjipteni wanie. Ko kami jinibb ne vare nir kamirpok ko, kamirpe nai olip ne lolmarrul ngok, ko kamjipjipti vajin rengen nai olip ne orsel. Ko niko lelingen ngel vajin kami kamlai mauren nga mīrres nga mivi se mēri Isrel nir. ¹⁸ Ko niko erpok ko, sete kapungasi lartul nga marirpe rengsi nai nga marmabbur tweni ngok nir. Kaplololie kami pirpese? Kami kamirpe bbong rengsin nir. Kami sete kamla suwen tevi durun, ejki, durun ko ma ela suwen tevi kami.

¹⁹ Ko nik kupwera "O-o, ko rengsin ngel nir nga marmabbur twenir ngel nir arloli inu milnguk." ²⁰ Ngok ewretun, ko armabbur twenir suri sete arosuri. Ko kami ma kamosuri, ko kamlik malum. Ko sete kaplololie kami e te pijki, ko kapmetutu ma. ²¹ Atua ela tweni rengsi nai olip ngok nir. Ni esesri vasenir. Ko kapmetmet, kami kele takok-irpok, tisesri tweni kami kele tirpe nir. ²² Iel rramlesi erpese nga Atua murrun mīrres, ko erpese nga murrun mīterter. Ni eta tweni nir nga marvitan, ko ololi erres tevi kami, poro kami kaplik tetajer ðirres rengen merrenien sen. Ko poro sete kaploli pirpok, ko kami kele, tita tweni kami. ²³ Meri Isrel ngok nir, poro parlingi tweni murrur nga sete marosuri ngok e, ko Atua ðilŋgi lwenir rengen milnger. Suri Atua orongwos puloli pirpok. ²⁴ Kami nga tuwi kamivi jinibb ne vare, kami kamirpe nai olip ne lolmarrul ngok rengsin. Ko Atua ejipjipteni kami tevi nai olip ne orsel sen san, nga sete kamsorsan ðelak tei. Ko mēri Isrel ma arirpe rengsi nai olip were-tunen ne orsel ngel, ko evi nanu nga

m̄sisarow nga ni p̄ijipteni lweni nir renge batur mawos kele.

Atua orrorrmi jinibb jijle

²⁵ Selek nir, nale weretunen kobong san ngok nga Atua muloli muto teptepi ngok, inu numrreni kami kaprongwose, suri nga esij nga kami kaprorrmi kami wor norongwosien se kami easi nale nen. Evi nga musp̄e suri butterter se m̄eri Isrel nir sete evi murrun san nga puto tetajer, ejki. Murrun ngok orongwos puto renge nir pian pijpari bbong jinibb ne vare totoklai nga Atua mutobbobbu nir nen parini ji Atua. Ko murrur ngok pia-suw vajin. ²⁶ Ko m̄eri Isrel nir p̄etp̄eti para-lai mauren vajin, erpe Naul On owrai owra 'Ni nga mokla mauren tevi jinibb nir pivel Saeon e vini ko pia-la tweni nanu nga marsij nga metka se Jekop marloli. ²⁷ Bea-loli rijrijen ngel tevir daron nga inu ßetlasi tweni nololien ser.' ²⁸ Suri nga nir marsir durer tevi nosp̄en nga m̄irres, m̄eri Isrel nir arivi devje nuval se Atua, ko ngok erres re kami jinibb ne vare nir. Ko suri nga marivi jinibb nga pa Atua mutobbobbue nir, ko niko nir arivi pa sele Atua, suri renge apu ser nga tuwi pa nir. ²⁹ Atua sete orongwos p̄irieni norrorrmien sen renge sev nga ni mutobbobbue pa ko m̄irij m̄irres suri pa. ³⁰ Ko erpe renge kami jinibb ne vare; bonevis sete kamosuri Atua, ko lelingen ngel vajin Atua orrorrmi kami, daron nga m̄eri Isrel arisir durer tevi, nga sete arosuri. ³¹ Ko niko renge sel ngel ko, suri Atua orrorrmi kami pa osuw ko, m̄eri Isrel nir nga sete arosuri Atua, nir kele Atua pia-rrorrmir. ³² Jinibb jijle sete arosuri, ko Atua ololir arivi demij maur suri, nga ni pia-loli jinibb jijle parivel sisarow.

Murru Atua erres p̄elak

³³ Atua murrun erres nga erres elep tevi jinibb nir. Norrorrmien sen ko norongwosien sen oran ngasu nga ngasu lengleng. Si

orongwos puwra suri norrorrmien sen? Isi orongwos purongwose sel sen nir? ³⁴ Erpe nga Naul On muwrai muwra, 'Isi orongwos norrorrmien se Iova? Isi orongwos puwra nanu san tevi?' ³⁵ Nanu jile ngok nir, isi pa ela san tevi Atua, ko ngok ni puwli lweni tevi?' ³⁶ Nanu jijle Atua kobbong ololir, ko nanu jile nga marto nir arto bbong renge ni ko marongen sen, ko arivi sen. Nosrövien pian ji Atua tuwi ngok vini. Pirpok ko.

12

Loten weretunen se kalesia nir

¹ Niko selek nir, suri nga Atua murrormi kerr milep, ko niko inu nuwrai eterter tevi kami nga kapla kami lweni tevi Atua pirpe sulsulen san nga mimaur ko nga muon, ko nga ni p̄ir ren. Ngel ko evi loten weretunen nga kami kaplai. ² Sete kapvijuri norrorrmien se jinibb ne iel ngatan nir, ko kaplinglingi ma Atua p̄irieni norrorrmien se kami p̄etp̄eti parmerr kele, ko puloli kami kapviter nga kaprongwose sev nga Atua mimrreni, sev nga marres renge Atua non, ko sev nga ni purnge p̄irres renger, ko nga parsorsan parres p̄etp̄eti.

Norrorrmien se kami pian ngatan

³ Ko suri Atua erres temijpal tevi inu, ko inu vajin nuwrai tevi kami jijle: sete kaploli norrorrmien se kami pian mare jer. Kaploli norrorrmien se kami pian ngatan, ko kapmeteni lululweni kami renge norrngov ne nosurien nga Atua m̄ilai pa tevi kami sisamis musuw. ⁴ Nibe kerr kalesia sansan kobbong, ko murrurmurr nen elep wor. Ko renge murrurmurr ngok nir armajing majingen lele ko wor. ⁵ Ko ngok osorsan tevi kerr: kerr elep ko wor, ko rramivi sansan bbonge, suri rramjipjipteni kerr renge murrurmurr ne nibe Kristo. Ko niko rramivi pa sansan ko. ⁶ Ko niko kerr jijle rrapmajing renge derteren

lele ngok nga Atua m̄ilai tevi kerr ngok, pusorsan tevi nga m̄ilai. Poro nga derteren nga m̄ilai tevi kerr evi nga rrapwer tweni nale sen, ko rrapwerai pusorsan tevi nga rramosuri. ⁷ Poro nga derteren nen nga m̄ilai tevi kerr evi nga rrapmajing se kalesia nir, ko rrapmajing wor se kalesia nir. Ko poro nga derteren nen nga m̄ilai tevi kerr evi nga rrapvisviseni, ko rrapvisviseni wor. ⁸ Ko poro derteren nen pivi nga rrapwer jilijle jinibb, ko rrapa-loli ko wor; ko isi nga moklai merrenien tevi jinibb m̄inij nir, puloli ko wor tevi nolon nga m̄ir m̄irres; ko isi nga muwowomue nir, p̄imajing wor p̄iterter; ko isi nga moklai tevi nir nga nevrer marmumrrol re nanu san, puloli wor tevi nolon nga m̄ir.

Murrun nga marmerrreni temij-pale jinibb

⁹ Kami kapmerreni wor jinibb ko nir re weretunen, sete kapmerreni kerkeris bbonge nir. Ko tetajer kapungasi nanu nga m̄isij, ko kaprrul totoni ma nanu nga m̄irres. ¹⁰ Kami kapmerrmerreni kami lululwi p̄iterter pirpe kalesia nir, ko tetajer kaprreres tevi kami lululwi ko wor. ¹¹ Kapmajing p̄iterter ko wor, sete nibe kami pimijmij e. Ko kaploli majingen se Numal tevi nolo kami p̄etp̄eti, sete sopon pijpon jer. ¹² Kaplingi norrorrmien se kami puto p̄iterter renga Atua, ko kañir. Ko daron nga poro nanu nga m̄isij piplari ji kami e, kaptor totoni wor nolo kami ko p̄iterter. Ko renga nabong jijle, kaplot. ¹³ Kami kap-tututweni joro kami nir tevi jinibb nga marivi kalesia nir nga joror muwelili, ko kaptasi metali ne naim se kami tevi jinibb neturvitan nir.

Jinibb nga marivi kalesia nir parmerreni devje nuval ser

¹⁴ Kapngoni tevi Atua nga p̄irij p̄irres tevi jinibb nga marloli m̄isij

tevi kami. O-o pirpok ko, kapngoni ni p̄irij p̄irres surir, sete kapwerai tevi nga pulokloksi nir. ¹⁵ Ko kami kañir kobbong tevi jinibb nga marir nir, ko kapting tevi jinibb nga marting nir. ¹⁶ Kami norrorrmien se kami pivi sansan bbonge ko tevi jinibb nir. Sete kaplololie kami te, ko kaploli ma sel tevi nir nga marivi jinibb malum. Ko sete kaprrormi kami kamivi jinibb nga norongwosien se kami milep.

¹⁷ Poro jinibb san ololi esij tevi kami, ko sete kaploli lweni p̄isij tevi, kapkele e. Ko kaploli lesi ma kaploli sev nga p̄irres renga jinibb jijle nir. ¹⁸ Kaploli nanu jile p̄irres renga devjen nga kami nen, nga puloli kami kaplik p̄irres renga demat tevi jinibb totoklai nir. ¹⁹ Poro jinibb san ololi esij tevi kami, ko kami sete kaploli lweni kele pirpok tevi. Kaplinglingi puto. Atua piator vitrangi m̄ernen. Suri Naul On owra 'Murrun ngok nga jinibb puloli lweni tevi jinibb nga muloli m̄isij, inu kobbong nusan nurongwos bololi, ko ñekle lweni tevi.' ²⁰ Erpe Naul On owrai kele, 'Poro devje nuval som numer aji, kupla nanen tevi; ko poro nolon emesmes, kupla nuwi tevi pimni. Renge nga kuploli pirpok ko puloli ni pimanune.' ²¹ Sete kaplinglingi nanu nga marsij parevei tweni kami, ko kaploli ma nanu nga m̄irres p̄ila tweni nanu nga m̄isij.

13

Kalesia parosuri wor numal ko nir

¹ Kalesia parosuri wor numal nga martori derteren ko nir, suri numal nir arwaji nais ngok suri bbong nanu sansan ko, suri Atua kobbong elai tevir. Ko erpok numal nga marlelep nga marlik, Atua kobbong elngir. ² Poro jinibb san p̄itre numal nga marlelep ngok nir, ni etre sev nga Atua muloli pa. Ko

ngok poro jinibb san ololi wor erpok, ko ni lweni ololi nga partor vitrangi. ³ Jinibb nga marok-loli m̄irres sete arongwos parmetutu numal nir, ko jinibb nga marok-loli m̄isij arongwos parmetutu numal nir. Ko poro kami kapmerreni nga sete kapmetutu numal nir, ko ngok kaploli nanu nga marres nir, ko puloli numal nir parsurövi kami. ⁴ Suri nir arivi jinibb ne majingen se Atua, armajing suri nanu nga parres renge kami. Ko poro nga kami kaploli nanu nga sete parres, ngok iok kami kapmetutu ko wor. Suri nir derteren ser otoa nga partor vitrangi kami. Iel ewretun le, suri nga nir arivi jinibb ne majingen se Atua. Arla wani milnge Atua nga marvirrvirrali jinibb nir nga marloli nanu nga marsij. ⁵ Suri nanu ngel ko, niko kami kaposuri wor numal nga martori derteren ko nir. Ko sete erres nga kami kaploli pipel suri bbong nga kami kammetutue nga Atua pia-virrali kami; ejki, kami kaposuri wor numal nir nga puloli norrorrmien se kami sete pulokloksi kami. ⁶ Ko ngok erpok ko muloli kami kamwuli takis. Suri numal nir arivi jinibb ne majingen se Atua daron nga marloli majingen ser. ⁷ Ko erpok ko kami kaplai wor nevöt ne takis lele nir nga numal nir marwera kaplair; ko kaptorir van mare ko kaposuri nir.

Jinibb nir parmerreni tuwar ko tasir

⁸ Sete erres nga kami kaploli nivnon ji jinibb pisan; ko nanu kobbong san nga kami kaploli pirpe pivi nivnon se kami, evi merrenien nga kami kapmermerreni kami lululweni. Isi san nga puloli pipel erpe osuri nale nesereien ko pa. ⁹ Nale nesereien nga marto ngel, 'Nik sete kupvenae nesevin, Nik sete kuprevji pini jinibb, Nik sete kupvevna, Nik sete kupmermerreni joro jinibb nir', nale nesereien nga mowrair ngel nir, ko

nale nesereien nga marjijpon, sete mowrair nen nir, nale nesereien sansan kobbong etawi ore nir jijle, ni le ngel: 'Kupmerreni selem pirpe nik luwi kobbong'. ¹⁰ Poro kupmerreni jinibb m̄inij nir, ko sete kumaloli m̄isij rragrrag tevir. Niko nga jinibb pimrreni jinibb pipok, erpe otori nale nesereien jijle ko pa nir osuw.

Kerr rramivi jinibb ne moron

¹¹ Kami kaploli pipel, suri kamrongwose daron evini nga kaptaol vajin renge meturen se kami nga kammatur e, kapmera. Suri daron nga rrapla mauren evini mori jer vajin, asie nga womu daron nga rrama-osuri e. ¹² Nat nga mupong otomori pa p̄iasi, nat erin le pa ngel. Niko setemun rraploli nanu nga marsij nga marivi se nemalik, ko rrapla nijor ne nuval nga rrapval renge moron vajin. ¹³ Erres ma kerr rrapok-loli nanu nga marok-rres nir pirpe jinibb nga marlik pa renge moron ne nat nga m̄irin. Ko sete rraploli dabbuen nga p̄isij, ko sete rrapmini p̄elake norro rreknga nuwi nga m̄iterter nga puloli rraplengleng. Ko sete rraploli p̄isij tevi nesevin, rreknga rraploli murrun nga marsij. Ko sete rraplat, ko sete nolo kerr pileplep. ¹⁴ Ko rraplai Numal se kerr Iesu Kristo erpe sunsun ne nuval se kerr nga orongwos puto ore nanu jijle nga marsij. Ko setemun kapok-rrorrmie murrun nga marsij nir nga norrorrmien se kami muwra purrorrmir.

14

Sete kapwer lokloksi tuwa kami nir ko tasi kami nir

¹ Kami kapmarong ko wor nir nga nosurien ser muwelili ngok parini ji kami. Ko sete kaprij tevir suri norrorrmien ser. ² Jinibb sopor renge norrorrmien ser arosuri nga nanen jijle arres kobbong renge parurroir. Ko jinibb sopor nga nosurien ser

muwelili, nir arurroi kis bbong nanen ne orsel ko nir, ko sete arurroi nanu nga visor mutoe. ³ Jinibb nga marurroi nanen jijle ngok nir, sete erres nga nir parmeteni p̄isij renge nir nga sete marurro nanen jijle ngok nir. Ko jinibb nga marurroi kis bbong nanen ne orsel ngok nir, sete erres nga nir parwer lokloksi jinibb nga marurroi nanen jijle ngok nir, suri Atua emarong pa nir maran jin. ⁴ Nik kuvi isi, nga kupwer lokloksi jinibb ne majingen se jinibb m̄inij? Ngok oto pa renge Numal ser ko nga pia-werai suri tevir, arloli erres rreknga arloli esij. Ko nir para-loli p̄irres ko, suri Numal ser orongwose puloli para-loli p̄irres.

⁵ Jinibb sopor arrormi nabong sopor aron wor arasi nabong m̄inij nen nir, ko jinibb sopor arrormi nabong jile ngok nir arsorsan kobong. Re iok, ko kerr sisamis rraprorrmi ko wor p̄irres, sete norrormien se kerr p̄ieru e. ⁶ Jinibb nga marrormi ko martor tutune nabong ngok nir van mare, arloli wor erpok renge marosuri Numal ko. Ko jinibb nga marurro nanen jijle ngok nir arloli erpok renge wor marosuri Numal ko. Suri arwera erres pa tevi Atua renge nanen ngok. Ko jinibb nga marmusus weretunen nga parurroi vison ngok nir, arloli erpok renge wor marosuri Numal ko, ko nir kele arwera erres tevi Atua. ⁷ Sete kerr san nga mauren sen evi se ni kobong, ko sete san mijen sen evi se ni kobong. ⁸ Poro kerr rrapmaur, evi se Numal nga kerr rramaur. Ko poro kerr rrapmij, ko evi se Numal nga kerr rrapmij. Erpok ko, poro rrapmaur rreknga rrapmij, evi se Numal. ⁹ Suri Kristo emij pa ko emaur luwi kele pa renge mijen nga pivi Numal se nir nga marmaur ko se nir nga marmij pa. ¹⁰ Ko niko, erpe kami nga kamaani nanen ne orsel kobong nir, suri sev kami kapwer lokloksi jinibb m̄inij nir? Ko kami nga kamro nanen jijle nir, suri sev

nga kami kammeteni p̄isij renge sele kami bbong nir? Kerr jile rraptur renge no Atua, nga pia-wera suri lat nga puto suri tevi kerr. ¹¹ Suri Naul On owrai nga Atua ojuji lweni ni ko owrai owra 'Nale ngel ewretun erpe inu numaur, Jinibb jijle parjipa ngatan jik parsurövi inu, parwerwera nga inu nuvi Atua'. ¹² Ngel erpe owra kerr jijle rraptur renge no Atua ko rrapwowra tweni nanu nga marres ko nanu nga marsij nga rramlolir.

Sete rraploli sele kerr nir parvitan

¹³ Ko niko setemun rrapok-supsuṽe lokloksi lululweni kerr nir p̄irpok; rrap-supsuṽe suri ma lat san nga p̄ila wani, nga puloli setemun rrapok-loli sele kerr nir parjilaklak rreknga parvitan van renge nololien. ¹⁴ Inu nukorti pa tevi Numal Iesu, ko ngok ololi nurongwose nga ewretun nanen jijle arres kobong, sete san orro. Ko poro nga san puosuri nga nanen san orro, ko ngok erpok ko pa, orro ko pa rengen. ¹⁵ Ko poro san nga mirpok ornge esij daron nga m̄ilesi nik kurro nanen san, ko ngok setemun kuvijuri sel nga kumrreni ni e ko. Sete kuploli nanen nga kumroi pulokloksi jinibb san nga Kristo mimij suri pa. ¹⁶ Sete kuploli jinibb nir parworworsur suri nanu nga kumlolir marres, ko parwer lokloksir parwera arsj. ¹⁷ Suri nga batun vanu se Atua sete evi ne nanen ko minminen, ko evi ne ma murrun nga marres, ko demat, ko neiren nga Neñin On m̄ilair. ¹⁸ Renge daron nga kuploli majingen se Kristo renge sel ngel, ko ololi Atua ornge erres e ko, ko jinibb kele nir arlesi erres e.

¹⁹ Ko ngok niko, kerr tetajer rrapvijuri sel nga m̄ilai demat, ko ngel puloli kerr rraplila lululweni se kerr nir. ²⁰ Kami sete kaploli nanen pulokloksi sev nga Atua muloli pa musuw. Nanen jijle parurroir kobong, ko esij ko ma renge parurroi san nga pulokloksi jinibb san pivitan

van reнге nololien. ²¹ Nanu nga mĩrres nen ma nga nik kuploli evi nga nik sete kuprro vison, ko sete kupmini norro, rreknga sete kuploli nanu mĩnij nen kele san nga puloli selem pivitan van reнге nololien. ²² Nik nosurien som oto livö reнге Atua ko nik. Ko inu nosurien suk oto livö reнге Atua ko inu. Nik sete kupon tertere inu bevijuri nik reнге vison, ko inu sete bon tertere nik kupvijuri inu. Ko neiren ma reнге nir nga sete norrorrmien ser eru e re daron nga marvijuri norrorrmien ser nga muwra nanu ngok evi nanu nga mĩrres. ²³ Ko poro norrorrmien se kami daron nga kamrroi pĩeru e, ko Atua pĩwer lokloksi kami nga kamurroi. Suri kami sete kamloli reнге nosurien te. Ko nanu jijle nga sete muto reнге nosurien evi nololien.

15

Sete rraprormi kerr kis kob-bong, kerr rraprormi wor jinibb mĩnij ko nir

¹ Kerr nga nosurien se kerr mĩterter pa musuw, rrapla se wor nir nga nosurien ser muwelili, ko sete rraploli nanu nga parres reнге kerr kis bbong nir. ² Ko rraploli ma pipel: rraprormi sele kerr nir, nanu nga nir marmerrrenir, nga puloli nir nosurien se nir parterter kele wor. ³ Suri Kristo kele sete ololi nanu nga mĩrres reнге ni luwi bbong, ko erpel ma, erpe Naul On muwrai muwra 'Nale ser nga marsij nir, nga marok-werair tevim, nir kele le ngel marwerair tevi inu.' ⁴ Nanu jijle nga maruli reнге Naul On, arulir suri nga parvisviseni kerr, nga puloli norrorrmien se kerr pĩterter. Suri nale on nga marto reнге Naul On arloli kerr rramrunge erres, ko ololi nosurien se kerr pipriv. ⁵ Atua okloli nosurien se kami arperiv ko kamrunge erres. Ko ngel evi verusen suk, nga ni puloli kami jile norrorrmien se kami parivi sansan bbonge. Suri kami

kamvijuri pa sel se Iesu Kristo. ⁶ Ko ngok puloli nga kami jile kaprong-wos kapsurövi Atua Tata se Numal se kerr Iesu Kristo reнге drrelan sansan.

Meri Isrel nir ko jinibb mĩnij nir parini wor lat pisansan ko

⁷ Kami kaprevei wor sele kami ko nir parini ji kami kapkorti lat pisansan, pirpe Iesu Kristo mirvei kami vini lat sansan, kamkorti mĩrres tevi ni. Renge sel ngok ko ololi nosrövien van ji Atua. ⁸ Nuwrai tevi kami reнге mauren se Iesu reнге daron nga mĩlik iel ngatan e emajing se mĩri Isrel nir, nga piviseni nga Atua ololi jile rijrijen sen nga muwrai pa tevi apu ser nga tuwi nir arpelari. ⁹ Ko ni ololi erpok nga puloli jinibb ne vare nir kele parsusi Atua nisen van mare suri murrormir, erpe nga Naul On owrai nga muwra 'Ko inu bea-susi nistem van mare ji jinibb ne vare nir mian ko ßela nubo bosusi nistem van mare.' ¹⁰ Ko Naul On owrai kele, 'Kami jinibb ne vare nir, kappitevi jinibb se Atua nir, kañir korti tevir.' ¹¹ Vesan kele, Naul On owra 'Kami jinibb ne vare nir, kappitevi jinibb jijle nir, kapsusi Atua nisen pian mare.' ¹² Ko vesan kele Aesea owra 'Mian ko metka se Jese san pia-pelari. Ni pivini nga pivi mĩrwomu reнге jinibb ne vare nir, ko nir para-lingi norrorrmien ser rengen pĩterter.' ¹³ Selek nir, ngel evi verusen suk, nga Atua nga rramlingi nolo kerr rengen nga rrapla nanu nga rramtirive jin, ni pia-songni neiren ko demat reнге nolo kami nga kamosuri ni. Ko ngok reнге derteren se Nemĩn On puloli nolo kami pututun suri malume nanu nga kamtiriv tweni.

Majingen se Pol nga mĩmajing se jinibb ne vare nir

¹⁴ Selek nir, inu nurongwose nga kami kamwun saute murrun nga

mĩrres ko norongwosien, ko kamrongwos kapvisviseni kami lululwennie nir. ¹⁵ Renge naul suk ngel inu nula nale nga marterter sopen tevi kami, nga puloli kami kaprrormi malume nale nga namwerair pa tevi kami. Inu nurij eterter erpok suri wor Atua ko elngi inu. ¹⁶ Ni elngi inu nga bevi jinibb ne majingen se Iesu Kristo, nga ßemajing se jinibb ne vare nir. ßemajing pirpe jinibb ne sulsulen san nga ßewerwer renge nospen nga mĩrres se Atua. Ko pirpok ko nga puloli jinibb ne vare nir parirpe sulsulen san nga Atua pilai, ko Nemĩn On puloli nir paron. ¹⁷ Inu nukorti pa tevi Iesu Kristo, ko niko rreknga inu nurongwos bosrosrövik e sopen renge majingen se Atua; ¹⁸ ko bosrosrövik suri bbong sev nga Kristo mĩlngi renge inu bololi nga puloli jinibb ne vare nir partori Atua, renge nale nga mowrair ko renge nanu nga mololir. ¹⁹ Ko Kristo emajing renge derteren ne nanu nga marinijnij nawone nir, ko emajing renge derteren se Nemĩn On se Atua. Ko niko renge daron nga mevel suri sel renge Jerusalem mevini mejpari Ilirikam, tetajer renge sel inu nomok-wera tweni nospen nga mĩrres se Kristo p̄t̄peti. ²⁰ Tetajer norrormien suk eterter nga bowra tweni nospen nga mĩrres renge vanu nga jinibb nen nir setewor marunge. Numusus ßemajing naim nga jinibb mĩnij mĩlil tur jile pae. ²¹ Erpe nga Naul On muwrai muwra 'Jinibb nga sete marunge nospen nen parlesi ko, ko jinibb nga sete marunge nospen ne ni wor parongwose.'

Pol orrorrmĩ nga pian pukluklu Rom

²² Nabong elep nga nomok-wera nobok-inuk nobok-kulkulue kami, ko majingen suk nir arok-to ore. ²³ Ko lelingen ngel inu numajing jile pa majingen suk nir nga iel nir, ko numrreni lengleng wor nga bevinuk bokluklu kami renge sia elep pa

arasi osuw. ²⁴ Ko niko lelingen ngel nurongwos bololi le vajin. Ko numrreni bokluklue kami renge daron nga bean Spen e, ko ßelik beblen tevi kami. Ko renge daron nga bokluklu jile kami, renge daron nga bevel e, ko kami sopor parpitevik renge sel. ²⁵ Ko renge lelingen ngel inu bean mun Jerusalem, bololi majingen se jinibb se Atua sopor nga marlik ie. ²⁶ Suri kalesia ne Masetonia ko kalesia ne Akaea arsupsupe nga parlai merrenien sopen tevi jinibb nir nga joror mijkie renge Atua jinibb sen nir renge Jerusalem. ²⁷ Norrorrmien ngok evi wor nga nir ko, nga parloli pirpok. Ko erpe norrorrmien ngok ewretun. Suri m̄eri Isrel nir arla nale nga mĩrres se Atua tevi jinibb ne vare nir, ko ngok niko erres jinibb ne vare nir parloli lweni pirpok, parla joror sopor nga Atua mĩlai tevir tevi m̄eri Isrel nir nga nevrer marmumrrol. ²⁸ Ko renge daron nga bosuw renge majingen ngok, nga ßela nevöt nga jinibb ne vare marlai ngel tevir pusuw, ko bevijuri sel nga bean Spen e ko bea-asi ji kami, bokluklue kami. ²⁹ Nurongwose renge daron nga bevinuk ji kami, ko bea-la nanu pilep lengleng nga marres se Kristo tevi kami.

³⁰ Selek nir, renge nise Numal se kerr Iesu Kristo ko renge merrenien nga Nemĩn On mĩlai pa tevi kerr, inu nungoni tevi kami nga kappitevik renge loten suk, nga kami kaplot surik van ji Atua p̄iterter. ³¹ Kami kapngoni tevi ni p̄iterter nga ni putor totoni nolo jinibb ne Jutia nir nga sete marosuri, nga puloli nir sete parevjik, ko puloli nga majingen suk nga bololi Jerusalem, jinibb se Atua nga marlik ie parlesi p̄irres. ³² Ko inu ßeir pilep nga bokluklue kami vajin, poro nga Atua pimarong, ko ßeir pilep nga ßelik ji kami, puloli nga inu ßeterter kele. ³³ Ngel le evi verusen suk tevi kami, nga Atua nga mivi batu demat se kerr, ni pilik tevi kami jijle. Pirpok ko.

16

Pol nale sen nga muwra erres tevi jinibb nir

¹ Nusrövi joji kerr nga m̃imajing se kalesia nir nga Kenkria nga nisen Pipi. Ni evi nesevin nga m̃imajing m̃irres milep san. ² Ko niko kami kaptekai ni van renge naim se kami nir renge nise Numal se kerr; pirpe jinibb se Atua nir marloli. Ko poro nga ni emrreni nanu san ji kami, ko kami kaplai ko wor tevi ni. Suri nga ni ololi sel tevi delung elep, ko evi nesevin san nga m̃irres tevi jinibb nir, ko tevi inu kele.

³ Ko nuwra erres tevi Akwila ko nesen sen wor Prisila, nga nuru morpитеvik pa, kem nammajing renge majingen se Iesu Kristo. ⁴ Nuru ormarong pa pormij suri inu bonevis. Ko niko inu nuwra erres nga erres temijpal wor tevi nuru; ko sete inu kis nusan ko, nir kalesia nga marivi jinibb ne vare kele wor nir arunge erpok. ⁵ Ko nuwra erres kele tevi kalesia nir nga marok-korti renge naim se nuru.

Ko nuwrai erres kele wor tevi inu wor selek nga memrreni Epaenetas. Ni evi m̃er nga muosuri womue Kristo renge jinibb ne Esia nir. ⁶ Nuwra erres tevi Merri, renge nga m̃iplak temijpale kami. ⁷ Nuwra erres tevi laru ngel nuru, Antronikas ko Junias. Ko m̃eri Isrel nga itul ngel ko, namlik renge naim ne nekaien namvesane. Laru ngel nuru, aposol nir arongwose nuru erres, ko orivi kalesia owowomu mian ko vitunen vajin ko inu.

⁸ Inu nuwra erres elep tevi Ampliatus nga mukorti pa tevi Numal. Ni evi selek nga memrreni milep. ⁹ Nuwra erres tevi Opanas nga mukorti pa tevi kami renge majingen se Kristo, ko Stakis nga inu memrreni lengleng. ¹⁰ Nuwra erres tevi Apeles, m̃er nga miviseni nga ni nosurien sen eterter weretunen renge Kristo. Ko nuwra erres kele tevi metka se Aristopolas nga marlik renge naim sen. ¹¹ Inu nuwra erres

tevi Erotien m̃eri Isrel ngok, ko tevi nir nga markorti pa tevi Numal se kerr nga marlik renge naim se Nasisas. ¹² Nuwra erres tevi nesevin ngel nuru Tritaena ko Triposa nga morok-majing milep renge majingen se Numal se kerr; ko tevi Persis kele, selek nga memrreni milep nga m̃iplak milep renge majingen se Numal se kerr. ¹³ Nuwra erres tevi Rupus. Ni evi jinibb san nga m̃imajing milep renge majingen se Numal se kerr. Ko nuwra erres wor tevi tasu sen, nga ni mimetmete inu m̃irres erpe wor nga ni mivesik. ¹⁴ Nuwra erres tevi lartul ngel nir, Asinkritas ko Relkon ko Eremeş ko Patropas ko Eremas, ko kalesia m̃inij nen kele nir nga marok-lik tevir iok. ¹⁵ Nuwra erres tevi Pilolokas ko vinel Julia, ko Nereas ko jojin wor, ko Olimpas ko jinibb se Atua nga marok-lik tevir iok. ¹⁶ Kapwera erres tevi kami lululwi tevi merrenien ko demat. Ko kalesia nir se Kristo kele nir arwera erres tevi kami.

Bongsi nale se Pol tevi nir

¹⁷ Selek nir, inu nuwrai eterter tevi kami nga kami kapmetmet ko wor renge jinibb nga marwerai parloli kami kapser wirrwir; ko armerreni parllokloksi nosurien se kami, ko artere nesesreien nga kem namlai tevi kami. Kami kapwij wor ngasue nir ko. ¹⁸ Lartul nga marloli nanu ngok nir sete armajing se Kristo Numal se kerr; nir arok-vijuri bbong norrorrmien ser nga marsij ko nir, ko arok-rij nale melmelas nir ko nale nga marrun nir. Ko arok-kerkeris, ko arevei tweni jinibb sopor nga sete arloli nanu nga m̃isij san nabong san. ¹⁹ Jinibb jile arunge pa nga kamtur m̃iterter renge nospen nga m̃irres, ko suri murrun ngel ko ololi inu nuir renge kami. Ko numrreni kami kaprongwose sev nga marres ko sev nga marsij, ko niko kami sete kapan renge nanu nga marsij nir, pijki rres nawon. ²⁰ Sete ngasu nga ngasu rragrag te nga Atua ne batu demat

se kerr puni Demij van ngatan renge nolon bela kami kapbböt ren. Ngel evi verusen suk, merrenien se Numal se kerr Iesu piptevi kami tuwi ngok vini.

²¹ Timoti nga mok-majing tevik, ni owra erres tevi kami. Ko m̄eri Isrel nga itul ngel, Lusias ko Jeson ko Sosipata, nir kele arwera erres tevi kami. ²² Inu le Tosias nuli tweni Pol nale sen nga muwrair renge naul ngel, ko inu kele nuwra erres tevi kami nga kerr rramivi pa kalesia, rramkorti pa tevi Numal se kerr Iesu.

²³ Jinibb san nga nisen Gaeas nga inu Pol nomok-lik renge naim sen, ko kalesia nir marok-ini jin marok-korti renge naim sen, ni owra erres tevi kami. Ko Erastas nga mivi m̄er nga mok-metmete nevöt ne ngaim ngel, ko tasi wor kerr Kwotas, nuru korti orwera erres tevi kami. ²⁴ [Ko ngel evi loten suk, nga merrenien se Numal Iesu Kristo piptevi kami. Pirpok ko.]A

Nale ne parsurövi nise Atua pian mare

²⁵ Kerr rrapsurövi Atua nisen pian mare. Ni kobbong esan orongwos puloli kami kaptur p̄iterter renge nosurien se kami. Nale ngok osorsan tevi nosp̄en nga m̄irres nga nomok-werwer rengen suri Iesu Kristo, ko osorsan tevi nale nga Atua m̄ilngi silveni tuwi jer pa, ko lelingen ngel vajin ololi oto limjer erres. ²⁶ Atua nga mimaur tuwi ngok vini, ni emajing renge nale nga propet sen nga tuwi jer pa nir maruli nga parwowrai nale nga Atua m̄ilngi silveni ngel tuwi jer pa, piplari vajin limjer. Ko ni owrai eterter nga nale ngel puwlu jile renge vanu nga musuwsuw ngok nir, ko puloli jinibb parosuri ni, ko partori ni. ²⁷ Atua sansan bbong, ko esan norongwosien sen otoa, ko niko kerr rrapsurövi ni renge nise Iesu Kristo tuwi ngok vini. Pirpok ko.

A 16:24 Nale nga muto re nolo [ ], rrek sete Pol oli, ko jinibb san ea-uli vitue daron nga muli tweni kopi san ne naul ngel.

**Naul nga Pol Muli
Womue tevi Kalesia
Nir renge
KORIN
Batu nale nga
mivsivseni lut nga
parmeteni naul ngel
puto suri**

Naul (leta) nga Pol muli womue van ji kalesia ne Korin nir, oli suri nanu lele elep arok-imare re mauren se kalesia nir ie, ko owra piwilwil se nir. Pol ko evi m̄erwomu nga mian Korin, ko ololi womu m̄eri Korin nir arivi kalesia.

Korin evi ngaim nga milep se m̄eri Gris nir ko evi kele ngaim womu ne vanu ngok Akaea nga Rom mimetmete. Jinibb ne vanu lele elep arlik ie, ko evi kele lat nga jinibb elep marongwose re devjen ne bisnes, ko re devjen ne kastom ser kele, ko re devjen ne murrun nga m̄isij kele, ko re kele sel nga marloli nosrövien van ji atua lele nir.

Nanu nga marlelep nir nga Pol m̄ijilwer suri renge naul ngel arirpel: os̄pe suri murrun nga kalesia nir marok-sisamis e, ko murrun nga marok-loli m̄isij tevi nesevin. Nir arsusi womu pa nanu sopor tevi Pol, ko rengen naul ngel ni erij welir, ko os̄pe murrun ne totkoien, ko piprese re nanen nga jinibb marlai tevi atua m̄inij nir. Ko eviseni sel mawos nga parvijuri re Naim On re daron nga markorti, ko derteren nir nga Nem̄in On m̄ilai tevi kalesia nir, ko murrun nga jinibb pimaur luwi kele.

Re batun esngavöl drromon itul (13) os̄pe suri murrun nga rrapmerreni lenglengen Atua ko jinibb nir nga evi nanu nga m̄irres temijpal nga jinibb se Atua nir parvijuri.

¹ Inu Pol nuvi aposol se Iesu Kristo nga Atua miveruse inu, ko mim-

rreni bemajing re majingen ngel. Ko Sotinis nga mivi niaken se kerr, ² nomorwera erres tevi kami, jinibb nga marosuri Atua iak Korin. Kami, Iesu Kristo ololi kamon ko kamivi jinibb sen. Ko Atua everus kami nga kapkorti tevi jinibb sen m̄inij kele nir. Renge lat jijle iel ngatan, nir arlot van ji Iesu Kristo nga mivi Numal se kerr ko nga mivi Numal se nir kele. ³ Ngel evi loten suk, nga Atua Tata se kerr tevi Numal Iesu Kristo porwilwil se kami rengen nalol nga m̄irres, ko porlingi demat puto tevi kami tetajer.

Pol owra erres tevi Atua

⁴ Tetajer nomok-werai erres tevi Atua suri kami, rengen nalol nga m̄irres nga ni m̄ilai nga muloli kamkorti pa tevi Iesu Kristo. ⁵ Ko suri gortien se kami tevi Kristo ololi kamasasi rengen norongwosien, ko kamrongwose kapwer rrerrarre nanu jijle puto limjer. ⁶ Nale nos̄pen nga marsūpe suri Kristo evini pa oto eterter rengen kami, ⁷ ololi kamlai merrenien elep ji Nem̄in On daron nga kamok-tirive Iesu Kristo Numal se kerr pia-rremali vini. ⁸ Ni purrul totkoni kami p̄iterter nga sete nanu san p̄isij re kami, pianan pijpari nabong nga Numal se kerr Iesu Kristo pia-luwi kele ren. ⁹ Atua nga miveruse kami ko mukortoni mauren se kami tevi mauren se Iesu Kristo Numal se kerr, okloli suri erpe nale sen muwrai tetajer.

Kalesia nir arwirr sarrsarr

¹⁰ Renge nise Iesu Kristo Numal se kerr, inu nuwrai eterter tevi kami tasik nir, nga wurru kapivi sansane kobbong. Sete erres kapwij sarrsarr van rengen gortien wowar-reng nir. Murru kami ko norrorrmien se kami pivi sansane kobbong. ¹¹ Suri metka se Kloe sopor arwera tweni tevik nga kami kamok-latlat lululweni kele kami. ¹² Nuwrai erpok suri kami sisamis kamsūpe nale sisamis m̄inij. San ok-wera, “Nuvijuri Pol”, m̄inij ok-wera “Nuvijuri Apolos”, san kele

ok-wera “Nuvi se Pita”, ko sopor kele arok-wera “Namivi se Kristo”.¹³ Erpese? Kami kamrrormi kamrongwose kaptor otvi Kristo pirpok ngok? Kamrrormi inu Pol numij rengo nai pelaot nga bewilwil se kami? Kami sete kampaptaes rengo inu nisek, ejki!¹⁴ Nuwrai erres tevi Atua nga inu sete nupaptaese rragrrag kami san, ko Krispas ko Gaius kobbong.¹⁵ Niko sete san orongwos puwra “Renge nise Pol arpaptaese inu.”¹⁶ O, ko nupaptaese kele Stepanas tevi metka sen kele nir, ko nurrlengo, nupaptaese kele san rreknga ejki.¹⁷ Kristo sete okoni inu nga bepaptaese jinibb nir, ko okoni inu nga bowrai tweni nospen nga mirres sen. Ko sete okoni inu nga bewerwer rengo nale norongwosien se jinibb, ejki, ngok puloli mijen se Kristo rengo nai pelaot pivi nanu nawon.

Kristo, derteren ko norongwosien se Atua

¹⁸ Nale nga muwrai tweni mijen se Kristo rengo nai pelaot evi nale lenglengen kobbong ji jinibb nejjkien. Ko tevi kerr nga Atua mok-la mauren tevi kerr, nale nen eviseni derteren sen.¹⁹ Ko Naul On se Atua owrai owra ‘Norongwosien se jinibb nga marwera marongrongwos, inu bololi parjijki jer. Ko norormien ne norongwosien bololi parivi nanu nawon.’²⁰ Jinibb ne norongwosien nirbe? Nibeni jinibb nga marongrongwos? Nibeni jinibb nga marok-rij melmelas suri nanu ne iel ngatan nir? Arjiki rres. Atua ololi pa norongwosien ser pivini pivi nale lenglengen vajin.²¹ Atua, norongwosien sen elep pelak, ko ololi jinibb sete arongwos parongwose Atua rengo sel ne nir norongwosien ser. Ko emrreni puloli nale nga rramok-werai tweni ngok, nga jinibb marwerai evi nale lenglengen, nale nen ko pila mauren tevi nir nga marosuri ni.²² Meri Isrel armerreni wor parlesi rengo meter majingen nga marinijnij nawone

se Atua, ko meri Gris armerreni parunge nale norongwosien.²³ Ko kerr ma kalesia, rramok-werwer suri Kristo nga marevji re nai pelaot. Nale ngok, meri Isrel nir nolor sete erres suri, ko jinibb ne vare nir arunge erpe nale lenglengen kobbong.²⁴ Re ma kerr korti, meri Isrel ko meri Gris nga Atua miveruse kerr, Kristo ngel evi derteren se Atua ko norongwosien nga milep se Atua.²⁵ Murrun se Atua nga jinibb milesi mivi lenglengen, ni kele easi wor norongwosien se jinibb. Ko murrun se Atua nga jinibb marlesi derteren nen mijkie, derteren nen elep kele wor easi derteren se jinibb.

²⁶ Tasik ko jojik nir, kaprrormi ta daron nga Atua miveruse kami, kamivi jinibb sev ko? Renge no jinibb nir sete kami elep kamrongrongwos, sete kami elep derteren se kami otoa, ko sete kami elep kamivi jinibb nga marlelep.²⁷ Ko Atua otobbobbue nanu nga jinibb ne iel ngatan marwerai evi lenglengen, puloli nir nga marongrongwos parmanun. Ko otobbobbue nanu nga jinibb ne iel ngatan marokwerai nga derteren nen ejkie, puloli nir nga derteren ser martoe parmanun.²⁸ Ko otobbobbue si nga jinibb ne iel ngatan marlesi erpe niser ejkie, ko otobbobbue sev nga jinibb ne iel ngatan marlesi arivi nanu nawon, nga puloli sev nga nir marlesi arivi nanu nga marlelep parini vajin parivi nanu nawon.²⁹ Ngok niko sete jinibb san orongwose pirij melmelas rengo no Atua.³⁰ Ko kami, Atua okortoni pa kami tevi Iesu Kristo, ko elngi Iesu nga pivi norongwosien se kerr. Ololi rramon ko rramivi jinibb sen, ko owli tweni kerr rramasi pa rengo nololien nga marok-kai totkoni kerr.³¹ Ko erpok, erpe Naul On muwrai, ‘Jinibb nga mimerreni pirij melmelas, pirij melmelas bbong suri nanu nga marres nir nga Numal muloli tevi ni.’

2

Pol owrai tweni mijen se Kristo

¹ Tasik ko jojik nir, nuvinuk ji kami seveling pa iok nga bowrai tweni norrorrmien se Atua nga womu miteptepi. Sete nuvinuk nga bowrai tweni rengen rijen melmelas rrek rengen nale norongwosien se jinibb, ejki. ² Ko daron nga meptevi kami, nuloli norrorrmien suk nga bemalie nanu jikle, ko nanu sansan kobbong bospe suri, evi Iesu Kristo, tevi mijen sen rengen nai pelaot. ³ Re wosenen derteren suk ejki rrese, tetajer numtutu ko nuririr. ⁴ Ko werweren suk sete eplari rengen norongwosien se jinibb nga pirvei kami ren, ejki. Ko werweren suk evi nga piviseni derteren ne Nemnin On, ⁵ nga puloli batu nosurien se kami sete puto rengen nale norongwosien se jinibb, ko puto rengen derteren se Atua kobbong.

Nemnin se Atua okloli rramrongwose norongwosien se Atua

⁶ Ko ewretun, kem namok-wer visviseni nale norongwosien tevi nir nga nolor mitra pa rengen mauren ne kalesia. Ko sete evi norongwosien nga mivi ne iel ngatan, rreknga derteren ne iel ngatan san, ejki. Derteren ngok nir para-jijki ko parasij nabong sapon. ⁷ Ko norongwosien ma nga kem namwera tweni ngok, Atua sansan kobbong orongwose, ko esilveni nga jinibb nir sete parongwose. Evi norrorrmien nga Atua murrormi ko pa nga pia-susi kerr van mare, mian ko mia-loli iel ngatan. ⁸ Jinibb nga marlelep ne iel ngatan san sete orongwose norongwosien ngok. Ko poro parongwose, setemun mara-revji Numal ne melrin rengen nai pelaot. Ko sete artor sweri norongwosien ngok. ⁹ Ko Naul On owra 'Atua elngi lilane nanu elep oto metmet tweni nir nga marmerrreni ni milep. Setewor jinibb arlesi nanu ngok nir rengen meter, setewor arunge nale

ner rengen boror, ko setewor arrorrmien nir rengen norrorrmien ser, ejki wor.' ¹⁰ Ko Atua elai Nemnin On sen nga piviseni nanu ngok nir tevi kerr. Nemnin On sen ngok orongwose piskai nanu nga miteptepi. Norrorrmien se Atua nga jinibb sete murongwose piskai, ko Nemnin On orongwose piskai kobbong. ¹¹ Ko evi nemni jinibb kobbong nga muto rengen ni, orongwose piviseni nga mernen erpese. Ko erpok kele, Nemnin On se Atua kobbong orongwose puwra tweni kele nga Atua erpese. ¹² Ko kerr kalesia, Nemnin nga rramlai pa sete evi nemnin nga miplari iel ngatan, ejki. Evi Nemnin nga Atua mukoni vini nga puloli rraprongwose nelaien nga marres nir nga Atua milai tevi kerr.

¹³ Ko erpok, nale nga namrij rengen sete eplari rengen norongwosien se jinibb, ejki, ko namlai nale nga Nemnin On mivisviseni kem e. Ko namok-werai tweni nale weretunen sen rengen nale nga milai tevi nir nga Nemnin sen milik rengen. ¹⁴ Ko si nga Nemnin On sete milik rengen, sete orongwose pilai derteren lele nga Nemnin On milai. Ko mernen meten orrorr nga sete mia-rongwose nanu nen nir, elesi erpe arivi nanu ne lenglengen, suri Nemnin On kobbong orongwose puloli jinibb purongwose nanu nen nir. ¹⁵ Ko jinibb nga Nemnin On se Atua milik rengen orongwose sev nga mirres ko sev nga misij, ko sete jinibb minij san orongwose puwra suri jinibb nga mirpok san. ¹⁶ Erpe Naul On muwrai, 'Sete san orongwose norrorrmien se Atua, sete san orongwose pisesre ni.' Ngok ewretun, ko kerr rramlai pa norrorrmien se Kristo osuw.

3

Jinibb se Atua

¹ Ko tasik ko jojik nir, rijen nga mlai tevi kami seveling nga daron nga melik tevi kami, sete erpe rijen nga moro belai tevi nir nga Nemnin

m̄ilik renger, ejki; nurij tevi kami erpe kami kamivi malum jinibb nawon ne iel ngatan, rrek erpe bipiwarreng nga mara-iak renge kalesia nosurien ser. ² Erpe kamsus malum, ko sete nurongwose ßelai nanen nga m̄iterter tevi kami, suri sete kamvitere. Ko kamirpok malum ejpari lelingenok. ³ Suri murru kami evijuri malum murru jinibb ne iel ngatan. Lol lelep muto renge kami, ko kamok-latlat lululweni kami. Ko ngok eviseni nga kamirpe malum jinibb ne iel ngatan, ko kamvijuri murrun ne iel ngatan, ko kamlik malum erpe jinibb ne iel ngatan marlik. ⁴ Daron nga kami sopor marwera, “Namvijuri Pol”, ko m̄inij kele marwera “Namvijuri Apolos”, ngok kamirpe jinibb mawos ne iel ngatan ko pa.

Jinibb ne majingen se Atua, majingen ser

⁵ Kaplesi. Apolos evi si? Ko inu Pol nuvi jinibb si? Komru kes nomorivi bbong jinibb ne majingen se Atua ko, nga nomorpitevi kami vini kamosuri Kristo. Kerr sisamis okloli majingen ngok bbong nga Numal m̄ilai tevi nga puloli. ⁶ Erpe inu m̄eli dan ko morwi jelangin, ko Apolos evsi jelangin nen nir. Ko Atua kobbong ololi jelangin nen marmera m̄irres. ⁷ Jinibb nga murwi ko jinibb nga mivsi orivi nanu nawon kobbong, ko batu majingen ngok oto ji Atua; suri ni ololi jelangin emra ko wenen otoa. ⁸ Ko inu nga merpe jinibb nga murwi jelangin, ko Apolos nga mirpe jinibb nga mivsi jelangin ngok, nomor-sorsan kobbong; ko Atua pia-wuli komru pusorsan tevi majingen nga nomorloli. ⁹ Erpe komru nomorkorti tevi Atua nga noborloli majingen sen. Ko kami kamirpe orsel se Atua, ko kamirpe kele naim san nga ni m̄imajinge. ¹⁰ Ko numajing suri ko wor derteren nga Atua m̄ilai

tevik, ko numajing erpe metusu rrek jinibb nga mokmajinge naim, ko nuli nabur nen. Ko jinibb m̄inij evini etajer tevi majingen nen. Ko jinibb si nga m̄itajer renge majingen nen purongwos wore, ko pimetmet p̄irres erpese nga m̄imajing renge naim ngok. ¹¹ Suri Atua elngi pa Iesu Kristo erpe esan rres kobbong nga mivi nabur nga murrul totoni naim m̄iterter, ko nabur nga mirpok ejki kele mun nga marongwose parili. ¹² Renge naim ngok, sopor arongwose parmajinge renge narong, jeli, ko niat nga m̄irres, nga puloli puto pipriv. Ko jinibb sopor ma parlai nevnu, wirip, ko botrro. ¹³ Ko nabong nga milep se Kristo pia-viseni majingen se jinibb jijle nir limjer. Renge nabong ngok nabb pia-rrowrrow lesi majingen totoklai se jinibb nir. Daron ngok, nabb pia-viseni limjer si majingen sen erres ko si majingen sen esij. ¹⁴ Poro jinibb san majingen sen erres ko otur jer malum daron nga nabb musuw e, ko morok pia-lai nowli majingen sen ko. ¹⁵ Ko poro san majingen sen pia-in nivniv, ko otor jabble joron ko pa osuw; ko otomori p̄in tevi joron nir, ko Atua puloli puwlu lingi tevi nevren kiskis.

Kalesia nir arirpe naim se Atua

¹⁶ Rrek kami kamrongwos pae nga kami kamirpe naim se Atua nga Nem̄in se Atua m̄ilik pa re kami musuw. ¹⁷ Ko poro san pulokloksi naim se Atua, ko Atua pulokloksi m̄ernen. Suri Atua naim sen on elep, ko nik ko inu, kerr jijle rramivi naim se Atua.

Jinibb sete p̄irij melmelas suri majingen sen

¹⁸ Jinibb nga ni murrormi lweni murongrongwose renge no jinibb nir pimetmet ni p̄irres. Sete erres nga ni p̄ikrekrasi lweni ni. Erres ma ni pimteni lweni ni pirpe

A 3:12 Erpe iel, Pol ospe nevöt, ko murrun nga nir marili naim muto suri, ko kem namrieni erpe kerr rram̄ili naim iel, nga puloli mining ne nale se Pol piplari limjer.

bbong lenglengen san, ko iok puloli norongwosien pivini jin vajin. ¹⁹ Suri norongwosien se jinibb ne iel ngatan nir, Atua elesi arirpe lenglengen kobbong. Naul On owra 'Atua ololi jinibb norongwosien ser arongsarr, ko

aron luwi reнге norongwosien ser.'

²⁰ Ko Naul On owrai erpel kele owra 'Numal Atua orongwos pae norrorrmien se jinibb ne norongwosien, ko owra arivi nanu nawon kobbong.'

²¹ Ko erpok, sete erres nga kapok-rij melmelas suri sev nga jinibb muloli, suri nanu jijle arivi se pa kami osuw.

²² Inu Pol tevi Apolos ko Pita, namivi se kami. Ko iel ngatan evi se kami, ko nanu ne mauren nga m̄irres ko derteren nga kapasu re mijen, ko nanu jijle nga marto pa, ko nanu jijle nga para-pelari kele, nir jijle arivi se kami. ²³ Ko kami, kamivi se Kristo, ko Kristo evi se Atua.

4

Aposol se Kristo nir

¹ Rrek erres kapmeteni kem pirlpel: namivi bbong jinibb ne majingen se Kristo. Atua elngi kem nga nabwera tweni majingen sen nga womu marto teptepi. ² Ko daron nga numal ne majingen m̄ilngi majingen reнге si nga pimetmete, norrorrmien nga milep evi nga m̄ernen pimetmet ko wor p̄irres ko puloli suri ko wor sev nga numal sen muwrai tevi. ³ Poro kapmerreni kapwer lokloksi inu, rrek poro botur reнге no numal nir nga parwera suri inu majingen suk, ko sete nurrorrmi evi nanu san, ko sete numtutue. Ko inu kele sete nurongwose bowra suri lweni inu majingen suk. ⁴ Renge inu nelesien suk numajing erres; ko sete nurongwos bowrai poro nuwretun iok rreknga ejki. Jinibb sansan kobbong pia-wera suri inu majingen suk, ngok evi Numal ne melrin. ⁵ Ko erpok, sete erres kapwera suri majingen se jinibb san reнге setewor mivi daron mawos

nen. Rraptiriv ko wor pijpari daron nga Numal pia-luwi e vini. Ko ni vajin pia-la tweni norrorrmien ne nemalik nga jinibb marsilvenir parini limjer. Ko reнге daron ngok, Atua puloli nise jinibb pian mare pusorsan tevi lat nga m̄irres ren.

Meri Korin arkowkowrir elep

⁶ Tasik ko jojik nir, nuloli komru Apolos nomorvijuri nale ngok nir nga mowrair ngok, ko ngok kami vajin kamrongwos kaploli suri pirpe nga komru nomorloli pa. Ko niko kaprongwose vajin murrun ne nale ngel, nga muwra 'Kaprrul totkoni ko wor nale nga maruli pa musuw'. Sete erres nga kapsurövi jinibb nga kamok-vijuri ko kaprrorrmi p̄isij suri jinibb m̄inij nir. ⁷ Si ololi kami kaman mare re jinibb sopor? Atua kobbong, suri ni ela nanu jijle tevi kami. Niko sete erres kamsursurövi lweni kami, erpe kammeteni kami bbong kamsan kamloli. ⁸ Ia, ko nanu jijle nga kammerreni, kamtor swerir pa osuw? Ko kamimare pa reнге kalesia mauren se kami, a? Kamivi pa numal nir, a? Ko kem ejki rres wor, namto malum ngatan! O, ko poro evi weretunen kamivi numal, ko nañir pilep. Suri poro pirlpok ko kem kele nabkorti tevi kami, ko kerr jijle vajin rrapivi numal nir. ⁹ Ko nulesi Atua elngi kem aposol namvivotu jerjer. Namirpe jinibb nga marsupe suri pa musuw nga naban vajin re mijen, reнге no jinibb jijle nir ko re kele no anglo nir. Namoktur reнге no anglo ko no jinibb ne iel ngatan kele nga parmeteni nekaien se kem. ¹⁰ Suri namivi se Kristo, ololi jinibb armeteni kem erpe namivi lenglengen kobbong. Ko kami ma kamkorti pa tevi Kristo, ko kamwun saut pae norongwosien osuw. Kem nammelisna, ko kami ma kamterter! Jinibb arkulu wutan re kem, ko artori ma kami. ¹¹ Ko tetajer numer aji kem, ejpari lelingen ngel; ko tetajer nolo kem emesmes, ejpari lelingen ngel. Sunsun se kem armererrerr. Jinibb arevji kem, ko

sise kem ejkie nga nablik rengen. ¹² Nammajing elep tevi nevre kem nga nabla nanen se kem. Daron nga jinibb marij m̄isij tevi kem, ko namrij erres bbong surir. Daron nga marloli m̄isij tevi kem, ko kem sete namloli nanu san. ¹³ Daron nga marwer lokloksi kem, ko kem namrres bbong tevir. Jinibb armeteni kem erpe nanu nawon kobbong, ko evini ejpari lelingenok, nir arlesi kem namirpe nubus ne iel ngatan.

Wurru, kapvijuri murrun suk

¹⁴ Nuli nale ngok tevi kami, sete evi nga puloli kaprunge p̄isij, ejki, ko nga puloli kaprongwose. Suri kamivi natuk nga memrreni kami milep. ¹⁵ Rrek delung jinibb elep wor niko nga marvisviseni kami renge mauren nga kamkorti tevi Kristo; ko jinibb sansan kobbong nga mivi tata se kami. Ko renge mauren kortien se kami tevi Iesu Kristo, inu le nuvi tata se kami nga m̄elai womu nosp̄en nga m̄irres tevi kami. ¹⁶ Ko niko nuwrai eterter tevi kami nga kapvijuri ko wor murrun suk. ¹⁷ Nukoni Timoti vinuk ji kami nga piwilwil se kami renge sel ngok nir. Renge kalesia mauren sen, ni evi natuk nga memrreni milep, nga mokterter renge majingen ngok nir. Ni p̄iwer visviseni kami renge murrun nga mevijuri renge mauren nga mimerr nga miplari ji Iesu Kristo. Evi murrun nga mevisviseni jinibb e nir renge lat jijle.

Pol norrrormien sen nga pian kele Korin

¹⁸ Kami sopor arwera “O, setemun Pol mia-vini mia-lesi kerr”, ko norrrormien ser evan mare p̄elak. ¹⁹ Ko poro pivi marongen se Numal, ko sete mia-periv, ko bevinuk ko ji kami. Ko ðelesi vajin nir nen nga nolor mian mare nga marok-rij melmelas, poro derteren ser osorsan tevi nale ser. ²⁰ Suri batun vanu se Atua sete evini re rijen nawon, ko evini re derteren mawos se Atua. ²¹ Ko kami kammerreni pirpese? Inu bevinuk ðelesi kami ko bevrrali

kami? Rreknga kaplinglingi norrrormien se kami nga mian mare, ko bevinuk vajin bewilwil se kami renge murrun nga mumolmol pirpe nga memrreni kami milep.

5

Jinibb nga mivi kalesia san ololi nanu nga m̄isij san

¹ Ko nale san errmali nga muwra san re kami ngok ololi nanu nga m̄isij p̄erp̄er. Ololi nanu nga jinibb ne vare kele nir marlesi sete musorsan. Mernen sel nga m̄isij, okmatur tevi tata sen mawos nesen sen tuwen. ² Ngok, suri sev norrrormien se kami mok-an mare p̄elak? Suri sev kam-kowkowri kami? Erres p̄elak ma kami kaptiing ko kaprunge p̄isij suri nanu ngok. Ko erres nga kami kapwirr tweni jinibb nga muloli m̄isij p̄elak mirpok nga setemun pukorti tevi kami. ³⁻⁴ Ko ewretun nuvel lingi kami renge nibek, ko renge nem̄ik, nulik malum tevi kami rengen. Ko renge nise Iesu Kristo Numal se kerr, nuwer lokloksi jile pa m̄ernen osuw renge sev nga muloli, erpe nga inu nulik pa tevi kami. Ko daron nga kamkorti renge nise Iesu Kristo Numal se kerr, ko inu nukorti tevi kami renge nem̄ik; ko renge derteren se Iesu, ko ⁵ kami kaplingi m̄ernen van renge nevre demij. Ngok puloli niben pijijki, ko Atua p̄ia-la ma mauren tevi nem̄in renge nabong nga vitu daron nga Numal se kerr pia-wer sesesre lat nga puto suri tevi jinibb p̄etp̄eti nir ren.

Kami kaplai tweni ko wor jinibb nga marloli nololien tetajer

⁶ Ko sete erres nga kaploli norrrormien se kami pian mare p̄elak pirpok. Kami kamrongwos pae nga is beblen kobbong orongwose puloli niv p̄ipau. ⁷ Kami kapsuw vajin re kamok-loli nololien, erpe kapwirr tweni ko pa is nga m̄itra, puloli kapirpe plaoa nga marloli niv ne nanen ne asien nga is mijki ren. Ko arevji pa Kristo erpe natu sipsip

san nga marloli terai nanen ne asien e; ko niko nanu jikle oto metmet pa. ⁸ Ko niko rraploli nanen ne asien, ko poro is nga mītra rreknga nololien ko murrun nga sete musorsan oto malum reнге kerr, ko rrapla tweni, ko kerr rrapvijuri ko wor murrun nga muwokwok mīrres ko mivi weretunen, puloli rrapirpe vajin niv nga is mijki ren.

⁹ Renge naul nga moli womu pa tevi kami musuw, nuwrai tevi kami nuwra 'Sete kapkorti tevi jinibb nga marloli murrun nga mīisij tevi nesevin.' ¹⁰ Iok nuwrai bbong nir nga marwera marivi kalesia kobbong sopor ko marok-loli keke mīisij mirpok. Suri jinibb nga sete marivi kalesia ko marok-loli mirpok owun saut. Nir nga marok-loli murrun nga mīisij tevi nesevin, nir nga nolor mukul ko nga marmerrreni lenglengen nanu nir, nir nga marvevna, ko nir nga marlot tevi atua mīinij nir, nir keke owun saut. Ko poro kapmerreni sete kapkorti tevi nir ngok nabong sapon, ko kapiel lingi ko wor iel ngatan! ¹¹ Ko reнге nale nga mowrai norrorrmien nen erpel: sete kapkorti tevi jinibb nga marwera arivi kalesia, ko marok-loli malum nololien. Poro parloli pīsij tevi nesevin, rreknga nolor pukul, rreknga parlot tevi atua mīinij, rreknga parok-worworsur, rreknga parok-minmin pēlak rreknga parvevna. Sete kapan kapkorti tevi nir, ko sete kapan kaplik tevi jinibb nga marirpok nir nga kaḡaan tevir. ¹²⁻¹³ Sete evi inu majingen suk nga bewer sesesre lat nga puto suri tevi jinibb ne vare nir; Atua ko wor puloli nanu ngok. Ko poro san nga mukorti pa tevi kami muloli murrun nga mīisij, ko kami kamrongwos wore kapwer sesesre lat nga puto suri tevi mēnen. Suri Naul On owrai owra 'Kami kapkur tweni jinibb nga mokloli nololien tetajer, nga setemun pukorti tevi kami.'

6

Sete erres jinibb ne vare nir parsuḡe otvi lolaren se kalesia nir

¹ Kami kamok-loli erpese ko? Daron nga kami san mīlat tevi selen kalesia san, suri sev mīlai norrorrmien ngok tevi nir nga sete marivi kalesia nga parsuḡe otvi? Suri sev sete mimrreni puloli jinibb se Atua nir parsuḡe otvi? ² Rrek sete kamrongwose nga jinibb se Atua nir parwer sesesre lat nga puto suri tevi jinibb ne iel ngatan pētḡeti nir? Ngok, ko poro kamrongwos kapviter nga kapwer sesesre lat nga puto suri tevi jinibb ne iel ngatan nir, ko kamviter keke nga kapwer sesesre murrmurrun wowarreng keke pīrpok. ³ Rrek sete kamrongwose nga kerr rrapwer sesesre lat nga puto suri tevi anglo nir? Ko poro pīrpok, ko murrmurrun wowarreng re mauren ne iel ngatan emalum kobbong nga rrapuḡe otvi. ⁴ Ko ejki! Suri daron nga laten nga mirpok mimare, kamtur imare ko kaman kamwerwerai tasi kami tevi nir nga sete marivi kalesia, nga nir ngok ma parloli lilane. ⁵ Wi, sete kammanun suri nanu ngok? Erpese, kami san ejki nga norongwosien sen mutoe, nga murongwos puloli lilane laten ngok nga jinibb mīlat tevi tasin keke? ⁶ Sete erres nga kalesia eru porij latlat reнге kot nga jinibb ne vare nir parwera suri lat nga puto suri tevi nuru. ⁷ Ko nga laten nga marirpok nir arto re kami eviseni limjer nga kamvitan pa osuw. Suri sev sete kamrongwos kaplinglingi kobbong san nga muwra puloli pīsij tevi kami? Suri sev sete kamrongwos kaplinglingi kobbong san nga muwra pīkrekrasi kami? ⁸ Ko ejki ma! Suri kami kobbong kamok-loli esij. Kami kobbong kamokerkerasi jinibb, ko sete jinibb nawon nir, ko jinibb nga marivi kalesia tasi kami. ⁹ Kapmetmet! Suri kamrongwos pae osuw nga jinibb

nga marok-loli mirpok sete marasil van loloim renge batun vanu se Atua. Sete kaprongsarr renge norrorrmien. Jinibb nga mok-ojoji nesevin, ko jinibb nga moklot tevi atua m̄inij, sete orongwos pian loloim renge batun vanu ngok. Jinibb nga mimatur tevi nesen se jinibb m̄inij, ko nesevin nga muloli m̄isij tevi diwen sen, ko norman nga mok-matur tevi norman m̄inij kele, ko nesevin nga mimatur tevi nesevin m̄inij kele, sete arongwose paran loloim renge batun vanu se Atua. ¹⁰ Jinibb venao, ko jinibb nga mimmreni nanu milep, ko jinibb nga mok-minmin ko batun m̄ilengleng, ko jinibb nga moklokloksi nise jinibb m̄inij kele, ko jinibb nga muloli murrun lele nga pivnae nevöt rengen, sete mia-van loloim renge batun vanu se Atua. ¹¹ Tuwi kami sopor arirpok, ko lelingenok Atua errawe tweni nololien se kami ko ololi kamwokwok. Ololi kamon ko kamivi jinibb sen. Ololi kamomsawos erres renge non suri nise Iesu Kristo Numal se kerr, ko renge Nem̄in se Atua se kerr.

Kami kapmetmet nibe kami nga kapsusi nise Atua van mare

¹² Jinibb sopor arwera “O, erres kobbong nga rraploli nanu p̄etp̄eti nir”. Erres, ko sete nanu jijle nga kerr rramrres ren. Rramrongwose rrapwera “O, erres kobbong nga rraploli nanu p̄etp̄eti nir”, ko sete rrapmarong te nga nanu ngok nir san pirvei tweni norrorrmien se kerr, ejki rres. ¹³ Jinibb sopor arwera “O, nanen evi nga pusongni depai kerr, ko depai kerr evi nga p̄ilai nanen.” Ewretun, ko nanu ngok korti nuru, pian ko pora-suw nga Atua pia-lai tweni nuru. Ko erpok kele, nibe kerr sete evi nga rrapoji nesevin e, ko evi nga rraptori puon nga rrapsturövi Atua rengen, ko Atua p̄ilai sev nga nibe kerr mimmreni. ¹⁴ Atua esa raji Numal Iesu renge mijen, ko renge derteren sen kele ni pia-loli kerr kele rrapa-maur

luwi kele renge mijen. ¹⁵ Kami kamrongwos pae nga nibe kami erpe murrmurru nibe Kristo. Ko erpok, sete nurongwos bean bematur tevi nesevin ne sel. Kami kamrorrmi erres nga parkortoni murrmurru ne nibe Kristo san tevi nesevin nga mirpok? Ejki rres nawon! ¹⁶ Ko kami kaprongwose ko wor nga daron nga jinibb san mian mimatur tevi nesevin ne sel san, nuru orirpe nibe jinibb sansan kobbong. Ngok erpe nga Naul On muwrai muwra ‘Nuru korti, nibe nuru pivi sansane’. ¹⁷ Ko si nga mukortoni mauren sen tevi Numal se kerr, ko nuru ngok erpe evi sansane ko pa. ¹⁸ Setemun kaploli murrun nga m̄isij tevi nesevin. Nololien lele nga jinibb muloli sete olokloksi niben, ko daron nga jinibb muloli m̄isij tevi nesevin, ololi esij ko pa tevi niben, erpe olokloksi niben pa. ¹⁹ Erpese sete kamrongwose nga nibe kami evi naim se Nem̄in On? Nem̄in ngok, Atua elai pa elik tevi kami osuw, ko oto vajin ji kami. Ko niko nibe kami sete evi se kami, ko evi se Atua vajin. ²⁰ Suri Atua owli tweni pa kami osuw. Ko ngok kapmetmet nibe kami ko wor renge sel nga pususi nise Atua pian mare.

7

Arsusi rongornge totkoiien

¹ Nuwra bowrai vajin tevi kami suri sev nga kamsusi daron nga kamulul vini jik. Ewretun, jinibb nga sete m̄itkai nesevin ololi murrun nga m̄irres p̄elak. ² Ko suri jinibb elep arok-loli esij, erres ma nga norman, nesen sen putoe, ko nesevin, diwen sen putoe. ³ Ko norman pukorti ko wor p̄irres tevi nesen sen renge murrun nga musorsan ne totkoiien nga morlik korti rengen, ko nesevin kele puloli pirpok kele tevi diwen sen. ⁴ Ko sete nesevin kis emetmete niben, ko diwen sen kele. Ko renge murrun ngok kele, sete diwen sen emetmet kis ni niben,

ko nesen sen kele. ⁵ Sete kopor-musmuse kamru lululwi tevi kamru. Ko poro kamru korti komor-marong, orongwos kopor-ivel ngangasu mun kamru sapon nga kopor-lot mun sapon, ko erres, mian ko vitunen kopora-vini ko wor nga kopora-korti luwi kele. Poro pijki ko demij orongwose piskai sel nga pikrekrasi kamru rengen, suri sete komorterter.

⁶ Nale ngok nga mowrai tevi kami sete nuwra nga kaptotko ko wor, ko nuwra bbong nga poro pirpok kamtotko, ko kapvijuri lat nga mowrai ngok. ⁷ Poro jinibb jikle sete partotko, ko pirpe inu kobbong, ngok erres pelak. Ko Atua elai derteren lele tevi jinibb. Elai derteren ne norrorrmien tevi san nga puloli nanu san, ko elai derteren ne norrorrmien tevi san nga puloli nanu san.

⁸ Ko tevi nir vajin nga sete martotko wor, ko tevi nir nga diwen ser marmij lingir, nuwrai tevi kami, erres nga kami kaplik pirpe inu kobbong. ⁹ Ko poro kami san purnge nga nolon mimrreni lenglengen wor nga putotko, ko erres, putotko. Erres nga putotko asi nga poro pilik nawon ko tetajer nolon ok-venae nesevin.

¹⁰ Ko norrorrmien san ngel, sete evi nga inu kis ko evi se Numal, ko pian ji nir nga martotko pa musuw. Ko owrai owra 'Nesevin sete pilinglingi diwen sen. ¹¹ Poro nesevin pilinglingi diwen sen, ko pilik nawon pirpok, nga sete putotko kele; rrek poro pijki ko pulwi ma pukorti tevi diwen sen kele. Ko norman sete pilngi kurtweni nesen sen.'

¹² Tevi kami minij nir vajin, ngel evi norrorrmien suk lebbong, sete evi se Numal: poro kalesia norman san nesen sen otoa nga sete mivi kalesia, ko vinnen emarong nga pilik tevi mernen, mernen sete pilngi kurtweni. ¹³ Ko poro kalesia nesevin san ototko tevi norman nga sete mivi kalesia, ko mernen emarong nga pilik tevi, vinnen sete

pilingi kurtweni. ¹⁴ Suri norman nga sete mivi kalesia ngok, on re no Atua daron nga mukorti mirres tevi nesen sen; ko nesevin nga sete mivi kalesia ngok kele, on kele re no Atua daron nga mukorti mirres tevi diwen sen. Poro sete pirpok, ko bipi se kamru nir parirpe bipi ne vare kobbong. Ko ejki, bipi ngok aron vajin. ¹⁵ Ko poro nuru tuwen nga sete evi kalesia owra pivel lingi nuru tuwen nga mivi kalesia, ko kalesia nen sete piwer ore, pilinglingi kobbong. Ko kalesia norman rreknga nesevin ngok pimarong bbong nga pivel lingi, sete nolon pisij tevi suri. Suri Atua everus kerr nga rraplik rengen liken nga mumolmol mirres. ¹⁶ Poro nik kuvi nesevin san, ko suri sev kurrormi nga sete kurongwose kuplai se diwen som nga nabong san pivini pivi kalesia? Ko poro nik kuvi norman san, ko suri sev kurrormi nga sete kurongwose kuplai se nesen som nga nabong san pivini pivi kalesia?

Kaplik pirpe nga Atua miveruse kami

¹⁷ Kerr sisamis purrul totkoni ko wor pirres murrun nga Numal Atua nilai tevi kerr daron nga miveruse kerr, ko rraplik malum rengen liken nga rramlik pa ren womu. Ngok evi nale nesesreien nga nomokvisviseni tevi jinibb nga marok-korti rengen Naim On jikle. ¹⁸ Poro jinibb san pian pa re bae daron nga Atua miveruse, ko sete erres nga ni pian puloli lesi pirieni kele nanu ngok. Ko poro san setewor ean re bae daron nga Atua miveruse, ko sete ni pian re bae kele. ¹⁹ Suri poro jinibb pian re bae rreknga poro sete pian, osorsan kobbong, evi nanu nawon. Ko nanu nga milep nen evi nga jinibb pivijuri ko wor nesesreien se Atua. ²⁰ Ko poro rrapivi demij maur rreknga jinibb nga mivel sisarow daron nga Atua miveruse kerr, ko erres nga rraplik pirpok kobbong. ²¹ Rrek kuvi demij maur se jinibb

san daron nga Atua miveruse nik, ko erres kobbong, sete kuprormi. Ko poro sel san oto nga kurongwos kupini kupivi jinibb nga mivel sisarow, ko erres, kuplai, ko kupiel sisarow vajin. ²² Daron nga Kristo miveruse jinibb san nga mivi demij maur, ni erpe evel sisarow ko vajin renge Kristo. Ko erpok kele, poro Kristo piveruse jinibb san nga mivel sisarow, ko mernen pivini ko vajin pirpe demij maur se Kristo. ²³ Ko renge iok, Atua owli tweni pa kerr osuw, ko sete emrreni nga rrapini rrapivi kele demij maur kele suri murrin nir se jinibb. ²⁴ Ko niko, tasik ko jojik nir, renge kalesia mauren se kerr, kerr sisamis pilik malum ko wor renge liken nga milik ren womu, daron nga Kristo miveruse.

Arsusi suri sel se nir nga sete martotko ko nir nga diwen ser marmij lingir

²⁵ Ko kamsusi kele suri nir nga sete martotko wor. Sete nutor sweri nale san nga miplari ji Numal se kerr nga muspe suri. Ko bowrai bbong norrormien suk. Ko suri Numal se kerr okwilwil se inu renge nolon nga mirres, ko kaposuri ko wor nale suk. ²⁶ Rrek erres nga jinibb parlik suri mun marlik, suri lelingenok evi daron nga miterter san. ²⁷ Nik nga kumtotko pa musuw, sete erres nga kuptor otvi totkoien som. Ko nik nga sete kumtotko wor, sete erres nga kuptotko kele. ²⁸ Ko poro kuptajer renge norrormien nga kumrreni kuptotko, ko ngok sete evi nololien. Ko poro nesenwarreng san putotko, ko ngok sete evi nololien. Ko suri nanu wowarreng tetajer arok-vijajeng re jinibb nga martotko, niko nuwra erres nga parsan kobbong parlik. ²⁹ Tasik ko jojik nir, nale nga mowrai ngok erpel le: Suri daron setemun mia-periv, ko erres nga jinibb nga mutotko pilik ko pa pirpe jinibb nga sete mutotko. ³⁰ Ko jinibb nga mokting, erres nga pilik pirpe jinibb

nga dengen mijki jin. Ko jinibb nga mokir, erres nga pilik pirpe jinibb nga sete mokir. Ko jinibb nga mokwulwul, erres nga pilik pirpe jinibb nga nijor sen mijkie. ³¹ Ko jinibb nga mok-majing suri norrormien ne iel ngatan, erres nga sete puloli nanu ngok nir parevei totkoni. Nomok-rij erpok suri otomori le pa iel ngatan tevi murrin lele nen nir parjijki. ³² Inu numrreni lenglengen e nga sete nanu san pirvei tweni norrormien se kami. Suri jinibb nga sete mutotko orrormi wor elep suri majingen se Numal nga puloli Numal sen pir rengen, ³³ ko jinibb nga ma mutotko ok-rrormi elep suri nanu ne iel ngatan, ko owra pipej sel nga puloli nesen sen pir rengen. ³⁴ Ko norrormien sen ngok evijuri sel eru. Ko erpok kele, nesevin nga sete mutotko rreknga nesenwarreng, ok-rrormi elep suri majingen se Numal se kerr. Emrreni nga niben tevi norrormien nuru korti porwokwok nga porivi se Atua. Ko nesevin nga ma mutotko ngok epejpej sel nga puloli kobbong diwen sen pir.

³⁵ Nomok-werai nale ngok nir nga parwilwil se kami, ko sete numrreni parrowsi kami, ejki. Ko numrreni nga kapvijuri murrin nga musorsan ko kaploli majingen se Numal nga sete norrormien san pirvei totkoni kele kami.

³⁶ Ko poro nesevin san nuru norman san orloli rijrijen nga ormerreni portotko, mian ko norrormien sapon eplari kele nga muloli porlik sisamis mun, setewor portotko. Ko mian ko poro norman nen elesi nga mokloli murrin sapon nga sete mirres pelak tevi selen ngok, mian ko orrormi kele nga erres portotko, rrek erres ma portotko, erpe puto re norrormien nga ni murrreni. Ko ngok sete evi nololien ko. ³⁷ Ko poro jinibb san niko nga selen mutoe, nga sete san owraie, ko renge norrormien sen bbong orrul totoni nolon nga sete putotko, ko norrormien sen omolmol ko setewor ololi esij

tevi selen, ko ngok morok ololi erres ko.

³⁸ Berij otvi nale suk vajin: si nga mutotko tevi selen ololi erres. Ko si nga sete mutotko tevi selen ololi erres kele wor. ³⁹ Ko nesevin nga mutotko pa sete orongwose puwlu lingi diwen sen daron nga mimaur malume, ko daron nga diwen sen mimij vajin ko orongwose pia-lik ji jinibb m̄inij. Ko diwen sen nen pivi ko wor kalesia. ⁴⁰ Ko renge norrorrmien suk, poro putur nawon ko rrek ni p̄ir kele wor. Nurrorrmi Nem̄in se Atua ko elai norrorrmien ngok tevik.

8

Nanen nga marsulie van ji Atua m̄inij nir

¹ Ko erpese re vison nga marsulsul lingi mijpon tevi atua m̄inij nir? Erres re kerr kalesia rrapurroi, rreknga ejki? Ko nale nga kamokwerai ngok, nga kerr jijle norongwosien se kerr otoa, ewretun kobbong. Ko norongwosien ngok ololi norrorrmien se jinibb ean mare ko okowkowri e kobbong. Ko merrenien ma ololi mauren ser evini mare erres. ² Jinibb nga murrormi nawone ni orongrongwos, sete orongwos alje rragrag nanu san renge norongwosien weretunen. ³ Ko jinibb nga ma mimrreni lenglengen Atua, Atua orongwos pae m̄ernen erres osuw, ko evi selen nga m̄irres.

⁴ Ko erpese vajin re iok, re nanen nga marsuli van ji atua m̄inij nir? Rramrongwose pa nga atua m̄inij ngok nir sete arivi weretunen, ko Atua nga ma kerr rramlot tevi evi weretunen jerjer nga m̄isan rres kobbong. ⁵ Ko poro atua nga marirpok nir pilep nga jinibb marok-lot tevir nga marto mare rreknga re ngatan, ko pirpese ko? Rrek atua elep ko numal elep nga marirpok. ⁶ Ko kerr nga rramivi kalesia rramrongwose nga Atua se kerr sansan kobbong, ngok Tata se kerr nga mauren ko nanu jijle marivel jin vini. Ko

Numal se kerr kele sansan kobbong, evi Iesu Kristo nga muloli nanu jijle nir ko muloli kerr rrammaur.

⁷ Ko sete jinibb jile arongwose nanu nga mivi weretunen ngok. Jinibb sopor nga lelingenok marivi kalesia, tuwi ko arok-lot tevi atua m̄inij nir renge sia elep. Ko evini ejpari lelingenok, daron nga marurroi nanen nen, ko arunge erpe arosuri malume atua m̄inij nen nir, suri norrorrmien ser setewor eterter, ko arunge erpe arok-loli nanu nga sete m̄irres. ⁸ Ewretun, nanen evi nanu nawon. Nanen sete orongwose pirvei kerr nga rrapruj mori Atua, ejki. Sete rramrongwose rrapror jabble nanu san poro sete rrapurroi nanen ngok; ko erpok kele poro rrapurroi nanen ngok, sete rramrongwos rrapror sweri nanu san rengen. ⁹ Iok ewretun ko, ko kupmetmet re nanu san ngel: Tukroi nanen san nga marsuli pa tevi atua m̄inij, ko selem san nga nosurien sen sete eterter tilesi ko ni kele tuloli tirpok ko tivitan van re nololien vajin. ¹⁰ Suri ni nosurien sen sete eterter, ko elesi nik nga tetajer komokwera norongwosien som otoa, kukorti kele renge nanen nga marloli tevi atua m̄inij nir, ko ngok tirvei norrorrmien sen nga tuloli ni tukorti kele renge kele nanen ngok, renge norrorrmien sen nga sete m̄irres. ¹¹ Ko norongwosien som ngok tuloli vajin m̄er nga nosurien sen sete m̄iterter ngok tijjiki suri, ngok tasim nga Kristo mimij suri. ¹² Ko renge murrun ngok, tomok-loli tisij tevi tasim ko tomok-lokloksi nga norrorrmien sen sete titerter, ko erpok tomok-loli tisij kele tevi Kristo kele. ¹³ Poro kalesia tasik rreknga jojik orrorrmi nga ololi nololien daron nga murroi nanen nga marloli tevi atua m̄inij ngok nir, ko inu ma ejki, sete inu mea-urroi nanen ngok nabong san, suri sete numrreni bololi tasik pivitan renge nololien.

9

Pol evi Aposol ko setewor ela nanu jijle nga moro pilai

¹ Erpese? Kamrrorrmu inu sete nuvel sisarow? Kamrrorrmu sete nuvi Aposol? Kamrrorrmu sete nulesi metek e Iesu ngok nga mivi Numal se kerr? Erpese? Kami ko kamivi wenen rengen majingen ngok nga mololi tevi Numal se kerr. ² Rrek jinibb sopor arlesi inu erpe sete nuvi Aposol, ko kami ma ejki. Suri mauren se kami nga kamkorti pa tevi Numal se kerr eviseni erres pelak nga inu nuvi Aposol. ³ Ko ngel evi weli nale suk daron nga jinibb marwera parwer lokloksi inu, nuwra: ⁴ Erpese? Kamrrorrmu inu sete nurongwos belai nanen rreknga nuwi pivi nowli majingen suk? ⁵ Ko kamrrorrmu inu nusan sete erres nga belesi nesen suk san nga mivi kalesia ko piptevik re nivelen suk nir, pirpe Pita, ko aposol nga ngok nir, ko tasi Numal Iesu nir marloli? ⁶ Kamrrorrmu erres nga komru Banapas kobbong noborok-pelak nga nobor-tor sweri nijor ko nanen nir rengen mauren se komru? ⁷ Sete pa jinibb nga mivi jinibb ne nuval san owli lweni kele sel sen nga pian pipalpal. Ko sete pa jinibb san orwi orsel san ko sete ok-an nga pilai wenen rengen orsel nen; ko sete pa san owngani nawon buluk ko sete orroi rragrrag san. ⁸ Kamrrorrmu norrorrmien ngok eplari rengen mauren se kerr kobbong? Ejki rres. Oto kele wor rengen nale nesesreien se Moses. ⁹ Suri Moses oli pa rengen nale nesesreien nen owra 'Daron nga kamlai buluk nir nga paran parbböt jijreni batu wit nir nga parlai tutweni jelangin nir, sete kapkai totkoni jingor, ko kaploli ko wor paruroi wit ngok nir.' Erpese, Atua ok-rrorrmu buluk ko nir? ¹⁰ Ejki, nale ngok ejpari kerr, ko emawose kerr. Jinibb nga murwi ko jinibb nga pilai wenen, nuru korti porloli wor majingen se nuru ko, suri norrorrmien se nuru oto nga porakorti rengen wenen nga pia-pelari.

¹¹ Majingen se kem erpe namruwi orsel san ji kami nga nanen nen mivi kalesia mauren. Ko erpese? Erres kobbong nga nablai nanen rres ji kami nga kaplai tevi kem nabrooi? ¹² Kammarong bbong nga jinibb sopor parok-la nanen ji kami, ko kem ma namivi jinibb mawos nga moro nablai nanen ji kami. Ko kem sete namloli erpok, ejki. Namusus nabon tertere nanu pipok, suri tulokloksi sel ne nospen nga mirres se Kristo. Sev nanu nga murrow nga mivini, ko namwosi ko pa. ¹³ Ko kami kamrongwos pae nga jinibb nga martori majingen rengen Naim On arlai nanen ser iok. Ko jinibb nga marok-revji nanu rrum nir nga parlai van loloim rengen lat ne sulsulen, arok-urroi kele sopen rengen nanen ngok nir. ¹⁴ Ko rengen murrun ngok, Numal se kerr elngi nale, owra jinibb nga marok-werai tweni nospen nga mirres sen, parlai ko wor nowlir suri.

¹⁵ Ko nurongwos bololi pipok nga belai nowlik, ko ejki, sete nuloli. Ko sete nuspe nowlik erpel nga bevi-jajenge. Rrek erres nga inu bemij kobbong, asi nga poro san pila tweni nanu ngel nga nurgen erres ren, nga sete marwulik re majingen suk. ¹⁶ Sete nurongwose berij melmelas suri nomok-werwer rengen nale se Kristo. Suri ngok evi wor majingen nga bololi ko. Ko poro sete bewerwer tweni nospen nga mirres ngok, ko ngok pisij pilep re inu. ¹⁷ Poro inu bbong belngi inu nga bololi majingen ngel, ko orongwose bowra 'O, rrek belai nowlik sopen rengen.' Ko suri sete inu nulngik, ko Numal suk ko wor elngi inu nga bevi demij maur sen. ¹⁸ Ko nowlik evi bbong nga bewerwer tweni nospen nga mirres van ji jinibb nir nga sete nir san muwli tevik. Suri sete nuloli norrorrmien suk nga belai nevöt nga moro belai suri nospen nga mirres ngok. Re murrun ngok ko pa erpe evi nowlik ren.

Pol erpe demij maur se jinibb nir

¹⁹ Inu Pol nuvel sisarow. Sete nuvi demij maur se jinibb san. Ko inu kobbong nulngi inu nuvi demij maur se jinibb nir, nga bervei nir pilep parini parivi jinibb se Kristo. ²⁰ Nuvijuri murrun se m̄eri Isrel nir nga bervei nir parini parivi jinibb se Kristo. Ewretun sete nulik re nevre nale nesesreien se Moses, ko renge no m̄eri Isrel nir nga marlik re nevre nale sen, inu nuloli erpe inu kele nulik rengen, nga bervei nir parini parivi jinibb se Kristo. ²¹ Ko sete nulik ngasu re nesesreien se Atua erpe jinibb ne vare nir, ko nulik re nevre nesesreien se Kristo; ko renge no jinibb ne vare nir nga sete marlik re nevre nale nesesreien se Moses, nuloli erpe nga inu kele sete nulik re nevre nale nen, nga bervei jinibb ne vare ngok parini parivi jinibb se Numal. ²² Ko renge no jinibb nga derteren ser mijkie, nuloli erpe inu kele derteren suk ejkie, nga bervei nir parini parivi jinibb se Kristo. Renge no jinibb lele nuloli erpe nuvijuri kele kobbong murrun nga muto jir, nga bevijuri sel totoklai nga bewilwil tama se nir sopor. ²³ Nuloli nanu ngok nir suri nospen nga m̄irres ngok, nga puloli borongwose botor sweri beblen renge nanu nga marres renge nospen nga m̄irres ngok.

Rrapwolu ko wor p̄iterter nga rraplai nowli kerr

²⁴ Kamrongwos pae murrun ne woluen. Jinibb elep arwolu, ko nir sansan kobbong orongwos p̄ilai nowlin nen. Ko erpok kele, kapwolu ko wor p̄iterter renge woluen se kami ngok nga kaplai nowli kami nga Kristo pia-lai. ²⁵ Jinibb ne woluen orongwose p̄iplak daron pilep ko wor nga pia-lai vajin nowlin. Ko nowlin nen puto beblen kobbong. Ko kerr ma erpe nga rramwolu tweni rraplai nowlin san nga sete mia-jijki nabong sapon. ²⁶ Iok ko ololi nga numrreni bowlu nunci wor lat nga woluen musuw

e. Iok ko ololi nurpe kele jinibb san nga mian renge boksing nga sete ewirr sarrsarr nevre. ²⁷ Ko erpok nomok-rrul totoni nibek eterter eres, nga puloli nibek pumolmol ko sete pirveik van lat nga m̄isij. Inu nuverus pa jinibb elep nga parini parivi jinibb se Kristo, ko esij poro nga inu vajin bejijki.

10*Sev nga miplari ji m̄eri Isrel tuwi evi nga puwni kerr*

¹ Tasik ko jojik, nuwra kaprongwose sev nga miplari ji apu se kem nir ne tuwi re daron se Moses. Nir jijle arteptepi renge namol re nabor nen, ko sete nanu san olokloksir. Nir jijle arivel bbong ßelar ko arivel otvi dis nga musongsong. ² Ko renge dis ngok rreknga nabor ngok, nir jijle arkorti tevi Moses, erpe arpaptaese kerr lelingenok rramkorti tevi Kristo. ³ Nir jijle arurroi nanen ngok mana nga Atua m̄ilai tevir. ⁴ Ko armini kele bbong nuwi sansan ngok ko nga Atua m̄ilai tevir, suri arlai nuwi rene nevöt nga milep nen. Nevöt nen erpe Kristo, nga miptevir tetajer. ⁵ Ko nir eleplep Atua sete eir rer, niko muloli armij renge lat karkar renge lolo merwer.

⁶ Ko nanu ngok nir arivi nga parususur metue kerr ko nga parwuni kerr. Sete erres nga nolo kerr pivnae nanu karkar nir pirpe nir ngok ne tuwi marloli. ⁷ Sete erres rraplot tevi atua m̄inij nir, pirpe nir ngok ne tuwi sopor marloli. Naul On ospe suri nir owra 'Nir ngok aran arkorti nga maraan ko marminmin, mian ko artur mera ko arloli detnijen nga sete marres.' ⁸ Sete erres rraploli murrun nga m̄isij tevi nesevin pirpe nir ne tuwi marloli, ko mian ko nir evi nuvarrerleng ngavöl eru drromon itul (23,000) marmij renge nabong sansan. ⁹ Sete erres rraprrowrrowe Numal se kerr pirpe nir ne tuwi sopor marloli, mian ko numet nir maraji pinpinir. ¹⁰ Ko sete erres nga rraploli nale

pirpe nir ne tuwi nir marloli, mian ko anglo nga mok-revji pini jinibb nir evini erevji pinpinir.

¹¹ Nanu karkar nga nir ngok ne tuwi nir marok-tor swerir ngok arivi nga parviseni kerr, ko aruli jiljil-weren ser renge naul ngok nga puwni kerr lelingenok. Suri rram-maur jipari daron san nga otomori le pa nabong nga vitu pivini. ¹² Niko si nga orrorrmi otur eterter, pimetmet ko wor p̄irres nga sete pivitan kele. ¹³ Nanu karkar nga marok-rrowrrowe kami arsan kobbong tevi nanu karkar nga marok-rrowrrowe kalesia jijle nir kele. Ko Atua orrul totkoni rijrijen sen, ko ni sete mia-marong nanu san nga m̄iterter p̄elak purrowrrowe kami; ko re daron mawos nga nanu nga mirpok muloli lesi nga purrowrrowe kami, Atua puloli sel san nga kami kapasi renge nanu ngok nir.

¹⁴ Selek nir, sete erres kapsurövi atua m̄inij nir. ¹⁵ Nomok-rij tevi kami erpok erpe kami kamrongwos pae, ko kaprrorrm̄i ta poro nuwrai erres rreknga esij. ¹⁶ Ko erpese renge biles ngok ne nanen se Numal nga rramwerai erres wor tevi Atua suri? Daron nga rramminmin renge biles ngok, ko rramivi sansan tevi Kristo renge drran nga m̄iseser. Ko erpese kele renge niv ngok nga rramok-rroi? Daron nga rramurroi niv ngok, ko rramivi sansan tevi Kristo renge niben. ¹⁷ Kerr elep, ko niv sansan rres kobbong. Ko kerr jijle rramurroi niv ngok, ololi erpe kerr jijle rramivi niben sansan kobbong.

¹⁸ Kaprrorrm̄i ta murr̄un ngok se m̄eri Isrel, erpese renge jinibb nga marurroi nanu rrum nir nga marevjir nga parloli sulsulen van ji Atua? Nir ngok arivi gortien sansan kobbong renge sulsulen ngok. ¹⁹ Ko re devjen se nir nga marloli sulsulen van ji atua m̄inij nir, inu sete nuwra atua m̄inij ngok nir arivi Atua were-tunen, ejki, ko sete nuwra viso nanu

rrum nga marevjir nga parloli sulsulen van ji atua m̄inij nir evi nanu san, ejki. ²⁰ Ko norrorrm̄ien suk erpel ma: nir arok-loli sulsulen tevi demij nir, sete arloli tevi Atua. Ko numusus lenglengen nga kapkorti tevi demij nir. ²¹ Sete kamrongwose kapminmin renge biles se Numal se kerr ko renge biles se kele demij, ejki. Ko sete kamrongwose kaplik nga kapurroi kele nanen nga Numal m̄ilai ko nanen se kele demij, ejki. ²² Erpese? Kamwera kaploli Atua nolon pileplep suri sev

nga kamloli ngok? Kamrrorrm̄i rrek derteren se kami easi wore ni derteren sen? ²³ Ko kamok-wera “O, rramrongwos rraploli nanu jijle nga sete san orongwos p̄iwer ore kerr ren.” Ewretun, ko sete nanu jijle erres nga rraploli, ko sete nanu jijle orongwose piwilwil se kerr. ²⁴ Sete erres jinibb nga mivi kalesia san pipejpej sel nga piwilwil se bbong ni rengen, ko rrappejpej ma sel nga purongwose piwilwil se sele kerr nir. ²⁵ Kamrongwos kaprroi kobbong vison nga marsulsul lingi mijpon tevi atua m̄inij nir nga kamwuli ji jinibb nga marok-wulwule, nga sete norrorrm̄ien se kami puwlu karkar suri. ²⁶ Suri Naul On owrai owra ‘Ngatan ngel ko nanu jijle nga marto rengen arivi se Atua nga mivi Numal se kerr.’ ²⁷ Poro jinibb san nga sete muosuri Atua piveruse kami nga kapan kaḗaan renge naim sen, ko erres kobbong kamrongwose kapan ko kapurroi nanu jijle nga m̄ilai nga sete nolo kami puwlu karkar suri nanen sev nga marto. ²⁸⁻²⁹ Ko poro san puwrai puwra “O vison ngok evi ne nanu rrum san nga marloli sulsulen e van ji atua m̄inij nir. Sete erres rraprroi.” Ngok kapvijuri nale se morok, ko sete kapurroi vison ngok. Suri nik nolom erres bbong, ko m̄ernen ma nolon tuwlu karkar suri. Ko poro kami san pususi kele re iok, puwra “O, borroi le! Inu nuvel sisarow. Suri sev bevijuri kele norrorrm̄ien se jinibb

m̄inij? ³⁰ Poro bowra erres tevi Atua suri nanen suk, sete san orongwose p̄iwer lokloksi inu suri nanen suk nga mowra erres tevi Atua suri.”
³¹ Iok erres kobbong, ko nanu san ni le: sev tama san nga kamurroi rreknga kammini rrek nanu tama san nga kamloli, tetajer kapsusi ko wor nise Atua pian mare suri. ³² Ko sete kapok-loli nga daron sapon m̄eri Isrel rreknga jinibb ne vare nir rreknga jinibb ne kalesia se Atua nolor parok-sij suri murrun se kami.
³³ Tetajer reнге inu murrun suk nomok-p̄elak nga bololi jinibb nir parir bbong reнге sev nga mololi. Sete nuloli nanu nga p̄irres re inu kis, ejki. Nuloli nanu nga p̄irres re jinibb m̄inij nir nga puloli sel nga b̄elai mauren tevir. Ko kami kaploli surie pirpe inu mololi.

11

Murrun mawos se nesevin re daron nga marwerwer e

¹ Kapvijuri murrun suk pirpe nga mevijuri murrun se Kristo.

² Nusrövi kami suri kamok-rorrmi tetajer inu ko kamvijuri erres nevisvisenien suk nga mevisviseni kami e womu. ³ Ko numrreni kaprongwose p̄irres nanu san, ngel: norman ean mare wor easi nesen sen, ko Kristo ean mare kele easi jinibb jijle, ko Atua ean mare kele wor easi Kristo. ⁴ Ko daron nga jinibb san mulot rreknga muwra tweni sev nga Atua m̄ilai tevi, ko musunsun ore batun, m̄ernen ololi Kristo non ewis ko. Suri reнге murrun se kerr, jinibb san pusunsun ore batun nga piviseni nga jinibb san ni ko nga mian mare re ni. Ko ejki, Kristo esan rres ean mare re kerr. ⁵ Ko daron nga nesevin san m̄iwerwer rreknga mulot ko sete osunsun ore batun, nesevin ngok ololi diwen sen non ewis ko. Suri ni pusunsun ko wor, nga reнге murrun se kerr miviseni nga diwen sen ni ko ean mare easi re ni. Poro pijki, ko erres ni pimanun

pirpe nesevin san nga markiri batun mumus p̄etp̄eti. (Ngok nesevin ne sel nir arok-loli.) ⁶ Ko poro nesevin san pumusus pusunsun ore batun, ko erres ma nga pitvei tweni jomro batun p̄etp̄eti. Ko poro pimanun nga pitvei rreknga p̄ikri pumus, ko erres ma nga ni pusunsun ore kobbong. ⁷ Ko sete erres nga norman pusunsun ore batun, suri ni erpe Atua, ko eviseni nosrövien se Atua. Ko nesevin ma eviseni nosrövien se norman. ⁸ Suri tuwi Atua sete elai nesevin nga muloli norman e, ko elai ma norman nga m̄imajing nesevin e. ⁹ Ko Atua sete ololi norman nga piwilwil se nesevin, ejki. Ololi nesevin nga piwilwil se norman. ¹⁰ Ko reнге iok, osorsan kobbong nga nesevin pusunsun ore wor batun ko, nga piviseni tevi anglo nir nga elik reнге nevre diwen sen. ¹¹ Renge kalesia mauren ngok, nesevin sete orongwos pisan puloli nanu san, ko norman kele sete orongwos pisan puloli nanu san. Nuru kes pormajing kokorti ko wor. ¹² Suri ewretun, tuwi Atua emajing nesevin re norman, ko lelingenok norman eak vajin reнге nesevin. Ko nanu jijle arpelari wor ji Atua.

¹³ Kami kaprrorrmi ta, bowrai lweni kele sapon: Erres nga nesevin putur re no jinibb nir ko pulot van ji Atua nga sete pusunsun ore batun, rreknga ejki? ¹⁴ Ko murru kerr muto suri eviseni nga daron nga jomro batu norman san mipriv p̄elak ko evi nanu nga m̄isij. ¹⁵ Ko nesevin ma san, daron nga jomro batun mipriv, ko erres p̄elak, evi nanu san nga Atua m̄ilai tevi nga pitawi ore batun. ¹⁶ Ko poro sapor parmerreni parok-lat malum suri nanu ngok, ko ngel evi nale suk tevir: kem sete namok-loli murrun m̄inij kele, ko nir ne Naim On jijle nir se Atua sete arongwose parloli kele.

Sopor arloli murrun nga m̄isij

daron nga markorti re nanen se Numal se kerr

¹⁷ Ko re nanu san ngel, rrek sete bosrövi kami. Suri daron nga kamkorti lat sansan, ko liken ngok se kami sete ewilwil se kami, ko olokloksi bbong kami. ¹⁸ Ko nanu nga womujnen nga nuwra bowrai erpel: nurnge nale nga daron nga kamini kamkorti lat sansan, ko kamlatlat lululweni tevi kami, ololi kamsisamis. Ko nurongwose nga nale ngok ewretun sapon. ¹⁹ Ko nga kamsisamis mirpok eviseni limjer re kami sisamis si nen ololi osorsan. ²⁰⁻²¹ Ko daron nga kamkorti lat sansan nga kapurroi nanen se Numal se kerr, sete kamtori weretune, suri kamsisamis suri nanen se kami sisamis, ko sete kamtotrong suri lat nga moro kaptutweni nanen puto suri. Ko kami sopor numer eajir, ko sopor arorr elep ko arminmin elep. ²² Poro kammerreni kapāan pilep ko kapminmin pilep, rrek erres kaploli pirpok re bbong naim se kami sisamis. Suri daron nga kamaan milep ko kamminmin milep re no tasi kami nir nga nanen ser mijkie, ko kamloli nor ewis, ko kamloli nanu nga misij rege Naim On se Atua. Ko kamwera bowra pirpese re iok? Kamwera bosrövi kami? Ejki nga ejki.

²³ Nale san nulai ji Numal se kerr ko nuwrai tweni tevi kami ngel: “Rege nutpong mawos nen nga martekai kerasi Iesu, ko ni elai niv ²⁴ ko otori ko olot owra erres van ji Atua ko obbri otvi, ko owra “Ngel evi nibek nga bemaronge suri kami. Kapurroi, puloli nga kapok-rrorrmu inu rengen.” ²⁵ Ko erpok kele, daron nga marurroi jijle niv, ko elai biles kele ko owrai owra “Biles norro ngel erpe sel nga mimerr se Atua nga drak piseser nga pitasi. Daron tama san nga kapok-minmin ren, kaprorrmu inu tetajer.”

²⁶ Ko niko, daron tama san nga kamurroi niv ngok ko kammini norro ngok, erpe owra tweni mijen se

Numal se kerr, pianan pijpari daron nga pia-luwi kele e vini.

Kapurroi nanen se Numal rege murrun nga musorsan

²⁷ Ko niko poro jinibb san purroi niv rreknga piminmin rege biles se Numal se kerr rege murrun nga sete musorsan, ko ololi esij rege drra ko nibe Numal se kerr. ²⁸ Ko erpok ko, erres nga jinibb pimteni lilane ni puwomu, ko pia-vini nga purroi niv ko piminmin rege biles ngok. ²⁹ Suri jinibb nga mokaan ko mokminmin tama, orrorrmu ololi nanu ngok nir arirpe detnijen kobong, ko Atua putor vitrangi ko suri. ³⁰ Niko nir milep re kami marokmesi ko niber sete miterter, ko nir elep re kami armij pa osuw suri murrun ngok. ³¹ Poro jinibb sisamis pimteni lilane pa womu rege mauren sen, ko sete Numal se kerr mia-tor vitrangi. ³² Ko daron nga Numal se kerr mutor vitrangi kerr, ko otor vitrangi kerr nga rrapvijuri sel nga musorsan. Ko daron nga pia-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb jijle nir vajin, ko kerr rrapasi.

³³ Ngok, tasik ko jojik nir, poro kapkorti lat sansan rege nanen se Numal se kerr, kami totoklai kaplik ko wor. ³⁴ Ko poro san numer eaji, ko erres nga pīaan ko pa rege naim sen, musuw ko pia-vini. Ko daron nga kapini lat sansan, ko Atua sete mia-tor vitrangi kami vajin.

Ko nanu minij nen nir nga kamsusi surir, poro bea-rremali kele ji kami ko bea-loli lilaner.

12

Derteren nga Nem̄in se Atua mok-lair tevi kerr

¹ Tasik ko jojik, inu numrreni nga kaprongwose pirres murrun nga Nem̄in se Atua moklai derteren lele nga marres nir tevi kerr. ² Tuwi, daron nga kamlik malum rege mauren nga misij, atua nga sete marongwose parij nir arevei tweni kami van jir e, nga sete orongwose kapwer ore. ³ Suri iok, numrreni

kaprongwose lilane nale suk ngel: jinibb nga Nem̃in se Atua mokpitevi weretunene sete orongwose puwra “O, Iesu esij.” Ko jinibb sete orongwose puwra tweni puwra “O, Iesu evi Numal suk”, poro Nem̃in On sete eptevi.

⁴ Ko derteren lele se kerr elep, ko Nem̃in se Atua sansan kobbong nga moklai. ⁵ Ko majingen lele kele elep nga rramok-loli, ko Numal sansan kobbong nga rramok-majingen. ⁶ Ko murrun lele nga jinibb p̃imajinge elep, ko Atua sansan kobbong nga mokrij reнге nolo kerr jijle nga rraptajer reнге majingen ngok nir.

⁷ Atua elai Nem̃in sen tevi kerr sisamis nga kerr sisamis rrapwilwil sisamis se kerr luwi ren. ⁸ Ko erpok, re jinibb sapon, Nem̃in ngok orongwose p̃ilai nale ne norongwosien tevi; ko reнге sapon, Nem̃in ngok kele kobbong orongwose p̃ilai norongwosien nga purongrongwos. ⁹ Ko Nem̃in ngok orongwos p̃ilai nosurien nga m̃iterter tevi jinibb sapor. Ko reнге Nem̃in ngok kele kobbong, orongwose p̃ilai derteren lele nga parloli jinibb nga mimsi p̃irres luwi kele. ¹⁰ Renge jinibb sapon orongwose p̃ilai derteren nga jinibb puloli nanu nga marinijnij nawone. Ko reнге sapon, elai derteren nga parwerai tweni nale se Atua. Ko reнге sapon, elai derteren nga parlesi wose nem̃in nga m̃isij ko nem̃in nga m̃irres. Ko reнге sapon kele, Nem̃in ngok orongwose p̃ilai derteren tevir nga parij reнге nale m̃inij nir. Ko reнге sapor, Nem̃in ngok elai derteren tevir nga parieni nale m̃inij nen nir nga jinibb purongwose. ¹¹ Ko ngok, Nem̃in sansan ngok kobbong nga moklai derteren ngok jijle nir. Moklai derteren lele ngok tevi jinibb jijle osorsan erpe nga ni mimrreni.

Pol owra rrongrongvi kalesia nir reнге nibe kerr jinibb

¹² Nibe jinibb sansan kobbong, ko murrmurrun nen elep. Ko murrmurrun ngok sete arsorsan, ko arkorti ma nga marloli niben sansan. Ko Kristo kele erpok ko. ¹³ Kerr jijle, m̃eri Isrel, rreknga jinibb ne vare nir, rreknga demij maur rreknga jinibb nga mivel sisarow, rramirpe niben sansan kobbong reнге Kristo. Daron nga marpptaese kerr, ko Nem̃in sansan okortoni kerr, ko rramivi vajin niben sansan, ko rramok-la mauren ji Nem̃in nga sansan ngok bbong. Atua elai Nem̃in ngok kobbong tevi kerr jijle nga rraplai mauren reнге.

¹⁴ Ko sete nibe jinibb murrmurrun sansan, ko elep ko wor, ko parmajing ko wor lat sansan. ¹⁵ Poro belak purnge p̃isij reнге majingen sen ko puwrai tevik puwra “O, nevrem ma emajing erres, ko inu sete nurongwos bololi majingen nga m̃irres san reнге nibem”, nale ngok evi nale nawon kobbong, suri belak sete orongwos p̃ila tweni ni reнге inu. ¹⁶ Ko poro borok puwra “O, metem ma emajing erres, ko inu sete nurongwos bololi majingen san reнге nibem”, erpe nale ngok evi nale nawon, suri borok sete orongwos p̃ila tweni ni reнге inu. ¹⁷ Ko poro nibek jijle pivi metek bbong, ko borngurnge nanu p̃irpese? Ko poro nibek jijle pivi borok bbong, ko bongus re nanu p̃irpese? ¹⁸ Ko sete erpok; Atua elngi murrmurrun lele re nibe jinibb erpe nga ni murrormi. ¹⁹ Poro murrmurrun lele ngok nir parsorsan, ko nibe jinibb p̃irres p̃irpese? ²⁰ Ko ewretun, murrmurrun lele elep reнге nibe jinibb, ko nibe jinibb evi bbong sansan. ²¹ Ko erpok kele, metek sete orongwose p̃irij tere nevrek, puwra “O, sete numrrenim”; ko batuk sete orongwose puwrai tevi belak puwra “O, sete numrrenim”. ²² ko sete erpok, ko murrmurrun nibe kerr nga rramrormi derteren ner mijkie, nir majingen ser nga marlelep arto pae ko nga parloli; ²³ ko murrmurrun

nibe kerr nga rramlesir sete marres, ngok nir rramloli lilaner ko. Ko murrmurrun nga rrammanune nir, rramlavlav orer wor erres; ²⁴ Ko murrmurru nibe kerr nga rramlesir marres bbong, rramlingi kurtweni nawone nir erpok. Niko Atua okortoni murrmurru nibe kerr ngok nir, ko emrreni nga murrmurrunen nir nga rramlesir sete marres, ko rraploli lilaner p̄irres. ²⁵ Renge murrun ngok kobbong, murrmurru ne nibe kerr sete orongwose parlatlat nir. Armetmet lululwi nir ma erres, ko arwilwil ser. ²⁶ Poro murru nibek san purnge p̄isij, ko ngok nibek totoklai purnge p̄isij. Ko poro parsurövi murru nibek san, ko ngok nibek totoklai purnge p̄irres ko wor.

²⁷ Ko erpok, kerr jijle rramivi nibe Kristo, erpe kerr sisamis rramivi murrmurrun re niben ngok. ²⁸ Ko renye kalesia, Atua elngi majingen sisamis se jinibb jijle. Womujnen, elngi aposol nir. Ko suri nen e, elngi propet nir. Ko vatolin, elngi jinibb nevisvisenien nir. Mian ko nir nga marloli nanu nga marinijnij nawone, musuw ko elai derteren tevi nir nga parloli jinibb parres luwi renye mesien, mian ko nir nga parwilwil se jinibb, mian ko nir nga marmetmete majingen ne Naim On, mian ko nir nga marongwos parij renye nale lele. ²⁹ Ko sete kerr jijle rramivi aposol, sete kerr jijle rramivi propet, sete kerr jijle rramivi jinibb nevisvisenien. Sete kerr jile arlai derteren tevi kerr nga rraploli nanu nga marlelep marres, ³⁰ rreknga rraploli jinibb parres luwi renye mesien, rreknga rraprij renye nale m̄inij nir, rreknga rrapwer tweni mining ne nale nen nir nga jinibb purongwose, ejki. ³¹ Renge iok, kami kaploli norrorrmien se kami p̄iterter kele wor nga kaplai derteren nga marres nen nir. Ko beviseni vajin sel nga m̄irres asi san, nga boli suri ngel:

13

Merrenien nga jinibb mimrreni Atua ko jinibb nir

¹ Poro nurongwose berij nale jijle ne iel ngatan ko nale se anglo kele nir, ko merrenien suk mijkie, ko ngok nale suk evi nanu nawon kobbong, erpe naße nga drrelan mivijajeng nawon ko sete owra nanu san. ² Ko poro derteren suk putoe nga bowrai tweni nale nga Atua m̄ilai tevik, ko merrenien suk mijkie, ko ngok nale suk evi nanu nawon kobbong. Ko poro norongwosien suk pilep, ko nurongrongwos nanu nga musuw ngok, ko merrenien suk mijkie, ko ngok inu sete nuvi jinibb san. Ko poro nosurien suk pilep, evter nga purujoni botwen nga marlelep nir, ko merrenien suk mijkie, ko ngok inu sete nuvi jinibb san. ³ Poro belai nawone jorok p̄etp̄eti nir tei jinibb nga joror marjiekie nir, ko bemarong nga devje nuval nir parsulik renye nabb suri nuvi jinibb se Kristo, ko merrenien suk mijkie, ko sete mea-tor sweri rragrrag nanu san, ejki. ⁴ Merrenien, nolon epriv, okrorrmi elep suri jinibb, ko erres tevi jinibb nir. Sete nolon pilelep ko sete nolon pian mare p̄elak, ko sete pukowkowrie. ⁵ Sete p̄iwer lokloksi jinibb, sete purrorrmi lweni kis ni. Sete pulolar pingavilvil, ko sete poklolar pipriv p̄elak. ⁶ Merrenien sete orongwos p̄ir renye sev nga m̄isij, ko eir ma renye sev nga mivi weretunen. ⁷ Merrenien, nolon sete orongwose pivitan nga mokwilwil se jinibb nir. Tetajer osuri Atua, ko norrorrmien sen oto eterter renye Atua tetajer; ko nekaien nga marlelep arongwose parini ren, ko nolon sete orongwose pivitan.

⁸ Merrenien sete mia-suw nabong san. Rrek jinibb sopor derteren ser otoe nga parwerai tweni nale nga Atua m̄ilai; pian ko pusuw. Rrek sopor derteren ser putoe nga parij renye nale m̄inij; mian ko

pijpon. Ko rrek sopor norongwosien ser pilep lenglengen; pian ko pijijki. ⁹ Suri norongwosien ngok se kerr evi beblen kobbong, ko dert-eren nga rramwerai tweni nale nga Atua m̄ilai kele evi beblen kobbong. ¹⁰ Ko daron nga nanu nga musorsan m̄irres jijle p̄irmali, ko nanu nga sete musorsan p̄elak pian pijijki vajin.

¹¹ Tuwi daron nga mewelili malum e, ko rijen, norrorrmien, ko norongwosien suk erpe bipiwar-reng. Ko daron nga mevini mevi jinibb vajin, ko nukurtweni murrun se bipiwarreng vajin. ¹² Erpok kele, lelingenok erpe rramlesi drranu oto ore malum nanu nir; mian ko nabong san, nanu jijle pia-to limjer, ko rrapa-lesi Atua mawos vajin. Lelingenok norongwosien se kerr oto re liven kobbong; ko mian ko renge daron ngok inu bea-rongwose nanu jijle pirpe nga Atua murongwose lilane inu.

¹³ Ko niko murru sel itul oto nga sete mara-jijki. Nga womu, evi no-surien se jinibb nga muosuri Atua. Nga suri nen e evi norrorrmien se jinibb nga m̄iterter renge Atua. Ko itolin evi merrenien. Ko nga m̄iasi jerjer re nir nga itul ngok evi merrenien.

14

Rijen re nale m̄inij ko rijen erpe propet

¹ Kami kapp̄elak ko wor pilep nga kapvijuri sel ne merrenien. Ko kappej kele derteren nir nga Atua m̄ilair; ko womunen kappej dert-eren nga kapwera tweni nale se Atua erpe propet. ² Suri jinibb nga m̄irij renge nale m̄inij erpe nga Nem̄in On m̄ilai, sete erij tevi jinibb, ko erij tevi Atua kobbong. Nem̄in On elai derteren ngok tevi nga puwrai tweni nale ngok suri nanu nir nga jinibb sete murongwose. ³ Ko jinibb nga ma muwra tweni nale se Atua renge nale se kerr mawos, ni vajin erij erpe propet; erij limjer nga

jinibb nir parongwose, ko okwilwil se nir ko osusi norrorrmien ser van mare, ololi arunge erres. ⁴ Jinibb nga m̄irij renge nale m̄inij ewilwil sen lweni kobbong, ko jinibb nga ma muwra tweni nale nga Atua m̄ilai, renge nale se kerr jijle, ni ko vajin okwilwil se kalesia totoklai. ⁵ Rrek p̄irres poro nga kami jijle kaplai derteren ne marij re nale m̄inij; ko poro kaprongwose kapwera tweni nale nga Atua m̄ilai renge nale se kerr jijle, ko inu b̄eir kele wor. Erpe poro jinibb nga m̄irij renge nale m̄inij sete orongwose p̄irieni nale nen nga kalesia parongwose, ngok erresrres jinibb m̄inij puwra tweni nale se Atua renge nale se kerr jijle, ko niko vajin pia-wilwil ser.

⁶ Tasik ko jojik nir, p̄irres p̄irpese poro bevinuk ko b̄erij nale m̄inij tevi kami nga setemun nuwra lilane sel nga muto suri? Nale ngok pi-wilwil se kami p̄irpese? Ko rrek p̄irres ma poro bowra mawos sev nga Atua miviseni tevik, rreknga norongwosien rreknga nevisvisenien rreknga nale kele san nga muto limjer. ⁷ Kaprrorrm̄i ta nabbu nga maruwi ko gita. Nanu ngok nir arivi nanu nawon, ko jinibb kobbong ololi drrelan mutoe. Ko poro drrelar sete p̄im̄erer, ko jinibb sete mia-rongwose nubö nga marlai. ⁸ Ko poro davö paruwi sete drrelan p̄im̄erer p̄irres, ko sete jinibb san mia-rongwose nga evi daron ne nu-val. ⁹ Ko erpok kele, sete jinibb san mia-rongwose sev nga kamwera, poro nga nos̄pen se kami oto tetajer renge nale m̄inij; nale se kami pian bbong pijijki renge mesa nawon. ¹⁰ Ko nale lele elep lenglengen iel ngatan, ko nir jijle mining ner artoe. ¹¹ Ko poro sete borongwose nale se jinibb san, ko borngre erpe m̄ernen enganga, ko ni kele purngre inu erpe benganga. ¹² Ko erpok kele re kami, suri kammerreni lenglengen derteren nir nga Nem̄in On m̄ilair, kapp̄elak ko wor pilep nga kaplai derteren nen nir nga marwilwil se

kalesia jikle nir. ¹³ Ko niko, si nga derteren sen otoa nga m̃irij renga nale m̃inij mirpok, pulot ko wor nga Neñin On p̃ilai derteren tevi nga purongwose kele p̃irieni nale m̃inij nen. ¹⁴ Suri poro bolot p̃irpok renga nale m̃inij san, nem̃ik kobong olot ko norrorrmien suk oto nawon. ¹⁵ Ko ngok, p̃irpese ko vajin? Ko erres daron nga rramlot renga nem̃i kerr, ko rrapkortoni tevi norrorrmien se kerr kele; ko daron nga rramlai nubo tevi nem̃i kerr kele, ko rrapkortoni kele tevi norrorrmien se kerr. ¹⁶ Daron nga kumlot nga kupwera erres tevi Atua renga nale m̃inij san, ko jinibb nir sete arongwose parwera "Pirpok ko!" renga loten som, suri sete arongwose nale nga kumrij e. ¹⁷ Rrek loten som ngok tevi Atua erres p̃elak, ko sete miawilwil rragrag se jinibb ngok nir.

¹⁸ Nuwra erres wor elep tevi Atua nga inu nomok-rij renga nale m̃inij easi kami jikle. ¹⁹ Ko re Naim On numrreni ðerij e nale evis bbong nga marmumrrol nga jinibb orongwose ko nga parvisviseni nir erres, easi nga ðerij renga nale puwun saut renga nale m̃inij nga marrelenge.

²⁰ Selek nir, sete kapipe bipiwarreng nir renga norrorrmien se kami. Kapipe bipiwarreng nir nga marrelenge nanu nga marsij, ko re ma norrorrmien se kami, kapipe jinibb tera. ²¹ Suri Naul On owra 'Inu bowrai tweni nale suk tevi jinibb suk nir, ko ðerij rurrngi nir ne nale m̃inij nir, ko ðerij renga jingo neturvitan kobbong nir. Ko re sel ngok kele jinibb suk nir sete marmurrong inu.' ²² Ko erpok kele, oto limjer nga derteren ne parij re nale m̃inij evi nga piviseni jinibb nga sete marosuri Atua, parlesi wose, ko sete evi se nir nga marosuri. Ko derteren ne parwera tweni mawos nale se Atua erpe propet renga nale se kerr evi nga piwilwil se nir nga marosuri, ko sete evi se nir nga sete marosuri. ²³ Poro jinibb m̃inij

sopor, rreknga nir nga sete marosuri Atua parini daron nga kami kalesia jile kamkorti, ko kami jile kaprij renga nale m̃inij nir, ko erpese? Rrek parwera "O, arlengleng ko!" ²⁴ Ko poro kami jile kapwera tweni mawos nale se Atua renga nale se kerr daron nga jinibb san nga sete muosuri Atua p̃ilik loloim, ko ngok enije. Ngok nale se kami jikle pujuji nolon suri nololien sen, ko piviseni kele ni, lat nga mauren sen muto suri. ²⁵ Nale se kami ngok p̃irvei tweni norrorrmien sen nga mokteptepi ngok pivini puto limjer, puloli m̃ernen pijipa vitan pusrövi Atua, puwra, "Ewretun, Atua elik liven re kami iel."

Parsurövi Atua renga sel nga musorsan ko wor m̃irres

²⁶ Tasik ko jojik nir, bowra sev tevi kami? Bowra, daron nga kamini kamkorti nga kapsurövi Atua, ko kami jile kamloli majingen. Rrek san evi nga p̃ilai nubo, ko san evi nga pivisviseni, ko san evi nga puwra tweni norrorrmien nga m̃imerr nga Atua miviseni tevi, ko san evi nga p̃irij renga nale m̃inij, ko san evi nga p̃irieni nale nen; ko kami jikle puloli wor sev nga muloli renga sel nga piwilwil se delung. ²⁷ Poro sopor parij renga nale m̃inij, ko erres nga nir p̃ieru rreknga p̃itul bbong parij. Ko san p̃irij jile pusuw ko m̃inij kele, ko jinibb san p̃irieni nale ser. ²⁸ Ko poro jinibb san pijki nga p̃irieni nale ser ne nale m̃inij ngok, ko erres nga m̃er nga m̃irij ngok p̃ilik malum kobbong renga liven ne kalesia ko p̃irij kobbong tevi ni lweni kobbong ko tevi Atua kele. ²⁹ Ko re devjen ne nir nga marwera tweni mawos nale se Atua erpe propet renga nale se kerr, erres poro nuru p̃ieru rreknga p̃itul parij, ko nir m̃inij nen parselepor ko parmurronge nale ser, poro osorsan erres rreknga ejki. ³⁰ Ko poro jinibb san elik nga murnge nale se Atua ko ornge nga Atua eviseni nanu san

tevi, ko erres m̄er nga m̄irij pumosi mun ko p̄ilinglingi m̄ernen puwrai tweni nanu nen. ³¹ Erpok kami jijle kamrongwose kapwerai tweni nale se Atua, san pusuw, ko san. Ko renge murrun ngok puloli kaprongwose nanu, ko norrorrmien se kami pivini p̄iterter kele wor. ³² Puloli propet nir parmajing tevi derteren ngok renge murrun nga musorsan m̄irres. ³³ Suri Atua sete evi batu sel nga m̄ikarkar, ko evi ma batu demat. Renge Naim On totoklai se Atua nir arok-vijuri murrun ngel, ko kami kele kapvijuri ko wor: ³⁴ nesevin parp̄erper renge Naim On. Sete erres parij, ko parlik malum ko parosuri, erpe nale nesesreien se Moses muwrai. ³⁵ Poro nesevin san puwra purongwose nanu san, ko erres nga pususi tevi diwen sen re naim se nuru. Ko sete erres nga nesevin parij renge Naim On. ³⁶ Ko erpese? Kami kamrrorrmī nale se Atua eplari womu ji kami? Kamrrorrmī nale se Atua evini ejpari ji kami kobbong? ³⁷ Poro san re kami orrorrmī derteren sen otoa erpe propet nga puwrai tweni nale se Atua, rreknga orrorrmī Nen̄in On okpitevi ni, ko ni p̄ilesi wose kobbong nga nale nga nomok-uli tevi kami evi weretunen nale nesesreien se Numal se kerr. ³⁸ Ko poro san sete owor suri nale suk ngel, ko Atua kele sete pia-wor suri ni. ³⁹ Tasik ko jojik nir, kaplingi ko wor norrorrmien se kami renge derteren nga kapwerai tweni nale se Atua erpe propet. Ko sete ma kama-wer ore jinibb nga derteren sen mutoe nga p̄irij re nale m̄inij. ⁴⁰ Kaploli nanu jijle renge murrun nga musorsan m̄irres nga jinibb parir rengen.

15

Kristo emaur luwi kele re mijen

¹ Tasik ko jojik nir, nuwra kaprongwose suri nosp̄en nga m̄irres nga m̄ewerwer e pa tevi

kami, nga kamlai pa musuw, ko nga nosurien se kami muto m̄iterter malum rengen. ² Ngok evi nosp̄en nga m̄irres nga m̄ewerwer e tevi kami. Ko Atua pia-loli nosp̄en nga m̄irres ngok pia-lai mauren tevi kami, poro kaprrul totoni p̄iterter. Poro pijki, ko rrek nosurien se kami pivi nanu nawon kobbong! ³ Sev nga m̄elai, nuvijngeni tevi kami. Evi norrorrmien nga milep temijpal re nosurien se kerr, ngel: nga Kristo emij suri nololien se kerr erpe maruli pa re Naul On; ⁴ nga artevni, ko nabong itul easi ko Atua ololi emaur luwi erpe maruli pa re Naul On; ⁵ nga m̄irrmali ji Pita, mian ko ji kele jinibb sen esngavöl drromon eru. ⁶ Ko vitunen errmali ji gortien ne jinibb nir nga nir easi ongut valim (500), nga nir jijle arlesi ni. Nir sopor re gortien ngok armij pa, ko nir elep armaur malum. ⁷ Vitunen errmali ji Jemes, ko vitunen kele errmali ji aposol sen jijle nir. ⁸ Ko vitu jerjer errmali ji inu ngel nga sete nuvi jinibb san.^B ⁹ Nuwrai erpok suri nulesi inu nuan ngatan easi aposol m̄inij nir; ko nurnge nibek nen nga sete erres parveruse inu aposol, suri tuwi inu nomok-ojoi kalesia nir. ¹⁰ Ko suri Atua ewilwil se inu renge nolon nga m̄irres, niko mewaji vajin nais ngok. Ko Atua sete ewilwil nawon se inu, ko wenen nen oto wore, ko inu numajing wor elep easi aposol m̄inij nir. Ko ewretun, sete inu ko nga m̄emajing; Atua ko nga mok-wilwil se inu renge nolon nga m̄irres sen, ni ko eptevik renge majingen ngok nir. ¹¹ Ko ngok, poro nga inu b̄ewerwer, rreknga nir parwerwer, ko eplari osorsan kobbong, kami kamosuri pa.

Jinibb se Atua para-maur luwi kele

¹² Ko nosp̄en nga m̄irres owra nga Atua ololi Kristo emaur luwi kele

^B 15:8 Iel Pol owra ni erpe bipi san nga m̄iak otvi, ko niko rrek owra puwra ni sete evi jinibb san.

rengé mijen. Ko ngok nale nga kami sopor kamok-werai nga nir nga marmij sete mara-maur luwi kele, sete evi weretunen. ¹³ Poro evi weretunen nga nir nga marmij sete mara-maur luwi kele, ko pirpok ko, Kristo sete emaur luwi kele rengé mijen. ¹⁴ Ko poro Kristo sete emaur luwi kele rengé mijen, ko nospen nga namok-werwer tweni ngok evi nanu nawon kobbong, ko nosurien kele se kami evan lat nawon. ¹⁵ Ko ngok eviseni kele nga rramloli gerisen re Atua daron nga rramwera ololi Kristo emaur luwi rengé mijen. Ko poro nga Atua sete orongwose puloli nir nga marmij parmaur luwi, ko ngok sete ololi Kristo emaur luwi. ¹⁶ Suri poro nir nga marmij sete parmaur luwi, ko Atua sete ololi Kristo emaur luwi rengé mijen. ¹⁷ Ko poro Kristo sete emaur luwi rengé mijen, ko nosurien se kami rengé Kristo evi nanu nawon kobbong, ko Atua setewor etlasi tweni nololien se kami. ¹⁸ Ko nir nga marosuri Atua mianan ko marmij pa musuw, aran rengé nejijkien ko pa. ¹⁹ Poro rramlingi norrorrmien se kerr rengé Kristo suri nowlin nga rraplai bbong iel ngatan, ko rramlik esij easi jinibb p̄et̄peti ne iel ngatan ko!

²⁰ Ko ejki. Evi weretunen jerjer nga Atua ololi Kristo emaur luwi rengé mijen. Ko rengé nir nga marmij pa osuw, ni evi m̄er nga muwowomu jer nga mimaur luwi rengé mijen. Ni erpe wenen san nga m̄itra womu rengé naut san. ²¹ Erpe mijen evi nanu san nga jinibb sansan kobbong, Atam, elai errmali iel ngatan. Ko mauren nga miplari rengé mijen errmali kele ji jinibb sansan kobbong vini. ²² Ko kerr jijle nga rrapelari rengé metka se Atam, rrapan ko wor rengé mijen, mian ko rrapa-korti tevi Kristo nga rrapa-maur luwi kele rengé mijen. ²³ Ko nanu nir parpelari pirpel le: ni nga mimaur luwi womue evi Kristo, nga mirpe nanen nga m̄itra womu

rengé orsel. Ko vitunen, re daron nga Kristo pia-rremali, ko jinibb sen vajin para-maur luwi. ²⁴ Ko vitunen, bongsi nanu jijle nir p̄irmali. Rengé daron ngok Kristo pulokloksi batbatu jinibb nir ko gavman nir ko numal nga marivi se demij, parajiki jile, ko p̄ilai lweni derteren totoklai pulwi van re nevre Atua Tata sen. ²⁵ Ko rramrongwose nga Kristo pivi Numal pian pian pijpari nga Atua p̄ilngi jile devje nuval jijle nir se Kristo ngatan ko pubbötbböt renger re ßelan ngatan. ²⁶ Musuw ko devje nuval nga vitu jer nen nga Atua pia-lingi ngatan evi mijen. ²⁷ Suri Naul On owra 'Atua elngi nanu jijle arto rengé melve ßelan'. Ko nga muwrai ngok, 'Nanu jijle arto rengé melve ßelan', ngok sete etawi ore Atua. Suri Atua ko elngi nanu jijle rengé melve ßela Kristo. ²⁸ Ko daron nga nanu jijle parto vajin pirpok re derteren se Kristo, ko vitunen, Kristo nga mivi Atua natun, ni kele kobbong p̄ilngi ni lweni van ngatan re derteren se Atua ngok nga womu m̄ilngi nanu jijle marto rengé derteren se Kristo. Ko Atua vajin putori derteren rengé nanu jijle.

²⁹ Ko erpok kele, poro jinibb nga marmij nir sete parmaur luwi kele re mijen, ko suri sev jinibb nir marok-lai baptaes marla wani nir nga sete marbaptaes tuwi, mian ko marmij? ³⁰⁻³¹ Ko suri sev kem namok-p̄elak tetajer nga namlokloksi mauren se kem nga otomori nabmij nabong jijle? Neiren nga milep nga muto rengé inu suri kami, ko mauren nga kamlai rengé Iesu Kristo, Numal se kerr, evi batun nga mowrai iok. ³² Ko iel Epesas erpe inu nomok-palpal tere nanu rrum nir, ko ßelesi sev ko p̄irres suri rengé iel ngatan? Poro nir nga marmij sete parmaur luwi kele rengé mijen, ko rrek erres ma rrapvijuri norrorrmien nga muwra 'Erres ma rraplik rraplelea rraþaan ko rrapminmin kobbong, suri mevi le pa rrapmij, ko

setemun rrama-lesi kele nanu nga mĩrres san.'

³³ Sete kaplengleng, sele kami nga murrur marsij arongwose parlok-loksi kami. ³⁴ Kaploli lilane norrorrmien se kami pĩrres, ko kaplingi kurtweni nololien nga marsij se kami. Ko erres no kami pimanun ko pa, suri kami sopor nirko arrelenge Atua.

Nibe kerr pia-irpese re daron nga rramaur luwi re mijen?

³⁵ Ko rrek jinibb sopor parasusi nabong sapon, parwera "Jinibb nga marmij parmaur luwi pirpese?" Ko "Niber kele para-irpese ko?" ³⁶ Kamwolu lengleng! Sete kamrongwose nga drrum pimij ko wor, nga puloli drruvi nga mĩrres san piplari, erpe mauren nga mimerr.^C ³⁷ Ko winen nga maruwi sete evi drruvi, ejki. Drruvi evi nanu nga mĩmerr taktak, ko elep ko erres p̃elak asi winen, nga mumutmut jile vajin. ³⁸ Atua ko ela sinan tevi drruvi nir erpe nga ni mimrreni. Ko erpok kele, oklai niben tevi nanu jijle nir. ³⁹ Nibe nanu nir sete arrorsan. Viso jinibb sete osorsan tevi viso nanu rrum. Numõn vison enije, ko mesal kele vison enije. ⁴⁰ Ko nanu sopor arto mare re melrin, ko nanu sopor kele arto ngatan. Ko moron ne nanu ne melrin artoe, ko moro nanu ne iel ngatan kele artoe. ⁴¹ Nial sete erpe navõl ko, navõl kele sete erpe moju, ko moju sisamis arinije.

⁴² Ko pia-irpok ko re daron nga jinibb para-maur luwi kele e renge mijen. Niben nga martevni, pian ko pupo ko pumutmut; ko daron nga para-maur luwi kele renge mijen, ko setemun mara-mutmut. ⁴³ Ko nibe jinibb daron nga rramtevni ko rramlesi esij elep, ko derteren sen ejkie; ko daron nga para-maur luwi kele renge mijen, ko niber parres p̃elak, ko derteren ser pilep temijpal. ⁴⁴ Niben nga marmij nga martevnir

arivi ne mauren ne iel ngatan kobong; ko daron nga para-maur luwi renge mijen, ko arivi vajin nga parmaur tevi Atua. Niben ne iel ngatan otoe, ko niko niben ne mauren tevi Atua oto kele e. ⁴⁵ Ko Naul On owra 'Merwomu ngok Atam, Atua ololi evi jinibb nga mĩlai mauren ne iel ngatan'; ko ni nga mivi Atam nga vitu jer nen, Atua ololi evi nemĩn, nga orongwose p̃ilai mauren tevi kerr. ⁴⁶ Ko sete mauren ne nemĩn oto womu, ejki, ko mauren ne iel ngatan oto womu, mian ko mauren ne nemĩn ea-to vitu. ⁴⁷ Merwomu, armajinge renge maw ne iel ngatan; ko m̃ervitu eplari re melrin vini. ⁴⁸ Jinibb jijle ne iel ngatan, niber erpe niben nga marmajinge renge maw ne iel ngatan; ko jinibb jijle ne melrin, niber erpe niben nga nivel renge melrin vini. ⁴⁹ Ko erpe lelingenok rramirpe m̃erwomu nen, nga mivi Atam; ko erpok kele rrapairpe m̃ervitu nen nga miplari re melrin vini, nga mivi Kristo.

⁵⁰ Tasik ko jojik nir, ngel evi mining ne nale suk: Nibe kerr nga vison ko drra muto ren sete mara-van rragrag renge batun vanu se Atua. Ko niberr ngel nga pian ko pimij, sete orongwos p̃ila mauren ne tuwi ngok vini. ⁵¹ Selek nir, kapmurrong p̃irres; ngel evi nale teptepi le san, bowrai tevi kami. Sete kerr jijle ko rrama-mij. ⁵² Ko daron nga drrela davõ nga milep ne nabong nga vitu p̃iting, ko Atua p̃irieni nibe kerr jijle pivesan rrese, pirpe navil nga mivil. Suri daron nga davõ ngok p̃iting, ko Atua puloli nir nga marmij parmaur luwi kele renge mijen, nga setemun mara-mij kele nabong san. Ko p̃irieni kele nibe kerr nga rramaur malum re daron ngok. ⁵³ Suri nibe kerr nga marok-mij, parieni ko wor nga parivi niben nga sete mia-mij nabong sapon. Ko nibe kerr nga marivi ne nejijkien, parieni ko wor nga parivi niben nga sete mia-jijki

^C 15:36 Erpe iel, Pol os̃pe wit, ko kem namlingi drrum, nga puloli mining ne nale sen piplari limjer.

nabong sapon. ⁵⁴ Ko daron nga nanu ngok nir para-rremali, ko nale ne Naul On keke ðirmali nga muwra 'Nanu ngok mijen, Atua olokloksi pa osuw, olokloksi jikle pa.' ⁵⁵ 'E mijen, ngabe ko derteren som vajin? E mijen, erpese kurongwose kuplokloksi kem?' ⁵⁶ Suri nololien ko elai derteren tevi mijen nga muloli mijen orongwos pulokloksi kerr; ko nale nesesreien elai derteren tevi nololien. ⁵⁷ Ko rramwera erres temijpal wor tevi Atua suri mukortoni kerr renge Iesu Kristo, Numal se kerr; ko tetajer ololi rramok-asi.

⁵⁸ Ko ngok, tasik ko jojik nga marres ðelak, kami kaptur ko wor ðiterter, sete kapririr. Tetajer kapmajing ko wor ðiterter renge majingen ngok se Numal se kerr. Ko kamrongwose pae nga daron nga kammajing se Numal se kerr; ko majingen ngok wenen puto wore ko.

16

Merrenien nga piwilwil se kalesia nir ne Isrel

¹ Ngok, ko daron nga kamtuwtuw nevöt suri jinibb se Atua nir, ko numrreni kaploli pusorsan pirpe sev nga mowrai tevi kalesia nir ne Galesia. ² Ko ngok evi nga re nabong on jikle nir, kami sisamis ðilngi taleve nevöt sapon, pirpel: Ni nga mïla nevöt nga milep ðilngi pilep, ko ni nga mïla nevöt nga welili ðilngi puwelili bbong, puto metmet. Suri poro pijki, devinuk ko taka-tipatun bbong nga taka-loli. ³ Ko kaplingi kami sopor nga para-tori nevöt nen nir van Jerusalem e. Ko daron nga bea-luwi vinuk ko bea-uli naul sopor nga bea-wera suri nir tevi kalesia nga Jerusalem nir, ko bokonir van vajin. ⁴ Ko poro ðelesi erres nga inu keke bean, ko nabkorkorti vises van.

Norrormien se Pol suri sel sen

⁵ Daron nga ðeasi Masetonia vajin ko bevinuk ji kami vajin e. ⁶ Ko rrek ðelik piprepriv sapon tevi kami, rrek ðelik pijpari daron ne melas pusuw. Vitunen ko kapa-meteni sel

suk lat nga bea-van keke e. ⁷ Sete numrreni ðelik beblen kobbong tevi kami, ko norrormien suk oto nga poro Numal pimarong ko inu ðelik piprepriv sapon tevi kami.

⁸ Ko norrormien suk oto nga ðelik mun iel Epesas pianan pijpari nabong ne Pentekos. ⁹ Suri sel etðir erres nga bololi majingen iel nga puloli majingen se Numal pian mare. Ko jinibb elep keke arok-tere inu.

¹⁰ Ko poro Timoti piplari iok ji kami, ko kapmetmete ðirres, puloli purnge ðirres nga ðilik tevi kami, suri okmajing se Numal se kerr kobbong erpe inu nomok-loli. ¹¹ Sete kami san puklu wutan re ni, ko kapwilwil ma sen nga ðitajer malum re sel sen re demat, puloli sete putor sweri nanu nga mïkarkar, mian pijpari ni ko tasi kerr nir parluwi keke vini jik. Suri namok-teravi malume le.

¹² Ko re devjen ne tuwa kerr ngok Apolos, nuwrai lilane tevi nga numrreni wor pivivitu suri tasi kerr ngok nir nga parinuk parlesi kami. Ko ni setewor emrreni pivinuk. Rrek poro daron sen putoe ko pia-vinuk pialesi kami vajin.

Bongsi nale se Pol tevir

¹³ Kapmetmet ðirres, sete kaplelea, ko kaptur ðiterter renge nosurien se kami. Sete kapmetutu. ¹⁴ Kaploli nanu jikle re sel ne merrenien.

¹⁵ Tasik ko jojik nir, kamrongwos pae jiljilweren ne Stepanas ko metka sen nir. Nir arivi mïri Akaea nga womu jerjer marlingi nosurien ser renge Kristo, ko marok-ðelak nga parwilwil se kalesia nir. ¹⁶ Ko inu numrreni lengleng nga kaposurir ðirres, tevi keke nir nga marmajing tevir. ¹⁷ Nuir temijpal nga mïlesi Stepanas, Potunatas ko Akaeas. Nir ko arlai wani milnge kami ko arloli nurnge erres. ¹⁸ Arloli inu nolok eir luwi, erpe keke arloli pa nolo kami

eir luwi. Erres kaposuri jinibb nga marirpok.

¹⁹ Ko gortien nir se kalesia nir nga Esia arwera erres tevi kami. Ko Akwila nuru Prisila tevi gortien ne kalesia nir nga marok-ser korti renge naim ser armerreni lenglengen parwerai erres tevi kami renge nise Numal se kerr. ²⁰ Tasi kerr ko joji kerr jijle nir iel arwerai erres ser tevi kami. Kapwera erres tevi kami lululwi, tevi merrenien ko demat.

²¹ Inu Pol vajin, nula pensil ji ñer nga mok-uli tweni nale suk ngel nir, ko nuli vajin 'erres' suk ngel tevi kami.

²² Poro san sete emrreni Atua, ko lolaren se Atua puto ren.

Erres wor Numal, ko sete pipriv ko kupluwi.

²³ Ko nalol nga ñirres se Numal Iesu piptevi kami. ²⁴ Ko merrenien suk piptevi kami jijle renge nise Iesu Kristo. Remse kami.

**Naul Erwen nga Pol
Muli tevi Kalesia nir
rengé
KORIN
Batu nale nga
mivsivseni lut nga
parmeteni naul ngel
puto suri**

Naul (leta) erwen nga Pol muli tevi kalesia nir re Korin, oli re daron nga nir sopor arlolarsi ni ko artere ni. Ko Pol eviseni tevir nga ni orrorrmi eterter nga puloli lilane nanu ngok, ko puloli parkorti luwi kele.

Re bongsi naul ngel nga womunen (batun 1 musuwsuw re 9), Pol ospe suri sev ni mirij nale nga marterter tevir renga naul san nga milai tevir, ko owrai nga ni eir nga nir marunge nale sen, ko marieni norrorrmien ser suri nale sen, ko marloli lilane nanu karkar nga muto livö e nir, ko markorti luwi kele tevi ni. Ko vitunen owrai kele tevir nga nir partuwuw ko wor merrenien sapon nga parlai tevi kalesia seler nir ne Jutia nga joror mijkie.

Ko re bongsi naul ngel nga vitunen (batun 10 musuwsuw re 13), Pol erij eterter sapon tere meri Korin nga marwera nir arivi aposol weretunen, ko arok-lokloksi kalesia nir ne ie re nevsivsenien ser nga sete musorsan. Arok-werai nga Pol sete evi aposol weretunen, ko Pol erij orer eterter ko eviseni nga ni evi weretunen aposol se Iesu Kristo.

¹ Inu Pol nuvi aposol se Iesu Kristo suri marongen se Atua. Ko komru Timoti ngel, tasi kerr, nomor-uli naul ngel tevi kami kalesia ne Korin nir, ko tevi jinibb on petpeti nir nga marlik renga Akaea totoklai. ² Ngel evi loten suk, nga Atua Tata se kerr ko Numal Iesu Kristo porij pirres suri kami ko porlai demat tevi kami jile.

Pol owra erres tevi Atua

³⁻⁴ Rramwera erres wor elep tevi Atua, Tata se Numal se kerr Iesu Kristo, ko Tata se kerr kele. Ni orrorrmi kem tetajer, ko tetajer okla lweni kem daron nga namrunge esij suri jinibb nga marloli misij tevi kem. Ngok ololi kem kele orongwos nabla lweni tasi kerr nir poro parunge pisij suri jinibb nir marojir, renga murrun mawos nen nga Atua muloli pa tevi kem. ⁵ Ngok niko, ewretun jinibb elep pelak aroji kem suri namivi jinibb se Kristo, evi nanu nga mirres kobbong. Suri Kristo ela lweni norrorrmien se kem, ko kem kele orongwos nabla lweni norrorrmien se kalesia minij nir. Ko iok ololi jinibb elep arunge erres nga erres. ⁶ Ko niko poro kem namrunge esij, ko nanu ngok orongwos puloli kami kaprunge pirres, ko kapasi van renga mauren nga mirres nga Atua moklai. Ko poro ma namrunge erres, ko nanu ngok kele orongwos puloli kami kaprunge pirres; ko kaptur piterter, ewretun jinibb nir aroji kami, erpe maroji kem. ⁷ Ko nolo kem nga namlingi renga kami sete pivel lingi kami, suri namrongwose nga kamatur tevi kem renga norongen nga misij ko renga kele vajin norongen nga mirres.

⁸ Tasi kem ko joki kem nir, sete nabsilveni norongen nga misij milep nga mijpari kem renga vanu ne Esia. Elep asi petpeti nga namrongwos nabtori, ko namwera rrek nabmij. ⁹ Ko ewretun namtori mijen se kem tetajer. Ko ngok ololi setemun nambibto renga kem lweni, ko nambibto ma renga Atua nga muloli nir nga marmij armaur luwi. ¹⁰ Ko erpe ololi jile pa tevi kem renga Esia, ko orongwos puloli kele. Namlingi nolo kem oto eterter ren. ¹¹ Ko loten se kami kele suri kem ewilwil se kem. Jinibb elep arok-lot suri kem, ko daron nga marlesi nga Atua mirij mirres suri kem vajin, ko parwera erres tevi Atua suri.

Murru Pol oto limjer bbong

¹² Ko namrunge erres suri majingen se kem iel ngatan, suri namajinge renge sel nga musorsan m̄irres; ko namloli erpok kele tevi kami, ko ean mare kele wor. Sete namsilveni nolo kem sopen, ko sete namvijuri norongwosien se jinibb kobbong. Atua ko ewilwil se kem. ¹³ Ko sev nga namok-uli tevi kami, kami orongwos kaprongwose kobbong. Ko nammerreni kaprongwose nanu p̄etp̄eti nir, ¹⁴ erpe nga kamrongwose kem sopen. Ko kami kaplololi kami e kem vajin renge nabong nga milep se Numal Iesu, erpe kele kem nablololi kem e kami. ¹⁵⁻¹⁶ Ko suri nurongwose erres nanu ngok, norrorrmien suk oto nga bevinuk bokluklu womue kami, mian ko bean Masetonia e; mian ko bolwi kele vinuk ji kami, nga puloli kaprunge p̄irres pivaru. Mian ko kapmeteni sel suk nga ban kele Jutia e. ¹⁷ Ko kami daron nga kamrunge norrorrmien suk ngok suri nivelen suk, ko kamwera "O, Pol elengleng, owlwlu elep p̄elak." Ko sete erpok te. Ko norrorrmien suk sete oto re devjen ne jinibb kobbong norrorrmien ser, nga puloli bowra "O-o", ko mian ko sete epriv ko bowra "Ejki" vajin. ¹⁸ Ko suri Atua tetajer okwilwil suk, ko niko sete nurongwos bowrai nale ngel nuru korti porvesane, "O-o" ko "Ejki". ¹⁹ Suri Iesu Kristo, natu Atua, nga m̄ilik renge nolo kami suri kem Saelas ko Timoti namwerwer renge nospen nga m̄irres tevi kami, ni sete orongwos puwra "O-o" ko "Ejki" orvesane, ko owra "O-o" ko pa. ²⁰ Suri rijrijen p̄etp̄eti se Atua arpelari renge Kristo. Niko renge ni rramwera "Pirpok" tevi Atua, ko rramsurövi Atua. ²¹ Ko Atua ololi inu ko kami kele rramtur eterter renge Kristo. Ko Atua otobbtobbue kerr, ²² ko ela kele Nem̄in On van renge nolo kerr, nga muloli kerr rramrongwose ko jinibb jikle arongwose nga rramivi jinibb se Atua.

²³ Ko suri sev setewor nuvinuk ji kami? Nuwretun, nujuji mare, setewor nulwi vinuk ji kami suri numusus bololi kaprunge p̄isij. ²⁴ Iok sete namwera kaprunge p̄isij suri nosurien se kami ewelili, ko nga kem elep; ejki, suri nosurien se kami otur pa, ko namwera kem ko kami, rrapmajing lut sansan, nga puloli kaṗir.

2

¹ Ko norrorrmien suk eterter nga sete bevinuk kele ji kami poro bololi kami kaprunge p̄isij pirpe daron nga mevinuk womu. ² Ko poro bololi kami kaprunge p̄isij, ko si puloli inu borngē p̄irres luwi? Kami ejki, suri inu nuloli pa kami kamrunge esij. ³ Ko nuli naul suk nga womu nga puloli sete mia-irpok, ko sete kapa-loli inu borngē p̄isij daron nga bevinuk, ko kaploli ma Ḅeir; suri erpok ko osorsan. Suri nurongwose, poro nga inu Ḅeir, ko kami jikle vajin kaṗir kele. ⁴ Daron nga moli naul nen, ko nulik renge norongen nga m̄isij, nurngē esij elep, ko nuting elep. Sete nuwra norrorrmien ngok nga puloli nolo kami pivitan, ko nga ma puloli kaprongwose merrenien suk nga milep nga memrreni kami e.

Kaptelasi ko wor jinibb nga muloli m̄isij

⁵ Ko poro nga san ololi inu nolok evitan, ko sete ololi inu kis kobbong, ko erpe ololi kami jile nolo kami evitan sopen. Iok nuwretun, sete nukrekris. ⁶ Ko suri erpok, ko erpe kami elep kamloli pa m̄ernen orngē esij, ko setemun oto nga san puloli pirpok kele. ⁷ Ko erres kapla lweni vajin nolon, kaploli p̄ir luwi, suri nolon tivitan p̄etp̄eti. ⁸ Kaploli bbong p̄irres tevi, nga puloli p̄ilesi wose merrenien se kami. ⁹ Nuli erpok renge naul suk nga womu nga borongwose nolo kami erpese, poro kaposuri nale suk jikle nir, rreknga ejki. ¹⁰ Ko si nga kami kamtelasi, ko inu kele nutlasi pa. Ko poro

nanu san oto nga ßetlasi san suri, ko ßetlasi rengo no Kristo suri kami. ¹¹ Ko erpok ko puloli Demij sete putor tevtevnie kerr. Rramrong-wose erres gerkerisen sen nir.

Daron nga Pol m̃ilik re Troas ko nolon orrum

¹² Nuvini Troas re majingen suk nga nomok-werwer suri Nosþen nga Mirres se Kristo, ko nulesi Numal ololi metali nga milep san etþir tevik. ¹³ Ko nolok orrum sopen, suri Taetas ejki. Ko niko nuvel lingir, ko nuvini iel Masetonia.

Kristo ololi Pol easi

¹⁴ Ko nuwra erres wor elep tevi Atua nga tetajer ololi rramok-asi suri Kristo, ko ololi mapun nga m̃irres sen nga muto ji kerr suri rramrongwose ni, esesbel iok jijle nir. ¹⁵ Suri Atua ololi kerr rramirpe mapun nga m̃irres se Kristo rengo gunsi nir nga marivi sen, ko para-lai mauren nga m̃irres; ko re kele gunsi nir nga para-van re mijen. ¹⁶ Tevi nir nga marosuri, mapun ngok erpe mapu mauren; ko tevi nir nga para-van re mijen, erpe mapu mijen kobbong. Ko si orongwos puloli nanu ngel nir? ¹⁷ Suri jinibb elep arok-werwer rengo nale se Atua nga bbong parla nevõt ren. Ko kem sete namsilveni nolo kem sopen. Atua okoni kem, ko namok-majing rengo no Atua ko rengo derteren se Kristo.

3

Sel nga mimerr ko sel nga m̃itra

¹ Ko iok namtipatun kele nga nabrij melmelas rrek? Rrek namirpe jinibb sopen ko nammerreni san puli naul nga pusrövi kem nga nablai tevi kami, rrek kami kapuli naul san nga pusrövi kem nga nablai tevi jinibb m̃inij nir? ² Ejki! Kami ko pa kamivi naul se kem, nga maruli rengo nolo kem, nga jinibb jijle nir marlesi ko marlesi wose. ³ Ko oto limjer vajin nga kami kamivi naul san se Kristo nga kem nammajinge, nga maruli sete

tevi pensil, ko tevi Nem̃in se Atua nga derteren sen mutoe. Naul nen sete mariki re nevõt, ko re ma nolo jinibb.

⁴ Nanu ngel nir namrongwoser erres suri Kristo. Namrij re no Atua. ⁵ Sete namwera kem namviter rrek namrongwos nabwera namsan ko namloli nanu san, ejki. Atua ko eptei kem ko ela derteren tevi kem. ⁶ Ni ko ololi namvitere nabmajing rengo Sel nga Mimerr sen. Sel ngel sete erpe nga tuwi nen nga muto rengo naul san, ejki. Nga ngel, ko Nem̃in On ko eviseni. Naul derteren nen ejki, ko nir nga marvijuri para-mij kobbong. Ko Nem̃in On derteren sen otoa, ko orongwos þila mauren.

⁷ Sel nga m̃itra nen nga mariki re nevõt nir nga m̃imajing bbong mijen eplari tevi nosrövien nga milep. Meri Isrel nir sete arongwos parmenteni Moses non suri erinrin elep þelak ren. Mian ko sete epriv ko nosrövien nen osuw. ⁸ Poro þirpok, ko nosrövien ne sel nga mimerr se Nem̃in On þirinrin pilep þiasi. ⁹ Suri Sel se Moses nen ewer lokloksi bbong jinibb, ko nosrövien nen otoa. Ko Sel nga Mimerr ngel ololi jinibb omomsawos erres, ko niko nosrövien nen pilep asi. ¹⁰ Sel nga m̃itra, nosrövien nen otoa bonevis, ko lelingenok ejki, suri etra vajin. Ko nga mimerr vajin nosrövien nen elep nga elep lingi. ¹¹ Sel nga m̃itra oto toto bbong, ko nosrövien nen otoa. Ko Sel nga puto tetajer, nosrövien nen elep asi lenglengen.

¹² Suri nga namosuri nga Sel nga namok-werwer ren erinrin erres erpok, no kem sete emanune sopen; ¹³ ko sete namrongwos nabloli þirpe Moses, nga m̃itawi ore non tevi kalik san, nga puloli m̃eri Isrel nir sete parlesi nosrövien nga muto ren nga mokan ngatan. ¹⁴ Ko m̃eri Isrel nen nir, erpe nor eseser wonti vane. Ejpari lelingenok, erpe kalik nen oto orer vane daron nga mareve naul ne Sel nga Mitra. Suri Kristo esan kobbong orongwos þila tweni

jir. ¹⁵ Ko ejpari lelingen, daron nga mareve naul se Moses, ko erpe kalik nen oto ore norrorrmien ser vane. ¹⁶ Ko daron nga san erieni lweni ni van ji Numal, ko kalik nen ejki tweni vajin. ¹⁷ Suri Numal evi Nemñin, ko daron nga Nemñin se Numal mivini, ko okla tweni noslosloen jijle nir nga rramsolosloir. ¹⁸ Ko kerr jijle, nanu san ejki nga muto ore no kerr, ko rrammeteni erres nosrövien se Numal. Ko daron nga rrammeteni, ko Numal, nga mivi Nemñin, tetajer mok-rieni kerr rege nosrövien nga tetajer mok-an mare, nga mian ko rrapa-sorsan tevi ni.

4

Derteren nga milep jer nen oto wor ji Atua

¹ Ko ngok, suri Atua orrorrmi kem ko ela majingen ngel tevi kem, sete nolo kem evitan. ² Ko namtur ngasue sel nga marloli silveni nanu nga marsij nir. Sete namvijuri gerkerisen, ko sete namrieni nale se Atua pivi gerkerisen, ko nomokwerwer limjer re weretunen. Jinibb jijle arongwose, ko Atua kele erij se kem nga namweretun. ³ Ko poro nospen nga namok-werwer ren oto kelti sopen, ko oto erpok ji nir bbong nga marok-an re mijen. ⁴ Nir ko sete arosuri, ko atua ne ngatan ngel opongi mete norrorrmien ser nga sete parlesi moron ne nosrövien ne nospen nga mñirres ne Kristo, nga musorsan pini tevi Atua. ⁵ Suri sete namok-supe suri kem lweni, ko namsupe Numal Iesu Kristo, nga mñilngi kem namivi jinibb ne majingen sen. ⁶ Suri Atua, nga tuwi muwra "Moron piplari rege nemalik", ni kele ololi moron sen omor vaseni vajin nolo kerr nga rraplesi wose nosrövien se Atua re no Kristo. ⁷ Ko nanu nga marres pelak ngel nir namok-torir rege nibe kem, nga mirpe bbong sopen dan san. Ko niko rramlesi nga derteren nga milep jer nen oto wor ji Atua, ko kem ma ejki. ⁸ Jinibb tetajer aroji

kem, ko sete artor pini nolo kem. Namtur mñemav, ko sete namtur pot. ⁹ Arok-loli esij tevi kem, ko sete Atua elinglingi kem namsan. Artoni kem namvitan, ko sete nammij. ¹⁰ Ko tetajer erpe namwosi mijen se Kristo rege nibe kem. Ko ngok puloli mauren sen kele piplari rege nibe kem. ¹¹ Tetajer kem nammaur ma, ko suri namvijuri Iesu, ko jinibb nir arwera parsoni kem van re mijen. Ko ngok puloli mauren se Iesu piplari rege nibe kem ne mijen. ¹² Niko derteren ne mijen emajing ji kem, ko niko ololi mauren emajing ji kami.

¹³ Naul On owra 'Nuosuri, ko niko nurij'. Nemñin On ko ela nosurien nen, ko Nemñin On kele elik ji kem. Ko niko kem kele namosuri, ko namok-rij. ¹⁴ Ko namrongwose, Atua nga muloli Numal Iesu emaur luwi re mijen, puloli kem kele nabmaur luwi kele tevi Iesu, ko puloli nabtur tevi kami rege non. ¹⁵ Nanu jijle oto nga piwilwil se kami, ko niko merrenien se Atua daron nga mijpari jinibb elep vajin, ko puloli jinibb pilep parwera erres wor tevi Atua ko parsurövi.

Rrambibto re Atua

¹⁶ Niko sete nolo kem evitan. Ewretun nibe kem ngel vare okan ngatan nga pimij, ko nolo kem ma, Atua nabong jijle okloli nga pian ko pimerr luwi kele. ¹⁷ Ko norongen nga mñisij ngel ewelili bbong ko oto bbong omrrol, ko puloli rrapvitere nosrövien nga milep nga milep temijpal, ko nga puto tuwi ngok vini. ¹⁸ Ko niko sete namokmeteni nanu nir nga mete kem ngel nir marongwos parlesir, ko namokmeteni ma nanu nir nga mete kem sete arongwos parlesir. Suri nanu nir nga meter marlesir paran ko parsuw kobbong, ko nanu nga ma sete rramlesir lelingenok parto tuwi ngok vini.

5

¹ Rramrongwose nga poro nga nibe kerr ngel, nga marirpe naim nga rramlik rer iel ngatan, poro nga parsij vajin, ko Atua p̄ilai naim nga mimerr tevi kerr. Nanu ngok, sete san emajinge; oto re melrin mare, ko puto tuwi ngok vini. ² Renge naim ngel iel ngatan orongwos rraprunge p̄isij, ko rrammerreni lenglengen rraplik re naim nga re melrin nen. ³ Ko nibe kerr nga mimerrr pirpe kele sunsun nga mimerr nga rrapuri, puloli sete erpe rrama-malmal. ⁴ Rramlik mirpel re nibe kerr ko rramrunge esij, nanu nir arrowsi kerr. Iok sete erpe rrammerreni rrapmalmal, ko rrammerreni ma rrapuri nibe kerr nga marmerr nir. Ko niko mauren pia-torrlai mijen. ⁵ Atua ko ololi rramvitere nanu ngel, ko ni kele ela Neñin On, nga muloli rramrongwose erres nga rramivi sen. ⁶ Niko sete nolo kerr evitan nabong san, suri rramrongwose nga daron nga rramlik re nibe kerr ngel, ko setewor rramlik re naim se Numal. ⁷ Rrambibto bbong re Atua; setewor rramlesi nanu nga marres nir nga ni pia-lai tevi kerr. ⁸ Niko nolo kerr sete evitan, ewretun jinibb elep arloli esij tevi kerr, ololi rrammerreni rrapiel lingi nibe kerr ngel ko rraplik ji Numal. ⁹ Ko nanu nga milep nga rrampelak tweni, poro rramlik malum re nibe kerr ngel rreknga ejki, evi nga majingen se kerr puloli ni p̄ir. ¹⁰ Suri kerr p̄etp̄eti rraptur ko wor nabong san re no Kristo, ko ni puwra suri majingen se kerr sisamis, poro p̄irres rreknga p̄isij, ko pia-lai nowli kerr.

Kristo emij sere kerr

¹¹ Niko nammetutue Numal, ko namok-p̄elak nga nabrevei jinibb nir. Sete namrongwos nabsilveni nolo kem e Atua, ko nuwra rrek kami kele kamrongwose nolo kem. ¹² Iok ete namok-sursurövi kem kele; kami kobbong orongwos kapsurövi kem, daron nga kamjiljilwer tevi

nir nga marsursurövi lweni nir suri nanu ne vare nir, ko nanu ne nolor ejki. ¹³ Suri poro nga ewretun namlengleng, ko namlengleng suri namok-loli majingen se Atua. Ko poro norrorrmien se kem erres, ko iok evi nga nabwilwil se kami. ¹⁴ Merrenien se Numal owowomue kem, suri namrongwose, san emij sere jinibb jile. Iok erpe nir jikle armij. ¹⁵ Ko ni emij serer, nga daron nga marmaur malum, ko sete parmaur suri nanu nga nir kobbong marmerrnir, ko parmaur ma nga parmajing se ni nga mimij serer ko mimaur luwi.

¹⁶ Niko setemun namlesi nanu nir erpe jinibb kobbong nir marlesir. Bonevis ko namlesi Kristo erpok, ko lelingenok vajin ejki mun. ¹⁷ Suri poro san okorti tevi Kristo, ko evi jinibb nga mimerr. Nanu nga martera nir arasi pa, ko nanu nga marmerr nir arini vajin. ¹⁸ Atua ko evi batu nanu jikle ngel nir. Ni ko ololi namivi lweni selen, ko ololi kem nammajing sen nga nabsuṗe tevi jinibb nir nga nir kele parivi lweni Atua selen nir. ¹⁹ Erpe Atua emajing rurrngi Kristo nga puloli jinibb jikle parivi lweni selen nir. Setemun puwra lokloksir suri nololien ser nir. Ko ololi kem namivi jinibb sen nga nabsuṗe suri nosp̄en nga m̄irres sen, sel nga jinibb nir parivi lweni selen.

²⁰ Erpe namivi devje nevre Kristo; erpe Atua erij re kem jingo kem. Namngoni kami eterter rene majingen se kem se Kristo, kapini kapivi sele Atua. ²¹ Ni nga m̄irrlenge puloli nanu nga m̄isij san, Atua evrrali erpe jinibb nga m̄isij, nga puloli kerr nga rrama-korti vajin tevi Kristo, rrapivi jinibb nga marmomsawos m̄irres re no Atua.

6

¹ Niko nammajing tevi Kristo, ko namngoni eterter nga sete kaplokloksi nanu nga m̄irres p̄elak nga Atua m̄ilai tevi kami. ² Suri Atua owrai rene Naul On, 'Renge daron

mawos nen ko nurnge nale se kami, ko renge nabong mawos nen ko nula mauren tevi kami.' Lelingenok le evi daron mawos nen; nabong mawos nen evini le pa.

Majingen se Aposol nir

³ Nammusus nablingi niblaot san puto ore san, suri jinibb nir tarwer lokloksi majingen se kem. ⁴ Ko oto limjer renge majingen se kem totoklai nga namivi jinibb se Atua. Jinibb elep arloli esij tevi kem, ko namtur eterter, pesveni nat esij p̄etp̄eti, namrunge esij, ⁵ jinibb arvirrali kem, arwirre kem van re naim ne nekaien, jinibb arpapal vija-jeng. Nam̄pelak lenglengen, numer aji kem, sete namrongwos nabmatur. ⁶ Ko tetajer namvijuri sel nga mumomsawos m̄irres, namvijuri norongwosien nga m̄irres, namloli nolo kem epriv, namloli erres tevi jinibb jijle nir. Sete namsilveni nolo kem sapon, nammerreni jinibb jijle nir, ko Nem̄in On eptevi kem. ⁷ Nale se kem ewretun tetajer, ko Atua ela derteren tevi kem. Joro nuval nir nga marval e tweni murrunga mumomsawos m̄irres arto re nevre kem rres ko nevre kem mair. ⁸ Nabong sapon, ko jinibb nir arongwos partori kem p̄irres; nabong sapon, ko arongwos parllokloksi nise kem. Nabong sapon, arij erres suri kem, ko nabong sapon, arij esij suri kem. Arwera namkerkerasi jinibb nir, ko ejki, namweretun tetajer. ⁹ Jinibb elep sete arongwose kem, ko kami ma kamrongwose kem erres. Erpe nabmij, ko ejki, nammaur. Arvirrali kem ma, ko sete nammij. ¹⁰ Erpe nabting, ko ejki, nam̄ir. Erpe joro kem ejkie, ko namla nijor nga marres milep tevi jinibb elep. Erpe nijor se kem ejkie, ko erpe kele nanu p̄etp̄eti nir arivi se kem.

¹¹ Meri Korin nir, nale se kem tevi kami oto limjer, sete namsilveni sapon. Metali ne nolo kem etp̄ir tevi kami. ¹² Sete nanu san ekikior renge kem devjen nga kem, oto bbong ji

kami nolo kami. ¹³ Nomok-rij tevi kami erpe nurij tevi natuk mawos nir. Kami vajin, kaptasi nolo kami.

Moron sete orongwos pibbölji nemalik

¹⁴ Sete kapkorti p̄elak tevi nir nga sete marivi kalesia. Murrunga m̄irres sete orongwos pukorti tevi murrunga nga m̄isij. Moron sete orongwos pibbölji nemalik. ¹⁵ Kristo sete orongwos p̄imajing korti tevi Demij. Kerr nga rramosuri, sete orongwos rrapkorti rragrrag tevi nir nga sete marosuri. ¹⁶ Nai demij nga marsavi rrongrrongvi sete orongwos putur renge Naim On se Atua. Ko kerr le rramivi Naim On se Atua nga mimaur tuwi ngok vini. Suri Atua owra 'Belik tevir ko pa, ko bevi Atua ser, ko nir parivi jinibb suk nir.' ¹⁷ Niko Atua owra kele, 'Kapruj ngasue nir nga marsij, ko kaplik ngasue nir. Sete kapjipari nanu nga m̄isij, ko niko vajin betkai kami ¹⁸ ko bevi Tata se kami, ko kami kapivi natuk norman ko nesevin nir.' Niko nale se Atua ne derteren p̄etp̄eti.

7

Pol eir suri m̄eri Korin nir

¹ Sele kem nir nga nammerreni kami, suri nga rijrijen se Atua oto erpok, rrapwirre murrunga nga m̄isij pibbölji batu nai ngok. Rrapmetutue Atua, ko rraploli nibe kerr ko nem̄i kerr poron p̄etp̄eti.

² Kaprrormi kem renge norrorrmien nga m̄irres. Sete namloli esij tevi san, sete namlokloksi san, ko sete namla ore joro kami san e joro kem. ³ Nomok-rij erpok, sete evi nga bewer lokloksi murrunga se kami. Suri erpe nuwrai pa, nutori kami re nolok. Rrammaur korti ko rrapa-mij korti. ⁴ Nolok otutun suri kami, nurnge erres suri kami. Nat m̄ikarkar re kem, ko sete nolok evitan sapon, ko nuir lenglengen. ⁵ Ko daron nga namini Masetonia e, ko sete namlesi mosien sapon, ko nat ekarkar p̄etp̄eti. Balpalen oto rrerrale kem, ko metutuen oto re

liven. ⁶ Ko Atua nga mokla lweni nir nga nolor maran ngatan ela lweni kem daron nga Taetas miplari. ⁷ Namñir luwi, sete kis nga namlesi Taetas, ko nga ni ospe kele nospen ne kami. Owra kamrrorrmimi inu elep, kamtengsik, ko kamrij tere nir nga marwera parwer lokloksik. Ko niko nuir elep. ⁸ Rrek naul nga moli ololi kamrunge esij, suri nale suk eterter, ko nolok sete olwi nga moli. Suri ewretun ololi kamrunge esij beblen; ⁹ ko mian ko kamlesi wose nanu nga mowrair, ko nolo kami olululwi, ko kamlinglingi murrun nir nga mowra surir. Niko nuir. Suri Atua emajing daron nga kamrunge esij ngok, ko niko nale se kem nga miterter sete olokloksi kami sapon. ¹⁰ Suri daron nga norongen nga misij miplari ji Atua, ko orongwos puloli nolo kerr pulululwi, ko rrapasi van re mauren. Lok erres. Ko norongen nga misij nga mokpelari re bbong ngatan ngel okloli rrapan re mijen. ¹¹ Ko norongen nga misij nen nga miplari ji Atua ololi erres elep. Ololi nibe kami ous nga kaploli nise kami pirres luwi. Ololi kamlolarsi nir nga marloli misij, ko kamvirralir. Kamrrorrmimi elep nanu nga mowrair, ko kamrrorrmimi tutuner. Kamloli erres petpeti. ¹² Ko nurongwos bowrai, batu norrorrmien nga muloli moli naul nen tevi kami sete eplari re devjen ne ni nga muloli misij, rrek re devjen ne ni nga marloli misij tevi. Ejki, nuli erpok nga puloli kaplesi wose rengen no Atua norrorrmien se kami lweni nga kamrrorrmimi vane kem miterter. ¹³ Ko inu nulesi, ko nolok eir.

Ko nolok eir lenglengen daron nga Taetas mivini. Suri ni eir rengen murrun nga kami jikle kamla lweni ni daron nga milik ji kami. ¹⁴ Nusrosrovi pa kami tevi Taetas, ko ni elesi nuwretun. Nuwretun rengen nale suk minij nir nga mowrair tevi kami, ko nuwretun rengen kele nale nir nga mosrosrovi kami tevi

Taetas. ¹⁵ Ko norrorrmien sen nga murrorrmimi kami e okan mare daron nga murrorrmimi jipari murru kami, nga tetajer kamvijuri nale sen tevi metutuen nga milep daron nga milik ji kami. ¹⁶ Niko nuir, suri nurongwose, kaposuri tetajer.

8

Murrun nga marlai tevi nir nga nevrer mumrrol

¹ Tasi kem nir, nammerreni kaprongwose sev nga meling kalesia ne Masetonia nir arloli, nga miviseni nolon nga mirres se Atua. ² Nir arlik rengen norongen nga misij nga murrorrmimi nir, ko joror ejki rres. Ko suri neiren ser nga milep, arloli nolor erres nga erres ³ ko arlai tevi tasi kerr nga marlik Jutia sev nga marongwos parlai, ko asi nga marongwos parlai. Nir kobbong ⁴ arsus eterter tevi kem nga poro parongwos parwilwil se jinibb on nen nir.

⁵ Ko arloli asi nga namrrorrmimi, ko arlai womu nir lweni tevi Atua ko tevi kem, suri marongen se Atua. ⁶ Niko namwera jilijle tevi Taetas nga mitipatune nanu nga mirres ngel tevi kami, nga pivinvini ore pirres. ⁷ Suri kaman pa mare rengen nanu jikle nir: rengen nosurien, rengen nale, rengen norongwosien, ko rengen merrenien nga kammerreni inu e, nibe kami ous. Ko niko nammerreni kapan mare rengen nanu ngel kele.

⁸ Numusus bosoni kami, ko nurij suri nanu nga kalesia nga Masetonia marloli, nga borongwos weretunen kami merrenien se kami erpese. ⁹ Kamrongwose nalol nga mirres pelak se Numal se kerr Iesu Kristo. Ni joron elep nga elep, ko evel lingir nga pivini iel ngatan, nga puloli kami vajin joro kami pilep.

¹⁰ Rengen inu nelesien suk, rrek erres poro kapvinvini ore vajin sev nga kamtipatune re sia nga womu. Kami kamrrorrmimi womue, ko kami kele kamloli womu jere nir jikle. ¹¹ Ko ngok, kaploli jile

vajin, nolo kami pimaaur ren. Ko kaploli tevi sev nga muto pa re nevre kami. ¹² Poro kammorong erres, ko Atua ñir re sev nga kamlai. Sete orongwos kaplai ñiasie sev nga kamlingi nika, ko poro bbong pusorsan tevi, ko erres.

¹³⁻¹⁴ Ko re iok kele, numusus kami kappelak, ko nir ñinij nen parmosi bbong; ko suri lelingenok kami joro kami elep nika, erres nga kaplai tevi nir nga nevrer mumrrol. Ko poro nabong sapon kami nevre kami omrrol ko nir nijor ser elep, ko nir vajin arongwos parlai tevi kami. Erpok ko osorsan re devjen nuru kes. ¹⁵ Aruli pa rengo Naul On, 'Ni nga ñiser kortoni milep, sete oup ñelak; ko ni nga ñiser kortoni ewelili bbong, sete numer aji.'

Taetas nir paran Korin

¹⁶ Namwera erres tevi Atua nga muloli Taetas kele orrorrmi tutune kami erpe kem. ¹⁷ Ko ni emarong daron nga namwerai tevi nga pian ñilesi kami, ko ni kobbong emrreni elep pian. ¹⁸ Ko nabkoni san kele pipitevi Taetas. Mernen kalesia jijle arsurövi, suri ewerwer erres ñelak rengo Nospen nga Mirres. ¹⁹ Mernen ko kalesia nir artobbobbue nga pipitevi kem rengo nivelen se kem nga nablai nevöt ngel van. Ko nevöt ngel evi nga puloli jinibb nir parsurövi Numal, ko puloli jinibb nir parlesi wose nga nammerreni nablai se nir nga nevrer marmumrrol rengo nanu nir.

²⁰ Namtobbobbue nuru ngok porpitemi kem mirpok nga puloli sete san purongwos ñiwer lokloksi kem rengo sel nga namloli tevi nevöt nga milep ngel. ²¹ Nammerreni elep sel se kem pusorsan ñetpeti rengo no Atua ko re kele no jinibb nir.

²² Niko nabkoni kele tasi kerr kele san, nga namok-lesi tetajer mivi drrav nga marale ñirres, ko lelingenok vajin daron nga ñilesi nga kamterter mirpok, ko emrreni lenglengen kele wor pipitevi kem.

²³ Ko Taetas eptevik nabong elep rengo majingen suk ñetpeti, ko re kele nga noborlai se kami. Ko tasi kerr ñinij nen nuru, nuru ormajing se kalesia ñetpeti nir, ko majingen se nuru ololi jinibb nir arsurövi Kristo. ²⁴ Ko niko kapmetmete nir ngok rengo merrenien nga milep, nga puloli kalesia ñetpeti nir parongwose nga namweretun daron nga namok-sursurövi kami.

9

Nevöt nga piwilwil se kalesia nir rengo Jutia

¹ Nurongwose, nolo kami erres ñelak pa, ko boli tama sapon kele rengo naul ngel suri nevöt ngok. Erpe kamrongwose, evi nga rraplai tevi kalesia nir iak Jutia. ² Nurongwose, kammorong pa nga kaplai sapon van, ko nusrövi pa kami tevi kalesia nir nga rengo Masetonia. Nuwrai tevir, nuwra "Kalesia nir nga rengo Akaea artur metmet nga parlai van, etipatun pa sia nga womu pa." Ko nolo kami nga ñir mirpok ngok ololi nir elep kele iak Masetonia armarong kele parlai van. ³ Ko nukoni tasi kerr ngok nir nga puloli nale se kem ngok suri kami sete pivini pivi nale nawon, ko kaptur metmet ko pa terai, pirpe nga namsupe pa suri kami tevi ñeri Masetonia nir. ⁴ Poro mijki, ko dea-pitevi ñeri Masetonia nir sapon vinuk ko nada-lesi nga sete kamtur metmet, ko no kem tiawis rengo nale nga namwerai suri kami, ko kami kele no kami tiawis lenglengen. ⁵ Ko niko nulesi erres poro bokoni tasi kerr ngok nir parwowomue kem, parinuk ji kami ko parloli lilane nanu nir re devjen ne nevöt ngok. Ko erres ñelak nga kamwerai pa kaplai. Ko mirpok ko puto metmet ñirres tera daron nga kem nabinuk, ko puloli kele kaplai rengo nolon nga ñirres, ko sete suri marsoni kami.

Atua emrreni ni nga m̃ilai renge nolon nga m̃ir

⁶ Kaprrormi nanu ngel: ni nga muruw muwelili p̃ili tweni kele puwelili kobbong, ko ni nga muruw milep p̃ili tweni pilep kele wor. ⁷ Jinibb j̃ijle p̃ilai ko wor pusorsan pirpe nolon m̃ir nga p̃ilai, sete nga puloli nolon purnge p̃isij e, rrek suri ornge marsoni. Suri Atua emrreni ni nga m̃ilai renge nolon nga m̃ir. ⁸ Ko Atua joron elep temijpal, ko ni p̃ilai nanu nir tevi kami tetajer, puloli tetajer nevre kami sete pumrrol re nanu san, ko orongwos vajin kaplai tetajer tevi nir si nga nevrer marmumrrole nanu nir. ⁹ Erpe Naul On owrai, owra 'Ni elai elep tevi nir nga nevrer marmumrrol. Sel nga m̃irres sen oto tetajer.' ¹⁰ Ko Atua nga mok-lai winen tevi nir nga maruw ko nanen nga rrapaani, p̃ilai kele winen pilep tevi kami, ko puloli kap̃ili tweni pilep kele wor suri sel nga m̃irres se kami. ¹¹ Ko orongwos kaplai pilep tevi jinibb nir tetajer, puloli jinibb pilep parwera "Erres wor" tevi Atua suri nevõt nga kami kamlai ko kem namtori van jir. ¹² Suri majingen nga m̃irres ngel nga kamloli ololi nanu eru kis: ela se kalesia nir nga nevrer marmumrrol, ko ololi kele nga jinibb elep arwera erres wor tevi Atua. ¹³ Nanu nga m̃irres nga kamloli ngok ololi jinibb nir arlesi wose nolo kami, ko puloli parsurövi Atua, suri kamosuri nospen nga m̃irres se Kristo erres, ko suri kamlai tevi nir ko tevi jinibb j̃ijle nir. ¹⁴ Ko puloli parlot suri kami nga parrormi kami pilep suri nanu nga milep nga Atua muloli renge nolo kami. ¹⁵ Rrapwera erres wor elep tevi Atua suri merrenien nga m̃irres asi nga ni m̃ilai tevi kerr!

10

Pol erij tevi nir nga marwera derteren ser ejkie

¹ Kami sopor kamwera nga inu nomok-manun re no kami, ko nga

nomok-rij eterter sapon re bbong daron nga m̃elik ngasu vajin. Ko numrreni kapmurrong nale suk ngel, suri Kristo kele nolon ean ngatan ko nolon emaot. ² Erpok kele, kami sopor kamwera nga mevi-juri murrun ne iel ngatan. Daron nga bevinuk vajin ðelesi kami, ko rrek ðerij wor p̃iterter sapon tevi nir. Sete kaploli nga ðerij p̃ir-pok. ³ Ewretun namlik iel ngatan, ko sete namvijuri murrun ne iel ngatan. ⁴ Ko joro nuval se kem sete arivi nanu ne iel ngatan, ko derteren ner otoe nga Atua m̃ilai, nga nabrrerrarre lat nga Demij murul totkoni. Ko namok-rrerrarre nale gerisen ⁵ ko namok-lokloksi norrorrmien j̃ijle nga mian mare ko nga muto ore ko muloli jinibb nir arrelenge Atua. Ko namrrol totkoni norrorrmien j̃ijle nir se jinibb nir, ko namloli marosuri Kristo. ⁶ Ko daron nga kami kaposuri erres vajin, ko nabor alje nir nga marmusus parosuri.

⁷ Kamok-meteni bbong nanu ne vare nir. Poro san ok-wera nga ni evi jinibb se Kristo, ko ni purong-wose ko wor nga kem kele namivi jinibb se Kristo. ⁸ Rrek ewretun nurij elep p̃elak suri derteren suk nga Numal m̃ilai tevi kem aposol. Ko derteren nen sete evi nga nablok-loksi kami, ko nga nabor jilijle kami. Ko sete nok ewis nga m̃erij mirpok suri derteren nen. ⁹ Ko numusus bololi kapmetutue inu suri nale nga moli re naul suk nir. ¹⁰ Suri kami sapon kamok-wera "Pol naul sen nir arwun saute nale nga m̃iterter. Ko daron nga ma m̃ilik ji kerr, evi jinibb nga milemij nawon, ko nale sen nir armeljariv nawon." ¹¹ Nir nga marij mirpok p̃armetmet ko wor, suri daron nga nablik vajin ji kami ko nabloli vajin pusorsan pirpe nale se kem nga marto renge naul.

Pol erij tevi nir nga marwera ni osrosrövi lweni ni

¹² Ko nammetutu nabwera kem namrres asi nir nga marok-wera nir lweni niser aran mare. Ko nir arlengleng, suri tetajer arok-wera nga nir marres, ko arok-meteni lweni bbong nir kis kobbong. ¹³ Ko kem nammusus nabsursurövi kem pirkok suri nanu nga sete musorsan nga nabrij suri. Nabrij bbong suri majingen nga Atua mukoni kem nabloli. Ko majingen se kem ejpari kami kele. ¹⁴ Ko niko sete namsursurövi þelake kem lweni, suri kem namla nosþen nga mïrres evinuk ji kami. ¹⁵ Ko sete kem namoksursurövi kem suri majingen nga jinibb mïnij muloli. Ko nammerreni nga kami kapan mare rengen nosurien se kami, puloli majingen se kem pivini mare kele iok. Ngok mirpok tetajer nammerreni nabloli. ¹⁶ Ko nabwerwer rengen nosþen nga mïrres rengen vanu nga ngasu wor nir e kami vajin, lat nga setewor jinibb san evan ewerwer. Ko erpok sete nabsursurövi kem suri majingen se jinibb mïnij.

¹⁷ Ko Naul On owrai owra 'Sete san pusrurövi lweni ni, pijki, ko pusrövi ma Numal.' ¹⁸ Nir nga marok-wera nir lweni niser aran mare sete arweretun. Atua kobbong esan orongwos puwra jinibb san erres rreknga erpese.

11

Pol erij tere aposol ne gerisen

¹ Kaplinglingi ta inu þerij mun se lenglengen sapon. ² Nurrormi terae kami, erpe Atua kele orrorrmï terae kami. Kami kamirpe nesenwarreng nga setewor mian ji jinibb san, ko nga inu nulngi ore pian ji Kristo kis kobbong. ³ Ko numtutu vajin suri nulesi erpe nga nir nga marini ji kami ko marok-rij melmelas marwera niser maran mare ko marivi 'aposol', erpe parlokloksi vajin norrorrmien se kami nga kamlingi pa rengen Kristo. Erpok kele numet nga mïsisj nen muloli tuwi daron nga mïkrekrasi Iv rengen nale ne neni

rretrrun nga muwrai tevi. ⁴ Suri kammarong pae nir arinuk ji kami. Ko arwerwer ma suri Iesu, ko nale ser suri Iesu arinijnij wore. Ko arwerwer suri Nemïn On ko suri Nosþen nga Mirres, ko nale ser suri ngok nuru kele arinijnij wore. Ko kamosuri bbong nale ser, nga sete pa osorsan tevi nga inu nuwerwer e ko nga kamosuri womu.

⁵ Niser mïrres O! Ko inu nisek sete ean ngatan rragrrag rengen nir. ⁶ Ewretun re devjen ne rijen, sete nurongwos þerij kemkamne erpe nir, ko re ma devjen ne norongwosien, sete nuan ngatan rragrrag re nir. Ngok kamrongwos pae erres.

⁷ Rrek nuloli esij nga sete nungoni nevöt san ji kami daron nga mïewerwer rengen Nosþen nga Mirres se Atua tevi kami, rrek? Ko nuloli inu nuan ngatan, ko kami kaman mare. ⁸ Ko nuloli kalesia mïnij nir arwulik daron nga mïemajing ji kami. Erpe nuvnae nir nevöt ser nga puwlik daron nga mïemajing se kami. ⁹ Ko tetajer daron nga mïelik ji kami iok, poro nevrek pumrrol re nanu san, ko tasi kerr nga Masetonia arok-lai tevik, ko sete nuloli kami kampelake tevik. Ko numusus bololi pirkok nabong pisan. ¹⁰ Nuwretun rengen weretunen se Kristo nga muto jik, nok eterter nga pirkok ko pa tetajer rengen iok Akaea, ko sete san þiwer orek nga mosrosrövik rengen. ¹¹ Ko suri sev sete nungoni nanu san ji kami? Suri nga sete numrreni kami? Ejki, Atua ko orongwose nga memrreni kami elep!

¹² Ko þetajer nga bololi pirkok. Erpok ko bolokloksi nale se aposol gerisen nen nir nga maroksursurövi nir lweni, marok-wera marmajing osorsan erpe inu. ¹³ Nir sete arivi aposol weretunen. Ark-erkeris suri majingen ser, ko arloli mete jinibb owonwon, ko arloli jinibb nir arrormi nga marivi aposol se Kristo. ¹⁴ Ko sete rraptaole iok, suri Demij kele ololi mete jinibb nir owonwon, ko ololi arrormi ni

evi anglo ne moron! ¹⁵ Niko jinibb sen nir arloli osorsan erpe ni daron nga marloli mete jinibb owonwon ko marwera marmajing suri sel ne murrun nga musorsan. Atua putor vitrangir pilep suri nanu nga marloli.

Norongen nga m̄isij se Pol

¹⁶ Sete kaprrormi nga inu nulengleng. Ko poro ewretun kamrrormi ko erpok, ko kaplingingik bosrosrövik mun sapon pirpe lenglengen san! ¹⁷ Berij le sapon; rrek nale suk sete pivi nale se Numal, ko pivi nale se san nga m̄ilengleng. ¹⁸ Ko suri nir elep arsursurövi nir lweni suri nanu nga nir kobbong marloli, ko rrek inu kele bololi pirpok, bosrosrövik sapon. ¹⁹ Kami norongwosien se kami otoa, a? Ko niko kammarong bbong kaprunge nale se nir nga marlengleng. ²⁰ Kammarong bbonge san nga mukoni lokloksi kami, san nga m̄ikrekrasi kami, san nga mivnae ji kami, san nga murrormi ni evi jinibb san ko muwje vasu kami. ²¹ Numanun nga bowrai, ko daron nga kem namlik ji kami, ko kem sete namviter ko nabloli pirpok!

Ko poro san owra pusrosrövi ni lweni, ko inu kele bololi pirpok. (Kamlesi nurij se lenglengen vajin!) ²² Nir arivi m̄eri Ipru, a? Ko inu kele nuvi san. Meri Isrel ko nir? Ko inu kele. Metka se Epram ko nir? Inu kele. ²³ Jinibb ne majingen se Kristo ko nir? Rrek nulengleng nga bowrai, ko bowrai tama: inu nuasie nir rege iok. Nurat elep asie nir, nuan re naim ne nekaien nabong elep asie nir, arviralik vavis kis asie nir, ko otomori bemij vavis kis. ²⁴ Valim kis ko nupal ji m̄eri Isrel nir nga marvirrviralik ejpari ngavöl itul drromon esiw (39). ²⁵ Vatul ko m̄eri Rom nir arevjik tevi nai nga milep san, ko nabong san jinibb sapor artuwek e nevöt. Drrav nga m̄esa rer nir, itul kis arron. Ko rege drrav nga itul nga marron

nga, rege san, nuilong jer rege dis nutrin ko nutpong san. ²⁶ Nivelen suk elep lenglengen, ko nutori mijen suk rege nuwi nga muwlu milep, rege jinibb venao, rege niaken suk nir m̄eri Isrel, rege jinibb ne vare nir, rege ngaim nga marlelep nir, rege lolo merwer, rege dis, ji nir nga markerkeris nga marwera marivi kalesia. ²⁷ Nuplak elep, nurat elep. Nabong elep sete numatur erres. Numer ajik, nolok ememes, melas ajik suri sunsun nga mori sete emtul, eminmaniv, ko sete evtere melas. ²⁸ Ko nanu kele san nga muto jik tetajer evi nga nomok-rrormi p̄elak kalesia nir rege lat jijle nir. ²⁹ Poro nir san nolon pimelisna, ko inu kele erpok, nolok emelisna. Ko poro nir san evitan, ko inu nurnge esij e.

³⁰ Poro bosrosrövik, ko bosrosrövik bbong suri derteren suk nga mijkie. ³¹ Atua, Tata se Numal Iesu Kristo orongwose nga sete nukrekris. Rrapsurövi ni tuwi ngok vini. ³² Daron nga m̄elik Damaskas, ko jinibb nga mimetmete ngaim nen se numal Aretas ololi jinibb nuval sen sapor artur metmet re metali ne ngaim nga parrul totonik. ³³ Ko ejki mun, suri selek sapor arsongnik van re narr san ko arjurönik rrurrngi lat nga m̄itp̄ir e san re naworr, ko arjurönik van ngatan re dan, ko nuwlu asi.

12

Pol owra tweni nanu nga milep nga ni m̄ilesi

¹ Bosrosrövik ko wor. Bela sev ko p̄irres ren? Ko bololi tama. Bospe vajin suri nanu sapor nga Numal mivisenir tevik. ² Nurongwose jinibb le san nga mivi kalesia san. Ko evi sia esngavöl drromon ivij (14) pa, ko arlai van re melrin itolin, nga mare jer nen. Nurrlenge, ematur lesi lebbong, rreknga niben mawos le wor mian. Atua kobbong esan orongwose iok. ³ Erpe nga mowrai, nurongwose nga m̄ernen arlai van

re melrin, ko nurrleuge, ematur lesi lebbong, rreknga niben mawos le wor mian. Atua kobbong esan orongwose iok. ⁴ Ko arlai van re melrin; ko reuge ie ni ornge nanu sopor nga marres nga marres nga sete orongwos jinibb san puspe re nale san ne iel ngatan. ⁵ Niko bosrosrövi mernen; ko re inu devjen nga inu, sete nurongwos bosrosrövik. Bospe bbong derteren suk nga mijkie. ⁶ Ko poro nga bosrosrövik, ko iok sete nulengleng, suri nuwretun bbong. Ko sete bosrosrövik, suri numusus kapmetenik van mare, ko numrreni kaprrormi bbong nanu nir nga mololir pa ko nale nir nga mowrair pa.

⁷ Ko Demij ololi nanu san esij re nibek, ko nanu ngok erpe evrralik ko orrul totoni nolok nga sete pian mare pelak, ko nga sete bolololik suri nanu nga marlelep nga melesir. ⁸ Ko nulot van ji Atua vatul nga pila tweni nanu ngok jik. ⁹ Ko ni owra lweni teik, owra "Ewretun, nik derteren som ewelili, ko inu derteren suk puwosim ko pa. Ko daron nga nik nibem mimelisna, ko inu derteren suk emajing erres pelak vajin." Ko niko nuir nga bospe pilep lenglengen nibek nga mimelisna vajin, nga puloli derteren se Kristo puto jik. ¹⁰ Ko niko numarong bbong derteren suk puwelili, jinibb nir parwer lokloksik, jinibb nir parojik, daron nga miterter pijparik, ko niblaot lele nir parto pelaot suri mevijuri Kristo. Suri poro derteren suk puwelili, ko ngok derteren suk pilep ko vajin.

Pol orrorrmī kalesi ne Korin nir

¹¹ Nurij se lenglengen nga merij re devjen suk mirpok, ko kami ko kamloli mololi mirpok. Moro kami ko kapsurövi inu, ko ejki! Inu sete ma nuvi jinibb nga welili reuge nir ngok nga marsursurövi lululwenir marwera marivi aposol, ewretun sete nuvi jinibb san! ¹² Orongwos kaplesi kobbong emerer nga mevi aposol suri nelesien nir ko nanu nga

marinijnij nawone nir nga mololir, reuge nolok nga mipriv, daron nga melik ji kami. ¹³ Kamjiekie nanu sansan kobbong nga meling kelesia minij nir marloli, nile: sete kammeteni suri inu. Kaptelasi inu nga mololi misij tevi kami erpok!

¹⁴ Pivatul le pa bevinuk belesi kami. Ko sete bongoni nanu san ji kami. Sete numrreni nevöt se kami, ko numrreni kami kobbong. Suri sete erres nga bipi san puwngani tata sen, ko tata sen ma puwngani bipi. ¹⁵ Numarong bela nevöt suk jikle, ko nibek kele, nga bewilwil se kami. Ko ewretun merrenien nga kammerreni inu e pian ngatan suri inu merrenien nga memrreni kami e ean mare?

¹⁶ Niko kamlesi vajin nga sete nuloli kampelak suri inu. Ko rrek kapwera "Pol ololi erpok nga pikrekrasi kerr, musuw ko pia-lai nanu san ji kerr." ¹⁷ Ejki nga ejki rres! Ko nir san nga mokonir vinuk ekrekrasi kami, rreknga ejki? Ejki rres ma. ¹⁸ Nuloli Taetas evan, ko nukoni kele tasi kerr minij nen kele eptevi. Rrek Taetas ekrekrasi kami rrek? Ejki, suri ni norrorrmien sen osorsan bbong tevi nga inu, ko ni ololi osorsan bbong tevi nga inu nomokloli.

¹⁹ Kami kamrrormi rrek tetajer namok-rij nga nabwer ore nale se kami nga muwra pulokloksi kem? Ejki! Tetajer namok-rij erpe Kristo emrreni ko erpe Atua emrreni. Ko nanu jikle nga namloli, namloli nga nabwilwil se kami, sele kem nir nga nammerreni kami. ²⁰ Ko numtutu dea-vinuk ji kami ko delesi kami sete kamlik erres erpe numrreni, ko kami kele taklesi inu dololi nanu san nga kami sete kapmerreni. Suri numtutu delesi takrij latlat, nolo kami tilelep, nolo kami tumrrol, nolo kami tukul, takworworsur, takrij otot tevi kami lululweni, nolo kami tian mare, ko nat tikarkar ji kami. ²¹ Numtutu dea-vinuk ko Atua tuloli nok tiwis re no kami, ko dea-tengsi nir tilep nga tarloli pa

nololien ko sete nolor olululwi, ko nga nolor timrreni aseni nesevin, ko nga tarloli tisij tevi nesevin.

13

Bongsi nale se Pol

¹ Vatolin le vajin bevinuk ßelesi kami. Naul On owra 'Poro jinibb san owra

þirij tere selen, ko nuru þieru rrek nir þitul ko pa parij se nale nen.'

² Nuwra bowrai tevi nir nga marloli pa nololien, ko tevi nir minij nen nir, erpe nga mowrai pa re daron erwen nga melik ji kami, ko bowrai lweni kele nga melik ngasue kami vajin: Poro bolwi kele vinuk, ko botor vitrangi kami vajin. ³ Ko kaprongwose þirres vajin nga Kristo erij rrurrngi inu. Ko ni daron nga muwra þiete kami, ko ni derteren sen sete puwelili, ko derteren sen pilep. ⁴ Ewretun derteren sen ewelili daron nga murrul re nai pelaot, ko lelingenok vajin ni emaur rege derteren nga milep se Atua. Ko kem namkortoni tevi Kristo, ko kem kele derteren se kem ewelili; ko nabmaur rege ni mauren sen re derteren nga milep se Atua rege no kami.

⁵ Kaprrowrrow kami lweni. Kamtur ko rege nosurien se kami, rreknga ejki? Rrek sete kamrongwose nga Iesu Kristo elik livo e kami? Poro pijki, ko kamtor jabbble þetþeti! ⁶ Ko numrreni kami kaprongwose nga kem sete namtor jabbble. ⁷ Namok-lot van ji Atua nga sete kaploli þisij. Iok sete namloli nga jinibb nir parlesi kem majingen se kem erres, ko nga kami kobbong kaploli þirres, pesveni jinibb nir arlesi kem majingen se kem erres rreknga erpese. ⁸ Suri sete namrongwose nabloli nanu san nga puto ore weretunen, ko nga ma putor jilijle. ⁹ Namir bbong daron nga derteren se kem ewelili ko derteren se kami elep. Ko namok-verus van ji Atua nga kapa-momsawos þirres þetþeti. ¹⁰ Niko nomok-uli naul ngel

vinuk ji kami daron nga melik ngasu ngel; nuli nga kami kaþete lweni kami, ko poro bevinuk vajin ko setemun bololi nanu nga marterter sapon tevi kami rege derteren nga Atua milai pa tevik. Suri derteren nen sete evi nga ßerrarre nanu, ko nga ma bololi pian mare.

¹¹ Rrek otomori nale suk pusuw ngel. Nuwra erres wor tevi kami. Kapþelak nga kapa-momsawos þirres þetþeti; kaprunge nale suk nir; norrorrmien se kami pisansan; kaplik rege demat. Ko Atua nga mivi Atua ne merrenien ko Atua ne demat þilik livo e kami.

¹² Kapwera erres tevi kami lululweni tevi merrenien ko demat. ¹³ Kalesia jijle nir arwera erres tevi kami. ¹⁴ Ngel evi loten suk, nga nalol nga mirres se Numal Iesu Kristo, ko merrenien se Atua, ko gortien se Nemin On puto ji kami jijle.

**Naul nga Pol Muli
tevi Kalesia Nir renge
GALESIA
Batu nale nga
mivsivseni lut nga
pargeteni naul ngel
puto suri**

Renge daron nga ni muli naul ngel, ko Pol ornge esij elep ko orrorrmi elep mēri Galesia nir suri nga nir elep arivel lingi nevisvisenien nga Pol mīlai tevir bonevis, ko arvijuri nevisvisenien se jinibb mīnij sopor nga marok-wer lokloksi Pol ko nospēn nga mīrres. Nir arwera kalesia nir parvijuri ko wor nale nesesreien rreknga lo (law) nga Moses mīlai tuwi tevi mēri Isrel nir, ko paran re bae ser. Ko Pol owra eterter nga nosurien esan kis kobbong, nga jinibb muosuri Iesu Kristo, evi sel nga jinibb san pumomsawos pīrres re no Atua. Renge sel ngok, ko Nemīn On okpitevi kalesia nir, ko ololi murrun ser erres pēlak easi jinibb san nga mīplak nga pivijuri nale nesesreien tama san.

Pol owra “Erres” tevi nir

¹ Inu Pol, nuvi aposol san. Sete jinibb san elngik, suri nanu ngok sete eplari re devjen ne jinibb. Iesu Kristo ma elngik, ko Atua Tata nga muloli ni mimaur luwi kele re mijen. ² Inu tevi kalesia niaken suk jijle nir ne iel, namwera “Erres” tevi kami kalesia nga kamlik re vanu ngok Galesia.

³ Nurongwose, Atua Tata se kerr ko Numal se kerr Iesu Kristo porlai merrenien ko demat tevi kami. ⁴ Iesu Kristo emarong lweni ni pimij pīsre nololien se kerr, nga pītka tweni kerr re ngatan nga mīsij ngel. Iok evi kele marongen se Atua Tata

se kerr. ⁵ Rrapsurōvi ni tuwi ngok vini. Pirpok ko.

Nale mīnij ngok nga kamrunge sete evi nospēn nga mīrres se Kristo

⁶ Nutaol lengleng nga kamwolu lingi Atua ngavilvil mirpok ko kamvijuri vajin nospēn mīnij san! Suri Atua everuse kami renge merrenien se Kristo. ⁷ Ko nospēn nga mīrres mīnij san ejki kele mun, ko jinibb kobbong sopor arwera parlokloksi kami ko parieni nospēn nga mīrres se Kristo. ⁸ Ko poro nga kem bbong, rreknga anglo san pivel re melrin vini ko pīwerwer re nospēn mīnij san tevi kami nga sete musorsan tevi nga inu mēwerwer pa ren tevi kami, Atua putor vitrangi ko wor rengen suri. ⁹ Iok namwerai pa osuw, ko lelingenok nuwra lweni kele: poro jinibb san pīwerwer tevi kami renge nospēn mīnij san nga sete musorsan tevi nga kamrunge pa musuw, Atua putor vitrangi ko wor rengen suri.

¹⁰ Nga mērij mirpok, kamrunge erpe numrreni bololi jinibb nir parunge pīrres kobbong re inu, rrek numrreni bololi Atua purnge pīrres re inu? Ko ejki, Atua kobbong. Rreknga numrreni bololi berres re no jinibb? Ejki! Poro nga bololi pirpok ngok, setete nuvi jinibb ne majingen se Kristo. Ko niko nir nga marieni nospēn nga mīrres se Kristo ko nga marwer lokloksi inu erpok arkerkeris kobbong.

Pol ospe suri ela majingen sen ji Kristo erpese

¹¹ Tasik nir, numrreni kaprongwose nanu ngel: nospēn nga mīrres nga nomok-werwer ren sete eplari jinibb, ejki. ¹² Ko sete jinibb san elai tevik, ko sete jinibb san evisvisenik ren, ejki. Ko Iesu Kristo ko wor eviseni tevik.

¹³ Kamrunge pa nospēn ne sev nga nomok-loli daron nga mevijuri malum sel se mēri Isrel nir nga marok-lot rengen. Nomok-oloji pēlak kalesia se Atua nir; nuwra

betelmajir pijpari loten ser pusuw.
¹⁴ Ko nuan mare reнге sel se m̄eri Isrel nir nga marok-lot rengen, asi re m̄eri Isrel elep nga marivi dul suk. Ko nuvijuri p̄elak b̄irterwarreng se kem nir reнге sel nga marwerai tuwi.

¹⁵ Ko Atua otobbtobbu womue inu re daron nga mematur malum re depai tasu suk, ko everuse inu, suri ni nolon nga m̄irres. Ko emarong vajin ¹⁶ piviseni ni Natun tevi inu, nga bospe suri nospen ne ni tevi jinibb ne vare nir. Re daron mawos nen, sete nususi rongorngе keke tevi jinibb keke san, ¹⁷ ko sete nuan Jerusalem nga belesi nir nga marivi aposol womu re inu. Ko nuvel ko numawos pa Arepia nuvesane, mian ko nulwi vini keke Damaskes e. ¹⁸ Vitunen vajin re sia itul, ko nuan vajin Jerusalem nga bosusi rongorngе tevi Pita. Ko nulik jin ejpari nabong esngavöl drromon elim (15). ¹⁹ Sete nulesi aposol m̄inij san, Jemes kobbong, tasi Numal. ²⁰ Nanu nga molir ngok tevi kami sete arivi gerisen, arivi weretunen ko wor mawos Atua.

²¹ Mian ko nuan vajin re vanu Siria ko re vanu Silisia. ²² Ko kalesia nir nga marlik Jutia setewor arlesi wose nok. ²³ Arunge ma nospen nek nga marsupe mirpel: “Ni nga mokojoji kerr bonevis, lelingenok vajin okwerwer re nosurien nga bonevis mok-lokloksi.” ²⁴ Ko arsurövi Atua suri inu.

2

Pol ejiljilwer tevi aposol m̄inij nir

¹ Vitunen vajin re sia esngavöl drromon ivij (14), ko nuan keke Jerusalem e tevi Banapas, ko nula Taetas keke eptevik. ² Nuan suri Atua owrai tevik nga ban ko wor. Ko nukorti tevi nir nga martorir marivi jinibb nga marlelep, kem namsan kis. Ko nuwra suri nospen nga m̄irres nga nomok-werwer ren tevi jinibb ne vare nir. Suri doktor jabble re lat san, tuloli majingen suk tivi

nanu nawon, ko nir ma parwera momsawose ko tevik. ³ Ko ejki, nir arlesi nanu jikle armomsawos erres kobbong. Re devjen ne bae keke, ko sete aron tertere selek Taetas. Ni evi m̄eri Gris san, ko setewor ean re bae se m̄eri Isrel nir.

⁴ Ko nir sopor armerreni ni pian re bae. Nir ngok arkerkeris nga marwera marivi kalesia, ko arvij vini tweni parleslesi suri nivelen nga kerr rramiel sisarow ren re Iesu Kristo. Ko nir arwera parloli rrapivi demij maur keke. ⁵ Ko sete nammorong parasie kem sopen, suri nammerreni nabor totoni weretunen ne nospen nga m̄irres ngel puto p̄irres tetajer, suri namrorrmi kami.

⁶ Ko nir nga ma jinibb martorir marivi jinibb nga marlelep, sete arwera keke nale san tevik. (Poropivi weretunen nga marivi jinibb nga marlelep evi nanu nawon ji inu, suri Atua elesi jinibb jikle nir arsorsan kobbong.) ⁷ Ko nir sete arwera keke nale san tevik, ejki rres. Ko arlesi evi weretunen Atua elngi pa reнге inu nospen nga m̄irres sen nga bowra tweni tevi jinibb ne vare nir, pirpe nga m̄ilngi womu pae reнге Pita nga ni puwra tweni tevi m̄eri Isrel nir. ⁸ Ko Atua ela derteren tevi Pita nga pivi aposol nga pian ji m̄eri Isrel nir, ko Atua keke ela derteren tevi inu nga bevi aposol nga bean ji jinibb ne vare nir. ⁹ Ko Jemes ko Pita ko Jon arlesi wose vajin derteren nga Atua m̄ilai tevik. Nir ngok, jinibb nir artorir erpe burtur. Ko arini vajin ko arrul totkoni komru Banapas nevre komru rres, erpe nomorivi seler. Ko armarong nga komru noboran ji jinibb ne vare nir, ko nir paran ji m̄eri Isrel nir. ¹⁰ Ko arwera bbong nga komru noborrormi beres ko nir. Ko nanu ngok mawos kobbong, numrreni lengleng womu pae nga bololi.

Pol ewer ore Pita

¹¹ Ko mian ko daron nga Pita mivini Antiok vajin, ko nutur imare

re non nutre ni, suri ololi sarrsarre. ¹² Suri womu Pita okaani nanen tevi jinibb ne vare nir. Ko daron nga jinibb sopor nga Jemes mukonir marini vajin, ko ni ewij ngasu kerkerasi jinibb ne vare nen nir, suri emtutue nir nga martori nale nesesreien se m̄eri Isrel nir eterter, ko nga marungasi jinibb ne vare nir. ¹³ Ko nir m̄inij nen nir nga marivi kalesia re m̄eri Isrel nir arkorti tevi Pita renge murrun gerisen ngok. Ko Banapas kele arwos tweni vajin renge gerisen ser ngok.

¹⁴ Ko daron nga inu m̄elesi marloli mirpok, ko sete arivel mawos renge weretunen ne nos̄pen nga m̄irres, ko nuwrai tevi Pita renge no nir jijle, “Nik kuvi m̄eri Isrel san. Ko kulik vajin erpe jinibb ne vare san, suri setemun kuvijuri nale nesesreien se m̄eri Isrel nir, suri kuvi pa kalesia. Ko erpese vajin kuruj ngasue jinibb ne vare nir erpok, erpe kungasir kele, ko kuwra kupon tertere nir parlik pirpe m̄eri Isrel nir?”

Nosurien evi nanu nga milep ji m̄eri Isrel nir ko ji jinibb ne vare nir kele

¹⁵ Kem namiak namivi m̄eri Isrel, ko sete namivi jinibb ne vare nga m̄eri Isrel nir marungasir. ¹⁶ Ko lelingenok vajin kem namrongwose nga jinibb san sete orongwos puloli lweni ni pumomsawos p̄irres re nga mivijuri nale nesesreien se m̄eri Isrel nir, ejki. Orongwos pumomsawos p̄irres ko re bbong nosurien sen re Iesu Kristo. Ko niko kem kele namosuri pa Iesu Kristo nga Atua puloli kem nabmomsawos p̄irres suri nosurien se kem re Kristo, ko sete suri nga namvijuri nale nesesreien. Suri sete san orongwos pumomsawos p̄irres re nga mivijuri nale nesesreien, ejki. ¹⁷ Ko m̄eri Isrel nir nga martori nale nesesreien ser nir eterter arungasi kele kem vajin, suri setemun namvijuri nale nesesreien ser, ko namok-vijuri sel nga Atua puloli kem nabmomsawos p̄irres suri bbong nosurien se kem

re Kristo. Ko nir arwera vajin kem nololien se kem otoa erpe jinibb ne vare nir, ko arwera kele Kristo evi batu nololien. Ko ejki nga ejki rres nawon! ¹⁸ Nurrerrarre tweni nale nesesreien ser nir nga marokwer ore nanu milep. Ngok sete evi nololien nga m̄isij nga mololi mirpok. Ko poro nga bemajing lweni nale nesesreien ngok nir, ko ngok ko ma erpe nololien nga m̄isij suk putoe vajin!

¹⁹ Ko re devjen nga renge nale nesesreien, numij ko pa ren. Nale nesesreien nen kobbong otor pinik. Ko ngok evi nga bemaure se Atua nga bemajing sen vajin. Erpe arwuse totonik pa re nai pelaot tevi Kristo. ²⁰ Ko erpe inu vajin setemun numaur, ko Kristo ko vajin emaur regek. Ko re nga memaur malum renge nibek ngel, numaur suri nosurien suk kobbong nga mosuri natu Atua. Ni emrrenik elep, ko ela ni lweni suri inu.

²¹ Bololi ototvi vajin nale suk pumrrol: Merrenien se Atua, nga mukoni natun Iesu Kristo nga pimij sere kerr, elep nga elep temijpal. Ko nir nga marwera jinibb san orongwose pumomsawos p̄irres suri nga mivijuri nale nesesreien arkerkeris kobbong. Suri poro nale ser ngok evi weretunen, ko niko Kristo emij nawon vajin, ko merrenien se Atua evi nanu nawon.

3

Nale nesesreien rreknga nosurien?

¹ E, kami m̄eri Galesia, kamlengleng. Siko ololi suri kami, nga muloli kamieli lingi Kristo? Nuwer metelepe mijen se Kristo renge nai pelaot tevi kami. ² Nuwra borongwos nanu sansan ji kami, ngel: Kamlai pa Nem̄in On suri nga kamvijuri nale nesesreien? Ejki, kamlai suri kamrunge ko kamosuri nos̄pen nga m̄irres. ³ Erpese kamlengleng temijpal mirpok? Kamtipatun pa re

Nem̃in On, ko kamwera vajin kapv-
invini ore re derteren ne nibe kami
kobbong! ⁴ Nanu elep arpelpelari ji
kami, ko pesveni ko? Ejki, nuosuri
wener partoe ko. ⁵ Bosusi kele:
Atua nga mokla Nem̃in On tevi kami
ko nga mokloli nanu nga marinijnij
nawone nir livö re kami okloli erpok
suri nga kamvijuri nale nesesreien,
rreknga suri kamrunge ko kamosuri
nospen nga m̃irres? ⁶ Erpok kele
'Epram osuri Atua, ko Atua owrai
vajin nga ni omomsawos erres suri
nosurien sen', erpe Naul On owrai.

⁷ Niko kamrongwose nir nga no-
surien ser mutoe, nir mawos nen
ko arivi metka mawos se Epram.
⁸ Naul On owra wowomu pae nga
suri nosurien ser kobbong Atua pia-
loli jinibb ne vare nir parmomsawos
p̃irres ren. Ko niko Naul On owra
wowomue tevi Epram erpel: 'Atua
p̃irij p̃irres suri jinibb ne vare nir
rengē nik.' ⁹ Epram osuri Atua
ko Atua erij erres suri Epram. Ko
erpok kele nir p̃etp̃eti nga marosuri
Atua, Atua erij erres suri nir. ¹⁰ Nir
nga marmajil rengē nale nesesreien
nga parvijuri majingen nen, ko Atua
oungasir. Suri Naul On owra 'Atua
ongasi jinibb jijle nir nga sete marvi-
juri tajer nale p̃etp̃eti nir nga marto
rengē nale nesesreien.' ¹¹ Ko vesan
kele, rramrongwos alje nga sete san
orongwos pumomsawos p̃irres re no
Atua rengē nga mivijuri nale neses-
reien, suri Naul On owra 'Mer nga
bbong mumomsawos m̃irres rengē
nosurien sen ko, ni ko pimaur.' ¹² Ko
sel nga jinibb san pumomsawos
p̃irres rengē nale nesesreien sete evi
sel ne nosurien, ejki. Suri Naul On
owrai kele, 'Ni nga bbong mivijuri
nale nesesreien nir pimaur surir.'
¹³ Ko Kristo ervei tweni kerr, ololi
Atua setemun oungasi kerr, suri nga
ni ela luwe nungasien nga Atua oun-
gasi kerr ren, nga nale nesesreien
muspe. Ololi erpok re nga murrul re
nai pelaot, suri Naul On owra 'Jinibb
san nga marevji pini, ko marruloni
niben re nai san, ngok rramlesi wose

nga Atua oungasi, suri ela norongen
nga m̃isij temijpal.' ¹⁴ Ko niko rengē
Iesu Kristo vajin Atua purongwos
p̃irij p̃irres suri jinibb ne vare nir
pusorsan tevi nga m̃irij m̃irres suri
Epram. Ko kerr rramrongwos vajin
rraplai Nem̃in On nga Atua m̃irijrij
e nga p̃ilai, suri nosurien se kerr.

Nale nesesreien rreknga nale ne rijrijen?

¹⁵ Tasik nir, borrongrrongvi re
jinibb. Poro nga jinibb p̃ieru por-
marong kokorti re nanu san nga
porloli ore marongen se nuru ngok,
ko sete jinibb san orongwos vajin
p̃irieni kele rrek puwra kele mun
nale san kele pian ren. Suri orloli
ore jile ko pa. ¹⁶ Ko erpok, Atua
ela rijrijen sen womu pa tevi Epram,
ko nale nesesreien nga mia-vini vitu
sete orongwos p̃irieni. Ko Atua ela
rijrijen sen ngok tevi Epram ko tevi
metka sen san. Ko re iok, Naul On
sete owra 'tevi metka som nir', ejki,
ko owrai ma 'tevi metka som san'.
Metka sen ngok evi Kristo ko. ¹⁷ Ko
nanu nga milep nga mowra bowrai
nen, erpel: Atua elai pa rijrijen sen
tevi Epram owomu. Ko vitunen,
sia ongut vavij bbulin ngavöl itul
(430) easi osuw, ko nale nesesreien
ea-vini vajin. Ko niko nale neses-
reien ngok sete orongwos pulokloksi
marongen ngok se Atua ko p̃irieni
rijrijen sen. ¹⁸ Suri poro nga nelaien
se Atua eplari rengē nale nesesreien,
ko setemun orongwos piplari rengē
rijrijen. Ko Atua ela nawon pae tevi
Epram suri rijrijen sen. ¹⁹ Ko erpese
vajin re nale nesesreien? Evini suri
sev? Arevei oto tevi nale rijrijen
suri bbong nololien nir se jinibb
nir. Ko arlingi oto erpok pijpari
nga metka nen se Epram nga marlai
nale rijrijen ngok tevi pia-pelari. Ko
nale nesesreien nir, Atua elair tevi
anglo nir, ko nir vajin arlai tevi
Moses, ko Moses elai tevi m̃eri Isrel
nir. ²⁰ Ko daron nga ma Atua m̃ila
nale rijrijen sen tevi Epram, ko ni

esan kis kobbong elai mawose tevi Epram, sete jinibb san otur liven.

²¹ Ko erpok, nale nesesreien ngok oto tere nale rijrijen se Atua rrek? Ejki nga ejki rres nawon! Ko poro nga nale nesesreien orongwos puloli jinibb parmaur, ko niko vajin jinibb nir parmomsawos p̄irres ren. Ko ejki, sete erpok. ²² Suri Naul On owrai pa nanu p̄etp̄eti nir arto pa re derteren ne nololien. Ko nale rijrijen kobbong vajin orongwos p̄ila tweni jinibb re derteren ne nololien suri nga marosuri Iesu Kristo.

Kerr p̄etp̄eti rramivi sansan re Iesu Kristo

²³ Ko daron nga nosurien ngok setewor mivini wor, ko nale nesesreien owlu ore kerr, ejpari nga nosurien ngok m̄irrmali vajin. ²⁴ Erpe nale nesesreien emetmete kerr mijpari nga Kristo mivini vajin, ko rramomsawos erres suri nosurien vajin. ²⁵ Ko suri nga nosurien m̄irrmali vajin, ko nale nesesreien setemun emetmete kerr vajin. ²⁶ Kami jijle kamivi natu Atua suri kamosuri Iesu Kristo. ²⁷ Suri kami p̄etp̄eti nga kampaptaes rege Kristo, erpe kamuri pa mauren se Kristo. ²⁸ Ko kerr jijle vajin rramorsan, poro rramivi m̄eri Isrel rrek poro rramivi jinibb ne vare, ko poro rramivi demij maur rrek poro rramiel sisarow, ko poro rramivi norman rrek poro rramivi nesevin. Kerr p̄etp̄eti rramivi sansane rege Iesu Kristo. ²⁹ Ko poro kamivi jinibb se Kristo, ko kamivi vajin metka se Epram, ko kaplai vajin nelaien se Atua nga m̄irijrij e rege nale rijrijen sen.

4

Rramivi natu Atua

¹ Bowra rrongrrongvi re bipiwarreng san nga tata sen joron milep. Daron nga m̄er wel nen muwelili malum, setewor otori joro tata san. Ko jinibb m̄inij sopor nga tata sen m̄ilngir armetmete ni ko nijor nen nir, pian pia-jipari daron nga

tata sen m̄ilngi nga ni pilep vajin ko p̄ilai nanu p̄etp̄eti nir vajin. ² Ko poro puwelili malum, ko pusorsan pini tevi demij maur se tata sen nga sete mutori nanu san evi sen.

³ Ko erpok kele re kerr. Daron nga rramwelili malum rege sel se Atua, ko rramivi demij maur se demij nir ne iel ngatan. ⁴ Mian mian ko ejpari momsawos daron mawos nen vajin, ko Atua okoni vajin ni Natun. Ni eak re nesevin san, ko eak re daron momsawos nga nale nesesreien murrul totkoni malum mauren se jinibb nir. ⁵ Ko ni evini nga pujri lweni kerr nga nale nesesreien murrul totkoni kerr, ko nga kerr rrapivi vajin natu Atua.

⁶ Ko suri rramivi vajin natu Atua, ko Atua okoni Nem̄i Natun vini rege nolo kerr, ololi kerr rramverus Atua evi Tata se kerr. ⁷ Ko niko kerr setemun rramivi demij maur, rramivi vajin natu Atua. Ko suri nga rramivi natu Atua, ko niko Atua pia-lai tevi kerr nanu jijle nga m̄ilngir parivi se natun nir.

Pol orrorrmi m̄eri Galesia nir

⁸ Ko erpok ko, bonevis kamrerrenge Atua, ko kamivi demij maur se demij nir nga sete marivi atua. ⁹ Ko lelingenok vajin, kamrongwos pae Atua (rreknga erresres ma bowrai Atua orongwose kami). Ko erpese kammerreni kele kapluwi van ji demij ngok nir, nga marmelisna ko joror marjiekie? Erpese kammerreni kapivi luwi demij maur ser kele? ¹⁰ Kamtori nabong sopor, ko navöl sopor, ko daron sopor, ko sia sopor nga marsupsuđer rege nale nesesreien se m̄eri Isrel nir! ¹¹ Numtutu deplak nawon pa suri kami.

¹² Niaken suk nir, nungoni kami eterter nga kampirpe inu, erpe nga inu nurpe pa kami. Sete kamloli rragrrag nanu nga m̄isij san tevik. ¹³ Kamrongwose inu numsi re nibek daron nga m̄ewerwer re nosp̄en nga m̄irres tevi kami womu.

14 Ko mesien nga mulolik sete kamungasik tevi, nurongwos ma kamlesi evi nanu nga m̄isij. Ko sete kamruj ngasue inu, ko kamlaik erpe anglo san se Atua, erpe Iesu Kristo. 15 Ko nibe neiren se kami ne wosenen? Nurongwose, re wosenen kami kapla tweni mete kami ko kaplai tevi inu, poro kaprongwose kaploli pirpok. (Erpe iok nus̄pe suri nolo kami nga m̄irres nga sete murongwos pusuw tevi inu.) 16 Ko erpese kamok-rij tere inu vajin, kamloli inu nurpe vajin devje nuval se kami? Rrek kamloli erpok suri nga m̄erij re weretunen tevi kami?

17 Ko lenglengen ne jinibb ne nevisvisenien ngok nir arsurövi kami re nale nga marivi neni rretrun marres arwera parlum̄i nolo kami rer. Ko partur ore kami vajin ko kami vajin kapsurövi kis nir vajin. 18 Erres nga parsurövi kami, poro wor nolor parres. Ko erres kele nga kamsurövi inu daron nga m̄elik tevi kami. Ko suri sev kammosi re daron nga m̄elik ngasu vajin? 19 Natuk nir! O, nuṗlak elep re kami daron nga womu kamini kamivi kalesia, osorsan tevi nesevin san eṗlak nga puwosi bipi sen ṗiak. Ko rrek ḃeṗlak luwi kele vajin pijpari nga nolo kami parini parmomsawos pirpe nolo Kristo. 20 O, poro nga ḃelik tevi kami lelingen ngel! Ko poro nga borongwos ḃerieni nale suk tevi kami! Suri nomok-rrormi lenglengen kami.

Jiljilweren suri Eka ko Sera

21 Kapwerai ta tevi inu, kami nga kammerreni kaplik renye nale ne nesesreien, sete kamrunge nanu nga nale ngok muwrai? 22 Suri aruli erpel, nga Epram natun norman eru. Tuwen evi natu Eka, nga mivi nesevin ne majingen sen; ko tuwen evi natu nesevin nga mivel sisarow san, nisen Sera, Epram wor nesen sen mawos. 23 Ko bipi nga nesevin ne majingen muwosi, eak suri marongen se jinibb kobbong. Nisen ko Ismael. Ko bipi nga ma nesevin

nga mivel sisarow muwosi, eak suri rijrijen se Atua ko wor. Ni nisen ko Aesak. 24 Ko ngok orrongrrongvi nanu ko san. Nesevin ngok nuru orirpe sel eru ngok nga jinibb san puruj mori lesie Atua. Sel tuwen nen eplari renye botwen ngok Sinae, botwen nga Atua m̄ila nale nesesreien tevi Moses. Ko nir nga marvijuri sel ngok arivi demij maur, erpe Eka ko metka sen nir. 25 Ko niko Eka erpe botwen nga Sinae nga muto renye vanu Arepia, ko erpe kele Jerusalem ne lelingenok, suri ni tevi metka sen nir arivi demij maur. 26 Ko Jerusalem nga mimerrnen nga muto renye melrin, ni erpe jinibb san nga mivel sisarow, ni ko evi tasu se kerr. 27 Suri aruli erpel renye Naul On: 'Kuṗir, nik nga kum̄er nga setewor kumvesi natum san rragrrag. Kupsorrvij ko kupkail suri kuṗir, nik nga setewor kumwosi bipi san wor. Suri ni nga mutur nawon, natun pileplep ṗiasie ni nga diwen sen mutoe.'

28 Ko kami, niaken suk nir, kamivi natu Atua suri rijrijen sen, erpe Aesak, natu Sera. 29 Ko erpe re wosenen, Ismael, nga m̄iak suri marongen se jinibb, okoji Aesak nga m̄iak suri rijrijen se Atua, ko erpok kele lelingenok arok-oji kerr. 30 Ko Naul On owrai erpese? Owrai erpel: 'Kupwirr tweni nesevin ne majingen nuru natun, suri natu nesevin ne majingen sete orongwos ṗilai nijor se tata sen pirpe natu nesevin nga mivel sisarow pia-lair.' 31 Ko kerr, niaken suk nir, sete rramivi metka se nesen ne majingen ngok, ko rramivi ma metka se nesevin ngok nga mivel sisarow.

5

Kaptur ṗiterter renye nivelen sisarow se kami

1 Kristo ololi rramiel sisarow, ko owra rrapiel sisarow ṗetṗeti vajin. Ko ngok, kaptur ṗiterter renye nivelen sisarow ngok, ko sete kaploli lweni kami kapivi luwi demij maur.

² Kapmurrong! Inu Pol, nuwrai tevi kami nga poro nga kaploli nir parevji kami renge bae ser, ko ngok Kristo sete orongwos p̄ila mauren tevi kami vajin. ³ Nuwrai eterter kele tevi jinibb jijle nga maran renge bae se m̄eri Isrel nir nga nir parvijuri ko wor nale nesesreien ser p̄etp̄eti vajin. ⁴ Kamjkie Kristo, kami nga kammerreni kapmomsawos renge nale nesesreien. Kamruj pa ngasue merrenien se Kristo. ⁵ Ko kerr ma, Nem̄in On se Atua eptevi kerr, ko rramteravi nga Atua pia-loli kerr rrapmomsawos suri nosurien se kerr kobbong. ⁶ Suri bae evi nanu nawon renge jinibb san nga mukorti pa tevi Iesu Kristo, poro ean pa rengen rreknga ejki. Ko nanu nga ma milep evi nosurien. Ko nosurien se kerr okpelari renge merrenien se kerr nga rrammerreni jinibb nir.

⁷ Womu, kamwolu erres renge mauren ne kalesia se kami. Siko ololi nga kami setemun kamvijuri weretunen? ⁸ Nanu ngok sete eplari ji Atua, nga mokveruse kami. ⁹ Jinibb sansan kobbong orongwos puloli delung nir parsarr. ¹⁰ Ko nurongwose, norrorrmien se kami sete orongwos p̄inije renge nga inu. Nurongwose iok suri nga kamkorti pa tevi Iesu Kristo. Ko isi nga pivi m̄ernen nga moklokloksi kami, Atua putor vitrangi ko.

¹¹ Tasik nir. Kamrongwos pae inu norrorrmien suk suri bae. Nomokwera nga kalesia nir setemun paran rengen. Ko niko arok-ojik suri. Nir arlesi murrun se Kristo nga mokla nawon mauren tevi kerr suri mijen sen renge nai pelaot evi nanu nga m̄isij. Suri armerreni nir wor parloli nanu sopor nga p̄ila lweni se nir, armusus Kristo p̄isan kobbong p̄ila se nir. ¹² Numrreni poro nga nir nga marwera parllokloksi kami re nga parevji kami renge bae ser parla nesip ser ko parevji lokloksi lweni nir!

Kapla wenen ne Nem̄in On ko sete ne mauren tera se kami

¹³ Ko kami, niaken suk nir, Atua everuse kami tweni nga kapiel sisarow. Sete nale ne nesesreien san orrul totkoni mun kami. Iok erres. Ko nanu sansan kobbong ni le: sete kapwera “O, nanu san setemun orrul totkonik, inu bololi sev nga memrreni vajin”, ko ngok kamvijuri lweni vajin mauren tera nga m̄isij se kami. Sete kaploli pirpok, pijki. Ko kaplila ma se kami lululweni suri merrenien. ¹⁴ Suri poro nga kupvijuri nale ngel, ‘Kupmerreni selem pirpe nik luwi’, ko ngok kuvijuri p̄etp̄eti pa nale nesesreien ngok nir ko osuw. ¹⁵ Ko poro nga kaploli pirpe nanu rrum nir nga marijaji lululweni, ko iok kapmetmet ren, taklokloksi p̄etp̄eti lululweni kami.

¹⁶ Ko nuwrai tevi kami, kapvijuri Nem̄in On kobbong, ko sete kapvijuri mauren tera nga m̄isij se kami. ¹⁷ Suri mauren tera se kami etre Nem̄in On, ko Nem̄in On etre mauren tera se kami. Nuru ngok orivivi devje nuval se nuru, ko orok-tontoni kami; ko niko, kami sete kamokloli sev nga m̄irres nga kammerreni. ¹⁸ Ko poro nga kapvijuri Nem̄in On, ko niko nale nesesreien setemun orrul totkoni kami.

¹⁹ Ko majingen ne mauren tera se kami arto limjer, nir le ngel: murrun nga norman ko nesevin morojoji nuru mirpe guli, ²⁰ murrun nga marvijuri atua m̄inij nir, murrun nga marloli suri jinibb, murrun nga martertere nir, murrun nga marpalpal, murrun nga nolor marleplep, murrun nga marok-lololar, murrun nga marivi lolkul, murrun nga marwijwirir, ²¹ murrun nga nolor marvevna, murrun nga marminmin, ko murrun nga marloli nanen san nga puloli bbong parkarkar ren, ko murrun lele nir nga marsorsan tevir marirpok. Nususur metue kami erpe nga mowrai womu: Nir nga marok-loli mirpok sete parlai batun vanu se Atua.

22 Ko wenen ma ne Nem̄in On erpel: merrenien, neiren, demat, nolon nga mipriv, drrorin nga m̄irres, nolon nga m̄irres, nolon nga mokrorrmi tutune nanu, 23 nolon nga mimalum, ko nolon nga mimij nga sete orongwos pulolar. Nanu ngok nir arres p̄elak, ko poro nga jinibb san pulolir, ko sete nale nesesreien san orongwos piplari suri, suri evijuri p̄etp̄eti pa nale nesesreien p̄etp̄eti osuw. 24 Ko nir nga marivi jinibb se Iesu Kristo arwuse mauren tera ser renge nai pelaot tevi murrun nga mok-merreni karkar nanu nir. 25 Nem̄in On ela mauren tevi kerr, ko niko rrapvijuri vajin Nem̄in On. 26 Sete kapsursurövi lululweni kami, sete kaprij kerkerasi lululweni kami, ko sete nolo kami pokvenvenae nanu se kami m̄inij.

6

1 Niaken suk nir, poro nga kaptor sweri jinibb san nga mok-loli nanu nga m̄isij san, ko kami nga kamvijuri malum Nem̄in On kaḗete m̄ernen pumomsawos. Ko kaploli pirpok renge sel ne murrun nga mimalum. Ko kapmetmet re kami, suri murrun ngok tirvei kele nolo kami, ko kami kele takirpok. 2 Kapwosi jilijle soloslo nga marrow se kami lululweni, ko niko kapvijuri p̄etp̄eti nale nesesreien se Kristo pusuw. 3 Ko poro nga jinibb san nolon ean mare ko orrorrmi ni evi jinibb nga milep san, ko re weretunen ni evi jinibb nawon, ko ngok ni okkerkerasi lweni ni kobbong. 4 Kami sisamis kapmeteni suri majingen se kami sisamis luwi ko wor, ko sete kapmeteni viringsi tevi majingen se jinibb m̄inij. Ko niko kaprongwos vajin kaprij melmelas suri majingen se kami kis kobbong. 5 Suri Atua elngi majingen sisamis ji jinibb jijle nir nga nir parlolir. Ko niko sete erres nga kapmeteni viringsi majingen se kami tevi majingen se jinibb m̄inij.

6 Nik nga marok-visvisenim, kopok-tutweni nanen ko nanu nga marres p̄etp̄eti nir nga komok-lair tevi ni nga mok-visvisenim.

7 Sete kaprongsar, sete jinibb san orongwos p̄ikrekrasi Atua renge nanu ngel: sev nga jinibb san murwi, nanu nen pimaaur ko wor. 8 Niko poro nga jinibb san purwi nanu nga marsij ne mauren tera sen, ko pia-tawe mijen ren. Ko poro purwi ma nanu nga marres nga Nem̄in On mimrrenir, ko pia-tawe mauren nga Nem̄in On m̄ilai nga sete orongwos pusuw. 9 Ko niko kerr nga rramok-loli m̄irres, sete nibe kerr pimijmij ren; suri rrapa-tawe wenen nen re daron mawos nen, poro bbong sete rraplinglingi majingen ngok ko. 10 Ko niko rraploli p̄irres ngarr tevi jinibb p̄etp̄eti nir, ko womunen, tevi kalesia nir.

Bongsi nale se Pol nga puwnir

11 Kamlesi, nulul elelep tevi vajin inu nevrek vajin. 12 Nir nga maron tertere kami nga kapan renge bae ser, lartul ngok nir arwera parij melmelas suri nanu nga muto re nibe jinibb kobbong. Ko arok-loli erpok suri bbong arwera jinibb tarojir poro parwera mijen se Kristo re nai pelaot esan ela mauren tevi jinibb. 13 Ko nir kele nga maran pa renge bae, nir kele sete artori nale nesesreien, erpe kami kele sete kamrongwos kaptori, suri sete jinibb san orongwose putori nale nesesreien. Ko nir arwera bbong parij melmelas suri nibe kami.

14 Ko renge inu ma, setete berij melmelas re nanu pisan, pijki rres. Berij melmelas re bbong nai pelaot se Numal se kerr Iesu Kristo. Renge mijen se Kristo renge nai pelaot, Atua obbri tweni murrun ne derteren ne iel ngatan nir renge inu, ko ololi nuvel sisarow vajin re murrun ngok nir. 15 Ko erpok ko, poro nga jinibb san pian pa re bae, rreknga poro pijki, evi nanu nawon. Ko nanu nga milep ma evi mauren nga

mimerr nga Atua mĩlai tevi kerr renge Iesu Kristo. ¹⁶ Ko nurongwose, Atua pĩla demat ko netlasien tevi nir jijle nga marvijuri nale ngok, ko tevi jinibb sen p̄etp̄eti nir.

¹⁷ Setemun jinibb san puloli kele vajin vitunen bornge p̄isij suri nanu ngok nir. Suri nuwosi nabil elep re nibek nga devje nuval se Iesu marevjik rer. Nabil ngok nir arviseni nga inu nuvi demij maur sen.

¹⁸ Nurongwos mae tasik nir, merrenien se Numal se kerr Iesu Kristo puto renge nolo kami sisamis. Pirkok ko. Nuwra “Remse kami jijle.

**Naul nga Pol Muli
tevi Kalesia Nir renge
EPESAS
Batu nale nga
mivsivseni lut nga
pargeteni naul ngel
puto suri**

Renge naul ngel Pol ospe suri norrorrmien se Atua nga jinibb jile nir parlik parivi sansan renge Iesu Kristo. Ko gortien ngok eplari pa ji kalesia nir. Nir arirpe nibe Kristo, ko Kristo evi batun. Ko arirpe kele naim san nga Kristo mivi batu nabur nen, ko arirpe nesen se Kristo. Nale rrongrrongvien rreknga pikja nale ngok nir arviseni nga kalesia nir arivi sansan renge Kristo. Ko rramlesi Pol eir elep ko ejiljilwer kemkame renge nale nga marres nir daron nga murrormi merrenien nga milep se Atua nga rramlesi renge Iesu Kristo nga mila mauren tevi kerr. Mian ko ospe kele suri lat nga liken ser puto suri renge mauren nga marmaur rengen nabong jijle.

Pol owra erres tevi nir

¹ Inu Pol nuvi aposol se Iesu Kristo suri marongen se Atua. Nuwra 'erres' tevi kami jinibb on nir nga kamlik Epesas, ko nga kamtur eterter renge Iesu Kristo. ² Nurongwose, merrenien ko demat se Atua Tata se kerr ko se Numal Iesu Kristo pipitevi kami.

Atua elai pa nanu jijle nga marres tevi kerr

³ Rraprij p̄irres suri Atua Tata se Numal se kerr Iesu Kristo, suri ni elai pa nanu jijle nga marres nga marto renge melrin ko elngi re nolo kerr nga rramkorti pa tevi Iesu Kristo. ⁴ Ko ni otobbobbu womue kerr nga rrapa-korti tevi Iesu Kristo, vitunen ko ea-loli iel ngatan muto

vajin. Elngi pa kerr nga rrapon ko rrapwokwok renge ni non, ko nga rrapmerrmerreni kerr pilep. ⁵ Owra wowomu pae nga kerr rrapivi natun suri Iesu Kristo, suri ni kobbong marongen sen elesi erres pirpok. ⁶ Ololi erpok tweni nga jinibb nir parsurövi ni nosrövien sen ko merrenien sen re nga mila Kristo nga ni mimrreni milep tevi kerr erpe merrenien nga milep sen san nga mila nawone tevi kerr. ⁷ Renge drra ne mijen se Kristo ko ni ojri lweni kerr nga rramkorti tevi Kristo. Iok erpe etlasi tweni nololien se kerr, suri merrenien sen nga m̄irres milep ⁸ nga mijivreni milep renge kerr. Re norongwosien sen nga murongwose nanu p̄etp̄eti nir ⁹ elesi erres nga kerr rraprongwose marongen sen, nga womu muto teptepi. Ko iok evijuri norrorrmien sen nga m̄ilngi womue renge Kristo ¹⁰ nga piapelari renge daron momsawos nen. Ko norrorrmien sen evi nga p̄iser kortoni nanu p̄etp̄eti nir renge Kristo, nanu nir ne melrin ko nanu nir ne iel ngatan, ko Kristo pivi batu nanu ngok p̄etp̄eti nir vajin.

¹¹ Atua okloli nanu p̄etp̄eti nir arok-pelari osorsan tevi ni marongen sen. Ko ni otobbobbue kem renge Kristo, ko owra wowomu pae ¹² nga jinibb jijle nir parsurövi nosrövien se Atua suri kem nga namlingi womu nolo kem renge Kristo. ¹³ Ko renge Kristo kami kele, nga kamrunge pa nale ne weretunen, ko nospen nga m̄irres nga muspe suri sel nga Atua p̄ila mauren tevi kami rengen, kami kele kamlingi nolo kami rengen. Ko Atua oto rore kami tevi Nem̄in On nga muwrai pa wowomu nga pia-koni. ¹⁴ Ko Nem̄in On ngok eviseni womue nga Atua pia-lai ko wor nanu p̄etp̄eti nir nga m̄ilngir pa parivi se kerr. Ko ngok rrapsturövi ni nosrövien sen.

Loten se Pol

¹⁵ Suri nanu ngok ko nir, mitipatun re daron nga mornge

nosurien se kami renge Numal Iesu ko merrenien se kami nga kammerreni kalesia nir, ¹⁶ sete numosi nga bowra 'erres wor' tevi Atua suri kami. Nomok-rrorrm kami renge loten suk, ¹⁷ ko nomok-ngoni tevi Atua se Numal se kerr Iesu Kristo, nga mivi Tata ne nosrövien, nga pilai norongwosien nga murrow tevi kami renge Nemñin On sen, ko nga Nemñin On sen kele piviseni Atua tevi kami, nga kaprongwose ni p̄irres. ¹⁸ Ko niko, kaplesi wose p̄irres renge nolo kami vajin nanu nga marres temijpal nir nga Atua miverus kami tweni, nanu nga marwun saute nosrövien, nga Atua m̄ilngir pa se kerr jinibb on sen nir, nga rraptiriv twenir. ¹⁹ Ko numrreni kele nga kaprongwose kele derteren sen nga milep nga milep temijpal nga mok-majing renge kerr nga rramosuri. Iok osorsan tevi derteren nga milep sen ²⁰ nga muloli Kristo mimaur luwi re mijen, ko m̄isakel renge Atua nevren rres renge melrin. ²¹ Ko iok Kristo ean mare re numal p̄etp̄eti nir, ko nisen ean mare re nais p̄etp̄eti nir re daron nga ngel ko daron nga pivini. ²² Ko Atua elngi nanu jile re belan ngatan, ko ololi kele ni evi batu kalesia nir renge nanu p̄etp̄eti nir, ²³ ko kalesia nir arirpe ni niben. Ko mauren ser owun saute Kristo, nga mok-songni nanu jikle nir nga Atua mulolir.

2

Re mijen van re mauren

¹ Ko kami bonevis erpe kamij re nololien se kami ko nanu nga marsij nga kamok-lolir. ² Re wosenen kamvijuri sel nga m̄isij ne ngatan ngel, ko kamosuri Demij, nga mivi numal se demij nir nga marlik ngatan p̄etp̄eti nir, ko nga mok-majing malum renge nir nga sete marvijuri Atua. ³ Ko kerr jikle bonevis rramvijuri sev nga nolo kerr nga m̄isij ko norrorrmien se kerr

nga m̄isij mimrrenir. Ko nalol se kerr esij erpok ko wor, ko rramivi jinibb nga Atua mulolarsi kerr, erpe jinibb jikle nir. ⁴ Ko Atua orrorrmi terai kerr. Ko suri merrenien sen nga milep nga mimrreni kerr e, ⁵ ololi rramaur luwi tevi Kristo, daron nga rrammij pa renge nololien. Ko ngok rramlesi, Atua ela mauren tevi kerr suri ni merrenien sen kobbong. ⁶ Ko ni ololi kerr rramaur luwi kele tevi Kristo, ko ololi rramsakel kokorti tevi Kristo renge melrin. ⁷ Ololi erpok nga piviseni renge sia sia nga para-vini, merrenien sen nga milep lenglengen ko murrun nga mokrorrmi kerr renge Iesu Kristo. ⁸ Atua ela mauren tevi kami nga kamosuri, suri bbong merrenien sen ko. Erpe evi nelaien san nga ni m̄ila nawone tevi kami, sete eplari renge kami. ⁹ Ko sete eplari kele renge majingen nga m̄irres san nga kamloli, ejki. Ko niko, sete jinibb san orongwos pulololi lwenie. ¹⁰ Kerr rramirpe nanu san nga Atua kobbong m̄imajinge. Ko ni ela mauren nga mimerr tevi kerr suri Iesu Kristo, tweni nga rraploli majingen nga marres nga ni m̄ilngir wowomu pae nga rrapmajing twenir.

Kerr jikle rramivi meling sansan renge Kristo

¹¹ Re womu kamiak kamivi jinibb ne vare. (Ko m̄eri Isrel nir, nga martori bae ser m̄iterter, arok-ungasi kami, ko arok-wera tevi kami, 'Sete kaman re mövil'. Ko iok evi nanu san nga jinibb kobbong muloli, ko ejpari bbong nibe jinibb kis ko.) Ko kaprorrmi wos kamirpese re wosenen. ¹² Rrek re wosenen kamlik ngasue Kristo, ko kamivi jinibb m̄inij re m̄eri Isrel nir, ko sete kamkorti renge nanu nga marres nir nga Atua muwra pilai tevi m̄eri Isrel nir. Ko niko sete nanu san nga kaptiriv tweni vitunen otoa, ko kamlik ngasue Atua iel ngatan. ¹³ Ko lelingenok vajin kamkorti tevi Iesu Kristo, ko setemun kamlik ngasu

erpe womu, ejki. Kamini pa mori suri drra ne mijen se Kristo.

¹⁴ Ko Kristo ololi demat livö ne kem mēri Isrel nir ko kami jinibb ne vare nir, ko ololi kerr rramivi meling sansan. Erpe tevi ni niben ko etngitngi naworr nga martuwe muto kokorti mivi nawot nga muwlu livö ne nuru. Ko ololi nuru vajin setemun orivivi devje nuval se nuru. ¹⁵ Ko ni ela tweni nale nesekreien se mēri Isrel nir tevi nesekreien wowarrens nen nir, nga puloli nuru nga womu orivel sisamis porivi vajin mēlew, porirpe jinibb sansan renge Kristo, nga muloli demat ngok. ¹⁶ Mijen se Kristo renga nai pelaot erevji tweni jerjere murrung nga kem mēri Isrel nir, ko kami jinibb ne vare nir, rramivivi devje nuval. Ko mijen se Kristo renga nai pelaot ejipteni gortien se kerr nga eru ngok evi niben sansan vajin, evi ni niben. Ko ela kerr jikle ko ejipteni kerr tevi Atua. ¹⁷ Ko erpok, Kristo evini ko ewerwer suri nospen nga mīrres suri demat. Ewerwer tevi kami nga kamlik ngasue Atua, kamivi jinibb ne vare nir, ko ewerwer kele tevi kem mēri Isrel nir nga marlik morie Atua. ¹⁸ Ko suri Kristo, kerr jikle rramrongwose rrapan ji Atua, mēri Isrel nir ko jinibb ne vare nir. Ko Nemīn On nga mivi sansan okpitevi kerr jikle.

¹⁹ Ko ngok, kami jinibb ne vare nir, setemun kamivi jinibb neturvitant. Ko setemun kamlik toto, ejki. Ko kamivi pa jinibb tera se Atua erpe jinibb sen jikle nir, ko kamivi pa naim se Atua. ²⁰ Naim nen, batu nabur nen evi Iesu Kristo, ko nabur nir nga martur suri arivi propet nir ko aposol nir. ²¹ Ko nibe naim nen pētpēti arjipijipti renga Kristo, ko armajing rujrujoni malume renga Kristo, pivi Naim On se Numal. ²² Ko kami kele, kamivi nibe naim nen sapon, suri kamivi se Kristo. Ko renga naim nen, Atua ko pīlik ren, suri Nemīn On sen.

3

Majingen se Pol suri jinibb ne vare

nir

¹ Ko suri nanu ngok nir, inu Pol nomok-lot tevi Atua suri kami. Nulik re naim ne nekaien ngel suri nuvi jinibb se Iesu Kristo. Ko nomokmajing se kami jinibb ne vare nir. ² Rreknaga kamrunge pa osuw nga Atua mīla tevi inu majingen ngel nga mēmajing se kami, suri ni merrenien sen kobbong. ³ Atua eviseni nospen nga mīrres tevik, nga womu muto teptepi. (Ko moli pa sapon tevi kami re murrung nga miviseni tevik ngok. ⁴ Ko poro nga kapeve sev nga moli ngok, ko kaplesi wose norongwosien suk suri nospen se Kristo ngok.) ⁵ Nospen ngok, Atua sete eviseni tevi dul ne jinibb nga wowomu nir, erpe nga miviseni pa re nevre Nemīn On tevi aposol nga maron nir ko tevi propet nir lelingenok. ⁶ Ko nanu nga milep nga muto teptepi sia sia renga nospen ngok evi: jinibb ne vare nir parkorti tevi nir nga marosuri re nanu nga marres nir nga marpelari renga Iesu Kristo, nga marsupe renga nospen nga mīrres sen, ko nga rraplik terair. Ko parkorti kele renga niben sansan.

⁷ Ko Atua ololi inu nuvi jinibb ne majingen nga bowrai tweni nospen ngok suri merrenien sen nga mīlai tevik ko suri derteren nga milep sen. ⁸ Inu nuvi jinibb nga welili jer renga jinibb on jikle nir, ko Atua elai ma merrenien ngel tevik, nga bowra tweni tevi jinibb ne vare nir nospen nga mīrres suri nanu nga marres temijpal re Kristo nga jinibb nir marong wonwone nir. ⁹ Ko erpok kele, bowra tweni tevi jinibb jikle nir suri majingen se Atua nga pia-majing pīrpel, pīrpok, ko pīrpak. Majingen ngok se Atua nga pia-majinge oto teptepi sia ko sia ji Atua nga mīmajing nanu jikle nir wowomu pa. ¹⁰ Ko Atua emarong nga lelingenok norongwosien sen nga sel lele nen milep piplari vajin

rengeliken se kalesia nir, puloli nga jinibb nga marlelep nir ko anglo nga marlelep nir re melrin parongwose. ¹¹ Ko iok evi marongen sen nga muto tuwi pa, nga miplari suri majingen se Iesu Kristo Numal se kerr. ¹² Suri Kristo ngok, kerr nga rramosuri ni rramrongwos rrapiel ruroni re no Atua daron nga rramlot, tevi nolo kerr nga sete mimtutu. ¹³ Ko niko, nungoni kami nga nolo kami sete pivitan suri norongen nga misij nga mijparik suri kami. Ngok evi nga ma pususi kami imare ko.

Loten se Pol

¹⁴ Ko suri nanu ngok ko nir, nujipa re no Atua Tata, nulot. ¹⁵ Ko ni evi batun ne tata nir, ko metka jijle nir rengle melrin ko rengle iel ngatan arokla murrun se tata rengle ni. ¹⁶ Ko nomok-ngoni tevi nga puloli kapterter pilep pusorsan tevi nosrovien nga milep sen, tevi Nemñin sen nga moklik re nolo kami. ¹⁷ Ko nomok-ngoni kele nga Kristo kele poklik re nolo kami suri nosurien se kami. Ko nomok-ngoni kele nga mauren se kami puto rengle merrenien, pirpe lape nai nga murrul totkoni dan, ko pirpe kele naim san nga mutur miterter re dan nga miterter mirres. ¹⁸ Ko nulot erpok nga kapviter nga kaprongwos vajine merrenien se Kristo, tevi jinibb sen jijle nir. Merrenien sen ngok elep temijpal; ean ngasu jer, ko ean mare jer, ko ean ngatan jer. ¹⁹ Merrenien se Kristo ngok elep pelak re jinibb san purongwose, ko nulot nga kami kaprongwose. Ko ngok, kapwun saute murrun nga mirres se Atua.

²⁰ Atua orongwos puloli asi jere temijpal isev nga rramngoni ko isev kele nga rramrorrmi, suri derteren sen nga mokmajing livö ne kerr. ²¹ Ko kerr nga rramivi kalesia, nga rramkorti pa tevi Iesu Kristo, rrap-surövi ni tuwi ngok vini. Pirpok ko.

4

Kerr kalesia rramirpe nibe Kristo

¹ Ko niko inu, nga melik re naim ne nekaien suri nomok-majing se Numal, nomok-werai malume eterter tevi kami nga liken se kami pirres pusorsan tevi nga Atua muwrai womu daron nga miveruse kami. ² Nolo kami pumolmol ko wor, ko kapivi jinibb malum. Nolo kami pipriv, ko kaprresrres ko wor tevi kami, sete kapsisij tevi kami, suri merrenien nga kammerrmerreni kami ren. ³ Ko erpok, kapsaro pitertter nga sete nanu san pulok-loksi gortien se kami nga Nemñin muloli mirres pa tevi demat nga mubbölji kortoni kami. ⁴ Kami kamirpe niben sansan, ko Nemñin sansan elik livö ne kami. Ko Atua everuse kami nga kamok-tiriv tweni nanu sansan kobbong, nabong se Kristo nga pia-luwi vini rengle. ⁵ Ko Numal se kerr kele evi sansan, ko nosurien se kerr nga rramosuri evi sansan, ko baptaesen nga marpapaese kami evi sansan. ⁶ Ko Atua, nga mivi Tata se jinibb petpeti nir, ni kele evi sansan. Ko ni ean wor mare re jinibb jijle nir, ko emajing rrrungi jinibb jijle nir. Ko ni elik livö ne jinibb jijle nir.

⁷ Ko Kristo ela merrenien tevi kerr sisamis pusorsan tevi nga ni mimarong. ⁸ Nale san suri nanu ngok oto rengle Naul On, nga muwra 'Daron nga ni mian mare re melrin, ko ni etkai kele devje nuval sen nir nga miasie pa nir. Ko re wosenen ela merrenien nir tevi jinibb nir.' ⁹ Ko iok, nga muwra 'mian mare' iok, eviseni nga ni ean ngatan womu re nolo dan. ¹⁰ Ko ni nga mian ngatan ngok evi ni nga mian kele mare asi petpeti melrin, nga ni puwun saut re nanu petpeti nir nga Atua mulolir.

¹¹ Ko merrenien ngok nir nga mlair arivi derteren lele. Elai derteren tevi jinibb sopor nga parivi aposol. Ko elai derteren tevi jinibb sopor nga parivi propet. Ko elai derteren tevi jinibb sopor nga parwera tweni nospen nga mirres. Ko elai derteren tevi jinibb sopor nga

parivi jinibb nga parmetmete kalesia nir. Ko elai derteren tevi jinibb sopor nga parvisviseni kalesia nir. ¹² Kristo ololi erpok nga jinibb sen nir parviter parmajing se kalesia nir, ko nga nibe Kristo nga mivi kerr kalesia purujruj p̄irres kele wor, ¹³ pianan pijpari nga kerr jile rraptur kokorti rengo nosurien pisansan, ko nga rraprongwos alje Natu Atua, rraprus rraplep p̄irres pusorsan tevi Kristo, ko rrapivi vajin jinibb tera mawos. ¹⁴ Ko niko, setemun rrapirpe bipiwarreng, ko setemun rrapirpe jinibb san nga daptap ne dis marsilsileni rreknga nga ling mokuwi petpate. Nevisvisenien se jinibb nga marivi botgerisen arwera parloli pipok. Nir arok-majing nanu elep nga parevvevi tweni jinibb nir. ¹⁵ Ko kerr ma, rrapok-rij re weretunen rengo merrenien se kerr, ko rrapmaur pijpari nga rrapusorsan p̄etp̄eti tevi Kristo, nga mivi batun. ¹⁶ Ko Kristo ololi kerr jile nga rramirpe ni niben, rramjipijipti erres. Ko niko, poro nga murrurrun jile nir re niben ngok parmajing kokorti p̄irres, ko niben totoklai pimaur p̄irres, ko pilep ru-ruj kele wor rengo merrenien.

Liken nga mimerr se kami

¹⁷ Ko niko, re nise Numal, nusususur metue kami: setemun kapok-lik pirpe jinibb ne vare nir, nga marvijuri norrorrmien ser nga marlengleng. ¹⁸ Norongwosien ser emalik, ko arrelenge nanu suri nolor nga marsiror ore, suri armusus temijpal parunge nale se Atua. Ko niko, arlik ngasue mauren nga Atua moklai. ¹⁹ Setemun arongrongwos suri nanu nga marsij nga marok-lolir. Ko aroji nesevin nir, ko arloli karkar nanu nga marsij nir. Ko armerreni temijpal nga parloli murrun jile nir nga sete marwokwok. ²⁰ Sel se Kristo nga marvisviseni kami ren sete erpok. ²¹ Ko kamrunge ko pa nale sen, ko arvisviseni ko pa sen tevi kami, suri kamivi kalesia.

Suri weretunen oto rengo Kristo. ²² Ko niko, kapla tweni liken tera se kami nga womu, nga kammerreni sarrsarr nanu nga marsij nir, ko sete kamrongwose nga kami kammosoksok rer. ²³ Ko kaploli Atua p̄irien norrorrmien se kami pivini pimerr p̄etp̄eti. ²⁴ Ko kapla liken nga mimerr nga Atua muloli mivi se kami, nga musorsan tevi ni liken sen. Liken nga mimerr ngok, osorsan erres, on erres, ko eplari re weretunen kobbong.

²⁵ Ko pipok ko, kapla tweni nale gerisen nir, suri kerr jile rramirpe murrurrun ne niben sansan; ko Naul On owra 'Kami kaprij re weretunen tevi kami.' ²⁶ Ko Naul On owrai kele, 'Poro nga kaplolar, ko sete kaploli nanu nga p̄isij suri ren.' Sete kaploli lolaren se kami puto pijpari nial pian ngatan. ²⁷ Ko niko Demij daron sen pijkie. ²⁸ Ko jinibb nga mokvevna setemun pokvevna, ko p̄imajing majingen re nevren rengo nanu nga marres nir. Ko niko purongwos p̄ilai tevi nir nga nevrer murrrol rengo nanu san. ²⁹ Ko nale nga m̄isij sete piplari re jingo kami, ko nale nga m̄irres kobbong, nga murongwos p̄irres re jinibb sisamis parmerreni. Ko niko, kamrongwos kaplun̄i nolor p̄irres ren. ³⁰ Ko sete kaploli Nem̄in se Atua purnge p̄isij. Suri Atua ela Nem̄in sen tevi kerr, erpe oto ore kerr pijpari nabong nga pia-juri lululweni p̄etp̄eti kerr. ³¹ Sete nolo kami pubbubuj, ko sete kaplolar rragrag, ko sete kapkikail rengo balpalen. Ko sete kaprij p̄isij tere jinibb san, ko sete kapisij tevi kami. Murrun ngok nir paruj ngasue kami. ³² Ko kaprreres tevi kami, kaprrrorrm̄i kami, ko kapteltelasi lululweni kami, pusorsan pirpe Atua etlasi tweni pa nololien se kami suri Kristo.

5

Rraplik re moron

¹ Ko pirpok ko, kaploli rrongrongvi murru Atua, suri kamivi ni natun nga mimrreni kami milep. ² Merrenien pivi ko wor nanu nga milep rengo liken se kami, pusorsan tevi merrenien se Kristo nga mimrreni kerr. Ko ni elai mauren sen esre pa kerr, erpe sulsulen san nga marsuli van ji Atua nga mapun mirres.

³ Ko murrun nga norman muoji nesevin, ko murrun nga nesevin muoji norman, ko murrun jikle nir nga sete marwokwok ko murrun nga marmerrreni nawon nanu, arivi lat on ko pa. Sete kaplolir, ko sete kapsupsuđer keke. Pirpok erres kobbong re jinibb on nir. ⁴ Ko sete omomsawos nga kaprij nale nga marsij nir, nale ne lenglengen nir, ko nale sopsopen nga marsij nir. Omomsawos ma nga kapok-wera "erres" tevi Atua. ⁵ Kaprongwose nanu ngel pirres: jinibb jikle nga marok-oji nesevin, ko jinibb jikle nga marok-loli murrun nga sete marwokwok, ko jinibb jikle nga marokmerreni nanu jikle (ko iok erpe arvijuri nanu ngok nir arirpe atua ser nir), sete milnger putoe rengo batun vanu se Kristo ko se Atua. ⁶ Sete kaploli jinibb san pikrekrasi kami tevi nale lenglengen sen. Suri nanu ngok ko pa nir, lolaren se Atua pia-pelari re nir nga marong tweni ni nale sen. ⁷ Sete kapan kapkorti tevi nir pisan, pijki. ⁸ Suri bonevis kamlik re nat nga mimalik, ko lelingenok vajin kamlik re moron suri kamkorti pa tevi Kristo. Ko niko, liken se kami pusorsan ko wor tevi jinibb ne moron. ⁹ Wenen se jinibb ne moron eplari re nanu jikle nga marres, nga mokloli nanu jikle nga marmawos, ko nanu jikle nga marivi weretunen. ¹⁰ Ko kappelak pitertter kaprongwose sev nga Numal mimrreni. ¹¹ Ko sete kappitevi nir nga marmajing majingen nir ne nemalik nga wener marjkie. Ejki, ko kaploli ma jinibb nir parlesi wose nga majingen ser

arsij. ¹² Sev nga nir marloli teptepie, rramsupsuđer kobbong, ko rrammanun pae ko. ¹³ Ko daron nga moron mimor vaseni nanu san, ko arlesi wose vajin evi nanu nga mirpese ko, mirres rreknga misij. ¹⁴ Suri nanu jikle nga moron mimor vaseni arirpe vajin moron. Niko nubo san muwra 'Kupmera, nik nga kummatur Kuptur imare re mijen Ko Kristo pia-mor vasenim.'

¹⁵ Ko ngok, kapmetmet re liken se kami. Sete kapirpe jinibb lenglengen, ko kapirpe ko wor jinibb san nga norongwosien sen mutoe. ¹⁶ Kapmetmet re nabong jikle, sete san piasa nawon, suri lelingenok evi daron san nga misij pa. ¹⁷ Ko ngok, sete kaplengleng, ko kaprongwose pirres sev evi marongen se Numal. ¹⁸ Ko sete kapmini pelak norro. Ngok puloli murrun karkar parpelari ko. Ko kapwun saute Nemın kobbong. ¹⁹ Ko daron nga kamrijrij tevi kami, ko kapla nale ne Sam nir, ko nubo nir nga kalesia nir marok-lair, ko nubo nir nga marsurövi Atua rer. Kapla nubo lele nir, ko nubo ne Sam nir, nga kapsurövi tevi nolo kami. ²⁰ Ko kapok-wera "erres" tetajer tevi Atua Tata suri nanu petpeti nir nga marpelpelari, rengo nise Numal se kerr Iesu Kristo.

Murrun ne totkoien

²¹ Kapok-osuri kami, suri kamosuri Kristo. ²² Nesevin nir nga kamlik ji diwen se kami nir, kaposuri diwen se kami nir, pirpe nga kamosuri Numal. ²³ Suri diwen sen owomu re nesen sen, pirpe Kristo owomu re kalesia nir. Ko ni okla mauren tevi nir, nga marirpe ni niben. ²⁴ Ko erpe kalesia nir arosuri Kristo, pirpok ko nesevin ser nir parosuri diwen ser rengo nanu jikle nir. ²⁵ Ko kami diwen ser nir, kapmerreni nesen se kami nir, pirpe Kristo mimrreni kalesia nir ko ela mauren sen tevir sere. ²⁶ Kristo ololi erpok nga kalesia nir paron pirres, daron nga mila nale sen tevir. Re

iok erpe ejivler e nuwi nga parwokwok. ²⁷ Kristo ololi erpok suri owra p̄ila lweni kalesia nir tevi ni lweni renge nosrövien, pirpe jinibb san m̄itka nesen sen. Ko owra kalesia nir parirpe narrlu mete nesenwarreng san nga m̄irres p̄elak, nga niben sete mimeriri ko namoten ko nanu nga marsij mirpok kele nir arjiki re niben. Ko pirpok ko, Kristo owra kalesia nir paron ko parwokwok p̄irres. ²⁸ Ko niko, diwen ser nir parmerreni nesen ser nir pirpe nir lululweni niber. Jinibb nga mimrreni nesen sen eviseni nga emrreni lweni ni. ²⁹ Sete jinibb san ongasi ni niben lweni, ejki, ko okwungani ko okmetmete erres. Ko erpok kele, Kristo emetmete kalesia nir, ³⁰ suri kerr rramivi murrmurr ne ni niben. ³¹ Naul On owra 'Ko niko jinibb san p̄ilngilngi tata sen ko tasu sen ko pukorti tevi nesen sen, ko nuru korti porini porivi niben pisansan vajin.' ³² Rrek murrun nga milep san oto silveni wor re nale ngok, ko inu nulesi erpe osp̄e suri murrun se Kristo tevi kalesia nir. ³³ Erres kobbong, ko kami jikle kapmerreni nesen se kami pirpe kami lululweni, ko nesevin nir parosuri kele diwen ser nir.

6

Murrun ne metka

¹ Bipiwarreng nir, kaprunge nale se tata ko tasu, suri kamivi pa kalesia, ko suri murrun ngok omomsawos erres. ² Naul On owra 'Kuposuri tata som ko tasu som'. Ko ngok evi womujnen re nale nesesreien nga nale rijrijen san muto tevi, ngel: ³ 'Ko niko, p̄irres rem, ko kuplik pipriv iel ngatan.'

⁴ Ko kami tata nir, sete kaploli kele natu kami parlolarsi kami. Ko kaptor pipi p̄irres tevi bipiwarreng se kami nir; kapeter parmomsawos, ko kapvisvisenir pirpe Numal mokete ko mokvisviseni kerr.

Murrun ne jinibb ne majingen nir ko numal ser nir

⁵ Kami jinibb ne majingen nir, kaprunge nale se nir nga marivi numal se kami iel ngatan. Kaposurir p̄irres tevi metutuen ko tevi nolo kami p̄etp̄eti, pirpe kamosuri Kristo. ⁶ Sete kapok-majing p̄irres re bbong daron nga numal se kami marlik e, nga nir parunge p̄irres nawon re kami. Ko kapmajing ko wor pirpe jinibb ne majingen se Kristo nga marmajing m̄irres se Atua tevi nolor. ⁷ Ko kapmajing tevi nolo kami nga mivi weretunen, erpe kammajing se Numal ko sete se jinibb kobbong nir. ⁸ Kamrongwos pae nga Numal pia-kele lweni jinibb jikle nir pusorsan tevi majingen nga marres ser, poro parivi jinibb ne majingen rreknga poro sete parivi jinibb se numal san.

⁹ Ko kami numal nir, kami kele kaploli pirpok kele tevi jinibb ne majingen se kami nir, ko sete kaptorponir. Suri kamrongwos pae nga Numal se nir ko se kami kele oto re melrin, ko ni setete okloli erres tevi jinibb sansan, ko okloli osorsan tevi jinibb p̄etp̄eti nir.

Rramok-palpal tevi Demij

¹⁰ Ngel evi bongsi nale suk: kapterter renge Numal ko renge derteren sen nga milep temijpal.

¹¹ Kapuri sunsun p̄etp̄eti ne nuval nga Atua m̄ilair pa tevi kami, ko ngok kapviter vajin nga kaptur p̄iterter tere sel ne gerisen lele nir se Demij. ¹² Suri sete rramok-tertere jinibb, ejki. Rramok-tertere numal nga marlelep nir se demij nir, nir nga marok-metmete nemalik ne iel ngatan, ko nem̄in nir nga marsij re melrin. ¹³ Ko niko kapuri sunsun p̄etp̄eti ne nuval nga Atua m̄ilair pa tevi kami, nga kapviter nga kaptur p̄iterter re nabong nga m̄isij. Ko vitunen, daron nga kamval jile, ko kaptur p̄iterter malum kobbong.

¹⁴ Ko pirpok ko, kaptur lilane tera nuval. Kaploli weretunen pirpe netatuw se kami. Ko murrun nga mumomsawos m̄irres pirpe puto ore

morko kami. ¹⁵ Ko nosþen nga mĩrres nga mokla demat, nga kam-tur tera kapwerai tweni, pirpe but nga kamrae. ¹⁶ Ko nanu nga milep nga kaplai evi nosurien, nga mirpe nanu san nga milep miteberber nga kaptori ore nibe kami e daron nga Demij muwra þilwe kami. Ko ngok neliw sen nga marsij nga marin mirpe nabb sete parjipari kami sopen. ¹⁷ Ko murrun se Atua nga mokla mauren tevi kami erpe nuvan ne balpalen. Kaplai kapuri re batu kami. Ko nale se Atua erpe nesip nuval nga Nemĩn On mĩlai tevi kami. Kaplai ko kaptori metmete.

¹⁸ Ko renge nanu jikle nga kam-lolir, ko kaplot, ko kapngoni Atua pip-tevi kami. Ko tetajer, kaplot renge derteren se Nemĩn On. Ko kapmetmet kapkulkulu þirres, ko sete kapmosi nga kaplot suri kalesia þetþeti nir. ¹⁹ Ko kaplot kele suri inu nga daron nga bowra tweni nale se Atua, ko Atua þila nale sen mawos tevik nga bowrai tweni. Ko sete bemanun nga bosþe jir suri nosþen nga mĩrres nga bonevis muto teptepi. ²⁰ Inu nuvi jinibb ne bowra tweni nosþen nga mĩrres ngok, ko nile marwirrek re naim ne nekaien ngel. Kaplot nga bololi nok þiterter. Iok osorsan kobbong nga inu bololi.

Bongsi nale se Pol

²¹⁻²² Numrreni kaprongwose nosþen nek, ko sev nga nomok-lolir, ko niko nukoni pa Tikikas vinuk ji kami. Ni evi niaken se kerr san nga rrammerreni, ko evi kele jinibb ne majingen se Numal nga mok-majing lilane. Ko ni, poro pivinuk, ko pia-wera tweni nanu jikle ne nosþen nek. Ko pia-wer jilijle kele nolo kami.

²³ Nurongwose nga Atua Tata ko Numal Iesu Kristo porlai demat ko merrenien ko nosurien tevi kami ni-aken suk nir. ²⁴ Ko nurongwose kele nalol nga mĩrres se Atua puto tevi kami jikle nga kammerreni Numal se kerr Iesu Kristo tevi merrenien

nga sete orongwos pusuw. Nuwra “Remse kami jikle.”

**Naul nga Pol Muli
tevi Kalesia Nir renge
PILIPAE
Batu nale nga
mivsivseni lut nga
parmeteni naul ngel
puto suri**

Pilipae evi ngaim rreknga taon san renge vanu ne Masetonia. Ko iok Pol etipatun majingen sen nga m̄imajing ji dosalsal nir nga marlik renge Iurop. Ko daron nga muli naul ngel tevir, ko ni elik renge naim ne nekaien iak Rom. Ko rramlesi nolon sete evitan, ko neiren sen owun saut malum kobbong, ko evijuri malum sel nga m̄irres nga Kristo miviseni. Ko owrai tevi nir nga nir kele parirpok ko wor renge nanu nga marsij nir nga marok-pelpelari ji nir. Ko ni owra kele erres wor tevi nir suri merrenien nga marlai tevi, ko owra Atua p̄ilai nanu p̄etp̄eti nir nga poro nevrer marmumrrrol rer.

Pol owra erres tevi nir

¹ Inu Pol ko Timoti nomorivi jinibb ne majingen se Iesu Kristo, nomorwera 'erres' tevi kami nga kamivi jinibb se Iesu Kristo renge iok Pilipae. Ko nomorwera kele 'erres' kele tevi kami nga kamok-metmete kalesia nir, ko tevi kami nga kamok-majing ser. ² Nurongwos mae, merrenien ko demat se Atua Tata se kerr ko se Numal Iesu Kristo puto tevi kami.

Pol oklot suri nir nga renge Pilipae

³ Nomok-wera 'erres wor' tevi Atua tetajer re morrorrmi kami. ⁴ Ko renge verusen suk p̄etp̄eti nir suri kami jijle, nomok-ir kobbong rer. ⁵ Nomok-ir mirpok ngok suri nga kamkorti erres tevik renge majingen ne nosp̄en nga m̄irres suri Iesu Kristo, re nga kamok-la nanu tevik, m̄itipatun

re nabong womunen mijpari lelingenok. ⁶ Nurongwose erres nga Atua nga mia-majing rrongvi majingen nga m̄irres sen livö e kami pia-vinvini ore ko wor renge nabong nga Iesu Kristo pia-luwi vini ren. ⁷ Ko erpok erres kobbong osorsan nga bowrai pirpok tevi kami jijle, suri nomok-rrorrm̄i kami tetajer renge nolok, ko suri renge nalol nga m̄irres se Atua, ni elngi kami jijle kappitevi inu renge majingen ne nosp̄en nga m̄irres. Rramkorti nga rramwera tweni nosp̄en nen puto p̄irres limjer nga jinibb jijle parlesi evi weretunen. Ko sete kamiel lingi inu ejpari lelingen ngel nga marsere totoni inu. ⁸ Atua orongwos puwrai nga nuwretun, numarong elep ßelesi kami jijle. Numrreni kami tevi merrenien weretunen se Iesu Kristo.

⁹ Ko verusen suk suri kami erpel, nga merrenien se kami purujruj pilep malum tevi norongwosien nga kaprongwos alje nanu nga marres ko nanu nga marsij. ¹⁰ Kaprongwose vajin kaptobbobbue sel nga marres nir. Ko re murrun ngok, renge nabong nga vitunen nga Kristo piawera suri lat nga puto suri tevi jinibb jijle ren, ko kami mauren se kami puwokwok jijle p̄irres vajin, ko sete jinibb pisan purongwos p̄iwer ngusngasi kami. ¹¹ Ko kapwun saute wenen nga marres renge murrun nir nga marsorsan m̄irres nga marpelari renge Iesu Kristo. Ko jinibb nir parsurövi vajin nise Atua ko parsusi nisen pian mare.

Pol elik re naim ne nekaien, ko majingen ne nosp̄en nga m̄irres etajer van malum

¹² Numarong kami niaken suk nir kaprongwose p̄irres nanu ngel le: nanu nga marsij nir nga marpelari ji inu sete artor ore sel nga parwera tweni nosp̄en nga m̄irres, ejki, ko arwilwil se nosp̄en nga m̄irres kobbong. ¹³ Suri jinibb ne nuval nir nga marok-metmet suri iel, ko nir p̄etp̄eti nga marlik iel renge

naim se numal ser, arongwos pae nga marsere totoni inu suri bbong nomok-majing se Kristo. ¹⁴ Ko suri kele nir eleplep lingir renge kalesia niaken se kerr, nolor arterter kele wor renge Numal. Ko setemun armetutu mun, ko tetajer arok-asasi rer nga parlingi nor van nga parwera tweni nale se Kristo.

¹⁵ Ewretun, nir sopor arok-wera tweni nale se Kristo suri nolor eleplep suri inu, ko arwera parloli inu belik pisij suri. Ko nir minij nen ma nir arok-wera tweni nale se Kristo re nolor nga marres kobbong, ¹⁶ ko suri merrenien ser. Suri nir arongwos pae nga Atua elngi inu iel nga bowra tweni nospen nga mirres puto limjer. ¹⁷ Ko nir minij arok-supe nospen se Kristo re nolor nga sete marres, nga parsusi lweni nir imare kobbong, ko arwera parloli inu belik pisij kele wor renge naim ne nekaien ngel.

Mauren weretunen nibe?

¹⁸ Ko erres kobbong! Erres nga parwera tweni nospen se Kristo, poro piplari renge nolon nga misij rreknga renge nolon nga mirres. Ko nuir kobbong suri. Ko bea-ir kele, ¹⁹ suri nurongwos pae nga inu bea-tela ivare bea-ivel sisarow vajin, suri verusen se kami ko suri nga Nem̄in se Iesu Kristo nga moklila se inu. ²⁰ Nanu sansan kobbong nga nurongwose pia-pelari, nga melngi norrrmien suk rengen, ngel: nga sete inu mea-vitan nabong san renge majingen suk, ko nga belngi nok van ren. Ko erpok, jinibb jile nir parsurövi Kristo suri nanu nir nga marpelari ji inu lelingenok pirpe nabong jile, poro nga bemaur rreknga poro nga parevji pinik iel re naim ne nekaien.

²¹ Batu mauren weretunen nibe ko? Nga inu nen oto renge Kristo. Niko, erres pelak poro nga bemij, ko ban vajin belik tevi. ²²⁻²³ Ko poro nga belik re mauren ne ngatan ngel, ngok orongwose wenek nen piwen e majingen nga marres. Erpe nuvini

re mesekle sel suk, ko inu sete nurongwose sel ngabes nen erres renge nuru nga inu botobbtobbue. Re inu kobbong, numrreni bevel lingi mauren ngel ko bean belik tevi Kristo. Ngok erres temijpal womu ne sel tuwen. ²⁴ Ko poro pirpok, ko si pimetmete kami? Rrek erres pelak malum poro nga belik malum re ngatan ngel tevi kami. ²⁵ Nurongwose emawos erpok, ko niko belik ko pa. Beptevi kami jile nga bololi nosurien se kami purujruj pilep kele wor tevi neiren. ²⁶ Ko niko, poro nga belik kele tevi kami vajin, ko kamrongwos kapwera, 'O, Pol ololi majingen nga mirres temijpal. Rrapsurövi Iesu Kristo ren.'

Rraptur pitertter ko rrapval

²⁷ Ko re lelingenok, nanu nga milep evi nga liken se kami pirres pusorsan tevi nga marwera tweni renge nospen nga mirres se Kristo. Ko ngok, poro nga bea-vinuk bealesi kami, rreknga poro nga piajiki ko bea-runge kobbong nospen suri kami, bea-rongwose nga kamlik eterter, ko kamkorti erres renge norrrmien nga mivi sansan e. Ko kapalpal vajin pirpe jinibb pisansan suri nosurien ne nospen nga mirres. ²⁸ Ko bea-rongwos pae nga setete kammetutue devje nuval nir. Ko murrun ngok nga sete kammetutue nir piviseni nir nga nir para-jijki, ko kami kapa-maur. Suri Atua pia-la mauren tevi kami. ²⁹ Ko rengen nalol nga mirres se Atua, ni elngi kami nga kaposuri Kristo, ko nga kaplesi kele norongen nga misij suri ni. ³⁰ Ko ngok lelingenok erpe kamtur pa vajin tevi inu rengen balpalen suk nga kamlesi bonevis nepalpal ren, ko nga kamrunge nomok-palpal malum rengen.

2

Pol owra parlik renge merrenien, gortien nen, ko lolmalum nen

¹ Erpese renge kami? Mauren nga kamlai renge Kristo okloli nolo

kami eterter? Murrun se Atua nga mokmerreni temijpal kerr e okjinge kami? Nem̄in On okkorti tevi kami erres? Kamok-loli erres tevi kami ko kamok-rrormi kami? ² Poro pirpok, erres, ko kaploli neiren suk pilep temijpal, pirpel: Kaploli norrorrmien se kami pivini lat sansan, ko kami jikle kapmerrmerreni kami. Kaploli nolo kami parini parivi sansane. ³ Sete kami san puloli nanu san nga pususi lweni ni imare kobbong, pijki rres, rreknga nga pulololi lweni ni e. Ko rengo nolo kami nga mian ngatan m̄irres, kapmeteni jinibb m̄inij nir pirpe parres asie kami. ⁴ Ko sete kapmetmete nanu nga marivi se kami kis, ko kapmetmet lululwennie nanu jikle nga marivi se kami jile nir.

⁵ Kaploli nolo kami pirpe nolo Iesu Kristo. ⁶ Iesu tetajer osorsan tevi Atua, ko sete orrorrmi nga owra purrul totkoni nanu ngok, ejki. ⁷ Elngilngi tweni nanu ngok nir, ko eak iel ngatan, ko rramlesi osorsan tevi jinibb vajin. Ko ololi lweni ni vajin osorsan tevi jinibb ne majingen san. ⁸ Ololi nolon ean ngatan temijpal ko osuri Atua, ejpari mijen sen nga m̄isij rengo nai pelaot. ⁹ Ko suri nanu ngok, Atua osusi ni ean mare temijpal, ko ololi ewaji nais nga mian mare jikle re nais nir. ¹⁰ Ko ngok, rengo nise Iesu, jinibb jikle nir para-jipa baur ngatan, anglo ne melrin nir, ko jinibb nir ne iel ngatan, ko jinibb nir nga marmij martevnir pa ngatan. ¹¹ Ko nemer jikle para-wera tweni nga Iesu Kristo evi Numal, ko parsurövi Atua Tata rengo ni.

Kami kamirpe moron ne iel ngatan

¹² Ko ngok, selek nir nga memreni kami, kapvijuri inu p̄irres. Kamloli pa erpok daron nga m̄elik tevi kami, ko kaploli ko wor pusorsan kele lelingenok nga m̄elik ngasue kami. Atua elai pa mauren tevi kami. Ko kapmetutu ko kapririr

rengo majingen se kami nga kamajing tweni wenen nga m̄irres nen rengo mauren se kami. ¹³ Suri Atua kobbong okmajing re nolo kami nga puloli kapmarong ko kapterter nga kaposuri ni marongen sen.

¹⁴ Sete kapwer ngusngasi, ko sete kapwera lweni "O, esij" daron nga marlai majingen san tevi kami. ¹⁵ Ko niko kapwokwok p̄irres, ko nanu nga m̄isij

pijki re nolo kami. Kapirpe natu Atua nir nga marres p̄etp̄eti, nga kamlik liven ne dul nga marsij p̄erp̄er. Liven ne nir, kapmor pirpe moju rengo iel ngatan. ¹⁶ Ko kapsup-supe nale ne mauren tevi nir. Ko niko, re nabong nga Kristo pia-luwi vini ren, ko inu ßeir re kami, suri sete woluen suk nga mowlu rengen evi woluen nawon, ko sete ßelaken suk evi ßelaken nawon.

¹⁷ Ko pesveni poro nga parevji pinik. Iok pirpe parjivreni drrak rengo nosurien se kami nga muto rengo nawot ne sulsulen se Atua. Ko Atua purngo mapun p̄irres. Ko inu ßeir ren, ko ßeir korti tevi kami jikle. ¹⁸ Ko kami kele kap̄ir ko wor, ko kap̄ir korti tevi inu.

Pol orrorrmi pukoni Timoti van jir

¹⁹ Poro nga Numal Iesu pimarong, nuwra bokoni Timoti sete ngasu pivinuk ji kami. Ko numreni ni pia-la lweni kele nospen ne kami vini jik, puloli nolok pumolmol p̄irres.

²⁰ Sete jinibb san erres emawos erpe ni. Ni okrorrmi weretune kami.

²¹ Jinibb jikle arrorrmi lweni nir kobbong, sete arrorrmi suri nanu nga marivi se Iesu Kristo. ²² Ko kami kamrongwose, Timoti murrun erres, ko eptevi inu rengo majingen re nospen nga m̄irres erpe natun miptevi tata. ²³ Ko niko, nurrorrmi bokoni ni vinuk ji kami re daron momsawos nga borongwose lut nga puto suri tevi inu. ²⁴ Ko nurongwos kemkam̄e erres nga poro Numal pimarong, ko sete ngasu inu kele bevinuk.

Pol orrorrmi nga pukoni tweni Epaprottaetas van jir

²⁵ Inu nurrormi pa osuw nga bokoni kele m̄erel Epaprottaetas pulwi vinuk ji kami. Ni evi niaken se kerr san nga komru nomorok-majing kokorti, ko nomorok-val kokorti. Kamkoni ni vini bonevis nga piwilwil se inu re majingen. ²⁶ Ni emarong lengleng nga p̄ilesi kami, ko ornge esij nga kamrunge ni mimsi. ²⁷ Ewretun, ni emsi, ko otomori pimij. Ko Atua orrorrmi ni; ko sete ni kis, inu kele. Suri poro nga ni pimij, ko inu nolok purnge p̄isij kele wor. ²⁸ Ko niko, numrreni lenglengen nga bokoni ni vinuk ji kami, nga kami kañir kele daron nga kamlesi, ko inu kele sete borngē p̄isij. ²⁹ Ko kami kaplesi ni tevi neiren nga milep, erpe niaken san renge Numal. Ko kaposuri jinibb nir nga marirpe ni. ³⁰ Suri ni otomori pimij suri majingen se Kristo, ko emajing tama se inu rege majingen nga kami sete kamrongwos kaploli.

3

Murrun nga mumomsawos m̄irres

¹ Niaken suk nir, bevnivni ore nale suk iel: Kañir rege Numal. Nga boli viringsi kele nanu nga moli womu sete evi ðelaken tevi inu, ko puloli kami kaprrreleng kapsarr ren.

² Kapmetmet p̄iterter ko wor rege butterter nir nga marok-loli m̄isij ko nga marwera paron tertere kami kapan rege bae ser. ³ Suri kerr rraman pa rege bae nga mivi weretunen, ko Nem̄in On eptevi kerr daron nga rramlot. Ko rramlololi kerr e rege Iesu Kristo, ko sete rramlingi nolo kerr rege nanu san nga muto rege nibe kerr, erpe bae.

⁴ Ewretun, inu nurongwose ðelngi nolok rege nanu nga marirpok nir. Poro jinibb pisan purrorrmi p̄ilngi nolon rege nanu nga jinibb bbong marlingi nawone mirpok, ko inu kele ðeasi wore ni. ⁵ Inu nuvi drra sansan tevi m̄eri Isrel nir, ko nuplari

rege metka se Benjamin. Re bongik muowil, nuan pa re bae, osorsan tevi murru m̄eri Isrel nir. Ko re devjen ne nale ne nesesreien se m̄eri Isrel nir, nutori eterter temijpal, suri nuvi san rege gortien ne Parasi nir. ⁶ Ko nuasi p̄elak re iok, ko nuoji kalesia nir vajin. Ko nusorsan nures p̄etp̄eti re devjen ne nga mevijuri nale ne nesesreien.

⁷ Ko re womu, nulesi nanu ngok nir arres; ko re Kristo vajin, nulesi arirpe nanu nga marsij kobbong. ⁸ Ko sete nanu ngok kis kobbong. Nulesi nanu p̄etp̄eti nir arirpe arsi, suri nga nurongwose Iesu Kristo, nga mivi Numal suk. Ko ngok evi nanu nga m̄irres asi nanu p̄etp̄eti nir. Suri re Kristo ko nuwirr tutweni nanu p̄etp̄eti nir, suri daron nga memteni viringsir tevi Kristo, arirpe nubus kobbong. ⁹ Numrreni bokorti p̄irres tevi ni. Setemun ðeplak nga bevijuri sel ne nale ne nesesreien nga bololi lweni inu bosorsan p̄irres, ejki. Ko bosorsan p̄irres suri bbong nosurien suk nga muto rege Kristo. Ko iok evi sel nga Atua kobbong muloli nga jinibb san pusorsan p̄irres ren, suri nosurien sen. ¹⁰ Nga ngok kobbong numrreni vajin, nga borongwose Kristo p̄irres, ko nga bebbölji derteren se Atua nga muloli Kristo mimaur luwi re mijen. Nuwra bokorti tevi ni re nga inu kele nibek purnge p̄isij pirpe ni, pijpari nga bea-mij kele pirpe ni. ¹¹ Ko ngok Atua pia-loli inu kele vajin bea-maur luwi re mijen.

Pol eplak malum, owlu tweni norrgov

¹² Sete nurongwos bowra nujpari pa nanu ngok nir, ejki. Setewor nuvi jinibb nga mimawos m̄irres jile wor. Ko nomok-p̄elak tweni ko wor nga bea-rrul totkoni nanu ngok nir, suri Kristo orrul totkoni pa inu. ¹³ Niaken suk nir, inu nulesi erpe setewor nurrul totkoni wor, ejki wor. Ko nanu kobbong san nomok-loli, ni le: nomok-mali nanu nir ne bonevis nga marto rege

durek, ko nomok-tortor suri vajin nga ßelai nanu nga marto rengo nok. ¹⁴ Nuþlak nga bowlu mawos tweni norngov ko nowlin. Ko nowlin ngok evi nga Atua everuse kerr nga rrapkorti tevi Iesu Kristo, ko rrapan rraplik sisen mare. ¹⁵ Ko kerr jikle nga rramtera mïrres jikle, rraprrormi ko wor pirpok. Ko poro nga san orrorrmi jabble, ko Atua piviseni lweni puto limjer tevi. ¹⁶ Ko sev nga rramjipari pa, rraprrul totkoni, ko rrapvijuri ko wor.

¹⁷ Niaken suk nir, kapokrrongrrongvi inu tetajer, ko kapmeteni suri þirres re si nir nga marviseni murrun nga mïrres. ¹⁸ Ko nale ngel, nuwrai pa nabong elep tevi kami, ko lelingenok kele, nuwra lweni tevi suwen metek nga mubbun: nir elep arok-loli esij, arlik erpe devje nuval ne murrun nga nai pelaot se Kristo eviseni. ¹⁹ Nir arivi jinibb nga parjijki kobbong. Nanu nga bbong nolor marmerrreni arivi atua ser, ko arok-lololir e murrun nir nga jinibb non þisij e, ko arokingi norrorrmien ser rengo nanu nir ne ngatan ngel kobbong. ²⁰ Ko kerr ma nir, rramivi pa jinibb ne melrin, rramivi jinibb gortien nen. Ko rramtiriv Numal Iesu Kristo eterter, nga pia-luwi re melrin vini ko pia-la mauren tevi kerr. ²¹ Ko ni pia-rieni nibe kerr ne ngatan ngel nga marmelisna, para-irpe ni niben ne nosrövien. Pia-loli pirpok rengo derteren sen nga milep nga murongwos puloli nanu jikle nir parosuri ni.

4

Pol ela nale sopen tevir

¹ Ko niko, niaken suk nir nga memrrreni temijpal kami ko morrorrmi kami, kaptur þiterter pirpok rengo Numal. Nomok-ir suri kami, ko bea-la nowlik ji Kristo suri kami.

² Kamru Iuotia ko Sintike, inu nungoni tevi kamru eterter nga norrorrmien se kamru puto kokorti þirres

pirpe Numal mimrrreni. ³ Ko nungoni nik kele, nga kerru rromormajing kokorti pa erres, nga kuppitevi nuru, suri orþelak tevi inu rengo majingen ne nosþen nga mïrres, tevi kele Klemen ko nir nga marokmajing korti tevi inu. Niser nir, aruli pa rengo naul nga maruli nise jinibb nir nga para-lai mauren nga mïrres.

⁴ Kaþir tetajer rengo Numal. Iok bowra lweni kele: kaþir.

⁵ Kapviseni nolo kami nga mimalum tevi jinibb þetþeti nir. Otomori Numal pulwi vini. ⁶ Sete kaprrorrmi þelake nanu san, ko daron nga kamlot ko tetajer kapwera erres wor tevi Atua, ko kapokngoni sev nga nevre kami marmumrrol rer. ⁷ Ko demat se Atua nga mïasi norongwosien se kerr, purrul totkoni nolo kerr ko norrorrmien se kerr rengo Iesu Kristo.

⁸ Niaken suk nir, bevnivni ore nale suk iel: nanu nir nga marivi weretunen, nanu nir nga maran mare, nanu nir nga marmawos, nanu nir nga marwokwok, nanu nir nga marres, nanu nir nga jinibb marij mïrres suri, murrun nir nga marsorsan mïrres ko nga marsorsan nga rrapsumsi paran mare, ngok kaplingi norrorrmien se kami rengo nanu ngok nir. ⁹ Ko sev nga kamrunge ko nga kamlai rengo nale suk, ko sev nga kamlesi rengo liken suk, ngok kaploli surir ko wor. Ko Atua nga mivi batu demat pipitevi kami.

Pol owra erres wor tevir

¹⁰ Nuir elep re Numal nga lelingenok kami kamviseni lweni merrenien se kami tevi inu. Epriv le pa, ko sete kamla merrenien san tevi inu. Kamrrorrmi ma inu, ko sel ejki.

¹¹ Sete nusþe nanu ngok suri nevrekomrrol rengo nanu san, ejki. Suri nurongwos pae vajin ßelik þirres pirpe moup pa tevi sev nga muto pa jik. ¹² Nurongwose ßelik þirres poro nga jorok puwelili, rreknga poro nga jorok pilep. Renge liken þetþeti nir, nurongwos pae ßelik þirres;

poro nga nanen pilep rreknga nanen pijki, poro nga nijor pilep rreknga nijor pijki. ¹³ Nurongwos ðelik re liken þetþeti nir suri Kristo nga mokla derteren tevi inu.

¹⁴ Ko erres ma nga kamrrorrmu inu rengo norongen nga m̄isij suk.

¹⁵ Ko kami m̄eri Pilipae, kamrongwos pae nga rengo daron ne majingen ne nosþen nga m̄irres, etipatun daron nga mevel lingi vanu Masetonia, ko kami kamsan kamkorti tevi inu, suri kamok-la nanu tevi inu. Sete kalesia m̄inij kele nir arloli erpok tevik re wosenen.

¹⁶ Ko erpok kele, daron nga m̄elik iak Tesalonaeka, ko vavis kis kamok-la nanu nir nga nevrek mumrrol rer. ¹⁷ Sete erpe nomok-rrorrmu kis nanu nga ðelair ji kami, ejki. Ko nomok-rrorrmu wenen nga piplari rengo nolo kami nga m̄irres suri.

¹⁸ Nula pa nanu ngok jile nir, ko nula þelake. Nup pa, suri nulai pa ji Epaprotætas merrenien se kami nir. Arirpe sulsulen nga mapun m̄irres van ji Atua nga þir ren.

¹⁹ Ko Atua þilai þetþeti nanu jijle nir nga nevre kami marmumrrol rer tevi kami, pusorsan tevi nga m̄ilngi pa m̄iasi ji Iesu Kristo re nosrövien.

²⁰ Rrapsturövi Atua Tata se kerr lelingen ngel ko tuwi ngok vini. Pirpok ko.

Bongsi nale se Pol

²¹ Kapwerai 'Erres' tevi nir nga marivi jinibb nga markorti tevi Iesu Kristo. Niaken se kerr nir nga marlik tevi inu iel arwera 'Erres' tevi kami. ²² Ko kalesia jijle nir ne iel arwera 'Erres' tevi kami, ko mare nen nga marlik rengo naim se numal nga milep jer se m̄eri Rom nir.

²³ Merrenien se Numal Iesu Kristo puto tevi nem̄i kami. Nuwra 'Remse kami'.

**Naul nga Pol Muli
tevi Kalesia Nir renge
KOLOSI
Batu nale nga
mivsivseni lut nga
parmeteni naul ngel
puto suri**

Pol oli naul ngel tevi kalesia nir nga marlik renge Kolosi, ngaim san ie Esia. Oli suri nevisvisenien gerisen san nga miplari jir. Nir nga marvisviseni nevisvisenien gerisen nen arwera jinibb nir parosuri anglo nir ko parosuri kele nale wowarrenc elep nga marto renge nale nesese-reien rreknga lo (law) se Moses, ko niko parongwose weretunen Atua vajin. Ko Pol owra Iesu Kristo esan okla mauren tevi jinibb, ko daron nga marvijuri nale gerisen ngok ko aruj ngasu kobbong e ni. Ko ospe kele suri mauren ser nga marlai renge Kristo, ko pirpese renge mauren ser vajin renge nabong jijle. Ko daron nga muli jile naul ngel, ko elai tevi selen Tikikas putori van jir. Ko Onesimas kele eptevi Tikikas, suri re wosenen Pol okoni ni pulwi van ji numal sen Pilimon.

Pol owra erres tevi nir

¹ Inu Pol nuvi aposol se Iesu Kristo renge marongen se Atua. Tevi Timoti tasi kerr, ² nomoruli naul ngel tevi kami mēri Kolosi nga kamivi tasi komru renge Kristo, ko nga kamosuri mīrres renge sel nga muon. Nurongwos mae, merrenien ko demat se Atua Tata se kerr pipitevi kami.

Pol owra erres tevi Atua suri nir

³ Tetajer daron nga nomorok-verus suri kami, ko nomorok-wera 'erres' tevi Atua, Tata se Numal se kerr Iesu Kristo. ⁴ Suri nomorunge

pa nospen nen nga kami kamosuri Iesu mīterter, ko kami kammerreni temijpale kalesia nir. ⁵ Kami kamok-loli murrun ngok suri nga kami kamok-lingi norrorrmien se kami oto eterter renge nanu nir nga Atua mīlengi tera kami re melrin. Nanu ngok nir, kamrunge pa nospen ner womu daron nga kamrunge nospen ne nale weretunen suri Kristo. ⁶ Nospen ngok ejpari kami pa osuw. Ko etajer malum, pila wenen renge ngatan ngel totoklai, pusorsan tevi nga miwen pa ji kami musuw, mītipatun re daron nga kamrunge e, ko kamrongwose weretunen merrenien se Atua. ⁷ Kamrungrunge womu pae nanu ngel nir ji Epapras, nga mivi sele kerr san nga nomormerreni. Ni evi jinibb nga mokmajing lilane mīrres se Kristo tevi kami. ⁸ Ko ni owrai pa tevi komru merrenien nga Nemīn On mīlai pa tevi kami.

Verusen se Pol suri nir

⁹ Ko suri nospen ngok ne kami, ololi komru nomorverus suri kami tetajer, mītipatun renge daron nga komru nomorunge. Komru nomorok-ngoni tevi Atua nga Nemīn On puloli kapivi jinibb nga kaplesi wose, ko puloli kami kaprongwos alje marongen se Atua. ¹⁰ Ko ngok, liken se kami pumomsawos pīrres vajin pirpe Numal mīrreni. Ko puloli mauren se kami wenen putoe renge majingen nga marres nga kamok-lolir, ko puloli kami kaprongwos temijpal kele wore Atua. ¹¹ Ko kapterter pētpēti pusorsan tevi derteren nga milep se Atua, nga puloli kami kaptur pīterter tetajer malum renge nanu nga marsij nga marok-ini. Ko kapir bbong. ¹² Ko kapwera vajin 'erres' tevi Tata suri nga muloli kami kamviter kaplai pivsivses nanu nga marres nga mīlengi kortonir nga marto tera jinibb sen nir, re lat nga moron kis muto ren. ¹³ Ko Atua etka tweni kerr pa renge derteren ne nemalik, elngi kerr renge batun

vanu se Natun nga mimrreni. ¹⁴ Ko ojri lweni kerr suri Kristo, erpe etlasi tweni nololien se kerr.

Kristo evi batu nanu jile nga Atua mulolir

¹⁵ Sete jinibb san orongwos ãilesi Atua. Ko Kristo ma, rramlesi pa Atua ren, suri ni osorsan ãetãpeti tevi Atua. Ko Kristo owomu re nanu jijle nir, ¹⁶ suri Atua elngi re nevre Kristo nga ni puloli nanu jile parpelari; nanu nga marto re melrin ko nanu nga marto iel ngatan, nanu nga rramlesir ko nanu nga sete rramlesir, ko derteren jile se anglo nir ko se jinibb. Ni ololir, ko arivi sen ko wor. ¹⁷ Ko ni owowomu re nanu jile, ko nanu jile arto kokorti erres re ni kobbong.

¹⁸ Ko kalesia nir arirpe nibe Kristo, ko ni erpe batur. Ni owowomu renge kalesia nir; ni emaur wowomu re mijen, nga puwowomu re nanu ãetãpeti. ¹⁹ Suri Atua eir nga ãilngi mauren sen jile renge Kristo, ²⁰ ko eir kele nga Kristo pivi nevren nga puloli ore lolaren se Atua pusuw jerjer. Ko Kristo ololi vajin nanu jile arkorti erres luwi tevi Atua, poro parivi nanu ne melrin nir rreknga nanu ne ngatan ngel. Ololi demat ngok suri drra ne mijen sen nga ãisiseser renge nai pelaot.

Kaptur ãiterter renge murrun ne nosurien

²¹ Ko bonevis sapon, kami Atua kamturtur telur e kami, ko kamivi devje nuval se Atua, ko kamok-loli majingen nga marsij nir. ²² Ko lelingen ngel vajin, suri Kristo ololi niben erpe jinibb ko emij suri kerr, niko muloli kerr rramkorti luwi tevi Atua. Ko ololi kami kele kamivi jinibb on nga marwokwok, ko jinibb sete parongwos parok-wor suri kami. Ko Kristo pia-pitevi kami pipok van re no Atua. ²³ Ko ni puloli pipok poro bbong kaptur ãiterter renge murrun ne nosurien. Sete kaptur ãemav, ko sete kapruj lingi nanu nga kamok-tiriv tweni

nga marsuãe renge nosãen nga ãirres nga kamrunge pa. Nosãen ngok, arwerwer ren tevi jinibb jile nga melrin ãisalsal orer. Ko inu Pol nuvi jinibb nga ãemajing ren.

Pol erpe jinibb nga ãimajing se kalesia nir

²⁴ Nomok-runge esij elep renge naim ne nekaien ngel. Ko nuir kobbong, suri erpe nuwosi luwe norongen nga ãisij se kami renge inu nibek. Kristo kele ornge esij elep daron nga ni ãilik iel ngatan. Ko jinibb sen jijle nir arirpe vajin ni niben, ko nir kele parunge ãisij ko wor iel ngatan. Ko erpe inu nuwosi luwe sapon norongen nga ãisij se kami. ²⁵ Ko inu nuvi jinibb nga mok-majing se kalesia. Majingen ngok, Atua ko elngi re inu nevrek nga ãemajing jile e suri kami. Ko majingen suk evi nga bowrai tweni nale sen puto limjer.

²⁶ Ko nale ngok oto teptepi sia ko sia renge dul ko dul, ko lelingenok vajin Atua ololi eplari limjer jile ji jinibb sen nir. ²⁷ Atua emrreni piviseni tevir nale sen nga muto teptepi ngok, nga musãe suri nanu san nga ãirres temijpal nga miplari pa musuw renge jinibb ne vanu jijle nir, ngok: Kristo elik pa re kami, ko kamtiriv tweni vajin nga kapa-korti re nosrövien sen.

²⁸ Kristo ngok, namok-werwer ren. Namsusur metue jinibb jile ko namok-visviseni jinibb jile renge norongwosien jile nga murrung nga nabpitevi jinibb jile nir partera ãirres ãetãpeti renge Iesu van ji Atua. ²⁹ Nuãlak tweni nanu ngok, nurat suri renge derteren sen nga ãiterter nga moklai tevik.

2

Rraposuri ãiterter Kristo

¹ Numarong kaprongwose nga nurat temijpal suri kami ko suri ãeri Laotisia nir, ko suri nir jile nga sete marlesi wos wore nibek ko nok. ² Nurat suri nga nolor ãiterter

ko pumolmol nga parkorti p̄irres rengen merrenien. Ngel evi nanu nga m̄irres p̄elak san: numrreni parongwos alje, parongwos p̄irres nga p̄irres kemkan̄e Kristo, nga bonevis nosp̄en nen oto teptepi ji Atua. ³ Ko Atua esilveni rengen Kristo norongwosien totoklai nga marres.

⁴ Nomok-supe nanu ngok suri jinibb sopor arok-loli ler erres, ko tarkerkerasi kami. ⁵ Nulik ngasue kami rengen nibek, ko rengen nemik ma, nukorti tevi kami. Ko nuir nga m̄elesi kamtur vivöngsur ko kamtur m̄iterter rengen nosurien se kami rengen Kristo.

Mauren se kami p̄irres ko wor rengen Kristo

⁶ Erpok, kamlai pa Iesu Kristo evi Numal se kami. Kaploli mauren se kami totoklai vajin piptevi ni. ⁷ Kaprrul totkoni ni p̄iterter, pirpe lape nai murrul totkoni dan, ko kaptur p̄iterter ren pirpe naim san nga mutur m̄iterter rengen dan. Ko nosurien se kami pivini ko wor p̄iterter malum tetajer, pirpe nga marvisviseni kami pae. Ko kapwera 'erres' temijpal wor tevi Atua. ⁸ Kami kapmetmet p̄irres, lartul ngok nir tarrul totkoni kami re nale nawon ser ko gerisen ser nga marvijuri norrorrmien nawon se jinibb nir, ko sel ne nevisvisenien ne ngatan ngel nir. Sete arvijuri sel se Kristo.

Kristo kobbong evi batu jinibb nir ko anglo kele nir

⁹ Kristo niben otoa erpe jinibb, ko mauren totoklai se Atua elik ren. ¹⁰ Ko kami kele, daron nga kamkorti tevi ni, ko kamlai mauren totoklai. Kristo owowomu re Numal p̄etp̄eti nir ko derteren p̄etp̄eti nir. ¹¹ Ko erpok kele, daron nga kamkorti tevi ni, erpe kaman re pa bae ko osuw. Ko iok, sete nuspe suri bae nga norman mian ngalu marevji, ko nuspe suri bae nga Kristo mirevji tweni murru nalol nga m̄isij rengen mauren se kami. ¹² Ko daron nga marpaptaese

kami, erpe artevni kami tevi Kristo. Ko erpok kele, daron nga kamtawij luwi re nuwi ngok, erpe kammaur luwi tevi Kristo rengen mijen, suri kamosuri Atua nga derteren sen ololi Iesu mimaur luwi re mijen.

¹³ Ko erpe kami kammij pin rengen nololien se kami ko rengen murrun nga m̄isij se kami. Ko lelingenok vajin, Atua ololi kami kammaur luwi tevi Kristo. Ni etlasi tweni nololien jile se kerr, ¹⁴ ko olokloksi nanu nga maruli kortoni martere kerr tevi nale nesesreien nga marwer ore kerr rer, ko ela tweni p̄etp̄etir ko owser rengen nai pelaot tevi Kristo. ¹⁵ Rengen nai pelaot ngok, Kristo obri otvi derteren se jinibb nga marlelep nir ko jinibb nga marwowomu nir rengen devjen se Demij. Kristo otorrlair pa osuw, ko ololi tevir erpe Numal san nga mutorrlai devje nuval sen musuw, ko ololi nor arsj, nga jinibb arongwos parmetenir.

Kristo evi batu kami

¹⁶ Ko lartul ngok arwera parwer lokloksi kami suri nanen lele nga kamrroi, ko nanu lele nga kammini. Ko arwera kele kamloli esij nga sete kamtori nabong sopor, ko sete kamtori nanen ne navöl muwut rrongvi, ko sete kamtori murrun ne nabong ebutun, nga marmosi ren. Ko sete kapmarong parij pipok, pijki. ¹⁷ Nanu ngok nir, m̄eri Isrel nir arvijuri tuwi. Ko arjuji bbong Kristo. Ko daron nga Kristo mivini vajin, rramlesi vajin ni sel sen nga m̄irres p̄elak asi nanu ngok nir. ¹⁸ Lartul ngok nir, norrorrmien ser ean pa mare osuw, suri arlesi nanu sopor re bori ser. Ko arkerkerasi jinibb nir, arwera jinibb nolor pian wor ngatan ko, ko parsurövi wor anglo ko nir. Sete kaplinglingi nir parwer lokloksi kami, parwera kamsij rengen nanu ngok nir. Norrorrmien ser ean mare temijpal, ko pesveni ko. Arok-rrorrmien nanu ngok nir suri murru jinibb kobbong nir. ¹⁹ Ko setemun artori Kristo eterter, ko ni mawos ma evi batu jinibb sen nir.

Ko jinibb sen nir arirpe ni murrub niben nir nga marokla nanen ser rengen batun, suri nau ko murrmurr arjipijipti erres re niben. Ko erpok vajin, Atua orongwos puloli niben totoklai pimaaur rujruj pilep p̄irres.

Mauren nga mimerr rengen Kristo

²⁰ Kami erpe kammij pa osuw tevi Kristo. Kamivi vajin jinibb nga kamiel sisarow osuw, setemun nevisvisenien ne ngatan ngel nir arrowsi kami. Ko erpese kamokvijuri malume murrub ne ngatan ngel? Erpese kamvijuri nale nesereien ne ngatan ngel nir, nga muwra: ²¹ ‘Sete kaptori nanu ngok ko nanu ngok’, ‘Sete kaproi nanu ngok ko nanu ngok’, ‘Sete kapjipari nanu ngok ko nanu ngok’? ²² Ko iok arsupe suri nanu nga partorir ko parsij bbong. Ko nale nesereien ngok ko nevisvisenien ngok arivi se jinibb kobbong. ²³ Nale ser ngok, rramlesi rrongvi erpe erres, erpe eviseni norongwosien erres p̄elak, suri osoni jinibb nga parlot, ko nga nolor pian ngatan, ko nga partor ore p̄iterter murrub nga marmerreni karkar nanu nga marsij nir. Ko nesereien ngok nir, derteren ser ejki rres nawone nga partor ore weretunen nanu nga nolo jinibb mok-merrmerreni sarrsarr nir. Ko rramlesi, daron nga rramvijuri sel ser, murrub nga misij ngok oto erpok malum kobbong.

3

¹ Kami, erpe Atua ololi kammaur luwi re mijen evesane tevi Kristo. Ko niko, kap̄elak suri nanu nga marto re melrin tevi Kristo, nga misakel pa re Atua nevren rres. ² Kami kaplingi norrorrmien se kami ko wor puto re nanu nga marto re melrin nir, setemun kapokrrorrmien nanu ne ngatan ngel nir. ³ Suri erpe kammij pa osuw, ko mauren se kami oto teptepi tevi Kristo ji Atua pa osuw. ⁴ Ko ngok, batu mauren weretunen se kami evi Kristo

kobbong. Ko daron nga Kristo piarremali, ko kami kele kapa-rremali tevi ni vajin rengen nosrovien.

Mauren se kami nga mitra pusuw vajin

⁵ Ko ngok, kapbböt pini murrub kami nga marivi ne ngatan ngel kobbong, erpe norman muoji nesevin, ko nesevin muoji norman, murrub nga sete muwokwok, ko armerreni nanu nga marsij nir. Ko nir arokmerrmerreni nanu jile, ko iok erpe arosuri nanu ngok nir arirpe atua minij nir. ⁶ Suri murrub ngok nir, lolaren se Atua pian rengen nir nga sete marosuri ni. ⁷ Ko kami kele, bonevis kamokvijuri murrub ngok nir, daron nga kammaur renger e. ⁸ Ko lelingenok vajin, kami kapjiekie murrub jijle nga marsij, erpe lolaren, nolon nga mulolar, nalol nga mungasi jinibb, murrub nga marij misij tere jinibb, rereren nga marsij nir. Setemun kapokrij pirpok nabong pisan. ⁹ Ko sete kapkerkerasi lululweni kami. Suri kamla tweni pa mauren nga womu tevi murrub nen nga marsij nir, ¹⁰ ko kamuri lweni pa mauren nga mimerr ngok, nga Atua mokloli lululweni mimerr tetajer. Suri Atua emrreni nga kaprongwose ni p̄irres, ko nga kapsorsan tevi ni. ¹¹ Ko niko, setemun jinibb san orongwos puwra, ‘O, inu nuvi meri Isrel ko san, ko nik kuvi jinibb ne vare ko san’, rreknga ‘O, inu nuan pa rengen bae’, rreknga ‘O, inu nurongwose erres, ko nik kurlenge nanu’, rreknga ‘O, inu nuvel sisarow, ko nik kuvi jinibb ne majingen’. Setemun kapokrij pirpok, pijki. Suri Kristo elep asi nanu ngok nir, ololi arirpe nanu nawon kobbong nir. Ko ni elik pa rengen jinibb sen nir.

Mauren se kami emerr

¹² Iow, erres, kamivi jinibb nga Atua mutobbobbue kami, kamivi jinibb on, kamivi jinibb nga Atua

mimrreni kami. Ko niko, kapuri mauren nga mimerr nga murrun mirpel: kaprrormi jinibb nir, kaprrres tevir, nolo kami pian ngatan ko kapivi jinibb malum, ko norrorrmien se kami pipriv. ¹³ Kaptor totoni nolo kami, ko kaptelasi lululweni nololien se kami renge sel nga Numal mĩtlasi tweni pa nololien se kami ren. ¹⁴ Ko murrun ngok nir, kapjipjipteni tevi merrenien. Suri merrenien evi nanu san nga murongwos p̃ijipjipteni nanu j̃jile p̃irres. ¹⁵ Ko demat se Kristo puwowomu re nolo kami. Suri demat evi nanu nga milep nga Atua mimrreni puto renge jinibb sen nir, nga markorti mirpe niben sansan. Ko kapok-wera 'erres' tevi Atua suri nanu p̃etp̃eti nir. ¹⁶ Ko nale se Kristo puto p̃etp̃eti re nolo kami. Ko kapvisviseni lululweni kami, ko kapsusur metu lululwi tevi kami renge norongwosien jile nga murrow. Ko kapok-lai nubo lele tevi Atua nga kapsurövi ni, nubo nir ne Sam renge Naul On, nubo nir nga kami kamkoji, ko nubo nir nga Nem̃in On mĩlair tevi kami. Kaplai nubo ngok nir tevi nolo kami nga marok-wera "erres" tevi Atua tetajer. ¹⁷ Ko nanu p̃etp̃eti nga musuw-suw ngok nga kamwera, ko nanu p̃etp̃eti nga musuwsuw ngok nga kamloli, ko kaplolir ko wor renge nise Numal Iesu. Ko kapok-wera tetajer 'erres' tevi Atua Tata renge nise Iesu mawos.

Murrun ne metka renge mauren nga mimerr

¹⁸ Kami nesevin nga kamlik ji diwen se kami nir, kaposuri diwen se kami nir. Murrun ngok osorsan erres kobbong renge kalesia nir. ¹⁹ Ko kami norman nga kamlesi nesevin, kapmerreni nesen se kami, ko sete kapok-sij tevir. ²⁰ Ko bipiwarreng nir, kapvijuri nale p̃etp̃eti se tata ko tasu se kami nir, suri Numal ornge erres re murrun nga mirpok. ²¹ Ko tata nir ko tasu nir, sete kaploli natu kami nir parungasi kami suri sel nga

mĩterter nga kamok-loli tevir, suri nolor tarok-vitan.

Murrun ne jinibb ne majingen nir ko numal ser nir

²² Jinibb ne majingen nir, kaposuri nale p̃etp̃eti se nir nga marivi numal se kami iel ngatan. Sete kapok-majing p̃irres re bbong daron nga numal se kami marlik e, nga nir parmerreni nawone kami. Ko kapmajing ko wor renge nolo kami nga m̃irres p̃etp̃eti, suri kammetutue Numal Kristo. ²³ Ko nanu jile nga kamloli, kapmajinge tevi nolo kami, pirpe kammajing se Numal, sete se jinibb kobbong. ²⁴ Suri kamrong-wose nga Numal pia-lai nowli kami tevi kami, nga marivi nanu nga marres nir nga ni m̃ilngir terai kami e. Erpe kamok-majing pa se Numal Kristo. ²⁵ Ko nir nga ma marok-loli m̃isij, ko Numal p̃ikle lweni tevi nir p̃etp̃eti pusorsan tevi nga marloli ngok. Suri Numal ololi osorsan tevi jinibb p̃etp̃eti nir, poro parivi jinibb nga marwelili rreknga jinibb nga marlelep.

4

Pol ela nale tevi nir

¹ Ko kami numal nir, kaploli murrun nga mumomsawos m̃irres tevi jinibb ne majingen se kami nir, pusorsan pirpok tevi nir p̃etp̃eti. Suri kamrongwos pae nga kami kele Numal se kami oto pa re melrin, ko ni pia-loli tevi kami pusorsan tevi nga kami kamloli tevi nir.

² Kami kapok-lot tevi nolo kami nga marteter tetajer. Kapkulkulu p̃irres renge loten se kami, ko kapok-wera 'erres' tevi Atua. ³ Ko kaplot suri kem kele, nga Atua p̃itasi metali nga nabwera tweni nospen suri Kristo, nga bonevis muto teptepi. Ko inu nulik renge naim ne nekaien le ngel suri numajing ren. ⁴ Ko kaplot suri nga inu berij p̃irres, puloli nale nen parm̃erer. Iok pirpe pusorsan p̃imawos tevi nga inu bololi.

⁵ Kapok-loli murrun nga mivi-juri norongwosien tevi jinibb ne vare nir. Kaploli womue p̄irres ngarr tevir, nabong tarasasi nawon. ⁶ Kapok-rij p̄irres tevi nir tetajer, puloli nir parir nga parunge nale se kami. Ko kaprongwose p̄irres vajin lut nga kaprij weli jinibb jile nir parto suri.

Nospen ne Pol

⁷ Tikikas pia-supe suri nospen nek tevi kami. Ni evi niaken se kerr san nga rrammerreni, ko nga mokmajing korti lilane m̄irres tevi inu renge majingen se Numal. ⁸ Nukoni vinuk ji kami suri nanu ngel le, nga puloli kaprongwose nospen ne kem, ko nolo kami parmolmol suri p̄irres. ⁹ Ko bokoni kele Onesimas pipitevi ni. Ni kele evi niaken se kerr san nga rrammerreni, ko nga mokmajing lelane m̄irres, ko evi kami san. Nuru ngok porloli kaprongwose nanu jile nga marok-pelpelari iel.

Bongsi nale se Pol

¹⁰ Aristakas le nga m̄ilik renge naim ne nekaien ngel owra 'erres' tevi kami, ko Mak kele nga mivi tasi Banapas san, ni kele owra 'erres' tevi kami. Nuwra rrurrngi pa tevi kami nga poro ni pivinuk, ko kapa-tekai ni. ¹¹ Ko m̄erel nga nisen muwaji Iesu nen nga marverus kele nisen tuwen Jastas, ni kele owra 'erres' tevi kami. Nir itul ngok kobbong renge m̄eri Isrel nir arpitevi inu renge majingen ne batun vanu se Atua, ko arok-loli nolok erres. ¹² Ko Epapras kele, nga mivi kele kami san, owra 'erres' tevi kami. Ni evi jinibb ne majingen se Iesu Kristo, ko okrat tetajer suri kami renge loten sen nga kaptur p̄iterter jile, kaptera jile, ko nga kaploli marongen p̄etp̄eti se Atua. ¹³ Nurongwos bowrai nga ni mokpelak milep suri kami, ko suri nir nga renge Laotisia, ko nir nga renge Ierapolis. ¹⁴ Ko dokta Luk le, nga rrammerreni ni, ko Demas kele, orwera 'erres' tevi kami. ¹⁵ Kapwera

'erres' tevi tasi kerr nir nga marlik Laotisia, ko tevi vinok Nimpa, ko tevi kalesia nir nga marok-korti renge naim sen. ¹⁶ Ko poro nga para-eve jile naul ngel tevi kami, kaplai kele van para-eve kele tevi kalesia nir nga renge Laotisia. Ko naul suk nga m̄elai tevi kalesia nir renge Laotisia, kami kaplai vinuk ko kaploli para-eve tevi kami. ¹⁷ Ko kapwera tevi Akipas, 'Kupmetmet p̄irres nga kupmajing jile majingen ngok nga Numal m̄ilai tevi nik.'

¹⁸ Inu mawos vajin, nula pensil ji m̄er nga mok-uli tweni nale suk ngel nir, ko nuli vajin "erres" suk ngel tevi kami. Erres kaprrormi inu renge dil delrrurr nga marserek e. Nurongwos mae, merrenien se Atua puto tevi kami. Nuwra 'Remse kami'.

**Naul nga Pol Muli
Womue tevi Kalesia
Nir renge
TESALONAEKA
Batu nale nga
mivsivseni lut nga
parmeteni naul ngel
puto suri**

Tesalonaeka evi ngaim nga milep ne Masetonia. Pol evan ie daron nga mivel lingi Pilipae, ko etipatur re majingen ne kalesia ie. Ko sete epriv, ko mēri Isrel sopor nga nolor milelep suri jinibb elep arosuri nospen nga mīrres, aroji tweni Pol. Ko Pol etajer kele, okmajing rengo ngaim mīnij sopor. Ko mian ko orrorrmi mēri Tesalonaeka nir elep, ko okoni Timoti nga ni pimteni suri liken ser erpese. Mian ko Timoti olwi vajin ko ospe nospen se nir tevi Pol, ko ololi Pol nolon eir elep suri. Ko eauli vajin naul ngel nga rramveruse 1 Tesalonaeka nga puloli norrorrmien ser piterter rengo nosurien ser, ko liken ser puon pīrres. Ko ni ospe kele sapon suri nanu sopor nga nir marsusi, erpe pirpese re nabong nga Kristo pia-luwi vini rengo.

Pol owra erres tevi nir

¹ Inu Pol, Silas, ko Timoti, namuli naul ngel tevi kami kalesia nir nga Tesalonaeka nga kamkorti pa tevi Atua Tata ko Numal Iesu Kristo. Nurongwos mae, merrenien ko demat se Atua pipitevi kami.

Pol owra erres tevi Atua suri murun ko nosurien se nir

² Tetajer namok-wera erres elep tevi Atua suri kami jijle, ko namok-verus suri kami rengo loten se kem tetajer. ³ Namrorrmi re no Atua Tata se kerr erpese nga kammajing tweni nosurien se kami, ko nga merrenien se kami muloli kampelek;

ko nga norrorrmien se kami muto mīterter malum rengo Iesu Kristo Numal se kerr, ko sev nga ni pia-loli tevi kami.

⁴ Niaken se kem nir, kem namrongwose erres nga Atua emrreni kami elep, ko elngi pa kami osuw nga kapivi jinibb sen. ⁵ Suri daron nga kem namwerai tweni nospen ngel nga mīrres tevi kami, ko sete evi nale nawon, ejki. Ko Atua elai pa derteren sen ko Nemīn On sen orpitevi nale se kem, ko ololi kamrongwose erres nga evi nale weretunen. Ko kamrongwose, liken se kem omomsawos erres daron nga namlik tevi kami. Ko namloli erpok nga piviseni sel tevi kami. ⁶ Ko kami kamvijuri sel ngok kobbong nga kem namviseni. Evi pa sel se Numal. Ko daron nga kami kamlai nospen nga mīrres, ko kami kele, jinibb nir arloli esij tevi kami. Ko Nemīn On ololi kami kamīr kele. ⁷ Ko re murrun ngok, kami kamviseni kele sel nga mīrres re no kalesia nir ne vanu nga Masetonia ko kalesia nir ne vanu ne Akaea, nga nir parvijuri kami. ⁸ Suri kami kamwera tweni nale se Numal rengo Masetonia ko Akaea kobbong, ko nospen ne nosurien se kami rengo Atua etajer kele wor re vanu petpeti. Ko niko muloli kem setemun namrongwose nabwerai tweni nanu san suri nosurien se kami tevi jinibb nir. ⁹ Suri lartul ngok nir kobbong arsupupe suri kami, ko sev nga miplari daron nga namini ji kami, nga kami kamlingi tweni pa atua mīnij nir, ko kamini kamvijuri Atua nga mimaur ko nga mivi weretunen. ¹⁰ Ko arsupupe kele nga kami kamok-tiriv Iesu nga mivi Atua Natun nga Atua muloli mimaur luwi re mijen, nga pia-luwi kele wor re melrin vini, ko pia-lai mauren tevi kami re nabong nga pia-vini nga Atua pia-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb nir.

Majingen se Pol renge Tesalonaeka

¹ Tasi kem nir, kamrongwos pae nga sete naminuk nawon ji kami, ko jelangin nga namlingi emaur pa ji kami. ² Ko kami kamrongwose, daron nga namlik malum ngaim Pilipae, ko jinibb arloli esij tevi kem ko arij esij elep kele wor tevi kem. Ko arij tere kele kem daron nga naminuk ji kami. Ko Atua se kerr ololi norrorrmien se kem eterter nga nabwera tweni nospen nga m̄irres sen tevi kami. ³ Ko nale se kem nga miveruse kami evi weretunen. Sete erpe nga nir marok-werai, nga namsarr, rreknga namwera nablai nanu san ji kami kobbong, rreknga namkerkerasi kami, ejki. ⁴ Ko Atua emteni pa nolo kem ko elesi erres, ko elai pa nospen sen tevi kem nga nabwerai tweni. Ko niko nammajing se Atua, nga puloli ni p̄ir re majingen se kem; ko sete nammajing se jinibb, nga nir parir renge majingen se kem. Ko Atua okmeteni nolo kem malum rengen. ⁵ Ko kamrongwose erres nga kem sete naminuk nga nabsurövi nawon kami, rrek suri nabloli sel nga nabvenae joro kami nir, ejki. Atua orongwos puwrai nga nale ngok evi weretunen. ⁶ Ko kem sete namloli murrun ngok nga nabloli jinibb parsurövi kem, poro pivi kami, rreknga jinibb m̄inij kele. ⁷ Ko kem namrongwose nablolir parsurövi kem, suri namivi pa aposol se Kristo. Ko sete namloli erpok. Ko namloli nolo kem omolmol pa livö ne kami, erpe tasu san nga moktor lilane natun nir. ⁸ Ko erpok kele, nammerreni kami elep, ko nammarong nga nablai, sete nospen se Atua kis kobbong, ko mauren se kem kele wor tevi kami. Suri merrenien se kem elep wor tevi kami.

⁹ Tasi kem nir, kaprrorrmie wose nga nampelak elep. Nutrin ko nutpong nammajing tevi nevre kem, nga kami sete kaprrorrmie pelak kem renge nanen daron nga namokwerai tweni nospen se Atua tevi

kami. ¹⁰ Kami kamrongwos kapwera, ko Atua kele orongwos puwrai nga murrun nga kem namloli tevi kami kalesia owokwok, ko osorsan erres. Ko sete jinibb san orongwos p̄irij tere kem renge murrun kem ngok. ¹¹ Ko kami kamrongwose nga kem namvisviseni kami sisamis kobbong osorsan tevi tata san nga mivisviseni natun nir. ¹² Ko kem namok-rij nale elep nga m̄irres tevi kami, nga puloli nevre kami p̄iterter, ko nolo kami sete pivitan. Ko Atua everuse kami nga kapan renge batun vanu sen ne nosrövien, niko muloli namok-rij m̄iterter mirpok tevi kami, nga kami kaptori murrun nga musorsan m̄irres renge no Atua.

Lartul nga marok-oji kalesia nir

¹³ Ko suri nanu m̄inij kele namokwera erres tevi Atua suri kami tetajer, nga daron nga namlai nale se Atua vinuk ji kami, ko kami kamlai erres. Kami kamlesi wose weretunen nga evi pa nale se Atua, sete nale se jinibb kobbong. Ko nale ngok okmajing malum tevi kami nga kamok-osuri. ¹⁴ Ko tasi kem nir, eplari osorsan tevi kami erpe nga miplari tevi kalesia se Atua nir renge vanu ne Jutia nga martur renge Iesu Kristo. Suri jinibb ne vanu se kami nir arloli esij tevi kami osorsan erpe nga m̄eri Isrel nir marloli pa m̄isij tevi kalesia nga nir. ¹⁵ Ko meling ngok kele kobbong nir arevji pini Iesu Numal se kerr, ko propet nir ne tuwi; ko arok-oji kem kele, ko arloli Atua sete eir renge sev nga marloli. Ko artere jinibb totoklai, ¹⁶ suri arok-tur ore kem nga sete nabwerai tweni nale se Atua tevi jinibb ne vare nir, nga Atua sete pilai mauren tevi nir. Ko erpok nololien ser ean pelak tetajer, ko lolaren se Atua oto tevir ko pa osuw.

Pol emrreni p̄ilesi nir kele

¹⁷ Tasi kem nir, daron nga namielingi kami, ko namrrorrmie kami elep, erpe norrorrmien se kem elik malum tevi kami. Ko sete epriv

nga namrunge erpe nammerreni kelewor nablesi no kami. ¹⁸ Niko nammerreni nabinuk ji kami. Ko inu Pol, nulwi lesi vavis le pa, ko Demij oktur ore kem. ¹⁹ Ko daron nga Iesu Numal se kerr pia-luwi e vini, ko naba-runge p̄irres rengo ni non suri kami kis kobbong. Ko nabarij melmelas suri kami kis kobbong, ko naba-lai nowli kem suri kami kis kobbong. ²⁰ Suri kami kamjoroi pa kem, ko kami kamlai pa neiren tevi kem.

3

¹ Ko namrrorrmī kami elep erpok mian, ko nolo kem setemun orongwos puto malum. Ko niko nammarong nga komru Saelas noborlik jer ko pa iel rengo ngaim ne Atens, ² ko nomorkoni Timoti. Ni evi tasi kerr san, ko okpitevi komru rengo majingen se Atua nga parwera i tweni nos̄pen nga m̄irres suri Kristo. Nomorkoni ni vinuk nga puloli kaptur p̄iterter rengo nosurien se kami, sete nolo kami pivitan ³ suri nanu nga marsij nga marok-loli tevi kami. Ko kami kamrongwos pae nga para-loli p̄irpok, suri evi pa marongen se Atua. ⁴ Ko kem, daron nga namlik malum ji kami, ko namwera i womu pae tevi kami nga nir para-loli p̄isij tevi kami p̄irpok. Ko kami kamrongwos pae, suri eplari pa osuw osorsan tevi nga namwera i. ⁵ Niko muloli setemun nurongwos belik malum, mian ko nukoni Timoti nga pimteni suri nosurien se kami erpese. Nomok-rrorrmī Demij nga mokrrorrowe jinibb tikrekrasi pa kami ko tuloli belaken se kem tarivi vajin nanu nawon.

Neiren nga milep se Pol suri m̄eri Tesalonaeka nir

⁶ Ko lelingenok vajin Timoti evel lingi kami ko olwi pa vini ji kem, ko elik pa tevi kem osuw, ko os̄pe nos̄pen nga m̄irres suri nosurien se kami ko merrenien se kami. Ko ni owrai nga norrorrmien se kami

okres tetajer suri kem, ko nga kammerreni kaplesi kem, osorsan erpe nga kem kele nammerreni nablesi kami. ⁷ Tasi kem nir, suri namrunge pa nos̄pen ngel nga m̄irres suri nosurien se kami, niko muloli nolo kem sete evitan rengo norongen nga m̄isij ko nanu nga marsij nir nga marok-loli tevi kem. ⁸ Ko suri kami kamtur pa eterter rengo Numal, niko muloli vajin kem nammaur rengo mauren nga m̄irres. ⁹ Kem sete namviter rragrrag nga nabwera erres tevi Atua suri kami, ko suri neiren nga milep nga namir suri kami rengen re no Atua se kerr. ¹⁰ Nutpong ko nutrin namok-verus eterter nga nabrongwose nablesi no kami kele, ko nga nablai kele sev nga nosurien se kami mumrol rengen. ¹¹ Ko ngel evi loten se kem, nga Atua Tata ko Iesu Numal se kerr porloli sel nga kem nabinuk nablesi kami, ¹² ko nga Numal puloli merrenien se kami nga kammerrmerreni kami ko nga kammerreni jinibb jikle pimaur kele van mare pilep, pusorsan tevi merrenien se kem nga nammerreni kami. ¹³ Ko nomok-lot kele nga ni pia-loli norrorrmien se kami p̄iterter ko puon p̄irres re no Atua Tata se kerr, pijpari daron nga Iesu Numal se kerr pia-luwi vini kele tevi jinibb sen nir.

4

Murrun nga marmomsawos rengo no Atua

¹ Tasi kem nir, nuwra bos̄pe suri vajin liken se kami. Namvisviseni pa kami rengo sel nga puloli Atua p̄ir tevi kami, ko lelingenok kamokvijuri sel nen. Ko namngoni kami rengo nise Numal Iesu nga kapvijuri sel nen p̄irres kele wor, ko nga nolo kami puto p̄iterter rengen. ² Ko kami kamrongwos pae nale nga namlai tevi kami rengo nise Numal Iesu, ngel: ³ Atua emarong nga kapivi jinibb nga muon m̄irres. Norman sete puloli sel nga m̄isij tevi ne-sevin, ko nesevin sete puloli sel nga

m̄isij tevi norman. ⁴ Kami sisamis kaptor sweri ko wor nesen se kami rengo sel nga muon ko muwokwok m̄irres, ⁵ ko sete rengo sel nga m̄isij mirpe jinibb ne vare nir nga sete marongwose Atua. Suri nir arokvijuri nolor kobbong nga marvenae nesevin. ⁶ Ko kami sete kaploli p̄isij tevi tasi kami san nga kapvenae nesen sen. Suri Numal pia-tor vitrangi isi nga marloli mirpok. Namwerai womue ko namwerai eterter tevi kami erpok. ⁷ Suri Atua everuse kerr nga rrapvijuri sel nga muon, sete sel nga m̄isij. ⁸ Ko si nga murong tweni nale ngok, sete orong tweni jinibb kobbong, ko orong tweni kele Atua nga moklai Nem̄in On sen tevi kami.

⁹ Ko re devjen ne merrenien, setemun nurongwose boli nale san tevi kami. Suri Atua evisviseni pa kami osuw nga kapmerrmerreni kami, ¹⁰ ko kamok-loli erpok tevi tasi kerr jikle nga marlik sisamis rengo Masetonia totoklai. Ko namok-werai eterter tevi kami nga kapan mare kele wor rengo sel ngok, ¹¹ ko nga kami kapp̄elak ko wor nga mauren nga mumolmol puto ji kami, ko nga kapmetmet nga kapmajing lululweni majingen se kami kobbong. Ko erpe namok-werai pa, sete kaplik nawon, ko kami kapmajing ko wor tevi nevre kami. ¹² Ko nanu ngok nir parloli nir nga sete marosuri Iesu parlesi kami pirpe jinibb mawos kobbong, ko setemun kapkulu van ji jinibb m̄inij nir rengo sev nga nevre kami mumrrol ren.

Pol os̄pe suri nabong nga Iesu pia-luwi e vini

¹³ Tasi kem nir, nammerreni kaprongwose erpese rengo kalesia nir nga marmij pa. Sete nammerreni nga kami kaptiing ko kaprunge p̄isij pilep suri nir pirpe lartul nga norrorrmien ser sete muto rengo Atua, ko nga sete marteravi nanu san jin. ¹⁴ Kerr rramosuri nga Iesu emij, ko emaur luwi kele. Ko erpok kele, rengo kalesia nir nga marmij, Atua pia-la lweni nir kele

paran rengo melrin tevi Iesu. ¹⁵ Sev nga namok-sesre tevi kami ngel evi neseseien se Numal: Kerr nga rramaur jer re daron nga Numal pia-luwi vini setete rrama-wowomu rengo kalesia nir nga marmij pa. ¹⁶ Atua pia-werai nale, ko numal se anglo nir pia-verus, ko san pia-uwi davö se Atua. Ko Numal vajin pia-linglingi melrin vini ngatan. Ko kalesia nir nga marmij para-maur luwi puwomu. ¹⁷ Para-maur luwi jile pusuw, ko kerr vajin nga rramaur malum mijpari nabong ngok, Atua pia-te kai kerr vajin, ko pukortoni kerr tevi nir nga marmij, rengo nabor nir. Ko kerr jile rrapa-lesi Numal rengo mesa nawon. Ko ngok ma rrapa-lik tevi Numal tuwi ngok vini. ¹⁸ Ko niko erres ma nga kami kapok-supsuṽe nale ngok tevi kami lulweni, nga puloli norrorrmien se kami puto p̄iterter.

5

Sete jinibb san orongwose nabong nen

¹ Tasi kem nir, sete nurongwos boli tevi kami suri nabong ko daron nga nanu ngok nir para-rremali ren. ² Suri kami kamrongwos alje pae nga Numal pia-vini re nabong san nga jinibb sete marongwose, osorsan erpe nga jinibb venao san mivini natmupong. ³ Jinibb nir para-wera, ‘O erres kobbong, nanu jikle erres bbong’, ko nanu nga m̄ikarkar pivini pijpari nir pivesane ko pulokloksir, ko sete parongwos parasi. Pirpe kele nesevin san nga m̄ilelea mian ko murnge depain nga piva-sus.

⁴ Ko kami, tasi kem nir, sete kamlik rengo nemalik, nga kapa-taole nabong ngok pirpe nga martaole jinibb venao nga mivini. ⁵ Suri kami jikle kamivi pa jinibb ne moron, ko jinibb ne nat nga m̄irin. Sete kamivi jinibb ne nemalik, rrek jinibb ne natmupong. ⁶ Ko sete rrapmatur porporwon pirpe lartul ngok nir, ko rrapkulu metmet ko wor, ko

norrormien se kerr p̄im̄erer p̄irres.
⁷ Ko nir nga marok-matur porpor-won arok-matur natmupong, ko nir nga marok-minmin arok-minmin natmupong. ⁸ Ko kerr rramivi pa jinibb ne nat nga m̄irin, ko niko norrormien se kerr p̄im̄erer ko wor p̄irres. Nosurien ko merrenien porirpe sunsun nga puto metmet nga neliw se devje nuval sete purongwos p̄ilik rrurrngi. Ko rraplingi norrormien se kerr renge Atua nga pia-la mauren tevi kerr, ngok erpe evi nuvan re batu kerr nga muto metmet erpok kele. ⁹ Suri Atua sete elngi kerr nga pulolarsi kerr kele, ejki. Elngi pa kerr ji Iesu Kristo, Numal se kerr, nga ni pia-lai mauren tevi kerr. ¹⁰ Ni emij suri kerr nga kerr rrapa-korti tevi ni renge mauren, poro nga rrap-maur rreknga rrapmij daron nga pia-luwi e vini. ¹¹ Ko ngok ma kami kapok-rij ko wor p̄irres tevi kami lululweni, nga puloli norrormien se kami p̄iterter, ko kapok-lilai se kami, pirpe nga kamok-loli lelingenok.

Bongsi nale se Pol

¹² Tasi kem nir, namngoni eterter tevi kami nga kaposuri p̄irres nir nga Numal m̄ilngir parp̄elak renge nemetmetien ko nevisvisenien se kami. ¹³ Kapmerrenir ko kaposurir p̄irres renge majingen nga marok-lilir. Ko tetajer kapok-korti lulweni tevi kami p̄irres, nga demat puto livö e kami.

¹⁴ Tasi kem nir, namwerai eterter tevi kami nga kapsulngatir ko wor nga niber p̄iterter nga parloli majingen. Ko kaprij p̄irres tevi nir nga nolor marmetutu, nga puloli parterter luwi kele; ko kaplai se nir nga derteren ser mijkie. Ko tevi nir totoklai nolo kami pipriv ko wor. ¹⁵ Kami kapmetmet ko wor nga kami san sete p̄ikle lweni murrung nga m̄isij tevi jinibb san. Ko kami kapp̄elak pilep nga kaploli p̄irres tetajer ko wor tevi kami lulweni ko tevi jinibb m̄inij kele nir.

¹⁶ Kami kap̄ir ko wor tetajer.
¹⁷ Kami kaplot ko wor tetajer, nga nolo kami sete pijebreni. ¹⁸ Ko kami kapwera 'Erres' ko wor tevi Atua renge nanu jikle nga marok-pelari ji kami. Suri ngok evi marongen se Atua renge gortien se kami tevi Iesu Kristo. ¹⁹ Sete kapvisi pini Nem̄in On se Atua. ²⁰ Sete kapkulu wutan re nale se jinibb san nga muwra nga ni mivi propet ko m̄irij nale se Atua. ²¹ Ko kaprrowrow wore nanu jikle, ko kaplesi nga m̄irres ko kaptori; ²² ko kaplinglingi nanu jikle nga marsij.

²³ Ko ngel evi loten suk, nga Atua nga mivi batu demat, puloli kapon nga kapon p̄etp̄eti; ko ni putori totkoni kami nga norrormien se kami, mauren se kami, ko nibe kami puto p̄irres totoklai, pian pijpari daron nga Iesu Kristo Numal se kerr pia-luwi e vini. ²⁴ Atua nga miveruse kami pia-loli nanu ngok nir, suri ni okloli pa nanu nga muwrai nir osuw.

²⁵ Tasi kem nir, kaplot suri kem kele ko wor. ²⁶ Kapwera "erres" tevi kalesia selerr nir, renge sel nga m̄irres san. Ko ngok ma piviseni nga rramirpe niaken mawos vajin. ²⁷ Nuwrai eterter tevi kami, renge nise Numal se kerr, nga kapeve naul ngel tevi kalesia jikle nir.

²⁸ Merrenien se Iesu Kristo, Numal se kerr, puto tevi kami. Nuwra "Remse kami jikle."

**Naul Erwen nga Pol
Muli tevi Kalesia Nir
rengé
TESALONAEKA
Batu nale nga
mivsivseni lut nga
parmeteni naul ngel
puto suri**

Ngel evi naul tuwen nen nga Pol muli tevi kalesia nir ie Tesalonaeka. Ospe kele suri nabong nga Kristo pia-luwi vini rengen, ko ewer rrerrarre nale gerisen ngok nga muwra nabong nen eplari pa osuw. Ko owrai tevir nga partur piterter renga nosurien ser, ewretun jinibb sopor arok-loli esij tevir. Ko owrai kele nga sete parlik nawon, ko nir sisamis parmajing tweni ko wor nanen ser, ko nga parok-loli majingen nga marres tetajer.

Pol owra erres tevi nir

¹ Inu Pol, Silas, ko Timoti, namuli naul ngel tevi kami kalesia nir nga Tesalonaeka nga kamkorti pa tevi Atua Tata ko Numal Iesu Kristo. ² Merrenien ko demat se Atua Tata ko se Numal Iesu Kristo pipitevi kami.

Pol owra erres tevi Atua suri nir

³ Tasi kem nir, namok-werai erres ko wor tevi Atua tetajer suri kami. Ko erres nga nabloli pipok, suri nosurien se kami okmaur elep, ko merrenien se kami nga kamok-merrmerreni kami okan mare elep kele wor. ⁴ Ko ngok ololi kem vajin namok-surövi kami tevi kalesia se Atua nir renga vanu totoklai. Namok-supe murrun ngel, suri nga kamtur eterter pa daron nga jinibb nir marloli misij tevi kami. Ko jinibb ne vare nir arok-oji kami ko arok-loli esij tevi kami nabong elep, ko nosurien se kami sete evitan rengen.

Atua putor vitrangi nir nga marok-loli misij tevi meri Tesalonaeka nir

⁵ Ko nanu ngok nir para-loli kapivi jinibb mawos ne batun vanu ne melrin, ko ngok evi batun nga marok-loli misij tevi kami. Ko suri arok-loli esij tevi kami erpok, niko miviseni nga Atua puloli pusorsan pirres daron nga putor vitrangi jinibb nen nir. ⁶ Ko rrek pirres pelak ma poro Atua puloli pisij tevi nir nga marok-loli misij tevi kami ngok. ⁷ Ko re wosenen kele kobbong, Atua pia-la tweni norongen nga misij ji kami ko ji kem kele. Re daron ngok, Numal Iesu pia-linglingi melrin ko pirmali iel ngatan tevi anglo sen nir nga marterter, ⁸ ko tevi nabb nga muror milep. Ko ni pia-tor vitrangi nir nga marivi devje nuval se Atua, ko nir nga sete marosuri nospen nga mirres suri Iesu Numal se kerr. ⁹ Atua pia-tor vitrangir renga nabong ngok daron nga pilngi kurtwenir, ko parlik vajin ngasue Atua renga lut nga misij san pijpari tuwi ngok vini. Ko setemun parini mori ji Numal nga parlesi nosrovien sen rreknga derteren sen. ¹⁰ Renga nabong ngok, kami kapa-pitevi nir nga marres, suri kami kamosuri pa nale nga namwerai tevi kami. Ko Iesu pia-luwi vini, ko jinibb sen nir nga marosuri ni partaole ko parsurövi ni.

Loten se Pol suri nir

¹¹ Niko muloli namok-lot tetajer suri kami, nga Atua se kerr puloli kapviter renga mauren nga ni miveruse kami tweni; ko nga pilai derteren kele tevi kami nga kaprongwos kapmajing nungsi norormien jikle nga marres ko majingen jikle nga muto pa renga nosurien se kami. ¹² Murrun ngok puloli jinibb parsurövi nise Iesu Numal se kerr suri kami, ko parsurövi kami kele suri ni, suri merrenien se Atua se kerr ko se Numal Iesu Kristo.

2

Murrun nga Iesu Kristo pia-luwi e

¹ Tasi kem nir, namwera nabuŕe vajin suri murrun nga Iesu Kristo pia-luwi e, ko pirpese rrapakorti tevi ni. ² Ko namwera nabwerai ƒiterter tevi kami nga sete norrorrmien se kami ƒisarr pingavilvil, rreknga sete kaprunge ƒisij reŕge nale karkar nga marwerai 'O, nabong se Numal evini pa.' Rrek kami kamrunge nale ngok ji jinibb san nga muwra Nem̄in On elai tevi ni, rreknga ji jinibb san nga mokwerwer, rreknga reŕge naul san nga marwera kem namuli. Ko ejki, sete kaprunge. ³ Sete kaploli jinibb san ƒikrekrasi kami reŕge sel san. Suri nabong ngok sete mia-vini womu. Kapa-lesi womu nabong nga milep san nga ƒirmali, nga jinibb partur imera ko partere Atua. Ko jinibb nga moktor otvi nale pia-rremali, ni nga mivi jinibb ne nejikien. ⁴ Ni pia-tere atua m̄inij nir nga jinibb marok-surövir, ko ƒilngi ni pian mare re nir ngok. Ko ni pian vajin reŕge Naim On se Atua ko ƒisakel ko puwra tweni nga ni kobbong evi Atua.

⁵ Ko erpese? Kami kammalie nga nuwrai pa nanu ngel tevi kami daron nga meptevi kami e? ⁶ Ko nanu kele san nga murrul totkoni nanu ngel nga sete ƒirmali lelingenok, ko rrekma kami kamrongwos pae nanu nen. Purrul totkoni mian, ko reŕge daron mawos nen, jinibb nen pia-rremali. ⁷ Suri murrun nga marok-tor otvi nale okimare pa osuw, ko eteptepi malum. Ni nga mokrrul totkoni murrun ngok puloli pirpok ko wor pijpari nga Atua pia-lai tweni ni reŕge sel ngok. ⁸ Ko jinibb nga moktor otvi nale ƒirmali ko vajin limjer. Ko Numal Iesu sowin ƒilai m̄ernen ko pirevji pini. Ni pia-mij pivesan daron nga Iesu pia-luwi e vini.

⁹ Mernen pia-vini suri majingen se Demij, ko derteren sen pilep nga

puloli nanu pilep nga jinibb nir partaole, ko ƒikrekrasi jinibb pilep nga parosuri ni. ¹⁰ Ko ni pia-loli gerisen lele nga marsij nga ƒikrekrasi nir nga para-jijki. Nir ngok para-jijki suri sete armerreni parvijuri weretunen, ko ngok kobbong evi sel nga Atua pia-lai mauren tevi nir rengen. ¹¹ Ko reŕge murrun nga muto jir, Atua okloli norrorrmien ser nga ƒilengleng kele wor nga parok-osuri gerisen. ¹² Niko nir jile nga sete marosuri weretunen ko marok-ir suri nanu nga marsij, Atua pia-tor vitrangir ko suri.

Atua elngi pa jinibb sen nir osuw

¹³ Ko kami ma, tasi kem nir, Numal emrreni kami elep. Ko tetajer, nammerreni nabwera erres wor tevi Atua suri kami. Suri Atua elngi pa kami osuw nga kapwomu reŕge nosurien reŕge vanu se kami, nga Atua pia-lai mauren tevi kami. Ko ni ela mauren tevi kami reŕge sel ngel, nga Nem̄in sen puloli kapon, ko kaposuri weretunen. ¹⁴ Ko Atua everuse kami reŕge nosƒen nga m̄irres nga namwerai tweni pa tevi kami osuw, nga kaptor sweri mauren ne nosrövien se Numal se kerr Iesu Kristo.

¹⁵ Ko ngok, tasi kem nir, kap-
tur ƒiterter, ko kaprrul totkoni nevisvisenien nga namvisviseni tevi kami reŕge jingo kem ko reŕge naul nga namuli tevi kami. ¹⁶ Atua Tata se kerr emrreni kerr. Ko reŕge merrenien sen, otori nolo kerr nga puto ƒiterter, sete pivitan nabong san. Ko ni elai kele nanu nga m̄irres nga rrapa-tiriv tweni. ¹⁷ Ko Atua tevi Numal se kerr Iesu Kristo porloli norrorrmien se kami ƒiterter nga sete orongwos pimijmij reŕge majingen ko nale jijle nga marres.

3

Pol owra parlot suri ni

¹ Tasi kem nir, rreknga ngel evi bongsi nale suk. Kami kaplot ko wor suri kem nga nale se Numal se kerr orongwos putuw asasi pingavilvil,

nga jinibb arongwos parosuri reнге vanu lele nir pirpe pa iak ji kami. ² Ko kaplot kele nga Atua ãilai tweni kem reнге nevre nir nga sete marsorsan mĩrres, ko nga marivi jinibb nga marsij. Ko suri sete nir ãetãpeti ko nga nosurien ser mutoe.

³ Ko Numal osorsan erres nga rraplingi nolo kerr reнге, ko ni puloli nolo kerr ãiterter, sete pivitan. Ko putor ore Demij nga sete pivini mori ji kerr. ⁴ Ko Numal ololi nosurien se kem oto eterter re kami nga lelingenok kamok-loli erpe nga namwerai pa, ko nga kapok-loli pirpok tetajer ko wor. ⁵ Ko ngel evi loten se kem kele san, nga Numal puwrai visviseni tevi kami nga kami kapmerreni Atua pilep, ko nga puloli kaptur ãiterter kele wor reнге derteren se Kristo.

Kalesia nir sete parlik totrong nawon

⁶ Tasi kem nir. Renge nise Iesu Kristo, Numal se kerr, namwera eterter tevi kami nga sete kapkorti tevi kalesia nir nga marlik totrong nawon, ko sete marvijuri nale nga namlai pa tevi kami, nga kalesia nir parmajing ko wor. ⁷ Kami kamrongwos pae nga kaploli rrongrrongvi kobbong sev nga kem namloli pa. Daron nga namlik tevi kami, sete namlik totrong nawon. ⁸ Sete namlai nawon nanu san ji kami san, ejki, namwuli ko wor. Nammajing eterter elep tevi nevre kem natmĩirin ko natmupong, nga puloli kami sete kappelak re nanen se kem. ⁹ Ko kem namrongwos nabngoni nanu pilep, suri namivi pa aposol. Ko sete namloli erpok. Ejki, nammajing tweni ko wor nanen se kem, nga piviseni sel nga kami kapvijuri kem. ¹⁰ Daron nga namlik tevi kami, namok-werai erpel tevi kami: 'Jinibb si nga mumusus ãimajing, sete kaplai nanen tevi.'

¹¹ Suri namok-runge nale nga kami sopor arok-lik totrong nawon, sete armajing, ko areses ma nanu van re majingen se jinibb mĩnij nir.

¹² Renge nise Numal Iesu Kristo kem namwerai nale ngel nga puwni nir ngok: kaplik malum, ko kappelak nga kaptor sweri nanen se kami kobbong.

¹³ Ko kami, tasi kem nir, sete nibe kami pimijmij nga kaploli majingen nga marres nir. ¹⁴ Rrek kami sopor ni ko iok nga sete marvijuri nale nga namok-lai tevi kami reнге naul ngel. Poro san ni ko nga mirpok, erres ma nga kaprongwos ni ãirres, nga sete kapok-korti mun tevi, puloli ni non ãisije sev nga muloli. ¹⁵ Ko sete kapmeteni ni pirpe devje nuval se kami, ejki. Evi pa tasi kami ko. Ko niko kaploli lesi wor nga nolon pulwi.

Bongsi nale se Pol

¹⁶ Ko ngel evi loten suk, nga Numal, nga mivi batu demat, ãilai demat tevi kami tetajer reнге sel jijle nir. Ko Numal pipatevi kami jijle. ¹⁷ Inu mawos vajin Pol, nula pensil ji mĩer nga mok-uli tweni nale suk ngel nir, ko nuli vajin 'erres' suk ngel tevi kami. Nomok-uli erpok reнге naul suk jijle nir, nga kami kaprongwose nga evi weretunen naul suk. ¹⁸ Ko ngel evi loten suk, nga merrenien se Numal se kerr Iesu Kristo puto tevi kami jijle. Nuwra "Remse kami jijle."

**Naul nga Pol Muli
Womue tevi
TIMOTI
Batu nale nga
mivsivseni lut nga
parmeteni naul ngel
puto suri**

Timoti tasu sen evi nesen Isrel san nga mivi kele kalesia, ko tata sen evi mēri Gris. Ko etipatun majingen sen nga mīmajing tevi Pol daron nga mivi mēlakel malume. Pol oli naul ngel nga rramveruse 1 Timoti tevi Timoti daron nga ni mokmetmete kalesia nir ie Epesas. Pol owra Timoti puwer ore nevisvisenien gerisen nga jinibb sopor marok-visviseni ie. Ko ospe kele suri lat nga marlot muto suri, ko lat nga kalesia liken ser puto suri renge devjen sopor kele.

Pol owra erres tevi Timoti

¹ Inu Pol, nuvi aposol se Iesu Kristo suri nale se Atua nga mīlai mauren tevi kerr, ko Iesu Kristo Numal se kerr nga rramok-teravi. ² Nuwrai 'erres' tevi nik Timoti. Kurpe natuk woswos renge kalesia nir. Ko ngel evi loten suk, nga merrenien, netlasien, ko demat se Atua Tata ko Numal se kerr Iesu Kristo piptevim.

Pol owra puwer ore nevisvisenien gerisen

³ Erpe mowrai pa musuw tevim daron nga mēlinglingim nga bean Masetonia, numrreni nik kuplik ko wor Epesas, nga kupwer ore nir nga marok-visviseni gerisen nir. ⁴ Ko kupwerai tevi nir nga nir parlinglingi tutunmasa gerisen ser ko naul nga marpepriv lenglengen ne nise metka ser nir. Daron nga marmeteni nanu ngok nir, ko arpalpal elep. Ko marongen se Atua sete orongwos piplari renge nanu ngok nir. Eplari kobbong renge nosurien

se jinibb nir. ⁵ Ko Atua owrai kerr rrappeḷak tweni merrenien nga miplari renge nalol nga muwokwok mīrres, ko nga sete mubbujbbuj suri nanu nga marsij nga rramlolir, ko renge nosurien nga mivi weretunen. ⁶ Jinibb sopor arlinglingi pa murrun ngok nir ko arsarr pa renge nale nawon. ⁷ Nir arwera arongrongwos elep suri nale nesesreien se Atua, ko arok-rij eterter erpe norongwosien ser mutoe kobbong. Ko setete arongwose suri murru nale nga marok-werai.

⁸ Ko rramrongwose erres nga nale nesesreien se Atua erres poro parrul totkoni renge sel momsawos nen. ⁹ Ko tetajer rraprongwose nga nale nesesreien sete eplari tweni jinibb nga marres kobbong, ko purrul totkoni ma jinibb nga marok-tor otvi nale, ko jinibb nga marok-loli batur, ko jinibb nga sete marosuri Atua, ko jinibb nga marok-loli nololien nir, ko jinibb nga sete marvijuri sel se Atua ko sete marok-rrormi Atua nabong sapon, ko jinibb nga marok-revji pini tata ser ko tasu ser, rreknga marok-revji pini jinibb lele. ¹⁰ Ko evi nga purrul totkoni norman nga sete puloli pīsij tevi nesevin, ko nesevin nga sete puloli pīsij tevi norman, ko norman nga sete puloli pīsij tevi norman pipok kele. Ko evi kele nga purrul totkoni nir nga marok-venae jinibb, ko nir nga markerkeris, ko nir nga marlai nale gerisen re nospen se numal nir, ko nir nga marloli murrun mīnij kele nga marsij ko martor otvi nale nga musorsan.

Kristo etlasi Pol ko elngi nospen nga mīrres renge nevren

¹¹ Nale ngok nga musorsan eplari renge nospen nga mīrres ne nosrovien se Atua. Rrapsurovi ni rengen. Ko nospen ngok Atua elngi pa renge nevrek osuw nga inu bowra tweni. ¹² Inu nuwra erres tevi Iesu Kristo, Numal se kerr, nga mīlai derteren tevi inu, ko mīlesi inu mosorsan nga botori

majingen sen. ¹³ Tuwi, nomok-rij esij tere ni, nomok-oji jinibb sen nir, ko nomok-loli esij tevir. Ko iok erpe nuloli esij tevi ni mawos. Ko erres kobbong, ni ornge esij suri inu, suri inu sete nurongwose nanu nga nomok-loli nir, ko sete nuosuri re wosenen. ¹⁴ Ko merrenien se Numal se kerr emejivjiv nawon ko elai nosurien ko merrenien nga morivi se kerr kokorti vajin tevi Iesu Kristo. ¹⁵ Ko nale ngel nga muwrai Iesu Kristo mivini iel ngatan nga p̄ila mauren tevi jinibb nga marsij evi nale weretunen, nga kerr rraposuri ko wor tetajer.

Ko inu nusij wor asi nir ngok. ¹⁶ Ko Iesu Kristo etlasi inu suri emrreni piviseni rrongi rengen inu nolon nga mipriv torrlai tevi jinibb nir nga nir kele para-osuri ni, nga para-tor sweri mauren nga puto tuwi ngok vini. ¹⁷ Atua evi Numal ne tuwi ngok vini nga mauren sen sete orongwos pusuw nabong san. Evi Atua nga sete rramrongwos rraplesi; esan kobbong evi Atua. Rrapsusture ko wor nisen pian mare, ko rraposuri lelingenok ko pian pijpari tuwi ngok vini. Amen.

¹⁸ Belai nale ngel tevim, natuk Timoti, nga pusorsan tevi nale se Atua nga marwerai pae womu pipari suri nik. Kuptori totkoni nale ser nir, puloli norrorrmien som puto p̄iterter nga kupbböt totkoni nanu nga marsij nir. ¹⁹ Kupmetmete nosurien som p̄irres, ko kupmetmete kele nga norrorrmien som sete pububujbuj, ko kupiel lingi sel nga m̄isij pivesane. Jinibb sopor sete arloli erpok, ko arlokloksi pa nosurien ser osuw. ²⁰ Renge laru ngok nuru Aemenaes ko Aleksanda, nuru orloli pa esij erpok, ko nulngi pa nuru re derteren se Demij nga porlinglingi murrun ne nale nga m̄isij.

2

Loten

¹ Nale suk nga womujnen nga kupwerai p̄iterter tevi nir, ngel: nga

nir parlot ko wor pilep tevi Atua suri jinibb nir. ² Ko parlot rengen loten lele nir suri numal nir ko jinibb nga marlelep nga martori totkoni vanu nir, nga Atua purongwos p̄ilik tevir rengen majingen ser; ko nga rraprongwos rraplik rengen liken nga mumolmol m̄irres, ko nga rraprongwos rraplot tevi Atua ko nga rraprongwos rrapvijuri murrun jikle nga m̄irres. ³ Murrun ne loten nga mirpok erres p̄elak, ko ololi Atua nga m̄ila mauren tevi kerr ornge erres. ⁴ Suri ni emrreni p̄ila mauren tevi jinibb totoklai, ko nga parlesi wose sev nga mivi weretunen. ⁵ Atua esan rres kobbong. Ko jinibb san esan rres kele nga m̄ilik livö e Atua ko jinibb nir, evi Iesu Kristo nga mivi jinibb. ⁶ Ko ni elngi mauren sen nga puloli lilane sel nga pujri lweni jinibb jikle nir rengen. Iok eviseni erres rengen daron momsawos nen nga Atua murrreni p̄ila mauren tevi jinibb totoklai. ⁷ Ko Atua okoni inu erpe aposol nga bowra tweni nanu ngok. Nuwretun, sete nukerkeris; majingen suk evi nga bevisviseni jinibb ne vare nir murrun ne nosurien nga mivi weretunen. ⁸ Renge lat jikle, numrreni jinibb nir parlik malum nga lolaren ko laten pijki jir, ko nga parsusi nevrer paran mare ko parlot loten nga mumomsawos vajin tevi Atua.

Murrun momsawos se nesevin nir

⁹ Renge murrun ngok kele, numrreni nesevin nir paruri nijor ser nir rengen sel nga m̄irres, sete parkowkowrir nga parlokloksi mete jinibb nir. Ko sete parlokloksi daron pilep nga parviri batur. Ko sete parlokloksi nevöt pilep nga parwuli gol, rreknga nevöt nen nga maroklai lolo bottrum, rreknga sunsun nga nowlin mian mare p̄elak. ¹⁰ Ko parjoroi lweni nir sete tevi sunsun ko tevi majingen nga marres. Suri ngok evi murrun momsawos se nesevin san nga muwra ni evi kalesia nesevin san. ¹¹ Nesevin parlik

malum renge Naim On, ko parloli norrorrmien ser pian ngatan nga parongrongwos. ¹² Nomok-wer ore nesevin nir nga sete parok-visviseni jinibb nir renge Naim On, ko sete paran mare re norman, ko parlik malum kobbong. ¹³ Suri tuwi jer pa, Atua ololi Atam womujnen, ko vitunen ea-loli Iv. ¹⁴ Ko sete Atam ko nga murnge nale gerisen nen, ko vinnen ko ornge nale gerisen nen, ko otor otvi nale nesesreien se Atua. ¹⁵ Ko sel san otoa nga Atua pilai mauren tevi nesevin nir rengen, suri nesevin arvesi bipi. Ko nesevin parrul totoni kele ko wor nosurien ser ko merrenien ser ko paron pirres, sete parkowkorrir.

3

Murrun se jinibb nga marlelep se kalesia

¹ Nale ngel evi nale weretunen: 'Poro nga san emrreni pivi jinibb nga pilep se kalesia, ko ni emrreni majingen nga mirres pelak ngok.' ² Mernen sel sen pirres kemkane ko wor, pimrreni temijpal nesen sen ko sete puoji nesevin minij;^A sete pivi jinibb nga pokminmin; pokmetmet lweni ni ko murrun puwokwok pirres. Ni pir ko wor nga pilai jinibb neturvitan paran jin. Ko ni purongwos piwerwer kele. ³ Jinibb ne minminen ko jinibb ne balpalen sete putori majingen ngok. Pivi jinibb nga nolon mumolmol, sete morkarkar, ko sete norrorrmien sen puto pelak renge nevot. ⁴ Ko pivi kele jinibb nga purongwos pimetmet metka sen nir ko puloli natun nir parosuri ni nga parunge drrelan. ⁵ Poro jinibb san sete purongwose sel nga pimetmete metka sen nir rengen, ko pia-metmete kalesia nir pirpese ko? ⁶ Ko jinibb nga mia-ivi taol kalesia bbong sete orongwos

putori majingen ngok, suri nolon turow pelake, ko Atua tia-tor vit-rangi tirpe pia-tor vitrangi Demij. ⁷ Ko jinibb nga putori majingen ngok kele pivi wor jinibb san nga jinibb ne vare nir parwerai pirpel: 'O, merel evi mer nga mirres pelak.' Ko re murrun ngok puloli nisen sete orongwos pisij, ko sete orongwos pivitan re nimet nga Demij milngi.

⁸ Ko re murrun ngok kele kobbong, jinibb nga marlai majingen nga marmajing se kalesia nir, parmomsawos pirres ko parvijuri nale nga marok-werai pirres, sete parok-mini pelak norro rreknga nuwi nga miterter, ko sete parmerreni pelak nevot. ⁹ Ko parosuri piterter nale weretunen ngok renge murrun ne nosurien nga Atua miviseni pa musuw, nga sete nanu san pubbu-jbbuj renge norrorrmien ser suri. ¹⁰ Ko kalesia nir parrowrrow lesi lartul nga marwera parlai majingen ngok nir puwomu, ko poro parviter, kalesia nir arongwos parasusture nir vajin. ¹¹ Ko nesen ser kele parmomsawos pirres, ko sete parworworsur, ko sete parok-minmin, parivi nesevin nga parok-majing tetajer suri norrorrmien ser pirres. ¹² Lartul ngok nir parmerreni temijpal nesen ser nir, ko sete paroji nesevin minij.^B Ko parivi jinibb nga parongwos parmetmete natur nir ko metka ser nir pirres. ¹³ Nir nga marmajing mirres renge majingen ngok, niser orongwos pian mare ko norrorrmien ser orongwos piterter kele wor nga parrul totkoni murrun nga marosuri mirres Iesu Kristo.

Kerr kalesia rramtori totkoni weretunen se Atua

¹⁴ Timoti, daron nga moli naul ngel tevim, nomok-rrormi rreknga

A 3:2 Erpe iel, Pol owra 'Nesen sen pisansan kobbong', ko renge nale se meri Gris nir, ngok erpe betile nale san nga mining nen erpe nga namlingi, 'pimrreni temijpal nesen sen ko sete puoji nesevin minij.' **B 3:12** Erpe iel, Pol owra 'Nesen ser pisansan kobbong', ko renge nale se meri Gris nir, ngok erpe betile nale san nga mining nen erpe nga namlingi, 'parmerreni temijpal nesen ser ko sete puoji nesevin minij.'

sete mia-periv nga bevinuk ßelesim iok. ¹⁵ Ko poro sete bevinuk pingavil, ko naul ngel evi nga puwrai visviseni murrun nga marsorsan nga rraptori, kerr nga rramivi kalesia se Atua nga mimaur. Kerr kalesia rramivi pa metka se Atua, ko rramtori totkoni weretunen oto erres.

¹⁶ Ko weretunen, nale nga miteptepi suri Kristo reнге murrun ne nosurien se kerr ean mare elep. Arsußsuße erpel: Kristo ngel, Atua ololi eplari ko evi jinibb erpe kerr nga rraprongwose ni. Ko Nemñin On ewilwil sen nga muwra, 'Mernen le ngel.' Ko anglo sen kele arlesi ni. Jinibb ne vare nir arunge nospen nga mñrres sen, ko jinibb ne iel ngatan nir arosuri ni. Ko Atua elai ni vajan ean elik tevi reнге melrin.

4

Nevisvisenien gerisen

¹ Nemñin On owrai tweni pa osuw nga daron nga iel ngatan putomori pusuw, jinibb sopor arongwos parlinglingi murrun ne nosurien ser reнге Atua, ko parosuri nemñin ne gerisen kobbong nir. Ko demij parongwos parkerkerasi nir rengen. ² Jinibb ne gerisen ngok nir nga markerkerasi jinibb nir mirpok, setemun arunge nanu san obbujbuj re nolor daron nga marloli mñsij. ³ Nir parwer ore nga jinibb sete putotko, ko sete purro nanen lele. Ko Atua elngi pa nanen ngok nir nga jinibb nga marosuri ni ko marongwose weretunen parwera erres wor tevi Atua rengen ko parlai parurroi. ⁴ Nanu jijle nga Atua muloli arres kobbong; rramrongwos rrapurroi nanu jijle poro rraplot ko rrapwera 'erres' tevi Atua rengen. ⁵ Suri nale se Atua ko loten nga mirpok arongwos parloli nanu jijle paron pñrres re no Atua.

Jinibb ne majingen nga musorsan se Iesu Kristo

⁶ Poro nik Timoti kopok-werai tweni nale ngok tevi tasi kerr nir, nik kupivi jinibb ne majingen se Iesu Kristo nga musorsan mñrres. Ko nale ne nosurien ko nevisvisenien nga mñrres nga komok-vijuri porairpe nanen som reнге kalesia mauren som. ⁷ Sete kuprunge tutunmasa gerisen nir nga marij tere nale se Atua. Ko kuppelak ko wor pñterter tweni mauren nga musorsan mñrres nga Atua mimreni. ⁸ Rrek erres sopen nga marpelak tweni nga niber pñterter, ko erres kele reнге sel jijle nga marpelak tweni mauren nga musorsan mñrres nga Atua mimreni. Suri jinibb nga muloli mirpok orongwos purnge pñrres reнге mauren nga lelingenok ko mauren nga pia-vini vitu kele. ⁹ Nale ngok evi nale weretunen nga kerr rraposuri torrtorrlai ko wor tetajer. ¹⁰ Ko rramlingi pa norrorrmien se kerr osuw reнге Atua nga mimaur, nga mokla mauren tevi jinibb jijle nir, ko mare nen kele ela mauren tevi jinibb nga marosuri ni. Ko niko rramok-pelak milep reнге majingen se kerr.

¹¹ Ko nik Timoti kuprij pñterter ko wor ko kupvisviseni nanu ngok nir tevi kalesia nir. ¹² Sete kuploli jinibb parkulu wutan reнге nik suri nik kuvi mñelakel kobbong san. Ko reнге nale som ma ko liken som ko merrenien som ko nosurien som ko sel nga mñrres som nga komok-loli tevi nesevin nir, puloli kupviseni sel nga mñrres tevi kalesia nir nga parvijuri. ¹³ Pian pijpari daron nga inu bealuwi e vini, nik kuppelak nga kopokeve wor Naul On, ko kopok-werwer, ko kopok-visviseni nir reнге nale weretunen. ¹⁴ Sete kuploli norongwosien som nga Nemñin On mñlai tevim seveling nga pa puto nawon. Arlai tevim suri nale se Atua nga propet san muwrai tweni tevim, daron nga birterawarrang nir nga marwowomue kalesia marwilwil nga marlingi nevrer reнге batum. ¹⁵ Nik kuploli wor majin-

gen ngok ko nir, norrorrmien som puto p̄iterter renge nanu ngok nir, nga puloli jinibb parongwos parlesi wose nga norrorrmien som okta-
jer malum. ¹⁶ Kupmetmete nik, ko kupmetmet renge nevisvisenien som kele. Kuptur p̄iterter renge nanu ngok nir, suri poro kuploli pir-pok, nik kupa-loli nik lweni kupasi van re mauren, ko nir nga marunge drrelam kele.

5

Murrun nga m̄irres nga p̄irij tevi jinibb nir

¹ Sete kupan kuprij p̄iterter tevi jinibb nga m̄itra, ko kuprij ma rijri-jen lilane tevi ni, erpe ni evi tata som woswos kobbong. Ko kuprij tevi m̄elakel nir parirpe tasim woswos. ² Ko kuprij p̄irres tevi lekterwarreng nir pirpe nir arivi tasu som woswos. Ko kuprij kele tevi nesenwarreng m̄elakel nir pirpe nir arivi jojim woswos, renge sel nga muwokwok m̄irres.

Murrun nga parmetmete nesevin nir nga diwen ser marmij lingir

³ Kuposuri p̄irres nesevin san nga diwen sen mimij lingi ko nga metka sen san mijki nga pimetmete ni. ⁴ Ko poro natun rreknga mebbun putoe, nir ngok ko parloli wos wore majingen nga milep ngel se kalesia nir, nga parmetmete metka ser. Nir parloli ko wor pirpel, erpe parkele lweni ðelaken se nir nga marvesir nga marloli tevir. Ngok evi nanu san nga Atua p̄ir rengen.

⁵ Ko osorsan nga kalesia nir parmetmete nesevin nga diwen sen mimij lingi ngok ko nga metka sen arjkie nga parmetmete ni, ko nga m̄ilngi norrorrmien sen muto m̄iterter renge Atua, ko nga muklu tetajer nat m̄irin ko nat mupong nga Atua pokmetmete ni renge liken sen. ⁶ Ko poro nga ni mokrorrmi lweni

ni kobbong, ngok erpe niben emaur malum ko nem̄in emij pa osuw. ⁷ Nale ngok kupwera tweni ko wor tevi nesevin ngok nir, nga parloli san sete orongwos p̄iwer lokloksi nir rengen. ⁸ Ko jinibb nga mumusus pimetmete metka sen mirpe tasu sen san nga diwen sen mimij lingi, eviseni nga ni setemun orrul totkoni murrun ne nosurien, ko evan ngasu malum wore Atua easi jinibb san nga nosurien sen mijkie.

⁹ Ko renge naul ngok nga maruli tweni nise nesevin nir nga diwen ser marmij lingir rengen, nga kalesia nir parmetmete nir, kupuli bbong nise nesevin nir nga sia ser m̄iasi ngavöl ouwon (60), ko nga marmerreni temijpal diwen ser mijpari daron nga marmij lingir, ko sete maroji norman m̄inij.^C ¹⁰ Ko nir niser parres ko wor, suri nir arok-loli majingen nga marres. Nir parivi nesevin nga marres, suri artor pipi erres ejpari nga natur marlelep, ko arok-ir nga parok-la neturvitan parini jir, ko parmetmete kalesia san p̄irres p̄elak poro pivini jir, ko parlai se nir nga jinibb marojir. Suri nir norrorrmien ser eterter pa nga parloli majingen jijle nir nga marres.

¹¹ Ko sete kupuli tweni nise nesen m̄elakel nir nga diwen ser mimij lingir. Suri daron nga norrorrmien ne totkoiem mivini m̄iterter renger, ko taran ngasue Kristo vajin. ¹² Ko jinibb nir tarwer lokloksi nir vajin, suri arlinglingi tweni rijrijen ser nga womu, nga setemun partotko kele ko parkorti tevi Kristo p̄isan vajin. ¹³ Ko pirpok kele, tartipatun nga tarlik totrong nawon, ko tarivel karkar renge naim nir, ko tarunge lokloksi ko tarworworsur, ko tarsuþe nanu nga sete m̄irres re nir parwerai. ¹⁴ Ko niko numrreni nesen m̄elakel nir nga diwen ser marmij lingir partotko kele ko wor, ko natur partoe,

^C 5:9 Erpe iel, Pol owra 'Diwen sen pisansan kobbong', ko renge nale se m̄eri Gris nir, ngok erpe ðetile nale san nga mining nen erpe nga namlingi, 'pimrreni temijpal diwen sen ko sete puoji norman m̄inij.'

ko parmetmet lilane naim ser. Ko ngok puloli devje nuval se kerr sel ser pijki rrese nga parongwose parij tere kerr. ¹⁵ Nesevin nga diwen ser marmij lingir ngok sopor arivel lingi pa sel nga mimawos ko arvijuri Demij vajin.

¹⁶ Ko poro kalesia nesevin san evi sopsopen e nesevin san nga diwen sen mimij lingi, ni ko pimetmete p̄irres sopsopen ngok. Sete parloli belaken nen pian re kalesia jikle nir. Ko kalesia nir vajin para-metmete nesevin nir nga diwen ser marmij lingir ko metka ser san mijkie nga pimetmete nir.

Majingen se Birterawarrend nir nga marok-wowomue kalesia nir (elta)

¹⁷ Birterawarrend nir nga marok-wowomue kalesia nir, poro nga par-majing p̄irres, ko kalesia nir parosurir ko wor. Ko parlai kele nevöt tevir, ko ngok erpe arlai nowlir evaru ko. Parloli pipok pilep ko wor tevi nir nga marpelak milep nga marwerwer ko marvisviseni. ¹⁸ Suri Naul On owra 'Daron nga kumlai buluk nga parbböt tututweni jelangi wit nir, kami kaploli ko wor parurroi jelangin ngok sopor, sete kapkai totkoni jingor.' Ko nale owrai kele nga 'Poro jinibb san puloli majingen san, erres nga ni pia-la nowlin ren ji jinibb nga mokmajing ser.'

¹⁹ Sete kaprunge nale san nga marwera 'O, Birterawarrend ngok nga mokwowomue kalesia nir ololi esij', poro sete nir pieru rreknga pitul nga parwera pipok ewretun. ²⁰ Ko poro Birterawarrend ngok san puloli pisij, kuprij pitertter tevi rengen no kalesia nir, nga puloli nir minij parmetutu kele.

²¹ Inu nuwrai etertter tevim rengen no Atua ko rengen no Iesu Kristo tevi anglo sen nir nga ni milngir pa musuw, nga kupvijuri ko wor nale suk ngok nga melai tevim. Kuploli pusorsan ko wor tevi jinibb petpeti.

Sete kuploli sel nga mitertter tevi jinibb sopor, ko sel nga mimalum tevi nir sopen kele.

²² Sete nolom pingavilvil nga kuplingi nevrem rengen jinibb san nga kupsusture ni nga putori majingen san se Atua. Ko sete kupkorti tevi jinibb karkar nir nga parloli kupvitan van rengen nololien ser. Kuprrul totkoni mauren som puwokwok p̄irres.

²³ Sete erres nga nik kopok-mini nuwi kis kobbong, ko suri nik komok-mesi daron elep, ko erres nga nik kopok-mini norro beblen nga puloli lilane depaim.

²⁴ Nololien se jinibb sopor arto limjer rres, ko jinibb jikle arlesi wos pae nololien ser osuw. Ko jinibb sopor ma arloli nololien ser arto kelti, nga jinibb sete pilesi wose pian pijpari nabong nga Atua pia-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb nir. Ko iok evi batun nga mowrai sete nolom pingavilvil nga kuplingi jinibb san putori majingen san se Atua. ²⁵ Ko erpok kele, majingen nga marres kele arto limjer kobbong. Ko poro sete parto limjer womu, ko nir para-pelari ko wor nabong sopen.

6

Murrun nga mumomsawos se jinibb ne majingen nir

¹ Nir nga marivi jinibb ne majingen parosuri ko wor numal ser nir p̄irres, puloli sete jinibb san purongwose piwer lokloksi nise Atua ko nevisvisenien se kerr, nga parwera 'O, kalesia nir sete armajing erres'. ² Ko jinibb ne majingen nga numal ser marivi kalesia sete arongwos parloli murrun ngok nga parwera "O, numal suk erpe tuwak kobbong", ko sete parosuri p̄irres suri. Ejki, parmajing p̄irres kele wor, suri arok-majing se kalesia san nga marmerreri.

Nevisvisenien gerisen ko nijor nga marres

Nanu ngok nir, kupwer visviseni ko kupwer sesesre ko wor tevir. ³ Ko si nga mivisviseni nevisvisenien m̃inij nga sete musorsan tevi nale weretunen se Iesu Kristo Numal se kerr ko tevi nosurien nga mimawos m̃irres, ⁴ ko m̃ernen sete orongwose nanu san, ko norrorrmien sen ean mare p̃elak. Ko murrun ngok ololi arok-merreni lenglengen partertere nir re nale, ko nolor eleplep, ko parsisij tevir, ko parlat, ko norrorrmien nga marsij p̃elak parto tevir. ⁵ Ko ngok evi murru jinibb nga norrorrmien ser m̃ilengleng, ko weretunen ejki rres jir, ko niko marmerrreni parlat tetajer. Ko nir arrorrm̃i nosurien se jinibb orongwos puloli sel nga putor sweri nevõt pilep.

⁶ Ko ewretun, murrun nosurien se kerr evi sel nga jinibb orongwos putor sweri nanu pilep, poro ni p̃ir suri sev nga muto pa jin. ⁷ Ko kurongwose, daron nga rrampelari iel ngatan sete rramtori nanu san tevi kerr. Ko daron nga rrapluwi kele, sete rrama-tori nanu san kele tevi kerr. ⁸ Ko poro nanen se kerr putoe, ko sunsun se kerr puto kele, ngok evter pa kerr ko. ⁹ Ko p̃isij re jinibb nga marok-merreni nga joror pilep, parirpe jinibb san nga nover misrapo ore. Ko murrun nga marmerrreni joror pilep ngok e orongwos puloli parvitan p̃isij nga mauren ser pian p̃isij p̃etp̃eti. ¹⁰ Murrun nga marmerrreni p̃elak nevõt e evi batbatu murrun lele nga marsij. Ko jinibb sopor arok-vijuri sel ngok eterter, ko aran ngasue murrun ne nosurien vajin, ko arloli nanu elep nga nir kele marunge m̃isij milep suri.

Nale mawos se Pol tevi Timoti

¹¹ Ko nik, Timoti, kuvi jinibb se Atua. Kupruj ngasue nanu ngok nir. Ko kup̃elak ko wor pilep nga kuploli murrun nga musorsan m̃irres, ko murrun nga muon m̃irres, ko nosurien, ko merrenien, ko nga kuptur p̃iterter pijpari bongsin, ko nga kupivi jinibb

malum. ¹² Kupwolu p̃iterter rene woluen ne nosurien, nga kuplai mauren nga muto tuwi ngok vini pivi som. Suri Atua everuse nik nga kuplai mauren ngok rene daron nga kumwerai tweni nosurien som bonevis rene no delung nir. ¹³ Ko womu ne Atua, nga m̃ila mauren tevi nanu jikle, ko womu ne Iesu Kristo nga muwra tweni nosurien nga m̃irres sen rene no Ponjes Paelet, ¹⁴ nuwrai eterter tevim nga kupvijuri nale nen nir p̃iterter, sete kupvitan re nanu san, pianan pijpari nabong nga Iesu Kristo Numal se kerr pia-luwi kele vini rengen. ¹⁵ Kristo ngok, Atua pia-viseni ni rene daron momsawos sen. Atua ngok esan kobbong derteren sen otoo, ko jinibb jikle parsurövi ko wor, ko evi Numal se numal ngabe ngabe p̃etp̃eti nir. ¹⁶ Ni esan rres kobbong nga mauren nga muto tuwi ngok vini oto jin. Ko lat nga m̃ilik ren erinrin erres, nga jinibb san sete orongwos pian mori. Atua ngok, sete jinibb san elesi wor nabong san, ko sete san orongwos p̃ilesi. Ko kerr rrapwasi nisen pian mare tetajer, ko rrapwera tweni derteren sen nga puto pijpari tuwi ngok vini. Pirpok ko.

Kalesia nir nga nijor ser milep

¹⁷ Kuprij p̃iterter ko wor tevi nir nga nijor ser milep iel ngatan, nga sete parloli norrorrmien ser pian mare p̃elak, ko puto p̃elak rene nevõt ser. Suri rrek nevõt orongwos pijijki kobbong. Ko nir parlingi norrorrmien ser puto rene Atua kobbong. Suri ni oklai pa nanu elep nga rraprunge p̃irres rengen. ¹⁸ Nik kupwera ko wor tevir nga nir parloli majingen nga marres, ko nga parir rene majingen ngok nir p̃iasi nga marir rene nijor ser nir. Nolor parres, ko parvijngeni joror tevi nir nga joror mijkie. ¹⁹ Re murrun ngok erpe arok-lingi lilane joror nga marres nir re melrin nga parto p̃iterter tetajer tuwi ngok vini.

Ko parongwose vajin parlai mauren nga mivi mauren weretunen.

Bongsi nale se Pol tevi Timoti

²⁰ O Timoti, kuptor totkoni p̄irres nanu nga Atua m̄ilngi pa re nevrem musuw. Kupan ngasu re nale nawon ngok nga marij tere Atua rengen, ko lenglengen se nir nga marwera evi norongwosien, ko ejki, nir arkerkeris kobbong. ²¹ Suri jinibb elep arok-vijuri murrun ngok, nga muloli maran ngasu pa rengen murrun ne nosurien.

Ko ngel evi loten suk, nga merrenien se Atua p̄iptevi kami jijle. Nuwra "Remsom".

**Naul Erwen nga Pol
Muli tevi
TIMOTI
Batu nale nga
mivsivseni lut nga
parmeteni naul ngel
puto suri**

Nanu nga milep nga Pol muspe suri renge naul erwen nga muli tevi selen Timoti evi nga Pol mimrreni Timoti nosurien sen piterter ko puloli majingen sen pumomsawos, ko nga sete pimtutue jinibb. Ko Pol owra Timoti puruj ngasue murrung nga nir sopor marok-loli nga marok-palpal suri nale, ko owra Timoti pivijuri sel nga mirres nga milesi Pol muwlu rengen.

Pol owra erres tevi Timoti

¹ Inu Pol nuvi aposol se Iesu Kristo suri marongen se Atua, nga bowra tweni nospen nga mirres ne mauren nga mivi se nir nga markorti pa tevi Iesu Kristo. ² Nuwrai "erres" tevi nik, Timoti, natuk nga memrrenim milep. Ngel evi loten suk, nga merrenien, netlasien ko demat se Atua Tata ko Iesu Kristo Numal se kerr piptevim.

Pol erij nga pususture norrorrmien se Timoti

³ Nuwra "erres" tevi Atua. Nomok-majing sen nga nolok sete obbujbbuj, erpe birterawarrenc suk nir ne tuwi marok-loli. Ko natmirin ko natmupong, daron nga nomok-lot, tetajer nomok-rrormi nik, ko nomok-wera "erres" tevi Atua surim. ⁴ Nomok-rrormi daron nga melinglingim ko kumtengsik, ko numrreni lenglengen wor nga bevinuk belesim kele, nga puloli beir lenglengen luwi kele. ⁵ Ko nurrormi wose nosurien som nga sete mivi gerisen, nga musorsan kobbong tevi nosurien nga apu som lekter Loes ko tasu som Iunis

mortori. Ko nurongwose erres nga nik kele nalol ngok oto malum tevim. ⁶ Ko suri nanu ngok, nuwrai tevim nga derteren nga Atua mila tevim daron nga melngi nevrek rengem, kopok-wuni suri ko wor, nga sete pian ngatan. ⁷ Suri Nemnin nga Atua mila tevi kerr, sete evi nga puloli rrapmetutue jinibb, ejki. Nemnin ngok

evi nga pila derteren ko merrenien, ko nga puloli kerr rramrongwos rrapatur ore sev nga kerr kobbong rrammerreni.

⁸ Ko suri nanu ngok, nik sete kupmanun nga kupwera tweni nospen se Numal se kerr. Ko sete kupmanune inu kele suri nga inu mean re naim ne nekaien suri numajing sen. Ko nik kupmarong ko wor nga jinibb parloli pisij tevim suri nospen ngok, ko Atua puloli kuptur piterter vajin.

⁹ Atua elai mauren tevi kerr, ko everuse kerr osuw nga rrapivi jinibb on sen tuwi jer pa, suri Iesu Kristo. Ko ni sete ololi erpok suri elesi majingen se kerr erres, ejki. Ololi erpok suri ni kobbong marongen sen ko merrenien sen. ¹⁰ Ko Iesu Kristo nga mokla mauren tevi kerr errmali vajin ji kerr. Ko ni eviseni merrenien se Atua, ko erevji pini pa derteren ne mijen, ko ololi mauren nga sete murongwos pusuw errmali vajin renge nospen sen.

¹¹ Ko Atua okonik erpe aposol nga bowra tweni ko bevisviseni nospen sen nga mirres nen. ¹² Ko ngok evi batun nga marwirrek vini re naim ne nekaien ngel. Ko sete nurongwos bemanun, suri nurongwos pae jinibb nga mosuri osuw. Ko nurongwose erres nga ni orongwose pimetmete inu renge nanu jijle nga ni milngi pa re nevrek, pianan pijpari nabong nga Atua pia-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb nir. ¹³ Kuptori totkoni nale were-tunen nga mevisviseni tevim. Ngok eviseni sel nga kupvijuri, renge murrung ne nosurien ko merrenien nga rramok-korti tevi Iesu Kristo rengen.

¹⁴ Nanu nga marres p̄elak ngok nir, nga Iesu Kristo m̄ilngi pa re nevrem, nik kuptori totkoni wor nir ko reнге derteren se Neñin On nga m̄ilik pa re nolo kerr musuw.

Pol owra tweni murrun se Onesiporas

¹⁵ Erpe kurongwos pae osuw, selek nir nga iel Esia, tevi nuru nga Pukelas ko Emojenes, arwolu lingi pa inu osuw. ¹⁶ Ko ngel evi loten suk, nga Numal puloli p̄irres tevi metka se Onesiporas, suri womu ni okla lweni inu vavis le pa. Ko ni sete emanun nga inu m̄elik iel Rom re naim ne nekaien, ejki; ¹⁷ ko daron nga miplari iel, ko epejpej inu eterter, mianan ko eskai inu vajin. ¹⁸ Ko nulot nga Numal p̄ilai netlasien tevi reнге nabong nga Atua pia-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb nir. Suri nik, Timoti, kurongwose erres p̄elak ni ololi nanu elep nga marres tevik iak Epesas.

2

Jinibb ne nuval mawos se Iesu Kristo

¹ Ko natuk, kupterter reнге mer-nien nga mivi se kerr nga rramkorti tevi Iesu Kristo. ² Ko kuptori nevisvisenien nga kumrunge pa jik reнге no delung nir. Ko kuplingi nale ngok nir reнге nevre nir nga kurongwos nir murrur erres, ko nolom eterter reнге nir nga parviter parvisviseni nir m̄inij kele vajin reнге nale ngok nir.

³ Nik kupmarong ko wor nga jinibb parloli p̄isij tevim suri nale ngok. Ko kupirpe vajin jinibb ne nuval san nga m̄irres se Iesu Kristo. ⁴ Re daron ne nuval, jinibb ne nuval sete orongwos pivel sarrsarr pirpe lartul nga nuval mijki jir. Ni piplak ko wor p̄iterter nga puloli nabur sen purnge p̄irres rengen. ⁵ Ko jinibb nga mokwolu re woluen san sete orongwos putor sweri nowlin nga womujnen poro sete puosuri murrun mawos ne woluen nen. ⁶ Ko

jinibb nga mokp̄elak milep reнге orsel sen, erres p̄elak nga ni p̄iaani nanen nen puwomu. ⁷ Kuprrorrmile nale rrongrrongvi suk ngok nir, ko Numal se kerr piviseni nik nga kuprongwose murrun p̄etp̄eti nen tweni mauren som.

Erres nik kuprrorrmile Iesu Kristo

⁸ Kuprrorrmile Iesu Kristo, nga mimaaur luwi reнге mijen, ko nga mivi metka se Numal Devet san, erpe nga nomok-werwere pa reнге nosp̄en nga m̄irres. ⁹ Suri nosp̄en nga m̄irres ngok nga nomok-werwer e, ko jinibb arok-loli nomok-runge esij ko arkai totkoni inu e dil ngel nga mivi delrrurr, erpe nga marok-loli tevi jinibb san nga mokloli m̄isij. Ko nale se Atua ma sete arongwos parkai totkoni reнге dil san. ¹⁰ Ko ngok, nolok sete evitan reнге nanu nga marsij nir nga marloli tevik; ko nuplak nga ñeskai sel nga Atua p̄ilai mauren tevi nir nga markorti tevi Iesu Kristo, nga paran para-korti kele reнге mauren ne nosrövien reнге melrin nga sete mia-suw nabong sapon. ¹¹ Ko ngel evi nosp̄en weretunen san: ‘Kerr erpe rramkorti ko pa tevi reнге mijen sen; ko niko, rrapa-korti kele vajin tevi reнге mauren sen. ¹² Poro nga rrapok-tur p̄iterter, ko rramrongwos rrapa-korti tevi reнге derteren nen se Numal. Ko poro rrapok-kerkeris nga rrapok-wera sete rramivi jinibb sen, ko ni kele orongwos pia-wera tweni nga ni sete evi Numal se kerr. ¹³ Ko poro kerr sete rraptori totkoni rijrijen se kerr, ko ni pia-tori totkoni wor rijrijen sen ko tetajer, suri ni sete orongwos p̄irieni kele nale sen san.’

Sel mawos nga musp̄e suri nale weretunen se Atua

¹⁴ Nik kopok-werai visviseni nale ngok ko tevi jinibb som nir. Ko nik kopok-rij p̄iterter tevi nir reнге no Atua nga nir parlinglingi murrun ngel nga marok-lat suri nale

kobbong. Murrun ngok ololi mauren se jinibb nga marok-runge evan esij kele wor elep. ¹⁵ Ko nik kuppelak ko wor pilep nga kupivi jinibb ne majingen nga Atua purnge p̄irres surim, ko kupivi jinibb nga sete pimanun renge majingen sen; ko kupivi jinibb nga mokvisviseni jinibb renge nale weretunen se Atua renge murrun nga musorsan m̄irres. ¹⁶ Sete kupruj mori nale ngok nir nga marij karkar tere Atua. Rijen nga mirpok okrevei tweni bbong jinibb ko nir, nga paran ngasu kele renge Atua. ¹⁷ Rijen se jinibb nga marirpok erpe bolkar san nga sete murongwos p̄irres luwi kele. Tetajer okkar elep nga pulokloksi belan. Ko nale se nuru Aemenaenas ko Paelitas erpok. ¹⁸ Nuru ngok ortor jabble pa sel suri nale weretunen, ko nuru orok-lokloksi kele murrun ne nosurien se kalesia sopor. Suri nuru orok-werai nga meraien ne mijen eplari jile pa osuw, ko niko, daron nga kerr rrammij, ko nibe kerr sete mara-maur luwi. ¹⁹ Ko batu nale nga m̄iterter nga Atua m̄ilngi pa sete orongwos putoto, ko nale nga muto renge batu nale ngok owrai erpel: 'Numal Atua orongwos pae jinibb sen nir osuw'. Ko nale m̄inij san kele renge Naul On owrai erpel kele, 'Ko si nga muwra ni evi jinibb se Atua p̄ilngilngi ko wor murrun nga sete marsorsan m̄irres.'

²⁰ Renge naim se jinibb nga joron milep, narov lele arto rengen. Sopor armajinge renge nanu nga marerr m̄irres, ko sopor arsavi renge duru nai, rrek armajing nir renge dan kobbong. Sopor arivi nga parlingi nanen renger daron ne nabong nga milep, ko sopor arivi nga marlingi nanen renger nabong jikle kobbong. ²¹ Ko poro jinibb san puloli ni puwokwok renge nanu nga marsij ngok nir ko puon p̄irres, ko ni pia-irpe vajin narov ngok nga numal sen purongwos pia-rrul totkoni renge nabong nga milep. Ko m̄ernen elik metmet vajin nga pia-loli majingen

jikle nga m̄irres.

Jinibb ne majingen se Atua nga Atua murnge m̄irres rengen

²² Kupruj ngasue murru lenglengen se m̄elakel nir nga marmerreni sev nga marsij nir. Ko kuppelak tweni murrun nga musorsan m̄irres, nosurien, merrenien, ko demat, tevi nir nga norrorrmien ser muwokwok m̄irres, ko marok-verus van ji Atua tetajer. ²³ Ko kupan ngasu renge laten se nir nga marlengleng, suri nik kurongwos pae nga murrun ngok orongwos pivesi balpalen kobbong. ²⁴ Ko jinibb ne majingen se Numal sete pivi jinibb ne balpalen. Ni pivi wor jinibb ne nevisvisenien, ko norrorrmien sen pimalum, ko nolon pipriv tevi jinibb totoklai. ²⁵ Ko ni purongwos piviseni lilane nir nga marok-tere ni, renge murrun nga mumolmol kobbong. Ko rrek Atua ko puloli nolor pulululwi nga puloli parini parongwose weretunen nen vajin. ²⁶ Ko norrorrmien nga m̄irres pijpari vajin batur, ko parwolu lingi never nga Demij m̄ilngi, nga m̄ilair rengen nga puloli parvijuri norrorrmien sen.

3

Murru jinibb renge daron ne nabong nga vitu

¹ Nik kuprongwose wor nanu ngel: nga mauren ne iel ngatan pivini p̄iterter pilep re daron ne nabong nga vitu. ² Jinibb parrorrmilweni nir kobbong, ko parmerreni nevöt pilep. Nir parij melmelas, ko norrorrmien ser pian mare p̄elak, ko parij p̄isij tevi jinibb nir, ko sete mara-osuri tata ser ko tasu ser. Ko sete mara-wera "erres" tevi seler renge nanu san, ko sete mara-rongwos parrorrmil Atua. ³ Parivi jinibb nga parloli terter nanu tevi jinibb m̄inij nir nga sete parunge p̄isij ren, ko parongwos parlukloksi nise jinibb m̄inij. Parivi kele jinibb nga

marok-verver ko marerri lenglengen. Ko nir parungasi sev nga m̄irres. ⁴ Parivi jinibb nga parlok-loksi seler nir nga sete parosurir, ko sete partotrong suri sev nga parloli, ko norrorrmien ser pian mare p̄elak. Parivi jinibb nga marmerreri nanu nga parunge p̄irres ren, easi nga parmerreni Atua. ⁵ Renge no jinibb nir, nir parok-loli nga parvijuri murrun se kalesia nir, ko sete parmerreni derteren se Atua p̄irieni norrorrmien ser nga marsij. Sete kupruj mori rragrrag jinibb nga marirpok. ⁶ Nir sopor arokan loloim nga parkerkerasi nesevin nir nga batur marjiekie ko marok-likto suri nololien ser, ko norrorrmien lele nga marsij marok-revei totkonir. ⁷ Nesevin ngok nir tetajer arokmerreni jinibb pivisvisenir, ko sete arongwos partor sweri weretunen nabong san. ⁸ Nir ngok artere nale weretunen, erpe tuwi laru nga morongrongwos ngok nuru, Janes ko Jabres, ortere Moses. Jinibb nga marirpok nir, norrorrmien ser sete osorsan, ko murrun ne nosurien ser evi gerisen kobbong. ⁹ Ko majingen ser sete mia-to mia-periv, suri jinibb jijle para-lesi murru lenglengen ser, pirpe nir nga tuwi marlesi murru lenglengen se nuru ngok.

Kupvijuri ko wor murrun suk

¹⁰ Ko nik, Timoti, kuvijuri pa nevisvisenien suk, murrun suk, ko sev nga inu m̄elngi nolok rengen, ko murruk ne nosurien, ko nolok nga mipriv, ko merrenien suk, ko murruk nga nomok-rrul totkoni majingen puto p̄iterter pijpari bongsi majingen nen. ¹¹ Ko nik kulesi pa nga jinibb marok-oji p̄elak inu, ko marloli nibek murnge m̄isij. Nik kurongwos pae sev nga mutor sweri inu Antiok ko Ikoniam ko Listra, nga jinibb marok-oji inu, ko marok-loli m̄isij p̄elak tevik. Ko Numal elai tweni inu re nanu ngok nir. ¹² Ko si nga marmerreri parmaur korti tevi Iesu Kristo renga mauren nga

musorsan m̄irres, nir ngok kele ko para-ojir ko para-loli p̄isij tevir pirpok kele. ¹³ Ko jinibb nga marsij ko jinibb ne gerisen nir partajer malum ko parkerkeris malum tevi jinibb nir, ko nir kele vajin parongwos parosuri nale gerisen ser.

¹⁴ Ko nik ma kuptori totkoni nanu nga namvisviseni tevim tuwi, ko nga kumosuri pa m̄irres musuw, suri nik kurongwose erres murrun se kem nga namvisviseni nik e. ¹⁵ Ko nik kurongwos pae daron nga kumivi bipi mivini mijpari lelingenok, nga kurongwose erres nale ne Naul On. Nale nen orongwos puloli kuprongwos p̄irres renga sel nen nga Atua purongwos p̄ila mauren tevi nir rengen. Ko sel nen evi nga parosuri Iesu Kristo. ¹⁶ Ko nale jile renga Naul On arpelari ji Atua, ko erres nga pivisviseni jinibb, ko puwrai tweni gerisen sen poro putoe; ko erres nga p̄iete murru lenglengen, ko pivisviseni jinibb nir renga murrun nga musorsan m̄irres. ¹⁷ Atua elai nale ngok nir nga puloli jinibb sen nir norongwosien ser pilep jijle ko nga partiriv terai vajin majingen jijle nga marres.

4

Kuptori totkoni ko wor nale se Atua

¹ Renge no Atua ko renga no Iesu Kristo, nga pia-wer sesesre lat nga puto suri tevi jinibb jijle nir, nir nga marmaur, ko nir nga marmij pa, inu nuwrai nale nga m̄iterter ngel tevim. Suri nga Iesu Kristo pia-luwi kele vini, ko suri batun vanu sen nga pia-rremali vajin, inu nuwrai eterter tevim: ² Kupwerai tweni ko wor nale sen. Poro parmerreni parunge rrenga ejki, ko erres kobbong. Tetajer nik kupterter nga kupwerai tweni. Kuprevei jinibb nga parosuri Kristo, ko kuprij p̄iterter tevir nga sete parloli karkar nanu, ko kuploli norrorrmien ser parterter. Kuploli nolom pipriv nga kupvisviseni

nir p̄irres. ³ Suri daron pia-vini nga jinibb sete parmerreni parunge nale nga mivi nale weretunen, ko parvijuri lweni nir kobbong norrorrmien ser, ko paran parpej jinibb nevisvisenien pilep nga parongwos parwerai nale sev nga nir kobbong parmerreni parunge. ⁴ Ko nir partur telure nale weretunen ngok, ko paran ngasu ko parunge tutunmasa nawon kobbong nir. ⁵ Ko nik kupmetmet ko wor p̄irres renge sev nga marinuk jim, nga kupvijuri sel nga musorsan. Ko poro nga parloli p̄isij tevim, ko nik kuploli wor norrorrmien som p̄iterter ko pipriv. Nik kuploli ko wor nga kupwerai tweni nosp̄en nga m̄irres se Kristo, ko kuploli p̄etp̄eti majingen ngok nga Atua m̄ilai tevim.

Mauren se Pol otomori pusuw

⁶ Ko inu, daron suk evini pa nga belinglingi mauren suk; partor pinik suri nuvi jinibb se Atua. ⁷ Nuṗlak pa elep renge woluen, nuwlu nungsi p̄etp̄eti lat ne woluen nen, ko nurrul totkoni nosurien suk tetajer. ⁸ Ko nowli jinibb nga mokasasi renge woluen oto metmet pa teraik nga bean belai. Nowlin ngok Numal pia-lai tevik renge nabong nga Atua pia-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb nir. Numal osorsan erres, ko ni pia-lai nowlik ngok tevik suri inu mauren suk osorsan erres. Ko sete inu kis kobbong, ko tevi kele nir jijle nga marok-tiriv kele tevi merrenien daron nga ni pia-rremali luwi e.

Pol elai nosp̄en tevi selen nir

⁹ Inu numrreni nga kupsaro pingavil nga kupini kuplesi inu. ¹⁰ Suri Demas emrreni p̄elak mauren ne iel ngatan, ko owlu lingk pa evan Tesalonaeka e. Ko Kreseus kele evan pa Galesia e, ko Taetas kele evan pa Dalmatia e. ¹¹ Ko Luk kobbong elik tevik lelingenok. Ko erres ma kupan kuplesi Mak nga ni piptevim; suri ni okpitevik erres renge majingen. ¹² Ko nukoni pa Tikikas evan Epesas pae. ¹³ Daron nga kupini e, ko erres

kuplai sunsun ne melas suk tevim nga m̄elngi tweni mijpon jer Troas, renge naim se Kapas. Ko erres kuplai kele naul suk nir parini, o ko womujnen renge naul ngok nir, kuplai kele naul ngok nga marmajing nir renge nevlunani.

¹⁴ Morok Aleksanta nga mivi jinibb nga mokmajing delrrurr nir olokloksi inu elep. Ko Numal pia-kele lweni sev nga muloli ngok. ¹⁵ Ko nik kele kupmetmet renge ni, suri etre nale se kerr eterter.

¹⁶ Ko womujnen daron nga mean loloim re kot iel Rom nga bowrai tweni nale suk, sete san erij suk. Nir jijle arwolu lingk. Ngel evi loten suk, nga Atua sete putor vi-trangir suri. ¹⁷ Ko Numal ma elik tevi inu, ko elai derteren tevik, niko ololi nurongwos bowrai tweni p̄etp̄eti nale sen, ko jinibb ne vare p̄etp̄eti nir parunge. Ko otomori jer parlingi inu van re mijen, ko Atua ela tweni inu. ¹⁸ Ko Numal ngok pia-lai tweni inu renge nanu jijle nga marsij, ko pia-te kai inu p̄irres van renge batun vanu sen ne melrin. Ko rrapok-susi nisen pian mare tetajer pijpari tuwi ngok vini. Pirpok ko.

Bongsi nale se Pol

¹⁹ Kupwera “erres” suk tevi Akwila ko nesen sen Prisila, ko tevi kele metka se Onesiporas. ²⁰ Erastas elik jer iak Korin; ko daron nga m̄elinglingi iak Maelitas, nulinglingi Tropimas elik jer iak, suri ni emsi. ²¹ Inu numrreni nga kupsaro pingavil nga kupini kuplesi inu puwomu, ko daron ne melas pia-vini. Iupulas, Putens ko Linas, tevi joji kerr Klotia, ko tevi tasi kerr ko joji kerr nga iel jijle nir, arwerai “erres” tevim.

²² Ko ngel evi loten suk, nga Numal piptevi nik renge norrorrmien som. Ko merrenien sen piptevi kami jijle. Nuwra “Remsom”.

**Naul nga Pol Muli
tevi
TAETAS
Batu nale nga
mivsivseni lut nga
parmeteni naul ngel
puto suri**

Pol elngi Taetas nga ni p̄imajing renge norour ne Krit, ko oli naul ngel tevi nga pus̄e suri lat nga p̄imajing tweni majingen sen puto suri. Pol os̄e suri liken se jinibb san nga puwowomu re kalesia nir. Ko os̄e kele suri liken se kalesia nir puon ko p̄irres pirpese.

Pol owra 'Erres' tevi Taetas

¹ Inu Pol nuvi jinibb ne majingen se Atua. Ko Iesu Kristo okonik erpe aposol nga βela se jinibb nga Atua m̄ilngir pa musuw nga nir parosuri ni, ko nga parongwose nale ne weretunen nga mivi batbatu kalesia mauren se kerr. ² Ko ni okonik kele nga bololi nir parlingi norrorrmien ser puto p̄iterter renge mauren nga muto tuwi ngok vini. Mauren nen, Atua, nga sete orongwos p̄ikerkeris, owrai womu pae tuwi jer nga p̄ilai tevi kerr. ³ Ko renge daron momsawos nen, eviseni mauren nen, renge nale sen. Ko Atua nga m̄ila mauren tevi kerr elngi nale ngok renge nevrek, ko owrai eterter nga inu bowra tweni ko wor tevi jinibb nir.

⁴ Taetas, nik kurpe natuk woswos renge metka ne nosurien, nomokuli nale ngel tevim. Ngel evi loten suk, nga merrenien ko demat se Atua Tata ko se Iesu Kristo nga m̄ila mauren tevi kerr piptevim.

Majingen se Taetas iak Krit

A 1:6 Erpe iel, Pol owra 'nesen sen pisansan kobbong', ko renge nale se m̄eri Gris nir, ngok erpe βetile nale san nga mining nen erpe nga namlingi, 'pimrreni temijpal nesen sen ko sete puoji nesevin m̄inij.'

⁵ Nulngim iak renge norour nga Krit nga nik kupmajing lilane majingen nir nga mevel lingir. Nuwrai pa tevim nga kupsusture birterawarrend nga parwowomu re kalesia nir renge lat jijle nir. Ngok kuprrormi nale lilane suk ngel: ⁶ Birterawarrend nga pokwowomu re kalesia nir pivi wor jinibb nga mauren sen musorsan ko m̄irres. Ko pimrreni temijpal nesen sen ko sete puoji nesevin m̄inij.^A Ko natun kele nir parosuri Atua ko wor. Sete erres nga nos̄en nga m̄isij puto suri natun nir, nga marwolu karkar rrek sete marosuri nale. ⁷ Jinibb san nga pokmetmete kalesia nir, mauren sen pusorsan wor p̄irres. Suri Atua elngi pa majingen sen oto re nevren. Ni nolon sete pian mare p̄elak, sete purongwos pulolar pingavil, sete pokminmin, sete pokpalpal, ko sete pokmerreni nevöt pilep. ⁸ Ni poklai ko wor neturvitan nir paran re naim sen. Ko pimrreni sev nga m̄irres. Ko pivi m̄er nga pusorsan p̄irres, ko puon p̄irres. Ko sev nga m̄isij nga ni mimrreni, pubböt ore tetajer. ⁹ Ni putor totkoni nale nga rramokvisviseni jinibb nir ren p̄iterter ko nga sete purongwos pimjabböl. Ko ni purongwose vajin pivisviseni jinibb nir renge nale momsawos nen, ko p̄iwer rrerrarre nale se nir nga martere nale nen.

Jinibb ne nevisvisenien gerisen

¹⁰ Ko jinibb elep sete arosuri nale, ko arkerkerasi jinibb m̄inij nir renge kalesia tevi norrorrmien ser nga m̄ikarkar. Nir eleplep renge nir ngok arivi m̄eri Isrel. ¹¹ Kapwer ore ko wor nale ser, suri renge metka sopor, nale nga mirpok erpe poklokloksi pa jinibb p̄et̄peti nir. Jinibb ngok nir arvisviseni jinibb nir renge nale nga sete m̄irres nga jinibb puwrai, nga puloli parongwos parevei bbong nevöt ser pilep ren.

Ko murrun ngok evi nga jinibb non p̄isij e kobbong. ¹² Meri Krit lweni kobbong san nga mivi propet se nir, owra 'O, m̄eri Krit arivi jinibb nga marok-kerkeris tetajer, arirpe nanu rrum nga marsij, arivi jinibb nga sete marongwos parmajing, ko marorr milep.' ¹³ Ko nale sen ewretun kobbong. Ko suri nanu ngok, nik kupsurponir ko wor nga puloli nosurien ser p̄iterter. ¹⁴ Nik kupwer ore nir nga setemun parrul totkoni tutunmasa gerisen ngok se m̄eri Isrel nir, ko nale se nir nga marivel lingi pa nale weretunen musuw.

¹⁵ Nanu jijle arwokwok tevi nir nga nolor marwokwok, ko sete nanu san owokwok tevi nir nga nolor marrokitkit ko sete marosuri. Suri norrorrmien ser orongta pae renga nanu nga m̄isij osuw, ko nolor setemun arongwos parbbujbbuj re nanu nga marsij nga marok-lolir. ¹⁶ Nir ngok arok-wera arongwose Atua, ko murrun nga marok-loli arviseni nga nale ngok nga marok-werai evi gerisen kobbong. Nir ngok arsi p̄erp̄er. Arok-tor otvi nale, ko sete arongwos parloli nanu nga m̄irres san.

2

Nale tevi jinibb nga martera nir

¹ Ko nik Taetas kupwera tweni ko wor nevisvisenien nga musorsan tevi nale weretunen. ² Kupwerai tevi b̄irterawarrend nir nga sete parmini p̄elak norro rreknga nuwi nga m̄iterter, ko nga murrun nga mumomsawos puto tevir. Ko sev nga m̄isij nga nir marmerrreni, partur ore tetajer. Nosurien ser ko merrenien ser porsorsan p̄irres, ko parongwos partori majingen ser p̄iterter pian pijpari bongsin. ³ Ko renga murrun ngok kele kobbong, kupwera tevi lekterwarrend kele nir nga nir parloli wor murrun nga marmomsawos, pirpe nesevin nga marlik renga sel nga muon m̄irres. Ko sete parij p̄isij suri nise jinibb m̄inij nir. Ko sete parok-mini p̄elak

norro rreknga nuwi nga m̄iterter. Ko parvisviseni sel nga m̄irres ko wor, ⁴ nga parongwos parsesre nesenwarrend nir nga nir parmerreni lenglengen diwen ser tevi natur nir. ⁵ Ko sev nga m̄isij nga nir marmerrreni, partur ore ko wor, puloli nga nir paron p̄irres. Ko parvisviseni nga parmetmete naim ser p̄irres, ko nga parosuri diwen ser. Ngok puloli jinibb san sete purongwos p̄irij tere nale se Atua.

Nale tevi m̄elakel nir

⁶ Ko renga murrun ngok kele kobbong, nik kuprevei m̄elakel kele wor nir nga sev nga m̄isij nga nir marmerrreni, partur ore tetajer. ⁷ Renge nanu jijle nga kumloli, kupviseni ko wor renga nor majingen nga marres nga komoklolir, nga puloli nir parvijuri vajin. Ko daron nga kopok-wer visviseni, ko nale som pivi wor weretunen ko, ko purrow p̄irres. ⁸ Ko kupvisviseni nale nga musorsan kobbong, nga jinibb sete parongwos parij p̄isij suri. Ko kuprongwos kuploli vajin jinibb san nga mutur tere kerr non p̄isij, suri ni nanu nga puwrai tere kerr pijkie, suri murrun ne kalesia nir osorsan erres.

Nale tevi jinibb ne majingen nir

⁹ Nik kupviseni jinibb ne majingen nir nga parosuri numal ser ko parloli numal ser parir renga nanu jijle nga marlolir. Ko sete parij weli kele numal ser, ¹⁰ ko sete parsesaro renga nanu se numal ser. Ko nir parviseni tetajer nga nir arok-loli erres, puloli numal ser parongwose parbibto re nir. Ko re murrun ngok, nanu jijle nga marlolir ngok parjoroi renga no jinibb nir nale se Atua nga mokla mauren tevi kerr.

Batbatu mauren se kalesia nir

¹¹ Merrenien se Atua ermmali pa nga p̄ilai mauren tevi jinibb jijle nir. ¹²⁻¹³ Ko kerr rramok-tiriv nga rraplesi nabong nga milep ngok nga norrorrmien se kerr muto rengen, nga Iesu Kristo nga mivi Atua ko

nga p̄ilai mauren tevi kerr pia-
rremali rengen tevi nosrövien sen
nga milep. Ko lelingenok nga
rramok-tiriv, merrenien ngok se
Atua eviseni tevi kerr nga lelin-
genok ko pa rraplinglingi murrun
nga sete marsorsan re no Atua.
Sete rrapmerreni p̄elak nanu ne iel
ngatan nir. Ko nanu nga marsij nga
kerr rrammerreni, rrapatur ore teta-
jer. Rraploli murrun nga marsorsan
marres nga Atua purnge p̄irres suri
kerr renger.

¹⁴ Iesu Kristo ela mauren sen
nga p̄ila mauren tevi kerr. Ko ni
ojri lweni kerr renge murrun nir
nga sete marsorsan, ko ololi kerr
rramirpe gortien san nga mauren
se kerr muwokwok m̄irres. Rramivi
jinibb sen kobbong, ko rramterter
nga rraploli majingen nga marres
nir. ¹⁵ Kupwera nale ngok tevi jinibb
som nir. Ko kupsusture norror-
rmien ser, ko kuprij p̄iterter nga
kupwer ore murrun nga m̄isij se nir
rengederteren jile nga muto jim. Ko
sete kuploli jinibb san puklu wutan
re nik.

3

Murru kalesia nir

¹ Kupwerai lilane tevi jinibb som
nir nga parosuri ko wor jinibb nga
marlelep nir nga martori vanu, ko
nga parvijuri nale ser. Ko parlik
metmet tetajer nga parloli majingen
nga marres nir. ² Ko kupwerai
tevir nga sete parij p̄isij tere jinibb
san, ko sete parivi jinibb nga parok-
lat; parivi jinibb nga parok-loli sel
p̄irres tevi jinibb nir. Ko murrur
pumolmol tevi jinibb totoklai. ³ Ko
kerr kele, bonevis rramok-irpok, nga
rramok-lenglang nabong sapon, ko
rramok-tor otvi nale ko rramok-
sarr, ko nabong sapon rramok-loli
nanu nga rraprunge p̄irres ren nga
kerr kobbong rrammerreni. Ko iok
rramirpe demij maur se nanu ngok
nir. Ko tetajer, nolo kerr oklelep,
ko rramok-tori lolaren epriv p̄elak.

Jinibb nir arungasi kerr, ko kerr
rramungasi nir.

⁴ Ko daron nga merrenien se Atua
ko sel sen nga mokloli m̄irres mi-
plari ji kerr, ko ni elai mauren tevi
kerr vajin. ⁵ Ko sete ololi erpok suri
kerr rramloli majingen nga marres,
ejki. Ela mauren tevi kerr suri ornge
esij kobbong suri kerr. Erpe Nem̄in
On errawe vaseni nolo kerr ko ololi
kerr erpe rramiak luwi tevi mauren
nga mimerr kele. ⁶ Erpe Atua ololi
Iesu Kristo nga m̄ila mauren tevi
kerr ejivreni Nem̄in On sen renge
kerr. ⁷ Ko nalol nga m̄irres sen elai
mauren tevi kerr nga muloli rramivi
jinibb nga marsorsan m̄irres rengenon,
ko kerr rramrongwos rrapator
sweri mauren nga sete orongwos
pusuw. Rramlingi norrorrmien se
kerr oto pa rengen mauren nen osuw.
⁸ Nale ngok evi weretunen.

Ko numrreni nik Taetas kuprij
wor suri nanu ngok nir, nga puloli
jinibb nga marosuri Atua arongwos
parloli norrorrmien ser p̄iterter kele
nga parloli majingen nga marres,
ko nga marongwos para-rres kele
wor tevi jinibb jijle nir. ⁹ Ko nik
kupan ngasu wor re laten se nir nga
marlenglang ko nga marok-meteni
p̄elak re naul ne nise metka ser
nir nga tuwi pa, ko kupan ngasu
wor re laten ko balpalen nga marok-
loli rengen murrun wowarrens nga
marpelari rengen nale nesesreien se
Moses. Nale nga marirpok arivi nale
nawon rres, sete arongwos parloli
nanu san p̄irres. ¹⁰ Poro jinibb san
pokloli jinibb parwijwij ngasu nir
rengen nale nga mirpok, ko nik kupan
kupser metutue pijpari pivaru kob-
bong, ko vitunen setemun kupan.
Ko setemun kupkorti tevi m̄ernen
kele. ¹¹ Suri nik kurongwos pae
jinibb nga mirpok, norrorrmien sen
esij ko pa, ko nololien sen eviseni
nga ni ololi pa esij.

Bongsi nale se Pol

¹² Ko daron nga mokoni Atemas
rreknga Tikikas nuru tuwen vinuk

jim, nik kupp̃elak p̃iterter nga kupini jik Nikopolis, suri inu nurrormi bean ðelik ie daron ne melas.

¹³ Ko kupp̃elak kele nga kupla se nuru ngok Apolos ko jinibb nga mokvisviseni nale ngok Sinas, nga kupseser tevi nuru renge nanu jijle nga portori renge sel se nuru.

¹⁴ Ko jinibb se kerr nir parongwos parterter ko wor renge majingen nga marres, nga parongwos parlai se nir nga nevrer mumrrol renge nanu san. Sete erres nga parlik nawon.

¹⁵ Nir nga marlik tevik iel arwera “Erres” tevi nik. Ko nik kupwerai “erres” tevi sele kem nir nga marivi kalesia. Ko ngel evi loten suk, nga merrenien se Atua puto tevi kami jijle. Nuwra “Remsom”.

**Naul nga Pol Muli
tevi
PILIMON
Batu nale nga
mivsivseni lut nga
parmeteni naul ngel
puto suri**

Pilimon evi jinibb nga nijor sen milep, ko evi kele kalesia. Ni elik rrek ie Kolosi. Ko jinibb ne majingen sen san nga nisen Onesimas owlu lingi. Mian ko Onesimas mivini m̄ilesi Pol, nga re wosenen m̄ilik re naim ne nekaien. Ko Pol ela Onesimas vini ji Kristo, evi vajin kalesia. Ko Pol okoni vajin Onesimas nga pulwi van ji Pilimon, ko oli naul ngel tevi nga Onesimas putori suri. Ko Pol owra Pilimon sete pulolarsi Onesimas. Ko owra kele nga Pilimon pia-koni Onesimas pia-luwi kele van ji Pol ko p̄imejmajing sen pijpari nga Pol pia-ivel sisarow rengo naim ne nekaien nga marrul totkoni ni rengen.

Pol owra “Erres” tevi Pilimon

¹ Inu Pol, nga m̄elik re naim ne nekaien ngel suri Iesu Kristo, ko Timoti kele nga mivi tasi kerr, nomorwera “erres” tevi nik, Pilimon. Kerr itul ngel, rramlik rengo majingen sansan kobbong, ko komru nomormerrenim elep. ² Ko nomorwera “Erres” tevi joji komru Apia, ko tevi natu kamru Akipas, nga kem namivi jinibb ne nuval ne gortien sansan kobbong. Ko nomorwera “Erres” kele tevi kalesia nir nga marok-korti rengo naim som. ³ Ko ngel evi loten suk, nga merrenien ko demat se Atua Tata ko se Iesu Kristo nga m̄ila mauren tevi kerr, piptevim.

Merrenien ko nosurien se Pilimon

⁴ Pilimon, daron nga molot e, tetajer nomok-rrormi nik, ko nomokwerai “Erres” tevi Atua, ⁵ suri nomok-runge nosp̄en suri merrenien nga komok-merreni lenglengen jinibb se Atua nir, ko nosurien som nga muto m̄iterter rengo Numal Iesu. ⁶ Nomok-lot suri nga nik komok-korti tevi kem rengo murrune nosurien, ko numrreni kele nga kuprongwos kele nanu nga marres nir nga Atua moklai tevi kerr nga rramkorti tevi Kristo. ⁷ Niaken suk, merrenien som ela neiren nga milep tevik, ko ololi norrorrmien suk eterter kele vajin. Ko murrune som ngok okloli jinibb se Atua nir arunge erres luwi vajin rengo norrorrmien ser.

Pol ongoni Pilimon nga p̄ilai lweni Onesimas

⁸ Ko suri nanu ngok, ko suri rromor-korti pa tevi Iesu Kristo, nurongwos berij p̄iterter tevim nga kuploli ko wor nanu ngel nga musorsan m̄irres nga kuploli. ⁹ Ko suri memrrenim, sete numrreni berij p̄iterter tevim, ko bongonim kobbong. Inu le Pol, nutra le pa, ko lelingenok nulik re naim ne nekaien ngel suri Iesu Kristo. ¹⁰ Ko nungonim suri Onesimas, nga mivi jinibb ne majingen som womu, mian ko muwlu lingim. Ko daron nga m̄elik malum re naim ne nekaien ngel, ko m̄elai vini ji Kristo. Ko ni erpe natuk ko vajin. ¹¹ Womu Onesimas sete orongwos puloli majingen som nga m̄irres san, ko lelingenok vajin orongwos puloli majingen nga marres pilep se nik ko se inu kele, suri evi vajin kalesia.

¹² Ko lelingenok nukoni ni pulwi vinuk jim. Ko norrorrmien suk oto malum bbong tevi. ¹³ Ko numrreni poro p̄ilik mun iel sopen tevik, nga ni p̄ila milnge nik nga p̄im̄ejmajing se inu rengo naim ne nekaien ngel nga m̄elik ren suri nosp̄en nga m̄irres. ¹⁴ Ko inu sete numrreni nga bosortanim nga kuploli nanu ngok

nga p̄irres tevik pirpok. Nik kuploli suri nik ko wor kumrreni. Ko sete nurongwos bololi nanu san poro nga nik sete kupmarong. ¹⁵ Rrek kutor jabble Onesimas beblen, nga daron nga kupla lweni, ko p̄ilik tevim pi-jpari tuwi ngok vini vajin. ¹⁶ Ko lelingenok ni asi kele pa jinibb ne majingen. Ni evi vajin tasi kerr nga m̄irres, nga inu memrreni milep. Ko rrek nik kupmerreni kele wor p̄iasi, suri ni evi jinibb ne majingen som, ko okorti kele tevi Numal. ¹⁷ Ko poro kopok-lesi inu pirpe nga rromorivi niaken kobbong, erres nga sete kuplolarisi ni, ko kuploli pirpe nga kupla inu vinuk renge naim som. ¹⁸ Poro ni ololi esij pa tevim renge nanu tama san, rreknga nivnon sen san oto jim, erres nga nik kuplingi inu nisek puto renge nivnon sen nen. ¹⁹ Nale ngel nuli tevi inu nevrek kobbong. Inu Pol bea-wuli lweni nivnon ngok tevim. Ko sete kupmalie nga nik nivnon som oto pa jik, suri inu nuvi batun nga nik kumtor sweri pa mauren ji Kristo. ²⁰ O tasik, kupla se inu renge nanu ngel, suri kerru rromorkorti pa tevi Numal. Kuploli inu borngē p̄irres luwi renge norrorrmien suk.

²¹ Nomok-uli nale ngel vinuk jim, ko nurongwose erres nga nik kuploli nanu nga inu mongoni jim. Ko nurongwose nga nik kuploli kele wor p̄iasi sev nga mowrai ngel. ²² Ko re daron mawos nen kele, kuploli milnguk san puto metmet teraik renge naim som. Suri tetajer inu nomok-rrorrmī nga Atua okrunge verusen se kami jijle ko pia-la lweni inu vinuk ji kami kele.

Bongsi nale se Pol

²³ Epapras ngok, nga moklik renge naim ne nekaiēn tevi inu ²⁴ suri Iesu Kristo, tevi Mak, ko Aristakas, ko Demas, ko Luk, nga marok-majing tevi inu, arwera “Erres” tevim. ²⁵ Ko ngel evi loten suk, nga merrenien se Iesu Kristo Numal puto tevi kami jijle. Nuwra “Remse kami”.

Naul nga mian ji Meri Isrel Nir (Ibrus) Batu nale nga mivsivseni lut nga parmeteni naul ngel puto suri

Sete rramrongwose si oli naul ngel: Pol, rreknga Apolos, rrek nir minij nen san. Ko oli van ji mēri Isrel sopor nga marivi kalesia. Ko owra Iesu ean mare re anglo nir (1:5-14), ean mare re propet nir, ko ean mare kele re Moses ko Josua (2:1—4:14). Iesu evi batu jinibb ne sulsulen nga mumomsawos mīrres pētpeti, suri ni ejkie nololien. Ni emarong bbong pimij erpe sulsulen san nga mian ji Atua, ko setemun rrammerreni sulsulen mīnij kele san nga rraplai tevi Atua (9:23—10:18). Ko Atua ololi ni emaur luwi re mijen, ko etasi vajin sel nga jinibb jijle arongwos paran ji Atua (4:14—5:10; 7:1—8:13).

Ko naul ngel ospe nosurien kele, owra kerr rraposuri ko wor Iesu. Nosurien ololi kerr rramrongwose erres nga rraplai ji Atua nanu nir nga lelingenok sete rramleslesir. Ospe nosurien se jinibb se Atua nga tuwi nir (11:1-40), ko owra kerr kele nosurien se kerr piterter ko wor (12:1-3).

Iesu ean mare wor easi propet nir

¹ Tuwi jer vini, Atua ok-rij tevi birterawarrend se kerr nir rene sel lele nir rrurrngi propet nir. ² Ko rene ma nabong nga mivi bongsi iel ngatan erpe rramlik vajin rengen lelingenok, erij mawos vajin rrurrngi Natun mawos. Natun ngok ko, womu jer daron nga iel ngatan mītipatun e, ko Atua emajing nanu jijle rene ni nevren; ko owrai nabong sapon nanu jijle para-ivi sen e. ³ Natun ngok, moron se Atua

omor rengen, ko non omor erpe Atua, ko eviseni erres Atua. Ni kobong orrul totkoni nanu jijle, ko ololi kele arto erres rene derteren ne rijrijen sen. Ko emarong lweni kele nga mivini mīrrawe tweni nololien se kerr jijle. Daron nga mivinvini jijle majingen sen ngok iel ngatan ko olwi van re melrin e, ko elik vajin tevi Tata sen rene nevren rres, nga mivi Numal nga mian mare rene melrin.

Iesu ean mare kele wor easi anglo nir

⁴ Iesu ean mare kele wor easi anglo nir, ko nisen nga miwajie ean mare wor easi nise anglo nir. ⁵ Rramrongwose iok, suri Atua sete owrai nabong san tevi anglo sen san owra 'Nik kuvi natuk. Lelingen nuvini bevi tata som woswos'; ko Atua sete ospe kele anglo sen san nga muwra, 'Inu bevi Tata sen ko ni pivi natuk.' ⁶ Ko daron nga ma Atua muwra pukoni natun norman nga mivi mērwomu vini iel ngatan, ko owra 'Anglo pētpeti se Atua parsusi wor nisen ko van mare.' ⁷ Ko rene nospen tweni anglo nir Atua owra 'Nuloli anglo suk nir arirpe ling nga muwuw karkar, ko nuloli nir nga marmajing suk arirpe nabb nga muroror.'

⁸ Ko daron nga ma nale on muspe suri natu Atua, ejilwer suri erpe nga ni osorsan bbong tevi Atua, owra 'O Atua, nik kuvi Numal, ko kupivi Numal ko pa pijpari tuwi ngok vini. Ko komok-loli erres pelak ko pa rene murrun nga kummetmete jinibb jile nir ren. ⁹ Kumrreni sev nga mīrres ko musorsan, ko kungasi sev nga mīsij. Iok ko evi batun nga Atua nga mivi Atua som mutobbobbue nik ko ololi kurnge erres nga mususi nisem van mare temijpal easi jinibb nga marlik rrale nik.'

¹⁰ Ko vesan kele Atua owra 'Numal, tuwi jer pa, nik kobbong kuloli iel ngatan muto, ko rene nevrem kobbong kulngi melrin mare. ¹¹ Nanu ngok nir paran ko

parjiki, ko nik ma kuplik tetajer. Nanu ngok nir pian ko partera daron sopen pirpe sunsun nga mian ko mītra, ¹² pirpe boriti nga mītra san nga marlulngi tweni mijkie, erpe nijor nga martera nir nga marlai twenir. Ko nik ma kusorsan kumerr tetajer, ko mauren som sete orongwose pusuw nabong san.'

¹³ Ko nale se Atua san oto kele nga ni setewor owrai rragrrage tevi anglo sen, ko owrai ma tevi Natun mawos, owra 'Kuplik ko pa kuptiriv renge devjek rres pijpari nga belngi devje nuval som nir parirpe boriti nga kupververasi ngatan.'

¹⁴ Ko niko anglo nir arirpese? Arivi bbong nemīn nga marmajing se Atua, ko arivi nga parwilwil se kerr, ngok kerr nga Atua pīla mauren tevi kerr.

2

Nospen nga mīrres se Iesu ean mare wor easi nale nesesreien se Moses

¹ Renge iok ko, kerr rraprterter ko wor nga rraprrul totkoni nale were-tunen nga rramrunge pa musuw, puloli sete rraprator jabble sel se kerr. ² Rramlesi pa renge nale se Moses nga miplari ji anglo nir tuwi pa tevi metka se kerr nir, nga arivi were-tunen; ko nir nga martor otvi nale ngok ko sete marosuri, artor sweri pa norongen nga mīsij osuw. ³ Iow, ko rrapasi pirpese renge norongen nga mīsij ngok poro sete rrapvijuri sel nga mimerr nga Atua mimrreni piwilwil se kerr ren lelingenok? Iesu, Numal se kerr, owomu jer nga muwrai tweni sel ngok nga Atua piwilwil se kerr ren. Ko nir nga marunge ni arviseni tevi kerr nga sel ngok evi weretunen jerjer, ⁴ ko Atua vajin okorti tevi nir nga puwrai lilane nga sel ngok evi pa weretunen jerjer. Ok-loli nanu nga marinijnij nawone nir ko nanu nir nga jinibb marok-taole nir; ko ok-tututweni derteren nir nga marpelari ji Nemīn

On aran ji jinibb, osorsan erpe nga ni mimrreni.

Iesu owomu renge liken nga pia-vini vitu

⁵ Atua sete osusture anglo nir nga parivi numal renge liken nga mimerr nga pia-vini, ngok liken nga rramok-jiljilwere ngel. ⁶ Suri nale san nga muto renge Naul On owra 'O Atua, suri sev kumrrormi milep suri jinibb, nga mivi nanu nga welili jer kobbong?' ⁷ Kuloli ni ean ngatan renge anglo nir beblen kobbong, ko lelingenok kulai nais nga mian mare ko kususture, ⁸ ko kuloli emetmete nanu jijle.' Nale nga muwra, 'emetmete nanu jijle', eviseni nga sete nanu san pijpon, ko nanu jijle vajin. Ko setewor rramlesi nga jinibb san emetmete nanu jijle nir. ⁹ Ko rramrongwos ma rraplesi Iesu nga mivini iel ngatan mivi jinibb, ni ko evi vajin Numal ne nanu jijle nir. Ko renge nalol nga mīrres se Atua, ololi Iesu ean ngatan renge anglo nir beblen kobbong, puloli ni pimij nga piwilwil se jinibb nir. Iesu ornge esij renge niben eanan ejpari mimij; ko renge iok ko, Atua osusture lweni, ko elai nais nga mian mare tevi.

¹⁰ Atua ngok nga muloli nanu jijle nga marivi sen, emrreni pīlai jinibb pilep parini parkorti tevi renge mauren nga mīrres pelak sen renge melrin. Ko osorsan erres tevi murrun sen nga muloli Iesu murnge mīsij renge niben, nga pivi jinibb mawos nga puloli ni purongwose piwilwil se jinibb vajin. Ko Iesu owomu re nir nga Atua mimrreni piwilwil se nir. ¹¹ Atua ololi aron ko arwokwok erres renge nololien ser. Ko ni tevi nir nga muloli marwokwok, tata ser sansan kobbong. Ngok ko ololi Iesu sete emanun nga puwrai nga nir arivi tasin ko jojin nir. ¹² Iesu owra 'Atua, bowrai tweni murrun som renge no tasik ko jodik nir. Belai nubo ko bosrövi nik renge no jinibb som nir.' ¹³ Ko owrai kele 'Belngi nosurien suk pīterter renge Atua';

ko owrai kele 'Inu le ngel tevi natuk nir nga Atua m̄ilai pa tevik musuw.'

¹⁴ Ko kerr jijle nga rramivi natu Atua, kerr jijle rramivi jinibb, rramivi drra ko niben. Ko ewretun Iesu evini erpe tuwa kerr, ko emaur rengo drra ko niben erpe kerr. Ko emarong kele niben nga pimij suri kerr. Ololi erpok suri rengo mijen sen orongwose putor pini derteren ne mijen nga Demij murrul totoni. ¹⁵ Elai tweni derteren se Demij nga mulokloksi kerr nga tetajer muloli rramok-metutue mijen.

¹⁶ Ko oto limjer nga Iesu sete ewilwil se anglo nir, suri Naul On owrai, 'Ewilwil se nir nga marpelari rengo metka se Epram.' ¹⁷ Ko norrorrmien se Atua erpok, elesi erpe Iesu pivini pivi niaken kobbong tevi kerr rengo nanu jijle nir. Ko kerr rrapatur p̄iterter ko wor rengo nosurien se kerr rengo majingen nga Iesu ololi tevi Atua suri nololien se kerr, nga puloli no kerr p̄irres tevi Atua. Erpe ni evi batu jinibb sulsulen se kerr nga mokrorrmi kerr. ¹⁸ Otur tere daron nga marterter milep rengo nanu elep nga marpelari rengo mauren sen nga murngo m̄isij suri, mi-anan ko easi; ko lelingenok orongwose piwilwil se kele kerr daron nga nanu nga marterter marini marrowrowe kerr.

3

Iesu ean mare wor easi Moses

¹ Tasik ko jojik nir, Atua everus pa kami osuw nga kapon ko kapivi jinibb sen. Ngok, kaprorrmi ko wor Iesu nga Atua mukoni ko m̄ilngi mivi batu jinibb sulsulen tevi kerr jijle nga rramosuri. ² Iesu ololi osorsan erres rengo no Atua nga mususture ni rengo majingen ngok, erpe tuwi Moses mok-loli musorsan rengo majingen sen nga mimetmete jinibb se Atua nir. ³ Ko jinibb nga m̄imajing naim ean mare wor easi naim ngok; ko erpok kele osorsan nga Atua pususture Iesu pian mare kele wor p̄iasi Moses. ⁴ Ewretun

naim jijle, jinibb sisamis emajinge; ko Atua ma emajinge nanu jijle nir.

⁵ Moses osuri ko ololi osorsan nga mimetmete jinibb se Atua nir. Ni evi jinibb ne majingen se Atua nga mok-werwer womu rengo nanu nir nga jinibb m̄inij se Atua para-werai vitue. ⁶ Ko Kristo ma ololi osorsan rengo majingen se Atua erpe evi pa natu Atua mawos. Ko kerr rramrongwose rrapivi jinibb sen, poro rraplingi norrorrmien se kerr puto p̄iterter rengo nanu nir nga rramrongwose erres nga Atua pia-lai tevi kerr.

Meri Isrel ne tuwi artor jabble sel

⁷ Renge iok ko pirpe ko wor nga Nem̄in On muwrai rengo Naul On muwra 'Poro kaprunge nale se Atua lelingen' ⁸ setemun batu kami p̄iterter nga kaptere ni pirpe nga nir marok-loli tuwi. Sete kaploli murrun ngok nga marrowrowe ni rengo lolo merwer.' ⁹ Re daron nen kele, Atua owra 'Renge lolo merwer ngok, firterawarng se kami nir arok-lesi murrun suk nga marres tetajer ejpari sia ngavöl ivij (40), ko arloli lesi wor nga parrowrowe inu tetajer. ¹⁰ Renge iok ko ololi inu nulolarsi temijpal nir suri; ko nuwra, nir arlengleng nawon, ko sete artor sweri murrun suk rragrag. ¹¹ Inu nulolar ko nuwirr nale nga m̄iterter san, nuwra 'Nir ngok sete paran rengo dan ser nga moro belai teir pamosi ren.'

¹² Tasik ko jojik nir, kapmetmet nga sete kami san norrorrmien sen puwun saut re nanu nga marsij nir, ko sete tuosuri Atua nga mimaur nga sete orongwos pimij nabong sapon, ko tutur imare, ko tivel lingi. ¹³ Kapwilwil sisamis se kami nabong jijle. Renge nabong jijle, kerr rramwera "Lelingen", ko niko, nale nen rengo Naul On nga muspe suri 'lelingen' eplari ji kerr. Ko niko, nabong jijle, kaploli norrorrmien se kami puto p̄iterter, nga puloli nololien sete orongwose pikrekrasi

kami san, ko pirvei tweni kami san. Ko batu kami kele sete p̄iterter. ¹⁴ Suri poro rraprrul totkoni nosurien se kerr nga rramtipatun ren p̄iterter pianan pijpari bongsi mauren se kerr, ngok kerr jijle rrapokkorti tevi Kristo vajin nga rraprator sweri nale rijrijen se Atua.

¹⁵ Nale on owra 'poro kaprunge nale se Atua lelingen, setemun kaploli batu kami p̄iterter pirpe nga birterawareng nir se kami marloli tuwi nga martur imare ko martere ni.' ¹⁶ Ko siko nir nga marunge nale se Atua ko martur mera ko martere kele ni? Ko nir ngok ko nga Moses m̄itkai tweni nir Ijip. ¹⁷ Ko siko nir nga Atua mulolarsi temijpal nir mijpari sia ngavöl ivij (40)? Ko nir ngok kobbong nga marloli m̄isij ko marmij renge lat karkar renge lolo merwer. ¹⁸ Ko siko nir nga Atua muloli nale terter ngok tweni nir, nga muwra 'Nir ngok sete paran renge dan ser nga moro belai tevir parmosi ren?' Ngok nir nga bbong martur mera ko marok-tere ni. ¹⁹ Ko rramlesi wose nga nir ngok sete aran renge dan ser suri sete arosuri Atua.

4

Jinibb se Atua parmosi

¹ Ko Atua elai nale rijrijen san pa tevi kerr osuw nga kerr rraprator sweri mosien nga ni p̄ilai. Ko rrapmetmet nga kerr san sete tivter. ² Suri rramrunge pa nospen nga m̄irres osuw erpe nir ngok nga tuwi marunge. Arunge, ko arunge nawone kobbong, suri daron nga marunge ko sete arosuri. ³ Ko kerr nga ma rramosuri, rraplesi ko wor mosien nga Atua pia-lai tevi kerr. Ngok mosien nga Atua muwrai pa nga muwra 'Nulolar ko nuwirr nale nga m̄iterter san nuwra, nir ngok sete paran renge dan ser nga moro belai tevir parmosi ren.' Atua erij erpok, ko tuwi pa daron nga m̄imajing iel ngatan ko evinvini jijle wor majingen sen, ko omosi vajin.

⁴ Suri nale san oto renge Nale On nga muwra 'Atua elngi iel ngatan ko nanu jijle nir renge nabong ouwon, ko renge nabong ebutun ko omosi rengen.' ⁵ Ko nale kele san ospe suri mosien ngok kele, owra 'Nir ngok sete mara-lesi mosien se Atua.' ⁶ Nir nga marunge womu nospen nga m̄irres ngok sete arlesi mosien ngok, suri sete arosuri Atua. Ko oto limjer nga nir m̄inij ma partor sweri mosien ngok. ⁷ Renge iok ko Atua elngi nabong m̄inij kele san nga marveruse "Lelingen". Mian ko sia elep arasasi, ko Atua owrai rurrngi re jingo Devet nale nen nga rramlesi pa nga muwra 'Poro kaprunge nale se Atua lelingen, setemun batu kami p̄iterter.'

⁸ Ko daron nga Josua m̄itkai m̄eri Isrel nir nga paran parlesi mosien ngok renge dan ser mawos, ko setemun arlesi. Poro weretunen wor parlesi jile pa, ko Atua sete orongwose p̄ilngi daron m̄inij kele tevi jinibb sen nir nga parlesi. ⁹ Ko niko, sel oto wor nga jinibb se Atua partor sweri mosien erpe nga Atua mumosi renge nabong ebutun. ¹⁰ Suri nir nga paran parlesi mosien ji Atua parmosi renge majingen ser osorosan erpe Atua mumosi renge majingen sen womu. ¹¹ Renge iok ko, kerr rrapelak ko wor nga rraplesi mosien ngok ji Atua. Sete erres poro kerr san pivijuri butterter se nir nga tuwi nir, tuloli ni tutor jabble mosien ngok.

Nale se Atua eterter elep

¹² Nale se Atua emaur ko emajing eterter elep, ko oso easi nesip ne balpalen nga muso renge devjen korti nuru. Orongwose pijpari nolo jinibb, pirpe nesip ne balpalen nga mian mijpari nuwi nga muto renge ji jinibb. Nale se Atua orongwose puwra suri norrorrmien ko nalol nga muto renge nolo jinibb. ¹³ Sete nanu san iel ngatan orongwose piteptepi renge no Atua. Nanu jijle arto limjer rres renge non. Ko renge

no Atua kobbong kerr jijle rrapa-werai tweni murrun ne mauren se kerr.

Iesu evi batu jinibb sulsulen se kerr

¹⁴ Kerr rraprrul totkoni ko wor ãiterter nosurien se kerr. Suri rramtor sweri pa batu jinibb sulsulen nga mĩrres ãelak san, nga mivi Iesu ngok nga mivi Atua natun nga mian pa jin ko mĩlik loloim rengo melrin. ¹⁵ Jinibb sulsulen ngok sete erpe jinibb sulsulen mĩnij nir, nga daron nga derteren se kerr mijkie ko sete marong pote kerr. Ko nanu jijle nga marok-rrowrrowe jinibb arrowrrowe ni kele. Ni orongwos rrerrarre pa osuw. Ko nanu sansan kobbong, ni nololien sen ejkie. ¹⁶ Ko ngok, daron nga nanu nga marterter marok-ini ji kerr, sete rrama-metutu, rrapini ko wor re no Atua nga mok-rrorrmĩ kerr ko nga mok-wilwil se kerr rengo nalol nga mĩrres sen, ko ni vajin piwilwil se kerr re daron mawos nga mĩiterter.

5

¹ Tuwi, Atua oklai tweni rengo jinibb nir san nga ni mĩlngi nga puloli majingen rengo ni non rengo nise jinibb

nir. Jinibb sulsulen ngok oksuli nanu nga marres nir tevi Atua. Erevji nanu rrum nir nga puloli sel nga ãilai tweni nololien se jinibb nir.

² Orongwos purngo ãisij rengo nir nga marvitan, suri daron sopen ni kele derteren sen ejkie ko okvitan rengo nololien. ³ Ko niko ni pirevji nanu rrum, sete erpe nga ãilai tweni nololien se jinibb mĩnij kobbong nir, ko evi nga ãilai tweni kele nololien se ni kele. ⁴ Ko sete evi marongen se jinibb san nga ni pivini pivi jinibb sulsulen. Atua everuse jinibb nga ni pivini pivi jinibb sulsulen, osorsan erpe nga miveruse Eron tuwi.

⁵ Ko erpok sete evi norrorrmien se Kristo nga piwaji nais nga mian mare ngok, 'batu jinibb sulsulen'. Ejki. Atua ko osusture Kristo ko

owrai tevi owra 'Nik kuvi natuk, lelingen nuvi tata som weretunen.'

⁶ Ko owrai kele rengo naul kele san rengo Naul On, owra 'Nik kuvi jinibb sulsulen erpe jinibb sulsulen nga tuwi ngok Melkisetek. Ko kuptori majingen se jinibb sulsulen ngok pianan pijpari tuwi ngok vini.'

⁷ Renge mauren sen iel ngatan, Iesu ongoni eterter tevi dengen sen nga suwen meten mujumjum tevi Atua, nga Atua piwilwil sen, sete mia-mij. Ko suri norrorrmien sen ean ngatan, ololi Atua ornge dr-relan. ⁸ Ewretun Kristo evi Atua natun, ko ornge ma esij re niben, ko niko elesi wose nga puosuri wor nale se Atua. ⁹ Ko norongen nga mĩsij sen ololi ni osorsan erres jijle, ko orongwos vajin ãila mauren ne tuwi ngok vini tevi nir nga marosuri. ¹⁰ Ko Atua elai nais ngok nga piwajie, nga evi batu jinibb ne sulsulen nga muosuri jinibb sulsulen nga tuwi ngok Melkisetek.

Nale nga puwni nir

¹¹ Renge murrun ngok nale elep oto nga nabwerai tevi kami; ko eterter nga nabwerai lilane nir jijle tevi kami, suri norrorrmien se kami ololola ãelak nga kaprunge wose.

¹² Tuwi le pa nga kamok-runge nale nga Atua muwrai, ko evter vajin kapvisviseni; ko sete kamrongwose, ko evter ma jinibb sopor kele wor parini parvisviseni kami rengo batu nale ngok. Erpe kami kamluwi kele nga sete kamrongwose kapurroi nannen terter, ko kamsus malum. ¹³ Ko nir nga marok-sus malum arirpe bipi nga welili, nga setewor mĩlesi wose sev nga mĩrres ko sev nga mĩsij. ¹⁴ Ko nanen nga mĩiterter evi se nir nga marini pa marivi jinibb nga marlelep nga marok-ãelak pa tuwi vini, ko arviter vajin nga parini parwera tweni murrun ngabe erres ko murrun ngabe esij.

6

¹ Ko niko, erres rraplinglingi norrorrmien nga womu rengo nosurien

se Kristo, ko rraptajer tevi norrormien nga mītra. Ramrieni pa kerr osuw reнге majingen nga mīsij ne mijen, ko rramlai nosurien ji Atua osuw; ko sete evi nga rrapok-luwi kele tetajer van re norrormien nga womu. Erpe rramloli lilane pa milnge naim, ko evi vajin daron nga rraploli naim putur e ko. ² Arviseni pa kerr osuw re sel ne marbaptaes ko nga marlingi nevrer re jinibb, ko rramosuri pa nga rrapmaur luwi kele reнге mijen, ko rramrongwose nga norongen nga mīsij san oto metmet nga jinibb nga marsij nir parlesi nga sete orongwose pusuw nabong sapon. Nanu ngok nir rraman pa renger osuw, ko sete erres rraplōni lululwenir kele; ko rraptajer malum ma tevi Numal se kerr. ³ Ko ngok evi majingen nga rraploli, nga rraptajer ko pa, poro nga Atua pimarong pīpok.

⁴ Erres nga rraptajer ko pa tevi ni tetajer. Ko pīrpese reнге nir nga marvitan ko marluwi kele van re nololien? Nir ngok, womu arok-ivel erres reнге moron, ko arok-urroi pa nanen ne orsel re melrin osuw, ko Nemīn On evan pa renger; ko daron nga marini marsij kele mirpok, ko setemun orongwose parieni lwenir parluwi vini reнге mauren kele. ⁵ Suri nale on se Atua ewilwil pa se nir, ko arlai pa derteren nen beblen ne batun vanu nga pia-vini. ⁶ Ko daron nga martur telur mirpok ko marloli batur mirpok, orongwose parini luwi kele? Ejki rres! Pīsij wor pilep reнге nir, suri erpe arok-wuse lweni kele Natu Atua mare kele reнге nai pelaot reнге nevrer, ko erpe arok-lingi ni mare nga par-sowri lokloksi kobbong.

⁷ Kaprrormi ta dan nga mimni suwe naus nga mīrres tetajer, ko mok-lai wenen milep tevi nir nga marmajing rengen. Atua erij erres suri. ⁸ Ko dan nga mōsmōs nga mīsij mimaur ren, erpe nga Atua pīlngi rijrijen ne mijen kobbong tevi, ko pusli reнге nabb.

⁹ Ewretun lenglengen selek nir, nale nga marirpok arterter temijpal.

Ko re devjen se kami, sete nurrorrmi kami kamirpok, ejki. Nulngi nolok eterter reнге kami nga wenen nga marres ne mauren nga mimerrpok-maur pīrres malum wor reнге kami. ¹⁰ Nuosuri Atua nga ni sete mia-malie majingen nga mīrres se kami, ko ni purrorrmi pīterter murrun ne merrenien nga kamlai tevi ni daron nga kamwilwil se kalesia mīnij nir. Kami kammajing erres erpok tuwi ko pa, evini erpe nga kamok-majing rengen malum, ko Atua eir elep suri. Ko ni kele puloli pusorsan ko pīrres tevi kami jijle. ¹¹ Ko erpok kele, numrreni bowrai pīterter tevi kami nga sete kapluwi kele, ko kapterter ko wor nga kap-tajer malum pianan pijpari bongsin, nga puloli kaplai nanu jijle nga Atua mīlngir marto metmet reнге no kerr. ¹² Sete nibe kami pimijmij, ko kapmajing pīterter pīrpe birterawarrens se kerr nga martori totkoni majingen mīterter. Norrormien ser mīterter ko mipriv eanan ejpari marlai nanu pētpeti nga Atua mīlai reнге nale rijrijen tevir.

Nale rijrijen weretunen se Atua

¹³ Daron nga Atua mīlai rijrijen sen tevi bīrtera Epram nga muspē suri metka nga para-rremali rengen, san ejki kele nga Atua orongwose pūjuji nga puloli rijrijen ngok pīterter. Suri Atua ean mare reнге nanu jijle, ko niko ojuji ni lweni kobbong daron nga mīlai nale rijrijen sen, ko owra ¹⁴ 'Inu Atua bērij pīrres lenglengen suri nik. Bololi metka som nir pilep temijpal iel ngatan.' ¹⁵ Epram elesi nga Atua ololi rijrijen sen ngok eterter erres pēlak, ko niko, daron nga mutor sweri daron nga mīterter milep, ko sete elngi kurtweni rijrijen se Atua; ko orrul totkoni eterter, mian ko elai vajin sev nga Atua mīrijrije tevi. ¹⁶ Renge murrun nga parloli rijrijen pīterter, arok-juji jinibb nga

marlelep. Ko sete arongwose parij latlate kele ren, suri nais ngok oto pae, ko ololi nale eterter. ¹⁷ Ko erpese reнге Atua? Ni kele emrreni puloli nale sen piterter p̄irres nga rraposuri ko sete rraprong tweni. Kerr rramirpe bipi nir nga rraplai nanu pilep ji Atua. Ko Atua owra rraprrormi p̄irres nga norrorrmien sen tevi kerr sete mia-suw nabong spon. Ko niko ojuji ni lweni nga puloli rijrijen sen tevi kerr puto p̄irres tetajer. ¹⁸ Ko nanu nga eru ngok, rijrijen sen, tevi murrun nga mujuji ni lweni, nuru korti ormajing lat sansan, orviseni nga Atua sete ekrekris, ko sete p̄irieni nale sen nabong san. Niko rraptur p̄iterter reнге nale sen. Rramivi jinibb nga rramwolu lingi lat nga m̄isij nga rramlik rengen tuwi, ko rramok-pejpej kele lat nga m̄irres san. Ko rijrijen se Atua ok-wilwil se kerr nga muloli norrorrmien se kerr epriv, nga kerr rrapan rraptor sweri lat nga m̄irres p̄elak ngok nga Atua m̄ilngi muto metmet reнге no kerr. ¹⁹ Nosurien se kerr nga m̄iterter ngok nga muwra Iesu p̄ilai mauren tevi kerr evi norrorrmien nga mirpe angka nga murrul totkoni m̄iterter drav nga m̄isal murrong. Purrul totkoni mauren se kerr nga sete nanu san purongwose p̄ilai tweni kerr kele. Angka ngok erpe oto pa osuw reнге lat nga muon milep ji Atua, nga kalik nga milep murrul ore pa reнге melrin. ²⁰ Ko Iesu owowomu pa kerr van lat nen osuw, nga puloli majingen sen erpe mivi jinibb sulsulen se kerr nga puloli lilane kerr tevi Atua. Ni erpe batu jinibb sulsulen nga muosuri b̄irtera ngok Melkisetek, ko ni putori majingen ngok pianan pijpari tuwi ngok vini.

7

Batu jinibb sulsulen ngok Melkisetek

¹ Naul ne Jenesis os̄pe suri Melkisetek. Owra ni elik re daron se b̄irtera Epram nga tuwi pa. B̄irtera Melkisetek ngok evi numal re ngaim nga Salem, ko jinibb sulsulen se Atua ne drromsen mare. Daron san b̄irtera Epram evan ololi balpalen san tevi devje nuval sen nir, nga mirevji numal nir ivij. Ko daron nga mulwi vajin ko eskai Melkisetek, ko Melkisetek erij erres suri ni. ² Ko reнге joron nir nga Epram m̄ilair reнге nuval, elai songovlön tevi Melkisetek. Ko nais ngok Melkisetek owra puwra 'Numal ne murrun nga musorsan'. Ko ni evi kele numal ne Salem.^A Ko Salem owra puwra Demat, ko niko ni evi kele 'Numal ne demat'. ³ Ko nale san ejki nga mus̄pe suri Melkisetek tata sen rreknga tasu sen rreknga apu sen nir, ejki rres. Ko sete nale san os̄pe lat nga m̄iak e rreknga mimij e. Ni erpe natu Atua nga mutori majingen sen ne jinibb sulsulen m̄irres nga sete orongwose pusuw nabong spon.

Melkisetek ean mare wor easi batu jinibb sulsulen se m̄eri Isrel

⁴ Kaprrormi ta Melkisetek ngok, nga mivi nais nga mian mare lenglengen. Epram nga mivi b̄irtera se kerr, daron nga m̄ilai joron nir reнге nuval, ko emrreni wor p̄ilai songovlön tevi Melkisetek. ⁵ Ko nga marok-lai songovlön mirpok evi murrun nga m̄eri Isrel marok-loli reнге sia jijle. Nale nesesreien se Moses owra 'songovlön pok-an ko wor ji metka se Livae nga marivi jinibb sulsulen.' Ko m̄eri Isrel jijle nir arivi sansan kobbong, erpe arivi metka se Epram. ⁶ Ko Melkisetek sete evi metka se Livae, ko Epram elai ma joron nir nga m̄ilair re nuval songovlön tevi, ko Melkisetek erij erres suri. Ko Epram ngok ko, Atua m̄ila pa rijrijen tevi. Ko ngok evini em̄erer kele tevi kerr nga Melkisetek ean mare wor easi Epram, ⁷ suri oto limjer nga jinibb nga mian mare

^{A 7:2} Nais ngok Salem evi nise Jerusalem, tuwi jer.

kobbong orongwose p̄irij p̄irres suri jinibb nga mian ngatan sopen.

⁸ Jinibb arok-lai joror songovlön tevi jinibb sulsulen nir. Ko jinibb sulsulen nir jijle paran ko parmij kobbong. Ko Melkisetek ma sete emij, erpe nga Naul On muwrai. ⁹ Ko lelingenok metka se Livae nir arok-lai songovlön ngok nir ji m̄eri Isrel nir. Ko tuwi daron nga Epram m̄ilai songovlön ngok van ji Melkisetek, ko erpe Livae kele elai tevi. ¹⁰ Nuwrai erpok, suri Livae evi metka se Epram ko san, nga mivitu. Ko niko, daron nga Epram mutori Melkisetek, ko erpe Livae kele otori Melkisetek.

Batu jinibb sulsulen re metka se Livae ko jinibb sulsulen nga mutori murrun se Melkisetek

¹¹ Atua osusture metka ne jinibb sulsulen nir, mian ko elai vajin nale nesesreien sen tevi m̄eri Isrel nir. Ko poro majingen se jinibb sulsulen ngok nir erres pa, ko jinibb sulsulen m̄inij san pivini kele suri sev? Ko suri nir sete arviter, ko niko san pivini kele ko wor. Ko ni sete pirpe Eron, nga mivi m̄erwomu nga mutori majingen ne jinibb sulsulen re metka se Livae, ko pirpe ma Melkisetek. ¹² Ko poro parlai tweni batu jinibb sulsulen nga womu ngok, ko nale nesesrien kele rrek parieni ko. ¹³ Ko pirpok ko wor, suri iok os̄pe Numal se kerr nga miplari renge metka m̄inij. Setewor nir san renge metka nga Iesu miplari ren otur re nawot nga puloli majingen ne sulsulen se Atua. ¹⁴ Jinibb nir arongwos pae osuw nga ni eplari renge metka se Juta. Ko Moses sete os̄pe rragrrage sopen suri metka se Juta, daron nga mokjilwer suri majingen se batu jinibb sulsulen nir.

Batu jinibb sulsulen m̄inij san nga murrul totkoni murrun se Melkisetek

¹⁵ Ko eplari limjer nga batu jinibb sulsulen m̄inij ngok evi jinibb sulsulen nga murrul totkoni murrun se Melkisetek. ¹⁶ Otori majingen

ne jinibb sulsulen, sete suri nga nale nesesreien muwra ni metka sen ko wor putori majingen ngok, ejki. Otori suri derteren ne mauren sen nga bongsin mijkie. ¹⁷ Suri Naul On owra 'Nik kuvi batu jinibb sulsulen erpe jinibb sulsulen ngok Melkisetek ne tuwi. Ko kuptori majingen ne jinibb sulsulen ngok tetajer pijpari tuwi ngok vini.' ¹⁸ Nale ngok elai tweni sel nga m̄itra nga derteren nen ejkie ko sete orongwose puloli rrapmomsawos p̄irres. ¹⁹ Ko nale nesesreien se Moses sete orongwose puloli nanu san pusorsan p̄irres. Ngok norrorrmien nga mimerr san eimare nga p̄ila milnge sel nga m̄itra ngok. Sel nga mimerr ngok ko vajin rraposuri p̄iterter, suri evi sel ne mauren weretunen nga p̄itkai kerr rrapan mori ji Atua.

²⁰ Ko Atua ololi kele nale rijrijen sen san tuwi nga puloli sel nga mimerr nen pivini mare. Ko sete ololi nale rijrijen san daron nga jinibb sulsulen re metka se Livae nir marini marlai majingen ser. ²¹ Ko Iesu evini evi jinibb sulsulen suri nale nga Atua muloli m̄iterter pa nga Naul On muwra: 'Atua ololi nale sen eterter pa, ko sete mia-rieni kele norrorrmien sen. Ni owra 'Nik kuptori majingen se jinibb sulsulen tetajer pijpari tuwi ngok vini.' ²² Ko Iesu orrul totkoni majingen sen erres, ko etasi sel nga mimerr se Atua tevi kerr, nga m̄irres wor asi nga womu.

²³ Ko nanu kele san ni le: jinibb ne sulsulen ne tuwi, nir elep ko wor, suri marmajing mianan ko san emij, ko san kele p̄ilai wani milngen. ²⁴ Ko Iesu ma emaur ko sete mia-mij nabong sopen. Sete mia-lai majingen sen ne batu jinibb sulsulen tevi jinibb m̄inij kele san. ²⁵ Ko niko etipatun lelingenok ko pijpari tuwi ngok vini, ni orongwos p̄ila mauren tevi jinibb nga markorti tevi nga parini ji Atua. Ni pimaur ko pulot tetajer tevi Atua suri nir.

²⁶ Rramwerai erres wor elep tevi

Atua nga mukoni jinibb sulsulen nga m̄irres p̄elak mirpel vini ji kerr nga pimetmete kerr. Ni on elep. Sete nanu san esij jin, ko nololien ejki jin. Sete erpe rragrag kerr jinibb ne nololien nir. Nisen ean mare temijpal easi nanu jijle ne iel ngatan. ²⁷ Ni sete erpe batu jinibb sulsulen nga nabong jijle marok-revji nanu rrum nga p̄ilai tweni nololien ser puwomu, ko vitunen pia-lai tweni kele se jinibb nir. Iesu evinvini ore murrun ngok ko pa osuw daron nga mimarong ni mimij nga p̄itlasi tweni nololien se jinibb nir ne iel ngatan totoklai. ²⁸ Nale nesesreien se Moses osusture jinibb nga derteren ser mijkie, ko marok-loli nololien, nga parivi jinibb sulsulen. Ko rijrijen se Atua, nga mivini vajin vitunen, osusture natun Iesu Kristo nga musorsan m̄irres tetajer pijpari tuwi ngok vini.

8

Sel nga mimerr: Majingen se jinibb sulsulen nen erres wor asi

¹ Ngel evi batu rijen suk, nga batu jinibb sulsulen se kerr otoa, ko elik pa renge melrin tevi Atua renge nevren rres tevi derteren sen nga milep. Ko nisen ko Iesu. ² Sete ololi majingen sen renge naim on nga jinibb m̄imajinge, ko ololi majingen sen renge Naim On mawos nga Atua kobbong m̄imajinge renge melrin.

³ Ko majingen se jinibb sulsulen ne iel ngatan tetajer evi nga parlai merrenien ko parevji nanu rrum nga parloli sulsulen van ji Atua. Ko batu jinibb sulsulen se kerr, Iesu, ni kele p̄ilngi wor nanu ko san nga p̄ilai tevi Atua. ⁴ Ko poro Iesu p̄ilik malum iel ngatan, ko sete mia-tori nais ngok jinibb sulsulen, suri jinibb sulsulen nir arlik pa nga parlai merrenien tevi Atua, osorsan erpe nale nesesreien se Moses muwrai. ⁵ Majingen nga jinibb sulsulen nir arok-loli, erpe arloli rrongrongvi kobbong nanu nga muto renge melrin; ko nga renge melrin ma evi weretunen jerjer. Ko ewretun, suri

daron nga Atua muwrai tevi Moses tuwi pa nga pususture Naim On nga mivi devji ngok, ko owra 'Kupmetmet p̄irres

nga kupmajing nanu ngok nir pu-sorsan tevi nanu nga meviseni pa tevim renge botwen iak.' ⁶ Ngok rramlesi vajin majingen se jinibb sulsulen nga Iesu m̄imajinge erres wor elep easie nga jinibb sulsulen nir iel ngatan marloli. Ko renge murrun ngok kele, sel se Atua nga Iesu m̄ilai m̄irrmali ji jinibb nir erres kele wor easi sel ne tuwi. Suri nale rijrijen nga marres nir kele wor arto nga puloli putur.

⁷ Poro sel nga womu p̄irres malum, ko sete sel nga vitu mia-to kele.

Sel nga mimerr: Atua erijrij pae tuwi nga p̄ilai

⁸ Atua elesi nga m̄eri Isrel nir sete arvijuri sel nga womu erres, evi batun nga muloli rijrijen nga p̄ilngi nga mimerr kele san. Owrai tweni renge nale san nga m̄ilai tevi propet Jeremaea nga puwrai tweni. Renge nale nen, Atua rijen sen owrai erpel, owra 'Kapmurrong p̄irres. Numrreni bowrai tevi kami nga daron san pia-vini ni ko nga inu βelngi kele sel nga mimerr san tevi kami jinibb suk nir, kami nga renge metka ne Isrel nir ko metka se Juta. ⁹ Ngel sete mia-irpe rijrijen nga m̄elai tevi apu se kami nir nga tuwi. Renge daron nen erpe nuvel jilijle nir ko m̄etkai tweni nir Ijip. Ko suri nir sete artori rijrijen nga m̄elai tevir, ko iok ko ololi setemun nurrorrmi nir.' ¹⁰ Ko Numal owra 'Rijrijen nga bea-lingi tevi m̄eri Isrel nir renge daron nga pia-vini, ni le vajin ngel. βelngi lilane nale nesesreien suk renge norrorrmien ser, ko boli tweni renge nolor. Ko inu bevi Atua ser, ko nir parivi jinibb suk. ¹¹ Ko setemun evi nga paran parvisviseni seler, parwera 'O sel le ma ngel', rreknga, 'O Atua erpel, erpok, rreknga erpak wor.' Ejki. Setemun mara-loli mirpok, suri nir

jijle para-rongwose vajin inu renge mauren ser sisamis, p̄tipatun renge bipiwarreng nir pian pijpari jinibb nga m̄itra. ¹² Ko rijrijen suk evi nga, poro nololien sev oto ji nir, ko inu βetlasi tweni, puloli bemalie. Ngok evi sel suk nga mimerr tevi jinibb suk nir.' ¹³ Ko renge nale sen ngok, Atua os̄pe suri sel nga mimerr ngok nga puloli rraplesi wose sel nga womu pa erpe etra pa osuw. Ko norrorrmien oto renge sev nga Atua muwrai etra pa osuw; suri evan pa ngatan, ko sete mia-periv ko pia-jijki p̄pet̄peti vajin.

9

Sel nga mimerr: Lat on nen erres wor asi

¹ Ko rramrongwose erres rijrijen nga m̄itra ngok, ko sel nen nga parsurövi Atua ren otoe. Ko lat on nen kele san otoe nga muto bbong iel ngatan. ² Jinibb ne tuwi arsusture devji san nga mivi Naim On nga markel otvi m̄ierue. Loloim nga womunen arwerai lat nga muon. Renge loloim nen, laet san oto, tep san, ko niv sapon nga marok-lingi tetajer renge no Atua. ³ Ko arruloni ore loloim nen tevi kalik nga milep san nga m̄irres p̄elak. Ko loloim tuwen nen evi lat nga muon nga muon lenglengen. ⁴ Ko renge loloim nen, nawot nga mivi gol oto ren, nga marjingteni nanu nir nga mapur marres nga parsulir tevi Atua. Ko bokis ngok kele ne rijrijen se Atua nga mivi gol ngok nga biles san nga mivi gol marjingteni lolon, nga nanen ngok mana muto rengen. Ko nai san nga mivi nejipjip se Eron nga tuwi Atua muloli mimra luwi kele raon mutoe, ko nevöt nivev kele eru nga nale nesesreien esngavöl se Atua maruli renge nuru. ⁵ Mare renge bokis ngok kele evi lat nga Atua mok-lai tweni nololien se jinibb e nir rengen. Ko mare rengen kele, nanu eru kele nga marveruse nisen jerubim nga m̄irinrin lenglengen nga piviseni nga Atua elik iok,

ko naben kele orsalsal ore lat nen. Ko daron ejki nga rrapసుpe nunci p̄et̄peti murrmurrun wowarreng ne nanu nen nir.

Sel nga mimerr: Sulsulsen nen erres asi

⁶ Ko nanu jijle muto mirpok vajin, ko jinibb sulsulen nir arok-an vajin renge loloim nga womunen nabong jijle nga parloli vajin majingen se jinibb sulsulen nir. ⁷ Ko batu jinibb sulsulen kobbong orongwose pian renge loloim nga erwen nen nga muon lenglengen, ko pian pivesan kobbong renge sia san. Daron nga mian, ko elai drra nanu rrum nir erpe evi sulsulen van ji Atua. Drra ngok evi nga p̄ilai tweni ni nololien sen, ko p̄ilai tweni kele nololien nga m̄eri Isrel jijle nir marloli ko sete marongwose nga evi nololien. ⁸ Iok, Nem̄in On eviseni vajin nanu san em̄erer erres tevi kerr. Daron nga devji ngok mutur malum, ko metali setewor et̄pir nga kerr jijle rrapan loloim renge lat nga muon lenglengen ngok. ⁹ Ngok erpe nale rrongrongvi nga piviseni kerr daron nga rramlik ren lelingenok. Nale rrongrongvi ngok owrai erpok, nga merrenien nga jinibb sulsulen marok-lai tevi Atua, ko nanu rrum nga marok-revji nga p̄ilai tweni nololien se jinibb nir, sete evter. Nanu ngok nir sete arongwose parloli norrorrmien se jinibb puwokwok p̄irres renge no Atua. ¹⁰ Iok arsupసుpe bbong murrun ne jinibb m̄iaan ko miminmin ko m̄ilalos. Ko nanu ngok nir arivi nanu nawon nga marto kobbong mijpari daron nga Atua m̄irieni nanu jijle nir arini armerr luwi kele.

Kristo elai mauren sen nga p̄ilai tweni nololien se jinibb

¹¹ Ko Kristo ermali pa osuw nga mirpe batu jinibb sulsulen ne nanu nga marres ngok nga marpelari pa. Ko devji nga ni m̄imajing ren erres ko osorsan easi nga womu. Devji ngok, sete jinibb ne iel ngatan

emajinge, ko sete evi nanu ne iel ngatan san. ¹² Daron nga Kristo mian loloim nga womu renge devji ngok, ko etajer van renge loloim nga muon lenglengen. Ko sete ololi erpe jinibb sulsulen m̃inij nir marloli. Sete elai drra nanu rrum san nga p̃itlasi tweni nololien se jinibb nir, ejki. Elai ni drran mawos kobbong. Ko ololi evesan rres kobbong, nga pivinvini ore sel nga m̃itra ngok ko p̃ilai tweni nololien se kerr, ko puloli rrapiel sisarow vajin pian pijpari tuwi ngok vini. ¹³ Drra nanani, drra buluk ko natu buluk nga marsuli mivi niavin, majingen ner otoa. Jinibb sulsulen arongwose parlai drra ngok sapon ko niavin ngok ko parwirrwirrlenir renge jinibb nga marrokitkit renge no Atua, ko nanu ngok orongwose puloli parwokwok luwi kele. ¹⁴ Ko drra Iesu orongwose puloli majingen nga m̃iterter kele wor easi majingen ne nanu ngok nir. Renge majingen se Nem̃in On nga mimaaur tuwi ngok vini, Kristo elai mauren sen tevi Atua erpe sulsulen san nga musorsan m̃irres p̃etp̃eti. Ko drran ngok orongwose puloli norrorrmien se kerr puwokwok re nanu ne mijen nga rramloli, nga rraploli vajin majingen se Atua nga mimaaur tuwi ngok vini.

Tetajer drra puwlu ko wor nga piviseni nga rijrijen otur

¹⁵ Ko suri majingen nga m̃irres mirpok, niko Iesu mususture kele rijrijen nga mimerr se Atua. Emij nga puwli tweni jinibb nir renge nololien ser nga martor otvi nale nesereien se Atua nga womu. Kristo ololi nir nga Atua miveruse nir arivel sisarow pa nga artor sweri nanu nga sete mia-suw nabong sapon, nga Atua m̃irijrij pae musuw nga p̃ilai tevir nabong san. ¹⁶ Poro jinibb san puloli marongen san puwra 'Daron nga bemij ko nanu ngok parivi se morok, nanu ngok parivi se morok', em̃erer erres tevi

jinibb nir nga poro m̃ernen pia-mij, puloli marongen nen putur vajin. ¹⁷ Suri poro jinibb san ololi marongen nga mirpok san ko emaur malum, ko setewor mara-vijuri nale nen. Para-vijuri ko ma renge daron nga poro pia-mij. ¹⁸ Ko erpok kele renge marongen rreknga sel nga womu nga Atua muloli. Nanu san pimij ko wor, drran puwlu, ko niko sel nen putur vajin. ¹⁹ Erpok ko, Moses owra tweni jijle nale nir re nale nesereien tevi jinibb nir. Daron nga muwrai tweni jijle musuw, ko otor pini vajin sulsulen nga puloli nale renge nale nesereien ngok pimaaur ko putur. Arevji pini natu buluk tevi nanani, ko elai drran sapon ko ejvi nuwi sapon van ren. Ko elai rao nai san nga marveruse isop tevi silvi sipsip nga musongsong, ko orrurrngoni van re drra nga, ko erringrringe renge naul ngok nga maruli nale nesereien se Atua nir rengen ko renge kele jinibb nir, ko owra ²⁰ 'Ngel evi drra nga puloli sel se Atua putur. Atua owra kami kaposuri ko wor.' ²¹ Ko renge murrun ngok kele kobbong Moses ewirrwirrleni kele drra ngok sapon lat lele nir renge devji ko renge nanu sopor nga marto renge lat nga marok-surövi Atua rengen. ²² Sel ne majingen ne nale nesereien arirpok ko, nga otomori nanu jijle nga marmajinge rengen, arok-wirrwirrleni ko wor drra pian ren nga puloli puon. Ko poro drra sete p̃iseser, ko Atua sete mia-telasi tweni nololien se jinibb.

Kristo elai mauren sen, ko draran owlu nga p̃ilai tweni nololien se jinibb.

²³ Nanu nen nir, erpe devji nen, arloli rrongrrongvie nanu ne melrin nir. Ko drra nanu rrum san puwlu ko wor suri nga puloli parwokwok. Ko nanu mawos ma nga marto renge melrin armerreni sulsulen nga m̃iterter kele ko wor san nga puloli nir parwokwok. ²⁴ Ko Kristo

sete ean loloim renge lat nga muon lenglengen ngok nga jinibb kobbong marsusture nga mirpe marongrrongvie kobbong, ejki. Ean mawos renge melrin weretunen ko otur renge no Atua. Ko evan nga pilai se kerr. ²⁵ Ko erpok, batu jinibb sulsulen ok-lai drra nanu rrum nir evesan renge sia jikle nga mian renge lat nga muon lenglengen ngok. Ko Kristo sete ololi lululweni erpe nir ngok, ejki. Ololi evesan kobbong. ²⁶ Suri poro ni pok-loli pirpok, ko kami kamrrormi ni pok-rrul lululwi ko pa renge nai pelaot? Pok-runge pisij renge niben daron pilep, etipatun re daron nga iel ngatan mitipatun, mivini mijpari lelingenok? Ko ejki, sete erpok. Evini vesansan rres kobbong nga pivinvini ore nanu jikle nir ne daron nga womu. Ko ermali nga milai mauren sen nga pilai tweni nololien se jinibb.

²⁷ Ko Atua owngani pa sel se jinibb jikle nir, owra jinibb pimij pivesan kobbong, ko vitunen ko Atua piawera suri lat nga puto suri tevi vajin. ²⁸ Ko renge iok, Kristo elai mauren sen evesan rres kobbong nga pilai tweni nololien se delung. Ko piarremali luwi kele, ngok erpe pivi varwen ko vajin, sete nga pitlasi tweni nololien se jinibb. Ko evi nga piwilwil se nir nga marok-teravi.

10

Sulsulen se Iesu erres kele wor

¹ Nale nesesreien se Moses owra rrongrrongvi bbong nanu nga marto ko renge melrin, ko sete arivi nanu nen mawos nir; ko sete osorsan pelak tevir, namol ner kobbong. Ko mian ko nanu mawos nen nir para-pelari ko. Tetajer renge sia jikle, jinibb sulsulen arok-revji nanu rrum nir renge murrun ngok ko pa, nga pilai tweni nololien se jinibb. Arpelak malume, ejpari lelingen ngel, ko ejki mun. Suri nale nesesreien se Moses nga mimajing

rengel sel ngok sete orongwose puloli jinibb nga marwera parini ji Atua parmomsawos pirres. ² Ko nir nga marok-loli sulsulen van ji Atua sete arwokwok erres renge nololien ser. Poro parwokwok, ko setemun parunge nanu san purrowsir, ko sulsulen ser pusuw ko vajin. Ko sete erpok. ³ Sia jikle, arpelak malum, ko sulsulen nir nga marloli arviseni lweni bbong tevi nir, nololien nga nir marok-loli. ⁴ Suri drra buluk rreknga nanani sete orongwose pirrawe tweni rragrrag nololien se jinibb.

⁵ Ko renge iok, tuwi pa, daron nga Kristo muwra pivini iel ngatan, owrai tevi Atua owra 'Nik sete kumrreni sulsulen ko merrenien nga marok-lai tevim, ko kula ma nibek tevik. ⁶ Nanu nga marsulir van ko marnivniv nawon, ko merrenien nga puloli jinibb puwokwok renge nololien, setemun kuir renger. ⁷ Ko nutur mera ko nuwrai lilane tevi Atua nuwra 'O Atua, nuir nga bololi marongen som, erpe maruli pa renge Naul On.' ⁸ Womu jer Kristo owra 'Nik sete kumrreni nga jinibb parok-revji nanu rrum ko parok-lai merrenien tevim. Sete kumrreni parevji nanu rrum ko parololi sulsulen nga pilai tweni nololien ser. Sete kurnge erres renge murrun ngok.' Ko murrun nga marok-loli ngok osorsan bbong tevi nga nale nesesreien se Moses muwrai. ⁹ Ko mian ko Kristo owra 'Atua, numarong le vajin nga bean bololi marongen som.' Renge iok, rramlesi sel nga womu ne sulsulsen tweni nololien, Atua ewirr tweni; ko nga vitunen ma, elai ko otori. ¹⁰ Renge sel nga mimerr ngok ko vajin, Iesu Kristo ololi erpe marongen se Atua muwrai, nga milai niben erpe sulsulen mivesan kobbong nga sete mia-loli vesan kele. Ko suri muloli mirpok, Atua ololi rramwokwok ko rramon erres renge nololien se kerr.

Sulsulen se Iesu puto tuwi ngok vini

¹¹ Nabong jijle jinibb sulsulen se m̄eri Isrel arok-loli majingen ser nga marevji nanu rrum nir nga p̄itlasi tweni nololien se jinibb. Ko murrun ngok sete orongwose p̄itlasi tweni rragrrag nololien se jinibb. ¹² Ko Kristo ma elai ni lweni niben nga p̄ilai tweni nololien se jinibb nir. Ololi vesansan kobbong, renge mijen sen, ko evter nga p̄itlasi tweni ko pa nololien se jinibb nir pijpari tuwi ngok vini. Ko vitunen ko ean esakel vajin tevi Atua vajin renge nevren rres. ¹³ Ko Iesu p̄isakel iok pian pijpari nga Atua puloli devje nuval sen parlik ngatan pirpe boriti, ko Iesu pibbötbböt rer. ¹⁴ Daron nga Kristo mimij vesan bbong nga p̄itlasi tweni nololien se jinibb nir, ko ololi kele nir aron ko pa, ko arivi jinibb sen. Ko armomsawos erres jijle, ko parlik vajin pipok pian pijpari tuwi ngok vini.

¹⁵ Ko Nem̄in On kele ok-werai lilane nanu ngok nir tevi kerr. Womujnen owra ¹⁶ 'Ngel evi rijrijen nga belai tevi m̄eri Isrel nir renge daron nga pia-vini. Bevisviseni nir renge nale nesesreien suk, ko belngi lilane nale nesesreien suk renge nolor. ¹⁷ Ko setemun mea-rrorrm̄i nololien ser tevi sev nga marsij nga marok-loli.' ¹⁸ Daron nga Atua m̄itlasi tweni nololien se nir mirpok, sel san ejki kele mun nga jinibb purrorrm̄i nga parlai kele wor merrenien van ji Atua nga p̄ilai tweni kele nololien ser, ejki.

Erres nga rrapruj mori Atua

¹⁹ Tasik ko jojik nir, suri drra Iesu Kristo ololi rramwokwok pa osuw, rramrongwose rrapan loloim ko vajin renge lat nga muon lenglengen ngok, nga sete rrammetutu rragrrag. ²⁰ Iesu etasi pa sel nga mimerr san osuw. Sel ne mauren ngok elik rrerrsi kalik nga tuwi murrul ore lat nga muon lenglengen ngok, niko evi nga mimij suri. ²¹ Ngok rramtor sweri vajin batu jinibb sulsulen nga m̄irres nga pok-metmet vajin jinibb

se Atua nir. ²² Ko niko erres rrapini mori ji Atua, nga norrorrm̄ien se kerr puwokwok ko nosurien se kerr p̄iterter. Drra Iesu Kristo errawe vaseni nolo kerr arwokwok, ko nibe kerr kele arlalos pa renge nuwi nga muwokwok. ²³ Erres nga rraplingi norrorrm̄ien se kerr puto p̄iterter renge Atua, suri ewretun rramrongwose rraposuri Atua nga ni puloli rijrijen sen nir pia-rremali. ²⁴ Ko erres nga rrapok-lai se lululweni kerr nga puloli rrap̄ir nga rrapmerreni sele kerr nir renge murrun nga m̄irres p̄elak. ²⁵ Sete erres nga rraplingi kurtweni sel nga rramokkorti lat sansan, pirpe kerr sopor marloli pa musuw. Tetajer ko wor rrapkorti renge jiljilweren, puloli norrorrm̄ien se kerr pivini p̄iterter kele wor. Suri daron nga Numal se kerr pia-wera sesesre lat nga puto suri tevi jinibb e nir oto mori pa.

Sete rrapok-loli kele nololien

²⁶ Ko poro kerr nga rramtor sweri nale weretunen pa osuw, rrapatur mera ko rrapok-loli kele nololien, ngok, sel san ejki rres mun nga rraprevji kele nanu san nga p̄ilai tweni nololien se kerr. ²⁷ Sel sansan kobbong oto, nga rrapmetutu temijpal Atua rengen, evi nga putor vitrangi kerr, ko rrapmetutu nabb ngok nga m̄iterter lenglengen nga Atua pusli devje nuval sen nir ren. ²⁸ Renge nale nesesreien se Moses tuwi, poro jinibb san otor otvi nale nesesreien nen san, ko jinibb eru rrek itul orwera nga ewretun m̄ernen muloli, ko osuw ko, partor pini m̄ernen ko suri. ²⁹ Poro parloli pipok renge jinibb nga mutor otvi nale nesesreien se Moses, ko pipese renge jinibb nga mungasi natu Atua? Atua putor vitrangi ni pilep suri. Erpe olokloksi drra nga muon renge sel nga mimerr nga muloli muwokwok pa renge no Atua, ko Atua pulolarsie pilep suri. ³⁰ Suri Atua ko owra 'Bekle lweni nanu nga m̄isij nga marloli.' Ko

owra kele 'Atua p̄iwer sesesre lat nga puto suri tevi jinibb sen nir.'
³¹ Ngok evi nanu nga rrapmetutue pilep san, poro rrapwera rrapwolu asi ji Atua, ko Atua purrul totkoni kerr, ko pivrrivrrali kerr. Suri Atua emaur, ko derteren sen elep.

³² Erres ma kaprrorrmī nanu ngok nir nga kamok-lesir tuwi, daron nga moron se Atua mia-rremali ji kami. Ewretun kamrunge esij suri nanu elep nga marterter, ko nolo kami sete evitan. ³³ Daron sopen jinibb arij esij tevi kami renge no jinibb nir, ko arloli esij kele tevi kami. Ko daron sopen jinibb arok-loli esij tevi kami sopen renge no kami, ko kami sete kammetutu, kamtur eterter lat sansan. ³⁴ Kamkorti tevi nir nga marlik renge naim ne nekaien renge norongen nga m̄isij ser; ko daron nga jinibb marlai luwe joro kami ko sete kamrunge esij suri, norrorrmien se kami erres bbong, suri kamrongwose nga joro kami m̄inij san oto metmet nga m̄irres kele wor, nga sete mia-jijki nabong san. ³⁵ Ko kaprrul totkoni ko pa norrorrmien se kami p̄iterter pirpok, suri nowlin nga kapa-lesi elep nga elep temijpal. ³⁶ Ko kami kaploli nolo kami pipriv, ko kaploli nanu nga Atua mimrreni, puloli kaplai sev nga nale se Atua muwra kaplai. ³⁷ Ngok pirpe nale san nga muto renge Naul On nga muwra 'Beblen kele ma, ko si nga muwra pia-vini, p̄irrmali ko. Sete mia-lolola. ³⁸ Renge daron ngok, jinibb suk nga marmomsawos ko marosurik, para-maur. Ko poro nir san p̄irieni lweni kele, ko Atua sete mia-ir rengen.' ³⁹ Ko kerr ngel sete rramivi jinibb nga rraprieni kerr ko rrapluwi van rrapjijki kele, ejki. Rramivi ma jinibb nga rramosuri Atua, ko ni pia-lai mauren tevi kerr.

11

Jinibb nga mimrreni pivini ji Atua, nosurien sen puto wore ko

¹ Sev ko evi nosurien? Nosurien erpe nga rramrongwose erres nga rraplai ko wor sev nga rramlingi nolo kerr renger. Ko nosurien erpe nga rramrongwose erres suri nanu nga sete rramleslesir. ² Birterawarrend se kerr ne tuwi nir arlingi nosurien ser eterter renge Atua erpok, niko muloli Atua m̄ir suri nir. ³ Murrūn ne nosurien kobbong ololi rramlesi wose nga ewretun, nale se Atua kobbong ololi nanu jijle ne iel ngatan marremali. Atua sete emajing tevi nanu san, ko ololi ma nanu jijle arpelari nga lelingenok rramlesir.

⁴ Ko erres nga rraprrorrmī kele van re birtera ne tuwi nir. Womunen, rraprrorrmī luwe Apel. Renge ni nosurien sen, ko ololi merrenien nga m̄irres p̄elak van ji Atua, easi Ken. Ko suri Epel osuri Atua, ko niko Atua muloli mumomsawos. Atua eir renge sulsulen se Epel. Ko Epel ngok emij pa, ko murrūn ne nosurien sen ngok oto malum nga p̄ilai norrorrmien tevi kerr.

⁵ San kele evi birtera Inok. Elngi nosurien sen eterter renge Atua; ko niben sete emij, ko Atua elai tweni ni iel ngatan van mare e nga setemun arlesi kele. Ko Naul On owra 'Daron nga Inok m̄ilik iel ngatan, ko evi jinibb nga m̄irres', ko niko Atua m̄ir suri ko vitunen m̄ilai lweni van mare e. ⁶ Ko ewretun lenglengen nga poro nosurien sete puto renge kerr, ko Atua sete mia-ir suri kerr. Si nga mimrreni pivini mori ji Atua ko purongwose Atua renge mauren sen, puosuri ko wor p̄iterter nga ewretun Atua elik pa, ko puloli p̄irres p̄elak tevi nir nga marok-pej ni eterter.

⁷ Ko nir san kele evi birtera Noa. Evi nosurien kele ko nga Noa osuri sev nga Atua muwra womue, nga setewor jinibb san m̄ilesi. Ko emajing drrav nga milep nga piwilwil se metka sen nir rengen. Ngok erpe Noa ewer lokloksi jinibb jijle nir nga marlik iel ngatan re daron nen, lat nga puto suri tevir. Ko Atua vajin

owra nga Noa omomsawos erres suri nosurien sen ngok.

⁸ Ko evi nosurien ngok kele nga muto ji ĩrtera Epram nga muloli daron nga Atua miveruse nga pian renga vanu ĩnini, ko evan. Atua ololi pa nale rijrijen tevi nga pia-lai lat nen tevi ni, ko Epram elinglingi sisen nga pian lat nen. Daron nga ĩlinglingi sisen, ko setewor orongwose lat nen oto ngabe; ⁹ ko suri osuri Atua, niko ean, ko elik ren. Ko elik iok erpe jinibb neturvitan kobbong, ni nuru Aesak ko Jekop, nga Atua ĩilai rijrijen ngok tevir. Nir sete armajing naim; armajing devji kobbong, arlik toto rer. ¹⁰ Epram elik erpok suri etriv tweni ngaim san nga Atua ĩimajinge ko pia-susture, nga puto tuwi ngok vini.

¹¹ Epram evi pa ĩrtera, etra ĩelak pa, setemun orongwos natun putoe. Ko Sera kele eĩer. Ko suri Epram osuri Atua, niko Atua elai bipi san tevi nuru nga Sera muwosi. Epram osuri rijrijen se Atua nga muloli tuwi, mian ko errmali vajin. ¹² Ko suri nanu ngok, Epram nga ĩitra lenglengen ko otomori pimij, ko metka sen ma nir nga vitunen elep nga elep temijpal erpe moju nga renga melrin mare, ko erpe kele deĩinan nga ngalu.

¹³ Jinibb ngok nir arosuri Atua, ko mian ko armij, ko setemun arlai sev nga Atua ĩirijrije ĩilai tevir. Arlesi ma nanu ngok nir, ko erpe arto ngasu lengleng malume nir; ko arir ma nga marlesir. Ko arwerai tweni limjer nga arlik iel ngatan arirpe jinibb neturvitan kobbong. Iel ngatan sete evi siser mawos. ¹⁴ Ko daron nga jinibb marok-rij mirpok, oto limjer nga arok-pej lat kele san nga mivi siser mawos. ¹⁵ Ko norrorrmien ser sete oto renga lat nga marivel e vini. Poro parrormi ko rrek parluwi ko, ko ejki. ¹⁶ Nir ngok armerreni siser ĩnini kele san, nga lat nen evi melrin kobbong. Renge iok ko, Atua sete emanune te nga nir marok-werai nga evi Atua

ser, suri ololi pa ngaim ser san oto metmet osuw.

¹⁷ Ko rramlesi kele Epram nosurien sen re nanu san kele, ni le: Aesak evi ĩer nga Atua ĩirijrije ĩilai tevi Epram. Ko elai pa tevi, nga mivi natun sansan bbölbööl. Ko daron nga vajin Atua owra purrowrowe Epram, ko Epram emarong bbonge nga ĩilai natun Aesak tevi Atua. ¹⁸ Atua owrai tweni womu pae tevi Epram owra 'Renge Aesak ngok, metka som pilep lenglengen nga parrul totkoni nistem.' ¹⁹ Epram orrorrmi mian ko owra "O, rreknga Atua puloli pimaaur luwi kele renga mijen", ko niko emarong nga putor pini pirpe nga Atua muwrai. Ko erpe pirpe otomori pirpok, nga Atua muloli mimaaur luwi re mijen, suri otomori jer Aesak pimij.

²⁰ Mian ko suri Aesak ĩuosuri Atua, niko Atua erij erres suri natun nuru Jekop ko Esao nga nanu nga parres nir parremali ji nuru. ²¹ Ko Jekop osuri Atua, niko ololi daron nga mutomori pimij, ko emajil renga nejipjip sen ko olot van ji Atua, ko erij erres suri mebbun nuru nga morivi natu Josep.

²² Ko Josep kele osuri Atua, niko ololi daron nga mutomori pimij e, ejilwer suri daron nga ĩeri Isrel nir parivel lingi Ijip. Ko owra tweni ngarre tevir nga para-wosi lweni niben.

²³ Ko suri nosurien nga tata ko tasu se Moses morosuri Atua rengen, niko daron nga Moses ĩiak e, ko morsilveni mian mijpari navöl itul ĩiasi. Orlesi nga mivi bipi nga ĩirres ĩelak, ko sete ormetutu nga portor otvi nale se Pero, batu numal ne Ijip.

²⁴ Ko suri Moses kele osuri Atua, niko ololi daron nga milep vajin ko sete emrreni jinibb parok-wera ni evi mebbu Pero ko tasu sen e Pero natun nesevin. ²⁵ Orrorrmi erres nga pian pukorti tevi jinibb se Atua nir nga marunge ĩisij, easi nga pukorti tevi nir nga marok-loli nololien nga neiren nen puto beblen

kobbong, pian ko pijjiki. ²⁶ Ko owrai, poro parmen kerajik suri Mesaea nga Atua pia-koni vini, ko sete inu mea-manune. Bea-runge p̄irres kele ma p̄iasi nga nurongwos borngenge rege nijor nir nga marres ne Ijip. Ko elngi meten oto eterter rege nowlin nga pia-tor sweri vitu.

²⁷ Ko suri Moses osuri Atua, ololi sete emtutu numal Pero nga mulolarsi, ko evel lingi Ijip. Ewretun jinibb sete orongwos p̄ilesi Atua, ko Moses evijuri ma sel nga Atua muwra pivijuri, etajer erpe m̄ilesi meten e, ko omusus p̄irieni lweni. ²⁸ Renge nosurien sen tevi Atua, ololi etipatun rege murrun ne nanen ne asien. Owrai tevi m̄eri Isrel nir nga parperteni drra sipsip nir rege metali ne naim ser. Parloli pipok nga anglo nga Atua mukoni vini nga p̄irevji m̄eri Ijip natur norman nga womunen nir, sete p̄irevji natu m̄eri Isrel nir.

²⁹ Ko suri m̄eri Isrel kele nir arosuri Atua, ololi dis ngok nga marwera dis nga musongsong emes evi dan, ko arivel otvi vajin. Ko daron nga m̄eri Ijip nir marini vajin nga parojo surir, ko dis devjen korti orlulngoni lweni vini, ko orwoj orer.

³⁰ Ko evi nosurien kobbong nga muloli nawot nga milep nga ngaim nga Jeriko mivitan daron nga m̄eri Isrel nir marivel rrale vabut. ³¹ Ko Reap evi nesevin ne sel san, ko suri nosurien sen kobbong, ololi m̄eri Isrel ngok nuru morini re naim sen. Lok ololi m̄eri Isrel nir sete arevji nesevin nen daron nga marevji jinibb ne ie nir nga sete marosuri Atua.

³² Ko sete inu mea-tajer. Sete daron oto nga ßejilwere nale se Kition, Barak, Samson, Jepta, Devet, Samuel ko propet kele nir. ³³ Ko suri arosuri Atua, ololi armajinge nanu elep. Lartul ngok nir artekai m̄eri Isrel nir aran arval tevi m̄eri m̄inij nir, mian ko arevjir. Arloli murrun nga mumomsawos, ko arlai nanu nga Atua m̄irijrije nga p̄ilai tevir. Daron sapon artur ore nanu rrum

ngok laeon nga sete orongwos p̄iajir. ³⁴ Daron sapon arvisi pini nabb nga m̄in temijpal, ko daron sapon arwolu asi rege jinibb nga marwera parevjir rege nesip ne nuval. Nir ngok derteren ser ejkie, ko Atua elai derteren tevir nga muloli marteter nga marevji jinibb nuval ne vanu m̄inij nir. ³⁵ Ko nesevin sopor arosuri Atua, ko Atua ololi natur nir armaur luwi kele rege mijen. Ko nir sopor, devje nuval ser arrul totonir, ko artorrlair, ko arwerai tevir 'Poro nga kaplingi kurtweni nosurien se kami rege Atua, ko ngok orongwos kapiel sisarow.' Ko armusus, suri arorrmi eterter nga Atua puloli nir para-maur luwi kele rege mauren san nga m̄irres kele wor. ³⁶ Jinibb sopor nga marosuri Atua, arok-men keraji lokloksir ko arvirralir. Ko nir sopor, arkai totkonir ko arlingir van rege naim ne nekaien. ³⁷ Nir sopor, artuw pinpinir. Nir sopor, arvarre otvir, morrlor eru e, armij. Nir sopor, arsari pinir e nesip nuval. Ko nir sopor kele nen arivel nawon erpok, ko aruri sunsun nga marsij bbong nga marloli rege nevlusip sip tevi nevlunani. Joror ejkie, ko jinibb arojir ko arloli esij tevir. ³⁸ Nir arivi jinibb nga marres p̄elak, ko iel ngatan sete erres evtere nir. Arivel sarrrsarr van rege lolo merwer e nir, ko rege botwen e nir, ko armatur rege nolo ßereng ko rege lolo bbulwil ne dan nir.

³⁹ Suri nosurien ser nga marosuri Atua rengen, elai nais nga m̄irres tevir arwajie nga sete orongwos pijjiki nabong sapon.

Ko setewor arlai sev nga Atua m̄irijrije tevir nga p̄ilai tevir. ⁴⁰ Suri Atua ololi pa norrorrmien sen san oto metmet kele osuw se kerr, nga m̄irres asi. Renge norrorrmien sen ngok, emrrreni pukortoni nir tevi kerr nga rrapivi sansane ko rrapmomsawos p̄irres.

12

Atua Tata se kerr

¹ Ko delung elep nga marlik rrale kerr, ko marok-meteni kerr. Niko rraplingi kurtweni nanu nga marok-to ore kerr ko nololien nga mar-rul totkoni kerr, ko rraploli norrorrmien se kerr p̄iterter nga rrapwolu rengo sel nga muto rengo no kerr. ² Ko tetajer rrapok-meteni Iesu. Nosurien se kerr arto p̄etp̄eti rengo ni, etipatun rengo bongsin, ko ean osuwsuw rengo bongsin. Daron nga m̄ilngi non mawos nai pelaot nga pimij ren, sete elngi tweni sel sen, ejki. Renge iok, orongwose nga neiren nga milep san oto metmet terai, ololi setemun orrorrmi nai pelaot nga mivi manunen nga milep, ko emawose ko pa van. Ko lelingen esakel vajin tevi Atua rengo nevren rres rengo nai seksakel sen rengo melrin.

³ Erres nga kaprrorrmi wor daron nga marterter nga Iesu moklesir, nga jinibb nga marsij martur imare ko marungasi ni milep. Ko ngok puloli nosurien se kami puto p̄iterter nga sete kaplingi kurtweni. ⁴ Ko rengo balpalen nga kamok-tur tere nololien nga marini nir, setewor kami san emij esre.

⁵ Rrek kammali pae nale ngok nga pususi norrorrmien se kami van mare, nga muto rengo Naul On, nga Atua m̄irije tevi kami mirpe natun mawos nir, muwra 'Natuk, inu nuvi Numal; ko daron nga m̄evrrali nik, kuprongwose nga nuvisvisenim ko. Ko daron nga m̄erij m̄iterter tevim, ko sete nolom p̄isij nga norrorrmien som pivitan. ⁶ Nuvi Numal Atua, ko nurongwose bololi lilane nir nga memrreni lenglengen nir, ko βete nir nga meveruse marivi natuk.' ⁷ Ko nanu totoklai nga marloli rramrunge m̄isij rengo nibe kerr ngok arirpe Atua mokete kerr. Murrun nga Atua muloli tevi kerr ngok eviseni nga rramivi natun. Setewor bipi san elik nawon nga tata sen sete erij tevi, rreknga evrrali. ⁸ Ko poro Atua sete pok-loli murrun ngok nir tevi kami pirpe nga mok-loli

tevi natun jikle nir, ko ngok eviseni nga sete kamivi natun, ko kamivi bipi ne sel kobbong nir. ⁹ Renge murrun se kerr jinibb, tata se kerr arvirrali kerr, ko rramosuri bbong nir. Ko erpese rengo tata se kerr nga m̄ilik rengo melrin? Rraposuri ko wor p̄iasi tata se kerr ne iel ngatan, puloli rraplai mauren e. ¹⁰ Daron nga tata se kerr marvirrali kerr, ko arvirrali kerr beblen kobbong, re norongwosien beblen nga muto jir. Ko Atua okvirrali kerr nga puloli lilane kerr nga rrapon p̄irres. ¹¹ Rramrongwose pae nga poro Atua pivrrali jinibb san, ko m̄ernen purnge p̄isij. Ko vitunen, nir nga Atua mivrralir nga puloli parmomsawos arongwos parlesi wenen nga m̄irres; parlesi mauren nga mumolmol ko mumomsawos m̄irres rengo no Atua.

¹² Ko iok, kapsusi nevre kami nga marmijmij van mare, ko kaploli bau βela kami nga marok-m̄imarring parini parterter luwi kele. ¹³ Kapokivel suri bbong sel nga m̄irres, ko poro bau βela kami p̄isij, ko orongwose pivini p̄irres luwi kele kobbong.

Kapmetmet p̄irres

¹⁴ Kapkorti ko wor tevi jinibb nir rengo mauren nga mumolmol m̄irres. Tetajer kaploli mauren se kami puon p̄irres; poro pijki ko sete kama-lesi Numal se kerr nabong san. ¹⁵ Kapmetmet p̄irres nga kami san tirieni lweni ko tian ngasu rengo Atua ngok nga mok-wilwil se kerr rengo nalol sen nga m̄irres. Kapmetmet nga sete kami san pirpe duru nai ngok nga raon mimelmel, ko daron nga jinibb marurroi ko armesi e, ko olokloksi delung elep. ¹⁶ Ko kapmetmet p̄irres nga sete kami san pirpe Esao, nga mauren sen sete omomsawos nga sete orongwose purrorrmi kele Atua. Suri ni evi m̄erwomu, ko joron nga moro p̄ilai erpe m̄erwomu, ko ekle lweni nir p̄etp̄eti e nanen sansan bbong.

17 Ko vitunen, erpe kamrongwos pae, ko orrorrmi lweni nanu ngok nir; mian ko owra p̄irieni lweni kele, ko ejki mun. Otor jabble pa. Ko eting lenglengen vajin. Murrun nga muloli womue oto ore sel sen.

Sel nga m̄itra ko sel nga mimerr

18 Nanu nga kamini renger ngel sete erpe nanu nga m̄eri Isrel nir maran renger tuwi, ko sete arirpe nanu ne iel ngatan nga kamrongwose kaprunge nir renge nibe kami. Meri Isrel ngok nir aran renge botwen ngok nga marveruse Sinae. Iok, nabb okin rengen, ko nat kele emalik elep ko emalik ore nanu jijle nir; ko ling kele owuw elep. 19 Ko renge iok, davö nga milep san eting, ko m̄eri Isrel nir arunge nga Atua okrij tevir. Daron nga marunge drrelan, ko arungoni eterter, arwera setemun armerreni parunge nale ngok kele. 20 Suri aririr elep daron nga marunge nale ngok nga muwra 'Porö jinibb san rrek nanu rrum san pijpari botwen ngok, ko kami kaptuwe pini ko wor.' 21 Daron nga Moses m̄ilesi nanu ngok nir, ko ni kele ornge esij elep, mian ko owra 'Inu nuririr ko numtutu elep suri.'

22 Ko kami kamjiek nanu ngok nir. Suri kamini renge botwen ngok nga marveruse Saeon nga mivi ngaim nga milep se Atua nga mimaur. Ngok Jerusalem nga mimerr nga muto mare renge melrin, nga anglo elep nga elep arlik ren ko arir tetajer. 23 Ko kamini re gortien se jinibb se Atua nga marirpe m̄erwomu se Atua nir nga marir tetajer, ko nga niser marto pa renge melrin musuw. Kamini ji Atua, nga p̄iwer sesesre lat nga puto suri tevi jinibb jijle, ko kamini ji nem̄i jinibb nir nga Atua mulolir marmomsawos m̄irres. 24 Kamini ji Iesu nga ni evi jinibb nga mususture sel nga mimerr ngok se Atua, nga dr-ran puloli kapwokwok, erpe owrai tweni nanu nga m̄irres kele wor easi nanu nga drra Epel muwrai.

25 Ko ngok, kapmetmet nga sete kapsir dure kami tevi si nga mokrij tevi kami ngok. Nir nga tuwi nga marmusus parunge drrela si nga muwrai tweni nale ngok vini iel ngatan sete mara-wolu asi. Ko poro kerr sete rraprunge nale ngok se Atua nga mivel renge melrin vini nga puwni kerr, ko rrapasi p̄irpese ko?

26 Tuwi pa Atua ololi dan eririr. Ko lelingenok elai vajin nale rijri-jen sen tevi kerr owra 'Bololi iel ngatan p̄iririr kele pivesan. Ko sete dan kis ko tevi melrin kele, nuru korti poririr.' 27 Nale ngok nga Atua muwrai nga muwra 'Vesan kele wor', eviseni erres nga Atua os̄pe suri nanu jijle nga m̄ilngi iel ngatan. Ni puloli nanu jijle ngok paririr, ko p̄ila twenir vajin. Ko sev nga sete marongwose paririr parjipon jer.

28 Ko renge iok, erres nga rrapwera erres temijpal wor tevi Atua nga mivi Numal se kerr ko miverus kerr rramini re batun vanu san nga sete orongwos p̄iririr. Erres nga rrap-surövi ni renge murrun nga p̄ir rengen, ko rraptori ni puon ko rrapmetutu wore ko. 29 Suri ewretun, Atua se kerr osorsan tevi merre nabb nga muroror lenglengen san nga murongwose pusli nanu totoklai nir pianan ko parjijiki p̄etp̄eti.

13

Murrun momsawos se Kalesia

1 Kami kapmerrmerreni ko wor kami pirpe kamivi niaken wos-wos. 2 Ko kapok-metmet tetajer nga kaptekai neturvitan vini re naim se kami. Kamrongwose nga jinibb sopor ne tuwi arloli murrun ngok, ko vitunen vajin artaol nga marteka anglo vini loloim re naim ser. 3 Kaprrorrmi nir nga marlik renge naim ne nekaien pirpe nga kami kamlik tevir renge naim ne nekaien. Ko kaprrorrmi nir nga marunge m̄isij renge niber pirpe nga kami kele kamrunge esij tevir.

⁴ Totkoi en evi nanu san nga kaprrormi pilep suri. Norman ðilik tevi ko wor nesen sen mawos, ko nesevin ðilik tevi ko wor diwen sen mawos. Atua pivrrali norman ðelakel nga mututur nawon malum, ko nesen ðelakel nga mututur nawon malum, poro pormatur kokortu. Ko pivrrali kele norman nga mimatur tevi nesevin nga sete mivi nesen sen, ko pivrrali kele nesevin nga mimatur tevi norman nga sete mivi diwen sen.

⁵ Sete erres nga kaploli murrun nga kapmerreni ðelake nevöt. Poro joro kami pilep rreknga joro kami puwelili, ko kaprunge ðirres ko wor, suri Atua owrai pa osuw owra 'Sete mea-linglingim kuma-san, ko sete mea-linglingim nabong san.' ⁶ Ko erpok, rramrongwose rraploli norrorrmien se kerr ðiterter nga rrapwera 'Sete mea-metutu, suri Numal Atua ok-wilwil se inu. Ko si vajin orongwos pulokloksik?'

⁷ Ko sete kapmalie nir ngok nga tuwi nga marwowomue kami, nga marlai nale se Atua vini ji kami. Kaprrormi ta murrun ser, mauren ser, ko mijen ser erpese, ko kapvijuri vajin murrun ne nosurien ser.

⁸ Iesu Kristo sete orongwose ðirieni kele. Osorsan rres kobbong. Murrun osorsan kobbong, etipatun tuwi pa, evini ejpari lelingenok, ko pianan sete orongwose pusuw nabong sapon. ⁹ Ko sete kaploli nale ne murrun lele parini parevei tweni kami renge murrun nga mumomsawos. Rrapkulu ko wor van ji Atua nga piwilwil se kerr renge nalol nga ðirres sen, puloli rrapterter. Ko sete erres nga rrapvijuri nale se nir nga marokvile nanen sopor. Murru sel ngok nir sete arwilwil rragrag se jinibb nga marvijurir, ejki.

¹⁰ Lat ne sulsulen se kerr oto, ko jinibb sulsulen se ðeri Isrel nga marok-loli majingen ser renge Naim On ser sete arongwose parla nanen ser renge lat ne sulsulen se kerr.

¹¹ Ko batu jinibb sulsulen, daron nga mirevji nanu rrum ko elai drran van lat nga muon lenglengen, ko elai van ji Atua nga ðilai tweni nololien se jinibb nir. Ko vitunen arlai nibe nanu rrum ngok nir van, arwirrer vare re ngaim ko arsulir. ¹² Ko renge iok, Iesu kele eivare renge ngaim ngok, ko ornge esij lenglengen renge niben. Ko suri mijen sen ko drran nga murongwose puloli jinibb parwokwok renge nololien ser, ko orongwose parini partur vajin renge no Atua. ¹³ Ko kerr kele, rraploli ko wor pirpok nga rrapan rrapkorti tevi ni vare re ngaim, ko rrapir kobbong daron nga jinibb parungasi kerr. ¹⁴ Renge iel ngatan, ngaim woswos se kerr san ejki nga puto tetajer. Ejki rres. Rramokpej ngaim woswos se kerr nga piarremali daron sapon. ¹⁵ Renge iok, kerr rrapkorti ko wor tevi Iesu ngok nga tetajer rrapsumsi nise Atua van mare. Murrun nga mirpok erpe nga rramok-revji nanu rrum nga rramlai tevi. Suri tetajer daron nga rramok-werai tweni tevi jinibb nir nga Iesu evi Numal, iok erpe nga rramlai merrenien tevi Atua. ¹⁶ Ko kaploli murrun nga marres nir ko kapok-wilwil lululweni se kami tetajer, suri murrun ngok nir kele arirpe nga kele kamok-revji nanu rrum nir nga kaplai tevi Atua, nga ni ðir lenglengen ren.

¹⁷ Kaposuri ko wor nir nga marokwowomue kami, ko marivi burtur se kami, ko kaposuri nale ser. Nir erpe arok-metmete mauren ne kalesia se kami ko, nga sete marongwos parmosi. Ko nir parwerai tweni ko wor tevi Atua erpese nga martori majingen ngok. Poro kaposurir, ko nir parir nga parloli majingen ser ðirres. Ko poro sete kaposurir, ko sete mara-ir re majingen ser, ko murrun ngok sete mia-wilwil rragrag se kami.

¹⁸ Ko kami kapok-tajer ko wor nga kaplot suri kem. Sete namrunge erpe norrorrmien se kem erpe ðirij

lokloksi kem, ko namrunge bbong erres, suri nammerreni nga tetajer nabloli p̄irres kobbong. ¹⁹ Re iok ko ololi numrreni lenglengen wor nga kaplot van ji Atua ko kapngoni tevi p̄iterter kele wor nga inu borongwos bea-luwi kele vinuk ji kami pingavil.

Bongsi nale

²⁰⁻²¹ Ngel evi loten suk, nga Atua nga mivi batu demat p̄ilai nanu jijle nga nevre kami mumrrol ren tevi kami, puloli kapviter nga kapmajing sev nga mimrreni. Iesu nga mivi Numal se kerr emij ko drran eseser nga pususture sel ngok se Atua nga sete mia-vitan nabong sopen. Ko Atua ololi emaur luwi renge mijen. Ko suri drran nga m̄iseser, Atua ololi evi jinibb nga m̄iasi jer nga pimetmete sipsip sen nir. Ko ngel evi loten suk, nga Atua puloli kerr nga rramkorti tevi Iesu Kristo, rraploli pirpe nga ni mimrreni. Ko rrapsumsi nise Kristo pian mare kele wor pijpari tuwi ngok vini. Pirpok ko.

²² Tasik ko jojik nir, kaploli norrorrmien se kami pipriv, ko kapmurronge nale suk nir p̄irres. Nale ngok arivi nga parjile norrorrmien se kami, ko naul nga moli ngel sete epriv p̄elak.

²³ Ko numrreni bowrai tevi kami nga tasi kerr ngok Timoti, arlai tweni pa renge naim ne nekaien. Ko poro piplari pingavil, ko pia-pitevi suri inu re daron nga bea-vinuk belesi kami e.

²⁴ Kapwera erres suk tevi nir nga marivi burtur se kami, ko tevi kele kalesia jijle nir re sise kami. Ko kalesia nir ne Itali nir arwera erres kele tevi kami. ²⁵ Ngel evi loten suk, nga nalol nga m̄irres se Atua pipitevi kami jijle.

**Naul nga
JEMES
Muli
Batu nale nga
mivsivseni lut nga
parmeteni naul ngel
puto suri**

Rrek James nga muli naul ngel evi James nga tasi Iesu, nga mivi m̄erwomu se kalesia nir Jerusalem (Majingen se Aposol nir 15:13, 21:18). James oli naul ngel van ji kalesia p̄etp̄eti nir nga marlik sarrsarr rengo vanu nir nga batu numal se m̄eri Rom mutorir. Ko owra suri lat nga parlik puto suri.

James owra, poro rraposuri, ko rraploli ko wor nanu sopor suri, sete rrapmatur tevi. Ko osp̄e nanu elep nga m̄ilesi m̄irres nga rraplolir. Ko owra, poro jorom ejkie, sete nolom pivitan. Sete kuplolar pingavil. Kuprres tevi jinibb nir. Kupmetmete nemem. Kupmarong nga kuploli sev nga Atua mimrreni, ko kuptur tere Demij. Sete kuprij melmelas suri sev nga kuwra kuploli. Poro jorom pilep, ko kupwilwil se nir nga joror mijkie. Nolom pipriv, nolom p̄irres.

Nale womujnen

¹ Inu James, nuvi jinibb ne majingen se Atua ko se Iesu Kristo Numal se kerr. Nuwrai erres tevi kami, metka esngavöl drromon eru (12) ne m̄eri Isrel, nga kamlik sisamis iel ngatan.

Nosurien ko norongwosien

² Tasik ko jojik nir, daron nga nanu lele parini parrowrowe kami, sete kaplai pirpe nanu nga kaprunge p̄isij suri. Ejki, kapir temijpal ko wor suri. ³ Erpe kami kamrongwos pae, daron nga nosurien se kami m̄iterter rengo nanu nir nga marrowrowe kami, kamrongwose kapterter kele wor nga kaptur

pipriv. ⁴ Kaptur p̄iterter ko wor tetajer. Ko ngok puloli kapa-ivi jinibb nga marmomsawos jile m̄irres, ko norrorrmien tera puto vajin p̄irres re mauren se kami, ko murrun jijle nga marres arto pa re mauren se kami.

⁵ Ko poro norongwosien pijki ji kami san, ni pungoni ko wor tevi Atua; ko Atua p̄ilai norongwosien tevi ni, suri nolo Atua nga m̄irres p̄elak oklai nawone wor nanu tevi jinibb totoklai, nga sete nolon p̄isij kele suri. ⁶ Ko daron nga kamngoni e, nosurien se kami pivi weretunen ko wor, sete piwelili. Suri jinibb nga norrorrmien sen miwelili erpe dis kobbong; suri daron nga ling muwuwi, ko owlu karkar. ⁷⁻⁸ Jinibb si nga nolon mieru e mirpok, norrorrmien sen owluwlu, ko sete erres ni purrorrmi nga ni orongwose p̄ilai nanu san ji Atua, ejki.

Jinibb nga joror milep ko jinibb nga joror miwelili

⁹ Kalesia si nga joron miwelili sete purnge p̄isij suri. Ejki, p̄ir ko wor, suri Atua osusture ni. ¹⁰ Ko kalesia nga joron milep sete pukowkowri suri joron, ejki. Poro Atua p̄ilngi ni ngatan, ko ni pukowkowri kobbong. Suri jinibb nga joron milep erpe nevwu vava kobbong. ¹¹ Daron nga nial mivini mare nga mututun milep, p̄isne nevwun ngok nir parmeli ko parvitan, ko nulser nga marres p̄elak ngok parjijki. Ko pusorsan kele rengo murrun ngok, daron nga jinibb nga joron milep ngok mokp̄elak nga joron pilep kele wor, ni pia-jijki suri.

Nanu nir nga marok-rrorowe jinibb

¹² Jinibb nga mutur m̄iterter rengo daron nga nanu nir marrowrowe purnge p̄irres ko wor. Suri daron nga m̄iasie nanu ngok nir, ko Atua pia-lai nowlin tevi vajin, nga mivi mauren nga m̄irres. Ngok evi nowlin nga muwrai pa musuw nga pia-lai tevi nir nga marmerrreni ni

milep. ¹³ Poro jinibb san p̄ilesi nanu san purrowrrowe ni, ko ni sete puwrai pirpel “O, Atua ko orrowrrowe inu.” Ejki, suri nanu nga m̄isij sete orongwos purrowrrowe Atua, ko Atua sete orongwos purrowrrowe jinibb san nga puloli nololien nga m̄isij. ¹⁴ Ko nanu nir arongwos parrowrrowe jinibb daron nga ni sete mivijuri Atua ko mivijuri lweni sev nga ni lweni mimrreni, ko nanu nga marsij markerkerasi ko marevei tweni. ¹⁵ Ko norrorrmien nga marsij ngok arvesi nololien, ko nololien, daron nga milep vajin, ko evesi mijen.

¹⁶ Tasik ko jojik nir, numrreni kami elep. Sete kaploli jinibb parkerkerasi kami, ko kaprongwose p̄irres ¹⁷ nga nanu jikle nga marres ko merrenien jikle nga marres lenglengen arpelari mare ji Atua ko wor nga m̄ilngi moron re melrin, mian ko mara-vini ji kerr. Murru Atua sete orongwos p̄irieni, ko sete orongwos p̄ilik telure kerr ko p̄ilinglingi kerr rengen nemalik. ¹⁸ Suri Atua emarong, niko m̄ilai nale weretunen sen tevi kerr nga rrapivi natun. Ko rengen nanu jikle nga m̄imajinge ko m̄ilngi iel ngatan, kerr rramivi batbatun.

Kaprunge ko kaploli ko wor nale se Atua

¹⁹ Tasik ko jojik nir, numrreni kami elep. Kapmurrong p̄irres. Kami jikle, lolaren se kami sete pingavilvil p̄elak, ko rijen se kami kele sete pingavilvil, ko kapsaro ma pingavilvil nga kapmurrong. ²⁰ Suri murru jinibb nga mulolar sete orongwose puloli murrun nga mumomsawos nga Atua mimrreni p̄irrmali. ²¹ Niko, kaplai tweni ko wor murrun jikle nga marrokitkit ko murrun nga marsij nga marmaur wor milep re nolo kami, ko kaploli wor norrorrmien se kami pian ngatan. Ko kapmarong nga Atua purwi nale sen re nolo kami, nga puloli kapmaur.

²² Ko sete kapkerkerasi lweni kami nga kaprunge nawon bbonge nale se Atua ko sete kamloli. Kaploli wor nale nga naul ngok muwrai ko. ²³ Jinibb nga mumurronge nale ngok ko sete mokloli nanu nga nale ngok muwrai, osorsan tevi jinibb nga mokmeteni non rengen natung, ²⁴ ko daron nga mivel lingi, setemun orongwose nga non erpese. ²⁵ Ko nale nesesreien ngok emawos jikle, ko orongwose puloli jinibb pivel sisarow. Ko m̄er nga mokmeteni lilane nale nen, ko mokmurronge m̄irres, sete ornge nawone, ejki, okloli ko wor. Ko morok ko ma, Atua puloli purnge p̄irres re sev nga muloli ngok.

²⁶ Poro jinibb san owrai nga ni okosuri Atua erres, ko sete otor metmet lilane nemen, morok rrek okkerkerasi lweni kobbong, ko murrun nga mokosuri Atua rengen evi nanu nawon kobbong. ²⁷ Murru sel nga rraposuri Atua Tata, nga m̄ilesi muwokwok m̄irres ko musorsan m̄irres, erpel: kerr pivivel ko wor ji bipiwarreng nga marivi melus, ko ji nesevin nga diwen ser marmij lingir, ko piwilwil se nir rengen sev nga nevrer murrul rer. Ko rraprrul totkoni mauren se kerr puwokwok, nga murrun nga m̄isij ne iel ngatan sete pulokloksi.

2

Sete kapmeteni nir nga joror muwelili parirpe nanu nawon

¹ Tasik ko jojik nir, kamosuri pa Numal se kerr nga mivi Numal ne nosrövien. Ko niko sete kaploli murrun nga kamtori jinibb nga joror milep nir, ko nga kamok-meteni jinibb nga joror muwelili nir arirpe nanu nawon kobbong. ² Ko niko, poro jinibb pieru porini loloim re naim loten se kami, tuwen nga mujokjok m̄irres ko m̄ilngi nasum nga mivi gol rengen bbös nevren, ko tuwen nga joron marmerrerrerr, ko esij poro norrorrmien se kami pieru

e re laru ngok nuru. ³ Sete erres nga kaposuri m̄er nga mujokjok m̄irres ngok, ko kaprrormi p̄isij suri m̄er nga joron m̄isij ngok. Sete osorsan nga kaplai m̄erwomu van lat nga m̄irres p̄elak ngok, ko kapwera “Numal, ngel evi lat nga nik, kupini kupsakel rengen”, ko tevi m̄ervitu nen, kapwera “Kuptur pa iok ko!”, rreknga “O, ejki, rrek kupini ma kuplik iel ngatan”. ⁴ Daron nga kamok-loli mirpok, ko kamok-teri wukari vajin kalesia se kami evi meling eru e, ko kamok-wer lokloksi jinibb rengenorrormien nga setete mumomsawos m̄irres.

⁵ Tasik ko jojik nir, numrreni kami elep. Kapmurrong p̄irres. Jinibb nga joror muwelili rengen iel ngatan, Atua otobbobbue tweni nir nga parimare parwun saut rengen nosurien. Ko elai derteren tevi nir ngok nga paran loloim rengen batun vanu sen, erpe nga muwrai pa tevi jinibb nga marmerrreni ni milep. ⁶ Ko kami ma kamok-meteni b̄eres nir nir arirpe nanu nawon kobbong. Weta, ko jinibb si nga marok-lokloksi kami, ko marok-lai kami van re nosp̄en se numal nir? Ngok sete jinibb nir nga joror muwelili, ko jinibb nga joror milep kobbong. ⁷ Ko nir kele kobbong marok-rij m̄isij tere nais nga m̄irres ngok nga Atua muloli kamwajie, nga jinibb nir parveruse kami ‘Jinibb se Kristo’.

⁸ Renge Naul On, nale nesesreien san oto nga mivi batu nale nesesreien m̄inij kele se Atua, nga muwra ‘Kupmerreni ko wor selem nir, kuploli p̄irres ko wor tevir pirpe nik komok-loli lweni m̄irres tevi nik.’ Poro kapok-vijuri nale nesesreien ngok, ko kamok-vijuri sel nga musorsan ko. ⁹ Ko poro kapok-osuri jinibb nga joror milep ko kapok-meteni jinibb nir nga joror muwelili parirpe nanu nawon kobbong, ko ngok kami kamok-loli nololien ko, ko nale nesesreien se Atua puwrai nga kamivi jinibb nga kamok-tor otvi nale nesesreien.

¹⁰ Suri jinibb nga putor otvi nale sansan kobbong re nale nesesreien ngok ololi nololien, osorsan erpe nga poro putor otvi nale totoklai ren. ¹¹ Suri Atua nga muwra ‘Sete kapvenae nesevin’, Atua nen kele kobbong muwra ‘Sete kaprevji pini jinibb’. Poro sete kapvenae nesevin ko kaprevji pini ma jinibb, kamivi ko wor jinibb nga kamtor otvi nale nesesreien. ¹² Renge nabong nga Atua pia-wer sesesre lat nga puto suri tevi jinibb nir, ko ni puloli kami kapa-asi kobbong. Ko niko lelingenok kami kaploli murru kami p̄irres p̄etp̄eti. ¹³ Suri daron nga Atua pia-wer sesesre lat nga puto suri tevi m̄er nga sete mokrrormi jinibb, ni kele sete orongwose purrormi m̄ernen. Ko jinibb nga ma mokrrormi jinibb, Atua sete mia-wer lokloksi ni.

Nosurien ko majingen

¹⁴ Tasik ko jojik nir, poro jinibb san pokwera okosuri Kristo, ko sete okloli majingen nga m̄irres san suri, ni p̄ia-lesi sev ko p̄irres rengen? Nosurien nga mirpok sete orongwose p̄ilai ni van re mauren nga m̄irres. ¹⁵ Poro tasi kerr rrek joji kerr sopor sunsun ko nanen ser pijkie, ¹⁶ ko kerr san sete mia-van mia-lai ser, erpese ko? Ko poro kerr san puwrai tevi nir “Atua p̄irij p̄irres suri kami. Kapluwi van, kaptutun ko kapaan p̄irres”, ko sete p̄ilai sunsun rrek nanen tevir, ko iok sete ewilwil ser rragrrag. Nale ngok evi nanu nawon kobbong. ¹⁷ Ko nosurien se kerr erpok: poro pisan bbong putur, ko majingen nga m̄irres san sete putur tevi, ko ngok erpe emij jile ko pa osuw.

¹⁸ Ko poro nik kupwera, “Morok nosurien sen otoe, ko m̄erak ma okloli majingen nga marres”, ko inu bowra lweni tevim, “Eterter wor nga nosurien putoe rengen jinibb san poro nga majingen sen ejkie. Suri majingen sen ko wor eviseni nga nosurien sen mutoe.” ¹⁹ Nik kuosuri

nga Atua esan kobbong otur? Erres, ko demij kele arosuri erpok, ko aririr elep suri! ²⁰ Jinibb nga muosuri ko sete mokloli majingen nga marres, nosurien sen ngok evi nanu nawon kobbong. Jinibb lenglengen, kumrreni beviseni nanu ngok tevim? ²¹ Erres, ko kuprroormi ta birtera ngok se kerr Epram. Atua ololi evi jinibb momsawos rengenon suri sev? Suri majingen sen kobbong, nga mĩlai natun Aesak ko mĩkai totkoni rengenon nawot nga pivisulsulen van ji Atua. ²² Kuplesi, nosurien sen ko majingen sen orto korti erres, ko niko muloli nga nosurien sen mĩrres jikle vajin. ²³ Ko nanu ngok ololi nale nga muto rengenon nale on errmali, nga muwra 'Epramosuri Atua, ko suri muosuri Atua, Atua ololi ni evi jinibb mawos rengenon'. Ko jinibb arok-veruse ni 'Sele Atua'. ²⁴ Kaplesi ta suri: Atua ololi jinibb evi jinibb mawos rengenon suri majingen sen, sete erpe nosurien sen kis kobbong. ²⁵ Ko osorsan kobbong tevi nesevin san nesel nga tuwi ngok, Reap. Atua ololi evi nesevin nga mimawos rengenon suri sev? Suri emetmete mĩeri Isrel ngok nuru erres, nga morini silveni porlesi wose Jeriko. Ko ni etkai nuru oran ortepetepi rengenon naim sen, mian ko vitunen okoni tweni nuru orluwi van sise nuru e rengenon sel mĩnij, nga mĩeri Jeriko nir sete parrul re nuru.

²⁶ Niben nga nemĩn mijki ren sete mia-maur, pimij ko wor. Ko osorsan kele, nosurien nga majingen nga marres sete marpitevi, ni sete mia-maur, pimij kele ko wor.

3

Neme kerr

¹ Tasik ko jojik nir. Sete erres re kami pilep kapivi jinibb nevisvisenien se kalesia nir. Kaprongwose ko wor daron nga Atua pia-wer sesesre lat nga puto suri tevi kem jinibb nevisvisenien, ni pia-loli pĩterter kele wor tevi kem, pĩasi murrun nga pia-loli daron nga pia-wer sesesre

lat nga puto suri tevi jinibb mĩnijenir. ² Daron elep nga kerr jikle rramok-loli esij. Jinibb nga sete muttor jabble nanu san rengenon nale sen evi jinibb san nga mimawos jikle mirres, ko orongwose putor ore nanu nga marsij nga marivi neblaot van re mauren sen totoklai. ³ Rramoklingi bebje delrrurr nga welili van rengenon jingo os nga puloli puosuri kerr, ko orongwose rraploli pian lat nga rrammerreni pian e. ⁴ Ko kaprroormi ta drrav nga marlelep nga niwos ner marwelili jer kobbong. Ko daron nga ling nga milep mĩlai, jinibb nga mutori niwos ngok orongwose puloli ko wor pian lat nga mimrreni pian e. ⁵ Ko neme kerr erpok ko. Evi nanu nga welili jer kobbong, ko orongwose pĩrij melmelas rengenon nanu nga marlelep nir.

Nabb nga mĩn nga welili jer kobbong evter nga puloli lat nga milep san pĩnsa. ⁶ Ko neme kerr osorsan erpok. Evi nibe kerr sopen; ko nanu jikle nga marsij arok-pelari rengenon, ko arok-lokloksi totoklai mauren se kerr. Neme kerr elai nabb rengenon lat ne nejijkien, ko okloli nabb ngok okin surusri rengenon nolo kerr. ⁷ Jinibb orongwose puloli nanu rrum nir, numõn, numĩet, ko mesal ne dis parmu, ko arok-loli pa erpok osuw. ⁸ Ko san sete orongwose puloli ni lweni nemen pumu. Nale nga miplari rengenon neme kerr esij elep, ko sete rramrongwose rrapjinge. Osorsan tevi nanu nga murongwose pĩrevji pini jinibb. ⁹ Rramrij ma tevi neme kerr nga rramok-surõvi Atua Tata Numal se kerr, ko rramokrij mĩsij kele tevi jinibb nir nga Atua muloli nir marsorsan kobbong tevi ni. ¹⁰ Rengenon jingo kerr sansan kobbong rramok-rij nale nga mĩrres, ko nale nga mĩsij kele. Tasik ko jojik nir, setete erres nga nanu ngok piplari pĩrpok. ¹¹ Sete mete nuwi san orongwose nuwi ko dis, nuru korti porremali rengenon. ¹² Kami kamrroormi nga duru mango orongwose piwen wene namul rengenon,

rreknga bainau orongwose piwen wene mango rengen? Ejki! Ko dis sete orongwose pivi nuwi nga rramok-mini. Erpok, poro nga jinibb san pokrij p̄isij, ngok eviseni pae nga liken sen totoklai esij.

Norongwosien nga Atua moklai

¹³ Poro evis re kami ngok marokwera nga norongwosien ser mutoe ko marongrongwos, erres nga parviseni nanu ngok rengen mauren ser. Mauren ser pusorsan ko wor. Nolor pian ngatan, ko majingen ser piplari rengen norongwosien ser ngok. ¹⁴ Ko poro nolo kami poklelep p̄elak nga jinibb m̄inij marivi jinibb nga marlelep, daron nga kami kele bbong kammerreni kapivi jinibb nga marlelep, ngok, sete kaprij melmelas suri norongwosien se kami, ko sete kaploli gerisen nga kapsilveni weretunen. ¹⁵ Norongwosien ngok sete evi norongwosien nga miplari rengen melrin. Ngok evi norongwosien se jinibb kobbong, nga miplari iel ngatan, ko miplari ji Demij kele. ¹⁶ Daron nga jinibb nolon moklelep mirpok ko mimrreni pian mare re jinibb m̄inij kele, niko muloli nanu jijle setemun orongwose pukorti p̄irres, ko murrun jijle nga marsij arpelajari vajin.

¹⁷ Ko murrun jinibb nga ma m̄ilai norongwosien rengen melrin enije. Womujnen, mauren sen owokwok erres. Evi jinibb ne demat, evi jinibb nga m̄ilik malum, evi jinibb nga mukorti m̄irres tevi jinibb nir, ko evi jinibb nga mokrrormi jinibb. Ko evi jinibb nga wenen nga marres elep arto rengen mauren sen. Ko morok sete pokwera jinibb san esij kele, ko sete poksilveni nolon. ¹⁸ Ko daron nga jinibb ne demat marmajing rengen murrun nga mumolmol, osorsan tevi maruwi jelangin nga m̄irres nga wenen mivi mauren nga musorsan m̄irres.

4

Murrun nga marsij ne iel ngatan

¹ Batu balpalen ko batu laten nga marok-pelari ji kami arivel ngabe vini? Arok-pelari suri re norrorrmien se kami, kammerreni kaplai nanu jijle, ko ngok ololi nolo kami oto karkar. ² Nolo kami elai temijpal nanu nir, ko suri sete kamrongwose kaplair, niko kamrevji pini jinibb surir. Kammerrmerreni nanu elep, ko sete kamrongwose kaplair; mian ko kamlat, ko kampalpal surir. Ko sete kamlai wor nanu nga kammerreni, suri sete kamngoni tevi Atua. ³ Ko daron nga kamngoni tevi Atua, sete kamlai kele, suri norrorrmien se kami sete osorsan. Kamok-ngoni nanu ngok nir tevi Atua nga nolo kami kobbong mimrreni.

⁴ Kamirpe nesevin san nga mokloli batun. Suri sev sete kamrongwose nanu ngel: jinibb nga mivijuri murrun iel ngatan, ko evi pa devje nuval se Atua. Niko, poro jinibb san pimrreni pivijuri murrun iel ngatan, ko evi vajin devje nuval se Atua ko. ⁵ Nale On se Atua owrai erpel: 'Atua emrreni wor elep nga norrorrmien se kerr nga ni m̄ilngi muto re nolo kerr p̄iterter rengen ni kobbong', ko ngok sete evi nale nawon ko. ⁶ Ko Atua elai malum wor se kerr, niko Nale On sen muwra 'Atua ewer ore jinibb nga mulololie, ko oklai se m̄er nga nolon mian ngatan'.

⁷ Suri nanu ngok, kami kaplingi wor kami ko rengen melve nevre Atua. Kami kaptur ore wor Demij ko p̄iterter, puloli ni puwlu lingi kami. ⁸ Kapruj mori Atua, ko ni puruj mori kami. Kamivi jinibb nga kamsij, kapjejavöl vaseni nevre kami ko wor. Kami nga nolon mieru e puloli lweni ko wor nolon pivini pivi sansan e, nga puwokwok luwi. ⁹ Lelingenok erres re kaprunge p̄isij ko wor, ko kapting. Erres re kapting wor suri nololien se kami ko. Rrek erres setemun kapmen ko kaprunge p̄irres, ko kaprunge p̄isij ko kapting. ¹⁰ Kaploli nolo kami pumolmol

womu ne Atua, ko ni pia-loli kapatur imare.

Sete kapwer lokloksi tasi kami nir

¹¹ Tasik ko jojik nir, sete kapwer lokloksi lululweni kami. Suri si nga mīwer lokloksi tasin, ewer lokloksi kele nale nesesreien se Atua, ko owra nga nale nesesreien ngok esij. Ko daron nga kamwera nga nale nesesreien ngok esij, setemun kamteptepi rengen; kamtur pa mare rengen nale nesesreien ngok osuw. ¹² Atua kobbong esan ela nale nesesreien, ko esan kele orongwose pīwer lokloksi jinibb. Derteren sen otoa nga pīla mauren tevi jinibb, rrek puloli jinibb parijiki kele. Ko kami kamrorrmi kamivi Atua nga kamok-wer lokloksi jinibb nir mirpok?

Nale nga puwni jinibb nga mokrij melmelas

¹³ Kami sapor arongwose parwerau pipel, “O, lelingen rreknga mevi kem naban re kele ngaim mīnij e san, ko iok ma nablik e sia totoklai san, nabloli majingen nga nablesi nevöt pilep ren.” Ko kapmurrong ta. ¹⁴ Kami sete kamrongwose sev nga pīrrmali rengen mauren se kami mevi. Kamirpe bbong numow ko nga mīrrmali ko muto beblen kobbong, ko vitunen mijijiki kele. ¹⁵ Nale nga mumomsawos nga kapwerau, erpel: “Poru Atua pimrreni nabokmaur, ko kem namrongwose nabloli pipel, pipok, ko pipak.” ¹⁶ Ko lelingenok kami kamok-rij melmelas pa mirpok, ololi norrorrmien se kami ean mare pēlak. Ko nale melmelas nga mirpok esij. ¹⁷ Ko si nga murongwose pa murrung nga musorsan ko sete muloli, erpe ololi pa nololien ko.

5

Nale nga puwni jinibb nga joron milep

¹ Ko jinibb nga joror milep, kami kele kapmurrong ta inu. Erres kaptiŋ e daron nga mīterter nga

piplari ji kami. ² Nijor se kami, erpe armutmut pa osuw. Ko sunsun se kami erpe momom mutir pa musuw. ³ Gol ko silva se kami arerra pa osuw. Ko rrrerraen ngok erpe nanu san nga mītre kami, ko pīani nibe kami pirpe nabb. Lelingenok bongsi iel ngatan oto mori, ko kami kamtur imare ko kamok-sere kortoni malum nevöt se kami.

⁴ Sete kamteve nowli jinibb nga marmajing rengen naut se kami, ko dingen ser ngok ejpari pa nolo boro Atua nga derteren nga milep muto jin. ⁵ Rengen iel ngatan, mauren se kami emalum bbong, ko kamlai pa nanu jijle nga puloli kaprunge pīrres. Kamirpe buluk nga marwungani milep mīrres; ko nabong nga parevji e, kami kampelari pa ren osuw. ⁶ Kamok-wer lokloksi jinibb nga marmomsawos ko kamrevji pinir. Ko jinibb momsawos ngok nir setete arjenge kami.

Kami kaploli wor norrorrmien se kami pipriv ko

⁷ Tasik ko jojik nir, kaploli wor norrorrmien se kami pipriv ko, nga kaptiriv pianan pijpari Numal se kerr pia-luwi kele vini. Kaprorrmi ta murrung ne marloli orsel. Kamrongwose kaploli norrorrmien se kami pipriv kele wor ko kamtiriv mianan mijpari orsel se kami wenen pia-toe. Kami kamtiriv naus nga pusani orsel se kami, ko kamtiriv kele ko wor nga kapan kaplai nanen rengen. ⁸ Ko rengen murrung ngok kele, kami kaploli norrorrmien se kami pipriv ko wor nga kaptiriv re nabong nga milep ngok nga Numal se kerr pia-luwi kele. Kaploli wor norrorrmien se kami pīterter ko, suri sete mia-periv nabong ngok piplari.

⁹ Tasik ko jojik nir. Sete erres kapok-worwor suri kami, kapwera “O, nanu nga mīsij ngok, ni ko ololi.” Poru kapok-loli murrung ngok, ko Atua putor vitrangi kami. Ko kami

kamrongwose nga jinibb nga moktor vitrangi jinibb evini pa mori, ko otomori pa p̄irmali.

¹⁰ Tasik ko jojik nir, erres kaprrormi propet ne tuwi nir nga marokwerwer renge nise Numal Atua. Jinibb nir arloli arunge esij elep; ko norrorrmien ser sete evitan. Ko renge murrun ngok, nir arviseni sel nga m̄irres p̄elak san tevi kerr. ¹¹ Ko suri nir arok-tur eterter tetajer, rramwera Atua ololi nir arunge erres. Ko kami kamrunge pa nale suri murru Jop, nga muloli norrorrmien sen mipriv. Ko kami kamrongwos pae nga Numal Atua muloli m̄irres tevi vitunen. Suri Numal Atua okloli erres temijpal ko okrrormi jinibb nir.

Murrun ne rijen

¹² Ko tasik ko jojik nir, mare re nanu jikle nir, daron nga kamloli rijrijen, sete kaplai nais m̄inij van re rijrijen se kami nga puloli p̄iterter kele. Sete kapjuji melrin, rreknga iel ngatan, rreknga nanu m̄inij kele. Poro kapwerai “O-o”, ko o-o ko pa, rreknga poro kapwera “Ejki”, ko ejki ko pa. Ko poro kaprij karkar kele, Atua orongwos putor vitrangi kami ko.

Loten nga derteren nen mutoe

¹³ Erpese? Kami san ni ko nga norongen nga m̄isij miplari jin? Rrek erres ma ni pulot. Jinibb san ni ko re kami nga mokrunge m̄irres? Erres ma nga ni p̄ilai nubo nga pusrövi Atua. ¹⁴ Kami san ni ko nga mimsi? Erres nga piveruse Elta se kalesia nir nga parini parlesi ni. Ko arongwose parlot suri ni ko parjivi oel van rengen re nise Numal se kerr. ¹⁵ Ko loten se nir nga nosurien ser mutoe ngok puloli morok p̄irres luwi. Ko poro morok ololi pa nololien sopor, ko Numal se kerr p̄itlasi tweni ko suri, ko puloli niben p̄iterter luwi kele. ¹⁶ Suri nanu ngok, kami kapwerwerai tweni ko wor nololien se kami tevi kami, ko kaplot suri kami sisamis nga Atua puloli

kaprres luwi. Loten se jinibb nga mumomsawos m̄irres, derteren nen elep temijpal. ¹⁷ Elaeja evi jinibb nga mirpe kerr kobbong, ko otot eterter nga naus sete pus; ko renge sia itul ko devje sia kele san, naus sete ous renge dan. ¹⁸ Ko vitunen otot kele, ko naus ous vajin, ko orsel nir arres ko nanen elep kele vajin.

Rrapteka jinibb nga mivel lingi weretunen pulwi kele

¹⁹⁻²⁰ Tasik ko jojik, erres kaprongwose nanu ngel. Poro san re kami pivel lingi weretunen ngok, ko m̄inij re kami ngok pian p̄itkai porluwi kele, ko m̄inij nen ngok ololi pa majingen nga m̄irres p̄elak ko. Jinibb nga mokririeni jinibb sij mijkie renge sel nga sete mumomsawos, mulwi vini renge sel nga mumomsawos kele, elai pa se mauren se jinibb nga m̄isij ngok, ko m̄er nga m̄isij ngok sete mia-jijki. Ko m̄erwomu ngok ololi kele sel nga Atua p̄itlasi tweni nololien pilep.

**Naul nga
PITA
Muli Womue
Batu nale nga
mivsivseni lut nga
parmeteni naul ngel
puto suri**

Pita oli naul ngel van ji kalesia nir nga marlik sarrsarr mirpe jinibb neturvitan nir (strenja) renge lat sopor nga marwera Pontas, Galesia, Kapatosia, Esia, ko Bitinia (ko lelingenok iok p̄etp̄eti nir arwera vajin Teki e). Ko lartul nga marlik ie arok-sij tevi kalesia nir, suri sete armerreni kalesia. Ko Pita owra nir parir ko wor, suri norongen nga m̄isij ngok orongwos puloli nosurien ser p̄iterter p̄irres (1:6,7). Ko owra Kristo kele ornge esij daron nga m̄ilik iel ngatan, ko mian ko emij suri kerr, ko mian ko emaur luwi kele, ko mian ko nabong sapon ni pia-luwi vini ko p̄itkai jinibb sen nir. Ngok nir partur p̄iterter ko wor renge norongen nga m̄isij, ko parosuri Kristo p̄iterter.

Pita owra erres tevi nir

¹ Inu Pita nuvi aposol se Iesu Kristo, nuwra erres tevi kami jinibb se Atua nga kamlik lat sarrsarr mirpe jinibb neturvitan nir, re Pontas, Galesia, Kapatosia, Esia, ko Bitinia. ² Atua Tata se kerr otobbto-bbue kami tuwi ko pa nga kapivi jinibb sen, ko Nem̄in sen ololi kamon erres. Kamosuri Iesu Kristo, ko drran ejivle tweni nololien se kami. Ngel evi loten suk, nga tetajer Atua pok-wilwil se kami renge nalol nga m̄irres, ko tetajer p̄ilngi demat puto tevi kami.

Mauren nga m̄irres oto wor renge melrin

³ Erres nga rrapwera erres temi-jpal tevi Atua nga mivi Atua ko Tata se Numal se kerr Iesu Kristo. Atua ngok ok-rongpote kerr, ko renge murrun ngok, ololi erpe kerr rram̄iak luwi kele, rramtor sweri mauren nga mimerr. Ko ngok eplari suri nga muloli Iesu Kristo mimaaur luwi kele renge mijen. Ngok puloli norrorrmien se kerr p̄iterter nga puto tetajer. ⁴ Ko rramrongwose nga Atua elngi merrenien nga milep oto metmet renge melrin terai jinibb sen nir. Nanu ngok sete orongwose p̄isij rreknga pumutmut rreknga pijiki, ejki. Atua emetmet lilane re melrin. ⁵ Nanu nga m̄irres ngok evi se kerr nga rramosuri Atua. Ko suri nosurien se kerr nga muto m̄iterter renge Atua, Atua orrul totkoni kerr pianan pijpari nga p̄ilai mauren tevi kerr, ko pia-viseni vajin nanu jijle nir renge nabong nga vitu.

⁶ Kañir lenglengen suri iok, ewretun poro lelingen wolok ko pa, kami kamrunge esij wor suri nanu karkar nga marini parrowrrowe kami. ⁷ Nanu ngok nir arivi nga parrowrrowe kami ko parlesi nga nosurien se kami evi weretunen. Netkur ne sir nga m̄ikipkap̄il, arolngi re nabb, mian ko emetet erres vajin.^A Ko norongen nga m̄isij se kami lelingenok erpe nabb ngok, ko orongwos puloli nosurien se kami pimetet p̄irres. Ko netkur ne sir puto beblen kobbong, mian ko p̄isij; ko nosurien se kami puloli Atua pia-susi nise kami pian mare renge nabong nga Iesu Kristo pia-luwi vini ren. ⁸ Kammerreni lenglengen Iesu Kristo, ko setewor kamlesi nabong san. Ko nosurien se kami oto eterter rengen, ko sete nale san orongwose p̄iwer jipari neiren nga m̄irres se kami nga muto m̄iterter renge Atua. ⁹ Ngok kapjipari sev nga nosurien se kami murrormi nga kaptor sweri ko, nga Atua p̄ilai se mauren se kami.

^A 1:7 Erpe iel, Pita os̄pe gol, ko namlingi netkur ne sir, nga puloli mining ne nale se Pita piplari pin̄erer.

10 Propet ne tuwi kele nir arok-pejpej sel nga Atua ðimajing ren nga piwilwil se jinibb ren. Ko arpelak elep nga parlesi; ko sete arlesi, ko arwera pia-pelari nabong san. Ko kerr le vajin rrama-lesi. 11 Propet nen nir arloli lesi, arpejpej sel sev, ko reнге daron sev nga nanu ngok nir parremali ren, suri Nem̄in se Kristo nga muto renger ok-juji malum nanu ngok nir. Ok-werai tweni tevir nga Kristo purnge ðisij reнге niben, ko vitunen Atua ðilai nais nga mian mare temijpal tevi reнге melrin. 12 Atua eviseni tevi propet nir nga nale weretunen ngok sete evi rragrag se nir, ko evi se kerr nga rramaur lelingenok. Ko nale weretunen ngok errmali pa ji kerr osuw.

Nir nga marwerai tweni vajin nospen nga m̄irres reнге derteren se Nem̄in On nga Atua mukoni reнге melrin vini, nir ngok ko arlai eplari. Ko nale weretunen ngok, anglo kele nir arser rrale nga parlesi wose.

Kaptori murrun ko mauren nga muon

13 Re iok, kami kaploli norrmien se kami puto metmet ko pim̄erer ðirres. Ko kami kaplingi norrrmien se kami puto tetajer reнге Atua nga ni piwilwil se kami reнге nolon nga m̄irres daron nga Iesu Kristo pia-rremali ren. 14 Kaposuri Atua. Sete kapmarong nanu nga kammerreni nir ne tuwi daron nga kamlengleng vane e, parevei murru kami. 15 Atua ngok nga mok-verus kami on, ko owokwok erres. Ko reнге murrun ngok, kami kele kapon ko kapwokwok ðirres. 16 Suri Naul On owra 'Kami kapon ko wor ko kapwokwok ðirres, pirpe inu nuon ko nuwokwok erres.' 17 Ko kamok-lot van jin, ko kamveruse kamwera, Tata. Ko kaposuri kele ko wor ni ðirres re mauren se kami iel ngatan, suri Atua puwra suri lat nga puto suri tevi jinibb jijle re norngov sansan ngok kobbong,

suri murrun nga marloli. 18 Ko kami kamrongwos pae sev nga Atua m̄ilai nga puwli tweni kami e nga puloli kapiel sisarow reнге murrun nga m̄isij nga kamtor sweri ji apu se kami nir ne tuwi. Ko sete elai nanu nga pian ko ðisij, erpe silva rreknga gol, ejki. 19 Elai drra Iesu Kristo natun mawos, nga m̄iseser reнге nai pelaot, nga puwli tweni kerr. Drra ngok erpe drra sipsip san nga nabil san mijki rres ren. Ko reнге no Atua, drra ngok se Kristo erres ðelak. 20 Tuwi jer pa daron nga Atua setewor m̄ilngi iel ngatan, ko otobbtobbu tweni pae Kristo nga pia-majing nanu ngok nir. Ko lelingenok nga sete mia-periv iel ngatan pusuw, Atua eviseni pa ni nga pia-lai mauren tevi kerr. 21 Ko suri nanu nga Atua muloli ngok, kami kamini pa kamosuri Atua nga muloli Kristo emaur luwi kele reнге mijen ko m̄ilai nais nga mian mare reнге melrin. Ko kamosuri eterter ko kamlingi norrmien se kami oto malum eterter reнге Atua. 22 Kamloli mauren se kami owokwok pa osuw re no Atua suri kamosuri pa nale weretunen osuw, ko orongwose kapmerreni tasi kami reнге murrun nga musorsan m̄irres. Ko kapmerrmerreni lulweni kami tevi nolo kami ðetpeti vajin. 23 Kam̄iak luwi pa, ko kamtor sweri mauren nga mimerr. Ko mauren ngok sete eplari reнге jelangin nga mia-mutmut; eplari reнге jelangin nga sete mia-mutmut nabong sapon. Jelangin ngok evi nale se Atua, nga mimaur ko sete mia-jijki nabong san. 24 Naul On owra 'Kerr rramirpe m̄ösmös kobbong, ko joro kerr nga m̄irres ðelak erpe bbong nevngu m̄ösmös ko. M̄ösmös orongwose pukur, ko nevngun kele pian ko parvitvitan. 25 Ko nale se ma Atua puto tetajer.' Ko nale ngok evi nale ne nospen nga m̄irres ngok nga marwerai tweni pa osuw tevi kami.

2

Murru kami pivi ko wor were-tunen jerjer

¹ Niko, kapsuw vajin re kamok-loli murrun nga m̄isij. Sete kaplolar, ko sete kapkerkeris, ko sete kapsilveni nolo kami. Sete nolo kami pilelep, ko sete kaprij p̄isij tevi jinibb m̄inij. ² Kami kapirpe bipi nga mia-iak nga mimrreni lenglengen pusur; ko daron nga musus vajin mian ko jin eterter temijpal. Ko kami kele kapir-pok, kaplai nanen nga puwngani ne m̄i kami nga puloli Atua pia-lai mauren tevi kami rengen. ³ Suri nale ne Naul On owra 'Kami kamrrowrrow pae murrun se Numal, ko kamlesi wose lat nga m̄irres muto suri.'

Burtur nga mimaur

⁴ Kapini ko wor rraptur tevi Numal se kerr. Ni erpe burtur nga mimaur. Jinibb ne majingen arwirr tweni ko pa osuw, ko Atua otobbobbue pa ni osuw. Ko rengen no Atua, ni erres p̄elak. ⁵ Kami kele kapirpe burtur nga mimaur nga Atua puloli kapirpe naim ne Nem̄in sen nga mimaur. Ko rengen naim sen ngok, kami kapirpe jinibb sulsulen nga muon se Atua, nga moklai merrenien van jin. Merrenien nen erpe nga kamlai norrorrmien se kami van ji Atua. Ko ni eir nga putor sweri merrenien nga mir-pok, suri kamkorti tevi Iesu Kristo daron nga kamlai e. ⁶ Suri Naul On owra 'Kaplesi, inu nususture burtur nga m̄irres p̄elak rengen botwen nga Saeon. Evi burtur nga m̄irres p̄elak ne naim. Ko si nga muosuri, ko sete nolon pijebreni.' ⁷ Tevi kami nga kamosuri, burtur ngok erres p̄elak. Ko tevi nir nga sete marosuri, erpe nga Naul On muwra 'Burtur ngok nga jinibb ne naim marwirr tweni pa musuw, artaol lengleng nga evini kele evi burtur nga m̄irres p̄elak vajin.' ⁸ Ko Naul On owrai kele 'Ngok evi burtur nga puloli jinibb parvitan rengen.' Jinibb ngok nir arvitan

ren suri sete arosuri nale se Atua, ko ngok evi pa norrngov nga Atua muloli pa musuw tevir. ⁹ Ko kami ma Atua otobbobbue kami pa nga kapivi metka sen. Kamirpe jinibb sulsulen se Numal, kamivi jinibb on se Atua. Atua ololi erpok nga puloli kapwerai tweni majingen nga m̄irres sen. Everus tweni pa kami rengen nemalik nga kapini rengen moron nga m̄irres sen. ¹⁰ Womu kamiel ngasue Atua, ko lelingenok kamivi vajin jinibb se Atua. Womu sete kamtor sweri nga Atua purrorrmi kami, ko lelingenok kamtor sweri vajin nga Atua orrorrmi kami.

Rramivi jinibb ne majingen se Atua

¹¹ Selek nir, kamlik iel ngatan erpe jinibb neturvitan kobbong nga siser mijkie. Ko nuwrai eterter tevi kami nga sete kaploli murrun nga marsij nga norrorrmien se kami mimrreni. Murrun ngok nir artere kami nga pulokloksi mauren se kami. ¹² Ko jinibb ne vare nir arp̄elak nga partor sweri nga kami kamivi jinibb nga kamtor otvi nale nesesreien. Ko kami kaploli lilane wor murru kami pusorsan p̄irres re no nir, puloli parlesi majingen nga m̄irres se kami. Ko vitunen daron nga Atua pia-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb nir rengen nabong nga vitu, ko para-susi nise Atua van mare suri majingen nga m̄irres se kami.

¹³ Suri kamivi jinibb se Numal se kerr, ko kaposuri ko wor nir nga marivi numal gavman nga jinibb mususture ko ni nga mivi batbatu numal gavman, nga mimetmete jinibb totoklai nir. ¹⁴ Ko kami kaposuri gavman nga batu numal gavman mukonir nga parvirrali jinibb nga martor otvi nale nesesreien, ko parsurövi kele nir nga marvijuri murrun nga musorsan m̄irres. ¹⁵ Ko ngok evi nanu san nga Atua mimrreni, nga re murrun nga musorsan se kami, kapwer ore nale nga marlengleng se jinibb nir nga

norrormien ser mijkie. ¹⁶ Kamivi jinibb nga kamiel sisarow pa osuw, ko murru kami piviseni ko wor nanu ngok. Sete erres nga kaploli nivelen sisarow se kami pitawi ore kele murrun nga m̄isij, ko kaplik ma pirpe demij maur se Atua. ¹⁷ Kaposuri jinibb p̄etp̄eti nir p̄irres. Kapmerreni lenglengen jinibb nga marivi kalesia nir. Ko kaposuri Atua p̄irres, ko kaposuri p̄irres batbatu numal gavman se kami.

Norongen nga m̄isij se Kristo eviseni sel tevi kerr

¹⁸ Jinibb ne majingen nir, kaposuri p̄irres numal se kami nir, ko tetajer kaptorir p̄irres. Kaploli pipok sete tevi kis nir nga marres ko marok-rrormi kami, ko tevi kele wor nir nga markoni lokloksi kami. ¹⁹⁻²⁰ Poro kaploli p̄isij, ko parvirrali kami suri, ko kaploli nolo kami pipriv nga kaptori nekaien ngok. Ngok sete evi nanu san, suri kami kobbong kamrevei nekaien ngok. Ko poro ma kampal ko sete suri sev nga kami kamloli, ko kapkulu van ji Atua ko pa, ko ngok merrenien nga milep se Atua piptevi kami vajan. ²¹ Ngok evi murrun san nga Atua miveruse kami nga kaplai, suri Kristo ornge esij rengo niben nga piwilwil se kami, ko eviseni murrun ngok tevi kami nga kami kapvivotu kele suri rengo bbötun ngok. ²² Ko Naul On owra 'Sete ololi nanu san esij, ko sete nale gerisen san eplari rengo jingon.' ²³ Sete erij weli nale nga m̄isij san tevi jinibb san. Daron nga marloli murnge m̄isij rengo niben, ko sete orrormi nga p̄ikle lwani tevi nir. Ni elngi norrormien sen oto eterter rengo Atua nga mokwer sesesre lat nga puto suri tevi jinibb nir rengo murrun nga musorsan. ²⁴ Daron nga Kristo mian re nai pelaot, ko owosi nololien se kerr rengo niben. Ololi erpok nga kerr rrapmij rengo murrun nga rramloli m̄isij, ko rrapa-maur rengo murrun nga rramloli musorsan. Renge

niben nga mimabbur rengo nai pelaot, ololi kerr rramterter luwi kele vajan. ²⁵ Tuwi rramirpe sipsip nga martor jabble pa sel osuw, ko lelingenok rramluwi vajan vini ji Kristo, erpe jinibb nga mok-metmet vajan sipsip, erpe jinibb mawos vajan nga mok-metmete mauren se kerr.

3

Murrun ne totkoien

¹ Renge murrun ngok kele, kami nesevin, kaposuri ko wor diwen se kami. Ko poro diwen se kami sete parosuri Atua, ko murru kami kobbong orongwos pirvei nir vini nga parosuri, nga san sete mia-werai nanu san tevi nir, ² suri nir para-lesi meter e erpese kami kamlingi nosurien se kami tevi mauren nga musorsan m̄irres se kami rengo Atua. ³ Ko sete erres nga kapkowkowri kami, nga kapviri batu kami, ko kapweni nasum nga marer nir ko sunsun nga marmerr nir, ko kapiel ngolngoli ßela kami re mete jinibb nir. ⁴ Erres ma nga kaploli norrormien se kami pusorsan re no Atua. Erres ma nga demat puto rengo nolo kami, ko kapivi nesevin nga nolo kami pian ngatan. Ko murrun nga mumolmol ngok pivi nanu san nga puto tetajer ko p̄irres temijpal kele rengo mete Atua. ⁵ Ko nesevin ngok nir ne tuwi aron ko arwokwok erres re no Atua tevi norrormien ser nga m̄iterter, ko arosuri diwen ser erres. Iok ko ololi nir arres kele rengo mete diwen ser. ⁶ Sera kele ololi erpok. Osuri Epram ko everuse owra 'Numal suk'. Poro kaploli murrun nga m̄irres ko sete kapmetutue nir nga sete marosuri, ko kami kapviter vajan nga parveruse kami natu Sera nir. ⁷ Ko rengo murrun ngok kele, kami norman nga kamtotko, kaprrormi ko wor p̄irres suri nesen se kami rengo murru mauren ne martotko. Suri nir sete arterter erpe kami, ko rijrijen se Atua oto livö ne kamru kes, nga rengo nolo Atua nga m̄irres, ni p̄ilai mauren

tevi kamru. Ko ngok, kaposuri nesen se kami, puloli sete nanu san puto ore verusen se kamru.

Norrormien se kerr pivi ko wor sansan

⁸ Bevinvini ore nale suk. Kami kalesia jile, norrormien se kami pivi sansane, ko kaprorrmi lululweni kami. Kapmerrmerreni lululweni kami pirpe niaken nir, ko nolo kami pian ngatan. ⁹ Daron nga jinibb muloli m̄isij tevi kami, ko sete kapkele lweni kele. Daron nga jinibb m̄irij m̄isij tevi kami, ko sete kapkele lweni kele, pijki. Kami kaplai lweni nale nga m̄irres tevi jinibb nga mirpok, suri daron nga Atua miveruse kami, ko ni emrreni p̄irij p̄irres tevi kami. ¹⁰ Naul On owra 'Jinibb nga mimrreni mauren nga m̄irres ko mimrreni purnge p̄irres tetajer setemun p̄ikerkeris. ¹¹ Ni p̄ilngi tweni sel nga m̄isij ko puloli murrun nga m̄irres; ko tetajer pipej mauren nga mumolmol ko p̄iplak ko wor p̄iterter nga putor sweri. ¹² Suri Numal Atua tetajer oklu van ji jinibb nga marsorsan nir ko ok-runge verusen ser, ko ok-sir duren tevi nir nga marloli m̄isij.' ¹³ Poro kapok-loli murrun nga m̄irres ko sete san orongwose pulokloksi kami ren, ejki. ¹⁴ Ko poro daron sapon jinibb nir arloli kapal suri bbong kamloli murrun nga m̄irres, ko ngok kaprunge p̄irres kobbong. Ko sete kapmetutu, ko sete kaprorrmi p̄elake nir. ¹⁵ Kaploli Kristo pivi Numal se kami, ko kaploli ni puwowomu re norrormien se kami. Ko kami kaptiriv tetajer nga kaplai lweni weli nale tevi jinibb san, poro san pususi tevi kami puwra "Suri sev kamtori Kristo renge norrormien se kami?" Ko kami kapviter nga kapwerai lweni weli nale tevi. ¹⁶ Ko kapjiljilwer tevir renge murrun nga mumolmol nga demat muto ren, ko tetajer kaploli murrun nga musorsan nga norrormien se kami sete p̄iwer lokloksi kami suri. Renge sel

ngok puloli jinibb parmanun renge nale nga marsij nga marwerai, suri sel nga kamvijuri se Kristo evi pa sel nga mumomsawos m̄irres. ¹⁷ Ko erres kobbong nga parvirrali nik nga kumloli nanu nga m̄irres san, poro evi marongen se Atua. Ngok erresres ma easi poro nga parvirralim suri nanu nga m̄isij nga kumloli.

Kristo emij pa suri kami

¹⁸ Kristo emij pa suri kami. Emij vesan kobbong ko sete mia-mij kele, nga p̄ilai tweni nololien se kami. Jinibb nga musorsan emij suri kami nga sete kamsorsan, nga p̄ilai lweni kami van ji Atua. Renge mauren sen iel ngatan, nir arevji pini; ko Atua ololi emaur luwi kele renge mauren nga mivi ne melrin. ¹⁹ Ko nem̄i Iesu evan ji nem̄in nga marlik renge naim ne nekaijen ko ewerwer tevir. ²⁰ Ngok lartul nga marong tweni Atua daron nga Noa m̄imajinge drav sen. Ko Atua nolon epriv temijpal ko etriv nir, ko nir sete arosuri. Ko renge drav ngok gortien nga welili san, erpe nir owil kobbong, nga Atua miwilwil se nir renge drav se Noa daron nga muloli iel ngatan murrun ko jinibb jijle armij. ²¹ Nuwi ngok nga tuwi evi nelesien ne baptaes nga m̄ilai mauren tevi kerr lelingenok. Ko baptaes ngok sete evi nga pirrawe tweni nijorjor re nibe kami, ko evi nga rijrijen se kami tevi Atua sete orongwose p̄iwer lokloksi kami suri. Ko baptaes ngok evi nga putor sweri derteren nga p̄ilai mauren tevi kami, suri Atua ololi Iesu Kristo emaur luwi kele renge mijen. ²² Ko ean pa renge melrin e ko elik renge devjen rres ji Atua. Ko Atua ololi anglo tevi jinibb nga marlelep tevi numal nir ne melrin parsusi nisen pian mare.

4

Murru kami p̄inije ko wor

¹ Daron nga Kristo m̄ilik iel ngatan, ko ornge esij renge niben.

Ko renge iok, kami kele kaplai norrorrmien ngok nga puloli kapterter, suri nir nga marunge m̄isij renge niber setemun arloli nololien. ² Ko ngok, p̄itipatun lelingen, setemun kapmarong norrorrmien nga marsij parto ore kami. Ko kaplai ma nanu nga mivi se Atua puto ore kami. ³ Kamlokloksi daron elep pa womu nga kamloli sev nga jinibb ne vare nir marloli. Tuwi kamok-loli esij tevi nesevin, kamloli nanu nga m̄isij, ko kamok-minmin nga batu kami p̄ilenglang. Ko evter vajin re sel nga kamlot van ji atua m̄inij nir. ⁴ Jinibb ne vare nir artaol elep suri setemun kamkorti tevir renge sel ser nga marsij, ko iok ko ololi marworwor suri kami ren. ⁵ Ko nir parwerai tweni mauren ser re no Atua nga m̄itriv nga p̄iwer suri lat nga puto suri tevi jinibb nga marmij ko jinibb nga marmaur. ⁶ Iok ko ololi nosp̄en nga m̄irres mian pa ji nir nga marmij osuw. Daron nga marmaur ko artor sweri nekaien ko armij sere, erpe jinibb jijle nir. Ko arwerwere nosp̄en nga m̄irres tevir nga puloli liken ne nem̄in nga m̄irres ser pirpe Atua.

Jinibb ne majingen nga m̄irres p̄elak se Atua

⁷ Rramini mori pa daron san nga nanu ne iel ngatan parjijki. Re iok kaploli lilane ko wor norrorrmien se kami pumolmol ko p̄im̄erer, ko kapok-lot ko wor. ⁸ Ko mare re nanu jijle, kapmerrmerreni lenglengen wor kami pilep, suri merrenien orongwose putor ore nololien pilep. ⁹ Tetajer naim se kami p̄itp̄ir nga neturvitan rreknga jinibb tama san p̄isil van loloim, nga sete nolo kami p̄isij suri kele. ¹⁰ Ko re Atua nolon nga m̄irres, elai derteren lele tevi kami nga kaploli majingen sen. Ko kaplai ko wor derteren ngok nga piwilwil se kami. ¹¹ Poro kapokwerwer, kapwerai tweni ko wor nale se Atua. Ko poro kapwilwil se jinibb, ko kaploli ko wor re derteren nga

Atua m̄ilai tevi kami. Ko renge murrun ngok nise Atua pian mare tevi nanu jijle nga marivi se Iesu Kristo, pianan pijpari tuwi ngok vini. Pirpok.

Kaprunge p̄isij daron sapon re nibe kami suri kamivi jinibb se Atua

¹² Selek nir, sete erres kaptaole nanu nga marsij nga marok-ini nga parrowrrowe kami, suri nanu ngok nir parok-pelari lululwi ko. ¹³ Ko erres nga kaprunge p̄irres erpe kamwilwil se Kristo rengen nga m̄isij sen. Ngok puloli kapwun saute neiren sen daron nga nalol nga m̄irres sen p̄irmali e. ¹⁴ Poro jinibb parij p̄isij tevi kami suri kamivi jinibb se Kristo, ko kaḗir, suri ngok eviseni nga Nem̄in ngok ne melrin nga mivi se Atua evini pa iel ngatan ji kami. ¹⁵ Ko jinibb nga ma mokrevji jinibb, rreknga mivevna, rreknga mutor otvi nale nesesreien, rreknga jinibb nga mieses nanu van re majingen se jinibb m̄inij nir, nir ko Atua pia-tor vitrangir suri. Ko sete erres nga kami san pipal suri murrun nga mirpok. ¹⁶ Ko poro kami san pipal suri bbong ni evi kalesia, sete pimanun, ko pusurövi ko wor Atua suri nise Kristo nga muto pa renge kami. ¹⁷ Ko daron evini nga Atua p̄itipatun nga p̄iwer suri lat nga puto suri tevi jinibb nir; ko womujnen ni puloli tevi jinibb sen nir. Ko poro p̄itipatun tevi kerr, ko 'pia-irpese re nir nga sete marosuri nosp̄en nga m̄irres se Atua?' ¹⁸ Ko nale se Atua owra 'Poro p̄iterter re Atua p̄ilai mauren tevi jinibb nga marres nir, ko nir nga sete marosuri ni ko arok-loli esij, rrek sel pijki rragrrag.' ¹⁹ Ko ngok, nir nga Atua mimarong nga parunge p̄isij renge niber, parlingi ko wor mauren ser renge nevre Atua nga rijrijen sen muto, ko parloli ko wor murrun nga m̄irres tetajer.

5

Nale tevi Elta nir

¹ Inu numrreni ßelai nale san tevi kami elta nir. Inu kele nuvi elta san, ko nulesi Kristo tevi metek daron nga ni murnge misij reнге niben. Ko inu nutur eterter nga bokorti reнге mauren nga mïrres reнге melrin nga Kristo pilai pia-rremali. Ko nuwrai eterter tevi kami nga ² kapmetmete pïrres nir nga Atua mïlair tevi kami, pirpe jinibb ne sipsip nga mok-metmete mïrres sipsip sen nir. Ko kaptor lilaner pïrres, ko nolo kami pïr suri majingen pirpe nga Atua mimrreni. Ko sete erres nga kaploli suri bbong kammerreni nevöt pivitan ren. Ko kaploli majingen pirpe nga nolo kami purnge pïrres rengen. ³ Sete norrorrmien se kami pian mare pïlak tevi nir nga kammetmete nir, ko kapviseni ma sel nga musorsan mïrres tevi sipsip nir nga nir para-vivitu suri kami rengen. ⁴ Ko daron nga Kristo, Numal nga muwowomu re jinibb nir nga marmetmete sipsip nir pïrmali, ko kami kapa-tor sweri nowli kami nga mïrres pïlak nga sete orongwose mia-sij nabong sapon.

⁵ Ko reнге murrun ngok kele, kami mïelakel, kaposuri ko wor nir nga martera. Nolo kami pian ngatan ko kapwilwil se lulweni kami, erpe Naul On muwra 'Atua etre nir nga markowkowrire, ko ok-wilwil se nir nga nolor mian ngatan.' ⁶ Kaplingi kami van ngatan ji Atua nga derteren sen milep temijpal, ko ni piassusi kami van mare re daron mawos sen nga ni kobbong mïlengi.

⁷ Kaplinglingi norrorrmien se kami nga muwlu pïlak tevi ni, suri tetajer ok-rrorrmï kami.

⁸ Kaptur pïterter, ko kapmetmet. Devje nuval se kami, Demij, okwolu rrerrale kami erpe bae san nga numer mïaji milep, epejpej jinibb nga puwun totoklai.^B ⁹ Kaptur ore pïterter. Kamrongwose nga reнге lat sapon iel ngatan, kerr sopor

rrampal suri nise Kristo, osorsan erpe nga kami kamtor sweri. ¹⁰ Ko Atua ok-wilwil se kerr tetajer reнге nalol nga mïrres sen, ko everus kerr nga rrapan rrapkorti tevi Kristo reнге mauren nga mïrres pïlak re melrin nga sete mia-suw nabong san. Kaprunge pïsij beblen kobbong, ko vitunen Atua puloli kapterter, kapsorsan pïrres, ko pilai derteren tevi kami ko pususture kami pirpe duru nai san nga sete orongwose putoto. ¹¹ Ko loten suk, nga derteren jïjle puto reнге nevren ko pa pijpari tuwi ngok vini. Pirpok.

Bongsi nale se Pita

¹² Naul suk nga welili ngel, Silas oli tevi kami. Silas erpe kalesia tasi kerr nga inu mosuri. Numrreni bowrai tweni nga sel nga Atua mok-wilwil se kerr reнге nalol nga mïrres sen evi sel weretunen, ko kaptori pïterter. ¹³ Ko nir ne Naim On ne Bapilon^C nga Atua mïlengi arwera erres tevi kami. Ko natuk kele Mak owra erres tevi kami. ¹⁴ Kapwera erres tevi kami lululwi tevi merrenien ko demat. Ko ngel evi loten suk, nga demat puto tevi kami jïjle nga kamivi jinibb se Kristo.

^B 5:8 Erpe iel, Pita orrongrrongvi Demij erpe laeon, ko suri laeon ejki iel, namlingi bae, nga puloli mining ne nale se Pita piplari piñerer. ^C 5:13 Nais ngok Bapilon evi nale teptepi san, ko owra puwra Rom.

**Naul Erwen nga
PITA
Muli
Batu nale nga
mivsivseni lut nga
parmeteni naul ngel
puto suri**

Pita oli naul sen erwen ngel van ji kalesia p̄etp̄eti nir. Re wosenen jinibb nevisvisenien sopor arlik nga nevisvisenien ser sete arsorsan, ko kalesia sopor arvijurir renge murrung nga marsij ser. Ko Atua putorrlai nir (2:1-22). Daron nga jinibb nga marirpok nir marini ji kerr, ko kerr rraprrul totkoni ko wor nosurien se kerr, ko murrung nga marres nir.

Pita owra erres tevi nir

¹ Inu Saemon Pita nuvi aposol ko jinibb ne majingen se Iesu Kristo. Nuwrai erres tevi kami nga nosurien se kami m̄irres p̄elak mirpe bbong nga kem. Nosurien ngok kamlai suri murrung nga musorsan se Iesu Kristo nga mivi Atua ko m̄er nga mokla mauren tevi kerr. ² Ngel evi loten suk, nga Atua p̄irij p̄irres suri kami renge nalol nga m̄irres sen, ko p̄ilai demat pilep tevi kami suri kamrongwos pae Atua ko Numal se kerr Iesu Kristo.

Atua everus nga kapivi jinibb sen

³ Atua renge derteren sen elai nanu jikle tevi kerr, evter nga orongwos rraplik renge mauren nga musorsan m̄irres. Ngok eplari ji kerr suri rramrongwose Iesu Kristo, ngok jinibb nga miveruse kerr nga rrapkorti renge nisen nga mian mare ko mauren nga musorsan sen. ⁴ Re iok ko ololi nga m̄ilai tevi kerr rijrijen sen nga marlelep ko nga marres nir, nga puloli kaprongwose kapwolu lingi murrung nga m̄isij ne

iel ngatan, murrung nga marmermerreni nawon nanu nir. Murrung ngok ela mijen. Ko kapini rrapkorti vajin re murrung nga m̄irres se Atua. ⁵ Ko suri iok ngok ko, kami kapp̄elak ko wor pilep nga kapla kele murrung nga musorsan m̄irres puto tevi nosurien se kami; musuw, ko kapp̄elak tweni kele nga norongwosien puto tevi murrung nga musorsan m̄irres se kami, ⁶ musuw, ko kapp̄elak tweni kele murrung nga kapwer ore sev nga kami kobbong kammerreni, puto tevir. Musuw ko kapp̄elak tweni kele murrung nga marok-rrul totoni nolor mipriv, puto tevir. Musuw ko kapp̄elak tweni kele murrung nga muon m̄irres puto tevir. ⁷ Musuw ko kapp̄elak tweni kele murrung nga kapmerreni tasi kami puto tevir. Musuw ko kapp̄elak tweni kele murrung nga kapmerreni lenglengen jinibb jikle nir puto tevir. ⁸ Nanu ngok nir arivi nanu nga parto ko wor ji kami; ko poro parto pilep ji kami, ko ngok nibe kami pus, ko wene kami putoe, suri kamrongwose Numal Iesu Kristo. ⁹ Ko jinibb si nga nanu ngok nir sete marto renge mauren sen, erpe jinibb san nga meten mumot nga sete orongwose puklu van ngasu; ko emali pae nga Atua m̄irrawe tweni nololien sen nga muloli womu.

¹⁰ Ko niko, tasik ko jojik nir, suri Atua otobbtobbu pa kami ko everus pae kami nga kapivi jinibb sen, kami kapp̄elak pilep kele wor nga kaploli nanu ngok pivi weretunen renge mauren se kami. Poro kaploli pirpok, ko sete kama-vitan nabong san. ¹¹ Ko renge murrung ngok puloli sel pimetet tevi kami nga kapsil van loloim renge batun vanu ne tuwi ngok vini se Numal Iesu Kristo nga mokla mauren tevi kerr. ¹² Kami kamrongwos pae sev nga mowrai ngok, ko kamlingi norrorrmien se kami oto eterter renge weretunen nga kamlai; ko inu sete mea-tibbtibbot kele nga bowra

lwenir kele tetajer.

¹³ Nulesi mirpok osorsan kobbong nga bololi, nga bowni malum nanu ngok nir e tevi kami daron nga memaur malume. ¹⁴ Suri nurongwose, otomori bemij, ko belngi kurtweni nibek ne mijen ngel, erpe Numal se kerr Iesu Kristo owrai pa limjer tevik. ¹⁵ Ko niko beplak pilep ko wor nga belngi sel sopor parto metmet tevi kami nga kaprrormi iok ngok nir rengen re daron tetajer. Ko poro inu bemij vajin, ko kami kaptur tetajer renger.

¹⁶ Daron nga namwerai tweni tevi kami nga Iesu Kristo Numal se kerr derteren sen otoa ko pia-luwi kele vini, ko sete namlai nale ngok rengen sel, ejki, ko kem namlesi mawose tevi mete kem nga niben mumor nga mumor lenglengen. ¹⁷ Daron nga Atua Tata mususi nisen van mare ko muloli moron mumor vaseni, kem namlik ko, ko namrunge drrelan san nga miplari rengen moron ngok mare vini nga muwra "Ngel evi natuk le nga memrreni lenglengen e, nuir temijpal wor suri." ¹⁸ Kem mawos ko namrunge drrelan ngok nga miplari rengen melrin vini, daron nga nampitevi rengen botwen nga muon ngok. ¹⁹ Nanu ngok nir arloli nga kem namrongwose kele erres nga nale se propet nir arweretun, ko erres kapmurrong surir pirres. Suri nale se propet nir erpe moron san nga mumor rengen nemalik. Ko pumor pijpari nga moju nutrin pia-pelari, ko nat pia-rin vajin rengen nolo kami, rengen nabong se Kristo nga ni pia-luwi vini rengen.

²⁰ Ko ngel evi norrorrmien nga milep san nga kaprongwose, nga sete san orongwose pisan puwra suri nale san nga muto rengen Naul On, poro Nem̄in On sete ewilwil sen rengen. ²¹ Suri nale se propet nir sete eplari rengen nir bbong norrorrmien ser, ejki, ko arvijuri wor derteren nga mivel ji Nem̄in On vini daron nga marlai nale nga mivel ji Atua vini.

2

Jinibb nevisvisenien gerisen

¹ Renge m̄eri Isrel nir tuwi, propet ne gerisen sopor arlik tevir. Ko pirpok kele, jinibb nevisvisenien ne gerisen sopor parpelari rengen kami. Arongwose parvisviseni silveni nevisvisenien gerisen nga marsij milep tevi kami nga murongwose pulokloksi kami. Arongwose parlingi kurtweni Iesu Kristo nga mivi Numal ser nga miwilwil se nir rengen nololien ser. Renge daron wela ngok, nir luwi kobbong parlokloksi lweni nir. ² Ko jinibb pilep kele parvijuri nir rengen murrun nga marsij perper ser ngok. Re murrun ser ngok jinibb pilep parij pisij tere sel ne nale weretunen. ³ Jinibb nevisvisenien gerisen ngok nir nolor evnae nevöt, ko parloli kapwulir pilep daron nga marvisviseni kami e nale gerisen ser. Ko tuwi jer pa Atua owra suri lat nga pia-to suri tevir, ko orrorrm̄i nga pulokloksir. Atua sete ematur, ko ni pia-lokloksir ko, pirpe nga ni muwrai pa nga puloli ko. ⁴ Ramrongwose nga Atua otorrlai pa anglo nga marloli nololien ko nir; ewirr nir van ngatan jer ko ekai totkonir arlik rengen nemalik, pian pijpari nabong nga Atua piawera suri lat nga puto suri tevi jinibb nir. ⁵ Ko rramrongwose nga re daron se Noa, Atua olokloksi jinibb nga marsij ne tuwi nen nir. Ololi vanu orron ko nanu jikle armij. Ko emetmet lilane bbong Noa tevi nir ebut kele. Noa evi jinibb nga mokvisviseni mauren nga muon ko m̄irres tetajer. ⁶ Ko rramrongwos kele e nga Atua otorrlai jinibb ne ngaim nga Sotom ko Gomorra nga musli nuru tevi nabb. Ololi erpok nga pilai norrorrmien tevi nir nga para-vitu, ko piviseni sev nga pia-pelari kele tevi jinibb jikle nga marsij. ⁷ Rramrongwose nga Atua emetmet lilane Lot nga mivi jinibb nga m̄irres. Suri Lot ornge esij elep rengen murrun nga jinibb nga marsij

marloli. ⁸ Jinibb nga mumomsawos ngok elik tevi lartul ngok nir, ko oklesi murru nir, ko okrunge nale ser, ko nabong jikle kobbong okrunge esij elep suri. ⁹ Nanu ngok nir arviseni nga Numal Atua orongwos p̄itkai tweni jinibb nga marres nir parjikie renge nanu nga marrowrrower; ko nir nga sete marres, orongwose purrul totkonir pijpari nabong nga milep nga Atua pia-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb nir, ¹⁰ ko putor vitrangi nir nga marok-loli murrun nga marsij nga nir kobbong marmerrreni, ko nir nga marungasi Atua.

Murrun nga m̄isij se jinibb sapor

Jinibb nevisvisenien gerisen ngok nir nolor ean mare lenglengen. Sete armetutu nir nga marlik renge melrin, ko arok-rij kele esij tevir. ¹¹ Ko anglo nir nga maran mare ko, derteren ser milep wor m̄iasie jinibb nevisvisenien gerisen ngok nir, ko nir armetutu ko sete arongwos parij p̄isij tevi nir renge no Atua. ¹² Jinibb nevisvisenien gerisen ngok nir arirpe bbong nanu rrum ko nga marerri ko mariak tweni bbong nga jinibb parrul totonir ko parevji pinir. Nir ngok arij tere sev nga nir sete marongwose; ko para-jijki pirpe nanu rrum ngok ko nir. ¹³ Nowlir nga marloli jinibb marunge m̄isij renge niber evi nga nir kele para-runge p̄isij. Daron nga marloli limjer nanu nga marsij nir nga nir kobbong armerreni, ko arir kele wor. Nir arloli kammanun ko arlokloksi kami; arini arlik korti tevi kami re nanen, ko daron ngok kele kobbong arok-loli silveni esij. ¹⁴ Daron nga marmeteni nesevin san, ko sete arongwose parmeteni nawone, ko armerreni parloli p̄isij ko pa tevi. Tetajer arloli nololien, ko sete arunge evter wor. Arteka kerasi nir nga batur mijkie van re nimet. Arvisviseni nir lweni nga nolor parvevna. Ko nale se Atua eplari pa nga muto pa ji nir, nga para-van re nejijkien ko suri.

¹⁵ Arlinglingi sel nga mumomsawos ko arsarr. Arvijuri sel se Balam nga mivi natu Boso. Ni emrrreni temijpal nevöt nga murrormi p̄ilai renge sel nga m̄isij, ¹⁶ ko dongki sen ewer ore nga sete puloli. Dongki ngok erij tevi erpe jinibb, ko ewer ore murru lenglengen sen.

¹⁷ Jinibb nevisvisenien gerisen ngok nir arirpe mete nuwi nga mimes pa, ko arirpe nabor nga ling nga milep muwi sisamise. Atua ololi lat san oto metmet pa terair nga mimalik nga mimalik. ¹⁸ Arok-rij nale lenglengen ne kowkowrien nga pususture norrormien nga marsij nga jinibb mimmreni nanu ne niben kobbong. Renge murrun ngok arongwose parkerkerasi jinibb nga mara-lingi kurtweni bbong murrun ne nemalik nir, ko pirvei nir paran parlengleng kele. ¹⁹ Jinibb nevisvisenien gerisen ngok nir arok-werai tevi jinibb nir nga parivel sisarow; ko nir lweni sete arivel sisarow, ko arivi ma demij maur re murrun nga pulokloksir. Sete arivel sisarow rragrag, suri daron nga murrun san m̄ilai tweni jinibb san nga sete orongwose putor ore, ko m̄ernen ko erpe demij maur ko pa renge murrun ngok. ²⁰ Jinibb san nga murongwose m̄irres Iesu Kristo Numal se kerr, evel lingi pa murrun ne iel ngatan nga muloli ni murrokitkit. Ko poro vitunen pian kele ko p̄isarr kele renge murrun ngok nga nanu ngok parwowomu kele e ni, ngok nekaien se morok p̄isij kele wor p̄iasi nekaien nga muto womu ren daron nga sete murongwose wore Iesu. ²¹ Erres p̄elak renge jinibb nga mirpok san nga poro pa sete purongwose sel nga musorsan ko nale nga muon, asie nga ni murongwose ko mivijuri beblen bbong, mian ko mivel lingi kele mirpok. ²² Murru jinibb nga mirpok eviseni nga nale ngok ewretun nga muwra 'Guli olwi kele van orroi lweni sev nga mulu tweni.' Ko eviseni kele nale ngok nga muwra 'Berp̄er nga muwokwok

olwi kele van eþelpalos luwi kele renge laplap.’

3

Rijrijen tweni daron nga Iesu pia-luwi kele e vini

¹ Selek nir, ngel evi naul suk erwen tevi kami. Renge naul suk nga eru ngok nomok-lai nale nga puwni kami, nga puloli norrorrmien se kami pusorsan þirres. ² Numrreni kaprrorrmii tutune nale nga propet nga maron nir marwera tweni pa tuwi ko, tevi nesesreien se Numal Iesu Kristo nga aposol nir marlai tevi kami. ³ Ko ngel evi norrorrmien nga milep san nga kaprongwose, nga re nabong nga vitu ngel nir, jinibb sopor parini nga murrur pimrreni sev nga m̄isij. Nir parsopsop tevi kami ko parrowrrowe nosurien se kami. ⁴ Parsusi parwera “Ai, pirpese le vajin? Rijrijen sen owrai pa nga pivini, ko ean ngabe pae? Birterawarrens se kerr, artevnir pa osuw, ko sete nanu san ermmali wor. Etipatun tuwi jer pa evini ejpari lelingenok, ko nanu jikle arsorsan bbong erpe nga marto.” ⁵ Arij erpok ko arkikiorore metali re nanu san, ngel: Renge tuwi jer pa Atua erij, ko melrin ko dan orpelari. Ela nuwi ololi dan e, ko dan ermmali. ⁶ Ko erpok kele, ela nuwi ko olokloksi dan, re daron se Noa. ⁷ Ko melrin ko ngatan nga morto lelingenok, nale se Atua emetmet ore nuru, ortiriv ko vajin nga nabb pia-ani nuru. Nale ngok purrul totkoni pianan pijpari nabong nga milep nga Atua pia-wera suri lat nga pia-to suri tevi jinibb nga marsij nir, ko puloli nir para-jijki suri.

⁸ Selek nir, lut san kele nga kaprrorrmii jipari, erpel: Sia evi nuvasngavöl vesan (1000) osorsan kobbong tevi nabong sansan renge nelesien se Numal. ⁹ Jinibb sopor arrorrmii Numal se kerr ololola þelak nga sete ololi rijrijen sen eplari engavil; ko sete erpok. Okloli norrorrmien sen epriv nga þitravi kami,

suri sete emrreni nga jinibb parjijki. Emrreni ma nga jinibb jikle parieni norrorrmien ser suri nololien ser.

¹⁰ Ko nabong se Numal se kerr þirrmali pirpe nga jinibb venao mivini, renge daron nga kerr sete rramrongwose. Ko renge nabong nga milep ngok, drrela nanu nga milep þiap mare, ko melrin pijijki. Nabb nga m̄in milep þiani moju nir van ko parjijki, ko ngatan kele tevi nanu jikle nga marto ren parjijki.

Bongsi nale

¹¹ Suri pianan ko nanu jikle ne iel ngatan parjijki pipok, ko kami kapmetmet ko wor mauren se kami þirres. Kami kapon ko wor, ko murru kami þirres jikle re nanu þetþeti nga kamloli. ¹² Kaptirive nabong nga Atua pia-vini ren, ko kapmajing tweni nga nabong ngok pivini pingavil. Daron ngok, nabb þiani nanu totoklai ne melrin parjijki, ko moju parliv. ¹³ Ko Atua owrai pa nga nabong sapon pialingi ngatan ko melrin nga mimerr, nga murrun nga musorsan m̄irres kobbong puto ren. Ko rramok-tiriv rijrijen sen ngok.

¹⁴ Ko selek nir, kerr jikle rramtiriv tweni nabong se Atua. Ko daron nga kamok-tiriv tweni nanu ngok nir parremali, kami kappelak ko wor pilep nga kaploli mauren se kami puwokwok þirres renge no Atua, ko kaplik renge demat. ¹⁵ Numal se kerr nolon epriv temijpal nga mokteravi kerr. Ko erres nga rraplesi murrun sen ngok evi sel se kerr nga rraplesi mauren ren. Tasi kerr nga rrammerreni ngok Pol oli naul san tevi kami nga musþe iok kele, renge norongwosien nga Atua m̄ilai tevi. ¹⁶ Tetajer re naul sen nir oksuþe suri nanu ngok nir. Ko lat sopor re naul se Pol nir eterter nga jinibb parongwose. Jinibb nga sete batur mivter, ko jinibb nga norrorrmien ser sete musorsan, arieni murru nale ngok enije, erpe marok-loli pa re nale nga marto pa sapon renge Naul On. Re

murrun ngok nir arlokloksi lwenir,
ko para-jijki ko suri.

¹⁷ Ko selek nir, kamrunge pa nale
nga puwni kami. Re iok, kapmetmet
ko wor p̄irres; poro pijki, ko nir
ngok nga sete martori murrun nga
musorsan tarevei kami rengo nale
gerisen ser nga tuloli taka-tor jabble
lat nga m̄irres nga kamtur e, ko
tuloli takvitan.

¹⁸ Tetajer, kerr rraplik ko wor ko
rrapimare kele rengo liken se kerr
rengo sel nga rraprongwos rurrngi
merrenien se Iesu Kristo, Numal
se kerr ko m̄er nga mokla mauren
tevi kerr, nga mok-wilwil se kerr
rengo nolon nga m̄irres p̄elak. Teta-
jer rrapsturövi Kristo ko rraposuri,
p̄itipatun lelingenok pianan pijpari
tuwi ngok vini. Pirpok.

**Naul nga
JON
Muli Womue
Batu nale nga
mivsivseni lut nga
pargeteni naul ngel
puto suri**

Rrek Jon nga muli naul ngel evi Jon nen nga muli nospen nga mirres ivajin, ko nga milesi kele bori sen ko muli tweni mivi naul nga vitu jer nen renga Naul On nga Mimerr. Ko naul ngel nga rramveruse Naul (rrek Leta) nga Jon muli womue, ni oli van ji kalesia petpeti nir. Ko ni owra batu merrenien oto ji Atua, ko kerr rrapmerrmerreni wor kerr ko. Ko erpok orongwos kerr rrapasie murrun nga marsij ne iel ngatan.

Nale ne mauren

¹ Namulul tevi kami suri Nale ne mauren nga muto pa tuwi musuw, ko Atua mia-loli nanu jikle vajin. Namrunge mauren nen ko pa ko namlesi ko pa tevi mete kem mawos. Nammeteni ko namjipari nevre kem e. ² Daron nga Atua miviseni mauren nen, kem namlesi ko pa, ko namwerai tevi kami suri mauren nga muto tuwi ngok vini tevi Atua Tata, nga muloli kerr rramrongwose vajin. ³ Sev nga namlesi pa ko namrunge pa, namwerai tevi kami kele, puloli nga kami kappitevi kem kele renga gortien se kem tevi Atua Tata ko Natun Iesu Kristo. ⁴ Ko namuli erpok nga neiren se kerr pokres kemkañe.

Atua evi moron

⁵ Ko ngel evi nospen nga namrunge pa ji Natun Iesu ko namwerai vajin tevi kami: Atua evi moron, ko nemalik ejki rres nawon ji ni. ⁶ Ko niko, poro kerr rrapwerai rramloli gortien tevi ni, daron nga murru

kerr muto re nemalik kobbong, rramkerkeris ko sete rramok-loli osorsan tevi weretunen. ⁷ Ko poro murru kerr puto re moron, pirpe Atua milek pa re moron, rramok-loli gortien tevi kerr sisamis, ko drra Iesu Kristo Atua Natun okrrawe tweni kerr renga nololien jikle.

⁸ Poro rrapwerai nololien se kerr ejkie, rramok-kerkerasi lweni bbong kerr, ko weretunen ejki ji kerr. ⁹ Ko poro rrapwera tweni nololien se kerr tevi Atua, rramrongwose erres nga Atua puloli sev nga mumomsawos ko pilai tweni nololien se kerr ko pirrawe tweni kerr renga sel nga marsij. ¹⁰ Ko poro rrapwera "O, kerr sete rramloli nololien te", ngok erpe rramwera "Atua ekerkeris kobbong", ko nale sen ejki ji kerr.

2

Kristo nga mokpitevi kerr

¹ Nomok-uli naul ngel tevi kami, natuk nir, nga jikle totoni norrorrmien se kami nga sete kaploli nololien kele. Ko poro kami san puloli kele pirpok, ko jinibb nen oteo nga pirij tevi Atua Tata nga pilai mauren tevi kerr, evi Iesu Kristo nga mumomsawos. ² Ko Kristo esan evi jinibb nga pitlasi nololien se kerr, suri mijen sen. Ko sete nololien se kerr kis kobbong, ko nololien se jinibb jikle ne iel ngatan.

³ Ko poro rraptori totoni nale se Atua, ko ngok rramrongwose erres nga rramrongwose ni. ⁴ Poro jinibb san puwra "O, nurongwose ni", ko sete otori totoni nale sen, morok ekrekris, ko weretunen ejki ji ni. ⁵ Ko si nga moktori totoni nale sen evi ni nga merrenien se Atua muto jile pa jin musuw, suri emreni Atua elep. Ko renga nanu san rramrongwose nga rramkorti pa tevi Atua, ngel: ⁶ Si nga muwrai nga mukorti pa tevi Atua, murrun pusorsan ko wor tevi murru Iesu Kristo.

Nale nesesreien nga mimerr

⁷ Selek nir, nale nesesreien nga moli tevi kami ngel sete emerr. Ejki, evi nale nga mītra pa san, etipatun daron nga kamivi rrongvi kalesia e. Nale nga mītra ngel evi nale nga kamrunge pa musuw. ⁸ Ko nuwretun, nale nga moli tevi kami emerr kele. Suri lelingenok nemalik evanan pa pijijki, ko moron weretunen omor pa. Eplari pa erpok rege liken se Kristo ko re kele liken se kami.

⁹ Isi nga muwra ni elik pa rege moron, ko mungasi tasin, osorsan erpe nga ni mīlik malum re nemalik mivini mijpari lelingenok. ¹⁰ Isi nga mimrreni tasin elik pa rege moron, ko nanu san ejki kele nga puloli mēnren pivitan van re nololien kele. ¹¹ Ko si nga mungasi tasin elik re nemalik, otong nawon ko sete orongwose lat nga mivel ren, suri nemalik ololi meten orrorr.

¹² Natuk welili nir, nulul tevi kami suri Atua etlasi pa nololien se kami suri Kristo. ¹³ Tata nir, nulul tevi kami suri kamrongwos pae ni nga mīlik pa tuwi musuw. Melakel nir, nulul tevi kami, suri kabböt ore pa nemāin nga mīsij ko kamtorrlai.

¹⁴ Natuk welili nir, nulul tevi kami kele, suri kamrongwose Atua Tata; tata nir, nulul tevi kami, suri kamrongwos pae ni nga mīlik pa musuw rege daron nga womujnen. Melakel nir, nulul tevi kami suri kamterter; nale se Atua emaur rege nolo kami pa, ko kabböt ore pa nemāin nga mīsij ko kamtorrlai.

¹⁵ Sete kapmerreni iel ngatan ko nanu nga marivi ne iel ngatan. Poro kapmerreni iel ngatan, ko sete kamrongwos kapmerreni Atua Tata, ejki. ¹⁶ Suri nanu jijle nga marivi ne iel ngatan, nga nolo jinibb mīlai, ko marlesi ko marmmerreni, ko nanu jijle nga jinibb mīr ko nolon mian mare suri, sete san evel ji Atua Tata vini; totoklai eplari rege iel ngatan kobbong. ¹⁷ Ko ngatan ngel ko nanu jijle nen nga jinibb nen marmmerreni arok-jijki. Ko si ma nga

mokloli marongen se Atua pīlik ko wor tetajer pijpari tuwi ngok vini.

Devje nuval se Kristo

¹⁸ Natuk welili nir, sete mia-periv nga iel ngatan pusuw. Erpe kamrunge pa nga devje nuval nen se Kristo pia-vini; ko lelingenok, devje nuval se Kristo elep pa marpelari musuw. Ko ngok rramrongwose nga sete mia-periv iel ngatan pusuw. ¹⁹ Devje nuval ngok nir, womu arlik rege gortien se kerr. Ko sete arivi kalesia weretunen, ko arivel lingi kerr. Poro parweretun nga marpitevi kerr rege gortien se kerr, ko parlik ko wor tevi kerr; ko ejki. Ko suri arivel lingi pa kerr, ko eplari erres nga sete nir san rege nir ngok evi jinibb weretunen rege gortien se kerr.

²⁰ Ko kami ma, Kristo, Jinibb On se Atua, elai pa Nemāin On tevi kami osuw; ko kami jijle kamrongwose. ²¹ Niko muloli nuli naul ngel kele tevi kami. Sete suri kamrrelenge sev nga mivi weretunen, ejki. Nuli naul ngel tevi kami suri kami kamrongwos pae weretunen, ko kami kamrongwose nga gerisen sete orongwose piplari rege weretunen.

²² Ia, ko jinibb si evi botgerisen? Jinibb nga mokwerai nga "Iesu sete evi Kristo nga Atua mukoni". Mēnren ko evi devje nuval nen se Iesu Kristo, nga mutur telure Atua Tata ko Natun Iesu. ²³ Nale ngok evi weretunen, suri daron nga jinibb mutur telure Natu Atua, ko otur telure Atua Tata kele ko pa, ko Atua Tata sete eptevi ni. Ko jinibb nga muwrai tweni nga muosuri Natu Atua, Atua Tata kele eptevi ni.

²⁴ Erpok, kaplingi nolo kami tetajer re nale nga kamrunge womujnen e pa musuw. Poro kaplingi nolo kami tetajer re nale ngok, ko kaplik korti tetajer tevi Atua Natun ko Atua Tata. ²⁵ Ko ngel le evi merrenien nga ni muwra pia-lai tevi kerr, mauren nga muto tuwi ngok vini.

²⁶ Nuli nale ngok van ji kami tweni nir nga marwera parkerkerasi kami kapan re nololien nga marsij. ²⁷ Ko kami ma Kristo ejivreni pa Nem̄in sen re kami. Ko sete kama-pej kele mun m̄er san nga pivisviseni kami, suri Nem̄in oto pa re kami osuw, ko okvisviseni kami suri nanu jijle. Ko sev nga mivisviseni sete evi gerisen, evi weretunen jerjer. Kaposuri nevisvisenien nga Nem̄in m̄ilai tevi kami, ko kaplik korti tevi Kristo.

²⁸ Pirpok, natuk nir, mauren se kami pukorti ko wor tevi Kristo. Ko pirpok, daron nga pia-rremali e, ko norrorrmien se kerr oto eterter pa. Setemun rrama-manun ko setemun rrama-teptepi renge non re nabong nga milep nga pia-vini e. ²⁹ Kami kamrongwos pae nga sel se Atua omomsawos kobbong. Ko ngok ma, kamrongwose kele nga nir jijle nga marok-loli nanu nga mumomsawos arivi natu Atua.

3

Kerr rramivi Atua natun

¹ Kaplesi merrenien nga milep nga Atua Tata m̄ilai tevi kerr! Merrenien sen elep p̄elak nga miveruse kerr Atua natun. Ko weretunen rramivi pa natu Atua. Erpok ko, suri jinibb ne iel ngatan nir sete arongwose Atua, ko niko nir sete marongwose kerr. ² Selek welili nir, rramivi natu Atua pa osuw. Ko sete eplari wor erres nga rrapa-irpese. Ko kerr rramrongwose nga daron nga Kristo piplari e, kerr rrapa-irpe ni, suri renge daron ngok rrapalesi momsawose ni renge mete kerr. ³ Ko jinibb si nga moklingi nolon m̄iterter renge Kristo mirpok, okloli lweni ni owokwok kele, erpe nga Kristo kele muwokwok.

⁴ Si nga mokloli nololien, erpe otor otvi pa nale nesesreien se Atua. Suri sel ne nololien erpok ko, nga martor otvi nale nesesreien se Atua. ⁵ Ko kamrongwose nga Kristo eplari pa nga p̄ilai tweni nololien se kerr; ko nololien san ejki ji ni. ⁶ Jinibb

nga mauren sen mukorti tevi Kristo setemun okloli nololien. Ko jinibb nga marok-loli nololien sete arlesi wose Kristo, ko sete arongwose ni.

⁷ Natuk welili nir, sete kaploli jinibb parkerkerasi kami. Si nga mokloli sev nga mumomsawos, ni omomsawos, erpe kele nga Kristo mumomsawos. ⁸ Ko si nga mokloli nololien evi se Demij. Suri Demij ololi nololien sen oto pae, etipatun re daron nga iel ngatan setewor miplari e. Suri nololien se Demij muto pa, evi batun nga Iesu Atua Natun mivini kele nga pulokloksi sev nga Demij muloli.

⁹ Si nga mivi natu Atua setemun mia-loli nololien tetajer, suri wenen se Atua emaur rengen. Ko sete orongwose puloli kele nololien tetajer, suri evi pa natu Atua. ¹⁰ Rramrongwose rraplesi wose p̄irres si nga marivi natu Atua ko si nga marivi natu Demij mirpel ngel: Si nga sete mokloli sev nga mumomsawos rreknga sete mokmerreni tasin, sete evi natu Atua.

Rrapmerrmerreni kerr

¹¹ Nos̄pen nga kamrunge m̄itipatun re nga kamivi womu kalesia e erpel: rrapmerrmerreni wor kerr ko. ¹² Sete rrapirpe Ken. Ni evi se nem̄in nga m̄isij, ko erevji pini tasin Apel. Suri sev Ken mirevji pini Apel? Suri, sev nga Ken mokloli arsi, ko sev nga Apel mokloli, arres. Ko niko muloli Ken mungasi Apel suri, ko mirevji pini.

¹³ Tasik ko jujuk nir, sete kaptaol daron nga jinibb ne iel ngatan nir marungasi kami. ¹⁴ Rramrongwose nga rramasi pa renge mijen ko rramini re mauren. Rramrongwose erpok suri rrammerreni tasi kerr nir. Si nga merrenien sen mijkie elik malum renge sel ne mijen. ¹⁵ Si nga mokungasi tasin evi m̄er nga mokrevji pini jinibb. Ko kamrongwose nga jinibb nga mirpok sete elai wor mauren nga muto tuwi ngok

vini ko. ¹⁶ Ko ngel le eviseni kerr nga merrenien erpese: Kristo emarong pa nga mimij suri kerr. Ko kerr rrapmaronge kerr kele ko wor nga rrapmij suri tasi kerr nir. ¹⁷ Ko poro jinibb nga joron milep p̄ilesi tasin nga joron san mijkie, ko ololi nolon okul tevi tasin, ko suri sev puwrai nga merrenien se Atua oto jin? ¹⁸ Natuk welili nir, merrenien se kerr sete pivi nale kobbong ko rijen; ko pivi merrenien weretunen ko wor, nga rramok-loli musorsan renge mauren se kerr.

Norrormien se kerr nga m̄iterter re no Atua

¹⁹ Erpok, rramrongwose nga rramivi jinibb ne weretunen, ko ngok ma orongwose puloli norrormien se kerr p̄iterter reno no Atua. ²⁰ Sete rraprormi nale sev nga norrormien se kerr mokrormi nga mokwer lokloksi kele bbong kerr rengen. Suri Atua ean wor mare easi norrormien se kerr, ko orongwose nanu jijle. ²¹ Ko selek welili nir, poro norrormien se kerr sete mokwer lokloksi kerr, ko rrapan ji wor Atua ko, nga nolo kerr sete pimtutu. ²² Ko poro rrapvijuri sel nga ni m̄ir ren, ko rraposuri nale nesesreien sen, rramrongwose rraplesi sev nga rramngoni ji ni. ²³ Nale nesesreien se Atua owrai erpel, nga rraposuri Natun Iesu Kristo, ko rrapmerrmerreni kerr pirpe Kristo muwrai pa tevi kerr. ²⁴ Si nga mokosuri nale se Atua elik korti tevi Atua, ko Atua okorti tevi ni. Ko suri Nem̄in nga Atua m̄ilai tevi kerr pa, rramrongwose nga Atua elik korti pa tevi kerr.

4

Nem̄in ne weretunen ko nem̄in ne gerisen

¹ Selek nir, propet elep marok-ivel ko marok-wera "O inu ma Nem̄in se Atua elik re inu". Ko sete erres nga kaposuri nir jijle. Kaprrowrowe nir ko wor ko kaplesi poro nem̄in nen eplari ji Atua rreknga

ejki. Suri propet ne gerisen elep marivel sarrsarr iel ngatan. ² Kapa-rongwose pia-irpel ko poro nga evi Nem̄in se Atua; nir nga marok-supe nga daron nga Iesu Kristo mivini iel ngatan niben evi jinibb rres erpe kerr, nir ngok Nem̄in nga miplari ji Atua oto pa ji nir. ³ Ko jinibb nga mokwera "Daron nga Iesu mivini iel ngatan, niben enije", ko morok Nem̄in nga miplari ji Atua ejki ko muto rengen ngok. Nem̄in nga muto jin ngok evel ji devje nuval se Kristo ko vini. Rramrunge pa nale nga ni pia-vini, ko lelingenok elik tevi pa kerr iel ngatan osuw.

⁴ Ko natuk nir, kami kamivi pa jinibb se Atua. Ko kabböt ore pa gerisen se propet ngok nir osuw, suri Nem̄in nga muto renge kami ngok, derteren nen easi nem̄in nga muto re jinibb ne iel ngatan nir. ⁵ Jinibb gerisen ngok nir aroki-ivel arsupe suri norrormien ne iel ngatan, suri arivi pa jinibb ne iel ngatan. Ko jinibb nir armurronge nir, suri nir kele arivi jinibb ne iel ngatan kobbong. ⁶ Ko kerr ma rramivi jinibb se Atua, ko nir nga marongwose Atua arok-murronge kerr. Ko nir nga sete marivi jinibb se Atua, sete arongwose parmurronge kerr. Renge sel ngok ko, rramrongwose nga isi evi nem̄in ne weretunen ko isi evi nem̄in ne gerisen.

Batu merrenien oto ji Atua

⁷ Selek nir, rrapmerrmerreni wor kerr ko, suri merrenien evel ji Atua vini. Si nga merrenien muto jin evi pa natu Atua ko orongwose Atua. ⁸ Ko si nga merrenien mijki jin sete orongwose Atua, suri batu merrenien oto ji Atua. ⁹ Ko Atua eviseni merrenien sen tevi kerr nga mukoni Natun sansan bbölbölmivini iel ngatan, nga puloli sel se kerr nga rraplai mauren renge ni. ¹⁰ Merrenien erpel: sete evi nga kerr rrammerreni Atua, ejki. Atua ko wor emrreni kerr elep, ko okoni

Natun nga pivini pimij nga ðitlasi tweni nololien se kerr.

¹¹ Selek nir, suri Atua emrreni kerr elep erpok, niko kerr kele ko wor rrapmerrmerreni lululweni kerr. ¹² Jinibb san setewor elesi Atua nabong san. Ko daron nga rrammermerreni lululweni kerr, ko Atua elik vajin liven e kerr, ko merrenien sen oto jile pa ji kerr osuw.

¹³ Atua elai pa Nemñin sen tevi kerr, ko ngok rramrongwose erres nga rramkorti erres tevi Atua, ko Atua okorti tevi kerr. ¹⁴ Rramlesi pa nga Atua Tata se kerr mukoni Natun mivini nga mñisre nololien se kerr, nga ðilai mauren tevi kerr jinibb ne iel ngatan. Ko rramok-werai nga nanu ngok evi weretunen. ¹⁵ Si nga muwrai tweni nga Iesu evi Natu Atua, Atua okorti tevi ni, ko ni okorti tevi Atua. ¹⁶ Ko kerr rramrongwose ko rramosuri merrenien nga milep nga Atua mimrreni kerr rengen.

Atua evi batu merrenien, ko si nga moklik rengen merrenien oklik korti kele tevi Atua, ko Atua oklik korti tevi ni. ¹⁷ Daron nga merrenien se Atua oto jile pa erpok ji kerr osuw, ko rrapa-tur ðiterter rengen nabong nga Atua pia-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb nir, suri mauren se kerr iel ngatan osorsan pa tevi Kristo. ¹⁸ Jinibb nga mimrreni Atua setemun orongwose pimtutu. Daron nga merrenien se Atua muto jile pa ji kerr musuw, ko oji tweni vajin metutuen. Ko jinibb nga mokmetutu nga Atua putor vitrangi, rrekma merrenien se Atua setewor oto erres jin.

¹⁹ Kerr merrenien se kerr oto pa, suri Atua emrreni lenglengen wor kerr womujnen. ²⁰ Si nga muwra "O inu numrreni Atua", ko mungasi tasin, evi jinibb ne gerisen kobbong. Sete orongwose pimrreni Atua nga ni sete mñilesi re meten, poro ni sete pimrreni tasin nga ni mñilesi pa musuw re meten. ²¹ Ko ni le nale nesereien nga Kristo muwrai tevi

kerr, muwra jinibb nga mimrreni Atua pimrreni kele wor tasin ko.

5

Rramasie murru iel ngatan

¹ Si nga muosuri nga Iesu evi Kristo nga Atua mukoni, evi pa natu Atua. Ko si nga mimrreni Atua Tata, emrreni natun kele. ² Poro rrapmerreni Atua pilep, ko rrapokvijuri nale nesereien sen, ko ngok ma evi sel nga rramrongwose nga rrammerreni natun nir kele. ³ Poro rrapmerreni Atua, ko ngok rrapvijuri nale nesereien sen. Ko nale nesereien sen sete eterter nga kerr rrapvijuri. ⁴ Suri kerr jijle nga rramñiak pa ji Atua, rramrongwose rrapasie murru iel ngatan. Ko sel nga rrapasie iel ngatan erpel: rramok-asi suri rramosuri Iesu. ⁵ Sete jinibb elep arongwose parasie murrun nga marsij ne iel ngatan, nga parloli pusorsan. Jinibb nga muosuri nga Iesu mivi Natu Atua kobbong orongwose ðiasi.

Sev nga Atua muwrai suri Iesu

⁶ Iesu Kristo evi jinibb nga mivini; ko nuwi nga marpptaes ni rengen ko drran nga mñiseser daron nga mimij e, ko erpe nanu ngok ko orviseni ni. Sete nuwi kobbong nga miviseni ni, ko nuru korti, nuwi ko drran nga morviseni. Ko Nemñin On kele okwerai tweni nga Iesu evi Natu Atua, ko Nemñin On ngok evi pa weretunen. ⁷ Nir itul nga martur tevi Iesu: ⁸ Nemñin On, nuwi nga mipaptaese, ko drran nga mñiseser daron nga mimij e. Ko nir itul ngok arwera nanu sansan kobbong. ⁹ Ko rramosuri sev nga jinibb marwerai; ko sev nga Atua muwrai ma easi kele wore nanu nga jinibb muwrai. Ko nanu itul ngok arivi nanu nga Atua muwrai tweni Natun. Rrek rraposuri ko wor. ¹⁰ Ko si nga muosuri Natu Atua otori ko pa nanu nga Atua muwrai rengen nolon osuw. Ko si nga sete muosuri Atua erpe owra "Atua ekrekris kobbong", suri

sete osuri nanu nga Atua muwrai tweni Natun. ¹¹ Ko ngel evi nanu nga Atua muwrai, nga ni elai mauren nga muto tuwi ngok vini tevi kerr; ko mauren nen oto ji Natun. ¹² Si nga muosuri Natun re nolon ela pa mauren nen. Ko si nga sete muosuri Natu Atua re nolon setewor ela mauren nen.

Mauren nga muto tuwi ngok vini

¹³ Nuli naul ngel tevi kami nga kamosuri nise Natu Atua, nga kaprongwose nga kamlai pa mauren nga muto tuwi ngok vini ko sete mia-suw nabong sapon. ¹⁴ Ko daron nga rramini re no Atua nga rraplot e, norrorrmien se kerr eterter pa. Ramosuri nga poro rrapngoni nanu san ji ni nga musorsan tevi marongen sen, ni purnge verusen se kerr ko. ¹⁵ Ko suri rramrongwose nga ni ornge pa verusen se kerr; ko niko rramrongwose kele nga nanu jijle nga rramngoni ji ni arivi pa se kerr osuw.

¹⁶ Poro kami san p̄ilesi tasin puloli nololien nga sete p̄ivi nololien nga pia-lai ni van re mijen, ni pulot ko wor suri tasin ngok. Ko Atua p̄ilai mauren tevi tasin nga muloli nololien ngok. Ko nololien nga mok-lai jinibb van re mijen oto wore, ko sete nuwra kaplot tevi Atua suri iok, ejki. ¹⁷ Murrun jijle nga sete marsorsan arivi nololien, ko sete nololien jijle arterter p̄elak. Nololien otoo nga sete mok-lai jinibb van re mijen.

Bongsi nale

¹⁸ Rramrongwose isi nga m̄iak ji Atua sete okloli nololien tetajer, suri Iesu Natu Atua okmetmete, ko nem̄in nga m̄isij sete orongwose pij-pari ni.

¹⁹ Rramrongwose nga kerr ngel, rramivi jinibb se Atua. Ko nir p̄etp̄eti nga martur renge sel ne iel ngatan arlik renge derteren se nem̄in nga m̄isij.

²⁰ Ko rramrongwose nga Natu Atua evini pa iel ngatan, ko elai

pa derteren tevi kerr nga rraprongwose Atua weretunen. Ko mauren se kerr okorti tevi Atua nga mivi weretunen, suri mauren se kerr okorti pa tevi Natun Iesu Kristo. Ngok ko Atua nga mivi weretunen, ko ngok ko mauren nga sete murongwose pusuw nabong sapon.

²¹ Natuk nir, kapmetmet lululweni kami p̄irres, sete kaplengleng kapvijuri atua gerisen nir.

**Naul Erwen nga
JON
Muli
Batu nale nga
mivsivseni lut nga
pargeteni naul ngel
puto suri**

Jon olul kele, ospe suri merrenien ko weretunen. Ko olul van ji 'lekter' san ko 'natun' nir, ko rrek iok ni owra puwra meling kalesia (jos) san.

Nale Womujnen

¹ Inu le nga mevi m̄erwomu ne Naim On, nuwra erres tevi nik, lekter san nga Atua mutobbobbue nik, ko nuwra erres tevi natum kele nir. Inu numrreni kami elep, suri rramkorti renge nale weretunen. Ko sete inu kis kobbong, nir jijle nga markorti renge nale weretunen armerreni kami erpok, ² suri weretunen nga muto pa ji kerr ko puto kele tevi kerr tetajer.

³ Ngel evi loten suk tevi kerr nga rramlik renge nale weretunen, ko rramok-merreni jinibb nir. Atua Tata, tevi Iesu Kristo Natu Atua, porok-la se kerr tevi nolo nuru nga m̄irres, ko porrorrmi kerr, ko porlai demat tevi kerr.

Weretunen ko merrenien

⁴ Inu nurnge erres nga m̄elesi natum nir sopor marok-vijuri nale weretunen, erpe nga Atua Tata muwrai pa tevi kerr musuw. ⁵ Ko lekter, inu numrreni bowrai kele tevim nga kerr rrapmerrmerreni kerr pilep ko wor. Inu sete nuli nga bea-werai nesesreien nga mimerr kele san tevim, ejki. Nesesreien ngok, rramrunge pa womujnen osuw. ⁶ Ko murrun nga rramok-merrmerreni lenglengen kerr e, ngok evi nga rrapvijuri nesesreien nga Atua muwrai. Nesesreien se Atua ngok rramrunge pa osuw

daron nga rramrunge nale nga m̄irres womujnen, nga muwra mauren se kerr puwun saut ko wor renge murrun nga rrapok-merrmerreni kerr pilep.

⁷ Jinibb ne gerisen elep pa marivel karkar iel ngatan musuw. Nir ngok sete arok-werai nga, daron nga Iesu Kristo mivini iel ngatan, niben erpe jinibb rres kobbong. Nir nga marirpok arivi jinibb ne gerisen mawos, ko arivi devje nuval se Kristo. ⁸ Kapmetmet nga taktor jabble sev nga kamp̄elak tweni, ko kapa-lai wor nowlin p̄etp̄eti.

⁹ Jinibb si nga mivel ngasu ko sete mivijuri nale nesesreien se Kristo, Atua sete elik re mauren sen. Ko jinibb si nga mivijuri nale nesesreien se Kristo, Atua Tata tevi Natun Iesu Kristo, nuru korti orlik tevi renge nolon. ¹⁰ Poro jinibb san pivini ji kami ko sete owra visviseni nale se Kristo, ko sete kaplai pian loloim se kami. Poro jinibb nga mirpok pivini, ko sete kapwerai erres tevi. ¹¹ Suri jinibb nga puwrai erres tevi m̄ernen, ko erpe ni kele ko okkorti tevi renge majingen nga marsij sen.

Bongsi nale

¹² Nale elep nga bowrai tevi kami, ko numusus boli tweni renge naul. Ko norrorrmien suk oto eterter erpel, nga bea-vinuk kele bea-lesi kami, ko rrapa-jiljilwer spon. Renge murrun ngok kerr jijle rraprongwos rrapa-runge p̄irres pilep ren.

¹³ Jojim nga Atua mutobbobbue, natun nir arwerai erres wor tevi nik.

**Naul Itolin nga
JON
Muli
Batu nale nga
mivsivseni lut nga
parmeteni naul ngel
puto suri**

Jon olul kele, ko owra kalesia nir parwilwil se nir nga marok-ivel tweni parsupsupe Numal tevi jinibb nir. Ko oli van ji kalesia san nga nisen Gaeas, nga mivi burtur (lida) san, ko nga mokmetmete erres nir nga marok-ivel mirpok.

Nale womujnen

¹ Inu le nga mevi merwomu ne Naim On ko nuwra erres tevi nik Gaeas, nga memrreni nik milep.

² Selek, nurongwose osuw nga mauren som renge no Atua oto erres. Ko nomok-lot suri nga liken som puto pirres renge nanu jikle nga marres, ko nibem kele piterter. ³ Tasi kerr sopor arpelari pa osuw, ko arwerai nga nik kutur eterter nga kumtori nale weretunen ne nale nga mirres ngel, ko nga nik komok-vijuri nale weretunen tetajer renge mauren som. Daron nga mornge, ko nuir elep suri. ⁴ Daron nga mornge natuk nir marok-vijuri nale weretunen tetajer renge mauren ser, ngok ololi inu nuir kele wor easi nanu minij kele nir.

⁵ Selek, nik komok-tori majingen eterter. Ko tasi kerr ngok nga marinuk jim, poro arivi jinibb nga dis nar mia-jumjum bbong, ko nik komok-metmete nir erres. ⁶ Ko nir arwerai tweni pa osuw tevi kalesia ne iel nga nik kumrreni nir elep. Ko daron nga parivel lingi naim som, erres nga kuppitevir renge nanu jikle renge murrun nga Atua pir rengen, ⁷ suri lartul ngok nir arlinglingi siser suri majingen se Kristo kobbong, ko

sete arlai nanu san ji jinibb nga sete marivi kalesia nga partotori. ⁸ Erres nga kerr ma rraplai tevi lartul ngok nir sev nga nevrer marmumrrol ren, nga rrapmajing korti tevir renge majingen ser nga parwerai tweni weretunen.

Diotrepes ko Demitrias

⁹ Inu nuli naul san pa osuw van ji kalesia nga sisom. Ko Diotrepes orong tweni nale suk, suri emrreni pilngi lweni ni puwomu. ¹⁰ Ngok ma, poro bevinuk, ko bowrai tweni tevi mernen murrun sev nga ni mokloli, ko bowrai tweni nale gerisen nga ni mokwerai nga pok-lokloksi liken suk. Ko murrun setewor osuw iok. Sete orongwose pitkai kele tasi kerr ngok nir parini re naim sen; ko mare nen kele, okwer ore nir nga marwera partekair van re naim ser. Ko okoji tweni kele sele tasi kerr ngok nir renge Naim On.

¹¹ Selek, sete kupvijuri murrun nga misij. Kupvijuri murrun nga mirres kobbong. Si nga mokloli murrun nga mirres evi natu Atua. Ko si nga mokloli murrun nga marsij rrek setewor okorti tevi Atua nabong san.

¹² Ko Demitrias, jinibb jikle arokwerai ni evi jinibb nga mirres, ko nale weretunen se Atua kele eviseni nga ni osorsan. Ko inu kele nulai devjen sen nga nuwrai ni erres osorsan, ko nik kurongwose nga nale suk ngel evi weretunen.

Bongsi nale

¹³ Nale elep nga bowrai, ko sete numrreni boli tweni renge naul. ¹⁴ Ko norrorrmien suk oto eterter nga sete mia-periv rrek bea-lesim kele ko rropora-jiljilwer sapon.

¹⁵ Ngel evi loten suk, nga demat piptevi nik. Sele kerr nir nga iel arwerai erres tevim. Ko kupa-werai erres sisamis tevi sele kerr kele nir nga iok.

**Naul nga
JUT
Muli
Batu nale nga
mivsivseni lut nga
parmeteni naul ngel
puto suri**

Jut nga muli naul ngel evi tasi Jemes, ko niko evi tasi Iesu san. Ko ospe jinibb nevisvisenien gerisen, ko owra Atua putor vitrangi (panisem) nir. Ko owra kalesia nir parrul totkoni wor nosurien ser.

Jut owra erres tevi nir

¹ Inu Jut nuvi jinibb ne majingen nga Iesu mukonik, ko nuvi tasi Jemes. Nuli naul ngel tevi kami, ko nuwrai erres tevi kami nga Atua miveruse kami ko nga merrenien se Atua Tata miptevi kami, ko nga liken se kami muto m̄irres re Iesu Kristo. ² Ngel evi loten suk, nga Atua purrorrmi kami, ko nga puloli demat puto ji kami kele wor nga kalesia mauren se kami pian mare kele wor, ko nga murrun nga kapmerreni sele kami pimaaur p̄iterter kele wor.

Jinibb nevisvisenien gerisen

³ Selek nir, nurrorrmi elep nga boli naul ngel tevi kami tweni nosurien nga muto pa ji kalesia nir. Ko lelingenok nurnge erpe boli wor naul vinuk ji kami nga pususture norrorrmien se kami, nga puloli kaptur p̄iterter, ko kapirpe nato dosevin nga miverver ore natun tevi nale weretunen nga kamosuri pa musuw. Ngok nale weretunen nga Atua m̄ilai pa musuw, ko setemun mia-lai m̄inij kele, ejki. ⁴ Inu nurnge erpe jinibb nga martere Atua sapor arini pa arkorti kele tevi kami re gortien se kami nga kami sete kamrongwose. Nir ngok artori nale nga muwra 'rengge nolo Atua nga

m̄irres, ni ewilwil se kerr'; ko artur imare, ko arwera 'Niko, orongwos kerr rraploli tama nanu san, ko Atua sete mia-lolarsi kerr.'" Ko arok-loli murrun nga marsij nir ser vajin. Ko arwera kele sete armerreni Iesu Kristo, nga ni kele kobbong mivi Numal ko Atua se kerr!

Atua pia-tor vitrangi jinibb nevisvisenien gerisen nir

⁵ Nale ngok kamrongwos pae erres osuw, ko inu numrreni bowra lilane kele tevi kami. Daron nga Atua m̄ilai tweni m̄eri Isrel rengge vanu ngok Ijip, ko vitunen olokloksi nir nga sete marosuri, ko ololi armij. ⁶ Ko kaprrorrmi ko wor anglo nir nga sete marir nga partori nais nga mian mare nga Atua m̄ilai tevir, ko armerreni wor partori nais nga mian mare jer wor. Niko ololi marwolu lingi siser woswos. Atua ekai totkonir e dil delrrurr nga sete mia-maot nabong sapon, ko parlik rengge nemalik pijpari nabong nga milep nga Atua pia-tor vitrangir e. ⁷ Ko erres kaprrorrmi kele ngaim nga eru ngok Sotom ko Gomora, ko lat sapon nga marto mori kele nuru. Nir arlengleng kele erpe anglo ngok nir, ko arloli esij tevi nesevin ko arloli esij tevi nir lululweni kele; ko arla norongen nga m̄isij ne nabb nga m̄in nga sete orongwose pimij nabong san. Nanu ngok ok-viseni nelesien nga milep tevi jinibb, nga parmetutu.

Jinibb nevisvisenien gerisen arivi jinibb nga marij m̄isij

⁸ Ko lelingenok, nir ngok arok-loli erpok kele kobbong, arok-tere Atua. Armatur lesi bori ner ko artajer nga marloli murrun nga marsij rengge niber. Armusus Atua pimetmete nir, ko arij esij tere anglo nir ne melrin. ⁹ Ko numal se anglo ngok nir nga nisen Maekel, ni kele sete ololi erpok. Daron nga m̄ilat tevi demij suri nibe Moses nga nuru si nen p̄ilai, ko Maekel sete elngi ni van mare nga piwirr nale nga m̄isij tevi demij,

ejki, ko owrai bbong, “Numal Atua ðiwer orem!”¹⁰ Ko nir ngok ma poro sete arongwose nanu san ko rrek parij ðisij ko pa suri. Murru nir erpe nanu rrum nga norrorrmien ser mijkie ko arloli bbong nanu nga nir marmerrreni parlolir; ko murrun ser ngok kobbong oklokloksir.

Jinibb nevisvisenien arok-lokloksi jinibb

¹¹ Woi, kaplesi ta lartul lepel nir. Arvijuri sel se Ken nga tuwi ngok. Ko suri norrorrmien ne nevöt oto ðelak rengo batur, ololi artor jabble sel ser. Ko arvitan van kele re nololien nga Balam, muloli nir artor otvi nale se Atua erpe Kora, ko parajiki kele pirpe Kora.¹² Daron nga kamini kamser korti rengo nabong nga mïrres ðelak se kami, nir ngok arirpe nevöt nga milep san nga mutur ore sale, ko drrav san puwlu vini, ko ðires ren ko pimawor. Nir arrorrmi lwenir kobbong. Arirpe nat nga mimot milep nga ling mïlai vini ko sete mus rragrag. Arirpe kele duru nai nga re daron mawos nga ðilngi wenen, ko mutur nawon; ko jinibb arrangi tweni ko emijmij jer.¹³ Erpe daptap nga marlelep ne dis nga marerrre ko melabbser marut peleplari; nir kele murrur nga marsij arpelpelari arirpe melabbse dis ngok. Arirpe moju nga marvitan nga Atua mïlgi pa siser nga mimalik nga mimalik muto metmet terair.¹⁴ Ko Inok nga mivi ebutun re metka se Atam, nga tuwi pa muwrai tweni sel nga musorsan ngok tevir, nga muwrai muwra ‘Kaplesi, Numal Atua pia-rremali tevi anglo sen nga maron nir owun saut lenglengen¹⁵ ko pia-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb jikle nir, ko tevi nir kele nga marloli mïisij ko sete marosuri ko marij mïisij tevi nale nga mïisij nga marlai tevi Atua.’¹⁶ Nir ngok arivi jinibb nga marok-loli nale ko marij mïisij tetajer. Arvijuri norrorrmien nga mïisij ser ko arij melmelas ðelak, ko nale ser erpe neni rretrrun nga

puloli partor sweri bbong sev nga marmerrreni.

Nale nga puwnir

¹⁷ Selek nir, kaprorrmi ko wor nale se aposol se Iesu Kristo nir nga marlai tevi kami tuwi nga piviseni sev nga pia-rremali.¹⁸ Arwerai pa tevi kami nga rengo daron ne bongsi iel ngatan pusuw, jinibb sopor parmen keraji murru kami ko parvijuri murrun nga nir kobbong marmerrreni, nga sete mara-osuri rragrag Atua.¹⁹ Jinibb nga marirpök arongwose parloli kapsisamis, suri arvijuri norrorrmien ser, ko sete arvijuri Nemïn On.

Murrun nga parmerreni temijpal jinibb

²⁰ Selek nir, kami kapðelak ko wor nga kapini kapterter rengo murrun ne nosurien nga muwokwok mïrres nga miplari ji Atua. Kaplot ko wor ðiterter rengo derteren se Nemïn On.²¹ Ko kaplik rengo mauren nga merrenien se Atua muto tetajer tevi kami, daron nga kamok-tirive Numal Iesu Kristo nga mok-rorrmi kami nga ðilai mauren nga muto tuwi ngok vini tevi kami.²² Jinibb sopor nga nosurien ser sete eterter ko norrorrmien ser elele, ngok kami kaprorrmi ko wor.²³ Ko nir mïnij kele, kapwilwil ko wor ser erpe nga kapteseni twenir rengo nabb. Ko re nir sopor sel nga marsij ser arrul totkoni nir. Ko kaprorrmi nir, ko kaptelasi nololien ser. Ko kapmetmet ðirres nga nalol nga mïisij ser ngok tuloli takvitan re nololien ser.²⁴ Ko lelingenok, Atua sansan kobbong nga orongwose purrul totkoni kerr nga sete rrapvitan. Ni kobbong orongwos ðilai kerr van rraptur rengo non re melrin, nga norrorrmien se kerr ðir temijpal.²⁵ Atua ngok kobbong nga miwilwil se kerr ololi rramkorti tevi Iesu Kristo Numal se kerr nga rapsusi nise Atua pian mare, ko nga rrapwerai tweni nga ni evi Numal nga mian mare

ko mutori derteren ko nosrövien to-
toklai, m̄itipatun tuwi jer pa, mivini
mijpari lelingenok, ko pianan sete
orongwose pusuw nabong sopen.
Pirpok ko.

Bori se JON

Batu nale nga mivsivseni lut nga parmeteni naul ngel puto suri

Jon nga muli naul ngel rrek evi Jon nen nga muli nospen nga m̄irres ivajin. Daron nga ni etra sopon, m̄eri Rom nir arloli ni evan elik talev renge norour san nga nisen Patmos, suri okwera tweni nale se Iesu. Ko ie, ni elesi bori san, ko oli totoni. Norrorrmien nga milep nga miplari renge bori nen evi nga owretun derteren se m̄eri Rom nir elep, ko derteren se Atua elep asie wor. Ko niko sete erres nga kalesia nir parmetutu nga parwer tweni nise Iesu.

Nale elep ne Naul On Tuwi arremali renge naul ngel, ko arivi vajin nale teptepi nga jinibb m̄inij sete orongwos purongwose. San evi nale nga muspe Bapilon (batun 18), nga mujuji Rom. Ko nale owra Bapilon pivitan, ko iok osoni lweni norrorrmien se kalesia nir van mare. Ko nir partiriv tweni daron san nga pivini nga mijen pijki mun, dengen pijki mun, ko norongen nga misij pijki mun (21:4).

Nale nga miwer visviseni naul ngel

¹ Ngel evi naul ne bori se inu Jon. Nanu ngel nir, Atua evisenir tevi Iesu Kristo nga ni piviseni tevi jinibb sen nir sev nga sete ngasu para-pelari. Ko Kristo okoni anglo sen nga pivisenir tevi inu Jon, nga mevi jinibb ne majingen sen. ² Ko inu nuli tututweni nanu jikle nir nga m̄elesir, arto renge naul ngel. Arivi nale se Atua, ko arivi weretunen nga Iesu Kristo miviseni tevik. ³ Neiren renge m̄er nga mieveve naul ngel, ko

neiren renge nir nga marunge nale se Atua ngel nir, ko marosurir. Suri daron evini mori pa nga nanu ngel nir parpelari.

Jon owra erres tevi meling kalesia ebut

⁴ Inu Jon, nuli nale ngel tevi kami renge meling kalesia ebut nga kamlik rrale renge vanu ngok Esia. Ngel evi loten suk, nga Atua nga muwowomu tuwi jerjer, ko nga m̄ilik lelingenok, ko nga pilik tuwi ngok vini, tevi nem̄in ebut nga marlik liven renge nai seksakel sen, pilai demat sen puto tevi kami renge nalol nga m̄irres pelak sen. ⁵ Ko Iesu Kristo nga miwerwer tweni nale se Atua ko nga orongwos rrapvijuri, ni kele pilai demat sen puto tevi kami. Ni evi m̄er nga Atua muloli mimaur luwi kele wowomue re mijen. Ko ni emetmete numal jikle nir ne iel ngatan. Ni emrreni kerr elep, ko drran nga m̄iseser etlasi tweni nololien se kerr, ololi rramiel sisarow vajin. ⁶ Ko ni ololi rramivi numal, ko rramirpe kele jinibb nga marok-sulsul tevi Atua Tata sen. Ko tetajer rrapsumsi nisen pian mare temijpal, ko sete rrapmosi nga rrapwera tweni nga derteren sen ean mare temijpal. Pirpok ko.

⁷ Ko ngok kaplesi sete mia-periv nga pirrmali renge nabor nir vini, ko namet jikle puklu pimteni. Ko renge daron ngok, nir nga maruni sir rengen ko jinibb jikle ne iel ngatan parunge pisij ko parting daron nga parlesi e. Pirpok ko.

⁸ Numal Atua owra "Inu nuvi batu nanu jikle, ko nuvi kele bongsi nanu jikle." Atua ngok elik tuwi jerjer, ko elik malum lelingenok, ko pia-lik pijpari tuwi ngok vini, ko evi Atua ne Derteren Jikle.

Nanu nga Jon mimatur kuluklu m̄ilesir

⁹ Inu Jon nga mevi tuwa kami suri nukorti pa osuw tevi Iesu ko nukorti tevi kami. Kerr jikle rrapatur pitertter renge norongen nga misij

nga rramrunge re niberr suri batun vanu se Atua. Ko arkoni tweni inu van re norour nga Patmos suri nomok-wera tweni nale se Atua ko nale se Iesu. ¹⁰ Ko renge nabong on se Numal, Nemñin sen orrul totoni inu. Ko sete epriv nurunge drrelan san renge durek nga mian mare temijpal, mirpe davö san. ¹¹ Ko owra “Kupuli tweni sev nga kumlesi, ko kuplai naul nen van ji meling kalesia ebut nga marlik renge ngaim ebut ngel nir, Epesas, Smana, Pekamam, Tuatira, Satis, Pilatelpia ko Laotisia.” ¹² Ko nurienik nga ßelesi si mñirij tevik, mian ko nulesi lat ebut nga marmajing nir e gol, nga laet parjinget rer. ¹³ Ko re liven ne nanu ngok nir, san erpe jinibb mawos, ori sunsun nga mipriv temijpal ervirvi ngatan erpe sunsun se batu numal nir. Ko netatuw sen armajinge renge gol, ko etatuwe re morkon. ¹⁴ Ko jomro batun arow titis arirpe numow, ko meten oror erpe nabb nga muror. ¹⁵ Belan orinrin erres ðelak, ko drrelan erpe dis bburbbur nga mñirre renge botunmal. ¹⁶ Ko otori moju ebut renge nevren rres, ko renge jingon nesip nga muso renge devjen korti nuru eplari rengen vini. Ko non erinrin erpe nial nga muwosput. ¹⁷ Daron nga mñelesi ko nuvitan re ßelan, nurpe jinibb nga mimij. Ko ni esareni nevren rres eþparik ko owra “Sete kupmetutu, inu nuwowomu jerjer ko beavivitu jerjer kele. ¹⁸ Inu nuvi jinibb nga memaur. Womu numij, mian ko numaur luwi kele, ko setemun meamij kele. Ko derteren suk otoa nga bololi nir nga marmij parmaur luwi kele, ko nga ßela lweni jinibb re lat ne mijen. ¹⁹ Ngok kupuli tweni nanu nga kumlesir nga marpelari lelingenok, ko nga para-pelari vitunen. ²⁰ Kulesi moju ebut nga marto renge nevrek rres ngok nir, tevi lat ebut nga laet marjinget rer marmajing nir e gol? Nanu ngok nir nosþen ner arto wore, ko arto teptepi, nir le ngel: moju nga ebut ngok arivi

anglo ebut ne meling kalesia ebut, ko lat ebut nga laet marjinget rer ngok arivi meling kalesia ebut ko.”

2

Nale tevi kalesia nir ne Epesas

¹ Ko owrai tevik owra “Kupuli tweni nale suk ngel nir, ko kuplair van ji anglo se kalesia nir nga Epesas, ko kupwera “Nale ngel evel ji san nga mutori moju ebut renge nevren rres ko mok-ivel suri lat ebut nga laet marjinget rer. ² Nurongwose sev nga kamloli, ko nurrorrmi elep suri majingen nga milep nga kamloli ko norrorrmien nga mipriv temijpal se kami. Nurrorrmi sete kamñir rragrrag re nir nga marloli mñisij. Ko kamrrowrow pae ko kamlesi otvi nir nga marwera marivi aposol, ko gerisen ser eviseni nga marivi botgerisen bbong. ³ Nurongwose, norrorrmien se kami epriv. Jinibb arloli kamrunge esij renge nibe kami suri inu nisek, ko norrorrmien se kami sete evitan. ⁴ Ko nanu nga mñisij san oto liven renge inu ko kami, ngel: Setemun kammerreni inu erpe nga womu kamok-merrenik. ⁵ Ko ngok kaprorrmi þirres suri murrun nga mñirres nga kamvijuri tuwi, ko kapvijuri lilane lweni kele þirpe tuwi daron nga murrun nen mñitkai kami vini nga kamlesi wose moron. Ko poro sete kaprieni norrorrmien se kami renge sel nga mñisij nga kamokloli lelingenok, ko inu bevinuk ko ßela tweni jijle laet se kami. ⁶ Ko nanu san nga kamloli mñirres ngel: sete kammerreni murrun ne gortien se Nikolas, kamungasi nir erpe inu kele nungasi nir.

⁷ Si nga nolo boron mutoe, pumurrong lilane nale nga Nemñin On mñilai tevi kalesia nir. Ko tevi nir nga marevji devje nuval, inu bemarkonge parurroi wenen ne duru nai ne mauren nga mutur renge orsel nga mñirres ðelak se Atua.”

Nale tevi kalesia nir ne Smana

8 Ko owra tevik owrai “Kupuli tweni nale suk ko kuplai van ji anglo se kalesia nir nga Smana, ko kupwera “Inu nuwowomu jerjer ko bea-vivitu jerjer kele. Numij ko lelingenok numaur luwi kele. Kapmurronge sev nga mowrai. 9 Nurongwose norongen nga m̄isij nga kamlik ren, ko joro kami kele ejkie; ko weretunen joro kami elep. Nurongwose nale nga marsij nga morngwe nga nir marij tere kami, nir nga marwera marivi m̄eri Isrel ko marwera nawone. Naim ne verusen ser evi bbong naim nga marlote demij ren. 10 Sete kapmetutue nanu sopor nga parini ko parloli kaprunge p̄isij. Demij piwirre kami sopor van re naim ne nekaien nga purrowrrowe nir, ko kaprunge p̄isij nabong pisngavöl. Kaptur p̄iterter pian pijpari kapmij, ko bela mauren tevi kami pirpe nowli kami nga m̄irres. 11 Si nga nolo boron mutoe ko pumurrong lilane sev nga Nem̄in On muwra tevi kalesia nir. Nir nga marevji devje nuval, mijen erwen nga vitunen sete orongwos pijparir.”

Nale tevi kalesia nir ne Pekamam

12 Ko owrai tevik owra “Kupuli tweni nale suk ko kuplai van ji anglo se kalesia nir nga Pekamam, ko kupwera “Inu nga nesip nga muso rege devjen korti nuru miplari re jingok, nale suk le ngel: 13 Nurongwos pae lat nga kamlik ngok e Pekamam, lat nga Demij m̄isakel re nai seksakel sen. Ko nurongwose kamosuri malum inu eterter. Ko daron nga marevji pini Antipas, jinibb nga mokwerwer se inu ko mutur m̄iterter tetajer tevi inu iok ji kami, lat nga Demij m̄ilik e, ko sete kamvilvil ore inu. 14 Ko kamloli ma nanu sapon nga sete mumomsawos re metek. Kami sopor arvijuri malum sel ne tuwi erpe propet ngok Balam, nga muwrai tevi Balak nga p̄ikrekrasi m̄eri Isrel nir nga parurroi vison nga marsuli jile tevi demij ko nga parloli kele p̄isij tevi nesevin. 15 Ko erpok kele,

kami sopor arvijuri nale se gortien se Nikolas nir. 16 Ngok kaprieni kami re nololien se kami. Poro pijki ko sete mia-periv inu bevinuk ko bepalpal tere nir ngok tevi nesip nuval nga miplari re jingok. 17 Si nga nolo boron mutoe ko pumurrarrong lilane sev nga Nem̄in On muwrai tevi kalesia nir. Ko tevi nir nga marevji devje nuval, inu belai nanen san tevir nga muto teptepi re melrin, nga pirpe mana nga m̄eri Isrel nir marurroi tuwi. Ko belai kele nevöt nga muow titis tevi nir sisamis nga nais nga mimerr muto rengen ngok. Nais nga mimerr ngok, m̄er nga m̄ilai nevöt sen kobbong orongwose purongwose.”

Nale tevi kalesia nir ne Tuatira

18 Ko owrai tevik owra “Kupuli tweni nale suk ko kuplai van ji anglo se kalesia nga Tuatira, ko kupwera: Inu nuvi Natu Atua, ko metek oror orirpe nabb nga muror, ko belak orinrin erres p̄elak. 19 Nurongwose erres murrun se kami iok Tuatira, ko nurongwose merrenien ko nosurien se kami. Ko nurongwose nga kamok-majing nga kapwilwil se jinibb nir, ko nolo kami epriv temijpal nga sete orongwose kapvitan. Ko majingen se kami lelingenok erres kele easi majingen nga kamloli womue. 20 Ko nanu le san sete nuir tevi kami ren, ngel: Sete kamwer ore vinok nga muwra ni evi propet, ko ejki, ni erpe bbong nesevin nga m̄isij ngok Jesepel ne tuwi. Ko nevisvisenien sen ololi jinibb suk arlengleng nga marok-loli m̄isij kele tevi nesevin, ko arok-urroi kele viso nanu nga marsulsul jile e tevi demij. 21 Nulai daron evter tevi nga p̄ilesi wose ko p̄irieni lwani rege murrun nga m̄isij sen, ko ni omusus. 22 Ko suri iok, inu bela mesien nga milep tevi, bololi pimatur re maling. Ko ni tevi nir nga marloli m̄isij tevi bonevis parunge p̄isij lenglengen. Ko poro sete parienir re nanu nga marsij nga marloli tevi, ko bololi nanu nga mowrai ngok lelingen

wolok. ²³ Ko berevji pini kele natun nir, puloli kalesia nir parongwose, inu nurongwose nanu jijle nga muto re nolo jinibb ko norrorrmien se jinibb, ko bea-lai nowlin mawos tevi nir sisamis re murrun nga marloli. ²⁴ Ko nuwrai kele tevi kami m̄inij kele sopor ne ie Tuatira, kami nga sete kamvijuri nevisvisenien sen, ko nga sete kamrongwose nanu nga nir marwera evi 'nale teptepi se Demij', nuwra: Nurongwose kamtor sweri daron nga marterter evter, ko sete numrreni belngi kele soloslo nga murrow kele re kami. ²⁵ Ko numrreni kaptajer malum, ko kaprrul totoni sel nga m̄irres ngok p̄iterter pian pijpari daron nga bea-rremali kele e vini. ²⁶⁻²⁸ Ko belai derteren tevi si nga mirevji devje nuval ko mutur m̄iterter nga muloli sev nga memrreni mijpari bongsin. Dert-eren nen, inu nulai ji Tata suk, ko bea-lai tevi nir. Ko nir vajin parlik metmete jinibb ne vanu jijle nir tevi nai delrrurr. Ko parevjir e erpe nga nai delrrurr mipir worwor sospen dan. Ko bea-lai moju nutrin kele tevir. ²⁹ Si nga nolo boron mutoe, erres pumurrarronge p̄irres nale nga Nem̄in On moklai tevi kalesia nir.

3

Nale tevi kalesia nir ne Satis

¹ Ko owrai tevik owra "Kupuli tweni nale suk ko kuplai van ji anglo se kalesia nga Satis, ko kupwera: Ngel evi nale se inu nga motori Nem̄in se Atua ebut tevi moju ebut. Nurongwose murrun se kami erres, ko nurnge jinibb arok-wera, kam-maur bbong; ko ejki, rrek kami kam-mij pa. ² Ko kapmera kele, kaploli mauren se kami nga mutomori pimij pimaaur luwi p̄iterter. Suri inu nulesi nga majingen se kami setewor ar-res jijle renye nelesien se Atua suk. ³ Kaprrorrm̄i nevisvisenien nga marlai tevi kami, ko kaptur p̄iterter ren ko kaprieni kami renye nololien se kami. Poro sete kapmera luwi nga kaplik metmet, ko inu dea-vinuk

re daron nga kami takrrelenge, tia-sorsan tevi murrun jinibb venao. ⁴ Ko kami sopor iok Satis sete kamloli murrun nga m̄isij, erpe sunsun se kami sete arrokitkit. Kami ngok ko kapa-uri sunsun nga marow ko kaptutur tevik, suri kamrres ren. ⁵ Si nga mirevji devje nuval, ni ko parjuroi sunsun nga marow titis e nir, ko sete mara-la tweni nisen renye naul ne mauren. Ko bea-wera tweni renye no Atua ko tevi kele anglo sen nir nga ni mivi suk. ⁶ Ko si nga nolo boron mutoe, ko erres purnge ko purongwose sev nga Nem̄in muwrai tevi kalesia nir."

Nale tevi kalesia nir ne Pilatelpia

⁷ Ko owrai tevik owra "Kupuli tweni nale suk ko kuplai van ji anglo se kalesia nir nga Pilatelpia, ko kupwera tevir nga ngel evi nale suk, nga inu mon temijpal ko mewretun. Inu nutori totkoni ki ngok nga mivi se Devet tuwi, ko daron nga m̄etasi metali ko sete san orongwose p̄ikikior kele; ko daron nga m̄ekikior, ko sete san orongwose p̄itasi kele. ⁸ Ko nurongwose majingen se kami nga Pilatelpia. Nurongwose nga derteren se kami ewelili bbong, ko kamvijuri ma nevisvisenien suk, ko sete kamvilvil ore inu. Kaplesi, nutasi pa metali etp̄ir re no kami oto metmet nga sete san orongwose p̄ikikior kele. ⁹ Kaplesi, bololi nanu san tevi gortien ngok nir nga naim loten ser mivi naim loten mawos se demij nir. Nir arwera arivi n̄eri Isrel, ko arwera nawone. Ko bololi parini para-jipa vitan ji kami ko parsusi nise kami van mare, puloli nir parongwose nga inu numrreni kami. ¹⁰ Ko nuwrai eterter tevi kami nga bemetmet lilane kami re daron nga m̄iterter nga pia-pelari renye iel ngatan ngel nga purrowrowe jinibb nir, suri kamosuri nale suk nga mowra 'Kaptur p̄iterter tetajer, sete nolo kami pivitan.' ¹¹ Sete mia-periv bea-rremali ji kami. Ko kaptori totkoni p̄iterter sev nga kamtor sweri pa musuw, suri san tia-lai

luwe nowlin nga moro kami kapalai. ¹² Si nga mirevji devje nuval, ko inu bololi pivi nabur nga mīterter rengo Naim On se Atua suk, ko sete mia-jikie rengen. Ko bea-uli nise Atua suk rengen, tevi nise ngaim ngok kele se Atua suk, Jerusalem nga mimerr ngok nga Atua suk piakoni tweni re melrin vini iel ngatan. Ko bea-uli nisek nga mimerr kele puto rengen. ¹³ Ko si nga nolo boron mutoe, ko erres purnge ko purongwose sev nga Nem̃in muwrai tevi kalesia nir.”

Nale tevi kalesia nir ne Laotisia

¹⁴ Ko owrai tevik owra “Kupuli tweni nale suk ko kuplai van ji anglo se kalesia nga Laotisia ko kupwera, Ngel arivi nale suk nga nomok-wera pipok ko pa tevi rijien se Atua nir, ko nga nomok-wera tweni nale se Atua, ko nga orongwos jinibb pivijurik. Ko nuvi batbatu nanu jikle nga Atua mulolir. ¹⁵ Nurongwos alje majingen se kami. Kami sete kamirpe nuwi nga mututun, ko kami sete kamirpe nuwi nga mimemrrali. Erres p̃elak ma poro kampirpe nuwi nga mututun, rrek poro kampirpe nuwi nga mimemrrali. ¹⁶ Ko suri kamivi liven re nuru, ko nuvirngise kami, ko boltuv tweni kami. ¹⁷ Ko kami kamwera “Kem ma joro kem elep temijpal, sete nevre kem armurrol re nanu san.” Ko sete kamlesi wose nga joro kami mijkie, kamlik esij, kammalmal, ko kamivi metrrorr. ¹⁸ Ko nuwrai tevi kami, kapwuli gol nga m̃irres ji inu, puloli joro kami pilep. Ko kapwuli kele sunsun nga muow nga kapuri, ko puloli setemun kammalanun nga jinibb parlesi kammalmal. Ko kapwuli kele roi ne meter ji inu, nga puloli kapkulkulu luwi p̃irres. ¹⁹ Inu nomok-rij eterter ko nomoktor alje nir nga memrreni temijpale nir. Ko ngok, kaprrormi p̃irres ko kaprieni norrrormien se kami rengo nololien se kami. ²⁰ Ngok, kapmurrong, inu nutur nututi metali, ko nuverus. Poro si nga murnge

drrelak ko m̃itasi metali, inu bean re loloim sen ko noboraan korti. ²¹ Si nga mirevji devje nuval, ko bololi ni p̃isakel rengo nai seksakel suk rengo nelik, erpe inu kele nurevji pa devje nuval ko nusakel pa rengo neli Tata suk rengo nai seksakel sen. ²² Ko si nga nolo boron mutoe, erres pumurrarronge p̃irres nale nga Nem̃in On mokwera tevi kalesia nir.”

4

Nir nga rengo melrin arsurövi Atua

¹ Mian ko numatur lesi nanu kele san, ko nulesi metali san etp̃ir rengo melrin. Ko drrelan nga mornge womu, nga mirpe davö, erij luwi kele, ko owra “Kupini iel mare, ko beviseni tevim sev nga pia-pelari.” ² Ko derteren se Nem̃in On evini evesane ko orrul totonik. Ko iok rengo melrin nulesi nai seksakel san, ko san esakel ren. ³ Mernen non erinrin erpe nevöt nga morres ngel nuru, jasper ko kanilian, nga morsongsong. Ko liwaliw san oto rrale nai seksakel nen, nga m̃irinrin mirpe emral nga nulsen mirpe ro nai san nga miejejen m̃irres. ⁴ Ko nai seksakel ngavöl eru drromon ivij (24) kele arto rrale nai seksakel nen, ko birterawarrong ngavöl eru drromon ivij arsakel rer. Ko nir aruri sunsun nga muow ko aruri nuvan nga marivi gol re batur. ⁵ Ko navil okvil pelari rengo nai seksakel nen, ko belder drrelan orrorrorr ko ever. Ko womu re nai seksakel nen, nasul ebut aror, nga marivi nem̃in ebut se Atua. ⁶ Ko iok kele, nulesi nanu san erpe dis nga mivilvil ko m̃imerer m̃irres p̃elak.

Ko netun vanu ivij nga meter marto p̃etp̃eti re niber, re nor ko re durer, artur rrale nai seksakel nen. ⁷ Nga mutur womunen erpe laeon; nga mutur surie erpe buluk norman; nga suri kele e non erpe jinibb; ko nga vitu jer nen erpe numön ngel ikel, ko ete naben erpe nga purow. ⁸ Ko nir jikle nga ivij ngok, naber sisamis ouwon. Ko meter arto

ṗetṗeti re niber, vini vare e ko lolor e. Ko nat mīrin ko nat nga mupong, sete armosi nga parlai nubo, ngel: ‘Atua ne drromsen mare nga muon nga muon nga muon, ni elik tuwi pa, ko elik malum lelingenok, ko ṗilik kele tuwi ngok vini. Ni otori derteren jijle.’⁹ Ko netun vanu ivij nga arok-la nubo, arsurövi, artori, ko arwera erres wor tevi ni nga mimaur tuwi ngok vini, ko nga mīsakel rege nai seksakel. Ko daron nga marlai nubo nen,¹⁰ ko bīrterawarreg nga ngavöl eru drromon ivij nga arjipa armatur van ngatan re no ni nga mīsakel re nai seksakel, ko arsurövi ni ngok nga mīlik tuwi ngok vini. Ko aruri tweni nuvan ser ko artuwer van womu re nai seksakel e, ko arwera¹¹ “Numal Atua se kem! Nik kurreṣ nga parsurövīm, partorim, ko parlai derteren jile tevim. Suri nik kuloli nanu jijle nir, ko rege nik marongen som arpelari ko armaur.”

5

Naul nga marbbölji ore pa

¹ Mian ko nulesi naul san; ni nga mīsakel re nai seksakel otori re nevren rres. Arulul ṗetṗeti ren, devjen ko devjen, ko arlulngi jile pa, ko arla nabböl^A ko arwusi bongsin re lat ebut ko arbbölji ore pa.² Mian ko nulesi anglo san nga derteren sen milep. Ni erij, drrelan ean mare, ko owra “Ngok, si erres re ṗila tweni nabböl nga marbbölji ore naul ngok e, ko pieveve vajin?”³ Ko san ejki rege melrin ko rege iel ngatan ko rege ngatan nga muto van re melve ngatan ngel e, nga mīrres re pieveve naul nen rreknga pimteni lolon.⁴ Nuting lenglengen suri san ejki nga mīrres re pieveve naul nen ko pimteni lolon.⁵ Mian ko san rege bīrterawarreg nen nir owrai tevik, owra “Ete kupting! Kuplesi, Laeon nen nga rege metka se Juta, ngok metka nen nga milep

se Devet, ni erevji devje nuval, ko ni ko orongwos ṗila tweni nabböl nga ebut ngok ko pieveve naul.”⁶ Mian ko nulesi natu sipsip san^B otur liven ji ni nga mīsakel rege nai seksakel nga netun vanu nga ivij nga martur rrale tevi bīrterawarreg nir. Ko natu sipsip nen, nulesi erpe arevji pini womue. Batin ebut, ko meten ebut, nga marivi nemīn ebut se Atua nga ni mok-konir van re iel ngatan totoklai.⁷ Ko natu sipsip nga evan ko ela naul nen ji ni nga mīsakel re nai seksakel, re nevren rres.⁸ Ko daron nga muloli, ko netun vanu nga ivij nga ko bīrterawarreg nga ngavöl eru drromon ivij arjipa armatur van ngatan rege no natu sipsip. Nir jijle artori nevis tingting ser, ko besin nga marmajing gol e ko nga marwun saute nanu san nga mapun mīrres, ni ko evi verusen se jinibb se Atua nir.⁹ Ko nir arla nubo nga mimerr san, ni le: “Nik kurreṣ re kupla naul ko kupla tweni nabböl ko kupeveve. Suri nik arevji pinim, ko drram nga muwlu erpe sulsulen nga muwli tweni jinibb nir arivi se Atua, metka nga marivel rege botnaḗe nir, ko rege vanu nir, ko arivi jinibb nga marij nale ṗetṗeti nir.¹⁰ Ko kuloli arivi jinibb ne sulsulen som nir nga parmajing se Atua, ko nir parwowomu rege jinibb nir iel ngatan.”¹¹ Ko nulesi kele anglo elep nga elep, ko nurnge drrelar nga martur rrale nai seksakel, netun vanu nga ivij nga, ko bīrterawarreg nir,¹² ko arla nubo, drrelar ean mare, arwera “Natu Sipsip nga marevji pini, ni erres re ṗila derteren, nijor, norongwosien, ko nga partori, parsurövi, ko parsusi van mare!”¹³ Mian ko nurnge drrela nir jijle nga marlik re melrin, ko rege iel ngatan, ko rege ngatan nga muto van re melve ngatan ngel e, ko rege dis; nanu jijle nir nga marmaur iok jijle nir. Ko arla nubo, arwera “Ni nga mīsakel

^A 5:1 Nabböl evi nanu san nga marlai tuwi nga marbbölji ore naul e nga puloli jinibb nawon sete pieveve. ^B 5:6 Iesu

renge nai seksakel, ko Natu Sipsip, parsurövi nuru ko partori nuru ko parsusi nuru van mare, ko parlai derteren jile tevi nuru tuwi ngok vini.”¹⁴ Ko netun vanu nga ivij nga arij welir, arwera “Pirpok ko!” Ko birterawareng nir arjiol armatur van ngatan ko arsurövi.

6

Natu Sipsip ela tweni nabböl rengen naul

¹ Mian ko nulesi Natu Sipsip nen ela tweni nabböl^C nga womunen, ko nurnge drrelan san rengen netun vanu nga ivij nga, drrelan erpe belver, ko owra “Kupini!”² Ko nuklu ko nulesi os nga muow san. Ko jinibb san esakel ren, ko oke nevis, ko arla nuvan san tevi re batun. Ko ni ololi os sen owlu, ean epalpal re nuval. Ko tetajer okrevji devje nuval sen nir.

³ Mian ko Natu Sipsip ela tweni nabböl nga erwen nen. Ko nurnge drrela netun vanu nga erwen nen, owra “Kupini!”⁴ Ko os kele san owlu vini, nga musongsong. Ko ni nga misakel ren ela derteren nga pirvei nuval pivini iel ngatan, nga puloli jinibb nir parevrevji pinpini lululwenir. Ko arla nesip ne nuval nga milep san tevi.

⁵ Mian ko Natu Sipsip ela tweni nabböl itolin. Ko nurnge netun vanu nga itolin owrai owra “Kupini!” Ko nuklu, ko nulesi os nga mumotmot san. Ko ni nga misakel ren otori skel san re nevren.⁶ Ko nurnge drrelan san eplari re liven ne netun vanu nir, ko owra “Nowli nanu nir paran mare. Niv ne nabong san, nowlin pusorsan tevi nowli majingen ne nabong san totoklai. Ko nowli raes ne nabong san itul, nowlin pivi nowli majingen ne nabong san totoklai. Ko nowli oel nga marok-tabbu e, ko nowli norro, pusorsan malum tevi nga womu ko pa.”

⁷ Mian ko Natu Sipsip ela tweni nabböl ivajin. Ko nurnge drrela netun vanu nga ivajin, owra “Kupini!”

⁸ Ko nuklu, numteni os nga mivi niavi betiv. Ko ni nga misakel rengen, nisen ko Mijen. Ko san evitu bbong mori suri, nga nisen ‘Vanu se jinibb nga marmij.’ Ko Atua ela derteren tevi nuru nga poran rengen iel ngatan totoklai ko rengen lat jijle, porloli jinibb pivi meling pivivji, ko porevji tweni meling ivajin re nir petpeti. Ko nanu ngel le nir porevjir e, nuval, numer, mesien, ko nanu rrum.

⁹ Mian ko Natu Sipsip ela tweni nabböl elmen. Ko nulesi re melve nawot nga marsulsul ren nemni nir nga jinibb nir marevji pinir suri arwerwer rengen nale se Atua, ko arij sen.¹⁰ Ko nir arkail drrelar ean mare, arwera “Atua ne Drromsen Mare! Nik kuon, kuwretun tetajer! Seveling ko kupvirrali jinibb nir suri marevji pini kem?”¹¹ Ko arlai sunsun nga marow tevi nir sisamis, ko arwera tevir “Kapmosi beblen mun tera nga tasi kami jile nga marosuri ko marmajing se Atua nga marlik vane ko nga jinibb parevji pinir, parini jile mun.”

¹² Ko mian ko nulesi Natu Sipsip ela tweni nabböl ouwnon. Ko namni san emni eterter, ko nial moron ejki, omot nawon, ko navöl osongsong erpe drra.¹³ Ko moju nir armetewtaw arvitan ngatan, erpe wene nai san daron nga ling miser milep ko miterure.¹⁴ Ko melrin olulngi tweni erpe boriti, mijkie, ko botwen jile ko norour jile aruj lingi milnger.¹⁵ Ko numal nir ne iel ngatan, tevi jinibb nga marlelep nir, tevi batu jinibb ne nuval nir, tevi jinibb nga joror milep, ko jinibb jijle nir, jinibb nga marivi demij maur nir, ko jinibb nir nga marivel sisarow, aran arteptepi re nolo bereng nir ko re melve bereng nir nga rengen botwen nir.¹⁶ Ko arwerai

^C 6:1 Nabböl evi nanu san nga marlai tuwi nga marbbölji ore naul e nga puloli jinibb nawon sete pieveve.

tevi botwen nir ko tevi ßereng nir, “Kaptawi ore kem pingavil, kaploli nabteptepi re mete ni nga m̄isakel re nai seksakel, ko re lolaren se Natu Sipsip! ¹⁷ Suri nabong nga milep nen evini pa ne lolaren se nuru. Si orongwos putur?”

7

Meri Isrel nir nuvasngavöl ner evi ongut vesan bbulin ngavöl ivij drromon ivij (144 000)

¹ Mian ko nulesi anglo ivij artur rene bongsin ne ivij ne iel ngatan, artor ore mete ling nir nga puloli ling setewor parongwos parser sopen rene dan rreknga rene dis rrek rene duru nai san. ² Mian ko nulesi anglo kele san eplari rene lat nga nial mimraej e. Ni otori Atua nga mimaaur nabbölD sen. Ko ni everus drrelan ean mare van ji anglo nga ivij nga, suri Atua elai pa derteren tevir nga parlokloksi dan ko dis. ³ Ko anglo nen owrai owra ‘Sete kaplokloksi dan, rreknga dis, rreknga duru nai san, pijpari nga nabbölji nabböl se Atua ngel rene jinibb ne majingen se Atua se kerr borngir”. ⁴ Ko arbbölji nabböl se Atua rene borngir, mian ko arwera i tevik nir elep nga elep nga nir nga marbbölji nabböl se Atua rene borngir. Nuvasngavöl ner ejpari ongut vesan bbulin ngavöl ivij drromon ivij (144 000). Ko nir arpelari rene metil naim nga esngavöl drromon eru se m̄eri Isrel, ⁵ evi nuvasngavöl vasngavöl drromon eru (12 000) rene metil naim sisamis, metil naim se Juta, metil naim se Rupen, metil naim se Gat, ⁶ metil naim se Asere, metil naim se Naptali, metil naim se Manase, ⁷ metil naim se Simeon, metil naim se Livae, metil naim se Isakara, ⁸ metil naim se Sepulun, metil naim se Josep, metil naim se Benjamin.

Delung jinibb nga milep ne vanu jikle

⁹ Mian ko nuklu, ko nulesi delung jinibb nga milep nga milep. Sete san orongwos pieve p̄etp̄eti nir, suri nir elep p̄elak. Arivel rene botnaße p̄etp̄eti nir, ko rene vanu p̄etp̄eti nir, ko arivi jinibb nga marij nale p̄etp̄eti nir. Ko artur womu re no Atua nga m̄isakel re nai seksakel ko re no Natu Sipsip. Aruri sunsun nga marow ko artori nablas i nini nga raor marto malum rer. ¹⁰ Ko arkail drrelar ean mare, arwera “Atua se kerr, nga m̄isakel rene nai seksakel, ko Natu Sipsip orla mauren tevi kem.” ¹¹ Ko anglo nir artur rrale nai seksakel, tevi ßirterawareng nir, ko netun vanu nga ivij nga. Ko nir arjipa armatur ngatan rene nai seksakel, ko arsurövi Atua, ¹² arwera “Pirpok! Atua se kerr, jinibb jikle nir parsurövi, parsusi, partori, parwera erres wor tevi, ko parsupsupe norongwosien sen ko derteren sen, tuwi ngok vini. Pirpok.” ¹³ Ko san rene ßirterawareng nir osusi tevik, owra “Ia, ko isi ko jinibb ngel nir nga maruri sunsun nga marow ngel nir, arivel ngabe ko vini?” ¹⁴ Ko inu nuwra “Iawo, numal, inu nurlenge. Nik ma kurongwose.” Ko ni owra lweni tevik, owra “Nir le ngel nga marlesi norongen nga m̄isij, nga jinibb nir arojir elep. Nir arrawe sunsun ser, arloli arow titis rene drra Natu Sipsip. ¹⁵ Niko artur womu re no Atua nga m̄isakel re nai seksakel sen. Ko nutrin ko nutpong, arlotoe rene Naim On sen. Ko Atua nga mivi Numal ser p̄ilik tevir tetajer, ko pimmet nir p̄irres. ¹⁶ Setemun nabong san kele numer p̄iajir, setemun nabong san kele nolor pimesmes; nial setemun p̄isne lokloksir, ko nat nga mututun setemun puloli parunge p̄isij. ¹⁷ Suri Natu Sipsip nga mutur morie nai seksakel se Atua, ni pimmet nir

D 7:2 Nabböl evi nanu san nga marlai tuwi nga marbbölji ore naul rrek nanu m̄inij san e nga puloli jinibb nawon sete pijpari. Jinibb jikle arlesi wose nabböl se jinibb nga milep ko niko sete mara-jipari nanu sen nga mibbölji ore mirpok.

þirres, ko piptevir paran re mete nuwi ne mauren nir. Ko Atua pitwasi tweni suwen meter jikle nir.

8

Nabböl ebutun

¹ Mian ko Natu Sipsip ela tweni nabböl^E ebutun, ko nat emnena nawon re melrin oto beblen, setemun ejpari mete nial san. ² Mian ko nulesi anglo ebut nga martur re no Atua, arlai davö ebut tevir.

³ Ko anglo kele san, nga mutori nai juljul san nga mirpe niwos nga marmajing gol e, evini ko otur re nawot ne sulsulen nga mivi gol nga muto re no Atua. Arla nanu san nga mapun mïrres tevi, nga puto tevi verusen nir se jinibb se Atua nir, nga ni þisale nai sen e ko pusulsule rengenawot. ⁴ Ko ololi Atua ornge nousnin, ko mapun esesbel erres rengenai juljul nga mutori, ko oto tevi verusen se jinibb se Atua nir. ⁵ Mian ko anglo ela nai juljul sen, ko ososle tweni nabb sopen nga mïn rengenawot, ko evijreni tweni vini iel ngatan. Ko belver orrorrorr ko ever, ko navil evil, ko namï emï.

Anglo ivij aruwi davö

⁶ Mian ko anglo ebut nga martori davö ebut artori metmete nga paruwir. ⁷ Ko anglo nga womunen owi davö sen. Ko bebje aes arvitvitant oto tevi nabb nga muror ko tevi drra, arirpe naus nga mus. Ko poro dan itul ni ko, ko nabb nen osli tweni itolin. Ko poro nai itul ni ko, ko nabb nen osli tweni itolin. Ko osli tweni mösmös þetþeti.

⁸ Mian ko anglo erwen owi davö sen. Ko nanu san erpe botwen nga milep ein, ko arwirre van rengenadis. Ko poro dis lat nen itul, ko lat nen itolin erieni evi drra. ⁹ Ko poro nanu itul nga marmaur rengenadis, ko itolin emij. Ko poro drrav itul, ko itolin nabb osli, ein lokloksi.

¹⁰ Mian ko anglo itolin owi davö sen. Ko moju nga milep san, nga

muror erpe nasul, evitan vini iel ngatan; ko evitan van rengenenuwi seser ko mete nuwi nir. Ko poro nuwi seser itul, ko olokloksi itolin; ko poro mete nuwi itul, ko olokloksi itolin. ¹¹ Ko moju nen, nisen ko botut. Ni ko ololi nuwi nga mivitan ren emelmel; ko jinibb elep, daron nga marmini, ko armij, suri emelmel erpe þesu newri.

¹² Mian ko anglo ivajin owi davö sen. Ko nial devjen itul e ko itolin omotmot, ko navöl devjen itul e ko itolin omot, ko moju devjen itul e ko itolin omot. Ko rengenat nga mïrin, devjen eru bbong nat erin re nuru, ko devjen san nat opong ren. Ko rengenat nga mupong, devjen eru bbong omor, ko devjen san emalik.

¹³ Mian ko nuklu kele, ko nulesi ikel san orow mare jer, ko erij drrelan ean mare, owra "Wurru! Wurru! Wurru! Þisij þerþer re nir nga marlik iel ngatan daron nga davö itul nga marjipon anglo paruwir!"

9

¹ Mian ko anglo elmen owi davö sen. Ko nulesi moju san nga mivitan pa rengenadan. Ko arla ki san tevi moju nen nga þitasi bbulwil nga nabbön mijkie. ² Mian ko moju nen etasi bbulwil. Ko nousni nabb nga milep ous pelari ren, ko ous ore nial ko melrin, ololi nat emalik. ³ Ko nato nga marok-rowrow re mösmös arow pelpelari rengenousnin nen, arwijwaji rengenadan. Ko derteren ser otoa nga paraji jinibb þisij erpe netu numet. ⁴ Ko arwer orer nga sete parurro lokloksi mösmös rreknga rao nai rreknga nanu tama san nga mimaur, ko paraji kis bbong jinibb nga nabböl se Atua sete mibbölji borngir. ⁵ Ko arwer orer nga sete paraji pinir, ko parlolir parunge nevrut kobbong pijpari navöl pie-lim. Milnge liwer ererer erpe milnge liwe netu numet. ⁶ Ko rengenavöl

^E 8:1 Nabböl evi nanu san nga marlai tuwi nga marbbölji ore naul e nga puloli jinibb nawon sete pieveve.

nga elim ngok nir, jinibb ngok nir parpepej sel tama san nga partor pini lwenir e, ko sete mara-tor sweri rragrrag san; parmerreni lengleng parmij, ko parrelenge parmij.

⁷ Ko nato nen nir arirpe os nga martur vivöngsur tera nuval. Nuvan ser re batur arirpe nuvan se numal nga marmajing gol e, ko nor arirpe no jinibb. ⁸ Rao batur arirpe rao batu nesevin, ko liwer arirpe liwe bae. ⁹ Ko nanu san erpe delrrurr oto ore morkor, ko drrela naber arirpe drrela kat nir ne nuval nga os mareveir nga paran re nuval. ¹⁰ Nerurer otoa, erpe nerure növi, nesip ser arto rer; ko derteren ser nga parloli jinibb parunge nevrut pijpari navöl pielim arto re nerurer. ¹¹ Numal ser otoa, ko ni evi anglo nga mimetmete bbulwil nen. Ni nisen renga nale se mēri Isrel nir, Apaton, ko renga nale se mēri Gris nir, evi Apolion, nga muwra puwra: Jinibb nga moktor pinipni jinibb. ¹² Ngok evi nanu itolin nga parsij pēpēpē nir nga miplari womu, ko eru orjipon malum.

Anglo ouwnon owi davö sen

¹³ Mian ko anglo ouwnon owi davö sen. Ko nurnge drrelan san eplari renga bongsin nga ivij ne nawot nga mivi gol nga mutur re no Atua. ¹⁴ Ko drrelan owrai tevi anglo ouwnon nen owra “Kuptelasi tweni anglo ivij nga marile totonir martur renga jeli nuwi seser nga milep Iupretes.” ¹⁵ Ko ni ean etlasi twenir. Anglo nga ivij nga, tuwi pa arok-tur tera sia ngel, navöl ngel, nabong ngel, ko mete nial ngel, nga parevji pini jinibb nir; parloli jinibb pivi meling pītītlu, ko parevji tweni meling itolin re nir pētpeti. ¹⁶ Ko nurnge arwera tweni jinibb ne nuval nir evis nga marsakel re os nga marpitevi anglo nga ivij nga; nir ejpari milian ongut varu (200 000 000). ¹⁷ Ko numatur lesi bori suk malum, ko nulesi os nen nir ko jinibb nir nga marsakel rer. Aruri sunsun ne

delrrurr arto re morkor. Ko delrrurr nen nir arsongsong erpe nabb, ko arejejen temijpal erpe nuwi seser nga milep, ko aringango temijpal, erpe salpa. Ko batu os nen nir arirpe batu laeon. Ko nabb ein peleplari renga jingor, ko nousni nabb ous peleplari re jingor, ko salpa kele aringango peleplari re jingor. ¹⁸ Ko nabb nga mīn nen ko nousni nabb nen ko salpa nen artor pini meling itolin re jinibb pētpeti. ¹⁹ Suri os nen nir, derteren ser oto renga jingor, ko re kele nerurer. Nerurer arirpe numēt, suri batur otoa, nga marokajaji lokloksi jinibb.

²⁰ Ko jinibb nga sete marmij e nanu nga marsij ngok nir, nolor sete arlululwi renga murrun nga marsij ser; ko sete armosie nga parlot tevi demij, ko tevi atua ne gerisen nga nir kobbong marta rrongrrongvi gol, silva, bras, nevöt, ko nai. Atua ne gerisen nen nir sete arongwos parkulkulu, sete arongwos parungrunge, ko sete arongwos parivel. ²¹ Ko jinibb nen nir nolor sete arlululwi renga murrun nga martor pinipni jinibb, nga marloli botut, nga marloli mīsij tevi nesevin, ko nga marvevna.

10

Anglo nga mutori naul nga welili san

¹ Mian ko nulesi anglo kele san nga derteren sen mutoe orow jubbul renga melrin vini ngatan e. Ni ori nabor erpe sunsun sen, ko liwaliw san oto rrale batun. Non erpe nial, ko belan nuru orirpe nabur ne naim eru nga morin. ² Ko ni otori naul nga welili san nga mieveve jile renga nevren. Ko otur, belan rres renga dis, ko belan mair renga dan. ³ Ko everus, drrelan ean mare; drrelan erpe drrela laeon nir nga marngorr. Mikail musuw, ko belver ever weli vabut. ⁴ Belver miver jile, ko otomori bolul; ko drrelan san eplari re melrin, ko owra “Kupsilveni nanu

nga belver muwrai ngok, sete kupuli tweni.”

⁵ Mian ko anglo nen nga m̄lesi nga mutur reнге dis ko reнге dan ojuji melrin e nevren rres, ⁶ ko nga puloli nale sen p̄iterter, owra nise Atua nga mimaur tuwi ngok vini, nga muloli melrin ko iel ngatan ko dis ko nanu jijle nir nga marmaur renger. Ko anglo owrai owra “Setemun nanu san oto ore. ⁷ Ko daron nga anglo ebutun puwi davö sen, ko Atua puloli norrrmien sen nga muto silveni nga muwrai pa tevi propet sen nir nga marivi jinibb ne majingen sen nir tuwi.” ⁸ Mian ko drrelan nga mornge reнге melrin erij tevik keke, owra “Kupan kupla naul nen nga muto reнге nevre anglo nga mutur reнге dis ko reнге dan.” ⁹ Ko nuan ji anglo nen, ko nungoni naul nen. Ko ni owrai tevik, owra “Kuplai ko kuproi. Renge jingom ko purrun pirpe narllu sukabak, ko depaim ma p̄ikarkar e.” ¹⁰ Ko nulai jin, ko nurroi. Ko re jingok, orrun erpe narllu sukabak; ko nurrolmi, ko depaik ekarkar e. ¹¹ Mian ko arwerai tevik, “Pivesan keke nik kupwera tweni nale se Atua suri jinibb ne vanu elep wor, jinibb ne nale elep wor, ko numal elep wor.”

11

Jinibb eru nga morij se Atua

¹ Mian ko arlai mavir san tevik nga mivi norrngov. Ko arwerai tevik, “Kupan kuprrongvi Naim On se Atua ko nawot nen, ko kupeve nir evis nga marlot rengen. ² Ko sete kuprrongvi norrngov ne lolo naworr ne Naim On, suri evi pa se jinibb ne vare nir. Ko nir parloli Ngaim On Jerusalem setemun puon pijpari navöl pingavöl pivij drromon pieru (42). ³ Ko inu bokoni jinibb suk eru nga porij suk. Ko bak kobbong pivi sunsun se nuru, pirpe nga jinibb maruri daron nga martaur. Ko nuru porwera tweni nale se Atua reнге nabong nen nir

nga mivi nuvasngavöl vesan bbulin pungut pivaru drromon pingavöl puouwon (1260).” ⁴ Ko nuru ngok porirpe duru olip eru, ko porirpe nasul eru nga marusi nuru re no Atua Numal ne iel ngatan. ⁵ Ko poro san puwra pulokloksi nuru, ko nabb puror pelari re jingo nuru ko pusli pini. Ko pirpok devje nuval se nuru nir parmij. ⁶ Ko nuru derteren se nuru otoe nga porwer ore naus sete mia-us reнге daron nga morwerwer reнге nale se Atua. Ko derteren se nuru oto keke reнге mete nuwi nir, nga porienir parivi drra. Ko derteren se nuru otoe nga porloli nanu nga parsij keke pilep parpelpelari iel ngatan. ⁷ Ko daron nga pora-wera tweni jile vajin nale se nuru, ko nanu rrum nen nga miplari reнге bbulwil nga nabbön mijkie pipalpal tere nuru. Ko ni pirevji pini nuru. ⁸ Ko nibe nuru pormatur reнге sel reнге ngaim nga milep Jerusalem, ngaim nga Iesu nai pelaot nga murrul ren mutur ren. Ngaim nen, nisen eru keke ni le: Sotom ko Ijip, suri murrun osorsan tevi nir nga marlik reнге lat nga eru ngok tuwi. ⁹ Ko jinibb elep, jinibb ne vanu p̄etp̄eti nir, metka p̄etp̄eti nir, ko nale p̄etp̄eti nir parini parmeteni nibe nuru, pijpari nabong p̄itul totoklai ko devje nabong keke san. Ko parwer ore nga partevni nuru. ¹⁰ Ko jinibb nir ne iel ngatan parir lenglengen suri laru nga eru ngok mormij. Ko parlila merrenien tevir lululweni, suri nuru daron nga mormaur malume, ko nale se nuru ololi jinibb nir arunge esij. ¹¹ Mian ko nabong itul nga ko devjen arasi vajin, ko Atua ela lweni sowi nuru tevi nuru, ko ortur imare. Ko jinibb jijle nga marlesi nuru armetutu lenglengen. ¹² Ko nuru orunge drrelan san eplari reнге melrin, owra “Koporini iel mare!” Ko reнге no devje nuval se nuru, nuru oril van mare reнге nabor san, oran re melrin. ¹³ Ko moroka-van mare, ko nam̄i nga milep em̄i. Ko reнге Jerusalem,

devjen san omotoptop, ko devjen esiw arres bbong. Ko jinibb armij, nir ejpari nuvasngavöl vabut (7000). Ko jinibb m̄inij nen nir armetutu lenglengen ko arsurövi Atua nga milep re melrin. ¹⁴ Ngok evi nanu erwen nga m̄isij p̄erp̄er nga miplari; ko san ojpon malum, ko otomori jer pa piplari.

Anglo ebutun owi davö sen

¹⁵ Mian ko anglo ebutun vajin owi davö sen. Ko nurnge drrelan sopor reнге melrin aran mare, arwera “Batun vanu nir ne iel ngatan arini vajin reнге nevre Numal Atua se kerr ko re nevre Kristo sen nga mukoni. Ko ni pimetmet nir tuwi ngok vini.” ¹⁶ Ko b̄irterawarreng ngavöl eru drromon ivij nga marsakel reнге nai seksakel ser reнге no Atua arjiol van ngatan armatur ko arsurövi Atua, arwera ¹⁷ “Numal Atua ne derteren jile, nik nga kumlik tuwi pa vini, kem namwera erres wor elep tevi nik nga kumsa raji lweni derteren som nga milep, ko kumetmete vajin nanu jijle nir. ¹⁸ Jinibb ne vare nir arlolar lenglengen suri nabong ne nik lolaren som evini pa, daron nga kupwera suri lat nga puto suri tevi jinibb jijle nir nga marmij, ko daron kele nga nik kupla nowli jinibb som nir, propet nir ko jinibb som jijle nir nga martorim, jinibb nga marlelep nir ko jinibb nga welili nir. Ko daron evini pa nga kuplokloksi nir nga marlokloksi iel ngatan.” ¹⁹ Ko Naim On se Atua nga reнге melrin etp̄ir, ko jinibb nir arlesi bokis nga miviseni marongen se Atua tevi m̄eri Isrel nir tuwi. Mian ko navil evil, belver orrorrorr ko ever, nam̄i em̄i, ko bebje aes nga marlelep nir arvitvitan ngatan.

12

Nesevin ko drakon

¹ Mian ko nanu nga m̄inijnij nawone san eplari reнге melrin. Nesevin san ori nial erpe sunsun sen, ko ejingteni ßelan nuru re navöl, ko

nuvan sen nga reнге batun evi moju esngavöl drromon eru. ² Otomori puwosi bipi sen, ko engirr erave nga murnge bipi p̄iak. ³ Mian ko nanu nga m̄inijnij nawone kele san eplari re melrin. Drakon san, erpe mokoblab ko elep temijpal asi mokoblab. Osongsong, ko batun ebut ko batin esngavöl, ko nuvan se numal arto reнге batun nga ebut ngok. ⁴ Ko drakon ewirrleni neruren ko erevji tweni moju elep reнге melrin arvitvitan vini ngatan. Ko poro moju nir meling itul e, ko san evitan, eru orjipon, san evitan, eru orjipon. Ko drakon otur re no nesevin nen, owra “Natum poka-iak tweni, ko borroi!” ⁵ Mian ko nesevin owosi natun norman san. Ko natun norman nen pia-metmete vanu nir ko putori nai nga mivi delrrurr nga pivrralir e. Ko arteseni tweni van ji Atua e ko nai seksakel sen. ⁶ Ko nesevin owlun van reнге lolo merwer, reнге lat san nga Atua ololi metmete terai nga ni p̄ilik ren. Ko iok parmetmete ni pijpari nabong pivi 1260.

⁷ Mian ko nuval nga milep san eplari re melrin. Maekel ko anglo sen nir arval tevi drakon ko anglo sen nir. ⁸ Ko drakon esaro esij, ko setemun orongwos p̄ilik re melrin, nir anglo sen nir. ⁹ Ko arwirre tweni vini iel ngatan, nir anglo sen nir. Drakon nga milep nen evi num̄et nen nga m̄ikrekrasi Iv tuwi. Nisen ko Demij, ko nisen tuwen nen evi Setan. Ko ni ko ok-kerkerasi jinibb ne iel ngatan p̄etp̄eti.

¹⁰ Mian ko nurnge drrelan san reнге melrin ean mare, ko owra “Lelingenok vajin Atua se kerr ela mauren tevi kerr. Lelingenok vajin Atua eisi dewsin erpe Numal. Lelingenok vajin Kristo sen nga mukoni eviseni derteren sen. Suri ni nga mutur re no Atua ko ewer lokloksi tasi kerr nir nutrin ko nutpong, arwirr tweni pa reнге melrin. ¹¹ Ko nir arevji reнге drra Natu Sipsip ko reнге weretunen nga marok-

werwer ren. Ko sete arrormi alje mauren ser, armarong bbong parmij suri. ¹² Niko, nik, melrin, kupfir, ko kami jikle nga kamlik renge. Ko warru kobbong rengen iel ngatan ko rengen dis. Suri Demij evinuk re kamru ko ni ololar lenglengen, suri orongwose nga daron sen omrrol bbong nga mijpon.”

¹³ Ko drakon ololar nga marwirre vini ngatan e, ko oji nesevin nga mivasus nga. ¹⁴ Ko ikel san nga milep arla naben nuru tevi nesevin nga purow van rengen lolo merwer san nga Atua muloli teraie. Ko iok parmetmete pijpari sia pitul ko devje sia kele san, nga drakon sete orongwos pijpari. ¹⁵ Mian ko drakon ololi nuwi eseser elep rengen jingon, owra pujri tweni nesevin nga. ¹⁶ Ko dan ela se nesevin; emawor ko emni tepe nuwi nen. ¹⁷ Ko drakon ololarsi nesevin elep, ko evel owra pipalpal tevi natu nesevin minij nen nir, nir jikle nga marosuri nale se Atua ko weretunen nga Iesu muwra tweni. ¹⁸ Ko drakon otur rengen jeli dis.

13

Nanu rrum eru

¹ Ko nulesi nanu rrum san eplari rengen dis. Ni batin esngavöl ko batun ebut. Nuvan se numal arto rengen batin nir, ko rengen batun nir aruli nais sisamis rer nga marwer lokloksi Atua. ² Nanu rrum nen erpe puskat ko elep asie. Belan nuru orirpe bela nanu rrum nen bea, ko jingon erpe jingo laeon. Ko drakon ela derteren sen nga milep tevi nanu rrum nen, ko ela kele nai seksakel sen tevi. ³ Ko nanu rrum nen batun san erpe arevji evter nga pimij, ko emaur luwi pa. Ko jinibb jikle nir ne iel ngatan artaole ko arvitu suri nanu rrum nen. ⁴ Ko jinibb jikle nir arsurövi drakon, suri mila derteren sen tevi nanu rrum nen. Ko arsurövi kele nanu rrum nen, ko arwera “Isi erpe nanu rrum? Isi orongwos pipalpal tevi?”

⁵ Ko Atua elngilngi nanu rrum nen pirij melmelas ko ewer lokloksi

Atua. Ko Atua elngilngi puloli derteren sen pijpari navöl pingavöl pivij drromon pieru (42). ⁶ Ko etipatun pirij pisij tere Atua ko Atua nisen, ko lat nga nilik e, ko nir nga marlik rengen melrin. ⁷ Ko Atua elngilngi pian pipalpal tevi jinibb se Atua, ko pirevjir. Ko Atua elngilngi nga pimetmete jinibb jikle nir ne vanu petpeti nir, nale petpeti nir, ko metka petpeti nir. ⁸ Jinibb jikle nir nga marlik iel ngatan parsurövi, ko nir nga maruli niser rengen naul ne mauren se Natu Sipsip nga marevji pini, sete parsurövi. Nir ko, aruli niser jile musuw, ko iel ngatan miapelari. ⁹ ‘Kupmurrong, nik nga nolo borom mutoe! ¹⁰ Si nga parrul totoni ko wor, ko parrul totoni. Ko si nga parevji pini e nesip nuval, parevji pini ko. Ko ngok, kami jinibb se Atua, kaptur piterter ko kaposuri pirres.’

¹¹ Mian ko nulesi nanu rrum kele san nga miplari rengen dan. Ni batin eru erpe bati natu sipsip, ko drrelan erpe drrela drakon. ¹² Ko ni ela derteren ji nanu rrum nga womunen. Ko otur re no nanu rrum nga batun nen mimaur luwi, ko on tertere jinibb jikle nga marlik iel ngatan nga parsurövi. ¹³ Nanu rrum nga erwen nga ololi nanu nga marinijnij nawone nir. Ololi nabb ein pelari re melrin evini iel ngatan, jinibb jikle nir arlesi. ¹⁴ Ko ekrekrasi jinibb jikle nir suri nanu nga Atua elngilngi pulolir rengen no nanu rrum nga womunen. Ko owrai tevir nga parsavi nai san purrongrrongvi nanu rrum nen nga nesip nuval erevji, ko emaur bbong. ¹⁵ Ko nanu rrum nga erwen nga, Atua elngilngi nga pimabbös van rengen nai nen nga puloli pimaur. Ko nai nen orongwos pirij vajin, ko orongwos pirevji pini si nga mumusus pusrövi. ¹⁶ Ko nanu rrum nen on tertere jinibb petpeti nir, jinibb nga welili nir, jinibb nga marlelep nir, nir nga nijor ser milep, nir nga nijor ser mijkie, demij maur nir, ko nir nga marivel sisarow, nga

parlingi nabil san puto rer, renge nevrer rres rreknga renge borngir. ¹⁷ Ko poro san sete ela nabil nen, ko ni sete orongwos puwulwule nanu san, ko sete orongwos puwli nanu san. Ko nabil nen evi neveveien^F ne nise nanu rrum nen. ¹⁸ Si nga norongwosien sen mutoe orongwos purongwose bbong. Si nga batun muwlu orongwos purongwos neveveien nen evi neveveien ne nais sev. Suri evi neveveien ne nise jinibb ko san. Ko neveveien nen evi ongut vawon bbulin ngavöl ouwon drromon ouwon (666).

14

Natu Sipsip ko jinibb sen nir

¹ Mian ko nuklu ko nulesi Natu Sipsip mutur renge botwen Saeon. Ko ni eptevi jinibb sen nir 144,000 nga maruli ni nisen ko Tata sen nisen renge borngir. ² Ko nurnge drrelan san eplari renge melrin erpe drrela dis nga milep nga mïrrerre renge botunmal, ko erpe kele belver nga miver milep, ko erpe kele drrela nevis tingting nir nga marokkinkinji. ³ Ko nir 144 000 artur renge no Atua nga mïsakel renge nai seksakel sen, ko renge no netun vanu ivij, ko ßirterawarng nir; ko arokla nubo nga mimerr san, nga nir kis kobbong arongwos parongwose. Atua owli twenir renge iel ngatan arivi sen. ⁴ Nir ko arivi jinibb on nga sete aran ji nesevin nabong san. Ko arvitu suri Natu Sipsip ngabe ngabe nga ni pian e. Atua owli twenir, ko nir parirpe sulsulen womunen vajin van ji Atua ko Natu Sipsip. ⁵ Sete nale gerisen san eplari renge jingor nabong san, ko arivi jinibb nga marmomsawos marres jijle.

Anglo itul

⁶ Mian ko nulesi anglo kele san orow mare, ko okwerwer renge nospen nga mïrres nga muto tuwi ngok vini tevi jinibb jijle nir ne iel ngatan, ne vanu petpeti nir, nale

^F 13:17 namba

petpeti nir, ko metka petpeti nir. ⁷ Ko anglo nen erij drrelan ean mare, owra "Kaptori Atua, ko kapsurövi. Suri daron evini le pa nga ni piwer sesesre lat nga puto suri tevi jinibb jijle nir. Kapsurövi ni nga muloli melrin, iel ngatan, dis, ko mete nuwi nir." ⁸ Mian ko anglo kele san evijuri nga womunen, ko owra "Ngaim nga milep Bapilon eil jubbul pa, esij petpeti. Suri ni ololi jinibb jijle nir armini norro sen nga mïterter, ko arlengleng e, ko arvijuri sel nga marsij sen nir." ⁹ Ko anglo itolin vajin evijuri anglo nga womu nuru. Ko ni ekail, drrelan ean mare, owra "Nir nga marsurövi nanu rrum nen ko nai nga marsavi rrongrongvi, ko nga marla nabil nen renge borngir rrek renge nevrer, ¹⁰ nir ko parmini norro ne lolaren se Atua, nga mivi norro kiskis nga mïterter temijpal, sete arkisi nanu san e. Erpok ko nir parlesi lolaren tera se Atua, parunge pisij renge nabb nga mïn ko nga muror peleplari re nevöt nga nisen salpa, renge no anglo nir nga maron ko renge no Natu Sipsip. ¹¹ Ko nousni nabb nen pus tuwi ngok vini. Ko nir nga marsurövi nanu rrum nen ko nai nga marsavi rrongrongvie, ko nir nga marlai nabil nen, nabb nen puslir tetajer nutrin ko nutpong, sete pumosi sapon nabong san. ¹² Ko ngok jinibb se Atua nir nga marosuri nale se Atua ko nga marlingi nolor renge Iesu partur pïterter ko wor."

¹³ Mian ko nurnge drrelan san eplari renge melrin, ko owra "Kupuli nanu ngel: Neiren renge nir nga marmij suri marmajing se Numal Atua, etipatun le pa ngel pian pijpari bongsi iel ngatan." Ko Nemïn erij weli, owra "Pirpok ko. Nir parmosi renge ßelaken ser, ko partori suri wene majingen ser puto tevir."

Anglo nga martori nesip netkiß ser

¹⁴ Mian ko nulesi nabor nga muow san, ko san nga mirpe jinibb esakel ren. Ko nuvan nga mivi gol oto re batun, ko otori nesip netkiß nga muso san oto re nevren. ¹⁵ Ko anglo kele san eivare re Naim On, ko everus mare jer van ji ni nga m̄isakel re nabor, owra “Kupla nesip netkiß som, kupan kupta wit, suri armirr pa. Daron evini pa, ko jinibb ne iel ngatan nir arirpe naut ne wit nga mitra pa, ko daron evini nga parta twenir ko.” ¹⁶ Ko ni nga m̄isakel rege nabor ela nesip netkiß sen ko eta iel ngatan e, ko eta tweni wit ne iel ngatan nir ko esraker.

¹⁷ Mian ko nulesi anglo kele san mivare rege Naim On nga rege melrin; ko ni kele otori nesip netkiß nga muso san. ¹⁸ Ko anglo kele san, nga mok-metmete nabb nga m̄in, evel re nawot vini. Ko everus van ji anglo nga mutori nesip netkiß nen, ko owra “Kupla nesip netkiß som, kupan kupta tututweni wene grep nir ne orsel ne iel ngatan. Armirr arpongpong ko pa.” ¹⁹ Ko anglo nen ela nesip netkiß sen, ko eta iel ngatan e; ko eta tututweni wene grep nir rege gar, ko otuwer van rege merremre besin nga milep temijpal san. Ko iok parbbötbböt rer nga puloli suwer p̄iseser tweni. Ngok ko vajin evi lolaren se Atua. ²⁰ Besin nen oto vare re ngaim, ko suwer nga marbbötbböt kirkirsir arsongsong peleplari, arseser arivi drra. Drra nen eseser peleplari van ngasu, erpe norngov nen ejpari 1600 statia (ngok evi 300 kilomita). Ko orron erpe poro jinibb san putur ren, ko pijpari nowen mare.

15

Jinibb se Atua nir arsurövi

¹ Mian ko nulesi nanu nga m̄inijnije kele san rege melrin, ko nutaol lenglengen e. Anglo ebut artori nanu ebut nga marsij. Nir ko parvinvini ore nanu nga marsij

nir nga partor kemkam̄e jinibb nir, suri poro parpelari jile, ko lolaren se Atua pusuwsuw vajin.

² Mian ko nulesi sale nga mivilvil m̄irres san, nabb nga m̄in eksiksi tevi. Ko nulesi jinibb nir nga marevji nanu rrum nga neveveien^G nen eviseni nisen, ko nai nga marsavi rrongrrongvie. Ko jinibb nen nir artur rege jeli sale nen. Artori nevis tingting nga Atua m̄ilai tevir, ³ ko arok-la nubo se Moses, jinibb ne majingen se Atua, ko evi kele nubo se Natu Sipsip. Ko arlai erpel: “Numal Atua ne derteren jijle, Nik majingen som arlelep arres, nik batu numal ne vanu jijle nir. Sel som nir armomsawos arres, arivi weretunen. ⁴ Numal, isi sete orongwos pimtutue nik? Isi pumusus pusrövi nistem? Nik kusan bbong kuon. Jinibb ne vanu p̄etp̄eti nir parini parsurövim, suri jinibb jijle nir arlesi murrun som nir nga maromsawos marres.”

Besin ebut nga marwun saute lolaren se Atua

⁵ Mian ko nulesi devji nga mivi Naim On nga muto rege melrin etp̄ir. ⁶ Ko anglo nga ebut nga martori nanu ebut nga marsij nga arivare rengen. Aruri sunsun nga marow titis marres, ko artatuwe netatuw ne gol re morkor. ⁷ Mian ko san rege netun vanu nga ivij nga elai besin ebut tevi anglo nir nga marwun saute lolaren se Atua, nga mimaur tuwi ngok vini. ⁸ Ko nousni nabb osongni Naim On p̄etp̄eti, nga mus pelari rege nosrövien ko derteren se Atua. Ko sete san orongwos pian loloim re Naim On, pijpari nga nanu ebut nga marsij nga anglo ebut martorir parsuwsuw.

16

¹ Mian ko nurnge drrelan san ean mare, eplari rege Naim On ko owrai tevi anglo ebut nga, owra “Kapan kapjivreni tweni besin ebut nga marwun saute lolaren se Atua,

^G 15:2 namba

parmejivjiv van re jinibb totoklai nir.”² Ko anglo nga womunen evan ko ejivreni tweni besin sen van re jinibb totoklai nir. Ko garen lele nga marsij nir ko marerngis arap pelari rengo nibe jinibb nir nga nabil se nanu rrum nen muto rer, ngok nir nga marsurövi nai nga marsavi rrongrrongvie.

³ Mian ko anglo erwen ejivreni tweni besin sen van rengo dis. Ko dis erieni evini erpe drra jinibb nga mimij. Ko nanu jikle rengo dis armij.

⁴ Mian ko anglo itolin ejivreni tweni besin sen van rengo nuwi seser nir ko mete nuwi nir, ko arieni arivi drra. ⁵ Ko nurngo drrela anglo nga mimetmete nuwi nir owrai owra “Nik nga kumon, nga kumlik lelingen ngel ko kumlik tuwi pa. Kutor aljer osorsan kobbong tevi nanu nga marlolir. ⁶ Suri nir arevji pini jinibb on nir drrar emejivjiv, ko drra propet kele nir; ko niko nik kula drra tevir parmini. Mirpok ngok osorsan kobbong.” ⁷ Mian ko nurngo drrelan san nga miplari rengo nawot ko owra ‘Numal Atua ne derteren jikle! Kutor alje jinibb nir rengo sel nga marivi weretunen ko marsorsan m̄irres.’

⁸ Mian ko anglo ivajin ejivreni tweni besin sen van rengo nial, ko esne lokloksi jinibb nir erpe nabb nga m̄in. ⁹ Esne lokloksir, ko arwer lokloksi nise Atua, nga mimetmete nanu nga marsij nen nir. Ko armusus nolor pulululwi ko parsurövi.

¹⁰ Mian ko anglo elmen ejivreni tweni besin sen van rengo nai seksakel se nanu rrum nen. Ko nat emalik rengo batun vanu sen, ko jinibb nir araji nemer suri arunge garen ser otor kemkañer. ¹¹ Ko arwer lokloksi Atua ne melrin suri marunge m̄isij, ko suri garen ser. Ko ejki, sete nolor arlululwi rengo sel nga marsij ser.

¹² Ko anglo ouwnon ejivreni tweni besin sen van rengo nuwi seser nga milep Iupretes. Ko nuwi emes, ko sel otoa vajin se numal nir nga parivel

rengo Is ko vini. ¹³ Mian ko nulesi nem̄in itul nga marsij nga marirpe prok. San eplari rengo jingo drakon, san eplari rengo jingo nanu rrum, ko san eplari rengo jingo propet ne gerisen san. ¹⁴ Nir ko arivi nem̄i demij nir nga marongwos parloli nanu nga marinijnij nawone nir. Ko nir arivel van ji batu numal ne iel ngatan jikle nir, nga puloli parkorti re nuval rengo nabong nga milep se Atua ne derteren jikle.

¹⁵ Ko Iesu owra “Kapmurrong! Inu devel silveni vinuk tirpe jinibb venao san, ko dea-taolsi kami. Jinibb nga mimetmet m̄irres, ko sete muri tweni sunsun sen ko ematur bbong elelea, ni purngo p̄irres, ko sete orongwos pivel malmal re no jinibb nir ko pimanun.”

¹⁶ Mian ko nem̄in nga itul nga artekai numal nir ne iel ngatan arini korti lat sansan. Lat nen, nisen rengo nale se m̄eri Isrel nir evi Amaketen, nga muwra puwra Botwen nga milep ne Mekito.

¹⁷ Mian ko anglo ebutun ejivreni tweni besin sen van rengo ling. Ko drrelan san ean mare, eplari rengo nai seksakel nga rengo Naim On, ko owra “Osuw le pa!” ¹⁸ Ko navil evil, belver ever, ko nam̄i nga milep temijpal san em̄i. Setewor jinibb san elesi wor nam̄i nga milep mirpok nabong san, nenen elep asi p̄etp̄eti. ¹⁹ Ko Jerusalem omoworwor devjen itul e, ko ngaim ne vanu p̄etp̄eti nir arsi p̄etp̄eti. Ko Atua sete emalie Bapilon, otorrlai, ololi emni norro ne lolaren sen nga milep. ²⁰ Ko norour jikle nir arm̄etaw ko botwen nir arjijki. ²¹ Ko motpo aes nga marlelep nga marrow ejpari kilo ngavöl elim (50) arvitvitan rengo jinibb nir. Ko nir arwer lokloksi Atua, suri evi nanu nga m̄isij milep.

17

Nesevin ne sel nga m̄isij nga m̄isij

¹ Ko san rengo anglo nga ebut nga martori besin ebut evini jik ko

owrai tevik owra “Kupini, ko kuplesi partor alje nesevin ne sel nga m̄isij nga m̄isij. Nesevin nen evi ngaim nga muto mori nuwi seser elep. ² Ko batu numal ne iel ngatan nir arloli esij pa tevi nesevin nen. Ko jinibb nir ne iel ngatan armini norro sen ko arlengleng e, ko arvijuri sel nga marsij sen nir.”

³ Ko derteren se Nem̄in On orrul totonik, ko anglo nen owosik van reнге lolo merwer. Ko iok nulesi vin nga. Ni esakel reнге nanu rrum nga musongsong san. Nanu rrum nen, batun ebut ko batin esngavöl, ko aruli nais nga marwer lokloksi Atua reнге niben p̄etp̄eti. ⁴ Ko vinnen ori sunsun nga nulsen m̄irres p̄elak, nga nulsen eru e, tuwen osongsong ko tuwen opongpong e. Ko ni ojroi ni e nanu nga marivi gol nir, ko nevöt nga marres nir, ko perel. Ko otori biles ne gol nga muwun saute nanu nga marsij p̄erp̄er nir nga marivi wene sel nga marsij sen nir. ⁵ Ko reнге borngin aruli nale nga muto tepi san ren, evi nais san, ko owra puwra ‘Bapilon nga milep, tasu se nesevin ne sel nir ko batu murrun nga marsij p̄erp̄er nir ne iel ngatan.’ ⁶ Ko nulesi vinnen elengleng e mimni drra jinibb se Atua nir, ko drra nir nga marevji pinir suri marosuri Iesu.

Melesi, ko nutaol lenglengen. ⁷ Ko anglo owrai tevik, owra “Suri sev kutaol? Inu bowra visviseni tevim nale nga muto tepi suri vinnen ko nanu rrum nga ni m̄isakel ren nga batun ebut ko batin esngavöl. ⁸ Nanu rrum nen emaur ko wor womu, ko mian ko emij pa. Ko otomori piplari kele reнге bbulwil nga nabbön mijkie; ko sete pipriv kele, ko parevji pini pimij kele. Ko nir nga niser mijkie reнге naul ne mauren nga maruli tweni jile pa, mian ko iel ngatan mia-pelari, nir nen ko partaol lenglengen daron nga marlesi nanu rrum nen, suri emaur ko wor womu, mian ko emij pa, ko eplari luwi kele vajin. ⁹ Iok poro

jinibb san orongwose, ko m̄ernen norongwosien sen elep ko. Nanu rrum nen, batun nga ebut nga arivi botwen ebut nga nesevin nga m̄isij nen elik reнге; ko arivi kele batu numal ebut. ¹⁰ Ko reнге batu numal nga ebut nga, nir elim arjiki pa, ko eru orjipon. Nuru tuwen otori derteren sen malum, ko nuru tuwen setewor eplari. Ko daron nga pia-pelari e, ko ni putori derteren sen re daron kobbong sapon. ¹¹ Ko nanu rrum nen nga mimaur ko wor womu, ko emij pa, ni womu evi nir san reнге nir nga ebut ngok; ko eplari luwi kele vajin, ko evi vajin numal owalin kele. Ko sete pipriv, ko parevji pini kele pimij.

¹² Ko batin esngavöl nga kumlesir arivi batu numal esngavöl nga setewor arla derteren ser, ko mian ko para-lai ko. Ko parpitevi nanu rrum nen, para-ivi numal re mete nial sansan. ¹³ Nir nga esngavöl ngel, norrorrmien ser evi sansan bbong. Ko nir parla derteren ser, parlingi re nevre nanu rrum, ¹⁴ ko nirnir nanu rrum nen vajin parval tevi Natu Sipsip. Ko Natu Sipsip evi Batu Numal ne batu numal p̄etp̄eti nir. Ni everus pae jinibb sen nir, otobbtobbuer, ko nir arosuri ni erres. Ko ni pipitevi jinibb sen nen nir ko paran parval tevi numal nga esngavöl nga, ko parevjir.

¹⁵ Ko anglo owrai kele tevik, owra “Nuwi nir nga kumlesir nga nesevin nga m̄isij m̄ilik morir arivi jinibb ne vanu nir, ko ne metka nir, ko ne nale nir. ¹⁶ Ko batin esngavöl nga kumlesir ko nanu rrum parungasi nesevin nga m̄isij nen. Ko nir parrawe tututweni joron p̄etp̄eti, ko vinnen putur malmal. Ko nir parurro vison ko parsuli p̄inivniv. ¹⁷ Suri Atua elngi pa re nolor nga parloli nanu nga murrormi nir, ko nga parini korti ko parlai derteren ser tevi nanu rrum, pijpari nga nale se Atua nir para-pelari. ¹⁸ Ko nesevin nen evi ngaim nga milep nen nga mimetmete numal nir ne iel ngatan.

18

Ngaim nga milep Bapilon eil jubbul, esij p̄etp̄eti

¹ Mian ko nulesi anglo kele san ojubbul re melrin vini. Ni derteren sen elep, ko ni erinrin ko omor vaseni iel ngatan p̄etp̄eti. ² Ko erij drrelan ean mare, owra “Ngaim nga milep Bapilon eil jubbul, evitan pa esij p̄etp̄eti! Evi vajin sise demij ko nem̄in nga marsij nir, ko numön lele nga marsij nir artur pa ren. ³ Suri jinibb ne vanu p̄etp̄eti nir armini pa norro sen nga m̄iterter ko arlengleng e, ko arvijuri sel nga marsij sen nir. Ko batu numal ne iel ngatan nir arloli esij tevi; ko jinibb nir ne iel ngatan nga marok-wulwule nijor nir, nevöt ser elep vajin suri ni murrun nga mimrreni nanu jijle.”

⁴ Mian ko nurnge drrelan kele san eplari rege melrin, ko owra “Jinibb suk nir, kapivare ko wor rege Bapilon. Sete kapkorti tevi rege nololien sen nga marsij nir. Kapwolu lingi, suri Atua putor kemkan̄e rege nanu nga marsij nir nga parini jin. ⁵ Nololien sen ousuni kortonir, owu jipari melrin. Ko Atua elesi sel sen nga marsij ngok ko elngi pa rege norrorrmien sen nga puloli nanu san tevi. ⁶ Kapkele tevi pusor-san pirpe ni muloli tevi kami. Ko nanu nga muloli pa tevi kami vesan, kapkele pivaru tevi. Kapjivi norro nga m̄iterter re biles minmin sen, pimni norro nga derteren sen m̄iasi varu rege norro nga n̄ilai tevi kami. ⁷ Ni eramet, ko ololi ni luwi nisen ean mare. Kaploli ni purnge p̄isij ko p̄iting vajin. Suri tetajer ni nolon okan mare, ko okwera ‘Inu le, numal san. Diwen suk sete emij lingik, ko sete b̄eting nabong pisan.’ ⁸ Suri muwrai mirpok, ni p̄ilesi mesien, dingen, ko numer, rege bbong nabong pisansan, ko nabb p̄iani pini. Suri Numal Atua nga m̄iwer sesesre lat nga puto suri tevi, ni derteren sen elep. ⁹ Ko

batu numal ne iel ngatan nir nga tetajer marir e nijor sen nga marres nir ko markorti tevi vinnen Bapilon rege sel nga marsij sen nir, parting pilep daron nga parlesi nousni nabb nga p̄iani. ¹⁰ Artur tuwi ngasu, suri armetutu nir kele tarin, ko arwera “Warru! Warru! Ngaim nga milep Bapilon nga m̄iterter! Rege mete nial sansan bbong artorrlaim!” ¹¹ Ko jinibb nir ne iel ngatan nga marok-wulwule nijor nir partengsi kele, suri san ejkimun nga pokwuli tweni nijor ser nir. ¹² Setemun san okwuli gol ser, silva ser, nevöt ser nga marres nir, ko perel nir. Ko setemun san okwuli kalik ser nga marres nir, nga marow titis, ko nga marpongpong, ko nga marsongsong, ko kalik nga mivi silik marmalum m̄irres. Setemun san okwuli nai ser nga mapur m̄irres, ko nai nir nga marsavi rege liwe elepen, ko rege nai nga nowlin mian mare, ko rege bras, ko rege delrurr, ko rege nevöt nen nga m̄iterter m̄irres ko muow; ¹³ ko rao nanu nir nga mapur m̄irres, erpe sinamon ko spaes ko insens, ko mir ko prangkin-sens. Setemun san okwuli norro, oel, plaoa, ko wit ser. Setemun san okwuli buluk, sipsip, os ko kat ser, ko setemun san okwuli jinibb nir nga marivi demij maur. ¹⁴ Ko nir nga marok-wulwule nanu ngok nir parwerai tevi vinnen Bapilon: “Nijor nga marres nir nga kumlingi nolom rer arjijki pa. Nanu nga marinrin nir ko nga nowlir milep arwolu lingim, ko setemun kumalesir kele.” ¹⁵ Ko nir nga marok-wulwule nanu nir rege Bapilon ko marok-lai nevöt nga milep rengen partur tuwi ngasu, suri armetutu nir kele tarla norongen nga m̄isij. Ko arting nga arting lenglengen, armesmasorr e, ko arwera ¹⁶ “O, warru, warru temijpal wor rege nik, ngaim nga milep. Seveling nga, komok-uri sunsun som nga nulser marres, nga marsongsong ko nga marpongpong m̄irres, ko arivi kalik

nga marres. Seveling nga komok-
juroi nik e nanu nga marivi gol nir,
ko nevöt nga marres nir, ko perel.
¹⁷ Ko renge mete nial sansan bbong,
nijor som nga marres nir arjijki pa.”

Ko numal ne drrav nir tevi jinibb
nir nga marsa renge drrav nen nir
ko jinibb nga marmajing renge dr-
rav nir, artur tuwi ngasu, ¹⁸ ko arlesi
nousni nabb nga mïani ngaim nga
milep nen, ko arkail arwera “Sete
pa ngaim san elep ko erres osorsan
tevi nga ngok!” ¹⁹ Ko arkerä maw
arjijreni renge batur, ko arting nga
arting lenglengen, armesmasorr e,
ko arwera “O, warru, warru temi-
jpal wor renge nik ni ko, ngaim
nga milep. Jinibb nir nga drrav ser
marok-wolwolu renge dis arla nevöt
nga milep jim. Ko renge mete nial
sansan bbong, nijor som nga marres
nir arjijki pa.” ²⁰ Ko nik, melrin,
kupïr, ko jinibb on se Atua nir, ko
apostol nir, ko propet nir. Suri Atua
otorrlai suri nanu nga ni muloli tevi
kami.

²¹ Mian ko anglo san nga derteren
sen milep owosi nevöt nga milep san
ko ewirre van renge dis. Ko owrai
owra “Bapilon, nik kuvi ngaim nga
milep san. Ko parwirrem pia-irpok,
ko sete san pïlesim kele. ²² Re sisom,
jinibb nga pïtetnije nevis tingting
pijki mun, ko jinibb nga pïla nubo
pijki mun, ko jinibb nga puwi nabbu
pijki mun, ko jinibb nga puwi davö
pijki mun. Metusu san pijki mun, ko
setemun parunge drrela nevöt nga
milep nga mipsi worwor jelangi wit
marok-ivi plaoa. ²³ Setemun parlesi
moro nasul re sisom, ko setemun
parunge drrela jinibb parkarkar re
daron nga marloli totkoiën. Ko
seveling nga, jinibb som nir nga
marok-wulwule nanu nir, nijor ser
elep asi nir pëtpëti nga renge iel
ngatan. Ko botut som ekrekrasi
jinibb ne vanu jijle nir. Nanu ngok
nir arvinvini ore nga evi bongsin
ko vajin.” ²⁴ Atua otorrlai Bapilon

erpok suri drra propet nir ko drra
jinibb se Atua nir eseser rengen,
tevi drra jinibb jijle nir nga martor
pinipnir iel ngatan.

19

Nir nga renge melrin arla nubo

¹ Mian ko nurnge drrelan san
erpe jinibb delung nga milep drrelar
re melrin, ko arwera “Rrapsurövi
Atua! Ni ela mauren tevi kerr, nisen
ean mare, ko derteren jijle arivi se
ni ko. ² Ni ewer sesesre lat nga puto
suri tevi jinibb jijle nir renge sel nga
mimetet musorsan mïrres. Ko ni
otorrlai nesevin ne sel nga mïsiij nga
mïsiij nen nga mulokloksi iel ngatan
renges sel nga marsijsen nir, ko ekle
lweni nga ni mutor pini jinibb se
Atua nir.” ³ Ko vesan kele arkail,
arwera “Rrapsurövi Atua! Nousni
nabb nga mïani ngaim nga milep
pus tuwi ngok vini.” ⁴ Ko bïrtera
nga ngavöl eru drromon ivij nga, ko
netun vanu nga ivij nga arjiol van
ngatan armatur ko arsurövi Atua
nga mïsakel renges nai seksakel sen.
Ko arwera “Pirpok ko! Rrapsurövi
Atua!”

Nanen ne totkoiën se Natu Sipsip

⁵ Mian ko drrelan san eplari renges
nai seksakel se Atua, owra “Kap-
surövi Atua se kerr, kami jinibb
sen nir, kami nga kammetutue ni,
kami nga kamwelili ko kami nga
kamlelep.” ⁶ Mian ko nurnge dr-
relan san erpe jinibb delung nga
milep drrelar, ko erpe kele drrela
dis bburbbur nga mïrrerre re bo-
tunmal, ko erpe belver okver. Ko
nurnges arwera “Rrapsurövi Atua!
Ni evi Numal, ko otori derteren jijle.
⁷ Rraþir, rrapsusi nisen pian mare.
Suri daron evini pa nga Natu Sipsip
pïlesi nesen sen.^H Ko nesen sen
etriv pa. ⁸ Ko arlai pa sunsun nga
muow titis, ori pa”. Nesevin nen
orrongrrongvi jinibb se Iesu nir, ko
sunsun nen orrongrrongvi murrun
nga marres nga marloli. ⁹ Ko anglo

^H 19:7 Natu Sipsip orrongrrongvi Iesu, ko nesen sen evi kerr kalesia.

owrai tevik, owra “Kupuli tweni nanu ngel: Neiren renge nir nga marveruser parini renge nanen ne totkoi en se Natu Sipsip.” Ko owrai kele owra “Ngok arivi nale se Atua, ko arweretun.”

¹⁰ Mian ko nujiol vitan numatur renge ðelan, nuwra bosrövi; ko ni owra “Pijki, pijki! Inu kele nuvi jinibb ne majingen se Atua erpe nik ko tasi kerr nir nga martori totoni nale se Iesu. Kupsurövi Atua kobbong pisan. Suri nale se Iesu evi batu nale se propet nir.”

San esakel renge os nga muow

¹¹ Mian ko nulesi melrin eteri wukari etþir. Ko nulesi os nga muow san, ko san esakel rengen. Ni nisen ko ‘Mer nga mokwera nanu ko mokweretun, puloli suri pirpe muwrai.’ Ni okwer sesesre lat nga puto suri tevi jinibb nir renge sel nga musorsan mïrres, ko eval renge sel momsawos nen. ¹² Ko meten nuru orirpe nabb nga mulumlumem pelpelari ren, ko ori nuvan elep renge batun. Ko aruli nais san renge niben, ko ni esan kobbong orongwos nais nen. ¹³ Ko sunsun sen eþelpalos þetþeti drra. Ko nisen ko ‘Nale se Atua’. ¹⁴ Ko jinibb nuval nir ne melrin arvijuri. Nir arsakel renge os nga marow nir, ko aruri sunsun nga marwokwok marres, arow titis. ¹⁵ Ko nesip nuval san nga muso varrvarr okpelari renge jingon, ko ni pipalpal e ko putor kemkamë jinibb ne vanu nir. Ko ni pimemet vanu nir tevi nai delrrurr san, ko pibbötbböt kirkirsi wene grep nir. Ngok orrongrrongvi lolaren nga milep se Atua ne derteren jikle. ¹⁶ Ko aruli nais san renge sunsun sen ko renge jakin, nga muwra ‘Batu Numal se numal þetþeti nir.’ ¹⁷ Mian ko nulesi anglo kele san otur renge nial. Ko ni everus drrelan ean mare van ji numön nga marow mare nir, ko owra “Kapini, kapser korti renge nanen nga milep se Atua. ¹⁸ Kapini kaptistasi viso batu numal nir, viso batu jinibb ne nuval nir, ko viso

jinibb ne nuval nir, viso os nir, ko viso nir nga marsakel rer, viso jinibb jikle nir, demij maur, nir nga marivel sisarow, jinibb nga marlelep, ko jinibb nga welili nir.”

¹⁹ Ko mian ko nulesi nanu rrum nen eptevi batu numal nir ne iel ngatan ko jinibb ne nuval ser nir, arser korti nga parval tevi Ni nga mïsakel renge os nga muow ko tevi jinibb sen nir. ²⁰ Ko jinibb sen nir aran arrul totoni nanu rrum nen, tevi propet ne gerisen nga muloli nanu nga marinijnij nawone nir re non. (Nanu ngok nir arkerkerasi jinibb nir nga marla nabil ne nanu rrum ko nir nga marsurövi nai nga marsavi rrongrrongvi nanu rrum nen e.) Ko nanu rrum nen ko propet ne gerisen nen arwirr maur nuru renge nabb nga geken milep nga salpa muror ren. ²¹ Ko jinibb nir se nuru, nesip nuval nga mokpelari renge jingo ni nga mïsakel renge os nga muow esari pinipnir. Ko numön nir artistasi visor, artasi, artasi, artasi, mian ko arup vajin.

20

Jinibb nga parpitevi Kristo parmetmete vanu nir pijpari sia pivi 1000 pusuw

¹ Mian ko nulesi anglo san ojubbul re melrin vini. Ko ni otori ki ne bbulwil nga nabbön mijkie, ko dil delrrurr nga milep san. ² Ko orrul totoni drakon nen, nga mivi numet nga tuwi mïkrekrasi Iv. Nisen ko Demij, ko nisen tuwen nen evi Setan. Ko anglo eka totoni dil delrrurr nen e, ko þisre totoni pirpok pijpari sia pivi nuvasngavöl vesan (1000) pusuw. ³ Ko anglo ewirre van renge bbulwil nen, ko eplaji ore tevi ki. Eplaji ore jile, ko ebbölji ore nabböl e, nga sete san orongwos þitasi metali nen. Ko ngok Demij sete orongwos pivel ko þikrekrasi jinibb nir pijpari nga sia 1000 nen pusuw. Ko poro sia nen nir parsuw vajin, ko ni pivel sisarow vajin nabong pievis bbong.

⁴ Mian ko nulesi nai seksakel sopor. Ko nir nga marsakel rer, dert-eren ser otoa nga parwer sesesre lat nga puto suri tevi jinibb nir. Ko nulesi nemñin nir nga marta otvi batur suri arwerwer renga nale weretunen se Iesu ko se Atua. Nir armusus parsurövi nanu rrum nen rreknga nai nga marsavi rrongr-rongvie, ko armusus parlingi nabil ne nanu rrum renga borngir ko renga nevrer; ko jinibb artor pinir suri. Ko Atua ololi armaur luwi, ko parpitevi Kristo, parmetmete vanu nir pijpari sia 1000 pusuw. ⁵ Ngok evi womunen nga Atua muloli jinibb marmaur luwi kele re mijen. Ko jinibb mñinj nen nir nga marmij, sete parmaur luwi pijpari nga 1000 sia nen para-asi. ⁶ Neiren renga jinibb on nir nga Atua mñisa raji wowomue nir mirpok. Mijen erwen nga vitunen sete orongwos pijparir. Ko parivi jinibb ne sulsulen se Atua ko se Kristo, ko parpitevi ni nga parmetmete vanu nir, pijpari sia 1000 nen pusuw.

Arevji kemkañe Demij

⁷ Mian ko sia 1000 nen poro parsuw vajin, ko Demij pivel sisarow renga naim ne nekaien sen. ⁸ Ko ni pivel van ko pñikrekrasi metka se Gok ko Makok, ngok arivi jinibb ne vanu jikle nir iel ngatan. Ko ni pñiser kortonir lat sansan tera nuval, nir elep nga elep, erpe deñinan ne ngalu. ⁹ Mian ko nulesi arivel otvi iel ngatan ko artur ore rrale pñetpñeti lat nga jinibb se Atua nir marlik e, ko ngaim nga Atua mimrreni. Ko nabb oror pelari renga melrin ko eanir pñetpñeti. ¹⁰ Mian ko Demij, nga mñikrekrasir, arwirre van renga nabb nga geken milep nga salpa muror ren, lat nga marwirre jile pa nanu rrum nen ko propet ne gerisen nen van ren. Ko nir parunge nevrut iok nutrin ko nutpong pijpari tuwi ngok vini.

Atua ewer sesesre lat nga puto suri tevi jinibb jikle nir

¹¹ Mian ko nulesi nai seksakel nga muow nga milep san, ko Atua esakel ren. Iel ngatan ko melrin orñetaw vesan lingi non, oran orjijki jer. ¹² Ko nulesi jinibb nir nga marmij, jinibb nga marlelep ko jinibb nga marwelili, martur re no Atua. Ko anglo nir areveve naul sopor, mian ko areveve naul ne mauren. Ko renga naul nen nir, aruli tweni nanu jikle nir nga jinibb nir marlolir. Ko Atua emteni naul nen nir, mian ko ewer sesesre lat nga puto suri tevi jinibb nir. ¹³ Ko jinibb nir nga marmij renga dis arivare renga dis, ko arini. Ko jinibb jikle nir nga marmij arini. Mijen sete orongwos purrul totonir, arivel lingi ko arini renga nai seksakel se Atua. Ko Atua emteni naul nen nir nga maruli tweni nanu jikle nir nga jinibb nir marloli renger, mian ko ewer sesesre lat nga puto suri tevi nir pñetpñeti. ¹⁴ Mian ko mijen ko lat nga jinibb nga marmij nir marlik e, anglo ewirre nuru van renga nabb nga geken milep. Nabb nga geken milep nen evi mijen erwen nga vitunen. ¹⁵ Ko jinibb jikle nir nga niser sete marto renga naul ne mauren, arwirrer van renga nabb nen.

21

Melrin nga mimerr ko ngatan nga mimerr

¹ Mian ko nulesi melrin nga mimerr san ko ngatan nga mimerr san. Melrin nga womu ko ngatan nga womu orjijki pa, ko dis ejki mun. ² Ko nulesi Ngaim On, Jerusalem nga mimerr, ojubbul re melrin ji Atua vini. Ko ni erpe nesevin nga mutori nijor nga marinrin nga muwra pian ji diwen sen. ³ Ko nurnge drrelan nga milep san eplari renga nai seksakel, owra "Lelingenok Atua ololi liken sen vajin tevi jinibb. Ni pñilik tevir, ko nir parivi ni jinibb sen. Atua ko pñilik tevir, ko pivi Atua ser. ⁴ Ni pitwasi tweni nir jikle suwen meter. Mijen pijki mun, dinggen pijki

mun, ko norongen nga m̄isij pijki mun. Nanu nga tuwi nir parjijki.”

⁵ Mian ko Atua nga m̄ilik re nai seksakel sen owra “Kuplesi! Nuloli nanu jijle arivi kele nanu nga marmerr.” Ko owrai kele tevik owra “Kupuli tweni nanu ngel, suri nale ngel nir arweretun ko orongwos jinibb parosurir.” ⁶ Ko owra “Osuw le! Inu nuvi batu nanu jijle, ko nuvi kele bongsi nanu jijle. Inu nuwowomu jerjer, ko inu bea-vivitu jerjer. Poro san nolon pimesmes, ko inu bemaronge pimni nuwi nga mipleplari renge mete nuwi ne mauren, ko pimni nawone. ⁷ Jinibb nga mirevji devje nuval parlai nanu ngel jik: Inu bevi Atua ser, ko nir parivi inu natuk. ⁸ Ko jinibb nga marmetutu, jinibb nga sete marosuri, ko jinibb nga marokloli murrun lenglengen, ko jinibb nga marok-tortor pinipni jinibb, ko jinibb nga marok-loli m̄isij tevi ne-sevin, ko jinibb ne botut nir, ko jinibb nga marok-surövi demij nir, ko jinibb nga markerkeris, nir ko lat nga nir pivi nabb nen nga geken milep nga muror tevi salpa. Ngok evi mijen erwen nga vitunen.

Jerusalem nga mimerr

⁹ Ko san renge anglo nga ebut nga bonevis martori besin ebut nga nanu nga marsij nir marwun rer evini jik ko owra “Kupini, ko beviseni teim nesen se Natu Sipsip nga mia-lik jin.” ¹⁰ Ko derteren se Nem̄in On orrul totonik, ko anglo nen owosik van renge drromo botwen nga milep san. Ko eviseni Jerusalem tevik, Ngaim On, nga mujubbul re melrin ji Atua vini. ¹¹ Ko erinrin renge moron nga mokpelari tetajer ji Atua. Erinrin erpe nevöt nga m̄irres san, erpe jaspaga nga m̄imerer kemkañe. ¹² Ko nawot nen elep, owu mare, ko epriv. Ko metali ne nawot esngavöl drromon eru, ko anglo esngavöl drromon eru armetmeter. Ko renge metali nen nir aruli nise botnañe esngavöl drromon eru

se m̄eri Isrel nir. ¹³ Ko nawot nen devjen ivij arto rrale ngaim, ko metali itutlu arto renge devjen nga ivij ngok nir. Itul re devjen nga van renge Is e, ko itul renge devjen nga van renge Saot e, ko itul renge devjen nga van renge Not e, ko itul renge devjen nga van renge Wes e. ¹⁴ Ko nawot nen ejnget renge nevöt nga marlelep esngavöl drromon eru. Ko renge nevöt nga esngavöl drromon eru nen aruli nise aposol esngavöl drromon eru se Natu Sipsip. ¹⁵ Ko anglo nga m̄irij tevik otori norngov nga mivi gol nga purrongvi ngaim, metali nir, ko nawot nen. ¹⁶ Ko norngov ne devjen nga ivij nga arsorsan, arivi 12 000 statia (ngok evi 2 400 kilomita). Ko owu mare kele ejpari 12 000 statia. ¹⁷ Ko anglo orrongvi kele nawot, ko emtul ejpari 144 kiubit (ngok evi 65 mita). Kiubit nen evi kiubit nga marok-rrongvi nanu nir rengen tetajer. ¹⁸ Ko nawot nen evi jaspaga, nevöt nga m̄irres ðelak san. Ko ngaim armajinge gol nga m̄imerer m̄irres ðelak erpe glas.

¹⁹ Ko nevöt nga marlelep nga nawot ne ngaim m̄ijnget ren arivi nevöt nga marres lele nir. Nga womunen evi jaspaga, nga vitunen evi sapaea, nga mivi itolin evi akat, nga mivi ivajin evi emeral, ²⁰ nga mivi elmen evi onikis, nga mivi ouwnon evi kanilian, nga mivi ebutun evi ialakwoj, nga mivi owalin evi malakaet, nga mivi eswen evi topas, nga mivi songovlön evi kalsetoni, nga mivi drromon san evi takwaes, ko nga mivi drromon erwen evi ametis. ²¹ Ko metali nga esngavöl drromon eru nen arsavi ko arlolir re perel. Perel nen nir arlelep lenglengen ko arpepriv. Sansan kobbong orongwos parloli metali nen e san. Ko sel nga muwlu otvi liven ne ngaim, armajinge gol nga m̄imerer m̄irres ðelak erpe glas.

²² Ko Naim On san ejki renge Ngaim, suri Naim On nen evi Numal Atua ne Derteren Jijle, ko Natu

Sipsip. ²³ Ko sete emrreni nial rrek navöl, suri moron se Atua omor ren-gen, ko Natu Sipsip evi nasul nen. ²⁴ Ko jinibb nir parivel bburbbur renge moron. Ko batu numal nir ne iel ngatan parlai nijor ser nir paran rengen. ²⁵ Ko metali nen nir parteñir tetajer, suri nutpong pijki iok. ²⁶ Ko nanu nga marlelep ko nga marres ðelak nir se jinibb jijle nir parwosir vini rengen. ²⁷ Ko sete nanu san nga purro pian ren, rreknga jinibb san nga muloli nanu nga m̄isij, rrek nga m̄ikrekris. Nir kis kobbong nga niser marto renge naul ne mauren se Natu Sipsip, nir ko paran rengen.

22

¹ Ko anglo nen eviseni kele nuwi seser ne mauren tevik. Evilvil peleplari renge nai seksakel se Atua ko se Natu Sipsip. ² Ko eseser van, eseser suri live sel ne ngaim. Ko renge jelin ko jelin, nai ne mauren artur ren. Ko arwen navöl jijle re navöl esngavöl drromon eru re sia. Ko raon arivi roi ne mesien nga parla tweni mesien se jinibb jijle nir. ³ Ko sete nanu san oto renge ngaim nga Atua owra evi nanu nga m̄isij. Ko nai seksakel se Atua ko se Natu Sipsip oto renge ngaim, ko jinibb sen nir parsurövi. ⁴ Nir parlesi Ni non, ko paruli nisen renge borngir. ⁵ Ko setemun nat pupong, ko setemun nial ðisin, ko setemun parsuli nasul. Suri Numal Atua ko vajin pivi moron ser. Ko nir parivi numal ko parmetmete nanu jijle nir tuwi ngok vini.

Iesu pulwi vini

⁶ Mian ko anglo owrai tevik, owra “Nale ngel nir arweretun ko orongwos jinibb puosurir. Ko Numal Atua, nga mokla Nem̄in sen tevi propet nir, okoni anglo sen nga piviseni tevi jinibb sen nir sev nga pia-pelari sete ngasu.”

⁷ “Kuplesi! Bevinuk sete ngasu! Ko neiren renge nir nga marosuri nale ngel nir renge naul ngel nga Atua milair.”

⁸ Inu le, Jon, nurnge ko nulesi nanu ngel nir. Ko daron nga mornger ko m̄elesir jile osuw, ko nujiol vitan numatur renge ðela anglo nga mivisenir tevik, nuwra bosrövi. ⁹ Ko ni owra “Pijki, pijki pa! Suri inu kele nuvi jinibb ne majingen kobbong erpe nik ko tuwam nir nga marivi propet, ko nir jijle nga marosuri nale nir nga marto renge naul ngel. Kupsurövi Atua kobbong pisan.” ¹⁰ Ko ni owrai tevik kele, owra “Sete kupsilveni nale se Atua nir nga marto renge naul ngel, suri daron nen evini mori nga nanu jijle ngel nir para-pelari. ¹¹ Si nga murrun m̄isij ðiplake pirkok tajer ko wor, ko si nga murrun murro, ðiplake pirkok tajer ko wor. Ko si nga murrun m̄irres pirkok tajer ko wor, ko si nga muon, pirkok tajer ko wor.”

¹² Ko Iesu owra kele, “Bevinuk sete ngasu! Ko botori tevik jinibb jijle nir nowlir, ko ðelai tevi jinibb jijle nir pusorsan tevi murrun nga marloli. ¹³ Inu nuvi batu nanu jijle, ko nuvi kele bongsi nanu jijle. Inu nuwowomu jerjer, ko inu bea-vivitu jerjer kele. Inu nutipatune nanu nir, ko inu bea-vinvini orer. ¹⁴ Neiren renge nir nga parrawe sunsun ser ko parviter vajin nga parurro wene nai ne mauren, ko parasi re metali ko paran laut. ¹⁵ Ko vare renge ngaim, nir nga marok-loli murrulenglengen, nir nga marok-loli botut, nir nga marok-loli m̄isij tevi nesevin, nir nga marok-tor pinpini jinibb, nir nga marok-surövi demij nir, ko nir nga nolor marto suri gerisen.”

¹⁶ “Inu le, Iesu, nukoni anglo suk nga puwrowrai nanu ngel nir tevi kami kalesia nir. Inu nuvi metka se Devet. Inu nuvi moju nutrin nga mimor m̄irres.” ¹⁷ Nem̄in On tevi ni nga mirpe nesen se Kristo!

orwera “Kupini.” Ko jinibb jijle nir nga parunge nale ngel parwera kele, “Kupini.” Kupini, nik nga nolom mimesmes; nik nga kumrreni kupla nuwi ne mauren, kupini kupla nawone, nowlin ejkie.

Nale nga vitu jer

¹⁸ Inu le Jon, nusususur metu tevi kami jijle nga kamrunge nale se Atua nga marto renge naul ngel: Poro san ãilngi nawone nale kele san puto tevi nale ngel nir, ko Atua ãilngi kele nanu nga marsij nir nga naul ngel musãe surir, partor

kemkamãe mñernen. ¹⁹ Ko poro san ãila tweni bebje nale san nga muto renge nale se Atua nga marto renge naul ngel, ko Atua ãila tweni jin wene nai ne mauren nga moro ãilai, ko setemun mñernen pian laut ne Ngaim On nga naul ngel musãe suri.

²⁰ Ko ni nga muwra nale ngel arivi weretunen owra “Nuwretun, bevinuk sete ngasu!” Pirpok ko. Kupini, Numal Iesu.

²¹ Ko ngel evi bongsi nale suk, nga Numal Iesu piptevi kami jijle renge nalol nga mñirres ãelak sen. Remse kami.